

Д-р Лефтер Манче
ПАТОТ ДО ВРВОТ

Д-р Лефтер Манче

ПАТОТ ДО ВРВОТ
автобиографија

Издавач

Матица македонска

Скопје, 2015

За издавачот

Дејан Павлески

Главен уредник

Раде Силјан

Редакција

Петре Наневски

Мишо Китаноски

Паскал Гилевски

Превод на англиски јазик

Ристо Стефов

Лектура

Здравко Корвезирски

Компјутерска реализација и корица

Никола Наневски

Изданието е финансиски финансирано од авторот

Д-р Лефтер Манче

ПАТОТ ДО ВРВОТ

PAKAR

Katt - Cannes
22.09.2014

MİHDENT MARAHK KÖŞÖNHETEM

НЕЗГАСЛИВ ПОРИВ ЗА МАКЕДОНИЈА

Вовед кон „Автобиографијата“ на Лефтер Манче

Доктор Лефтер Манче, еден од најпознатите и најдвигателни личности на македонската дијаспора, кој годинава одбележува осумдесет години од својот макотрпен, но полн со успеси животен пат, реши да напише своја „Автобиографија“ која почнува со зборовите „Јас сум Македонец“ и со тоа ја става рамката на своите возбудливи мемоари: тој ин медијас рес се декларира како фанатичен пријател на Македонија и пријател на цела армада личности од целиот свет. Тој е и мој пријател, еден од најголемите мои пријатели. Но неговите вистински пријатели знаат дека доктор Лефтер Манче на пријателството му дава приоритетно значење во меѓучовечките односи. Да се биде негов пријател значи, пред сè, да се биде искрен, самопрегорен и посветен без резерва на големите човечки идеали, а особено на идеалите на Македонија, во минатото, во сегашноста и во иднината. Тоа е неговиот голем животен сон, неговиот незгаслив порив и негова судбина. Таа е суштината и големата инспирација и болка на оваа мемоарска проза, која сигурно ќе биде неодминлив прилог на нашата литература од тој вид.

Нашето пријателство започна многу одамна. Метафорично кажано, ние бевме пријатели уште пред физички да се запознаеме, зашто имаме иста судбина и приближно иста орисија: ние сме Егејци, во онаа смисла како што тој го акцентира овој збор, под што подразбира цела галерија од историски личности: Александар, Гоце Делчев, Мисирков, Чакаларов... - како што гласно изјави на собирот на децата бегалци во салата „Борис Трајковски“. Нашите села Загоричани (неговото) и Сетома (моето), се оддалечени дваесетина-триесетина километри. Но, нашето вистинско пријателство де факто почна и е поврзано со

името на големиот унгарски поет Шандор Петефи, кој ни беше, покрај нашите преродбеници, спиритус мовенс во совладувањето на нашата индивидуална и национална несреќа, но и во нашиот натамошен животен пат и кариера. Иако Лефтер, за разлика од мене, не се оддаде на литературата и уметноста, сепак, во него уметничкото пламенче тлеело отсекогаш, можеби уште од неговото овчарење во детските години, по идиличните ливади и скрки загоричански. Тој страшно се посвети на медицината и стана навистина уметник на оваа човечка хумана дејност, верен приврзаник на Ескулап, синот Аполонов, па често пати сум помислил, да не се определеше за лекар, тој сигурно со истиот жар и порив, ќе станеше одличен поет или сликар, а можеби и композитор или филмски режисер. И Фројд бил човек на една медицинска област, но никогаш не ги раскинал нишките со уметноста и творештвото, барем на планот на уметничката психоанализа.

Имагинацијата на доктор Манче е бујна и разновидна. Тој негов широк дијапазон на деликатна љубопитност многу пати го забележував при нашите средби во Скопје, Охрид, во Будимпешта, во Отава (негова полувековна дестинација), во Кан итн., особено кога влегувавме во некој музеј, во некоја книжарница или на некоја литературна приредба. Тој афинитет спрема културата, можам да кажам дека го имаат безмалу сите Егејчиња, растени во детските домови во Унгарија, Романија, Чехија и Словачка, Полска, поранешниот Советски Сојуз. Се разбира, заедно со жарот на патриотизмот. Особено тоа. Речиси нема ниедно дете-бегалец од божествените егејски предели, кое не негувало специфичен однос спрема сите видови творештво. Тоа ни е, така да кажам, во генот. Повеќето од нас сме родени под вечно белите врвови на Олимп, тоа славно седиште на боговите и Музите, во питорескните и плодородни пространства спрема североисток, до Костур и Лерин, Воден, Солун, Серез, Драма, Кавала. А ние со Лефтер, згора на тоа, сме родени на само десетина километри од првото македонско кралство на Пердика и на неговите потомци Аргеадите (име што од дамнаина го носеа и моите дедовци), сè до Филип Втори, татко му на Александар, кој, пак, во далечните, великолепни, но „студени“ и „пусти“ детски домови каде што го минувавме детството, ни беше меѓу најомилените, ако не и најомилената историска личност. Идол. И прв знак на идентитет. Мерило на човечките вредности. Токму во вревата или во унгарската низинска тишина, читајќи ги притоа и патриотските песни од Петефи, ние научивме, пред сè, да ја сакаме нашата татковина и, ако биде потребно,

да се жртвуваме за неа, но паралелно со тоа, во нас природно, слободно растеше и љубовта и почитта кон нашата втора татковина, Унгарија, и кон унгарскиот народ, доживотно поврзувајќи се со неговата историја и судбина, најпосле, чувствувајќи се дома во туѓина.

И сега, во последниве години, кога со Лефтер, како двајца само привремено разделени близнаци, шетаме по будимпештанските улици и восхитувачки булевари, патем застанувајќи да се нагледаме на статуата или бистата на некој унгарски јунак од славното минато, или кога мекамлиски седиме на пространата тераса на деветтиот кат од неговиот омилен хотел „Мариот“ од каде што го гледаме отаде Дунав раскошното архитектонско чудо на кралскиот Будим, или од перспектива на луксузниот ресторан „Гундел“, мечтите ни летаат кон нашите ранети, осакатени и сè уште незаздравени села и предели, но ние не се чувствуваме туѓинци во туѓина, туку како домородци, особено кога до нас седат богати туристи од сите континенти кои зборуваат туѓи јазици, за разлика од нас двајцата, што го зборуваме како мајчин јазик унгарскиот, но често во разговорот спонтано ги употребуваме (и ги мешаме) и македонскиот, со костурски елементи, а и грчкиот што го учевме во детските домови, како „наш“ јазик, бидејќи формално, бевме емигранти и речиси во сите официјални документи фигуриравме како Грци.

Но нам, за чудо, ни во детството, во строгата дисциплина на бегалските домови, ни сега не ни е хендикеп да ги зборуваме трите јазици, туку богатство, предност, а во последно време, збогатени и со по уште два-три други јазици, Лефтер со англискиот и шпанскиот, а јас со францускиот и српскиот, како и другите словенски јазици. Така што, заедно двајцата ние зборуваме две третини од вкупната лингвистика на светот. Истовремено, ние така станавме (или бевме воспитани да станеме) големи патриоти, но и космополити, иако долги години, речиси за цело време на нашиот егзодус, нè третираа како апатриди. Доктор Лефтер Манче, за жал, фактички засекогаш остана апатрид, но тоа не му пречеше да биде и еден од најголемите и најчесните Македонци во светот (и во матичната татковина). Доктор Лефтер Манче има две татковини: туѓината и Македонија. И цел живот прави неверојатни ахилевски напори (иако најчесто сизифовски) да постигне хармонија меѓу двете категории, со други зборови, да и го најде вистинското достоинство место на Македонија во националната хиерархија на светот. Така тој физички

(телесно) се определи да живее во туѓина, а духовно, со срцето и душата во Македонија. Таа егзистенцијална двојност, тој интимен дуализам, го прави единството на неговото битие. Годишно неколку пати фуриозно, налик на некаков митолошки феномен или на некаков модерен пророк, патешественик пар екселанс, го крстосува светот (главно авионски): од Отава за неколку часа е во Будимпешта, па во Скопје, па назад, надлетувајќи неколку земји, над кои воздивнува, зашто и таму долу има заталкани македонски души, но истовремено од него добиваме разгледници или електронска пошта, па и некој подолг телефонски повик од сите меридијани, од Азија, Австралија, Куба, Бразил, Палма де Мајорка, со куфери полни со книги, весници и документи за Македонија, за да може (и таму горе) да дебатира и со патниците и со боговите. Секој човек му е соговорник. Со стотина луѓе во светот, со актуелни и бивши министри, претседатели на држави, со политичари, писатели, новинари, лекари, професори, амбасадори, секојдневно комуницира, се допишува, се слуша, чека, иницира, забревтано дејствува. Честопати разочаран, сепнат, а најчесто полн со оптимизам.

Од Исток до Запад, од Север до Југ, слично на некаков нов, македонски Ахасвер, Ахасвер на добриот дух, кому му е судено да го обиколува светот со имагинарниот пасош на македонската идеја. Личната драма и семејната (и националната) трагедија сака да ги претвори во капитал за својот народ, за идните генерации, за да ги забораваат траумите на трагичното минато, што нам ни се всадило во коските уште во неврсните години на детскиот егзодус. Тој небаре сака, како сестран интелектуалец, да направи еден универзален хируршки рез на болното ткиво на историјата, а пред сè на балканскиот бришан простор. Негова животна девиза е: да знаеме дека е далеку од нас, а да чувствуваме дека е секогаш близу до нас.

Тој вечно пристигнува и заминува, заминува и пристигнува.
Тој е доктор Лефтер Манче од Загоричани.

ПАСКАЛ ГИЛЕВСКИ

UNQUENCHABLE URGE FOR MACEDONIA

Introduction to Lefter Mantse's "autobiography"

Dr. Lefter Mantse is a moving force and a well-known figure in the Macedonian Diaspora, who this year marks his eightieth birthday. Eight painstaking, but successful, decades later he has embarked in composing his "Autobiography" which begins with the words "I am Macedonian" and thus those words become the frame for his exciting memoirs. He "in medias Res" has declared himself a "fanatical friend" of Macedonia and the whole armada of people worldwide. He is my friend, one of my best friends. His real friends know that Dr. Lefter Mantse's friendship gives priority to human relationships. Being a friend means, above all, to be honest, self-devoted and dedicated without reservation to major human ideals, especially to the ideals of Macedonia, in the past, present and future. This was his big dream in life, his unquenchable desire and his destiny. And as such, the essence, great inspiration and pain of this prose memoir will certainly be an unavoidable addition to our literature of this kind.

Our friendship started a long time ago. Metaphorically speaking, we were friends even before we physically knew each other because we shared the same destiny and almost the same conditions: we are both "Aegeans" in the sense in which he emphasizes this word and by which I mean we share a whole gallery of historical figures: Alexander, Gotse Delchev, Misirkov, Chakalarov... - as we were loudly told at the gathering of the Child Refugees in "Boris Trajkovski" Hall. Our villages, his Zagorichani and mine Setoma, are separated by only twenty to thirty kilometres, but our real friendship de facto began and is connected with the great Hungarian poet Shandor Petofi who was, despite our renaissance, "Spiritus movens" in overcoming our individual and national disaster and our mentor who helped us further our life path and career.

Though Lefter, unlike me, did not embark on literature and art, he always had an artistic flame smouldering inside him, perhaps since his shepherding days during his childhood years in the idyllic Zagorichani meadows and stony grounds. He was passionately dedicated to medicine and became a true artist of this human activity, a true supporter of Aesculapius, son of Apollo. Many times I thought to myself that had he not dedicated himself to becoming a doctor, with a passion like his and with the same drive, he could have become a great poet or painter, or perhaps a composer or a director. Freud was a man of medicine but never broke the threads connecting him to art and creativity, at least in terms of artistic psychoanalysis.

Dr. Mantse's imagination is lush and diverse. He has a wide range of delicate curiosities, which many times I noticed being applied in our meetings in Skopje, Ohrid, Budapest, Ottawa (his half-century of destination), Cannes etc., especially when we entered a museum, a bookstore, or attended a literary event. Mantse has an affinity for culture. I can say that this affinity is shared by almost all "Aegean" children raised in the children's homes in Hungary, Romania, Czechoslovakia, Poland, etc., of course with fervour of patriotism. There is no child refugee from the divine Aegean coast who does not possess some sort of creativity. That is, so to say, creativity is in our genes. Most of us are born under the eternally white peaks of Olympus, that glorious seat of Gods and Muses, in the picturesque and fertile expanse towards the north-east to Kostur, Lerin, Voden, Solun, Seres, Drama, Kavala... And Lefter and I, moreover, were born only ten kilometres away from the seat of the first Macedonian kingdom belonging to Perdiccas and his descendants, the Argead Dynasty (a name that has long been carried by my grandparents). And then there was Philip II, Alexander's father, who in magnificent, remote but "cold" and "desolate" children's homes, was among the favourite figures, if not the most favourite historical figure, an idol and the first sign of identity and measure of human value. But it was in the noisy or sometime silent Hungarian lowlands, while reading Potefi's patriotic poems, that we learned, above all, to love our homeland and, if necessary, sacrifice ourselves for it. But in parallel with that, our love and respect grew naturally, freely in us for our second homeland Hungary and the Hungarian people, to whom we made a lifelong connection and have shared their history and destiny, and who made us finally feel at home in a foreign country.

And now, in our more recent years, when Lefter and I, like two temporarily

separated twins, took walks in the Budapest streets and boulevards curiously pausing to see an incredible statue or two, or the bust of some Hungarian hero that belonged to its glorious past, or when we sat on the ninth floor of the spacious terrace of his favourite hotel, the “Marriott”, from where we looked beyond the Danube at the luxurious architectural wonder of the royal “Budim”, or from the viewpoint of the luxury restaurant “Gundel” from where our dreams flew towards our wounded, maimed and still unhealed villages and landscapes. But, at the same time, we did not feel like strangers in this foreign land... we felt like natives, especially when we sat with the rich tourists from all the continents of our world who spoke foreign languages and we, the two of us, spoke Hungarian like it was our mother tongue. But often in our conversations we spontaneously mixed in some Macedonian, with elements from Kostur and some Greek, the kind we learned in the children’s homes as “our” language because, formally, we were immigrants and represented as Greeks in almost all our official documents.

But we, strangely, even in our childhood under strict discipline in the refugee homes, did not feel handicapped for speaking three languages. On the contrary, we saw this as an asset, we felt wealthy and lately enriched to be able to speak two or three or even more languages. Lefter also speaks English and I, French, Serbian and other Slavic languages. So, combined, the two of us can speak two-thirds of the total major languages in the world. At the same time we also have become (or we were brought up to become) great patriots as well as cosmopolitans, even though for many years, almost all the time, we were in exile, we were treated as stateless people. Dr. Lefter Mantse, unfortunately, remained practically forever stateless, but this did not prevent him from being one of the best and most decent Macedonians in the world (and in his home country). Dr. Lefter Mantse has two homelands: the foreign shores, and Macedonia. He spent a lifetime making incredible Herculean (though mostly mythical) efforts to achieve harmony between the two categories, in other words, to find the right place worthy of Macedonia in the national hierarchy of the world. And as such he is determined to live abroad, physically (in body) and spiritually and with all his heart and soul to be in Macedonia. This existential duality, this intimate dualism makes the unity of his being. Annually, sometimes furiously, like some kind of mythological phenomenon or like some kind of modern prophet traveler par excellence, he cruises the world (mainly by air) from Ottawa to Budapest, Skopje and then back to Ottawa. And as he flew over the countries in his path he wondered how many Macedonians have

strayed down there. He knows Macedonians have strayed there because he has sent them postcards, e-mails and occasionally made a long distance telephone call to them. He has made contacts in all the meridians, Asia, Australia, Cuba, Brazil, Palma de Majorca, etc. He carries a suitcase full of documents about Macedonia in order to debate with the passengers up in the air and with the gods above that. For him, each person is an interlocutor. He has debated with hundreds of people all over the world... he has debated with current ministers, former ministers, heads of states, politicians, writers, journalists, doctors, professors, etc. He communicates with someone almost on a daily basis; he writes, he listens, he waits and he initiates... always full of optimism. Often he is disappointed, saddened... but never loses his optimism.

From east to west, from north to south, like some new Macedonian “Ahasver”, “Ahasver” of the good spirit, he is destined to surround the world with his imaginary passport of the Macedonian idea. He wants to turn his personal drama and family (national) tragedy into the capital for his people, for future generations to forget the trauma of the tragic past, which we have planted in our bones and still carry with us since the day the Macedonian children were exiled. As a versatile intellectual, he wants to make one single universal surgical incision to remove the diseased tissue of history, especially in the Balkan whirlwind. His life motto is: “To know that it is far from us, but to feel that it is always close to us”.

He forever arrives and departs, leaves and arrives.
He is doctor Lefter Mantse from Zagorichani.

PASKAL GILEVSKI

I. РОДНОКРАЈНАТА МАКЕДОНИЈА

I. MY MOTHERLAND MACEDONIA

1.

ЗА СЕЛОТО ЗАГОРИЧАНИ И ЗА МОЈАТА ФАМИЛИЈА

1.

FEW WORDS ABOUT MY VILLAGE ZAGORICHANI AND MY FAMILY

ЈАС СУМ МАКЕДОНЕЦ, по род и народност, кого судбината го претвори во светски патник да го бара своето спасение, како десетици илјади други мои сонародници. Роден сум на 29 септември 1935 година во големото македонско село Загоричани, што се наоѓа на околу 15 километри воздушна линија североисточно од градот Костур, што по поделбата, односно распокинувањето на етничко-географската целина на Македонија на четири дела запечатено со Букурешкиот договор од 1913 година, потпадна и беше окупирано од Грција, во чии граници се наоѓа и денес.

Селото е распослано амфитеатрално меѓу планината Врбица, Стрилец и ридот „Св. Илија“, со прекрасен поглед кон полето и костурската котлина. Загоричани е старо македонско село кое на крајот на XIX век имало над 3 300 жители, а сега има околу 350, но веќе петнаесетина години не работи основното училиште, бидејќи нема деца, зашто последниве години не е родено ни едно дете.

За да се согледа судбината на Загоричани и трагедијата на голем број семејства и тешкиот и макотрпен животен пат на загоричанските деца и жители, кои беа протерани од прадедовските и дедовските огништа, накратко ќе треба да се осврнеме на некои историски настани.

Ова напатено македонско село, како и цела Македонија, всушност, е жртва на политиката на големите сили и уште повеќе на нивните фаворизирани балкански држави формирани во XIX век, токму со

Панорама на с. Загоричани
Panorama of the village of Zagorichani

безрезервната помош на Англија, Франција, Русија и Германија.

Во оваа пригода ќе издвоиме само неколку значајни историски податоци за селото, за да потврдиме дека тоа беше и остана столб на македонската борба за слобода. Така, на Илинден во 1875 година грчки андартски чети, составени од воени лица и платеници, ја заобиколиле црквата Св. Илија која се наоѓа на ридот покрај селото и од насобраниот народ на богослужбата, со помош на шпиони, киднапирале 26 млади мажи, еден свештеник и 4 моми и ги однеле на Вичо Планина, уценувајќи ги роднините да платат откуп. Селаните со големи маки и со заеми, успеале да соберат 2 000 златни турски лири и ги ослободиле своите блиски.

Дека таа сума била еноормно висока се гледа по тоа што за црквата Пресвета Богородица во с. Загоричани (една од најмонументалните цркви во Костурскиот крај), која била градена од цариградски архитекти и осветена во 1861 год., за изградбата биле потрошени 3 000 златни турски лири.

На 20 август 1903 год. поради масовно учество на загоричанци во Илинденското востание, турскиот аскер го гранатирала, го запалила и го срамнила со земја селото, при што биле убиени голем број цивили. Војводата Кузо Погончев и десетина други комити загоричанци ги дале

Црквата Света Богородица во Загоричани
The church of Sveta Bogorodica in the village of Zagorichani

своите млади животи во текот на Илинденската епопеја.

Според вероломните и подмолни планови на костурскиот митрополит Каравангелис, на 25 март 1905 година, ден на националниот празник на Грција, неколку андартски чети од околу 200 лица, предводени од окрвавениот убиец Георгиос Цонтос Вардас, составени од офицери, платеници и криминалци донесени дури од Крит, во пет часот наутро, го нападнале селото, палејќи ги куќите и убивајќи деца, жени, мажи, старци и сè што се движело.

Во тој геноцид, познат како Андартски колеж во с. Загоричани, според официјалниот записник, што три дни по колежот го направиле австрискиот, италијанскиот и рускиот конзул дојдени од Битола, се убиени 62 лица – деца, жени, мажи и старци, дури и добиток, и се запалени и опљачкани многу куќи и плевни.

Неофицијално биле убиени 89 лица, но некои од роднините на загинатите не можеле да ги чуваат до доаѓањето на конзулите и ги погребале своите блиски. Бројот на жртвите ќе бил многу поголем, ако една турска единица не интервенирала од едно соседно село. Овој трагичен настан е опеан во македонската народна песна „Народе македонски“.

Тие 62 маченици, жртви на Андартскиот колеж, непосредно по масакрот биле погребани во три реда по 20 гроба, веднаш под северозападниот ѕид на гробиштата во Загоричани и обележани со христијански симболи. По воспоставувањето на грчката власт по Балканските војни и Првата светска војна, надгробните обележја се уништени, со цел да нема никаква трага дека таму почиваат жртвите на грчкиот Андартски колеж.

А, иронијата да биде уште поголема, на тоа место е погребан маџирот Андреас Пападопулос, кому загоричанци во 1924 год. му дадоа гостопримство, а тој во текот на Втората светска војна 1940–1945 год. и во Граѓанската војна 1946–1949 год. се покажа како крвник кој го зави во црно Костурскиот крај.

Во 1936 година од XX век, за време на диктатурата на Метаксас, којшто со закон го забрани говорот на мајчин јазик на Македонците, голем број загоричанци биле тепани, малтретирани и казнувани од грчките власти само затоа што го користеле мајчиниот јазик.

Во април 1945 година, единици на грчката и на британската армија (составена од Арапи и Индијци), го заобиколиле селото и уапсиле 72 мажи, од кои набргу поголемиот број биле осудени на доживотна робија (на 101 година затвор по турските обичаи), и однесени на камените и безводни острови Ѓура, Макронисос, „Ај Страти“ Гајдурониси и други на Егејско Море.

Во Граѓанската војна во Грција од 1946 до 49 година загинале 39 млади партизани, а 18 девојки-свршеници на партизани, мајки и татковци биле грабнати, однесени в логор, а потоа ликвидирани на непозната локација, додека другото население на Загоричани било иселено и селото по трет пат изгорено за неполни 50 години.

Во март 1948 година, во екот на Граѓанската војна, за да се спасат, над 100 деца биле принудени да го напуштат Загоричани и да побараат спасение во пределите на тогашните народни републики во Источна Европа. Потоа, на 3 мај истата година, жителите на Загоричани биле присилно иселени, така што поголемиот број од нив засекогаш го напуштиле родното место.

За да се запознае читателот поцелосно со физиономијата на Загоричани, треба да се спомнат и некои знаменити личности што ги даде моето родно село, а имаат пошироко историско и општествено значење во македонската историја.

Најмаркантна личност е Димитар Никола Благоев (1856–1924 год.), еден од првите социјалисти на Балканот. Благоев го започнал своето

Натпис над влезната врата на црквата Св. Богородица
 каде што стои името на селото Загоричани
*Inscription above the main door of the church Sveta Bogorodica
 with the name of the village Zagorichani*

образование во Загоричани на мајчин јазик, а учител му бил Ѓорѓи Динката, познат просветител и родољуб. Како дете, Благоев заминал на печалба во Истанбул каде што го продолжил учењето кое го дооформил во Бугарија. Бидејќи бил силен ученик, гимназиското образование го стекнал во Одеса, а студиите ги завршил во Петроград во Русија. Таму, Димитар Благоев станал основоположник на првата социјалистичка организација во Русија во текот на 1883 година, кога почна да го издава и весникот „Работник“. Поради тие активности, царските руски власти го протерале Благоев од Русија. Враќајќи се дома, Благоев застанал во Софија, каде што подоцна ја формирал Бугарската социјалдемократската партија (подоцна трансформирана во Бугарска работничка партија – комунисти) и станал еден од нејзините раководители и член на бугарскиот Парламент. На прашањето што е по народност, во Народното собрание на Бугарија во 1917 година, Благоев одговорил: Јас не сум Бугарин, туку Македонски славјанин. Димитар Благоев умрел во Софија на 7.4.1924 година. По Втората светска војна, во знак на почит, Бугарија го смени името на македонскиот пирински град Горна Џумаја, прекрстувајќи го

во Благоевград, како што се нарекува и денес.

Во 1901 година, додека Лазар Поптрајков бил в затвор во Корча, загоричанецот војвода и учител Кузо Стефов, како негов заменик, раководел со Костурскиот револуционерен округ, и во 1902 година храбро загинал во нерамна борба со турскиот аскер.

И, Анастас Јанков, образован офицер којшто поради својата храброст во војната на Бугарија со Србија во текот на 1885 год. многу млад добил чин полковник, како македонски револуционер и војвода, своите четници ги охрабрувал со зборовите дека се синови на великите македонски кралеви Филип и Александар Македонски.

Во, 1926 година, грчката власт го преименува Загоричани во Василијада, оддавајќи му признание на Василис (Васил), роден загоричанец кој како митрополит на градот Смирна, дал голема помош на грчката војска во Грчко-турската војна во 1919/1922 година, а по поразот на Грците, Василис бил обесен од Турците.

И денес на плочата над влезната врата на црквата „Св. Богородица“, која е осветена во 1861 година, во натписот пишува дека овој свет храм го изградиле жителите од село Загоричани.

Според горенаведените податоци, кои се само дел од трагедијата на Загоричани и на македонскиот народ, грчката држава не ја менува политиката на терор кон Македонија и македонскиот народ, а проблемот со името на нашата држава Македонија не е ништо друго туку терор што го спроведува „современа демократска Грција“.

Со цел да се денационализира македонскиот народ, по донесениот Закон на грчката држава во 1926 год. за менување на селата, топонимите и личните имиња, на жителите им се давале грчки имиња и презимиња.

Така, во такви општествено-политички околности кои доминирале во Егејскиот дел на Македонија, според тогашната социјална положба, ме крстија во црква со грчки поп и ми го дадоа името Елефтериос Манцис. Инаку, грчката власт за да изврши што поголема и полесна асимилација, на новороденчињата им даваше антички имиња на филозофи, како на пример Аристотелис, Сократис, или на богови и божици, како Артемисија, Олимп, Олимпија, Атина, Телемах итн., што и психолошки влијаеше на луѓето. Татко ми се викаше Стефо Манче, а мајка ми Јана. Таа имаше еден брат и една сестра. Нејзиниот брат Ристо работел во Стамбол и него не го запознав, но сестра ѝ Цана, мојата тетка, ми беше многу блиска и многу ме сакаше и се грижеше за мене. Нејзиниот сопруг се викаше Методи Џидров и тие имаа големо семејство, тројца синови и

*Моите родители,
мајка ми Александра - Цана и татко ми Методи
My parents:
mother Alexandra-Cana and father Metodi*

две ќерки. Синовите беа повозрасни од мене, најголемиот, Димитар или Мити, како што го викавме ние, беше роден во 1927 година. Следниот беше Стефо, роден во 1928 година, а третиот, Харила, беше роден во 1930 година. Големата ќерка Тана беше родена во 1932, а малата, Цилја, во 1940 година. Џидрови спаѓаа меѓу побогатите во селото и имаа воденица. Јас често пати одев кај нив, а понекогаш таму и спиев. Баба Тана многу ме сакаше, како да сум нејзин внук, но за дедо Стојче не си споменувам, зашто умрел порано. За него многу ми се жалеше тета Александра – Цана, која јас ја викав Нана, за тоа какви лоши работи сторил спрема семејството и кон нашето село. Братот на мајка ми, Ристо Петличков, имаше две ќерки и два сина. ќерките и синот Ѓорги беа повозрасни од мене, но братучед ми Харила беше на моја возраст и така многу играл со него во текот на годините на моето детство.

Татко ми имаше брат во Пловдив, но јас не го запознав. Дедо Наси, татко на мојот татко, живееше во нашето маало, кое се викаше Манчево маало, кај синовите на братот на татко ми, Трифо, кој умрел многу порано и јас никогаш не го видов. Петличкови живеела веднаш под нашата куќа, а Џидрови на другата страна од трапот. Нашата куќа беше последната од Манчево маало, близу до гората. Беше нова и мислам дека ја изградиле кога јас се родив. Ние живеевме на приземјето, а во подрумот имаше место за добитокот. На првиот кат имаше две соби за спиење, но тие не беа завршени и мајка ми Јана велеше дека кога јас ќе се оженам, таму ќе живеам со мојата невеста. Кујната се наоѓаше во авлијата, до која имавме градина, а зад куќата имаше гумно.

Татко ми Стефо, како грчки војник, бил ранет во Грчко-турската војна од 1919/1922 година, во Мала Азија, и како последица на тоа, понекогаш куцаше. Инаку, тој неколку години работел во Америка, поточно во Детроит, а кога се вратил, од 1929 до 1931 година, станал градоначалник на Загоричани.

Во 1924 година, по налог на грчката власт, селските старешини меѓу кои и дедо ми Стојче со Коле Насев, кој имал дуќан во селото, и Дине Кондов кој бил познат занаетчија, отишле во Костур и според настојувањето на грчките власти, оттаму донеле во селото 30 семејства Маџири, како што ние ги викавме. Грците дојдени од Мала Азија, по размената на населението меѓу Грција и Турција, биле распоредени во нашите краеве, па и во Загоричани. Некои селани мислеле дека овие тројца загоричанци ги донеле Маџирите за да имаат повеќе ќар од повеќето луѓе во селото, затоа што едниот имал воденица, а другите двајца свои дуќани. Овие

Со роднини во селото во 1937 г.: 1. Јас како двегодишно дете, 2. Сестра ми Тана, 3. Мајка Јана ме држи в skut; 4. мајка Цана
With relatives in the village in 1937 1.I as a two year old boy 2.My sister Tana
3.Mother Yana is holding me on her lap 4. My mother Cana

дојденци, Маџирите, следните години биле привилегирани од грчката власт и им нанесоа многу зло на домородните македонски жители. Поради тоа, тетка Нана пред мене луто го колнеше дедо ми Стојче, а по 1945 година не сакаше ни да му го види гробот. Нана беше многу способна и умна жена, или, како што велеа повозрасните „имаше голем разум“. Беше многу работлива и правеше сè за да се грижи за големата фамилија и за баба Тана.

Татко ми Стефо не еднаш беше пијан и тогаш мајка ми Јана и јас имавме големи тешкотии со него. Ја напаѓаше мајка ми, зборувајќи дека таа била причината за да се врати од Америка. Мајка ми, пак, како и нејзината сестра Нана, беше многу работлива жена, трпелива, со благ карактер и добра домаќинка.

Тажни спомени од детството Sad memories from childhood

Најраниот спомен што го паметам е од 1939 година, кога мајка ми Јана над еден голем леѓен ме миеше, а татко ми Стефо ме држеше. Тројцата спиевме во еден кревет, јас меѓу двајцата родители, а во собата за спиење имаше фурна каде што мајка ми готвеше храна и така се топлеше целата соба.

Јас бев доста силно дете, ми велеа дека сум како тетин Методи и кога напати ќе победи во борење со другите деца, тие ќе ми речеа „копилјак“. Ги прашав мајка ми и татко ми зошто ме викаат така, а тие ми одговорија дека малите деца не знаат што зборуваат и јас верував во тоа.

На 28 октомври 1940 година, Италија ја нападна Грција и така почна Грчко-италијанската војна, а на почетокот на ноември многу мажи од селото беа регрутирани и станаа грчки војници, меѓу нив и тетин ми Методи. Сите ги испративме до местото Паранга, што беше најблиската точка до селото на патот од Солун за Костур и оттаму ги пратија во првите редови на фронтот против Италијанците. Така, иронијата беше што македонските жители од тој регион го бранеа сверскиот грчки фашизам на диктаторот Метаксас, којшто ги тероризираше и ги затвораше жителите кои зборуваа македонски.

Првите денови од Италијанско-грчката војна над селото се случи битка меѓу два италијански и еден грчки авион и Италијанците го соборија грчкиот авион, кој падна на ридот Св. Илија, каде што е и селската црква посветена на овој светец.

И покрај трагедијата од 1905 година и познатиот Андартски колеж во Загоричани и жестокиот и неподнослив терор што го спроведуваа грчките власти по Балканските и Првата светска војна, жителите на Загоричани го задржале својот национален и хуман дух и широкото словенско срце. По соборувањето на грчкиот авион на ридот Св. Илија, браќата Гавро и Петре Бабалови кои во тоа време работеле во близина на настанот, брзо дошле на помош и ги извлекле двајцата пилоти од запалениот соборен грчки авион. Едниот пилот бил мртов, а другиот покажувал знаци на живот. Селаните, ги товарише двајцата пилоти на запрежна кола, ги донеле во селото и повикале помош од Костур. Така, едниот пилот преживеал, но иако останал инвалид, во идните настани на Граѓанската војна им оддал признание на спасителите на тој начин што на суд дошол како сведок во одбрана на Гавро Бабалов, кој како

партизан во Граѓанската војна бил заробен, па го спасил од најстрогата казна што му се заканувала. Но, сепак, Гавро Бабалов одлежал седум години затвор.

Остатоците од тој авион, многу години потоа, останале таму на ридот Св. Илија.

Во спомен на тој настан, грчката власт сега сретсело има поставено еден авион пред црквата и биста на загинатиот пилот.

Парадоксално е тоа што во овој споменичен комплекс, ни надвор, ниту во салата за прослави изградена до споменикот и каде што постои фотографија и пригоден текст за загинатиот пилот, никаде не се спомнува спасениот ранет пилот, како ни неговите спасители. За власта, загоричанци главно уште се третираат како листосиморитес (пљачкаши и бандити), како што таа ги нарекувала партизаните-припадници на ДАГ.

Во април 1941 година, грчката војска беше сместена над селото, на врвот од планината Врбица, во месноста Стрилец, и кога се појавија германските тенкови од село Клисуре, грчката војска почна панично да бега преку полето кон Костур. Германските тенкови од Клисуре поминаа под Стрилец и отворија оган кон грчката војска која бегаше. Топовите погодија еден војник кај местото Арто и таму, од нашите селани, непознатиот војник беше закопан покрај патот.

Сè додека живеел во селото, многупати видов како селаните ставаат цвеќе и палат свеќи врз неговиот гроб.

Непосредно по разбегувањето на грчката војска, ние, децата, се искачивме на Стрилец, и таму најдовме многу нешта што војската оставила, како и многу кутии цигари од типот „папастратос“. Ние ставивме по четири цигари меѓу прстите на една рака и почнавме да пушиме. Јас веднаш се задушив од чадот и почнав силно да кашлам и ги фрлив цигарите од рака, а зедев само неколку кутии за дома. Првата средба со цигарите ми остави толку голема непријатност, што оттогаш наваму никогаш не ставив цигара в уста и сега, кога се ближам до осумдесеттата година од животот, немам ниту притисок, ниту холестерол и ниту срцеви проблеми. Можеби во тоа помага и фактот што иако имав можности во мојата кариера да празнувам некои од моите успеси, јас ниту еднаш не бев под дејство на алкохол.

Во тоа време, неколку децении наназад, политичката и воена состојба во Костурскиот регион и пошироко на целиот балкански простор беше многу специфична, сложена и тешка. Таа беше условена не само

од политиката на Големите сили, туку уште повеќе од долгорочната завојувачка политичка стратегија на балканските држави кон Македонија.

Во таа насока, Грција, во средината на XIX век ја создаде концепцијата за проширување на грчката држава, за што грчките власти ја создадоа таканаречената програма Микри идеја (Мала идеја) и Мегали идеја (Голема идеја). Со замислата за Микри идеја, Грција настојуваше да се прошири на север на Балканот кон Тесалија и Македонија и на островите (Крит), што и го постигна пред и особено по Балканските војни и Првата светска војна. Целта на остварувањето на Мегали идеја, беше Грција да се прошири на териториите на поранешната Византиска Империја и затоа во 1922 година ја нападна Турција. Во таа Грчко-турска војна, Грција претрпела стравотен пораз и целокупната идна своја политика ја насочи кон Македонија за освојување, но и за денационализација и геноцид на македонскиот народ.

Политиката на грчката држава што таа ја спроведувала во Македонија во текот на втората половина на XIX и во првата половина на XX век, била вршена со терор, малтретирање, казни, забрани да се зборува на мајчин македонски јазик, затвори и максимално користење на драконските закони во образованието, а преку религијата, печатот и пропагандата се вршел невиден притисок за искоренување на македонската национална свест на автохтоното домородно македонско население.

Таквиот пеколен однос на грчката држава и користењето на доселените Маџири и нивното протежирање во создавањето конфликти со Македонците од Загоричани и од другите места, уште повеќе ја зголемувале огорченоста и незадоволството на загоричанци и на жителите во другите села. Ако се земе предвид дека повозрасните загоричанци уште добро се сеќавале на Андартскиот колеж од 1905 година и на големиот број жртви и запалени куќи, тогаш ќе се разбере парадоксот зошто тие по 1941 година ги прифатиле Италијанците како „ослободители“ од варварскиот грчки фашизам. И покрај тоа што во 1919–1922 год. Македонците од Костурско се бореле против Турците и во 1940 против Италијанците, „наградата“ не ретко беше доживотен затвор, како што се случи со многумина загоричанци, а меѓу нив и со мојот тетин Методи.

По окупацијата и поделбата на Македонија во Втората светска војна меѓу Германија, Италија и Бугарија, нашето село потпадна во италијанската окупациска зона. Многу бргу во селото стигнаа

Италијанците и за голема радост ни донесоа одредена слобода. Ние загоричанците веќе не се плашевме од полицајците на диктаторот Метаксас и почнавме слободно да зборуваме македонски, да играме и да пееме македонски песни и ора, често пати заедно со Италијанците. Италијанските војници од нас децата бараа да им фаќаме и носиме жаби и за возврат ни даваа чоколади, нè научија да броиме и да пцуеме на италијански, па и ден-денес ги помнам тие зборови. Ние им се обраќавме на италијански со зборовите „Коме стате?“, а тие ни возвраќаа со „Како си“. Италијанците не само со нас децата, туку и со селаните имаа главно коректни односи. Тие се многу добар народ.

Границата меѓу германската и италијанската зона се наоѓаше на два километри од селото на месноста Паранга. Таа граница не беше строго контролирана и тогаш имаше повеќе формален административен карактер, така што селаните слободно одеа во Костур, во Рупишта (Аргос) и во другите соседни села и градови, по работа или на трговија.

Во тој период костурската котлина и нашето загоричанско поле беа житница за регионот. По окупацијата, брзо се појави глад и многу луѓе од селата јужно од Кожани, од сиромашните предели населени со грчко население, општата глад ги натера да доаѓаат во нашите места да продаваат тутун, масло, смокви и друго во замена за жито и пченка. Подоцна, кога состојбите со гладот се заострија, како во старо време почнаа да се појавуваат вооружени грчки банди кои ги пљачкусуваа македонските села. Таквите банди народот ги нарече пљачкаци и се јави потреба за одбрана од нив. Овие состојби создадоа погодна почва за појава и за дејствување на бугарската пропаганда во Костурскиот крај и пошироко.

Бугарската држава, користејќи го општото незадоволство на Македонците од претходната грчка власт, почна добро организирана пропаганда, со праќање емисари како Калчев, Бај Кољо и други, да создаваат клубови во селата во Костурско, како и организации и таканаречени комитски чети за заштита, божем, од пљачкациите.

Во Загоричани, некои селани беа заведени од пропагандата, некои од убедувањето дека треба да се брани селото од пљачкациите, а некои затоа што беа застрашувани. Во таа насока се искористи постапката на десничарските сили на ЕЛАС, под команда на Зервас (приврзаник на монархијата) и нивниот напад во костурското село Нестрам и убиството на 7-8 жители. Така се оформи комитска чета во март 1943 година, која ја вооружија Италијанците, веројатно по претходен договор со Бугарите.

Но, во Загоричани имаше и луѓе кои не сакаа да земат пушка и да станат комити, но тие беа застрашувани и казнувани. Таков беше случајот со Кузо Нанев, кој поради тоа што одби да земе пушка (иако неговиот постар брат веќе беше вооружен), од командантот на комитската чета беше уапсен и им беше предаден на Германците во Костур за да биде казнет или ликвидиран. Но, набрзо, поради капитулацијата на Италија на почетокот на септември 1943 година, дојде до привремено германско повлекување од Костур и некој го ослободи Кузо Нанев од затвор, и тој пешки, по цел ден одење, се врати во селото.

Тетин Методи, како и многу други загоричанци како грчки војници, во 1940–41 година, се бореше против Италијанците, но не загина на фронтот, туку се вратил дома во Загоричани, подоцна за да биде осуден на доживотна робија од грчката власт и да лежи тешка робија на грчките камени острови повеќе од шеснаесет години. Многу македонски мажи ја бранеа Грција од Турците, а потоа и од фашистичка Италија и нацистичка Германија, подоцна за да платат голема цена за тоа и наместо, најблаго речено, да добијат пофалби, од грчката власт биле судени, затворани, малтретирани и на крај прогонети од своите прадедовски огништа.

Во тие години нашето село беше многу радосно. Не ретко имавме по две-три свадби секоја недела и се пееја само македонски песни и се играа ора. За тие радосни моменти голем придонес даваше музичката група на семејството на Петре-Туше Нанев со синовите Ангел-Гелчо, извонреден кларинетист, Кузман, тромбонист и Јани, трубач, кои бил единствен оркестар во Загоричани и околината и ги исполнуваа македонските ора и песни и ги задоволуваа чувствата и го бодреа духот на Македонците од тој регион.

Подоцна, во април 1945 година, најстариот од браќата Наневи, Ангел-Гелчо беше затворен и со други 72 загоричанци осуден на доживотна робија, а за време на Граѓанската војна во Грција, Кузо и Јани Наневи отидоа партизани на почетокот на 1947 година, а во 1948 година, кога беше формирана партизанската воена музика на Главниот штаб на ДАГ, и двајцата како искусни музичари, беа приклучени во тој воен партизански оркестар, којшто беше раководен од виртуозот на кларинет Илија Каратимио.

Во март 1943 година, Еласитите¹ влегоа во големото македонско-костурско село Нестрам и убија седум-осум жители поради соработка

---

1. Грчки партизани организирани од Комунистичката партија на Грција, борци против германскиот и италијанскиот окупатор.

со окупаторот. Тогаш се појави бугарофилот бај Кољо со Калчев и на нашите им рече дека ако не земаат пушки – и нив ќе ги убијат. Над 70 загоричанци зеда пушки, меѓу нив и тетин Методи и познатиот војник од албанскиот фронт, а подоцна познат партизан на ДАГ, Васил Чулев или Цилјангата, како што го викаа селаните, и други. Тој и на албанскиот фронт и како комита умееше да стрела со минофрлач, а подоцна тоа го правеше и како партизан.

Во мојот долг живот имав можност да се радувам на многу убави нешта, само во Куба имав можност да одам на одмор 56 пати, но највесела година во мојот живот беше 1943. Е, каква година беше таа! Целото село на Илинден беше отидено кај црквата Св. Илија и пеевме македонски песни и игравме македонски ора и чичко Васил Чулев – Цилјангата пред нас стрелаше со минофрлачот кон Прекопана, познато село на Вичо Планина. Селото лежи врз еден мал рид и, како што гледавме, сите гранати паѓаа пред селото и тогаш никој не знаеше дека таму се наши македонски борци од бригадата на Гоце, која имала добра соработка со партизаните од Вардарска Македонија.

Така брат со брат нашите се убиваа, без да знаеме што се случува.

Некои маџири од селото, на чело со мрсниот Пападопулос, кого дедо ми го донел во селото, излегоа да се борат против окупаторот, а особено против ЕЛАС (Грчка народноослободителна војска), во состав на единиците на Зервас, кој беше под команда на грчкиот крал и на Англичаните.

Во тие времиња многу пати спиев во воденицата на Џидрови со моите први братучеди, меѓу кои и со најстариот Мити, кој ја имаше пушката на тетин Методи и многупати стрелаше кон врапците на дрвјата. Џидрови имаа еден голем мачор, кој правеше многу зијан дома.

Најблиска болница до селото беше онаа во Битола и многу селани кои имаа потреба, одеа на лекар или на пазар пешки преку планината Вичо до Битола. Еден ден тетин Методи ѝ рече на баба Тана:

– Ќе одам на пазар во Битола.

Баба Тана го стави мачорот во една вреќа и му рече:

– Методи, земи го со тебе и остави го во Битола, да се ослободиме од него.

Така и се случи. Кога тетин Методи се врати, баба Тана го праша каде е мачорот, а тој и одговори дека го оставил на Вичо Планина, близу до Лерин, зашто му бил многу тежок да го носи до Битола.

А, Баба Тана му врати:

– А-ха! А-бре чедо, а што е вој тука... Го гледа мачорот како седи мирно до неа.

– Не знам, мајко, како знаел да се врати дома од толку далеку. иако го носев цело време во вреќа и не можел да гледа кај одиме.

Таа година имаше многу свадби и на една од нив, татко ми, кој и без свадби го сакаше виното, а особено ракијата, стана и ми рече:

– Лефтере, ајде почни да играш оро... Јас станав, но тетин Методи му вели:

– Баџанак, детето нема да игра само. А татко, му врати:

– Тоа го сакам јас... Тетин Методи се налути и рече:

– Не, тој нема да игра оро, тој е мое дете... И, другите мажи ги смирија пред да почнат да се караат, и така јас не заиграв оро.

Во март 1943 година, кога ги пасев воловите кај Парангата, видов три германски камиони, полни со луѓе, некои во затворска облека, што одеа од Костур кон Солун. Многу ме исплаши тоа што го видов, а кога стигнав во селото, луѓето ми рекоа дека тие биле Евреи од Костур што ги носеле во Германија. Сите беа наредени во камионите со исплашени лица. Никој не зборуваше... И во нашето село имало еден Евреин кој имал дуќан, но и него го убиле грчките андарты во колежот во Загоричани, на 25 март 1905 година. Тогаш во 1905 година грчките андарты го убиле и учителот, загоричанецот Цуцулев, иако бил грчки учител во селото...

Во тоа време во 1943 година, имаше голема бугарска пропаганда меѓу нас младите и ни велеа да кажеме „едно, две, три, Грција се скри“, потоа „еден, два, три, четири, Бугарија се исери“ и „еден, два, три, четири, пет, Германија кладе ред...“

Во тоа време јас ги пасев или воловите или овците. Еднаш, на местото Големи Ливади, видов гнездо на една топола и се качив да ги земам јајцата. Кога ја кладов раката во гнездото, оттаму излезе змија. Јас се исплашив и почнав да паѓам надолу, но за среќа последната гранка беше цврста и не се скрши, така ми го спаси животот.

Еден ден околу средината на 1943 година, одев в црква со мајка ми и кога таа се поздрави со една селанка, ми рече: „Оваа тетка зборува бугарски, заедно учевме во Стамбол во бугарско училиште, а нејзиниот маж знае само по наше.“ Мајка ми Јана учела во бугарско училиште во Стамбол, а многу добро знаеше и турски, како и татко ми, и кога не сакаа нешто јас да разберам, тие си разговараа на турски јазик.

Во вителот на војната In the surge of the war

Во есента на 1943 година, во кошарите на селото Черешница, се криеле македонски партизани под водство на херојот Васил Алексовски. Кога тоа го дознале комитациите од Костур на чело со Темо, ги нападнале кошарите. Кога видел Васил Алексовски што се случува, излегол пред кошарата и извикал:

– Браќа, не пукајте, и ние сме Македонци!

Комитацијата Темо, за жал, тогаш одговорил со оган и на место го убил Алексовски. Кошарата била на семејството Ристовски од селото Черешница и сопственикот кој се наоѓал таму бил заробен од Темо и предаден на Германците во Солун, кои го убиле. Ристовски беше левичар и голем македонски патриот. Во тој дух растеа и децата на фамилијата Ристовски. Еден од нив беше и Кочо Ристовски, дете-бегалец во Унгарија. Подоцна стана познат детски хирург во градот Мишколц и тој беше најголем македонски патриот што имам сретнато во мојот животот, кој за жал, почина многу рано.

Во 1944 година, кога Германците се повлекоа, македонските партизани во октомври влегоа во селото и нас малите деца нè научија да ја пееме песната за Васил Алексовски, која и денес не ретко ја пеам, плачејќи:

„Васил, Васил Васил го убија,
Васил, Васил Васил го убија,
Васил, Васил Васил го убија,

Васил го убија шпиони на Темо,
шпиони на Темо фашисти Македонци“...

Овде чувствувам потреба, поради трајниот спомен кон храбриот македонски син Васил Алексовски, да истакнам дека припадниците на комитската чета кои беа бугарски експоненти и носители на бугарската кауза против македонскиот народ, кој им сврти грб, ги прогласи за предавници и изроди и ги нарече со потсмев комитации.

Еднаш Германците се повлекоа од Костур и преку Парангата стигнаа до местото Дауло, близу до влашкото село Клисуре, каде што од заседа беа нападнати од Еласитите (припадници на Грчката народно-ослободителна војска кои биле под влијание на КПГ). Неколку Германци

беа убиени и бргу пристигна силна германска војска од Сорович и изврши едночасовен голем колеж во селото Клисуре, а половина од селото го запалија. Огнот беше толку силен што се гледаше и од нашето село над ридот Стрилец. Не знам поради каква причина, но Германците одново се вратија во Костур во октомври 1944 година, потоа за да заминат дефинитивно.

Тогаш комитацијата бај Кољо којшто од двете страни на мостот бил сардисан, скокнал во реката Бистрица и се удавил. Заедно со Германците заминале и неколку комитации од Загоричани, меѓу кои и Васил Чулев – Цилјангата, кои во Сорович се одвоиле од Германците и отишле во Битола, каде што за да си го измијат минатото се приклучиле кон македонската партизанска бригада на Илија Димовски со легендарното партизанско име –Гоце, роден во село Статица во 1905/1961 год.

Една друга група од 6–8 луѓе продолжиле да се повлекуваат со Германците и неколкумина останале во Белград, а двајца отишле дури во Босна, во градот Зеница, каде што останаа до крајот на животот.

Тие загоричанци што им се приклучија на партизаните во Битола, подоцна учествуваа и во борбата за ослободување на Вардарска Македонија од балистите, а подоцна станаа меѓу најдобрите партизани на ДАГ и многу од нив загинаа во Граѓанската војна. Со тоа го испраа своето минато, застанувајќи на вистинската, на македонската кауза за конечна слобода.

Загоричанци подоцна со радост ги пречекаа македонските партизани од Вичо, но, за жал, тие доста бргу се повлекоа од селото одново кон планината Вичо.

На 8 април 1945 година, стигнаа воени камиони од Костур и сите мажи беа повикани да дојдат во училиштето. Од нив, над седумдесет и двајца кои беа комитации, ги однесоа в затвор во Костур, а меѓу нив беше и мојот тетин Методи. Во Костур беа осудени и таму останаа само неколку месеци. Повеќето од нив, меѓу кои и тетин ми Методи беа осудени со казна на доживотна робија. Во тоа време неколку пати тета Нана ме земаше со себе за да го посетиме тетин Методи во затворот.

Селото остана речиси без возрасни мажи и така преку летото често доаѓаа непознати вооружени мажи кои ние ги викавме пљачкаци и ограбуваа сè што можеа да најдат во некоја куќа. Татко ми не се мешаше во политика и така остана дома и не учествуваше во Граѓанската војна, бидејќи беше близу до шеесеттата година од животот. Тој во 1949 година умре, кога јас веќе бев во Унгарија.

Од есента на 1945 година братучед ми Стефо цела година учеше во Костур за да стане кројач. Димитар и Харила ѝ помагаа дома на тета Нана, инаку тие работеа во воденицата. Тогаш јас ги пасев овците иако имавме главено како овчар едно момче од Клисуре, кое се хранеше и спиеше кај нас. Тоа траеше само неколку месеци, потоа јас сам ги пасев овците. Тогаш баба ми Тана ми велеше:

– Внуче, денешната работа да ја завршиш денес, зашто утре ќе имаш друга работа и друг касмет.

Тогаш многу пати спиев со еден од моите братучеди Димитар или Харила во воденицата. Не само јас нив, туку и тие многу ме сакаа мене, иако беа повозрасни. Честопати со нив одев на нивите и еднаш кога се вративме дома со полна кола берикет, Димитар ми рече:

– Читај што пишува над вратата на оваа куќа. Прочитај: 1927 година. Тој ми рече:

– Тогаш се родив јас.

Од септември 1945 година почнав да одам на училиште. Училиштето во нашето село беше големо и доста ново. Во близината имаше три чешми со студена изворска вода. Мајка ми сакаше јас да станам трговец, тоа ѝ беше во умот од времето што го поминала во Стамбол. Ми наполнија една мала кутија со разни нешта, како цигари, кибрити итн., и ме однесоа сред село да продавам. Јас немав абер да бидам трговец, така што многу деца кои сакаа да купат нешто од мене, си зе доа, а не ми платија ништо. На тој начин кутијата брзо се испразни и кога виде мајка ми дека не носам дома пари, веќе никогаш не купија друга стока за да продавам. Ете, така заврши мојата кариера како трговец.

Во училиштето напредував доста брзо и на 25 март – грчкиот национален празник од учебната 1946 година, учителката ми кажа една стихотворба која веднаш ја запомнив и ден-денес ја помнам. Таа стихотворба требаше да ја рецитирам на прославата на која беше присутно речиси целото село. Стихотворбата зборуваше за една болна старица која отишла на лекар и од него побарала дозвола да јаде многу секој ден. Стихотворбата имаше комична содржина и ја потенцираше работата на лекарот и кај мене остави силен впечаток. Тогаш не ни сонував дека по дваесет години и јас ќе станам лекар.

Во селото имаше полицајци кои многу лошо се однесуваа спрема нас Македонците. Еден ден, одејќи дома, пред црквата слушнав како некој писка, бидејќи го тепале, па молеше да прекинат со тепањето... Кога стигнав дома, дознав дека тоа бил мојот братучед Мани Манче, кој беше

десетина години поголем од мене. На брзаница со мајка ми, отидовме кај него дома и таму го видовме Мани како лежи в постела, а жените со масло му ги мачкаа раните. Целото тело му беше модро и со рани.

Летото братучедот Стефо се врати од Костур и веднаш почна да работи во воденицата и по нивите. Тогаш многу пати фашистичката полиција од селото Горници одеше по соседните македонски села и тепаше млади момчиња. Еден ден попладне одев со воловите кон селото откај Големите Ливади и видов оддалеку како трча кон мене Стефо и ми вели:

– Речи ѝ на Нана дека јас одам партизан на Вичо Планина...

Кога стигнав дома, дознав дека Бурандарите од Горници дошле до загоричката месност Арто и таму тепале неколку момчиња од нашето село и поради тоа Стефо се исплашил и заминал меѓу партизаните. Тогаш тој беше само осумнаесетгодишно многу убаво, русокосо момче. Подоцна Стефо ми кажа дека од селото заминал за Черешница, но и таму не можел да најде партизани, па продолжил за Вичо, каде што по неколку денови нашол неколкумина од нив, кои, всушност, беа и првите партизани на ДАГ.

Есента, моите родители го замолија попот да ми ги даде двата гулаба што беа во едно гнездо на црковниот ѕид, а тие за возврат да му дадат две кокошки. По неколку денови јас му ги однесов кокошките, а попот од гнездото ги извади двете мали гулапчиња и ми ги даде. Едниот гулаб беше сив, а другиот бел, така им ги дадов и имињата – Сивчо и Белчо. Пред прозорецот од горниот кат им направив мала дрвена кутија во која ги сместив и секој ден ги хранев, а по околу две недели им ја отворив вратата, со нетрпение гледајќи дали ќе одлетаат и дали повторно ќе се вратат назад. По малку време, Сивчо излезе, а веднаш потоа и Белчо, па полетаа кон едно дрво што го имавме во градината. Радоста ми беше бескрајна кога видов дека бргу се вратија во нивната куќичка да се напијат вода... Секој ден летаа сè подалеку...

По неколку месеци, кога ги пасев овците на Стрилец, видов како кон мене летаат моите гулаби, но, за жал, многу бргу стигнаа орли од планината Врбица, ги нападнаа и ги однесоа со нив. Многу ме заболело кога видов како орлите ги напаѓаат гулабите и многу бргу си отидов дома за да видам дали тоа беа моите гулаби. Цела вечер чекав да се вратат, но нивната куќичка остана засекогаш празна – и преку ноќта, но и кога се разбудив изутрината видов дека ги нема и тогаш бев сигурен дека моите гулаби станаа жртва на орлите.

Тогаш се досели кај нас дедо Наси Манче, татко на мојот татко, зашто

тој порано живееше кај своите внуци, но се скарал со една од сопругите на внуците и таа го истерала. Така тој дојде кај нас, носејќи ја со себе и својата неразделна гајда, иако дедо ми тогаш имаше 102 години! Тој беше најдобриот гајдација во селото и во околните села. Често ме праќаше со стомна да наполнам вода од изворот наречен Главата, па си плукнуваше на прстот и ми велеше:

– Да се вратиш назад додека не се исушила плунката, а јас трчав како налудничав. Тој ми имаше раскажано многу приказни, но по кратко време умре. Кога одев кај Џидрови, бев многу нерасположен, затоа што тетин ми Методи беше в затвор, а Стефо партизан и полицајците се однесуваа многу лошо спрема Џидрови. Нана, пак, тогаш по стоти пат ја повторуваше клетвата кон дедо Стојче што ги донесол маџирите во селото:

– А бре Стојче, да се вртиш во гробот зашто ги донесе овие маџири во нашето село...

Ги видов за последен пат I saw them for the last time

Во април 1947 година, партизаните од Прекопана преку ноќ удрија на полицајците кои заедно со сите маџири беа сместени во црквата. Цела ноќ партизаните стрелаа одблизу кон црквата, но дебелите ѕидови не попуштија.

Во гумното пред црквата партизаните пееја и играа македонски песни и ора. Таа ноќ некој тропна на вратата од нашата куќа, мајка ми отиде да отвори и кога го видела Стефо, мене ме затвори во соседната одаја за да не видам кој дошол кај нас. Тој каснал малку и си заминал кај Џидрови, а оттаму се приклучил кон другите партизани. Јас од гласот разбрав дека е Стефо, но не кажав никому. Партизаните во текот на ноќта собраа многу овци, кози и други животни, запалија неколку куќи на поистакнатите маџири од селото кои имаа направено зла. Потоа, партизаните пред зори се повлекоа кон планината Врбица и кон Прекопана. Таа ноќ во селото беше ранет познатиот македонски партизан и командант Пандо Вајнов, популарно наречен Вајната, роден во село Сребрено во 1924 год. Утредента видовме дека партизаните ги зедоа и овците на Џидрови. Маџирите утредента со помош на војската за одмазда почнаа да палат наши куќи кои им припаѓаа на партизани од нашето село. Куќата на Џидрови тогаш не изгоре, туку тоа се случи подоцна, во мај 1949 година.

Утредента Нана ми рече:

– Лефтере, ела да одиме двајцата во Прекопана да ги бараме нашите овци.

Во себе си реков: Зошто мене ме зема, кога дома има два сина, Димитар и Харила, постари од мене? Кога Нана со себе ме земаше мене, никогаш нејзината сестра Јана, мајка ми, не ѝ велеше не. Тогаш не ја знаев причината за тоа, а ја дознав дури во Унгарија, во 1949 година.

Отидовме во Прекопана пешки и кога стигнавме таму, забележав дека партизаните доаѓаа во селото. Подоцна разбрав дека се враќале од борбата на Невеска, кога ја запалиле црквата со полицајци внатре, а тие што останале живи ги однеле во Прекопана. Прекопанци велеа дека биле многу лоши – бурандарите – полицајците и ги тепале нив кога ќе сакале. Се сретнавме со Стефо, кој тогаш се врати од битката во Невеска и му кажавме зошто сме дојдени. Ни рече дека ќе разговара со Пандо Вајната и ќе ни каже што може да стори. Ние чекавме сред село, а пред еден дуќан имаше стража и внатре видовме неколку бурандари со врзани раце. Ни

*Моите тројца браќа, горе одлево: Димитар-Мити и Харила,
долу одлево: братучед ми Ѓорѓи Петличков, мајка ми Цана и брат ми Стефо
My 3 brothers: above, left Dimitar-Miti and Harila, below left my cousin Giorgi
Petlickov, my mother Cana and Stefo*

рекоа дека ќе им судат. По неколку часа, се слушнаа истрели и селаните ни рекоа дека партизаните кај еден трап ги убиле заробените бурандари. Стефо се врати и ни рече дека Пандо Вајната наредил неколку овци да си ги земеме и истиот ден се вративме дома, но селото беше слободно бидејќи бурандарите и сите маџири се иселија во Горници или во Костур.

По неколку недели, една голема чета партизани дојде во селото и пред училиштето почнаа да пеат и да играат македонски песни и ора. Речиси сите младинци и деца се собравме таму, па и ние почнавме да играме оро заедно со нив. Стефо не беше меѓу нив, но братучед ми Харила беше многу радосен и со девојките и со партизаните до доцна вечерта играше оро. Се гледаше дека на Харила многу му се допаѓаше тоа што девојките од селото се натпреваруваа која со кој партизан ќе игра оро, иако партизаните играа оро со оружје на рамото.

Во летото таа година грчката војска почна да стрела со топови кон

селото, така што смртно беше погодена една моја млада братучетка, а друга – ранета. Неколку гранати ја погодија црквата. Јас тогаш одев накај селото и над мене летаа многу гранати. Беше ужасно и многупати денес си велам: „Ако беше така, а така беше, тогаш зошто се нарекуваме деца-бегалци? Кога пукаат кон тебе и те убиваат, тогаш си прогонет, зашто си го оставаш, засекогаш го напушташ родното место!

Кога партизаните се повлекоа кон Прекопана, тогаш и Харила им се придружи без да бара совет од Нана и од братот Димитар. Тој тогаш немаше ниту 17 години. Во мај истата година братучедот Стефо беше телефонист на партизаните во соседното село Клисуре. За еден ден дојде дома и тогаш ненадејно се појави Харила и рече дека учествувал во првата битка заедно со партизаните, но се исплашил и ги напуштил таму и дека повеќе не се враќа во Прекопана. Стефо му рече:

– Сега е доцна, мора да се вратиш кај нив, зашто ако те фатат партизаните, ќе те стрелаат како дезертер...

Сите што бевме таму бевме обземени со голема тага, а особено Нана. Стефо замина за Клисуре, а Харила за Прекопана. Јас тогаш ги видов за последен пат заедно Стефо и Харила, кои ме сакаа како да сум нивни помал брат. По нивното заминување, Нана почна силно и долго да плаче. Во септември на Вичо се појави грчка регуларна војска.

Една сабота мојот прв братучед Харила Петличков и јас отидовме во соседното село Маврово да продаваме дрва на пазар. Штом ги продадовме дрвата, дојде војска и ни рече да одиме со војниците со нашите магариња. Меѓу селата Маврово и Горници војниците натоварија оружје на коли, на многу маски и магариња и тргнавме кон Стрилец, поминувајќи покрај нашата воденица.

На Стрилец нè фати мрак; таму го растоварија оружјето и ни рекоа да чекаме до утре, кога ќе го продолжиме патот кон Вичо. Добро си спомнувам кога преку радиоврски војниците контактираа со Вичо, кажувајќи ја лозинката „Андромахи миа Андромахи миа“... По неколку часа, видовме со Харила дека и неговото и моето магаре исчезнале. Тоа им го кажавме на војниците и ни рекоа и ние да си одиме дома. За чудо, и двата самара стигнале дома.

На крајот од септември, дојде абер дека Харила во една битка бил заробен од грчката војска кај Кожани. Нана ми рече да одиме во селото Чорилово, таму живее една тетка која исто така има син партизан кој лежи в затвор заедно со Харила. Село Чорилово е многу блиску до Горници, но немаше ниту аскер, ниту бурандари. На пат, од лозјата на

братучедот собравме троа грозје за да ѝ го дадеме на тета, да му го однесе во затворот на Харила.

По неколку денови, многу бргу во селото стигна голема единица грчка војска и се смести на ридот, во дворот на црквата Св. Илија и веднаш почна да прави ровови за да се крие. Не знам која беше причината што партизаните ја нападнаа војската по два дни, кога тие имаа направено добри одбранбени окопи. По неколку часа борба, партизаните поради многу жртви се повлекоа. Војската не остана долго време во Св. Илија.

Таа есен јас пасев овци на Стрилец и еднаш видов дека многу народ бега од селото по патот за Прекопана. Не знаев која е причината, но кога овците се приближија до мене, луѓето веднаш почнаа да се враќаат кон селото. Кога стигнав дома, селаните ми рекоа дека кога оддалеку ме виделе мене со стадото – помислиле дека сме чета бурандари на Пападопулос, кои тепаа многу народ по костурските села, и тоа било причината што почнале да бегаат од селото.

На пат без враќање On a road where is no turning back

Зимата ја поминав дома, помагајќи му на татко Стефо околу стадото овци, кое остана многу мало. Во средината на март 1948 година, една голема група од околу 100 деца се собра кај црквата и си замина од селото. Следниот ден како да немаше деца со кои би си играл. По неколку денови слушнавме дека во соседното село Куманичево дошла војска од Костур и ги собрала деца. Така почнаа пак да се собираат деца пред нашата црква.

И јас отидов таму со торба на рамо. Таму се задржавме кратко време, а потоа со највозрасната девојка, Тана Сугарчева, која беше поставена за одговорна на групата, тргнавме кон Св. Илија и преку селото Олишта стигнавме во манастирот Свети Врач. Бевме група од 17 деца. Во еден момент видов дека таму дојде мајка ми Јана. Мајка ми ме молеше да останам, да не бегам, туку да се вратам во селото, ќе ми купела други гулаби. Но, јас ѝ одговорив не и не, и дека јас одам со другите деца. Тогаш имав дванаесет години и не знам како не ме зеда со сила назад во селото.

Преку селото Черешница стигнавме во селото Блаца, а оттаму во големото македонско село Вишени, од каде што почнавме да патуваме само ноќе, а денот го минувавме засолнати во шумите. Кога стигнавме во селото Желево, првпат спиевме една ноќ во куќи, а утредента, кога падна мрак, тргнавме кон Долна Преспа. Ноќта по патот видовме многу товарни камиони, кои од Југославија носеа оружје и храна за партизаните на ДАГ. Кога стигнавме на тогашната грчко-југословенска граница уште беше ноќ, а кога се раздени, од левата страна го видовме Преспанското Езеро, за кое не ни знаевме дека е езеро. Пред да ја преминеме границата во пределот кај селото Герман со Долно Дупени, ни рекоа сите торби да ги оставиме таму а тие ќе ни ги донеселе подоцна, нешто што никогаш не се случи.

Денски стигнавме во селото Љубојно, што беше полно со деца-бегалци од многу македонски, егејски села. Ги сретнавме и децата од Загоричани, кои порано го напуштија селото. Тие ни рекоа дека се многу гладни и дека ретко им давале нешто да јадат. Така и ние станавме гладни и полни со вошки. Одевме од куќа до куќа да питаме нешто за јадење, но ретко ни даваа по некое јаболко. Дури, одевме да питаме и во соседното село Брајчино, но без многу успех. Јас на две други деца од првата група од нашето село им предложив да се вратиме назад во Загоричани. Им реков, ќе одиме покрај водата и ќе стигнеме во Желево, но тогаш не

знаев дека езерото не се простира до село Желево. Тие се согласија и ние тргнавме. Оддалеку, близу до границата, видовме вооружени војници. Кога сфативме дека се приближуваат кон нас, ние се скривме зад една капина; но многу бргу нè најде едно куче и почна да лае. Кога стигнаа војниците, нè прашаа каде сакаме да одиме. Јас им одговорив:

- Дома, во нашето село.

Но, тие нè вратија назад во Љубојно и нè прашаа кој бил организаторот за нашето бегство. Двете мои другарчиња во еден глас кажаа дека тоа сум јас, иако бев најмал од тројцата. Кога стигнавме сретсело, ни рекоа да си се вратиме во куќата кај другите деца, а мене ми напомнаа дека затоа што имам двајца браќа партизани сега нема да ме тепаат, но ако ова го направам повторно, нема да ми простат.

Утредента стигнаа запрежни коли полни со јаболка, меѓу кои многу беа веќе скапани, но за нас претставуваа голема радост и почнавме да јадеме со големо задоволство и наеднаш сè се смени околу нас. Нашата група беше составена од седумнаесет деца и сите нè сместија во една запрежна кола и нè однесоа на Битолската железничка станица. Таму нè внесоа во вагони во возот што беше поставен на железничката станица, но за мене немаше место во вагонот, па ме ставија во вагонот каде што го ставаа багажот, па за време на целото патување таму спиев. Патувајќи со возот по железничката линија, наеднаш стана ноќ, па се исплашивме, зашто не знаевме дека сме влегле во тунел. По кратко време, повторно излеговме на виделина и се успокоивме, а возот сè повеќе и побрзо грабаше од просторот, носејќи нè во непознати предели и во неизвесност...

По долго патување, придружено со трускање и чкрипење на железните тркала, стигнавме на една голема железничка станица – тоа беше Скопје. Тогаш јас видов како неколку жени доаѓаат кон нас и ни донесоа какао, што ни го служеа во чаши. Кога се напивме топло какао, преполниот воз пак, тргна. Така дење-ноќе патувавме, но никој не ни кажа каде патуваме, а се прашував – каде одиме?

Кога стигнавме во Будимпешта, во Унгарија, беше ноќ и тогаш во далечината, по малите ридови, видов безброј светилки. Помислив дека и тука има војна, зашто не знаев дека сме стигнале во еден голем град со многу светилки. Светилките беа од другата страна, по високите ридови на градот што се вика Будим. Тогаш не ни сонував дека по шеесет години, токму таму, во Будим, ќе имам сопствена клиника за пресадување коса...

II. МОЈАТА ВТОРА ТАТКОВИНА УНГАРИЈА

II. MY SECOND NATIVE COUNTRY, HUNGARY

2.

ПРВИТЕ ГОДИНИ ВО БЕГАЛСТВО

2.

THE FIRST YEARS AS REFUGEE

Од железничката станица во Будимпешта, сите деца со камиони нè однесоа во една бања, каде што првин ни ги истрижија косите, бидејќи бевме полни со вошки, а потоа под тушевите со топла вода добро се измивме од нечистотијата насобрана на нас од долгото патување и спиењето, често под ведро небо по планините.

Бањата беше една од многуте кои ги има во Будимпешта, и кои користат минерална топла вода од подземните извори. По туширањето, ни дадоа нова облека и нè однесоа в менза каде што вечеравме, а потоа нè распоредија по 20 до 30 деца во една соба со војнички кревети. Во ова прифатилиште останавме само неколку денови, а потоа нè преместија во една зграда на главната улица Улои, каде што нè сместија во еден трикратен објект, којшто ѝ припаѓал на детската болница. Таму се сретнавме со група деца бегалци од селото Бесфина. Храната овде беше подобра и по подолгото гладување што нè следеше во текот на патувањето од родниот крај дотука, сега се почувствувавме сити и задоволни.

Излегувањето од зградата каде што бевме сместени ни беше забрането, но јас и уште едно дете чиешто име не го помнам, сепак повторно решивме да се вратиме дома, во селото. Кога забележавме дека главната врата на детската болница е отворена, излеговме на улица и тргнавме на десната страна, не знаејќи каде одиме.

Одејќи така низ улицата, по околу триста метри првпат во животот видовме трамвај, кој ни остави силен впечаток. Решивме да преминеме на другата страна од улицата каде што имаше една огромна зграда на пет

Групата деца загоричанци во Унгарија во 1949 година: јас сум во вториот ред озгора, трет одлево со капа

Group of refugee children from the village of Zagorichani in Hungary in 1949.

I am in the second row from the top, third from the left with a cap

ката, а во приземјето беа сместени многу дуќани. Ние застанавме пред еден во кој во витрината беа изложени бонбони и можевме само да ги гледаме, внимавајќи дали некој не следи или доаѓа кон нас.

На крајот на улицата имаше голема раскрсница и не можевме да решиме во која насока да тргнеме, дали право, лево или десно. Тогаш му реков на мојот пријател дека веројатно селото е многу далеку оттука и со оглед на фактот што не знаеме каде е, сепак најдобро е да се вратиме назад. Така и сторивме, па никој не дозна за нашата прошетка.

Во прифатилиштето на болницата останавме околу еден месец, а

потоа нè преместија во една касарна, каде што останавме до почетокот на јули 1948 година.

Групата од Загоричани беше составена од 17 деца на возраст од 12 до 15 години. Во групата беа Иљо Шабанов, Спирос Кала, Пандо Гоше, Кузо Которенчев и јас, кој бев помал од нив. Од девојките три-четири биле родени 1932–33 година, а меѓу нив беше Тана Сугарчева со своите помали браќа Мани и Димитар. Тана, како повозрасна, беше одбрана за одговорна на нашата група и наречена „мајка“ и во тоа својство еден ден нè извести дека поголемиот број од децата кои заминавме од Загоричани не се тука, со нас во Унгарија. Подоцна дознавме дека тие деца биле однесени во Романија. Тана ни кажа дека по заминувањето на првата група деца од Загоричани, грчката војска дошла во соседното село Куманичево, ги собрала децата и ги однела во Костур; затоа ние се исплашивме и по неколку дена и ние, како втора група, заминавме од Загоричани.

Тана ни кажа дека децата биле пренесени од Љубојно во Битола според направениот распоред кога тие стигнале во Љубојно. Така, првата загоричанска група деца била пренесена во Битола и сместена во првите вагони на возот, додека ние бевме сместени во последните вагони. Кога возот стигна во Будимпешта, нè раздвоиле и првите вагони отишле во Романија, а последните, со нашата помала група, за среќа, останавме во Унгарија. Велам за среќа, затоа што во тоа време Унгарците имале подобар стандард во однос на Романците, така што и ние децата подобро живеевме во однос на нашите браќа и роднини во Романија.

На почетокот на јули 1948 година, нè пренесоа во селото Петфурдо, недалеку од големото езеро Балатон. Од Будимпешта до Петфурдо патувавме со воз само ние, нашата група од 17 деца од Загоричани. Во тоа големо село имаше огромна хемиска фабрика, а нас нè сместија во голема вила сопственост на газдата на фабриката, која му била национализирана. Нас нè сместија во две спални, едната за момчињата, а другата за девојчињата, и меѓу нив имаше бања и една голема соба каде што јадевме. Во селото имаше базен и таму одевме да пливаме, па јас брзо научив да пливам грбно. Жителите на селото Петфурдо беа многу љубезни со нас и многу нè сакаа. Во неделите, честопати бевме поканувани на ручек од фамилиите во селото. И јас еднаш бев поканет на ручек кај еден газда, кој сретсело имаше дуќан за бонбони. На ручекот не јадев многу затоа што се срамеа, бидејќи не знаев како да се однесувам и како да го користам приборот за јадење и затоа повеќе ги

гледав домаќините отколку што јадев. Тогаш не претпоставував дека по 60 години ќе напишам книга за културно однесување и како се јаде.

По неколку недели, нè преселија и нè сместија во селското училиште. Таму сите бевме сместени во една сала, машките на едната страна, а девојчињата на другата страна на просторијата. На тоа место го поминавме целото лето на 1948 година.

Во септември 1948 година со воз нè преселија во селото Фот, кое се наоѓа на 20 километри североисточно од Будимпешта. Нè сместија во една палата на еден кат, изградена во барокен стил. Пред огромната порта имаше голема и убаво уредена градина. Во мал стан на зградата, живееше сопственикот на палатата, која му била национализирана. Нас нè сместија во двокатни кревети по шест до десет деца во соба. Имаше еден голем хол, каде што јадевме и еден друг, каде што претпладне учевме.

Во истиот објект беа сместени и други деца како нас од други села.

Неколку повозрасни девојки-„мајки“ беа пратени во Романија, на курс за македонски јазик. Кога се вратија тие „учителки“, нè учеа да читаме и да пишуваме на мајчин македонски јазик. Цела година не учевме ниту на грчки, ниту на унгарски, туку само на македонски јазик. Наставата беше организирана претпладне, а попладне често одевме по околните фарми, каде што ако најдевме некаков зеленчук – моркови, грашок или друго – без размислување го земавме и го јадевме, бидејќи храната во домот не ни беше доволна.

Таму научив да читам и да пишувам на мајчин македонски јазик. Учителите и одговорните ни велеа дека ДАГ ќе победи и дека брзо ќе се вратиме дома. Нашата одговорна на групата девојка-„мајка“ како што ја викавме, Тана Сугарчева, еден ден ми кажа дека јас не сум син на Стефо и на Јана Манчеви кои ме пораснаа, туку сум син на Методи и на Цана Џидрова, која јас ја викав Нана. Тоа многу ме изненади и ме збуни, затоа што од една страна бев многу радосен и среќен што не сум сам, туку имам тројца големи и прекрасни браќа и две сестри, а од друга страна ми беше жал за мајка Јана и за татко Стефо, кои ме пораснаа и ме сакаа како нивни син. Мајка Јана никогаш не ме искара како што другите деца ги караа нивните родители.

Тогаш сфатив зошто со толку љубов ме гледаа Нана, баба Тана, тетин Методи, како и нивните деца, всушност, мои браќа. Многупати јас спиев кај нив затоа што само еден трап нè делеше од Џидровата куќа. Ми навираат сеќавањата дека кога Нана одеше на пазар во Костур, секогаш и за мене носеше по еден портокал или нешто друго, како и за другите мои

браќа. Тогаш разбрав зошто кога ќе се скарав со некое дете во селото ме викаа копице, што многу ме лутеше. Никој во селото ми немаше кажано кои се моите вистински родители.

Многу подоцна, од мојата повозрасна сестра Тана дознав дека јас сум бил посвоен од Јана и Стефо кога сум имал само четири недели. Јана и Нана беа сестри од фамилијата Петличкови, а Јана беше постара и со Стефо немале деца и по големо инсистирање на баба ми Тана, моите биолошки родители – Цана, која јас ја викав Нана, и Методи, се сложиле да ме дадат на посвојување.

Кога заминав од селото, најстариот брат Димитар уште беше во селото, додека брат ми Стефо веќе две години беше партизан, а најмладиот Харила, кој беше партизан и имаше 17 години, веќе бил заробен од грчката војска и се наоѓал во затворот во Солун пред да го стрелаат. Сестра ми Тана, која беше три години постара од мене, и сестра ми Цилја, која беше пет години помлада, останала во селото со Нана и со баба ми Тана. Тогаш татко ми Методи бил повеќе од три години в затвор на камените острови во Егејот.

Татко Стефо умрел во февруари 1949 година во селото и бил погребан без свештеник, затоа што селото веќе било ослободено од фашистите.

Во селото Фот во Унгарија, првпат во животот, видовме фудбал. Кога на игралиштето селската фудбалска екипа играше фудбал, понекогаш и нас нè носеа да го гледаме натпреварот. Во летото на 1949 година, со воз нè префрлија во селото Диг и повторно нè сместија во една голема и многу убава куќа, која личеше на палата.

Селото Диг се наоѓа на околу 25 километри јужно од големото унгарско езеро Балатон. Деца од многу села бевме сместени во една голема палата, која со својот убав изглед доминираше во околината.

Во многу унгарски села има такви раскошни куќи, еден вид палати, во кои живееле богати земјопоседници кои пред Првата светска војна имале големи имоти на обработливо земјиште. Во паркот на палатата имаше базен и многу пати одевме да се капеме таму. Малкумина од нас знаеја да пливаат, а другите упорно ја учеа вештина.

Во селото Диг дојде да нè види тета Софка од Загоричани, сопруга на познатиот партизан Васил Чулев – Цилјангата. Таа, со други две жени, била пратена од Привремената демократска влада на Грција да ги посети децата евакуирани во т.н. народни демократски републики. Во Диг стигнале кон крајот на летото и тета Софка останала со помалите деца од загоричанската група. Посетата на тета Софка беше голема радост

*Загоричанските деца со тета Софка која дојде да не види во селото Диг во Унгарија, јас сум легнат од десната страна
Children from Zagorichani in the village of Dig Hungary with our aunt Sofka who came to visit us in 1949. I am lying down on the right.*

за нас и тогаш кога сите деца од загоричанската група бевме заедно, се фотографиравме прв и последен пат. Во Диг на тетка Софка ѝ дадоа група деца да им биде „мајка“ и со неа останаа и двајцата помали браќа на Тана Сугарчева. Тогаш не знаевме дека се ближи крајот на Граѓанската војна и дека тета Софка, како и сите ние, не ќе можеме да се вратиме назад, во нашиот роден крај.

Во август, ние поголемите деца, со нашата „мајка“ Тана Сугарчева, повторно се вративме во Будимпешта.

3.

БУДИМПЕШТА НА МОЈАТА МЛАДОСТ

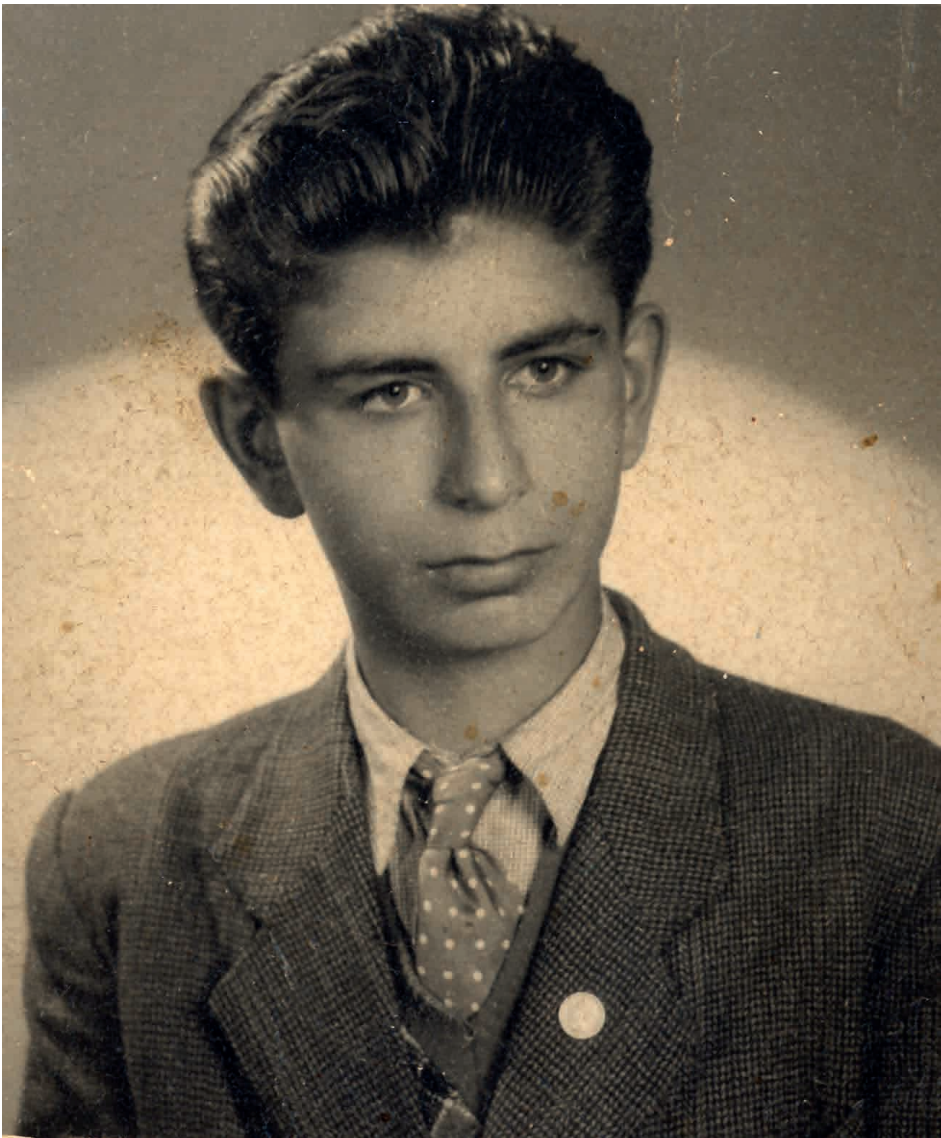
3.

BUDAPEST FROM MY YOUTH

Од селото Диг со воз допатувавме во Будимпешта и нè сместија во една голема стара зграда на два ката, што се наоѓаше на левата страна од реката Дунав. Тука бевме сместени над двесте деца, собрани и донесени од разни села од Егејска Македонија. Во големите спални имаше по 30 до 40 деца во соба и немавме можност да си ги чуваме нашите лични предмети, така што ни стоеја под леглата, од каде што мене по неколку дена ми беа украдени. Долу, во подрумот на зградата, секое попладне имаше топла вода, така што можевме да се тушираме. До зградата имаше и големо игралиште за фудбал, каде што по вечерата се шетаваме и играваме.

Еден ден нè донесоа до еден мал стадион, каде што беа собрани младинци од многу држави, зашто тогаш се одржуваше првиот светски младински фестивал. За нас тоа беше голема радост, кога меѓу групите на стадионот се појави група облечена во партизански униформи на ДАГ. Преку микрофонот кажаа дека тоа се борци на ДАГ, кои дошле на фестивалот од слободната територија на Грција. Ние тогаш не знаевме дека тие борци се составени од ранети партизани кои се лекувале во Будимпешта и од повозрасни прогонети деца-бегалци. За нас, на трибините, радоста беше огромна што повторно можеме да видиме партизани. Гледав дали меѓу нив има некој од моите браќа и сонував и јас да им се придружам и да заминам со нив да се борам против грчкиот фашизам.

*Во Будимпешта во 1951 година
In Budapest in 1951*

На почетокот на септември 1949 година, прво нам ни дадоа униформа, специјално направена за децата коишто ќе учат да работат во фабрики. По нас, таква униформа им дадоа и на унгарските младинци. Од нашата група ги одделија нашите мајки (веќе реков, така ги нарекувавме одговорните жени и девојки кои беа задолжени да се грижат за групите деца). Така, Тана Сугарчева и Вета Которенчева, кои беа повозрасни

од нас, ги пратија да учат унгарски јазик и да се запишат подоцна на факултет, без да завршат четиригодишна гимназија. Подоцна, Вета заврши факултет и стана инженер агроном.

Нас нè пратија да работиме по разни фабрики. Една група од околу 25 деца нè определија за фабриката „Ганз Хајо“, каде што се градеа бродовите на Советскиот Сојуз, како казна затоа што Унгарија учествувала во војната како сојузник на Хитлерова Германија. Во „Ганз Хајо“ само јас и Спиро Кала бевме од нашето село; други три поголеми деца беа пратени да работат во фабриката „Ганз Маваг“, во која се правеа мотори за локомотиви. „Ганз Хајо“ беше сместена на левата страна на Дунав и таму одевме со трамвај. Многупати трамвајот беше полн и ние висевме на вратите.

Мене ме предложија кај еден унгарски техничар, да учам да станам машин-бравар, а другите деца беа распределени да станат електричари. Претпладне учевме на часовите унгарски јазик и физичко образование, што го изведувавме во една сала на фабриката, а попладне одевме да работиме во фабриката што беше сместена на брегот на Дунав. Бродовите се градеа на вода. Тогаш ѝ го напишав првото писмо на мајка Јана, фалејќи се дека работам и дека правиме бродови за тогашниот Советскиот Сојуз.

Храната во домот, кој го носеше името на генералниот секретар на Грчката комунистичка партија (КПГ) Захаријадис, беше доста добра и доволна. Дури носевме со нас храна во фабриките не само за нас, туку многупати и за Унгарците. Во тоа време, по Втората светска војна, Унгарија беше во многу тешка економска состојба.

Еден ден, во ноември 1949 год., нè построија и сите отидовме пешки до центарот на Будимпешта на прослава на пуштањето во употреба на новоизградениот мост Ланц хид, што значи мост на синцирот, повторно подигнат по уништувањето на стариот од Германците. Тој беше првиот мост, изграден во далечната 1848 година, кој го поврзува Будим со Пешта. Архитект бил инженерот Кларк од Лондон. Од страна на Германците сите мостови на Будимпешта биле дигнати во воздух со динамит во ноември 1944 година, една сабота во 4 часот попладне. Германците, како сојузници, без да им кажат на Унгарците, ги кренале во воздух мостовите во време кога голем број луѓе се движеле по нив. Тогаш многу народ паднал во Дунав, некои заедно со колите, автобусите или трамваите, при што многумина и загинале. Тоа го сториле Германците за да не може Црвената армија да влезе од Пешта во Будим. Тие не знаеле

*Со Иљо Шабанов како ученици во 1950 година
With Iljo Sabanov as a technical student in 1950*

дека Црвената армија го поминала Дунав уште во август истата година во Романија и дека веќе е на десната страна на Дунав, значи во Будим, и дека стигнала преку Белград, така што Германците биле заобиколени во тврдината на Будим, каде што страшни борби се воделе до февруари 1945 год. Значи тогаш, при прославата околу повторното пуштање на мостот за сообраќај, видов колку голема е реката Дунав, иако Будим беше тотално разурнат во однос на Пешта. Од местото од каде што ние бевме собрани за прославата, се гледаше дека Будимпешта е сместена на идеално место покрај Дунав, почнувајќи од Германија, па сè до Романија. Будим е сместен на ридови со зеленило, а Пешта во рамнината.

До 1848 година, населението од Пешта со помош на мали бродови одело во Будим и тоа се сметало за место за одмор. Имињата на Будим и на Пешта се од словенско потекло. Пред тоа, Римјаните имале изградено мал град северно од Будим, а Дунав го дели градот на два дела: на Будим и на Пешта. Богатите вили се изградени во Будим. На средината на градот, на самиот Дунав, има еден голем остров кој се вика Маргарета.

Островот е богат со зеленило и има само три згради – националниот базен и хотелите „Гранд“ и „Термал“. Каде и да продупчиш длабока дупка во Будимпешта, и на многу места во Унгарија, ќе најдеш топла минерална вода. Тоа го знаеле и Турците, кои иако биле таму само 150 години, изградиле бањи од кои некои дури и денес се во употреба.

Дунав тече покрај Виена, Братислава, Белград, но во Будимпешта поминува низ срцето на градот. Не можам да си претставам поубаво место на кое е изграден град отколку што е тоа Будимпешта; дури лежи и на поповолно место од Рио де Жанеиро. Тоа е причината што од 1982 година сè повеќе време престојувам во Будимпешта, а во последните 10 години во убавиот хотел „Мариот“, кој е на брегот на Дунав. Секоја соба има поглед кон реката и кон царската палата на другата страна. До хотелот е изграден и мостот на Кларк. Ако човек погледне од ексклузивниот хотел „Мариот“ кон реката и Будим – ќе види невидена убавина, особено навечер, кога мостовите и палатите на Будим се осветлени. Будим и Пешта биле одделни градови сè до Австроунгарската Империја, а споени се во 1873 година и оттогаш го носат заедничкото име Будимпешта. На многу пријатели им имам кажано дека пред да умрат, задолжително треба да ја посетат Будимпешта.

Еден ден, возејќи се со трамвај од работа до домот, поради турканицата, висев на вратата од трамвајот, кога удрив во столб и почна да ми тече крв од мојата глава. Со амбулантна кола веднаш ме префрлија во големата унгарска травматолошка клиника. Таму, со неколку конци ми го закрија резот и следниот ден во нашата болничка соба дојде многу голема група лекари составена од хирурзи, кои беа предводени од познатиот советски хирург професор д-р Петровски, кој решил една година да работи во Будимпешта и да ги обучува унгарските колеги. Подоцна, Петровски стана министер за здравство на СССР во времето на Никита Хрушчов и тој го оперираше пионерот на советските ракети академик Королјев во 1966 год. поради болки во желудникот. Но тој неочекувано почина, непосредно по операцијата. Професорот Петровски ја виде мојата лузна и рече дека можам да си одам дома. Така, брзо се вратив во населбата „Захаријадис“.

Но, во пролетта на 1950 година, нè преселија во работничкиот дом „Килијан“, кој беше сместен многу поблиску до фабриката и таму се грижеше за нас нашиот голем македонски патриот Лазо Мангов, кој беше дошол во Будимпешта да се лекува по загубата на едната нога во борбите на ДАГ. Тој почна да ни кажува дека ние сме Македонци и дека

*Пред зградата на санаториумот Кикештето во 1951 година
In front of the sanatorium in the mountains of Kikesheto in 1951*

треба да се гордееме со тоа име. Подоцна, кога односите меѓу Унгарија и поранешна Југославија, во која Република Македонија беше една од шесте рамноправни федерални единици–републики, се подобрија, по влошените односи поради Резолуцијата на Информбирото во 1948 година, Лазо Мангов побара во 1966 година и доби македонски учебници од Скопје, Македонците почнаа да учат на македонски литературен јазик. Но, Грците во емиграција кои ја раководеа Грчката комунистичка партија во Будимпешта, не можеа да го трпат тоа и почнаа да му вршат притисок, така што Лазо со семејството мораше да се пресели во Скопје. Кога јас се иселив во Канада, а потоа по многу години го посетив Скопје, посакав да се видам со него, но ми рекоа дека големиот македонски борец и патриот веќе не е меѓу живите. Тоа беше голема тага за мене, зашто тој беше првиот кој ми го всади во душата македонскиот патриотизам.

На 25 јуни 1950 година прочитавме на табелите пред влезот во фабриката дека тој ден капиталистичка Јужна Кореја ја нападнала демократска Северна Кореја. Секој ден на мапи ни покажуваа како демократската армија на Народна република Северна Кореја напредува

и се доближува до Сеул, престолнината на Јужна Кореја.

Во есента истата година, не знам од какви причини, пак нè преселија во домот „Захаријадис“. Оттаму ни беше потешко да одиме на работа во фабриката. Тогаш секоја недела нè носеа да гледаме филмови во киносалата која беше блиску до домот, а редовно гледаме советски филмови, но и филмови дури и за Тарзан. Ние не знаевме дека тоа се играни филмови, туку мислеаме дека се автентични, документарни. Многу пати во неделите кога не работевме, одевме да го посетиме домот „Маркос“, каде што беа сместени повозрасните деца. Тоа беше многу убав дом, а пред војната бил амбасада на Шпанија. Ние одевме таму пешки, иако беше околу 3 km оддалечен од домот „Захаријадис“, пеејќи партизански песни, построени во строј, по главната улица на Будимпешта и многу Унгарци викаа против нас, зашто го попречувавме сообраќајот. Но, и народот од големите згради не знаеше за што се овие песни и кој ги пее, па затоа и тој негодуваше и се чудеше.

Читајќи во македонскиот весник „Непокорен“, којшто излегуваше во слободна Грција, тогаш дознав дека на 3 мај 1949 година фашистите ги изгореле куќите во нашето село, а селаните, заедно со баба Тана, мајка Јана и мајка ми Цана и сестра ми Цилја биле префрлени во соседното село Горенци. Тогаш не знаев дека мајка ми Цана, со други 16 лица била однесена во Костур и стрелана, а мајка Јана, пак, заедно со сестра ми Тана, по 2 до 3 месеци, исто така, била однесена и заточена на еден остров во ексорија-заточеништво.

Подоцна, во домот „Захаријадис“ дознав дека моите тројца браќа Мити, Стефо и Харила и мајка ми Цана не се живи, туку паднале како жртви на монархофашистичкиот режим на Грција. Татко ми Методи тогаш беше в затвор, осуден на доживотна робија, а татко Стефо Манче умрел во селото во февруари 1949 год.

Сознанието дека сум загубил најблиските, мојата вистинска мајка, а особено тројцата постари браќа, ужасно ме потресе, многу ме депримира и за миг исчезнаа сите радости на овој свет. Оеднаш ги снема веселите соништа, сета надеж и верба дека ќе заврши проклетата војна и дека ќе се вратиме во селото и целокупното семејство за да бидеме среќни. Се почувствував целосно сам, беспомошен, со голема празнина во душата. Порано, во селото им се восхитував на другите деца кои имаа браќа и сестри, а јас немав, затоа што бев единствено дете на мајка Јана и на татко Стефо. Тоа чувство на осаменост ми го надополнуваше вниманието и блискоста, како што тогаш знаев, на моите братучеди Мити, Стефо,

Харила и братучетките Тана и Цилја, односно на семејството Џидрови.

Кога овде во Унгарија, веќе пораснат како адолесцент, дознав дека моите вистински родители се Цана и Методи Џидрови, а Димитар-Мити, Стефо, Харила и Тана и Цилја се, всушност, мои браќа и сестри, наеднаш се почувствував пресрекен, горд и со исполнето срце. По таа трагична вест за загубата на најблиските, почувствував како да тонам во поној во бесконечна празнина.

Големата загуба и таа празнина во мојата душа и битие, подоцна потсвесно почнав да ги надополнувам со нови знаења, активности, пријателства, со желба да стекнувам нови успеси во професијата кои не ме задоволија со завршувањето на еден факултет – Факултетот за физичка култура, туку запишав и медицина, каде што навреме завршив со црвена диплома, а тоа значеше со врвен успех, потоа специјализирав општа хирургија, и естетска хирургија и патував на многу конгреси, семинари и советувања од областа на естетската хирургија и така посетив и видов многу градови, метрополи на многу земји, прекрасни места на сите пет континенти, но огромната празнина и болката во душата од загубата на моите најблиски останаа, никогаш не исчезнаа.

Загубата на мајка ми Цана и на браќата Харила, Стефо и Димитар никогаш не ја преboleв и денес, по близу осумдесет години, болката не е намалена, а празнината во душата, тагата и огорченоста ќе ме следат до крајот на животот.

Во училиштето во Будимпешта, еден ден, кога имавме час по физичко воспитание, му реков на учителот дека имам мала топка на десната страна до долниот дел од мевот. Тој ме виде и ме прати кај фабричкиот лекар, кој ми рече дека имам кила и дека морам да се оперирам. По неколку недели, во февруари 1951 год., ме однесоа в болница, каде што ме оперираа со локална анестезија. Во салата бевме сместени 16 пациенти и јас по операцијата имав доста тешкотии, не можев да мочам и тоа го правев преку катетер, кој ми го стави една медицинска сестра. Заедно со катетерот, кој изгледа не бил добро дезинфициран, медицинската сестра не сакајќи ми го инфицирала уrogenиталниот систем и со тоа ми го смени животот, како што следеа настаните, на подобро.

4. ВО БОЛНИЦИТЕ ВО БУДИМПЕШТА 4. IN THE HOSPITALS OF BUDAPEST

По операцијата, откако се почувствував подобро по неколку денови, ми ги извадија конците и ме вратија назад во домот „Захаријадис“. Но, вториот ден ми се јави висока температура од 41°C и ме сместија во медицинската соба, која имаше само четири легла. Тука само јас бев сместен. Со аспирина медицинските сестри не можеа да ја намалат температурата и со кола ме префрлија в болница. Таму успеаја да ми ја симнат температурата и за 2–3 дена се чувствував добро.

Два пати неделно, од 3 до 5 часот попладне, пациентите примаа посети од своите роднини, пријатели и блиски. Во тоа време, јас многу малку го зборував унгарскиот јазик и дојде еден човек да ме посети. Ми рече дека е од синдикатите на фабриката и сакаше да ми даде мала кутија, која јас ја одбив, зашто не знаев дека таа е за мене. Тој си замина, а јас се срамеав зашто на секое легло имаше посетители, само кај мене немаше никој. Се покрив со чаршафот да не ми се гледа лицето и чекав да дојде крајот на 17 часот, кога сите требаше да си одат. Тогаш мојот сосед почна да јаде макарони со афион, што му ги донеле од дома. Тој ми подаде чиниче, и јас да каснам. Оттогаш макароните со афион многу ги сакам.

Ме вратија повторно назад во домот „Захаријадис“, но пак по два дни повторно ми се качи висока температура и ме однесоа во друга болница. Таму се нормализира температурата и повторно ме вратија во „Захаријадис“. Таму, во домот, по ден-два, ми се јави температура од околу 42°C и ме однесоа во Уролошката клиника, која беше многу блиску до домот. Таму ме прегледа познатиот професор академик Антал Бабич,

кој рече да ми направат цистоскопија. Следниот ден се обидоа да го спроведат испитувањето, но мене толку ме болеше што плачев и затоа решија да ме врзат на масата и да извршат цистоскопија. Јас плачев, зашто таква болка ниту на сон не верував дека има. Ме сместија во соба каде што бевме дваесет пациенти и ми кажаа дека не можат да најдат ништо абнормално преку цистоскопијата, туку ми рекоа дека од мојата мочка ќе му дадат инјекција на стаорец и ако тој умре за неколку денови, значи дека имам туберкулоза на урогениталниот систем. Уште ми рекоа дека ако испитувањето е позитивно, односно ако имам туберкулоза, ќе мора да ми го извадат едниот бубрег. Чекајќи ги резултатите, ги молев лекарите да ми го извадат бубрегот, зашто имав големи болки и температура. Од лабораторијата јавија дека немам туберкулоза.

Во тоа време, во 1951 година, ни се јавија од Црвен крст дека мајките од Грција си ги бараат своите деца преку ОН. Кога Грците претставници од Комунистичката партија дојдоа да нè посетат, ни порачаа да не се враќаме во фашистичка Грција. Јас го прифатив предлогот и Клиниката се обрати до Министерството за здравство да побараат десет ампули стрептомицин од американската амбасада, зашто мојот живот е во опасност.

Тогаш Унгарија произведуваше само пеницилин во фабрика во градот Дебрецен, каде што подоцна завршив медицински факултет. Како што се гледа, тогаш лабораториите во Унгарија уште не можеа од бактериолошката анализа на мочката да ја утврдат опасната бактерија ешерихија коли. Јас сега сум сигурен дека тогаш имав таква инфекција.

Прилично брзо стигна лекот од САД, кој таму почна да се произведува во 1943 год. Со лекот ме пратија во планината Кекештетото, во еден санаториум. Кекештетото е највисоката планина во Унгарија со 1014 метри надморска височина. Во санаториумот бевме сместени по двајца во соба. Јас бев со еден постар студент од Будимпешта, кој ме учеше унгарски. Секој ден ми даваа инјекција по 1 грам стрептомицин. По пет-шест денови, немав температура и се чувствував многу добро, а храната не беше лоша. Лекарите кои носеа бели мантили за мене беа чудо, како да беа богови. Нивната грижа за нас болните беше голема и ме фасцинираше. Тогаш си реков ќе станам лекар, ако треба многу ќе учам, дење и ноќе.

Времето беше мај или јуни и пред ручек требаше да се собереме во една сала и да го слушаме националното радио од Будимпешта, кое го пренесуваше во живо судењето на кардиналот Минтсенти, кој бил обвинет дека е американски шпион. Тој тоа го негираше, ама народната

*Како младинец
As a young man*

власт, како што ни велеа, „знае за сè што правел тој“. Беше осуден на многу години робија, но во времето на унгарската револуција во 1956 год. е ослободен од затвор како херој. Кога Црвената армија на 4 ноември 1956 год. ја нападна Будимпешта, кардиналот побарал помош од американската амбасада, каде што добил азил и таму живеел сè до 1971 год, кога унгарската влада и Ватикан се договориле тој да се пресели во Рим.

Еден ден попладне, пред главната врата на санаториумот видов дека стигнаа неколку големи црни коли и јас отидов да видам какви тркала имаат тие. Еден човек дојде и грубо ме избрка оттаму, и јас тогаш видов дека од колата излезе Макаш Ракоши, диктаторот на Унгарија. Тој влезе во санаториумот и ние се собравме со радост околу него, а тој нè прашуваше дали сме задоволни од услугите и од храната. Му рековме дека сме многу благодарни и тој по 10 до 15 минути си замина со кола, а јас ги прашав другите зошто не оди надолу, туку нагоре кон врвот на Кекештетот. Тогаш ми рекоа дека над санаториумот е сместена зградата на Централниот комитет на Комунистичката партија Унгарија.

Младиот унгарски студент, кој студираше филологија во Будимпешта и беше исклучен од факултетот, ми рече ако сакам да станам лекар мора да учам хемија. Јас се вратив во Будимпешта излекуван, а со парите што ни ги даваа (со нив можевме да си купиме паста за заби), јас го купив учебникот по хемија од академикот Ердеи Груз Тибор, кој тогаш беше министер за образование на Унгарија и почнав да го читам, иако само малку разбирав. Но, бев решен да станам лекар. Тоа лето бев сместен во еден друг дом, недалеку од „Захаријадис“, заедно со други деца бегалци. Тие одеа да работат по фабрики, а јас по цел ден се обидував да учам хемија. Сите деца работеа, зашто во домот се служеше само појадок и вечера.

На почеток на септември, не знам зашто, ме преселија во огромна зграда, која порано била фабрика за цигари и се викаше „Дохан гјар“. Таа се наоѓаше исто така во Пешта, близу до градскиот парк. Стоотици партизани и деца, пребегани од Грција, бевме сместени во оваа зграда. Не ретко, во една мала соба беа сместени по два пара партизани, а само на секој кат имаше бања со туш. За готвење храна партизанските семејства чекаа на ред, зашто немаше многу кујни каде да се готви. Јас бев сместен во една огромна соба со други 40 деца и спиевме наземи, на душеци. Сè што имавме со нас, го држевме под перница.

Еден ден видов дека торбата со книгата ми е украдена, така што

веќе не можев да учам. На крајот на септември, ми рекоа да појдам во канцеларијата на унгарската организација која се грижеше за бегалците-антифашисти (КЕОК), зашто сакале да ме видат. Таму ме прашаа што сакам да учам. Им реков дека сакам да бидам лекар. Така не може, ми рекоа, зашто првин мора да запишам гимназија и успешно да ја завршам, а тогаш, значи по четири години, ќе можам да поднесам молба и да полагам приемен испит за да се запишам на медицински факултет. Ми рекоа следниот ден да се јавам кај директорот на Студентскиот дом во Будим во улицата „Киш Јанош Алтаборнаг“. Одвај чекав да се раздени, со трамвај отидов до домот и се појавив кај директорот. Така започна моето гимназиско образование...

5.

МОЕТО ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ

5.

MY HIGH-SCHOOL EDUCATION

Улицата каде што беше сместен Студентскиот дом беше многу близу до јужната железничка станица и до Факултетот за физичко воспитание во Будимпешта. Во домот, на првиот кат, беа сместени учениците од средната педагошка школа, а на вториот учениците од гимназијата „Шандор Петефи“. Ова е името на еден од најголемите унгарски поети, убиен во битка од страна на царската руска армија, која дошла да им помогне на Австријците кога Унгарците изгласале да се одделат од Австрија во 1848/49 година.

Јас се појавив кај директорот на гимназијата во почетокот на октомври 1951 година, значи со задоцнување од еден месец, но сепак ме запишаа како редовен ученик. Во мојата класа имаше двајца Грци од Епир, по име Јанис Колејанис и Танасис Харизопулос. Тие ја почнаа учебната година редовно. Гимназијата не беше далеку од домот и тројцата секој ден одевме пешки. Тогаш во Унгарија храната се даваше со купони, а во Домот не беше толку добра. Секое утро, пред појадок, сите одевме на гимнастички вежби во градината на Домот, но јас поради тоа што бев болен толку долго време, иако бев со моите соученици, за жал, не вежбав, туку само гледав. Ученик во Средната педагошка школа беше и Благој Шклифов од селето Черешница, кое е сместено северозападно, недалеку од Загаричани. Благој ми стана најдобар пријател за долг период од мојот живот.

Иако беше само 8 месеци постар од мене, Благој знаеше повеќе за нас Македонците и го употребуваше македонското презиме Шклифов, а мене Грците ме пратија со името Манцис. Во тој период,

*Со соученици од гимназијата
With my classmates at high school*

Комунистичката партија на Грција сите нас, Македончињата, нè водеше со грцизираните имиња и презимиња, што грчките власти ни ги имаа променето непосредно по Првата светска војна. Благој учествуваше на Вториот меѓународен фестивал на младината, кој беше организиран во Берлин во август 1951 година. Тој пишуваше македонски стихотворби, и јас под негово влијание почнав да го правам тоа. Директорот на Домот организираше културно-забавни вечери во саботите, а ние двајцата пеевме македонски народни и партизански песни. Така, сите дознаа дека ние не сме Грци. Учењето ми одеше бавно и секоја сабота попладне јас работев како помошник, за 1 долар во унгарска валута, носејќи тули од кат на кат во објекти кои беа во изградба. Другите не доаѓаа да работат. Така имав малку екстра пари.

Еден ден, додека траеше училишниот одмор меѓу часовите, во училницата, Јанис и Танасис ја нацртаа на таблата нацистичката свастика на Хитлер, а кога дојде учителката – веднаш дозна кој го сторил тоа. Таа ги имаше проживеано германските логори и поради тоа беше многу навредена и лута. Двете деца ги однесе кај директорот на разговор, кому тие му рекле дека не знаат што начкртале, зашто не зборуваа добро

унгарски. Тој им се заканил дека ако тоа се повтори – ќе ги исклучат од училиштето. Во Домот секој ден по редовната настава еден учител ни ги читаше најважните статии од водечкиот весник „Сабад неп“, што во превод значи слободен народ. На крајот на годината, мојот пријател Благој Шклифов замина на двегодишен курс на работничка матура во градот Дебрецен, каде што јас подоцна завршив медицински факултет. Благој, заедно со Васил Симов од селото Желево, благодарение на двегодишната матура, успеале да се запишат на Ленинскиот институт, на Насоката руска филологија во Будимпешта.

Нас тројцата нè префрлија да учиме во тогаш изградената гимназија „Једлик Јанош“, која беше сместена на островот Чепел. Таму се наоѓаше најголемата фабрика во Унгарија, каде што работеа околу 30 000 работници и произведуваа многу работи. Од Будимпешта таму се одеше со брз воз, мошне брзо. Чепел беше предградие на Будимпешта. Домот беше сместен на само едно ниво и спиевме по осум до десет ученици во соба. Таму имавме појадок и вечера, а ручек имавме во гимназијата. Таа беше на некои десетина минути пешки од домот. Близу до Домот беше и стадионот на прочуениот работнички спортски клуб „Чепел“. Подоцна, Јанис одеше таму да игра одбојка, а јас скокав со стап. Навечер игравме шах и никој не можеше да нè победи, зашто имавме трик. Јас бев многу добар и кога Јанис и Танасис играа шах, јас пеев партизански песни и им кажував кој да биде нивниот следен потег. Така, станавме непобедливи. Кога клубот побара дали има некој студент кој може да игра шах во групата која тогаш учествуваше во втората шаховска лига на Будимпешта, директорот мене ме предложи и јас почнав да играм на втората маса. Еднаш игравме со екипата на фабриката за оружје и јас имав за противник можеби дваесетина години постар шахист од мене, но во четири потези му дадов мат. Тој не веруваше во тоа и дојде судијата, кој констатира дека е мат и тој не сакаше ниту да се поздравува и да ми честита, туку брзо излезе од салата и исчезна.

Двапати неделно, во трета и четврта година, одев на вежби за скок со стап. Не бев брз, но со голема брзина се качував високо кон врвот на стапот и имав одредени успеси во ова дисциплина кои ми овозможија да учествувам на бројни натпревари. Не еднаш го покажав моето знаење пред бројната публика. Во трета година, Танасис се исели кај мајка му во тогашна Чехословачка. Така, останавме сами со Јанис. Професорите што нè учеа нас, беа избрани како најдобри од другите гимназии. Професорот по физика ја имал добиено најголемата унгарска награда – Кошут. Таков

немаше друг во ни една друга гимназија во Унгарија. Јас не бев добар ниту по физика, ниту по математика. Ја немав основата, зашто во моето село Загоричани одев на училиште само една година, а потоа започна Граѓанската војна и училиштата не работеа, а годините си поминаа, така што во Унгарија продолжив во гимназија.

Еднаш, на Божиќ, сите си отидоа дома, а Јанис и јас мораше да одиме во училиштето да јадеме. Готвачката, целата храна што беше за нас си ја зела дома, така што ние 3 дни немавме што да каснеме. Се плашевме да му кажеме на директорот што ни се случи. Нашата класа беше т.н. „руска класа“. Секој ден имавме лекции по руски јазик. Во училницата бевме сите кога професорот дојде и рече дека умрел другарот Сталин. Тоа беше на 5 март 1953 год. Многумина од нас почнаа да плачат, меѓу нив бев и јас. Раководител на нашата класа беше д-р Еде Медјеш, кој предаваше унгарски јазик и литература. Тој беше голем љубител на старогрчката култура. Еден ден, Јанис и мене нè однесе на кафе кај Габор Девечери, кој во 1953 година ја добил наградата Кошут за преводот на „Илијада“ од старогрчки. Тој живееше во многу убава вила во Будим. Ме праша дали сум Грк, а јас му реков дека сум Македонец.

Во тоа време, во Полска се формира македонската организација „Илинден“ и јас бев многу радосен, почнав да ја цртам од други мапи картата на Македонија, но во нејзините етничко-географски граници, пред поделбата во Букурешт, во 1913 год. Почнав да одам редовно и во Бугарскиот културен центар, кој беше сместен во центарот на Будимпешта, на булеварот „Анраши“. Директорот многу ме сакаше и ми даваше да читам книги од историјата на Бугарија, тогаш го читав „Под игото“ од Иван Вазов и други книги. Исто така, тогаш беа преведени на унгарски јазик и песните на Никола Вапцаров, така што јас ги читав и на бугарски и на унгарски јазик. Читајќи за Вапцаров, дознав дека тој не е Бугарин и му го реков тоа на директорот. Но, во тоа време, одев и во станот на српскиот поп во Будимпешта Вуичиќ, кој ми даваше книги со српски песни, а јас меѓу нив најдов и некои македонски песни од Струга и Дебар. Тој имал два сина, од кои едниот, познат композитор, за жал, животот го загубил со авионот на унгарската авиокомпанија кој падна над Медитеранот, летајќи од Дамаск за Будимпешта. Во летото на 1953 година, бев на одмор кај други деца-бегалци, кои беа сместени во големата палата во селото Искасентгорги.

На 31 декември, пред новата 1954 година, работев цела ноќ и со други луѓе го чистев патот пред западната железничка станица. Кога луѓето

излегуваа од кафеаните, со лоши зборови ни се обраќаа затоа што не сме се веселеле, туку сме работеле за пари. Тоа беше голема зима и немав ракавици. Во тоа време многу пати одев кај Благој Шклифов и Васил Симов, кои беа студенти на Лениновиот институт. Толку голема зграда во барок стил немам видено ниту во Париз. Се наоѓаше спроти Амбасадата на САД, а била изградена како и другите палати во Будимпешта, меѓу 1867 и 1914 година. Значи, во времето на Австроунгарската Империја. Во тие години биле изградени и зградата на Унгарскиот парламент, можеби најубавата во светот, па сè до операта. Тогаш, во 1896 година, по Лондон, во Европа било изградено и првото метро, Плоштадот на хероите и други вредни импозантни градби. Пред војната во зградата на Лениновиот институт била сместена унгарската берза. Ако човек оди во Будимпешта, мора да го види ова здание, во кое сега е сместена Унгарската телевизија.

Благој и Васил живеела во Домот на највисокиот кат. Во трета година, професорот д-р Јозеф Домби ни рече да работиме тест на еден час посветен на третата битка меѓу Германската армија и Црвената армија, која се случила во летото на 1943 година во Курск. Благодарение на мојата извонредна меморија, мојот тест беше полн со податоци, од колку тенкови до какви топови имале двете страни. Сè само податоци. Тој ми стави петка – највисока оценка и мојот тест го стави на таблата, која беше сместена во холот на влезот во Гимназијата. Таму остана истакнат тестот до крајот на учебната година.

На 1 мај 1954 год., по парадата, отидовме во туристичкото место Хувошволг на планините од Будим. Во тоа време Јосип Броз – Тито уште беше „империјалистичко куче“, како што го нарекуваше пропагандата во источноевропските држави. Ние, неколкумина млади македонски патриоти меѓу кои бев и јас како најмлад, зашто другите студираа на факултети, организиравме таен македонски кружок под сенката на едно дрво. Иницијатор за кружокот беше еден наш поранешен партизан, а тогаш главен уредник на македонскиот весник „Народна борба“, кој се печатеше во Будимпешта на македонски и грчки јазик. Тој се викаше Хрисанти, но, за жал, презимето не му го паметам. Тогаш Благој Шклифов беше студент на прва година на Лениновиот институт. Други студенти на тој институт беа Петар Шопов, Таки Башев и Донка, чие презиме не го помнам. Таму решивме да собираме песни и приказни од македонските емигранти во Будимпешта. Исто така, беше решено Благој да продолжи со пишување песни, а јас да праќам крстозбори

*Мојот омилен професор д-р Јозеф Домби
My beloved high school professor Dr. Jozef Dombi*

до списанието „Македонче“, кое се печатеше во Букурешт. Јас од 1954 година пракав крстозбори таму и се појавуваа под името Лефтер Манче од гимназија во Будимпешта. По основачкото собрание имавме и други средби, но, за жал, таа година Хрисанти беше принуден од Грците да замине во Бугарија, каде што бил осуден како шпион на УДБА. По затворот бил протеран во Скопје, каде што и умре.

По заминувањето на Хрисанти, кружокот беше откриен од Грците и престана да функционира, но македонскиот дух по него продолжи во весникот „Народна борба“. Тогаш уредник на весникот беше Васил Симов, кој го заврши Лениновиот институт.

Во 1960 година, знамето на македонскиот дух го носеше учителот Лазо Мангов. Тој, поради постојаните напади од Грците, подоцна мораше да се исели во Македонија.

Во летото на 1954 година бев поставен за воспитувач на голема

*Мојата спортска активност – скок со стап
My sport activity: Pole vaulting*

група составена од мали деца од Народна Република Кореја. По војната во Кореја, во Унгарија дојдоа многу деца оттаму, како и ние, но по Револуцијата во Унгарија во 1956 година, корејските деца беа повикани да се вратат дома. Летниот логор беше сместен на брегот на најголемото езеро во централна Европа – Балатон.

Езерото Балатон се наоѓа во југозападниот дел на Унгарија, оддалечено е околу 100 km од Будимпешта и ја игра улогата на Охридското Езеро за Македонија. Тоа е долго 77 km, а широко 14 km. Најголемата негова длабочина е само 11 метри, што значи дека има многу пати помалку вода од Охридското Езеро, а чистотата на водата не може да се споредува, зашто Охрид е бисер. На децата почесто им читав од книгите на Жил Верн, а тие често ме прашуваа за Шандор Маќаш – дали бил комунист.

Само еден месец пред матурата во 1955 год. неочекувано умре нашиот омилен професор д-р Еде Медјеш. Тој беше голем вљубеник во

*Фотографија од годината на матура во гимназијата 1955 година
High school graduation photo in 1955*

старогрчката култура и на Јанис и мене ни ставеше петки по унгарски јазик и граматика. Тоа ние не го заслужувавме, а на нашите унгарски соученици не им се допаѓаше. Но, по еден месец дојде друг професор, од друга гимназија; и тој беше еден од тие Унгарци кои многу не ги милуваа грчките емигранти дојдени во Унгарија, а беа комунисти. Така и двајцата положивме матура со 3, значи со средна оценка, ама од унгарски јазик добивме оценка само 2, значи одвај успеавме.

Со таков резултат и оценки не можеше да се запишеш на факултет. Јанис реши да се исели во селото Белојанис, во близина на езерото Балатон, каде што живееја наши партизани, а јас не знаев што да правам. Јанис и јас бевме првите прогонети деца кои завршивме редовна четиригодишна гимназија, другите деца пред нас кои се беа запишале

на факултетите, имаа завршено двегодишна работничка гимназија. Новиот класоводител ми рече да одам назад во фабриката „Ганз“, каде што работев порано. Бев многу разочаран, и наместо да станам лекар, сега, по, четири години, повторно требаше да станам бравар.

Еден ден пред Гимназијата се сретнав со професорот Домби, кој ме праша што ќе правам сега, на што му ги пренесов зборовите од новиот професор – класен раководител. Тој ми рече: „Лефтер, колку што знам, ти скокаш со стап“. Му одговорив потврдно, а тој заврши со понудата утредента во 10 часот да бидам кај него во гимназијата. Како и секогаш, точно навреме бев таму. Ме праша дали знам каде се наоѓа Министерството за образование, му одговорив дека знам, на уште додаде следниот ден во 10 часот да се јавам кај една негова позната службеничка, чие име, за жал, не го запомнив.

Таму бев точно во 10 часот и ѝ кажав дека доаѓам по препорака на професорот д-р Домби. Таа ми даде еден коверт и ми рече на 3 септември да се појавам кај деканот на Факултетот за физичко образование. Бев примен без да полагам приемен испит. Јас бев добар само во скок со стап, а во другите спортски дисциплини имав поскумпни резултати. Немав чувство за игра со топка, ниту пак бев добар во гимнастика. Оваа втора среќа по оздравувањето од инфекцијата по операцијата, за мене беше најголемата и ми го отвори патот кон мојот сон да станам лекар.

По 35 години, во Париз, познатиот француски естетски хирург д-р Пјер Фурние, ја изрече мислата дека само еднаш во животот едно нешто се случува што тотално ти ја менува иднината. Но, дали можам да се сетам што мене ми ја определи мојата иднина? Не знаев што да му одговорам, но вечерта во хотелот ми дојде на ум дека тоа за мене значи мојот пишан текст посветен на третата битка во Курск и довербата што ми ја даде професорот д-р Домби.

Летото повторно бев воспитувач на мали деца на брегот на Балатон и на 3 септември 1955 година со пликот се појавив кај ректорот и станав студент на најпрестижниот универзитет на светот за физичка култура. Мојата класа од Факултетот ѝ даде на Унгарија четворица олимпијци со освоени 4 златни медали, кои беа шампиони на летните олимписки игри. Такво нешто се нема случено, ниту пак, верувам, дека ќе се случи во иднина. За мене, Универзитетот за физичка култура ми го отвори патот подоцна да станам и студент по медицина во градот Дебрецен.

6.

СТУДЕНТ НА НАЈПРЕСТИЖНИОТ ФАКУЛТЕТ ЗА ФИЗИЧКО ВОСПИТАНИЕ НА СВЕТОТ И СВРШУВАЧКА

6.

STUDENT AT THE FAMOUS UNIVERSITY OF PHYSICAL EDUCATION OF BUDAPEST AND ENGAGEMENT

Факултетот за физичко воспитание беше сместен во Будим, во близина до јужната железничка станица и до улицата „Јанош Киш“ каде што живеев во 1951/52 година во Домот како ученик во гимназијата „Шандор Петефи“. Главната зграда била изградена во 1925 год., а подоцна се изградени уште една сала за ракомет, за кошарка и нов дом со 3 ката, пет години пред јас да стигнам таму. Пред главната зграда имаше игралиште со патеки за атлетика, каде што можев да скокам со стап. Само пред 4 години, поради тоа што бев заболен и опериран, не можев да учествувам на гимнастичките активности и вежби што во Детскиот дом ни беа задолжителни пред појадок, а сега станав студент на Факултетот за физкултура и спорт. Новата зграда на Студентскиот дом со 3 ката имаше модерна кафетерија за нас, а секој кат имаше уште 3 до 4 тушеви со топла вода. Јас бев сместен во една соба со уште еден студент.

По обичај, во септември сите нови бруцоши требаше да бидат удирани со рака по грбот, а јас добив повеќе шлаканици, затоа што не ги поздравував студентите од погорните години. На Факултетот најдов и други студенти кои биле примени без приемен испит. Во тоа време, Министерството за образование имало право да запише седум студенти, а и Ректорот имал право да прими тројца студенти без полагање приемен испит.

Во прва година, како и за време на другите години на студиите, главно вежбаваме атлетика и гимнастика и други видови игри со топка. Јас многу пати неделите ги поминував кај мојот пријател Благој Шклифов, кој тогаш се ожени со една Унгарка, исто така студентка на Лениновиот институт, кои сега живееја во една вила недалеку од мојот дом. Вилата ѝ беше доделена на мајката на неговата сопруга во 1951 год., кога државата му ја зела на сопственикот, инаку познат адвокат. Таа година стотици вили беа земени на тој начин и многу сопственици беа истерани од своите вили и принудени да живеат надвор од Будимпешта. Но, неколку години по Револуцијата, вилите им биле вратени на газдите, со тоа што тие требало да им обезбедат станови на оние кои дотогаш живееја во вилите. Значи, иронијата беше во тоа што сопствениците на вилите беа двапати оштетени, а грубо речено натрапниците два пати беа во добивка.

Во септември 1956 год., јас почнав да живеам во соба за двајца. Тогаш дојде да студира за тренер по фудбал еден од Атина, кој беше некои 5 до 6 години постар од мене и се викаше Димитрис Папарсениу. Тој порано играл за грчкиот национален тим од Б категорија. На 14 октомври 1956 год., Унгарија играше фудбал со Австрија во Виена, а националниот тим Б играше во Будимпешта. Судиите, тројца Грци, биле од Атина. Агенцијата за физкултура и спорт знаела дека на Факултетот има еден студент кој зборува грчки. Така, од деканот побарале јас да бидам преведувач. Се играше на новиот стадион, кој имаше капацитет од 100 илјади гледачи, но не беше целосно полн. Јас седев долу со другите грчки играчи кои не играа. Мислам дека Унгарија победи, а банкет за двата тима, заедно со судиите и со мене, беше приреден во ресторанот „Гундел“, кој го сметаа за најдобар ресторан источно од Париз. Познатиот готвач и угостител Гундел лично од Париз дошол во Будимпешта да го отворил ресторанот во 1911 година.

Месециот октомври, од политички аспект, беше многу немирен месец. Од врвот на Партијата во јуни беше сменет диктаторот Макаш Ракоши, а новото државно раководство отиде на посета кај Тито, со цел таа посета позитивно да влијае на политичката атмосфера во Унгарија. Но, тоа, за жал, не помогна. Неколку денови пред 23 октомври 1956 год., на многу факултети во Будимпешта и во други градови, почнаа да се формираат други младински организации, одделени од Унгарската работничка младинска организација.

На 23 октомври 1956 година, нè повикаа да одиме на плоштадот „Генерал Јозеф Бем“, кој бил од Полска и се борел против Австријците

во унгарската револуција од 1848/49 год. На Плоштадот бевме собрани многу илјади студенти и еден тогаш познат актер почна да ја рецитира познатата поема на Шандор Петефи, напишана во 1848 год.: „Унгарци, на нозе, сега или никогаш“. Толпата стануваше сè поголема. Некој рече сите да одиме кон Парламентот, а студентите од Факултетот за физичка култура да бидат во првиот ред. Така, ние ја водеме толпата преку мостот „Маргарета“, на другата страна на Дунав во Пешта, каде што е сместен можеби најубавиот Парламент на светот. Кога стигнавме пред Парламентот, веќе беа собрани над 100 илјади демонстранти кои почнаа да викаат: „Сите Руси надвор од Унгарија“ и „На најдобрите гости три дни им се доста, а не 12 години“, и „Долу црвената петокрака“. Таа беше огромна, стоеше на највисоката главна купола на Парламентот и беше невозможно да се повлече оттаму. Понатаму демонстрантите извикуваа „Го сакаме Имре Наѓ“ (1896–1958), кој беше премиер и реформист на Унгарија од јуни 1953 до 1955 год.

Зградата на Политбирото на КП на Унгарија беше некои 100 метри од Парламентот и таму се одржуваше итно заседание на Партијата, а Имре Наѓ бил вратен на позицијата премиер. Тој околу 11 часот дојде во Парламентот и низ прозорец му се обрати на народот со зборовите: „Другари“, но народот почна да го исвиркува, зашто тука немаше другари. Сето тоа не ми се допадна, бидејќи бевме воспитани во социјалистички дух, а и моите најблиски браќа загинаа за социјализмот и слободата. Видов дека се оди против народната власт и пешки се вратив во домот. Утредента, изутрината, кај мене дојде еден пријател студент Бугарин, чија мајка работела во бугарскиот културен центар, и ми кажа дека цела ноќ се пукало и дека почнала револуција. Ми рече: „Ајде да одиме кон Парламентот, зашто факултетот е затворен.“

Преку мостот „Маргарета“, како и претходната вечер, така и оваа стигнавме во Пешта, до белата модерна зграда на Министерството за внатрешни работи. Таму, од нас полицијата побара лични документи, но јас немав и ми наредија: „Горе рацете и напред кон зградата“. Во полицијата ме сместија во подрум два ката подземи, а собата беше полна со други луѓе. Подоцна нè прашаа кои сме. Јас им реков дека сум студент и дека таму имам документи. Му свонеа на деканот, кој им рече дека сум грчки студент и дека татко ми е в затвор, а тројцата браќа и мајка ми животот го загубиле во Грчката граѓанска војна. Нападне веќе се враќав дома.

Во градот се слушаа пукотници од оружје и немаше настава на

Факултетот. Јас на 30 октомври 1956 год. се движев по плоштадот „Москва“ во Будим, кога видов два камиона полни со советски војници упатени кон центарот. Унгарците го нападнаа вториот камион и убија неколкумина војници. Еден од нив истрча и се скри во зграда со многу станови, а на средината мала авлија. Почнаа да викаат кој зборува руски. Јас се јавив и тие ми рекоа со нив да одам во авлијата и да викам на руски јазик по избеганиот војник дека ако се предаде, тие нема да го стрелаат. Не знаеја каде е скриен војникот, но и се плашеа да одат од врата на врата да го бараат. По малку време тие се повлекоа, а јас и сега се прашувам како можев да направам таква грешка и да си играм со мојот сопствен живот...

На факултетот немаше предавања сè до 4 ноември 1956 год., кога се разбудивме во 4 часот рано утрото и преку радио го слушавме Имре Наѓ како се обраќа до народот и кажува дека Црвената армија ја нападнала Будимпешта, а унгарската армија и народот се борат против нив. Уште рече дека тој побарал помош од западните сили. Видовме колона советски тенкови по главната улица и пред Факултетот, кои се движеа кон центарот на градот. Му реков на Димитрис да појдеме во вилата на Благој Шклифов, а кога таму стигнавме – видовме дека тој не е дома. Тој заедно со други студенти од Лениновиот институтот зел оружје за да го брани редот во градот. Ние од вилата гледавме како тенковите стрелаат кон малиот рид на Будим, каде што беа сместени силите на револуционерите. Тоа се случуваше неколку денови, а ние со Димитрис одевме да земеме малку леб од Факултетот и брзо се враќавме назад.

По неколку денови Благој дојде дома, а во ноември и декември 1956 година низ Будимпешта имаше многу штрајкови, но и се пишуваа пароли по ѕидовите: „Грци, Корејци и Евреи – надвор од Унгарија“. Многу мои колеги, студенти и пријатели, избегаа од Унгарија низ отворената граница кон Австрија, заедно со над 200 илјади други Унгарци. Мојот цимер на почетокот на јануари 1957 год. реши и тој да си оди, па ме покани и мене да одам со него. Јас му реков дека ќе останам тука, зашто видов дека улиците веќе се контролираат од полицајци на новата унгарска власт под раководството на Јанош Кадар и од советски војници. Полека почна да се смирува состојбата и учебната година продолжи, а веќе во февруари 1957 година бевме две недели на обука за скијање на највисоката планина во Унгарија, каде што беше сместен и санаториумот чиј пациент бев во 1951 год. На вториот ден, скијајќи, се удрив во едно дрво, си го скршив големиот прст на десната нога и така заврши мојата обука по скијање.

Понекогаш со албанските студенти од Факултетот одевме на игранки по кафеаните, зашто тогаш во Унгарија во повеќето кафеани се играше на музика од пијано, а младите танцуваа танго или валцер. Еднаш и јас решив да поканам една млада девојка за танго, а кога почнавме да играме, Албанците почнаа да ми се смеат, затоа што девојката беше половина метар пониска од мене. Но, сепак, го завршив танцот. Наскоро дојде порака од Тирана сите Албанци да се вратат дома и сите го сторија тоа...

На 1 мај 1957 година, над 100 илјади Унгарци на Плоштадот „Херој“ го поздравива на бината Јанош Кадар и другите членови на Политбирото. Си велев, како може толку брзо да се смени ситуацијата и мислењето на народот, но така беше. А во летото на 1957 година, преку Букурешт со воз отидов на гости една недела кај моите роднини – тетин и тетка Дукови, кои живеат во Варна. Ние во селото за тетин сметавме дека е убиен како борец на ДАГ во 1947 година, дури палевме свеќи и плачевме во црквата. А тој, не знам како, ги напуштил партизаните и влегол во Бугарија. Во Варна живеат многу скромно, во подрум со ќерката Софка, која дошла од Ташкент со сопругот, а и двајцата биле партизани. На свадбата на Софка во Загоричани во 1943 година јас бев деверот. Тие мене ме примија како да сум нивни син, и таму првпат видов море. Веднаш забележав дека Бугарите, во споредба со Унгарците, живеат многу посиромашно...

Во септември 1957 година побарав пасош кој беше за неунгарски граѓани за да појдам во Белград и да го гледам фудбалскиот натпревар меѓу тогашна Југославија и Грција. Тоа беше прв натпревар меѓу нив. Бев сместен во центарот на Белград, во хотел „Метропол“. Јас на факултетот имав стипендија како странец-студент, која беше многу поголема од таа што ја добиваа унгарските студенти. Димитрис се врати во Атина и јас многу пати одев кај Благој Шклифов да го видам. Еден ден мајката на сопругата на Благој, која немаше завршено никаков факултет, а поради партиски заслуги заземаше место предавач во работничката школа, во каква што јас бев ученик на почетокот кога работев во фабриката, ми рече: „Лефтер кога ќе станеш учител за гимнастика, ќе бидеш како сегашниот учител, кој на паузата меѓу часовите не доаѓа во канцеларијата за учители, туку си седи во салата за гимнастика.“ Со тоа сакаше да ми каже дека наставниците по физичко воспитание не се на ист ранг со другите наставници, туку се помалку ценети. На ова си помислив: „Ако една ваква жена ме потценува поради тоа што јас го студирам, тогаш што барам потаму? Затоа и често размислував како можам да станам лекар?“

На Факултетот често доаѓаше да вежба еден студент по медицина, кој пред 4 години го завршил нашиов Факултет, а доаѓаше со цел да има добро здравје. Од него дознав дека пред него само еден Унгарец завршил Факултет за физичко воспитание во далечната 1936 година, а потоа и Медицински факултет, и дека тој ќе биде вториот. Посакав јас да бидам третиот и ја добив идејата по завршувањето на Факултетот за спорт да се запишам на медицина.

Размислував дека тоа можам да го сторам само со помош на Грчката политичка организација за политички емигранти, која беше сместена во фабриката за цигари. Таа тогаш имаше право неколкумина студенти Грци или Македонци да запише на разни факултети од Универзитетот.

Така, во пролетта на 1958 година со трамвај отидов во фабриката за цигари, каде што беа сметени борците на ДАГ. Таму имаше една помала зграда во која учеа деца, а до неа мала градина; таму јас живеев пред да тргнам в гимназија. За вработување професор по физичка култура таму тогаш немаше никаква можност, затоа што предавачите биле од редовите на партизаните. Но, сепак, се јавив кај раководителот на организацијата, се претставив кој сум и дека студирам на Факултетот за физичка култура и му понудив да доаѓам два пати неделно за да ги обучувам по гимнастика малите деца. Тој се согласи и така таму одев цела пролет.

Во мај, младинската туристичка организација „Експрес“, која тогаш се формира, бараше преведувачи на бугарски јазик. Благој Шклифов и јас се јавивме и со автобус една сабота нè однесоа во туристичкото село Бадачон, крај езерото Балатон, и нè запознаа со логорот каде што ќе бидат сместени идните млади туристи. Со брод нè однесоа на другата страна од Езерото, во малата планина Бадачон, која е позната по добро вино. Таму, меѓу лозјата, имаше ресторан, кој еден ден го посетија сите групи од Балатонфолдвар. Имавме добар ручек со добро вино, а вечерта радосни се вративме во Будимпешта, пеејќи унгарски песни. На испитите во јуни не успеав на вежбите по гимнастика. Требаше да ги повторам во септември и, ако успеам, ќе продолжам во четврта година, што значеше во последната година. Преку лето бев преведувач на бугарските младински групи кои престојуваша по две недели во Унгарија. Тие околу 10 денови беа сместени во логор за младинци во туристичкото село Балатонфолдвар, а другите 4 денови во Будимпешта. На крајот на јули, бев со групата во Балатон. Кога лежевме на плажата крај Езерото, двајца Бугари дојдоа кај мене и ме замолија да им помогнам да се запознаат со две Унгарки. Тие

лежеа на плажата само неколку метри подалеку од нас. Едната лежеше на стомак и читаше, а другата седеше. Бугарите ги поканија двете девојки вечерта да појдат со нив на игранка, во близина на логорот, во една кафеана со градина, каде што секоја вечер свиреше оркестар, а младите танцуваа. Таа која седеше одговори дека не ја интересира танцувањето, зашто тие секоја вечер се со родителите, кои исто така се тука на одмор. Така ги оставивме нив и си отидовме...

Тој ден беше 27 јули 1957 година и јас решив идниот ден пак да ги побарам Унгарките и да се запознам со нив. Но, како да постапам, како да го направам тоа? И реков на онаа што седеше дека ја познавам од Гимназијата што беше близу до нашиот факултет, каде што ние студентите од трета и четврта година одиме таму на практика. Ми одговори дека грешам, затоа што тие не биле од Будимпешта, туку од вториот најголем град на Унгарија, од Дебрецен. Следниот ден, на 29 јули, пак отидов кај нив и почнавме да разговараме. Тогаш почна да зборува со мене и другата девојка, која лежеше. Ми рече дека и таа сакала да се запише на Факултетот каде што јас студирав, зашто скока во височина, но не успеала во годината кога ја положила матурата, а другата девојка ми кажа дека завршила трета година во гимназијата во Дебрецен. Кога се поздравивме, тие станаа да си одат дома. Тогаш видов дека онаа што сака да се запише на мојот факултет, не само што има убаво лице, туку има и прекрасно тело. Такво убаво тело немав видено во претходните три години на Факултетот, иако такво лице имав видено многупати, но не како една целина во којашто лицето и телото претставуваат прекрасна заедничка хармонија. Сè беше како на убавиците изработени од мермер од античко време. Оттогаш почнав да ги бројам часовите кога следниот ден ќе се видам повторно со нив. Следниот ден ги поканив да влеземе во Езерото, кое е многу плитко и може да одиш дури 100 метри за да ти достигне водата до рамото. Таму, тројцата скокавме во водата. Следниот ден ја кренав со раце поголемата, која се викаше Мара и ја фрлив во водата. Тогаш слушнав женски глас од брегот, кој ги повикуваше Мара и Ева да си одат дома. Така се разделивме, но јас им реков дека следниот ден со групата со брод ќе одам на другата страна на Езерото. Заедно со мојата група имаше и две други групи од тогаш поделената Германија, од нејзиниот источен дел. Заедно ручавме и пиевме вино од Балатон, а многумина од нас си купивме и си понесовме по едно шише за спомен. На враќање, на бродот бевме многу добро расположени и пеевме бугарски и германски песни. Јас бев на терасата на бродот, а неколку Германки се

собраа околу мене и бараа да појдам и да танцувам со нив. Им реков дека уште не сум решил, а кога стигнав до брегот, ги видов Мара и Ева како ме чекаат. Ми беше голема радоста и задоволството, така што по патот кон логорот не одев со мојата група, туку со двете Унгарки. Застанавме под едно дрво и им предложив да се напијат од доброто вино од Балатон. Ева испи малку, а Мара рече дека таа не пие од шише. Така шишето го донесов во шаторот, каде што преку ноќта Бугарите го испразнија. Следниот ден по плажата и вечерата, отидов кај девојките и тропнав на вратата, кога ми отвори еден човек со бела коса, интелектуалец, Унгарец по националност. Му реков дека вечерта сакам да ги поканам девојките на играчка. Тој многу налутено ме одби и уште рече да не мислам веќе на неговите ќерки. Рече: „Оди си одовде и другпат не сакам да те видам тука“. Утредента се видов со нив на плажата и си разменивме адреси, зашто следниот ден тие си заминуваа за Дебрецен. Од септември секој втор ден ѝ пишував писмо на Мара, а Ева ѝ го носела во текстилната фабрика, каде што таа работеше. Јас, пак, секој втор ден одев на влезната врата на Факултетот и чекав да примам писмото од Мара.

Во септември, кога почна учебната година, сретнав еден бруцош по име Тибор Немети, кој беше од Дебрецен. Го прашав дали ја знае Мара, а тој ми кажа дека тоа е најубавата девојка во градот и ме праша од каде се познавам со неа. И уште ми кажа дека пред две недели, на 20 август 1958 год., имало бал во огромната сала на Универзитетот „Кошут“, каде што се танцувало. Во Унгарија, во тоа време, на студентските балови владееше правилото според кое во текот на танцот требаше да се праша машкиот партнер дали е дозволено со девојката друг студент да го продолжи танцот. Тој уште кажа дека со Мара не можеш да танцуваш повеќе од 2 минути, затоа што сите сакаат да танцуваат со неа...

Во средината на октомври решив да ја посетам Мара во Дебрецен и отпатував со воз. Пријателот Тибор ми понуди да се сместам во една од двете соби во железничката станица. Татко му бил секретар на Партијата на железничарите и имал право да ја издава собата. Така се случи во петокот попладне, со воз, веќе во 16 часот да бидам во Дебрецен, сместен во собата. Вечерта отидов да ја видам Мара, а мајка ѝ ми понуди нешто да јадам. Јас бев срамежлив и одвај каснав малку. По вечерата, отидов во една кафетерија и јадев нешто. Следниот ден со Мара се сретнавме кај огромниот Универзитет „Кошут“, пред клиничките болници.

Дебрецен нема река ниту планина, таму сè е рамно, но до градот има убава стара шума до Универзитетот и клиниките, каде што има градска

плажа со огромни базени со минерална топла вода.

Пред Првата светска војна, австроунгарската влада решила да изгради три нови универзитети, еден во Братислава, друг во Дебрецен, а трет во Колозвар-Клуж. По првата светска војна, Братислава станал град што влегол во состав на Чехословачка, а Колозвар-Клуж на Романија, така што во 1922 година бил изграден огромниот барокен универзитет во Дебрецен, кој го носи името на Лајош Кошут. Тој во 1848/49 год. бил раководител на унгарската револуција против Австријците за осамостојување на Унгарија, а кога револуцијата не успеала, Кошут, преку отоманската империја, се преселил во Торино во Италија и таму умрел во 1894 година. Нема село или град во Унгарија што не носи нешто од името на Кошут.

Лајош Кошут бил против примирјето на Унгарија со Австрија во 1867 година и против австроунгарската влада и империја. За среќа, Унгарците под раководство на Ференц Деак не ги прифатиле советите на Кошут и се создала Австроунгарската Империја. Тоа овозможило од 1867 до 1914 година Будимпешта да стане чудесен град, полн со палати и булевари. Сега, кога се води битка против Скопје 2014 година, дека Македонија е сиромашна и нема пари, ми доаѓа на ум фактот дека кога се граделе во Будимпешта многубројните споменици, градби и булевари, во Унгарија имало 3 милиони луѓе без работа и многу сиромаштија. Како што се гледа и со овој пример со Будимпешта, сиромаштијата понекогаш остава белези за иднината на државата!

Откога се запознав со Мара, успеав сите мои испити на Факултетот за физичко воспитание да ги положам со средни оценки. Секоја година во почетокот на учебната година имаше бал во аулата на Универзитетот „Кошут“ за бруцошите. Студентите–бруцоши по медицина имаа свој бал, одделно од балот на студентите од другите факултети од Универзитетот „Кошут“. Мајките ги носеа ќерките на бал на Факултетот за медицина, затоа што тогаш најдобро беше, според мислењето на мајките, нивните ќерки да имаат лекар за сопруг. Лекарите и тогаш, како и сега, имаа добри примања од бакшиш. Владата никогаш не можеше да му стави крај на бакшишот, затоа што во спротивно лекарите ќе се иселеа од Унгарија. На медицинскиот бал се запознав со пријателките на Мара, кои беа една група девојки, составена од родители, пред сè, лекари и правници. Таму се запознав со Левенте и Магда. Левенте беше студентка на последна година по медицина, а Магда работеше во една канцеларија. Другите пријателки беа Сузана, која матурирала со Мара, но не успеала

да се запише на Медицинскиот факултет, иако една година работела како доброволка. Таму беше и Илдико, која беше четврта година на Медицинскиот факултет. Сите седевме околу една поголема маса, освен кога танцувавме.

Еднаш месечно ја посетував Мара и за Божик, кој е најголем празник за унгарските христијани. Кога првпат отидов да бидам со неа, се сместив во нејзиниот стан. На 24 декември, под божиќната елка, се оставаат подароци за фамилијата, зашто сите заедно се собираат за Божик, иако можеби живеат одделно и далеку еден од друг. Преку Димитрис успеав да обезбедам чантичка и огледалце со Партенон за Мара. Тогаш првпат се почувствував среќен и дека не сум повеќе сам. Мајка ѝ на Мара имаше подготвено многу убава вечера, а кога влегов во станот, татко ѝ на Мара ми рече: „Не плаши се, нема да те тепам“. Тој тогаш беше заменик правобранител на градот, а подоцна стана главен правобранител и тоа беше голема реткост, затоа што не беше член на Партијата. Едниот негов брат беше адвокат, додека другиот беше лекар, значи не беа работничка фамилија. За жал, адвокатот бил истеран од работа во почетокот на 1950 год. Тој ми рече да не се плашам, дека нема да ме нападне, а си помислив „како може да ме нападне мене, кога никогаш не спортувал“. Тогаш дознав од Мара дека татко ѝ кога разбрал дека таа ми пишува писма, се налутил и престанал да зборува со неа, и уште велел: „Што бара таа од еден Грк емигрант кој има татко в затвор, а семејството му загинало во Граѓанската војна“.

Но, јас си поминав два убави дена како нејзин гостин и тогаш почнав да учам како културно да се јаде, и да внимавам на убавото однесување. Ние децата кои живеевме во домовите немавме речиси никакво домашно воспитание, домашна култура и манири за комуникација. Од сознанијата и искуството што следеше на тој план, по многу години, ја напишав книгата “Културно однесување“.

Новата 1958 година ја дочекавме во станот на Илдико со другите пријатели на Мара. Тогаш мислев, ако не успеам да станам лекар, пак е добро, зашто имам убава девојка и почнав да чувствувам самоверба, зашто знаев дека ако завршам за професор по физичка култура пред да се запознам со Мара, ќе мораше да одам да предавам во некое гратче далеку од Будимпешта.

Во последната година на студиите, требаше да избереме еден вид спорт и да станеме тренери. Јас, сонувајќи да станам спортски лекар, сакав да се специјализирам за фудбал, но професорот ми рече дека не

*Свечен момент од свршувачката со Мара на 29 март 1959 година
On March 29th, 1959, when I became engaged to Mara*

знам добро да играм фудбал, а ваму сакам да станам тренер. Така, се специјализирав по пливање. Секоја недела одевме во националниот базен на островот Маргарета и таму пливавме следени и насочувани од стручњак по пливање.

По Нова година, писмата меѓу мене и Мара продолжија да одат во двете насоки, а секој месец еднаш одев во Дебрецен. Тогаш се запознав со Тибор Нагуази, кој одеше во Дебрецен да ја посети Марија Нанаши, инаку најдобра пријателка на Мара. Таа живееше во истата зграда како и Мара, само еден кат подолу. Тибор беше од Дебрецен и беше на последната година од студиите по архитектура на Универзитетот во Будимпешта. Секојпат кога ќе се сретневме на железничката станица, купувавме билет за втора класа, но цело време седевме во вагон-ресторанот и јадевме. Тогаш таму храната не беше скапа и ние можевме да си платиме. Мара веднаш ми рече дека не е добро за нејзиното семејство таму да сум сместен без никакви обврски, на што ѝ реков да ми стане свршеница. Таа мојот предлог со голема радост го прифати и се сложи, како и нејзините родители.

Во Будимпешта со тешкотии најдов два прстена од злато, а собарката

во Студентскиот дом ме упати како да ѝ ја побарам раката на Мара, од татко ѝ. На 29 март 1959 год., мајка ѝ на Мара беше подготвила богат ручек по тој повод и јас пред родителите, Ева и роднините Тибор и Марија, станав и му реков на татко ѝ дека ми е голема чест и радост ако Мара ми стане моја невеста. Тој се согласи и Мара тогаш стана, а јас ѝ го ставив прстенот на нејзиниот прст, потоа и на мојот, додека таа седна и почна да плаче од радост. Таа имаше 18, а јас 23 години. Во мај, Тибор ме однесе кај татко му кој имаше канцеларија во барокната зграда во центарот на Дебрецен да ме запознае и да побара помош од него, како јас можам да се запишам на медицински факултет и да станам спортски хирург. Татко му на Тибор веднаш му телефонира на секретарот на Партијата и му кажа кој сум и го замоли да ме прими. Тој одговори со радост, но бидејќи првиот секретар бил на обука во Будимпешта, а тој е втор секретар, ќе ме чека. Зградата на Партијата беше околу 300 m од зградата на железничарите и таму пристигнав за неколку минути сам, без Тибор. Тој ме прими љубезно, како да го најдов мојот втор д-р Домби. Се претстави како Михал Валко, а јас му кажав зашто сум тука. Тој знаел за моето семејство од татко му на Тибор. Ми рече да се вратам во Будимпешта, а тој ќе ми се јави со писмо. По две недели, добив писмо од него, во кое ми пишуваше дека моето барање е исполнето. Не знаев што значи тоа. Во возот секогаш мислев колку сум среќен, зашто најдов толку убава девојка и семејство, а сега можеби сум примен на студии на Медицинскиот факултет. На мојата радост ѝ немаше крај...

Во мај таа година, Факултетот цела вечер имаше програма во зградата на операта со разни видови гимнастика. Јас бев во групата што вежбаше гимнастика, чии вежби беа стари од пред 50 години што се вежбале во Будимпешта. На свеченоста беше Мара и мајка ѝ. Во јуни целата моја класа, кои бевме пред полагање на државниот испит, одевме напред во сите згради на Факултетот, и за последен пат во салите каде што поминавме 4 години. Таму беше и Мара, но овој пат без мајка ѝ. Државните испити ги положив успешно и во јули како предавач, со унгарска група младинци, со воз преку Букурешт, отидов во Бугарија на море, крај Бургас. Одморалиштето тогаш се отвори за групи од другите социјалистички држави и имаше голема кафетерија и многу шатори во кои бевме сместени по четворица. Таму бев повеќе од 10 дена и еден ден со автобус отидов да ги видам моите роднини Дукови, кои живеат во Варна. Во автобусот до мене седеше еден поп и кога му кажав од каде сум, тој почна да ми плаче, зашто во Унгарија имало духовна слобода, а

во Бугарија немало ништо од тоа.

Кога се враќав дома во Унгарија, на крајот на јули, во Универзитетот „Кошут“ имаше летен собир за странци-студенти кои учеа на универзитетите во Унгарија и мене ме запишале, а бевме сместени во новиот студентски дом во „Кошут“. Татко ѝ на Мара почна да се секира што ќе правам понатаму, зашто се ближеше новата учебна година. Ми рече дека во престижната гимназија „Арпад Тот“, која беше недалеку од станот на Мара, бараат професор по физичка култура. Мораше да одам, зашто немав никаква гаранција дека ќе ме примат на Медицинскиот факултет. Ме прими директорот на гимназијата и ми понуди да предавам по 1 септември.

Се вратив во Будимпешта, а таму ме чекаше писмо од деканот на Медицинскиот факултет дека на крајот на август мора да полагам приемни испити од физика и биологија. Јас имав многу заборавено по четири години од предметот физика, а од биологија не знаев многу. Како ќе се подготвам и од што, од какви книги ќе се учам? Ја имав тетратката за биологија од гимназијата, но немав книга. Почнав од неа да учам и си велев дека е невозможно да успеам пред Комисијата, составена од тројца универзитетски професори.

Знаејќи дека ректорот има право да прими 3 студенти по негов избор, а Министерството за здравство 7, решив со писмото на Партијата да одам во Министерството. Таму ме прими одговорната за Универзитетот, другарката Ногради. И реков сакам да станам спортски хирург и не барам никаква стипендија од државата, туку само сакам да учам на Медицинскиот факултет и ништо друго. Таа ми рече да ја посетам во 16 часот, попладне. Тоа го сторив и таа ме израдува дека сум примен во прва година на Медицинскиот факултет во Дебрецен и уште ми кажа дека знае дека сум имал свршеница. Така, на 1 септември требаше да се јавам кај ректорот. За малку ќе почнев пред неа да плачам од радост, ѝ се заблагодарив и со пликот што таа ми го даде, а кој беше адресиран за ректорот, излегов надвор. Веднаш отидов на пошта и пратив телеграма до Мара со зборовите „Радувајте се, зашто се радуваме“, како што им рекол на атињаните човекот кој трчал 42 km и носел глас дека во битката на Маратон, Спартанците однесле победа.

Потоа, станав преведувач на последната бугарска младинска група во Балатон и Будимпешта, а на 1 септември се јавив кај ректорот со ковертот и така станав студент по медицина. Тој ме упати уште да се јавам кај директорот на Студентскиот дом, кој беше многу блиску, па

одејќи така под зелените дрвја кон Домот, плачев како мало дете од радост. Сега само од мене зависи дали ќе станам лекар. „Ќе станам со црвена диплома“, си реков, а тоа значи со највисок успех, или „SUMMA CUM LAUDE“.

7.

ДИПЛОМИРАВ НА МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ ВО ДЕБРЕЦЕН

7.

MY GRADUATION FROM THE MEDICAL UNIVERSITY OF DEBRECEN

Градот Дебрецен е вториот по големина град во Унгарија и е оддалечен 220 km од Будимпешта, а распослан е во големото унгарско поле што опфаќа повеќе од половина од државата. Во градот нема ниту планина ниту река, туку само прочуената голема шума, а градот има долга историја.

На Универзитетот низ вековите учеа многу познати Унгарци. Студентскиот дом пак, беше огромен како и црквата до него, така што многумина го викаат Дебрецен калвиниста Рома. Црквата е точно во центарот на градот како и хотелот „Аран бика“. По распаѓањето на Австроунгарската Империја, владата решила да гради нов Универзитет крај големата шума, во барок стил, кој бил завршен во 1925. год. Универзитетот го носи името на Кошут, зашто тој во 1848 год. од еден балкон во центарот на градот им се обратил на граѓаните и им рекол дека Унгарија веќе не е под ропството на Австрија, туку е слободна и независна држава. Дебрецен изиграл голема политичка улога во декември 1944 год., кога Будимпешта била под контрола на Германците. Тогаш во Дебрецен се формирала новата демократска влада на Унгарија.

Универзитетот „Кошут“ е најголем и најубав универзитет во Унгарија, и има огромна аула каде што многупати студентите и од соседниот медицински факултет, организираат годишни раскошни средби. Пред војната, во Дебрецен имало и Правен факултет, но во 1959 год. покрај

Медицински имаше Земјоделски факултет и Реформскиот универзитет кој го имало само тука. Во Дебрецен има минерални топли води и близу до факултетите има плажа крај многуте базени со топла вода. Клиниките беа сместени близу до универзитетот „Кошут“, во шумата. Секоја клиника одделно има велелепна зграда, а најголемите беа оние за интерна медицина, хирургија, гинекологија и акушерство... Клиниките беа изградени во 1922 год. а професорите беа од Будимпешта или од Колозвар или, како што сега Романците го нарекуваат, градот, Клуж кој тогаш ѝ припаднал на Романија. Градот, исто така, има и голем театар, со зграда изградена во барок стил.

Пред влезот на клиниките беше двокатната зграда на ректоратот. Јас се јавив кај директорот на студентскиот дом и тој ми рече дека ќе ме смести во соба за 4 студенти, и уште ми рече дека храна ќе ми обезбеди домот, но дека домот не дава стипендија. Јас знаев дека нема да имам право на стипендија за два факултета. Главно беше што имав каде да спијам и да се хранам. Домот има кафетерија во подрумот, а секој кат имаше пет до шест тушеви, секој ден постојано со топла вода.

На почеток на септември 1959 год. сите бруцоши бевме собрани во училиницата на Интерната клиника, каде што положивме заклетва и станавме студенти. Автоматски сите станавме членови на Комунистичката младинска организација. Неколку студенти од петта и шестагодина, избраа петчлено раководство на младинската организација. За раководител по спорт ме избраа мене, зашто јас бев единствен студент кој бев и професор по физичко воспитание. Но, бидејќи не бев унгарски државјанин, не требаше да учествувам на предавањата за воена обука, за физичко воспитание и за предметот марксизам-ленинизам, поради тоа што веќе ги имав положено испитите на универзитетско ниво на факултетот за физичко воспитание.

Така, се јавив кај директорот на едно основно училиште недалеку од Факултетот, со предлог да предам физичко воспитание кај нив. Директорот со задоволство ме прифати, зашто дотогаш никогаш немале таков професор, но проблем беше што школата немаше сала за одржување на часот по физичко воспитание. Ме праша каде можам да ги изведувам часовите, на што му реков дека школата има доста долг ходник, каде што можат децата да трчаат. Се согласивме и тој ми рече дека ќе ме пријави во градот да земам некаква плата. На крајот, се договоривме да предам три пати неделно по еден час од 17 до 18 часот, кога јас немав обврски на Факултетот. И, така бев професор во школата

две учебни години, односно до јуни 1961 година.

Со голема радост ги читав писмата на татко ми од селото, кој во април 1961 година, по 16 години поминати в затвор, беше ослободен. Парите што ги земав во училиштето беа минимални, но беа голема помош за мене, зашто немав никаква финансиска поддршка.

Секоја недела Мара доаѓаше во ресторанот на Студентскиот дом на ручек, а потоа се шетахме во паркот на Универзитетот „Кошут“. Многу пати за вечера одев кај родителите на Мара, но по прошетките редовно одев во Студентскиот дом да учам. Анатомијата беше најтежок предмет.

Настојував да учам во секоја пригода и да го користам секој расположлив момент. Така, кога со Мара и со Марија и Тибор одевме да навиваме за дебреценскиот фудбалски тим, кој тогаш играше во првата лига, а стадионот беше блиску до клиниките, јас и таму носев со мене тефтерче и учев латински.

Тибор тогаш беше архитект и работеше во градот, а Марија беше фризерка, додека Мара беше запишана во прва година во учителската висока школа, зашто дотогаш учителите завршуваа само 4-годишна учителска школа. Но, од 1959 год., кога Мара се запиша, стана виша и мораше да имаш матура пред да се запишеш. Рокот за студирање беше три, а на Медицинскиот факултет 6 години.

Задоволство што го имавме, беше по завршувањето на часовите да играме мал фудбал на игралиштето до Домот, а потоа одевме да се тушираме, па на вечера и на учење, до два часот наутро. Така ни беше организиран секојдневниот живот. Во прва година учевме хемија, физика, биологија и анатомија, која беше составена од анатомија, хистологија и ембриологија, а нив ги учевме и во втората година. Тогаш се додаде и предметот физиологија. Се велеше, кој ќе ги положи испитите од втора година, тој ќе ја земе буквата Д, од титулата доктор, а тој што ќе успее да положи фармакологија во четврта година, тој ќе ја добие и буквата Р, што значи ќе стане д-р или доктор. За жал, во втора година се разделив од некои многу добри пријатели, со кои учевме 2 години. Некои успеаја во септември, но најмногу од нив се простија од натамошното студирање на Факултетот.

Во летото на 1960 година, пак, бев преведувач и заработував доста пари, но јас бев гладен за наука и сакав да учам медицина. Уште на почетокот ја купив книгата за физиологија, кој беше предмет само во втора година. Во октомври, кога бев прва година, еден ден нашата група беше пратена да бере јаболка во една државна фирма. Тогаш и до

крајот на завршувањето на Факултетот, класата беше поделена на групи, по 20 студенти. Кога беревме јаболка, на девојките од мојата група им реков дека од крвта станува мочката! Тие почнаа да ме напаѓаат зошто зборувам такви глупости, но во втора година видоа дека сум во право. Јас, иако бев зафатен со учењето на предметите од прва година, читав и од книгата за физиологија некој лекции што со нетрпение сакав да ги дознам. Знаев што има речено еден старогрчки филозоф – дека на светот има многу чуда, но човекот е најголемо чудо. Вистина, сè што измислуваме и создаваме се наоѓа кај нас, радио се ушите, фотокамера – очите, а компјутер – мозокот.

Новогодишната прослава ја поминавме во домот на Јудит Наѓ, добра пријателка на Мара. Таму беше и Иван Наѓ, брат на Јудит, кој тогаш студираше балет во Будимпешта. Иван, исто така, студирал балет и во тогашен Ленинград, денешен Санкт Петербург, и стана познат танчар на унгарскиот балет. Но, од едно патување на Запад, не се врати назад, дома, туку остана во Њујорк. Во тоа време, по Русинот Рудолф Нуреев, Иван бил најдобар балетан во САД.

Кога сестра му Јудит со сопругот д-р Иштван Лосонци беа првите наши гости во 1981 година, тогаш ѝ покажав на Јудит како магазинот „Тајм“ го фалеше Иван. По кариерата како танчар, Иван станал балет-директор на многу познати балет-компаниии, како на Синсинати и САД и на Сантијаго де Чиле.

Во летото на 1960 година, кога пак бев преведувач на една бугарска група на Балатон, таму беше на одмор Мара со родителите и Ева. Ја поканив да дојде со мене со бродот во Бадацон на ручек со мојата бугарска група, која беше составена од Пиринци. За жал, цел ден врнеше и поради дождот, изостана радоста меѓу нас. Групата која беше 25 до 30 души, кога ја чекав на западната железничка станица во Будимпешта, донесе со себе една кутија, полна со праски. Такви големи и слатки праски немам видено во мојот живот. Ми рекоа дека се од Петрич. Со групата беше дојден и еден студент од Софискиот универзитет. Со него имав постојана расправа. Му реков дека луѓето од групата не се Бугари туку Македонци, а тоа го покажал и пописот во 1956 година и уште му реков дека книгата на Максим Горки не е социјалистички реализам, туку обичен реализам, зашто Горки го пишувал тоа што го видел и го доживеал. Му реков уште дека нема во светот социјалистички реализам. Таа идеја сигурно е излезена од Сталин, а тој секоја вечер го гледав во шаторот како пишува нешто.

Јас сменив од неколку групи форинти за левови, затоа што тогаш Унгарија за нив беше како Запад. Сите форинти што ги имав, ги сменив за да имам доволно левови, затоа што следната година планирав да се оженам, а по свадбата, за медениот месец имав намера да одиме во Варна, кај роднините.

На мајка и на Мара и реков дека доколку ги положам испитите успешно, само тогаш во лето ќе имаме свадба, а инаку ќе настојувам испитите да ги положам најдоцна во септември. Кога се вратив во Дебрецен, ја најдов Мара со многу потечено колено, сместена во двокреветна соба. Не ја знаев дијагнозата, дури се зборуваше за ампутација на ногата. За среќа, дојде еден консултант од Интерната клиника, кој по лабораториските резултати рече дека има ревматски артритис и дека мора да се пренесе во Втората интерна клиника. Пред да оди таму, на Мара со пункција и извадија доста течност од коленикото. И двајцата бевме многу загрижени, како и родителите. Веднаш отидов во огромната библиотека и почнав да читам што значи таа дијагноза. Многу се молев болеста да не се пресели на срцето и на бубрезите. За наша голема радост, тоа не се случи.

Втората година, која е најтешка, ја завршив одлично по сите предмети. Поради моето знаење по анатомија, хистологија и ембриологија, на крајот на испитот познатиот професор Кромпехер ми рече кога ќе бидам во 6-та година на студиите, ќе ми понуди да предам анатомија во прва година. Меѓутоа, најважно од сè е што решивме да направиме свадба на 29 јули 1961 год. на денот кога се запознавме во Балатон. Пред свадбата бев преведувач и раководител на една младинска група од Дебрецен, а престојувавме во високите Татра, во Словачка. Бевме сместени во шатори, а еден ден со автобус бевме во посета на Прага. На плоштадот Вацлав, купив една спортска торба за Мара и таа многу се израдува, зашто и двајцата бевме атлетичари на двата факултета на Универзитетот „Кошут“ и на Медицинскиот. Јас бев натпреварувач со скок на стап, а Мара со скок во височина и одевме на многу натпревари во Будимпешта. Кога бев на Татрите, една девојка – која работеше како келнерка во кафеана во Дебрецен, а живееше блиску до Мара – еднаш ми рече, кога излеговме од кафеаната со Мара, дека еден таен полицаец ја прашал дали ние многупати доаѓаме тука, на кафе. Се чудев и си велев дека и во мене немаат доверба, можеби мислеле дека работам за некоја западна земја.

Од Татрите се вратив дома на 28 јули 1961 год., а веќе следниот ден отидовме во судот со родителите, роднините, пријателите, и со Мара се

регистриравме официјално, станувајќи законски сопруг и сопруга. По церемонијата отидовме кај Мара, каде што мајка ѝ имаше приготвено многу добар ручек за сите нас. По ручекот, ние го напуштивме Дебрецен и отидовме во Ноградвероце. Местото е оддалечено околу 30 km и се наоѓа на левата страна на брегот на Дунав, накај туристичкиот град Вишеград, кој се наоѓа на околу 35 km северно од Будимпешта на брегот на Дунав. Нашиот план беше да одиме на меден месец во Варна, поради што имав сменето многу форинти за бугарски левови, а знаев уште и тоа дека од јануари 1962 година во Бугарија ќе се променат старите со нови левови. Уште пред да одам на Татрите со групата, отидов во бугарската амбасада да извадам виза, но ме одбија. Мислев од Вероце ќе се обидам повторно да добијам виза со помош на мојот пријател Благој Шклифов, кој имаше добри врски во бугарската амбасадата. Отидов заедно со Благој во амбасадата, каде што јас останав надвор, а тој влезе и дури се видел со амбасадорот Крсто Стојчев, еден од првите левичари од Пиринскиот дел од Македонија. Тој амбасадор, по службувањето во Будимпешта, станал директор на Славјанскиот комитет во Софија. Кога излезе Благој, ми кажа дека има лоши вести за мене. Амбасадорот му рекол дека од Софија дошла порака оти мене никогаш нема да ми дадат бугарска виза, зашто сум македонски националист, и дури дека од Бугарите сум сакал да правам Македонци.

Во Ноградвероце бевме сместени во една мала барака направена од дрва со две легла и тука останавме само неколку денови. Добро што имаше базен за групата. Еден ден, кога јас не бев крај базенот, дошол еден млад човек и ѝ покажал документ на Мара дека е фотограф за единствениот неделник за младинци Магсар ифјусаг и дека сака да направи со Мара неколку фотографии за весникот. Мара му рекла да ја остави слободно да си се сонча и тој си заминал. Решивме со Мара да купиме билети во Будимпешта и таа да оди со парите преку Букурешт на неколку дена кај моите роднини Дукови во Варна. Така се случи и јас сам се вратив дома. Родителите на Мара имаа стан во центарот на градот со три соби. Во едната спиеја тие, во другата Ева, а во третата ние. Ни купија нов мебел за нашата соба. Мара по неколку дена се врати од Варна, кажувајќи дека со голема радост ја дочекале нашите роднини Дукови.

Иако економската положба во Бугарија беше полоша отколку кај нас во Унгарија, Мара донесе оттаму бел леб и многу вкусно грозје. Веќе во трета година почнав да го учам тоа што мене ме интересираше најмногу во медицината, а четири години учевме хирургија и интерна медицина.

На почетокот на септември им реков на колегите од класата да изберат друг одговорен за спорт и предложив тоа да биде некој студент што живее во Студентскиот дом.

На крајот од септември, младинската организација од трета до шеста година студии предложи по еден студент од секоја година да стане кандидат за член на Унгарската социјалистичка работничка партија. Од трета година јас бев предложен. Бев радосен, зашто мислев дека за таа цел животот си го даде целото мое семејство. На свеченоста, кога беа собрани сите членови на Партијата, зборувавше асистентот по хирургија и кажа сè најдобро што може да се каже за мене, иако кратко време ја извршуваше должноста раководител на нашата група по хируршка практика. Јас во ноември ѝ напишав писмо на министерката за образование Валерија Бенке, која во тоа време беше единствен член-жена на Политбирото на Партијата. На министерката и пишав дека втората година ја завршив со одлични резултати и дека Младинската организација само мене од трета година ме предложи да станам кандидат за член на Партијата. Таа доста брзо ми одговори позитивно и така, по двегодишна пауза, почнав да добивам стипендија која беше за странски студенти.

Во тоа време ние странските студенти формиравме наша организација и мене ме избраа за претседател. Во Организацијата членуваа студенти од Етиопија, Боливија, Јемен, Индонезија и Македонецот Крсто Шопов од леринското село Долно Котори. За следната година јас го предлагав Крсто да биде претседател на Организацијата, додека многу од странските студенти не успеаја да ја поминат втората година на студии.

По третата година од студии мораше да одиме еден месец на обука во болници по интерна медицина. Јас решив да одам во туристичкото село на северниот брег на Балатон, кое се вика Балатонфуред. Селото Фуред има значење како Охрид и Охридското Езеро за Македонија. Таму, имаше огромна болница за кардиологија која функционираше како санаториум. Имаше студенти од факултет во Сегедин, блиску до југословенската граница. Таму се запознав со најголемиот македонски патриот Костадин – Кочо Ристовски од нашето соседното село Черешница. Тој исто така беше трета година, а завршил редовна гимназија, иако Грците му вршеа притисок за да се отпише од факултетот во Сегедин, затоа што Кочо тогаш се потпишуваше со македонско име како и јас.

Во фабриката, Грците мене ме пратија со името Лефтерис Манцис, а така ме водеа и кога бев болен во болниците. Во санаториумот им велев на лекарите дека јас сум Лефтер Манчов, зашто во нашето маало чешмата

се викаше Манчова чешма. Мене во селото ме викаа син на Стефо Манче и јас така почнав да се викам и на Факултетот за физичка култура. Добив и едно писмо од мојот стрико Трифун, брат на татко ми од Пловдив, адресирано со името Лефтер Манче. На Медицинскиот факултет почнав да го употребувам старото унгарско ТС. Подоцна дознав дека во нашето село има многу семејни имиња без В.

Со Кочо бевме заедно цело време и ми беше многу близок до моето срце, зашто тогаш дознав од Благој Шклифов дека во 1943 година во кошарата на Ристовски била сместена мала група македонски партизани под команда на Васил Алексовски, кого комитациите на Темо успеале да го убијат.

Во септември 1944 година, партизаните на Гоце слегаа од Вичо Планина во нашето село и ја пееја песната:

Васил, Васил, Васил го убија Шпионите на Темо...

Оваа песна постојано си ја пеам кога сум сам во Унгарија, или во Канада. За двајцата партизани за кои не еднаш имам плачено дури и на овие стари години, како што тоа многу често го правам за моите браќа, значи плачам и за Васил Алексовски и за Лазо Трповски.

Голем патриот бил Трповски, којшто живеел во Торонто, а оттаму депортиран од канадските власти и понесен од комунистичките идеи отишол во Москва. Оттаму, по партиска работа дошол во Костурско за да се бори за слободата на нашиот поробен македонски народ.

Се прашувам, зошто Трповски решил да се врати во Костурско кај Грците, а не кај Тито, зашто можеби двајцата се познавале кога заедно живееле и работеле во Москва? Добро ќе беше за Македонија, ако од почеток имавме наш член-партизан во АВНОЈ и тогаш Темпо не ќе беше „инструктор“ на КПЈ за сè што се случувало во Македонија, туку тоа ќе беше Трповски. Во Костурско го донесол бездруго духот на пролетерскиот интернационализам и желбата непосредно да му помогне на својот измачен македонски народ.

Во последната недела од престојот во Фуред, Мара се запознала со Кочо. Заедно скокавме во езерото да се капеме, но Мара си го загубила прстенот, кој неуспешно го барале со Кочо.

Еднаш решивме со Мара да одиме во унгарска гостилница и да јадеме риба од Езерото. Кога ја побарав сметката, сумата беше толку голема, што останавме без пари за наредните денови. Подоцна, во Дебрецен,

прочитав во весник дека директорот на ресторанот поради такви малверзации е во притвор.

Во септември Мара, завршувајќи ја третата година од високата школа за

учители, почна да работи во едно основно училиште во Дебрецен. Платата ѝ беше како мојата стипендија и скромно живеевме, зашто освен во недела, кога вечеравме со нејзините родители, Мара одделно готвеше за нас.

Еден ден дојде директорката на фабриката за женски најлон чорапи во Дебрецен и ја побара Мара. Вратата ѝ ја отворил таткото ѝ Мара. Кога тој дознал дека директорката сака да ѝ плати на Мара за да претстави неколку пара чорапи како манекенка, ѝ ја затворил вратата и ја истерал. Директорката подоцна ѝ се извинуваше на Мара за тоа што се случило.

Во април 1963 година, еднаш неочекувано дојде кај нас Благој Шклифов. Ми рече дека неговата сопруга Јудит, со која заедно имаа завршено факултет и тогаш беа професори по руски јазик во различни средни училишта, го истерала од дома и немал каде да оди, па решил да дојде кај мене во Дебрецен. Мара ја замолив да оди да спие кај соседите, а Благој да спие во нашата соба, со мене. Татко ѝ на Мара, многу се налути и Благој мораше по два дни да се врати во Будимпешта. Посетата на Благој ми ги наруши добрите односи со родителите на Мара и оттогаш јас одбивав секоја недела да одам на вечера кај нив.

Така, следните две години ни беше многу тешко без помошта на родителите. Во јули 1963 година, со Мара решивме да одиме на одмор во Скопје и во Опатија. Тогаш унгарските банки продаваа само по 100 долари на човек за одење на одмор на Запад, односно надвор од Унгарија.

Попристигнувањето во Скопје, првин бевмесместени во Студентскиот дом „Кузман Јосифовски-Питу“.

Кога тетин Алексо Сугарчев и неговата сопруга дознаа дека сме таму, дојдоа и нè зедоа да се сместиме кај нив. Нивните синови Мани и Димитар беа со нас во Унгарија и по неколку години отидоа во Ташкент, каде што биле нивните родители по поразот на ДАГ. Непосредно пред јас и Мара да дојдеме во Скопје, тие беа доселени од Ташкент во Македонија и сместени во хотел „Бристол“. Во едната соба спиеја синовите Димитар и Мани, а во другата тетка и тетин. Кога нè зедоа нас кај нив да останеме неколку денови, тие мораа да спијат четворица во едната, а нам ни ја дадоа другата соба.

Многу брзо дознал дека сме во Скопје и нашиот роднина Кузо

Миталковски со сопругата Марија, па нè зедао кај нив. Кузо беше партизан, а тогаш живееше во Скопје и продаваше кошули за една словенечка фирма. Тогаш тој градеше куќа во близина на нашата катедрална црква Свети Климент Охридски. Кузо заработувал многу добро во тоа време, зашто беше многу способен трговец. Нè сместија во одделна соба, а Марија готвеше многу добро. Тогаш првпат видов во мојот живот голем фрижидер, полн со јајца и со друга храна. Со Мара по еднаш отидовме да пливаме кај Сарај и на Вардар, кај тогашна Градска плажа. Тогаш кај нас дојде братучед ми Ѓорѓи Костадинов, кој исто така бил борец на ДАГ, а сега беше главен келнер во ресторанот „Метропол“, на плоштадот, и таму ни приреди многу убава вечера.

Во Скопје купивме куфер од кожа за само 20 долари, со кој јас се иселив во 1973 година во Канада. Мара си купи лакирани чевли, а јас исто така се обезбедив со убави чевли. Во Дебрецен многу нè прашуваа каде сме купиле толку убави работи. Во тоа време дојдовме во Скопје со идеја по завршувањето на Факултетот, а со Мара се согласивме, да се преселиме и да живееме тука. Во Скопје еден ден отидов во Градската болница и се запознав со еден лекар, кој ме прошета во амбулантата. Видов дека еден гинеколог прегледува една жена, а сепак, врата немаше за интимност и тоа многу ме разочара.

Една недела пред 26 јули 1963 год. со воз отидовме во Опатија. Кога излеговме од автобусот, зашто од Ријека до Опатија патувавме со автобус, цела Опатија сјаеше од светилки. Секаде по улиците се движеа западни коли – од мерцедес до бе-ем-ве – а во Унгарија имаше само вартбург, трабант и лада. Се чувствувавме како да сме во Америка. Пред да влеземе во туристичката агенција да најдеме стан, една жена ни понуди кај неа и решивме да ја следиме. Таа имаше стан недалеку од плажата, погоре кон планината. Собата беше добра за нас и плаќавме околу 20 долари на ден. Цел ден бевме на плажата, но надвор од Опатија, кон Ловран. Таму немаше песок, туку само камења околу морето и чиста вода, како бисер.

Еден ден слушнав унгарски глас. Кога отидов до луѓето, меѓу професорите го видов професорот по патолошка физиологија, Силади, со сопругата и професорот по хемија на Универзитетот „Кошут“ и академик Режо Боднар со сопругата. Нивната ќерка ѝ беше пријателка на Мара. Во 1973 година, професорот Боднар беше член на Унгарскиот парламент и на Меѓународната интерпарламентарна унија, иако не беше член на Партијата. Тие ни рекоа дека тука во Ловран се, на одмор, сместени во еден мотел, и ќе останат една седмица. Видов дека тие пијат

кока кола и ми кажаа дека и ние можеме да си купиме, зошто во Унгарија не се продаваше. Со неколку динари ја купивме првата кока-кола и му се радувавме на чудото. Ние само имавме скромен појадок и вечера.

По една недела, на 26 јули, веќе бевме во воз, кога во вагонот сретнавме една група туристи од Прага, на кои југословенската преведувачка им кажа дека утрото во Скопје имало силен земјотрес и дека целиот град е уништен, со многу жртви. Бевме многу разочарани од вестите, но и среќни што тоа не се случи пред една недела, кога ние бевме таму.

Кога се вративме дома, следниот ден кај нас се јави еден новинар од дневниот весник во Дебрецен, кој дознал дека ние сме биле во Скопје кога се случила трагедијата. Откога му кажавме што се случило, тој си замина, а следниот ден се видов со Крсто Шопов и му реков да одиме во Скопје, да помагаме. Тој се сложи и му своневме на Кочо Ристовски во Сегедин, да ни се придружи.

Следниот ден се сретнавме во југословенската амбасада, каде што веднаш ни дадоа визи и ние тргнавме со воз кон Скопје. Во Белград ни рекоа дека нема воз за Скопје и нема потреба од помош од студенти со завршена четврта година медицински факултет, зашто во Скопје веќе имало доста лекари. Уште ни рекоа да се вратиме дома.

Во Будимпешта решивме парите што ги имавме со нас за патот до Скопје да ѝ ги дадеме на Амбасадата, таа да ги прати како наша скромна помош во Скопје. Од сите што подаривме пари како помош за трагедијата на Скопје, најголема сума даде Благој Шклифов, кој во тоа време планираше да се пресели во Скопје, но подоцна отиде да живее во Софија.

По нашето патување во Белград, ние требаше да одиме еден месец на обука по хирургија. Јас решив да одам во туристичкиот град Егер, кој беше познат од битките со Турците и со многу вкусното вино Егри Бикавер – што значи егерска крв од бик. Целата околина беше полна со лозја и со винарии. Таму има огромна катедрала на која ѝ се чудев, зашто беше како онаа на Свети Петар во Рим.

Во септември 1963 година ја запишав петтата година и тогаш кај нас дојде баба Калиопа од Полска. Нејзиниот син Ѓорѓи живееше во Скопје и работел во ресторанот „Метропол“ во центарот на Скопје, а другиот нејзин син Михали, заедно со семејството и со неа, баба Калиопа, живеел во Вроцлав, Полска. Тие беа отидени таму преку Албанија. Баба Калиопа, или како што ние скратено ја викавме Љопа, сестра на татко ми Методи, беше многу активна во ДАГ, а еднаш бурандарите од Горници,

*Пред Универзитетот во Дебрецен со Мара, 1964 година
In front of the University of Debrecen with Mara in 1964*

специјално дојдоа во Загоричани, кое тогаш беше слободна територија, за да ја фатат баба Љопа, но таа се скрила во една плевна и така се спаси од големите мачења што ја чекаа. Баба Љопа беше да го посети Ѓорѓи во Скопје и тогаш се договориле целото семејство да се пресели од Полска во Скопје. Тоа, потоа, се случило доста брзо. На пат кон Полска, баба Љопа, дојде нас да нè посети на два дни. Мара спиеше кај соседите, а јас во нашата соба со баба Љопа. За двата внуци на баба Љопа купивме по два пара пантолони, а тие биле многу радосни во Полска, зашто таму немало такви.

Дневниот весник во Дебрецен објави оглас за најдобра фотографија. Јас го зедев синот на соседите Габор, кој тогаш беше околу 5 години, го ставив да седи на подот во ходникот, а на нивната и нашата врата ја ставив Мара со високи топуци како поминува пред Габор, кој ја имаше свртено главата кон неа и тогаш направив фотографија со наслов „Ран интерес“. Само Габор и нозете на Мара подолу од колената беа на фотографијата. Фотографијата се појави во весникот и добив прва награда. Ева, сестрата на мојата сопруга, тогаш работеше како секретарка на Универзитетот „Кошут“, а татко ѝ беше главен обвинител на Дебрецен.

Таткото на Мара сонуваше дека Англичаните еден ден ќе дојдат и ќе ја ослободат Унгарија. Дури и од мене се плашеше, зашто не еднаш го најдов во нашата соба како слуша радио „Слободна Европа“, на унгарски јазик, зашто тие дома немаа радио. Мислам дека во тоа време само тој беше главен обвинител, кој не е член на Партијата, а работи во голем град.

Во пролетта на 1964 година, двапати бев преведувач на делегација од Шумен, Бугарија, кој беше збратимен со градот Дебрецен. Тие два-три дни имав многу добро време, со унгарските раководители одев во познатиот хотел „Аран бик“ (златен бик) на појадок со Бугарите, а јадевме и пиевме што сакавме. Исто така, одев со нив во познатите винарии на Токај и во пустината Хортобаг, која беше 35 km оддалечена од Дебрецен. Таму имаше еден унгарски ресторан во кој се веселевме до доцните часови во ноќта.

Во летото на 1964 година, решивме со Левенте и Магда да одиме на одмор на Јадран. Со воз отидовме до Белград и за еден ден бевме сместени во студентски дом. Се прошетаваме по Теразије во Белград и следниот ден со воз тргнавме кон Дубровник. По два дни застанавме во Сараево и се запознавме со градот и со историјата што ја предизвикала Првата светска војна. Преку Мостар, каде што ја видов бисерната вода на реката Неретва, дојдовме во Дубровник. Поради тоа и југословенскиот филм „Битката на Неретва“ го гледав два-три пати. Дури и Мара доаѓаше со мене. Сега кога одам во Скопје, многу сакам повторно да ја видам „Битката на Неретва,“ но никој во тоа не може да ми помогне. Во Дубровник бевме сместени на Лапад, предградие на градот во еден стан со три спални, од кои две ни дадоа нам и таму останавме седум дена. Понекогаш готвеа девојките, а понекогаш јадевме сува храна.

Отидовме да го видиме убавиот стар дел на Дубровник. На главната улица видовме луѓе во ред без никаков сообраќај. Една Унгарка плачеше зашто ѝ ги украде парите од чантата и останала без ништо. Тогаш, се појави црна долга лимузина, а внатре седеше Маршалот Тито. Сите почнаа силно да аплаудираат, а најсилно Мара. И се чудев, зошто таа не беше ниту член на Партијата ниту пак, настроена кон левицата. Тогаш дознав што значи психологија на толпата, за која учев таа година.

На плажата на Лапад, еден ден, почнаа да се караат група Срби и газдите на куката каде што беше и плажата. Србите почнаа да викаат дека тие се бореле како партизани за да можеме да одиме на наша плажа.

На крајот на одморот, Левенте и Магда се вратија дома со авион

преку Загреб, а ние со воз преку Белград. Левенте тогаш работеше како општ лекар во Дебрецен, а Магда како секретарка. Кога се вратив на Факултетот дознав дека сум добил прва награда на конкурсот распишан од секцијата за марксизам-ленинизам на Универзитетот со наслов „Борбата на Курдите за слобода“. Курдите ми беа многу блиски поради тоа што имаат иста или полоша судбина од нас Македонците.

На 1 септември 1964 година ја почнав последната година на студии и почнав и јас да им држам предавања на студентите по практика на анатомија од прва година, по поканата што пред четири години ми ја упати професорот Кромпехер. Им предавав двапати неделно на студентите лекции по анатомија во прва година, за што не многу, но сепак ми се плаќаше. По три месеци го положив последниот испит од интерна медицина кај познатиот професор Форнет Бела со највисока оценка пет, и ме праша каде и кога толку сум поцрнел. Му реков на Јадран, а тој ме праша дали сум бил во Опатија. Му кажав дека тоа беше лани, а тој пак, ми рече дали сум видел таму една скулптура на девојка со гулаб на раката на плажата. Му одговорив потврдно. Ех, таа девојка да знаеше да зборува, ќе ти кажеше многу нешта за мене, додаде, кога како студент бев таму во 1916 година. За малку тој ќе се расплачеше од спомените.

Во октомври ние странците студенти имавме вечера во хотел, а решивме јас да го поканам ректорот Јухас со сопругата. На масата тие седеа до нас. Тој ме знаеше мене поради тоа што кај него ги положив испитите од неврологија и психијатрија. Исто така, тој ме видел во мај, кога во клубот за студенти ние странските студенти имавме приредено вечеринка исполнета со наш фолклор. Јас го замолив Крсто заедно да ја испееме песната „Билјана платно белеше“. Тој се откажа и јас морав сам да ја испеам познатата македонска песна. Исто така, јас бев конферансие на целата програма. Не знам како не се уплашив кога пред публиката реков, меѓу која имаше и многу професори, дека ако одиш во Виена, на дуќанот одлево ќе видиш дека има банани, а оддесно портокали. Во Будимпешта, пак, одлево беа снимки со Ленин, а оддесно со Маркс, на што сите се смееја. Тогаш мислев дека сите до еден професор што бил член на Партијата, е убеден комунист. Ректорот ме праша што ќе правам од септември следната година кога ќе завршам, на што му одговорив дека сонувам да станам спортски хирург. Ми рече кога ќе ги положа сите државни испити, него да го посетам. Поради познавањето со секретарот на Партијата и градоначалникот на Дебрецен, во декември ни дадоа еден стан на првиот кат во центарот на градот, со мала бања и кујна со шпорет

*Мајка Јана со Мара во Дебрецен, мај 1965 година
Mother Yana with Mara in Debrecen in May of 1965*

на јаглен или на дрва. Таму се вселив за Новата 1965 година и приредив прослава за нашите пријатели.

Во мај добив писмо од мајка Јана од село, во кое ми пишуваше дека ќе дојде со воз да ме посети во Дебрецен. Многу ме израдува тоа писмо и со нетрпение очекував кога ќе ја видам мајка Јана, која во тешките времиња ме порасна и се грижеше и направи сè за мене исто како да ми е биолошка мајка, затоа што само радост ми носеше нејзината љубов што ја покажуваше кон мене.

Мајка Јана ми напиша во писмото кога ќе пристигне и јас отидов на железничката станица да го пречекам експресниот воз од Будимпешта, со кој требаше да пристигне. Кога сите слегаа од возот, мајка Јана ја немаше и многу тажен тргнав кон дома. Со солзи во очите на Мара и реков дека мајка ми Јана не пристигнала. По околу половина час, едно младо момче тропна на вратата и ми рече дека долу е мајка ми и дека таа на коверт му ја покажала адресата и така со трамвај дошле. Веднаш со голема брзина слегов по скалите и ја видов милата мајка, која не ја имав видено цели 27 години, уште од далечната 1948 година. Ја прегрнав и така плачевме на улица без да можеме да проговориме еден збор од голема радост и тага истовремено.

Со Мара и помогнавме на мајка Јана да се качи на првиот кат до малиот стан каде што сопругата имаше подготвено убава вечера. Мајка ми имаше донесено едно печено јагне и се чудевме како не се расипало по дводневното патување. По добивањето на нејзиното писмо, за мајка Јана купивме уште еден кревет. Мајка ми остана кај нас десет денови и сите тие денови сопругата Мара и посвети многу внимание, ја шеташе по градот и се трудеше на секој начин да и угоди и да и го направи пријатен престојот. Мене и денес многу ми е жал што јас тие денови морав да одам на работа на стажирање во клиниката за детски болести и не можев постојано да бидам со мојата мила мајка Јана.

По десет денови, ја испратив мајка Јана до Будимпешта, каде што ја сместив во возот за Белград и Солун, каде што ја чекал татко ми Методи. Пред да влезе во возот, мајка долго ме гледаше и со голема тага ми рече: „Мило мое чедо, нема пак да те видам, ама сум радосна затоа што јас сакав ти да станеш трговец, но ти ќе бидеш прв лекар од нашето село и јас сум многу горда на тебе“ и почна пак, да плаче. Неизмерна е мојата тага што мајка Јана не преживеа до времето кога бев во Канада и кога имав многу поголеми можности да и помогнам на стари години. За жал, таа почина во селото уште кога бев во Унгарија.

*Мара и татко ми Методи на свеченоста по добивањето на Дипломата на
Медицинскиот факултет во Дебрецен на 11 септември 1965 година
My father Metodi sits with Mara in the first row when I received
the MD diploma on the 11th of September in 1965*

Во летото 1965 година, на една недела бевме на одмор во Домот за странски студенти во Балатон. Таму беше еден студент од Будимпешта од курдско потекло, кој се чудеше колку знам за Курдите.

На крајот на годината пак имав среќа. Проректорот, кој беше професор по биологија и уште беше многу хуман човек, кој поминал низ логорите на германските нацисти, решил да има конкурс за тоа кој ќе остане во рамките на Факултетот. Тој имаше две ќерки кои не учеа да станат лекарки, така што тоа што тој го измислил не беше против неговите ќерки, туку против другите деца на професорите кои сакале да им работат во клиниките или по катедрите на Медицинскиот факултет. Тој решил секој студент да може максимално да има 30 бода, од кои 10 од индексот, 10 од младинската работа и 10 од кружоците, ако им предавал на младите студенти. Јас добив максимално 20 бода од индексот и од предавањата по анатомија на студентите, а само 5 од младинската организација. Раководителите од нашата организација, кои беа пет, си дадоа себеси по 10 бодови. Така, од 120 студенти кои беа завршиле таа

*По добивањето на Дипломата со мајката на Мара
After receiving the MD.diploma with Mara and her mother*

година, јас бев на 12 место. Ако ми даеа 10 бода од Организацијата ќе имав максимални 30 бода и ќе бев прв. Го посетив ректорот и му реков дека сакам да станам спортски хирург, како што му бев рекол. Ми кажа дека тој се интересирал кај професорот на траматолошката клиника, каде што јас бев пациент кога работев во Ганз, и му рекол дека за да станам траматолог мора прво да завршам специјализација по генерална хирургија. Ме праша на кое место сум според распоредот по бодови на проректорот Сабо. Му реков на 12, а тој додаде ако некој не сака да стане хирург пред мене, јас да земам да специјализирам едно место во Првата хируршка клиника. Така, никој од студентите пред мене не се јави да стане хирург и јас ја добив единствената позиција на хируршката клиника.

На 11 септември 1965 година, во големата аула на Универзитетот „Кошут“, ректорот на Медицинскиот факултет проф. Јухас нè прогласи за лекари со титулата доктор пред името. Во аулата, во првиот ред седеа татко ми Методи, кој поради таа прослава дојде во Дебрецен, заедно со Мара. По прославата со родителите на Мара, ги поканив уште

со Ева, со татко ми и со Левенте и Магда на свечен ручек во хотелот „Златен бик“. Раководителите на градот го однесоа татко ми на вечера дури во Хортобаг. На една вечера ние ги поканивме раководителите во еднособниот стан и јас бев преведувач меѓу татко ми и раководителите на градот. Тие тогаш дознаа како татко ми ги знае раководителите на унгарската советска република од 1919 година. Татко ми им рече дека во последните години од 16-годишната робија имале право да се дружат во затворот и да учат марксизам-ленинизам од учените грчки комунисти.

Кога татко ми Методи беше во Дебрецен, семејството на братот на таткото на Мара, не покани во градот Нирегхаза кој беше 50 километри северно од Дебрецен и приредија прекрасен ручек во чест на татко ми. Тие и мене често ме посетуваа додека живеам во Дебрецен.

На 13 септември 1965 год. се појавив кај професорот Селецки, во Првата хируршка клиника, но и малку се плашев, зашто тогаш дознав дека немал никаква улога да ме прими мене во Клиниката. Мислам дека поради несогласувањето од професорите, распоредот направен од професорот Сабо не продолжил така во следната година и така, пак имав среќа, зашто кога јас завршив, професорите немаа право да изберат кој ќе работи кај нив. Сигурен сум дека јас не ќе бев избран да работам во Првата хируршка клиника со професорот Селецки.

8.

**ВО ПРВАТА УНИВЕРЗИТЕТСКА
ХИРУРШКА КЛИНИКА**

8.

**AT THE FIRST SURGICAL UNIVERSITY
CLINIC IN DEBRECEN**

Во клиниката ме ставија во машкиот оддел. Клиниката имаше подрум, приземје и еден кат. Најмногу од пациентите беа сместени во соби во кои имаше по околу 20 легла. Многу малку соби беа со две или четири легла. Во нив редовно биле сместувани пациентите на професорите. Тогаш во Клиниката имаше и Оддел за трауматологија и за урологија. Кон крајот на септември 1965 год., во североисточна Унгарија имаше големи поплави од реката Тиса. Мене ме пратија еден месец да работам во санаториумот за туберкулоза во селото Бакталорантхаза.

Таму имаше само еден лекар и јас, а Мара ме посети една сабота и дојде со неколку вида каталози со различни модели на коли, кои ми ги прати зетот Васил кој тогаш работеше во Велберт, Германија. Тие беа, главно, каталози од фолксваген и јас тогаш почнав да сонувам барем еднаш да имам таква марка кола и еден Џонсон мотор за мал брод на езерото Балатон.

За божиќните и новогодишните празници ние лекарите бевме поделени во две групи, едната работеше од 24 до 28, додека на 29 декември сите работевме, а потоа работеше втората група пет дена. Ако околностите дозволуваа, во Унгарија и во Канада секогаш работев на Нова година, така што можев да бидам дома за Божик. Секој трет ден бев на дежурство, а платата ми беше околу 50 долари. По шест месеци, ја извршив првата операција на кила.

Во летото на 1966 година отидовме со Мара да го посетиме зетот Васил, во Германија. Со мене имав 300 долари, а Васил ми даде 1000 и со 1300 долари отидовме во Диселдорф и купивме нова кола, фолксваген буба. Јас пред тоа ги положив испитите за возење во Дебрецен. Газдата на станот каде што беше сместен Васил, а тоа беше мала соба со две мали легла, решил со нашата кола, да нè однесе да го видиме Брисел. Го посетивме градот и Атомиумот и една ноќ преспавме в мотел. Другиот ден тргнавме за дома со бубата, но, со големи тешкотии излегов од градот и многу се плашев, зашто Мара беше бремена во четврти месец. За еден ден стигнавме во Штудгарт и го посетивме мојот прв братучед Харила Петличков. Татко му на Харила и двете мои мајки беа брат и сестри. Харила не го најдовме дома, туку само неговата сопруга Деспа која се чудеше како сме стигнале таму. Ни рече дека Харила е уште на работа, и по еден час оддалеку Деспа ми рече дека тој што доаѓа е Харила. Тргнав накај него и му реков на грчки јазик „господин Петличкас“, но тој не знаел што е тоа, но кога му реков: „Братучед, јас сум Лефтер“, по толку време, по цели 28 години, се прегрнавме. Кога во 1948 година јас заминав за Унгарија, тој отиде за Костур, каде што имал зет и така не дојде со нас.

Харила нè однесе во еден хотел каде што јадевме, и тој таму нè смести нас како негови гости. Рано утрото, тој дојде да плати за хотелот и нè извади од градот до автопатот и таму се поделивме. Бидејќи се плашевме дека ќе имаме повеќе проблеми ако се враќаме во Унгарија преку Австрија, решивме да влеземе преку поранешна Југославија.

По ноќевањето во едно убаво село во Австрија, влеговме во Унгарија преку Вараждин. На границата немавме проблеми и ни дадоа друга табличка за колата, на која беше напишано „Царина“. Времето беше по полноќ, а цариникот ме праша дали може да однесеме една дама до првиот унгарски град Нагканиза. Му реков дека може и кога таа влезе во колата, си помислив дека е некоја танчарка тука на границата. Цариникот уште ни рече дека таа работи во бифето како келнерка и секој ден доаѓала со кола, како со нас. Ја прашав каде ќе најдеме место во градот за да преспиеме една ноќ? Таа рече дека ќе одиме кај неа дома и ми кажа дека има еден син и сопруг, а имале две спални соби. Кога стигнавме кај неа, не само што ни даде легло, туку и нешто да јадеме. Јас им дадов подароци, што ги имавме купено за родителите и за сестра ѝ на Мара. Оттогаш решив дека нема да правам забелешка за некој според неговата облека и како изгледа. Кога стигнавме дома, родителите на Мара беа кај нас и го чистеа станот за нашето пристигнување. Ние имавме мала

тераса и вратата беше отворена, а кога јас паркирав пред станот, свирнав со колата. На терасата се појави мајка и на Мара и не сакаше да поверува дека ние излегуваме од колата. Викна по сопругот Јулиус со зборовите: „Дојди да го видиш тоа што ти никогаш не можеше да ни го овозможиш“. Во текот на летото, сестра и на Мара се омажи со Чаба.

Во септември 1966 година во Будимпешта беа организирани европските игри во пливање и ватерполо. Агенцијата за физкултура и спорт, преку ректорот, ме побараа да бидам преведувач за грчката група. Бевме сместени во еден студентски дом во градот Годоло. Јас отидов таму, меѓу другото, и со цел да сменам пари за 500 долари за да му ги вратам на зетот Васил, од кого имав позајмено 1000 долари за купување на колата. Грците беа договорени со еден Грк да им ги смени сите пари, а јас можев да сменам само 100 долари со преведувачот на Французите.

Му ги дадов парите, а тој ми рече дека последниот ден ќе ги смени и ќе ми ги даде стоте долари. Него веќе не го видов и парите си отидоа со него.

На главниот влез во домот имаше полиција, на која и кажав дека сум преведувач на Грците. Тие ме прашаа дали им преведувам од унгарски на грчки, или од грчки на унгарски јазик. Откога им кажав кој сум, полицаецот ме пушти да влезам внатре.

Преведувачот на романската група беше еден мој поранешен професор по одбојка на факултетот за физичка култура. По унгарската револуција во 1956 година, тој бил избркан од факултетот. Јас се радував што се видов со него и му кажав дека сум лекар. Тој се израдува со моите успеси, но и се засрами што мора да преведува за да преживее.

На 8 јануари 1967 година, ни се роди првиот син Роберт. Му дадов и второ име во чест на најмладиот брат Харила, кој на 17-годишна возраст во заседа кај Кожани бил заробен и затворен во Солун, каде што бил и убиен. Мара имаше законско право по породувањето да остане дома 6 месеци. По шесте месеци стигна летото, така што имаше можност да остане дополнително дома со Роберт-Харила. Јас морав да одам во Будимпешта да ја решам сопственоста на колата, затоа што беше купена во странство, во Германија. Можеби пак за моја среќа, директорот на царинската управа беше претседател на унгарскиот фудбалски сојуз. Ме прими кај него во канцеларијата, која беше сместена во Министерството за финансии. Зградата е една од најголемите палати изградена во времето на австроунгарската империја.

И сега кога сум во Будимпешта, одам да ја гледам и да и се чудам

на убавината на палатата, која е многу блиску до хотел „Мариот“ и до шеталиштето Ваџиуца.

Директорот ми рече дека царината ќе мора да се плати за три години и дека само едно може да направи за мене – а тоа е таа да се плаќа на рати; кога ќе се плати последната рата, тогаш ќе имам право да земам редовна унгарска табличка за колата и, ако сакам, ќе можам и да ја продадам. Првата година, целата моја месечна плата одеше за царината. Ако не добиев бакшиш, што ретко се случуваше, тогаш требаше да одам кај родителите на Мара и да позајмувам пари. Колата беше првата црвена буба во Дебрецен и многумина ми завидуваа. Меѓу нив беа и моите колеги, можеби и професорот, зашто тој имал стар „фијат“. Тоа ми го кажа вратарот на Клиниката.

Ние, наставниците на Клиниката, уште од почеток имавме четиринеделен платен одмор, а оние колеги кои работеве во болници – само две недели. Така, наредните три до четири години, три недели од мојот одмор поминував во селото Енценц, кое е 70 km оддалечено од Дебрецен. Таму немаше постојан лекар, туку ние од клиниките одевме да работиме како општи лекари, а поради бакшишот што го добивавме за трите недели – заработувавме како за шест месеци работа во Клиниката. Кога ќе си одев дома во сабота и недела, колата секогаш ми беше полна со јајца и кокошки. Тогаш родителите на Мара и на Ева не требаше да водат сметка за месо и за јајца. Последната недела, со Марија и Тибор отидовме на одмор во Балатон. Таму имаше една куќа која редовно се издаваше под кирија, а газда беше еден општ лекар од соседното село на Енценц. Таму готвеа Мара и Марија. Еден ден, преку Балатон отидовме во Бадачон. Му реков на Тибор дека пред неколку месеци еден пациент на професорот Селецки ме покани ако сум во Бадачон, тогаш да ја посетам неговата мала винарија и да пробам какво вино произведува тој. Целиот рид околу Бадачон беше со лозја и таму се произведуваше многу добро бело вино. Во ресторанот каде што ручавме, ни рекоа дека винарницата на нашиот познајник е блиску, на ридот, над Бадачон. Во почетокот, доста добро се качувавме кон ридот и синот Роберт, кој беше со нас, дури и не плачеше. Последните метри беа многу тешки за колата. Првин јас отидов и го побарав пациентот. Му реков дека кога бев асистент на професорот Селецки, вие ме поканивте да ве посетам и да ми покажете какво вино произведувате. Ми рече дека тој не бил пациент во Дебрецен, а дека не знае ни кој е тој професор. Видов дека иако велеше дека тој не бил во Дебрецен, на вратот имаше лузна од операција на тироидата. Се

*Со Благој Шклифов во Дебрецен 1967 година
With my friend Blagoj Sklifov in Debrecen in 1967*

посрамив и го оставив, а на Тибор му кажав што се случи. „Што мисли тој, ние ќе му го испиеме сето вино?“ – само прокоментира Тибор. Така, се вративме дома.

Следниот ден нè посети професорот со сопругата, зашто тој сакал по нас да ја изнајми куќата. Ни рече дека ќе има еден гостин, професор од тогашна Западна Германија. Во септември ме пратија да работам во Градската болница во градот Мишколц, зашто еден хирург оттаму

дојде да работи во нашата клиника и на крајот да ги полага испитите по општа хирургија кај професорот Селецки. Мара тогаш беше бремена со вториот син, а Роберт, кој посетуваше градинка, со голема температура го примија на Детската клиника. Кога не бев дежурен во болницата, бев дома, а рано наутро се враќав во Мишколц, кој беше оддалечен околу 100 km. Таму, еден ден, главниот хирург ми рече дека веќе нема јас да му асистирам, туку ќе оперирам, а тој ќе ми помага. Бев загрижен, зашто дотогаш немав извршено ниедна операција на камен во жолчката. Во Клиниката мораше да чекам толку време, зашто најмногу пациенти беа примени од името на старешините-колеги и тие ги оперираа. Секој ден, освен среда, опериравме во три операциони сали. Едната сала беше само за професорот и тој многу пати извршуваше по четири до шест операции на ден, а беше многу добар хирург, но, за жал, науката не го интересираше многу. Тогаш никој од нашата клиника не одеше на обука во други клиници, или надвор од Унгарија.

Во Мишколц се запознав со една солунчанка, која го донесе својот несреќен син кој скокнал во Егејско Море и си го скршил вратот – од што станал тетраплегичар. Иако имале своја градежна фирма во Солун, не можеле да ги покријат трошоците за синот во тамошната болница, и така го донесоа во Мишколц.

Зедов заем од вујко и на Мара и купив од Гркинката 500 долари, па ја замолив да му ги даде на мојот зет Васил во Грција. Така, тогаш имав исплатено 760 од илјадата долари што Васил ми ги даде во Германија, сопругот на мојата сестра Тана, за купување на фолксвагенот. Таа, Гркинката, беше многу чесна жена, зашто јас не побарав од неа никаква гаранција, а таа му ги предала парите на зетот Васил.

Јас тогаш работев само во големите соби со 20 легла. Во првите месеци работев како анестезиолог во Клиниката, а по шест месеци ме ставија да ја раководам амбулантата, по 17 часот. Колегите што пред мене се вработиле само пред две години, во амбулантата ги преместија по една година. Тоа беше тешка и одговорна задача, зашто морав сам да решавам дали ќе го примам пациентот за операција или ќе го вратам дома. Во исто време, се грижев и како травматолог, а многу пати требаше сам да оперирам со помош на една медицинска сестра. Така, работев и по цела ноќ, а следниот ден продолжував исто како да не сум работел преку ноќ. Всушност, секој месец 10 пати бев дежурен, ама во амбулантата само три дена, другите денови работев во клиниката.

На 8 февруари 1968 година ни се роди вториот син Тони-Стефо.

Стефо беше мојот втор брат кој бил три пати ранет, а по три години како борец на ДАГ, во април 1949 год., загинал на Грамос. Многу ме боли за тројцата браќа, но најмногу за Стефо. Тој, кога виде дека во слободна Грција се изучува македонскиот јазик, беше готов и животот да си го даде за тоа. Кога еден соборец на Стефо, со кој во март 1949 година завршил четиринеделна офицерска школа покрај преспанското рибарско село Нивици, го прашав кога решил да влезе во Југославија зошто не го повикал и Стефо, ми рече дека не знаел оти ми е брат. Соговорникот ми одговори дека тој лично пресудувал, ако некој дезертирал од борбите. Тој велеше: „Сите се за слободата“. Бил вистински херој. Многу ме боли за него, додека Мити бил плашлив, а Харила се уште беше дете.

Кога последната година во Институтот по анатомија бев демонстратор по покана на професорот Кромпецхер, сонувајќи дека еден ден ќе станам спортски хирург, јас почнав да ги истражувам ефектите на хероинот врз стаорците. Со експериментот барав каков ефект има хероинот врз црниот дроб. Моето истражување се појави во списанието за физичка култура и спорт во бројот од февруари 1968 год., под наслов „Ефектот на хероинот врз метаболизмот на стаорците“. Во летото на 1968 година работев три недели на село, кога на 8 јуни, чистејќи ја колата, слушнав од радио дека Роберт Кенеди е убиен.

Еден ден таму на работа се појави жена со вена на нозете, за да ја излекувам. И реков дека ако може да најде тромбовар лек од Канада, ќе може да ѝ помогнам. Се чудев кога по неколку дена таа се појави со лекот, кој ѝ го пратил братот од Торонто. Така на село ја извршив првата склеротерапија, за која подоцна во Отава се покажа дека ми била од голема помош. Јас за овој вид терапија слушнав од мајка ѝ на Мара, која беше излекувана од еден колега од дерматолошката клиника. Резултатите беа добри, без никаков рез.

Пред Божик го вративме едноособниот стан, а купивме нов двособен во центарот на градот, со централно греење и вода. Плативме само 10%, а другите средства беа кредит на 25 години. Пред Божик се појави кај нас на врата еден фармер со торба полна со месо и колбаси, заблагодарувајќи се што во селото сум ја излекувал неговата ќерка од висока температура со пеницилин. Ова беше голема помош, бидејќи јас многу малку оперирав и веќе не добивав бакшиш, а главно сите живеевме од тоа. Платите ни беа минимални. Тогаш платата ми беше околу 100 долари. Така, за Божик, Мара направи богата трпеза за родителите и за сестра ѝ Ева со мажот и синот.

Во 1969 година се појави мојата втора статија, како трет коавтор со д-р Балаж и д-р Сабо, под наслов „Хируршка терапија на дезмоидните тумори“ во книгата издадена по повод 10 год. од професорската функција на проф. Селецки. Во летото на 1969 година, пак работев на село и една недела со фолксвагенот буба со Марија и Тибор отидовме на одмор во Ловран, близу до Опатија, во Хрватска, сместени во еден стан. Жените готвеа, а ние по цел ден бевме на плажа на Јадран. На 10 октомври 1969 година, пред комисија составена од професорот Селецки и од професори од клиниките по интерна и по микробиологија, ги положив испитите со одличен резултат. Многу се плашев, зашто пред две години, двајца колеги од клиниката, добиле само тројка.

Пред Божик, во Дебрецен почна да се продаваат банани. По подолго време, кога дојдов на ред, ми рекоа дека можам да купам само еден килограм. Тогаш почнав да размислувам што значи социјализам. Ми дојде на ум д-р Кочо Ристовски, кој тогаш беше детски хирург во Мишколц како постојано ми велеше дека „Партијата е полна со кариеристи и ништо друго“. Видов дека многу колеги од клиниките потоа станаа професори, но подоцна се откажаа од секаква работа во Партијата.

Следната година почнав да мислам да си одам оттука, но каде? Кочо ми рече да не заминувам во Македонија, затоа што таму имало доволно лекари и не биле потребни повеќе. Тој лично бил во Скопје. Подоцна дознав дека тој учествувал на една дебата во Парламентот и рекол: „Вие не сте македонски патриоти, туку само Југословени, не отворате уста што прават Грците со Македонците во Грција“. Тоа ми го потврдија пријатели по дваесетина години. Кочо беше искрен патриот. Во Виндзор (Канада) имав братучед по мајка ми, и мислев дека можеби ќе ми помогне ако одам таму. Преку Матицата на иселениците на Македонија ја добив адресата на нашата организација од Торонто. Им пишав писмо, но не ми одговорија, така што цела 1970 год. ја поминав како порано, три недели на работа в село и една недела на одмор. Во селото сам спиев во една куќа, а муабет ми правеше еден дедо Габор, кој имаше огромна кила што му допираше до колено и со рака ја држеше преку џебот за да не му падне долу. Беше околу 70 год. и еден ден му реков „ќе те оперирам“. Така го донесов со фолксвагенот буба во клиниката и го оперирав. Потоа го вратив во неговиот дом во селото. Пред да се вратам во Дебрецен, тој ми рече: „Докторе сега не знам што да правам со десната рака, зашто сум ослободен од држењето на килата“. Се смеев и така се вратив дома.

Набрзо, во унгарско списание за хирургија, се појави наша заедничка

статија напишана со д-р Балаш и д-р Сабо по повод 10-годишниот јубилеј на проф. Селецки. Во мај и јуни бев на обука за травматологија, која беше задолжителна во Будимпешта. Таму се сретнав со познатиот професор кој ги имаше напишано учебниците за хирургија. Тој ми рече дека по Револуцијата во 1956 год. се иселил во Канада, но побарале од него да почне од почеток, ништо не му признавале, затоа се вратил назад, но сега за жал, не е редовен професор. Се зборуваше дека е многу тешко да се појде во Канада, но се тешев дека јас сум уште млад и имам сила.

Во 1971 год. решив да заминам во Канада. Првин требаше да појдам во Виена и таму да побарам виза за Канада, поради што почнав да учам англиски јазик, иако тогаш веќе учев германски. Еден колега кој работеше во Институтот за патофизиологија, кој бил една година како помошник во Монреал, го поканивме на вечера кај нас, и тој дојде со многу позитивни зборови за Канада. Искрено му кажав дека имам вујко во Виндзор, Канада, и дека сакам да одам таму. Ми рече дека тој згрешил што се вратил, особено што во последните месеци таму била и неговата сопруга. Подоцна, можеби со тешкотии, но ќе им се дозволено и на неговите деца да заминат од Унгарија, и да одат кај родителите, ако останеле во Канада. Беше многу разочаран што се вратил.

Мојот сосед ме покани на кафе, зашто неговиот брат дојде кај нив од Торонто. Го прашав колку платил за авион, ми рече 273 долари, а на прашањето колку месеци работел за тоа, ми кажа ниту еден месец, иако бил работник. Ех, си велев, дали и јас ќе можам да се вратам тука, како посетител? Тогаш и не сонував дека на крајот од мојата кариера ќе ги посетуваме Европа и Унгарија шест до десет пати годишно.

Мора да се оди оттука. Мара се согласуваше со мене, но ништо не им кажавме на родителите. Првин, морав да ја продадам колата, која ми ја купи еден ветеринар за 1 000 долари, а имав и магнетофон со касети, што му го продадов на еден колега од Клиниката. Никој не ме праша зошто ги продавам, кога во 1966 година со колата се вратив од Германија. Имав меѓународна патна исправа, зашто не бев унгарски граѓанин. Појдов во австриската амбасада за виза, каде што ме прашаа зошто ми е, а истото ми го рекоа и во германската амбасада. Мислам дека се плашеа да не сум некој шпион, зашто не останав таму во 1966 год.

Во летото на 1971 год., со колата на еден колега ортопед, отидовме во Пореч, на Истра, со сопругите. Во Љубљана застанавме на кафе и таму првпат видов клима во еден дуќан каде што се продаваа чевли. Од Пореч му пишав писмо на мојот прв братучед Михали, кој тогаш од Полска

се исели со мајка му, ќерката и синот во Скопје. Му пишав да ми прати телеграма дека татко ми е болен и отишол во Виена на лекување. Во септември ја добив телеграмата и му реков на проф. Селецки дека мора да одам да го видам татко ми. Така, појдов со телеграмата во австриската амбасада да барам виза. Ми рекоа дека мора да се јави болницата, на што си помислив дека последна шанса ми е да појдам во Белград и таму да побарам виза. Таму, пак, ми рекоа дека австриска амбасада има во Будимпешта, па ме прашаа зошто не одам таму. Излегов оттаму, кога една група Срби ми рекоа дека за 300 долари ќе ми најдат виза. Решив веднаш да се вратам дома. Околу полноќ тропнав на домашната врата, а Мара ми отвори и од радост почна да плаче затоа што сум се вратил, зашто неа немаше да ја остават Унгарците да се исели по мене во Канада.

Наместо на Запад, во октомври 1971 година, Факултетот ме прати на обука во Киев. Можеби преку Исток ќе стигнам во Канада, се шегував. Тогаш почнав да се подготвувам да ја пишувам дисертацијата, а мојата тема беше рак на хранопроводот и на желудникот. Тие се најсложени операции во хирургијата. Двата факултета имаа договор за обука, но Украинците не можеа да доаѓаат кај нас, зашто се плашеа дека ќе видат дека Унгарија е многу понапред од Украина. Пред мојата посета, таму беше и д-р Балаж, како добар хирург и раководител во Партијата. Тој ми рече дека професорот се вика Маташин. Со вагон за спиење патував два дни, а претходно ги положив испитите по руски јазик во Будимпешта, зашто тоа беше предуслов да одам за Киев. Ме сместија во еден студентски дом сам во една соба, иако другите беа 4 до 6 студенти во соба. Клиниката не беше многу далеку. Се појавив кај професорот Маташин, кој многу убаво ме прими, а кога дозна дека сум Македонец – се изнасмеа. Првата операција во која учествував беше торакоабдоминален рез и формирање нов желудник од дебелото црево. Тоа беше долга операција и потоа професорот, со една убава млада жена-анестезиолог, која си ја донел со себе од еден помал град кога станал професор во Киев, ме однесе во добар украински ресторан на околу 20 km надвор од Киев. По добрата украинска вечера, се вративме да го видиме пациентот. Дознавме дека е во многу лоша здравствена положба и следниот ден почина. Во Клиниката, болните лежеа и во ходниците, дури и без кревети, па тогаш почнав да размислувам зошто ни велат во Дебрецен дека во Советскиот Сојуз се гради комунизам, кога овде гледам дека ова не е комунизам. Се тешев да не се откажувам, туку да најдам начин и да избегам од Дебрецен. Ова ќе се случува и таму, си велев, ако стигнеме во комунизмот. Во собите гледав

мажи кои беа примени (не еден) затоа што не биле чесни спрема своите сопруги, а кога тие го дознале тоа, со заби им ги кинеле гениталиите. Мислам, процедурата беше многу ужасна и многу болна, а некои дури имале инфекции во Киев и ги фалеа унгарските антибиотици, а ние, пак, ги фалевме американските. Професорот Маташин многу пати ми велеше „очен харашо венгерски антибиотици“. На пат за дома, една млада жена ме замоли да му засвовам од уличната телефонска говорница на еден нејзин пријател. Таа стави пари и ми рече да го побарам Николај. Го побарав, на што ми се јави женски глас, кому му реков дека сакам да разговарам со Николај. Ми одговори, да ѝ речеш на курвата дека ќе ја најдам и ќе ја убијам и ја спушти слушалката. Којзнае, можеби Николај подоцна станал еден од посочените пациенти.

Во Киев имав доста добра стипендија и секој втор ден одев на опера или на балет. Во тоа време, на улиците се продаваше крупно бугарско грозје и многу народ чекаше на ред да го купи, па дури и јас купив. Грозјето беше многу вкусно, како нашето од Кавадарци.

По три недели, ми се јави татко ѝ на Мара и ми кажа дека таа е примена во Клиниката, за да ја оперира проф. Селецки. Веднаш, ноќта, тргнав кон железничката станица, плачејќи по патот. Двајца мажи ме прашаа колку е часот, но јас продолжив, само слушнав како велат по мене „Дурак“ (будала). Кога стигнав дома, отидов во Клиниката, каде што колегите ми рекоа дека Мара имала болки и професорот Селецки не сакал да презема ризик, па ја оперирал и ѝ го извадил слепото црево. Се плашев и се прашував во што е проблемот? За среќа, со секој ден Мара стануваше сè подобра, така што набргу си ја однесов дома. Многу бев разочаран што си ја продадов бубата. Секој ден ја чистев и дури ѝ изградив гаража до станот. Сега до Клиниката одев со трамвај, затоа решивме да се претплатиме со 20% за „лада“ и да чекаме две до три години да ни ја испорачаат.

На крајот од годината, во унгарското списание за хирургија, се појави мојата прва статија, покрај онаа со таурите, која ја напишав сам. Насловот беше: „Туберкулоза на градите“. Тоа е ретко боледување. Но, јас барав од секој случај да напишам статија, зашто за дисертацијата ми требаше да имам многу објавени трудови, дури и во западни хируршки списанија.

За Божик во 1971 година бев дома, но многу разочаран. Ја продадов колата и уште бев тука, но си велев: Киев мора да ми даде сила за да барам друга можност. Знаев дека во Токио има еден многу добар хирург, професор Накајама, на светско ниво, кој оперира хранопровод и

желудник, зашто во Јапонија, како и во Унгарија, имаше многу болни од рак на желудникот. Како да одам таму? Знаев дека има лет од Москва за Токио, но како да тргнам за таму? Јас би бил првиот унгарски хирург кој го посетил професорот Накајама. Отидов во претставништвото на руската авиокомпанија во Будимпешта, каде што ми кажаа дека таа линија е само за дипломати и советски граѓани, така што не му пишав писмо на професорот Накајама. За сите мои соништа Мара ме поддржуваше, зашто веруваше дека тие ќе ми се остварат во животот. Јас тогаш знаев дека и да имам положено докторска дисертација, можам да стигнам само до доцент, а никогаш професор. Тоа беше функција само за Унгарци и ќе морав да бидам главен хирург само во некој помал град. Особено што д-р Кочо Ристовски, кој тогаш беше детски хирург во градот Мишколц, ми велеше дека не го оставаат да оди напред во кариерата, иако порано работел на Универзитетската клиника во Сегедин како асистент по анатомија, каде што имаше само еден професор. Во Македонија имаше многу професори на една клиника.

Кога бев дома, бев асистент на професорот на Клиниката и работев во малите соби, каде што главно беа сместени пациентите на професорот. Тој земаше бакшиш од сите пациенти, а понекогаш тие и мене ми даваа, пред да си одат дома. На сите операции на професорот учествував како втор асистент.

Секоја сабота од 8 до 10 часот имавме читање на реферати, објавени во германски и во англиски списанија за хирургија, а еднаш д-р Хаер реферира за тема од водечкото западногерманско списание за хирургија. Еднаш, рече тој, во ова списание од февруари 1972 година има објавено статија д-р Манче, посветена на ретките хируршки заболувања на градите. Професорот Селецки ме праша како може тој да не знае за тоа? Му кажав дека статијата беше преведена на германски јазик од професорот на стоматологија и потоа ја пратив. Таа стручна статија прво беше напишана за списанието од нашата Клиника, но се објави во Германија. Подоцна токму таа статија ми помогна да се иселам во Канада.

На 28 март, мајка ми Јана почина во селото Загоричани од рак на хранопроводот, додека јас почнував да се подготвувам да пишувам дисертација посветена токму на таа тема – рак на хранопроводот. Многу ме депримира тагата, што не можев да бидам на погребот. Последните месеци сестра ми Тана се грижеше за неа. Мајка ми многу се мачеше, зашто нејзиниот сопруг, татко ми Стефо, умре многу порано – во 1949 година.

*Со сопругата Мара и децата во Дебрецен 1972 година
With Mara and our two sons in Debrecen in 1972*

Во април 1972 година, во унгарскиот неделник за лекари, во рубриката „Лекарски вести“, се појави моја статија, јас како втор автор, со доцентот Сендрои, посветена на елфантијаза на градите. Во септември и октомври бев на обука во Медицинскиот факултет во Сегедин, блиску до српската граница. Со Одделот на торакална хирургија раководеше доцент Јозеф Имре, најдобриот хирург што го имам видено во мојот живот. Тој имал одбрането докторска дисертација посветена на ракот на хранопроводот и желудникот. Претходно, тој две години бил на обука во многу познати клиники во Англија. Директор на клиниката беше проф. Габор Петри, кој имаше многу добри врски со повеќе клиники во САД и во Англија, а сите лекари од Клиниката претходно биле на обука таму, на една или две години, и сите мораа да го зборуваат англискиот јазик. Од нашата клиника никој немаше појдено на обука на запад.

Пред да појдам кај д-р Имре, ја побарав неговата дисертација од Унгарската академија на науките. Ми ја дадоа на располагање на два месеца, така што многу добро се запознав што работи д-р Имре. Поради тоа што големо внимание ѝ посветував на секоја негова реченица што тој ја напишал, мислам дека тоа беше најважно што можев да се иселам во Канада. Многу работи научив од д-р Имре. Тој работел на ниво на

САД, а ние со професор Селецки работевме уште како пред Втората светска војна, на германско ниво.

Интересно, кога ми дадоа еден орман за да си ги оставам алиштата, колегите, смеејќи се, ми рекоа дека тој орман секогаш е празен, зашто секој што него го користел веќе не се враќал назад од Запад, па затоа веруваа дека и јас ќе ја продолжам традицијата.

Последниот ден, на кафе ме прими проф. Петри, кој имаше генијален ум, но не и раце за хирург. Беше толку голем ум што иако не беше член на Партијата, беше академик, ректор на Универзитетот, член на Парламентот и на меѓународна интерпарламентарна група и, најважно, член на Унгарскиот совет. На седниците заедно и до него седеше унгарскиот шеф на Партијата Јанош Кадар.

Му реков дека првин завршив факултет по физичко воспитание, а во мојата класа четворица беа шампиони на Летните олимписки игри. Таква класа немало во светот и нема да има, додадов. На тоа, тој ми рече „д-р Манче, и јас можам да се пофалам со мојата класа од гимназијата, зашто тројца од нив ја добија Нобеловата награда, и ми ги кажа имињата, меѓу нив и на Едвард Телер, таткото на американската хидрогенска бомба. Јас се изненадив и се посрамив.

Во Сегедин бев сместен во станот на Кочо Ристовски, зашто тој тука завршил медицина и потоа неколку години работел во Институтот за анатомија пред да се исели во Мишколц. Јас тогаш отидов во Сегедин со новиот фолксваген буба, што со голема радост летото го купив од еден ветеринар, кој беше понов од оној што го продадов пред една година. Му ги дадов 1 000 долари што ги добив од продажбата на мојата прва буба. Во саботата, кога требаше да поднесам стручен реферат, проф. Селецки ми рече цели два часа да кажувам што сум видел и сум научил во Сегедин. Реков дека работат според медицинската наука на САД, зашто многу колеги биле таму на обука. Тоа што го научив таму, се надевам, постепено ќе станува присутно и на нашата Клиника. Тогаш уште не бев раководител на Одделот и, за среќа, додека бев во Киев, партиската група на Клиниката избрала нов раководител, кој завршил медицина една година по мене. Тогаш за мене комунизмот беше утопија и не сакав да бидам на каква било функција.

Првата голема операција ја извршив со торакоабдоминален рез на рак на хранопроводот. За жал, пациентот имаше метастаза на црниот дроб. За втората операција на рак на желудникот, колегата Серфел ме замоли дали може да му асистирам. Му реков дека ќе бидам одговорен

за операцијата, доколку, се разбира не сум втор, туку само прв асистент. Неговиот шеф беше доцент и многу добар хирург. Колегата отиде кај професорот и тој му одобрил да бидам прв асистент, доколку јас сум одговорен за операцијата. Така и беше, но, за жал, и овој пат не можевме да помогнеме, поради тоа што пациентот имаше метастаза и на црниот дроб. До април 1973 год. многу нешта што ги научив во Сегедин, ги воведов на нашата Клиника. Почнав да формирам и група од двајца млади колеги, д-р Чаки и д-р Ленгјел, но видов дека тоа не им се допаѓа на постарите колеги, од кои освен д-р Балаж никој не друг покажа интерес да ја пишувам дисертацијата. Божик во 1972 година го поминав дома и тогаш веќе не одев да работам на село.

По Новата 1973 година пак почнав да сонувам како да се иселам во Канада. Тогаш ми дојде на ум една реченица што ја прочитав во дисертацијата на д-р Имре, дека кога побарал публикации посветени на ракот од проф. Алфред Захо, од институтот „Финсен“ од Копенхаген, тој не само што му пратил публикации, туку и лично му напишал писмо на д-р Имре. Си реков, тој е добар човек. Во библиотеката ја најдов адресата на проф. Захо и со помош на мојот учител, кој тогаш ме учеше англиски јазик, му напишав писмо дека се занимавам со рак на хранопроводот и на желудникот и сакам да пишувам дисертација. Би му бил многу благодарен, ако може накратко да го посетам. Целта ми беше да ја поминам унгаро-австриската граница и да бидам на Запад. Тој ми одговори со кратко, но многу полезно писмо дека со радост ме чека по два месеца и дека ќе ми даде соба и нешто храна. Не сакав да им верувам на моите очи. За да не мислат колегите во тоа време нешто лошо, зашто ме прашаа зошто по руски сега учам и англиски јазик, и објавувам текстови во две унгарски публикации како автор, или коавтор, им кажав дека од април сакам да одам кај проф. Захо. Отидов кај проф. Селецки со поканата и му реков дека сакам да одам на два месеца кај проф. Захо. Ми рече дека веќе бев во Сегедин, а сега можам да одам за време на годишниот одмор и да земам уште еден месец неплатено. Тогаш мене не ме интересираше платата, туку само да излезам од Унгарија. Кај проф. Селецки беше на кафе неговиот колега, професорот за уво, нос и грло, кој ме праша дали и тој може да дојде со мене, зашто за време на Хитлеровата влада во Унгарија, тој заминал во Шведска и многу пати ја имал посетено данската метропола Копенхаген. Ме праша како сум успеал да добијам таква покана? Му реков дека му се јавив со еден мој текст објавен во едно германско списание и дека тоа е причината да ја

добијам поканата. Почнав многу брзо да се готвам за патот. Последниот ден им кажавме на родителите на Мара за нашиот план. Решив да ја земам со мене само дипломата, и ако ме прашаат на аеродром зошто ја носам, ќе им кажам дека мора да докажам во Данска дека сум лекар. Исто така, зедев со мене и 300 долари и подароци за проф. Захо.

На 11 април 1973 година, со унгарската авиокомпанија, полетав за Копенхаген. Мара ме однесе до аеродромот, но ја замолив да не плаче, зашто ќе се откажам од патот. Таа е многу силна жена и ниеден лош збор не ми рече за мојата мисија, зашто со години, кога децата спиеја, ние правевме планови како да се иселиме во Канада. Всушност, тоа ни беше нашата вистинска и ветена земја... Нашата можност за подобар живот и просперитет...

9.

СÈ ПОЧНА ОД КОПЕНХАГЕН

9.

ALL STARTED FROM COPENHAGEN

На 11 април 1973 година, со унгарската авиокомпанија, за првпат пристигнав во Копенхаген. Со мене ја носев малата лекарска диплома, зашто унгарските факултети даваа две дипломи: една голема, која може да се врами и да виси на ѕид, и мала, за тековни потреби. Мислев, при излегување од Унгарија, ако ми ја најдат, ќе ѝ речам на полицијата дека дипломата ми е дел од документацијата и дека сум лекар и одам на специјализација во Копенхаген.

Кога пристигнав во Данска, на аеродромот првпат, видов врата што автоматски се отвори пред мене, без моја помош. Со такси отидов до Институтот „Финсен“ и бев сместен во една мала соба со еден кревет. Ми рекоа дека ќе се хранам од тоа што јадат пациентите. Се чудеа, во фрижидерот дури имаше и пиво за нив. Следниот ден немаше операција и му реков на проф. Захо дека мора да појдам во Унгарската амбасада, но наместо таму – јас отидов во Канадската амбасада. Тие ми рекоа дека мора да појдам во канадскиот конзулат, ако барам виза. Таму, во конзулатот, ме прими еден дипломат и ми рече дека на Канада веќе не ѝ требаат лекари зашто многу се доселиле во претходните години. На дипломатот му реков дека нема да се враќам во Унгарија, туку ќе одам во Германија, зашто таму, во нивното водечко списание за хирургија, веќе е објавен мој текст. И еве, видете, имам барања од разни хирурзи низ целиот свет, да им пратам мои текстови, па дури и од Канада. Му се заблагодарив многу на дипломатот што ме прими и тргнав да излезам од

канцеларијата, кога – погледав, и тој доаѓаше зад мене. Во ходникот ми рече да почекам малку и ја отвори вратата од една канцеларија, каде што на службениците им нареди да ми дадат апликација. Таа имаше дури шест страници со прашања и не знаев зашто е така.

Во Институтот „Финсен“ почнав да ја преведувам апликацијата со помош на англиско-унгарски речник. Не сакав да поверувам кога го преведов насловот: „Апликација за имиграција во Канада“. Не сакав да поверувам и пак ги прочитав зборовите во речникот. Точно така беше. Цела ноќ не заспав и успеав да одговорам на прашањата од првата страница. Така, секој ден, преведував по една страница од прашањата и одговарав на нив. Следниот ден отидов да работам во операционата сала, која беше во истата зграда. Гледав како се извршува операција на рак на желудникот. Оператор беше Христијан, асистент на проф. Захо. Операцијата траеше многу долго, некои 7 до 8 часа. По неколку часа, Христијан излегуваше од салата да се напије кафе, или нешто да јаде, а неговиот колега продолжуваше со операцијата. Пациентот по операцијата беше префрлен во Одделението за интензивната нега, такво нешто немав видено во Унгарија. Следниот ден, на кафе, хирурзите се запознаа од анестезиолозите како пациентот ја поминал ноќта. Таму видов дека сите игли и шприцеви се употребуваат само еднаш. Проф. Захо ретко оперираше, а повеќе денови од двата месеца, колку што бев таму, тој ги помина на одмор во Кан, Франција.

Не разбрав многу, но сфатив дека тој сега е 72 год. и му треба одмор. Јас апликацијата за имиграција во Канада ја исполнив и ја дадов во конзулатот, а таму ми рекоа дека и следниот ден пак мора да ги посетам. Во чекалната, исто така, беше една жена, а кога влегов во собата каде што ме чекаше еден дипломат, и таа дојде по мене. Почнав да се плашам да не дознаат Унгарците дека сум бил во Канадскиот конзулат. Ситуацијата брзо се смири, зашто госпоѓата ми рече на унгарски јазик дека таа е преведувач за унгарските имигранти, и додаде дека во Копенхаген има логор со многу азиланти од источните земји. Отидов да одговарам по ред на сите прашања и на крајот им реков дека сум заборавил да напишам дека сум бил и во Киев, на обука, претходната година. Дипломатот го запиша тоа и ми даде име на еден лекар, да го посетам. Отидов кај лекарот и платив 100 долари за да ме прегледа; со тешкотии разбрав кога колегата ми рече дека само тој може да реши јас да не имигрирам во Канада, но тоа нема да го направи, зашто сум бил со многу добро здравје и дека сум имал само лузна од операцијата на кила, но тој тоа нема да го

документира. На крајот ми посака добро патување за Канада.

Почнав да му асистирам на Христијан, кој ретко правеше операции. Еден ден ме покани на вечера во неговиот стан и се чудеа како неговиот пријател знае да готви многу добро. Исто така, еден ден со кола ме однесоа во градот на Хамлет – Хелсингер и ми го покажаа данското море.

Во почетокот на јуни, Христијан ми рече дека ќе одат на одмор со авион, две недели на грчки остров. Го прашав колку месеци штедел пари за патот. Ми рече дека со платата од еден месец може да оди таму. Ние во тоа време во Унгарија моравме да штедиме преку цела година за одмор на Јадран и тогаш не можев ни на сон да помислам дека по 12 години и јас ќе можам да одам на одмор со фамилијата само со заработката од една естетска операција. Брзо стигна Мара, за една недела, и скромно, но со радост, спиевме двајцата во еден кревет и исто така јадевме скромно овде-онде, со парите што таа ги донесе. Кога отидовме да се пријавиме во полицијата, тие се чудеа зашто го правиме тоа. Им реков дека тоа е правило во Унгарија, а тие само слатко се изнасмеаја, по што ние само отпоздравивме и излеговме онака засрамени од канцеларијата...

Еден ден, исто така, со брод отидовме да го посетиме шведскиот град Малме и се чудеа на тоа што никој не ни побара пасош. Во Копенхаген немавме пари за да ја посетиме градината за забава Тиволи и затоа се шетаавме по градот. Купивме „левис“ фармерки за децата, кои во тоа време беа многу популарни и многу барани во Унгарија.

Проф. Захо не покани на вечера во неговата куќа. Мара им донесе од Унгарија многу убава покривка за на маса, правена со рака. Нè пречекаа со студена вечера и се чудеа – сè беше прекрасно, само лебот беше црн. Тогаш не знаев дека богатите јадат црн леб. Ни ја покажаа убавата градина, додавајќи дека, за жал, немаат базен, но неговата ќерка, која е мажена во Лос Анџелес, има пари и за базен. Јас тогаш не сонував дека по 7 години во дворот на мојата куќа во Отава, ќе имам и базен.

На 6 јуни 1973 год. морав да го посетам Конзулатот и да прашам што решиле за мене. Мара ме чекаше пред Конзулатот, а кога ѝ реков дека на 8 јуни мора да заминам за Канада, таа – наместо да се радува, почна да плаче. Крај Конзулатот имаше агенција за патување, каде што ми рекоа да си купам билет. Со парите што ги донесе Мара, околу 300 долари, си купив билет од Копенхаген преку Торонто за Виндзор.

На 7 јуни 1973 год. ја испратив Мара до аеродромот, а веќе следниот ден, на 8 јуни, јас полетаа со авион за Канада.

III. МОЈАТА ПРОФЕСИОНАЛНА КАРИЕРА ВО КАНАДА III. MY PROFESSIONAL CARRIER IN CANADA

10.

ПРВАТА СТАНИЦА - ВИНДЗОР

10.

FIRST STATION: WINDSOR

Најпосле, авионот слета во Торонто, Канада, и по посетата на Канцеларијата за имиграција, побарав лет за Виндзор. Бев пријатно изненаден кога таму слушнав неколкумина како зборуваат на македонски јазик и ги замолив да ми кажат како можам да одам за Виндзор. Тие беа од Битољско и се готвеа да ја посетат Македонија. Еден од нив ме однесе во чекалната за Виндзор. Кога слетав на помошниот аеродром, се појави едно наше дете, по потекло од соседното село Олишта, и ми рече дека вујко ми Илија Безоф, кој се иселил во Канада во 1911 година, го пратил да ме однесе во една куќа, каде што тој резервирал соба за мене. Куќата беше на една тетка од нашето село, која му се придружила на сопругот пред Втората светска војна, но тој починал и таа живееше сама. Таа ми даде една соба на првиот кат за 40 долари месечно. До мојата соба имаше уште една, каде што живееше едно младо момче од Ресенско, кое работеше на смени во фабрика и поради тоа многу ретко се гледав со него, зошто или работеше или спиеше. Првото утро кога излегов надвор, не можев да дишам од големата влага во воздухот. Тука сите имаат коли со клима, зашто без тоа не се може.

На левата страна на реката се наоѓа Виндзор, а на другата Детроит, со своите многубројни и големи фабрики и проблеми кои настануваат од влажниот воздух и од неговото загадување. И во двата града се живее од автоиндустријата. Следниот ден го посетив вујко Илија, кој тогаш имаше 80 години, и му ги дадов подароците од Унгарија. Тој ми рече дека ќе ме посети синот на еден наш роднина од Олишта, кој ќе ми помогне.

Вангел и Милка Кирова не ни беа многу блиски роднини, но се покажаа

како да ми се брат и сестра. Искрено, без нивна помош не ќе можев да ги поминам тешките месеци без фамилијата. Вангел беше партизан и од Скопје се иселил илегално првин во Италија, каде што чекал виза околу 10 години, и по големи маки и перипетии успеал да дојде во Канада со помош на вујко ми Илија. Вујко Илија му кажал на канадскиот министер за надворешни работи дека тоа што им го кажуваат од Грција дека Вангел е опасен комунист, не е вистина. Тој само бил борец на ДАГ. Среќа имал што министерот бил од Виндзор и добро се познавал со вујко ми. Кога го посетил Рим, канадскиот министер ѝ наредил на Амбасадата веднаш да му даде виза на Вангел и така тој стигнал во Виндзор. По Вангел дошле од Грција и жена му Милка и синот Ванче. Со помош на Ванче, отидов во Канцеларијата за имигранти и по две до три недели ми дадоа стипендија од околу 300 канадски долари и плус 100 за децата. Учев англиски јазик во ултрамодерниот колеџ Свети Лазар, преку 6 месеци. Таму се сретнав со двајца лекари од поранешна Чехословачка: првиот беше Стефан Мартак, интернист од Братислава, кој бил главен лекар на санаториумот на Партијата на Словачка, и Владислав Дупник, детски лекар во Словачка. Тие беа во друг клас, зашто стигнале преку Југославија и Австрија, една година пред мене. За време на паузата, тројцата одевме да пливаме во ултрамодерниот базен.

Секоја недела Вангел доаѓаше со кола да ме земе за на ручек и вечера кај нив, сè додека не стигна Мара. Милка готвеше како што јадев во селото, сè беше вкусно. Така, по 25 години јадев македонска – загоричанска храна.

Во јули Горѓи, инаку зет Романец, оженет со наша комшика од селото, ме зеде со неговата кола и отидовме близу до Торонто, каде што еден Унгарец ми даде 1 000 долари, зашто Мара во Дебрецен на негови роднини им ја продала колата што ја имавме и која беше многу зачувана. На пат за Торонто, ги видовме водопадите на Нијагара. Но, на крајот на август, стигна првата лоша вест од Мара – ѝ ја одбиле молбата со децата да се исели во Канада и уште ѝ советуваа да се разведе од мене. Тоа тешко ме погоди, многу ме вознемири, па решив да се вратам во Унгарија и да работам како општ лекар во некое село, каде што нема лекар. Еден колега од Чехословачка, кој работеше во болницата како анестезиолог, ми советуваа да се обратам до ОН, зашто Унгарија немала право на тоа што го прави бидејќи јас немам унгарско државјанство. Јас, наместо тоа, пратив билет за да дојде татко ми кај мене и да направам фотографија за да ѝ ја дадам на Мара да ја покаже дека сум останал во Канада поради

татко ми, а не од политички или други причини. Татко ми Методи Цидров дојде по две недели и беше сместен кај Кирови. Секој ден одеше на ручек кај Цуцулеви. Чичко Цуцулев се иселил во Виндзор околу 1930 година и пред Граѓанската војна си ги донел сопругата и синот во Канада. Татко му на чичко Цуцулев бил грчки учител во 1905 година, но и покрај тоа, кога станал колежот во Загоричани, грчките андарты и него го убиле.

Во Дебрецен, Мара почнала да учи англиски јазик од Илдико, која беше ќерка на ректорот на Универзитетот „Кошут“. Тој, иако не беше член на Партијата, беше член на Парламентот и академик со висока почит. Фотографиите на кои бевме јас и татко ми, што ѝ ги пратив на Мара, ни помогнаа мојата фамилија да добие пасош на тој начин што Илдико му дала една фотографија на татко ѝ и тој отишол кај министерот за внатрешни работи и покажувајќи му ја фотографијата, му рекол: „Што полза ќе имаме ако Мара остане овде со двата сина пет или шест години, да не појдат кај таткото во Канада?“. По кратко време, Мара добила писмо од министерот, во кое пишувало дека молбата е прифатена и дека може да се исели, односно да дојде кај мене во Канада. Почнав да барам стан и да им пратам билети за авион. Вангел и вујко Илија, кој, за жал, токму тогаш умре, поседуваа една многу стара зграда во центарот на градот каде што ми понудија еднособен стан, кој никој не го сакал да го земе под кирија. Поради малата кирија, тоа за мене беше голема помош. Купив многу стар мебел за само неколку долари.

Покрај тоа што Стефан, Владислав и јас имавме завршено медицински факултети во Европа, во универзитети со долга традиција (значи со солидни образовни системи), сепак, според американските и канадските закони, моравме да го учиме не само англискиот јазик, што е разбирливо и нормално, туку обврзани бевме да учиме предмети и да полагаме испити од медицината. Процесот на учење и полагање беше многу строг, па излезе како да студираме повторно и да завршуваме медицински факултет.

Сред јануари, со Стефан и Владислав со воз стигнавме во Торонто да ги полагаме американските испити за странски лекари, зашто тогаш Канада немаше такви испити за лекари, со странска диплома. Испитите беа во писмена форма и одговорот се читаше на компјутер. На испитот, јас размислував и полека одговарав на прашањата, но кога видов дека Стефан завршил и излегува од салата, почнав да се грижам. На враќање, во возот тој ми рече дека за него испитите биле лесни. Многу се чудев и чекајќи ги резултатите кои требаше да пристигнат дури по неколку

месеци, јас штом стигнав дома, по ден-два почнав да учам, а моите двајца пријатели ги чекаа позитивните одговори и не учеа, туку ги чекаа резултатите подолго време.

Мара дома, во Дебрецен, ги собрала документите и отишла на лекарски преглед кај лекарот од Канадската амбасада. Билетите им стигнале пред 20 јануари и веќе на 24 јануари тие полетале за Амстердам, каде што се сместиле во многу добар хотел. Таа цела ноќ око не склопила, но сепак, следниот ден, на 25 јануари, со авион стигнаа во Монтреал. Оттаму, со друг авион, дојдоа во Виндзор.

Со сите наши роднини заедно отидовме на аеродромот, но се изненадив кога видов дека сите слегоа, освен мојата фамилија. За малку од мака ќе почнев да плачам, кога видов малиот син Тони како излегува од авионот, а по него и Мара и Роберт. Сите почнаа да ми честитаат дека, на крајот, пак успеавме да се споиме.

Многу скромно живевме во малиот стан, но бевме среќни и радосни што со 200 долари можевме да преживееме. Голема радост ни направи татко ми кога ни даде сто долари да си купиме мал телевизор. Тоа на неговите внуци, односно на синовите, многу им помогна во учењето на англискиот јазик. Сите роднини нè канеа на ручек. Децата веднаш се запишаа на училиште, а јас полека го завршував моето учење на англискиот јазик на колеџот. Благодаревме на господинот Скули, кој беше одговорен за иселениците со високо образование, по мене и на Мара ѝ помогна да добие стипендија. Јас со моите чехословачки пријатели Стефан и Владислав, од рано до доцна навечер, блиску до нашиот стан, во една библиотека, учевме за медицината. Тројцата ја имавме купено книгата што во вид на практикум ги содржеше сите предмети од медицинскиот факултет. Во тоа време неа сите ја имавме внимателно прочитано по неколку пати.

Еден ден видов дека дома Тони веќе две недели учи не само англиски, туку и уште еден јазик – францускиот. Кога Тони во училиштето го пишувал првиот тест по англиски јазик, се обидел да препишува од соседното другарче, кое седело на истата маса. Така во препишувањето го напишал и името и презимето на другарчето. На крајот, учителката му рекла на Тони дека не го одговорил тестот, а тој ѝ рекол дека го сторил тоа. Кога учителката му кажала дека Тони го препишал и името на соседот на својот тест, тогаш сите почнале да се смеат, а Тони не знаел зошто. Така, не само јас, туку и децата имаа свои тешкотии во учењето. Во секојдневниот живот, иако немавме кола, за среќа имаше еден

*По пристигнувањето на Мара со децата во Канада 1974 година
When Mara and the two sons arrived in Canada in 1974*

супермаркет близу до нас, што многу ни го олеснуваше животот, имајќи предвид дека сите четворица бевме многу окупирани со обврски – ние возрасните со учењето и работата, а младите само со образованието.

Во тоа време, неколку далечни роднини загориченци нè канеа на неделен ручек, а децата напредуваа брзо во совладувањето на англискиот јазик; дури, училиштето наредило еден учител секој ден по 2 часа да ги

учи англиски јазик, одделно од другите ученици.

Но, уште во март стигна пошта од САД со резултатите, дека на испитот не сум успеал, зашто сум добил само 67%, а минимумот беше 75% од одговорите. Исто така, тогаш не успеав ни по англиски јазик. И двајцата мои пријатели беа разочарани, зашто Стефан доби само 52%, а Владислав, пак, малку повеќе, но и двајцата не успеаја ниту по англиски јазик. Тројцата продолживме да учиме дури до полноќ во библиотеката и се готвевме за испитите во јули, да полагаме во соседниот град Детроит, каде што испитите чинеа 300 долари.

Летото по испитите работев неколку недели, помагајќи во болницата на еден патолог, кој ми даде малку пари. Тие пари ни помогнаа да купиме голем стар автомобил за 1 500 долари. Тогаш бензинот беше околу 5 центи за литар. Така, со децата и пријателите во неделите одевме на плажа, кај четвртото езеро по ред од големите езера Ири.

Во септември ми се јави Скули и ми рече дека три месеци може да работам како лекар на мразокршачот „Маклин“. Ми рече дека шансата е добра и дека додека ги чекам резултатите од испитот ќе работам како лекар и ќе земам месечна плата од 2 илјади долари, што тогаш за мене беа многу пари. Со авион полетав за Торонто и оттаму со авион стигнав во Халифакс, пристаниште во Источна Канада.

Бродот беше закотвен покрај брегот. Сите 120 морнари си имаа свои кабини. Јас се сместив во посебен дел, во кој беа капетанот, помошникот, главниот инженер и јас како лекар. Храната беше многу добра. Морнарите навечер одеа по баровите во градот, блиску до пристаништето. Една ноќ, околу 2 часот утрото, ме разбуди помошникот на капетанот, кому ова патување му било прво, и ми рече дека еден морнар е многу пијан и не може да го разбуди за да оди на работа, па ме замоли да го видам. Отидов во кабината и при прегледот видов дека едната зеница на окото му е намалена, а кога видов дека има и мала рана на главата, веднаш поставив дијагноза за субдурално крвање и наредив брзо да се однесе в болница, во неврохируршкиот оддел. Колата брзо стигна и него го однесоа в болница, но ние уште утрото тргнавме преку Атлантскиот Океан да одиме на север, да го кршиме мразот за да можат другите бродови да се вратат дома, од Арктикот. Капетанот ми рече кога ќе јадеме да се врзувам за столот, поради големите бранови што ќе ги имаме на патот. Јас тоа го правев, но тие не ми кажаа дека знаат и како да се бранат. Кога одевме покрај брегот на Њу Фуланд, на Атлантскиот Океан, за време на ручекот времето се смени и бродот почна силно да се лула и да се фрла од една

на друга страна, како да е детска играчка. Видов дека сум сам на масата, а другите тројца офицери беа под масата, на што јас почнав да се смеам, по што и тие се врзаа. Преку радио ни соопштија дека морнарот што го оставивме во болницата имал успешна операција на главата и е добар.

Времето секој ден стануваше сè полошо и капетанот реши да застанеме на неколку часа во еден залив на Атлантскиот Океан, во франкофонската канадска провинцијата Квебек. Кога нè видоа Индијанците кои живеешеј таму, почнаа да трчаат, со радост мислејќи дека им носиме храна. Но, ние го продолживме патот да го обиколиме Квебек и да влеземе во Худзон Обол и да стигнеме на крајната цел, пристаништето Чорчил, во провинцијата Манитоба. На патот еден морнар си ја пресече раката и мораше да ја закрпам раната. На масата морнарот беше врзан, а мене двајца морнари ме држеа, па кога бродот при лулањето ќе стигнеше во неутрална позиција, тогаш правев по еден бод и така ја крпев раната на раката. Пред да стигнеме во Чорчил, капетанот дојде во мојата кабина со пиво и ми се пожали дека силно го чеша, при што ги симна панталоните покажувајќи ми едно зрнце. Го прашав дали и тој бил во барот, кога бевме во Халифакс. Ми потврди, а јас му одговорив дека тој има кондилома акуминатум, подарок од некоја зарамена девојка во барот. Му ветив дека кога ќе стигнеме на крајната цел, ќе појдам в аптека и ќе купам лек кој многу брзо ќе го ослободи од заразата. Бродот имаше и хеликоптер и со него полетав кон градот, по пат видовме големи поларни мечки, кои бараа храна меѓу ѓубрето на пристаништето. Хеликоптерот застана пред вратата на аптеката, и јас го купив лекот. Се простивме од пристаништето, а на капетанот му покажав како да го употребува лекот. За неколку дена тој целосно се исчисти и со големо внимание и почит почна да се однесува кон мене. Виде дека без мене ќе имаше проблем со сопругата. Можеби тоа беше една од причините што за мене во извештајот напишал само пофални оценки, врз основа на што Министерството за здравство видело дека сум солиден лекар и хирург. Кога бевме на крајот од експедицијата, преку радио ме поврзаа со еден аматер со радио во Отава, а тој ме поврза преку телефон со Мара, на која ѝ реков дека сум жив и здрав и дека сум на пат кон дома. Кога му заблагодарив на аматерот за помошта, ми се јави некој преку радио од Буенос Аерес од Аргентина и на унгарски ми рече: „Докторе слушнав што разговараше со сопругата, да поразговараме малце ние двајцата на унгарски?“. Во разговорот му напомнав дека северниот дел од Атлантикот не е како Медитеранот, но иако ние дојдовме да кршиме

*На мразокршачот Маклин, со првиот офицер на бродот во 1974 година
On the icebreaker McLean with the first officer in 1974*

мраз, досега морето не беше замрзнато и дека полека одиме на југ.

Во Виндзор, Мара и децата ме чекаа на аеродромот и кога ме видоа со брада која не им се допадна, почнаа да ме молат веднаш да ја избричам. Кога стигнав дома, Мара ми ја кажа лошата вест што јас ја чекав – дека и вториот пат не сум успеал на испитите, но сум се искачил на 71%, значи само 4% ме делеа од успехот. Моите пријатели исто така не успеале, дури Стефан добил помалку од претходните испити, а Владислав, пак, се искачил малку погоре и подобро. Тројцата не сме успеале ниту по англиски јазик. Сепак, за мене беше голема радост тоа што од работата на бродот зедев 2 000 долари за еден месец, но уште повеќе ме израдува што

*Со семејството во Виндзор 1975 година
With the family in Windsor in 1975*

дома ќе земам секој месец по 800 долари како невработен за следните 6 месеци. Така, не требаше да одам да работам како моите двајца пријатели, кои заедно со сопругите секоја вечер чистеа лекарски ординации.

Во јануари 1975 година пак ги пријавивме испитите во Торонто. Секој ден во март чекавме пошта од САД. Кога јас ја добив првата пошта со честитките дека сум стигнал до 75%, точно толку минимално за успех, успеав да го положам испитот и по англиски јазик. Тогаш ме побара Стефан и ми кажа дека и тој добил пошта, но, за жал, не успеал ниту на лекарскиот, ниту на испитот по англиски јазик. Беше многу разочаран и нè покани со кола да појдеме кај Владислав, да видиме што се случило со него. Тој уште немаше добиено пошта, но, чекајќи нè нас, го видел поштарот и излегол надвор, на улицата, да го земе ковертот. Кога го отвори, видовме дека и тој не се израдува, зашто и тој пак не успеал на двата предмета. Така, не можевме тројцата да се радуваме и да празнуваме. Веднаш телефонирав во колеџот каде што учеше Мара и на директорот му реков дека јас положив. Тој ѝ кажал на Мара и сите почнаа да ни честитаат за успехот, зашто знаеја што значи тоа за нас. Но, за жал двете сопруги на моите пријатели, кои учеа заедно со Мара, не се радуваа. Тешко беше за нас, а потешко за нив, зашто знаевме дека во јули јас ќе си одам оттаму и дека ќе најдам стаж, односно работа, а тие ќе ги повторуваат испитите. Истиот месец, за мартовскиот училиштен распуст, решивме на една недела да одиме на одмор во Флорида. Го прашав Владислав дали сакаат и тие да дојдат со нас, а тој ми одговори дека би сакале, но немало кој да ги чисти лекарските ординации што тие ги чистеле. Остана да праша дали ќе прифати неговата свеска да го прави тоа, зашто и таа чистела ординации. Владислав имаше два сина, а свеската две ќерки. Проблемот беше што двете ќерки на свеската моравме да ги земеме со нас, а неговата кола беше мала. Му реков дека моите синови Роберт и Тони, кои се на 6 и 7 години, ќе седат на задните седишта заедно со вашите два сина, кои се само 1 до 3 години постари од нашите. Така проблемот, на општо задоволство, го решивме и Владислав покрај сопругата ги возеше двете девојки, а јас, пак, четирите машки деца.

На пат кон Флорида, застанавме во градот Синсинати, да преспиеме една ноќ во мотел за да се одмориме, а потоа целиот ден продолживме со возење кон Флорида. Поради големиот сообраќај на автопатот, се загубивме со Владислав и застанавме на една бензинска пумпа да решиме како понатаму. Немавме пари за две соби, а ни пари за храна, но

решивме да продолжиме. По еден час, до една бензинска пумпа, видов човек како со рака се обидува да ги запре колите на автопатот. Не им верував на очите кога сфатив дека тоа е Владислав, но ние веќе го бевме поминале влезот на пумпата. Решив да направам прекршок и од излезот на бензинската пумпа се упатив кон Владислав. На големата радост дека се најдовме и немаше крај. Тој ми рече дека нема пари ниту за мотел или апартамент во хотел, туку само за некој евтин стан. Си ги зеде двата сина и продолживме кон Флорида. Преморени, околу полноќ стигнавме северно до Мајами. Во првиот хотел, не сакаа да ни отворат врата. За среќа, во хотелот „Холидеј ин“ ни отворија, затоа што хотелот имаше вооружено обезбедување. Таму се сместивме за една ноќ, а по еден ден се преселивме во друг мотел, каде што Мара мораше да ни готви. Таму имаше уште една унгарска фамилија и заедно одевме на базен, затоа што не бевме близу до морето.

Назад за Канада, во Виндзор, каде што живеевме, се вративме без проблем, по што јас почнав да барам работа како хирург. Отидов во една болница во Виндзор, каде што дознав дека оперира еден колега кој прави операции на хранопроводот и желудникот, што се најголемите и најсложени операции на генералната хирургија. За тие операции јас бев на обука во Сегедин, Киев и Копенхаген, за да ја пишувам мојата докторска дисертација. Во локалната болница се запознав со еден хирург и му ги кажав тешкотиите што ги имам со двете деца и дека уште сум без работа. Тој ми рече дека имал завршено хируршки стаж во Отава и дека ќе му свони на д-р Бити и ќе побара помош за мене. Кога се јави д-р Бити со желба да се види со мене, јас отидов кај господинот Скули, кој имаше задача да ми помогне и во јуни ми купи авионски билет од Виндзор до Отава.

Д-р Бити ме пречека љубезно и, по интервјуто, ме упати да појдам до болницата во близина, модерна зграда со 15 ката наменети за обука на лекарите, да си обезбедам стан. Директор на зградата беше Полјак, кој веднаш ми рече дека има подземно паркиралиште за колата и двособен стан на VI кат, за што ќе мора да и плаќам по 260 долари месечна кирија на болницата. Стажот почнуваше во јули низ цела Северна Америка и така во Виндзор купивме мебел за нашата спална, а дома ни ја донесе истата фирма од Отава. Од Виндзор со кола заминавме на 29 јуни и на патот по Торонто поминавме една ноќ во мотел, а на 30 јуни стигнавме во Отава, носејќи го со нас само малиот ТВ, кој го купив со парите на татко ми. Сè друго оставивме таму во Виндзор, затоа што беше старо, и

за фрлање.

Станот беше до универзитетската болница „Отава Сивик Хоспитал“ (Ottawa Civic Hospital), недалеку од центарот на главниот градски парк. Барајќи ја зградата, видовме дека Отава има многу реки со вода и паркови. Како престолнина на Канада е сместена на истоимената река, а на десната страна е Отава, додека на левата франкофонскиот дел Хал. Во реката Отава, во самиот град, се влева реката Ридо, која има два убави водопади – едниот кој тече во реката Отава, а вториот неколку километри подолу од градот. Но, за да се одбрани Отава во 1836 година од САД, Англичаните изградиле канал кој ги премостува првите водопади, така што со брод да се стигнува до Отава од големото езеро Онтарио, каде што е сместен и градот Торонто. Каналот е долг 7 km и минува сред центарот на Отава, по што се влева во истоимената река, во близина до Парламентот. Тука летата се многу пријатни за да се шетаат туристите по каналот со брод, но во зима каналот е замрзнат, можеби од крајот на ноември до почетокот на март. Во тој период, секој ден над сто илјади луѓе од Отава и од други места на целиот свет се лизгаат по каналот, како по најдолго лизгалиште на светот, и тоа бесплатно, затоа што е финансирано од федералната влада. Во првите две недели на февруари се организира прочуениот во светот, зимски фестивал на Отава.

11.

ЗАСЕКОГАШ НАШАТА ОТАВА

11.

OUR OTTAWA FOREVER

Иако Канада е голема и развиена држава, а како општество е организирана во сите сегменти за решавање на грижите на граѓаните, сепак, за да се опстане и особено за да се просперира, секоја единка треба да покаже иницијатива, снаодливост, многу труд и упорност. Со такво искуство, ние го напуштивме Виндзор и на 30 јуни 1975 година стигнавме во Отава и се сместивме во зградата изградена од болницата за лекари, кои се на обука. Обуката на лекарите беше организирана во две групи. Едната група лекари е на обука само една година и потоа можат да работат како општи лекари, додека лекарите од другата група се викаат резиденти и тие се на обука од четири до шест години. Дури потоа имаат право да ги полагаат испитите за специјалисти и можат да работат како такви.

Во Северна Америка, универзитетските клиники се викаат училишни болници. Нашата зграда беше врзана со тунел до болницата „Сивик“, која беше многу блиску. Станот ни беше со две спални и дневна соба и тоа беше чудо за нас, а имаше нон-стоп топла вода и централно клима греење. Првите 2 до 3 ноќевања спиевме без кревети, а потоа стигна нашиот мебел што го имавме порачано во Виндзор. Децата продолжија да спијат без кревет и тогаш ни се појавија неочекувани гости од Ванкувер. Сопругата завршила медицина по неколку години од мене и се омажила за еден Унгарец од Ванкувер. Таа тогаш полагала испити кога и јас, ама можела да најде работа како стажант за општ лекар само во САД и дојдоа да земат виза од американската амбасада. Им рековме дека имаме кревети само за нас, но тие беа решиле да спијат без кревет,

на подот, како и децата. Иако планираа да чекаат за виза два до три дена, ни беа гости дури 10 дена и на крајот Мара почна да се нервира зашто немавме пари за храна ниту за нас. Јас уште немав добиено плата, која тогаш беше 6 илјади канадски долари годишно и одвај живеевме од ден за ден. Во истата зграда живееше еден мој познајник по име Роман од Полска, но тој се иселил во Торонто, пред 4 години, и таму стапил во брак со Кристина, која има украинско потекло. Роман имал полска диплома и кога дојде да го посети својот болен татко во Торонто, не се врати назад во Полска, туку реши да остане тука. Тој беше резидент во прва година по гинекологија. Оттогаш до ден денес Роман ми е најдобар пријател.

На 1 јули 1975 година се појавив кај директорот за обука за генерална хирургија. Но, не се израдува кога му се обратив со звањето – професор Бити, на што тој ми врати дека во Канада и САД сите се само лекари. Така се викаат и нобеловците – лекари. Професор се именува само ако предаваат на разни конгреси ширум светот, особено во Европа.

За Божик не работев, а состојбата ме принуди да побарам да работам за Нова година. Од јануари до март работев во другата училишна болница, која беше главна во центарот на градот, каде што одев со кола. Трите месеци работев како резидент по неврохирургија.

Во февруари на гости ни дојдоа на 10 дена татко ми и сестра ми од родното село Загоричани. Сестра ми Цилја, од Мелбурн каде што живее, отишла во селото и оттаму заедно со татко ми дојдоа во Отава. Имаше голема зима и одвај можев да ги прошетам низ градот. Тогаш бевме во најлоша економска положба и од еден колега од Иран, кој живееше во истата зграда, побарав 100 долари за да можеме да купуваме храна за нашите гости.

Кога тие си отидоа, Мара пак доби стипендија да учи англиски јазик, со помош на г-н Скули, кој ни се јави од Виндзор. За време на училишните одмори, во март решивме да одиме на одмор преку Монреал, на една недела, на Бахамите. За авион и стан сега плативме неверојатни 148 долари за човек, а за храна си купивме конзерви и шеќер, ориз и сè друго. Немавме пари, ама тогаш добив виза-картичка, на која ставив кредит од 592 долари што можев да ги плаќам на рати. Бевме многу радосни и со кола нè однесоа до морето, каде што имаше еден мал хотел со базен кој беше празен и се продаваше за само 2 милиони долари. Ни се погоди убаво времето за пливање во базенот и во морето.

Кога се вративме во Отава, повторно почнав да работам во „Сивик“, а кога бев на дежурство си спиев дома, зашто ако имаше потреба

*Прв дочек на Божик во Отава 1975 година
Our first Christmas in Ottawa 1975*

преку тунелот одев во болницата. До зградата имаше парк и таму играа децата, при што учеа англиски јазик, додека францускиот, пак, го учеа во училиштето. Градот тогаш имаше околу 600 илјади жители со предградијата, а сега има над еден милион жители. Поголемиот број од жителите работеа во федералната влада, а имаше фабрики само за млеко и леб, но подоцна се изградија многу нови фабрики за информатичка технологија. Летото бевме дома и јас работев во одделот за кардиохирургија, кој беше сместен во главната зграда на „Сивик“, но тогаш под раководство на д-р Кеон. Но, овој оддел за кардиохирургија се исели во нова убава зграда, каде што по 10 до 15 години беше извршена првата операција на вештачко срце на светот. Секој ден извршувавме по два бајпас операции. Еднаш, преку ноќ, околу 2 часот по полноќ, од Одделението за интензивна нега ми се јави една медицинска сестра и ми рече дека на еден пациент, кој денга бил опериран, пулсот му паѓал многу брзо и дека таа повикала рендгенолог-сестра која извршила снимање. Јас ѝ реков пак да ми завони кога ќе ги донесат снимките.

*Со татко ми Методи и сестра ми Циља во Отава 1976 година
With my father Metody and sister Cilia in Ottawa in 1976*

Веднаш помислив дека мора да појдам да го видам пациентот. Имав среќа како кога бев на мразокршачот, така и сега кога стигнав таму пулсот на пациентот му беше под 30. Наредив веднаш да се повика хирургот кој го оперирал, а не оној кој е дежурен, зашто тој живее далеку и ќе биде доцна. Кога стигна докторот, ме праша зашто сме го разбудиле и уште додаде дека не е дежурен. Му кажав дека тоа го направив од кога го видов ЕКГ на пациентот. Тој веднаш ги отстрани металните конци од градите

*Со сопругата Мара во Отава 1977 година
With my wife Mara in Ottawa in 1977*

и срцето почна да се стабилизира. Во оперативната сала го затворивме отворот на градите да не крвави и пациентот се спаси. Следниот ден, д-р Кеон ме пофали за мојата одлука, од која тогаш многу ми зависеше дали ќе ми дозволат да стажирам за следната година. Поради тоа што д-р Бити умрел од срцев удар додека играл тенис, а за стажирањето за следната година решаваше д-р Кеон, тој ме предложи мене. Мој главен резидент беше Алфрид од Квебек, кој работел на север од државата во една болница, бидејќи не успеал на федералните испити за хирургија, па не можел да работи во англофонските провинции, туку само во Квебек, кој имал свои испити. Тој ми рече дека не успеал на испитите пред три до четири години, а темата му била „Малигниот меланом – најопасен рак на кожата“. Јас веднаш купив книга само за таа тема, која имаше 120 страници. Ме послужи среќа, зашто и јас ја добив истата тема на испитите неколку години подоцна. За жал, Алфрид пак не успеа и се врати да работи на север во Квебек, во еден рударски и многу студен град.

Во зградата имаше лекари дојдени од целиот светот, а понекогаш, кога имавме време, се каневме на вечера еден со друг. Така, сопругите можеа да докажат каква храна знаат да готват. Во градот одевме ретко, секој трет ден, обично кога бевме на дежурство. Понекогаш цела ноќ бевме во операционата сала, а секоја сабота одевме да оперираме на кадавери. Секои три месеци мораше да полагаме усни испити за хирургија и ако не напредуваш, мораше да се откажеш од понатамошната обука. Јас во 1976 година бев примен како резидент за трета година, тоа значи ми признаа една година од моите осум години стаж во Унгарија. Бидејќи медицинските сестри земаа плата по 12 илјади канадски долари годишно, а ние како лекари само 6 илјади долари, решивме да организираме штрајк. По еден ден од штрајкот, владата на провинцијата Онтарио, со седиште во Торонто, нашата плата ни ја зголеми на 12 илјади.

Во март 1977 година, пак со авион, преку Монреал отидовме на Флорида и се сместивме во стан близу до Мајами, а во текот на престојот Мара ни готвеше. Морето не беше толку чисто како што беше на Бахамите. Во септември 1977 година, јас станав главен резидент на д-р Муленс, кој беше избран за главен хирург на Цивик, на местото на д-р Бити. Со него работев цела година и јас го запознав со болницата. Тогаш во Виндзор испитите ги положил Владислав и тој бараше стаж каде и да било. Јас го замолив д-р Муленс да му даде стаж, иако е само детски лекар, затоа што тогаш во болницата имаше едно слободно место. Тој со сопругата и двете деца се всели во нашата зграда и често Људмила готвеше храна според словачката традиција, а друг пат, Мара, пак, специјалитети од унгарската кујна, додека понекогаш, во ретките моменти на слободно време, со голема радост, за забава игравме карти. Децата се радуваа со старо-новите пријатели и за нив станот беше супер. На средината на годината ми се јави Владислав и ми кажа дека нашол општ стаж во Манитоба, провинција во средината на Канада. Што да правам, пак отидов да го молам д-р Муленс, сега да дозволи мојот пријател да излезе од хируршката програма. Јас тогаш како главен резидент земав плата од 16 илјади долари на годишно ниво, а Мара доби целодневна работа во библиотеката, каде што учеше англиски јазик. Божик го поминавме со Дупникови, без Владислав.

Во мај 1978 година, заедно со канадските студенти, кои тогаш полагаа општи пишани канадски испити, и јас се приклучив. Многу брзо ги одговорив прашањата од основните хируршки испити, кои беа составени од анатомија, микробиологија, инфекции, тумори и други. Но,

на општите испити немав успех. Решивме со Роман и по еден резидент од Индија и тогашна Чехословачка да одиме во САД, во државата Меине, да ги положиме американските општи испити, зашто никој не беше сигурен дека ќе успееме во Канада. Колегата од Индија, кој цел ден возеше, нè однесе во градот Вотервил, каде што испитите ги полагавме комјутерски. Подоцна дознавме дека сите сме успеале и дека можеме да работиме како лекари во таа држава, која е на исток на САД.

Во летото на 1978 година, го посетивме Дебрецен на две недели. Мара толку се исплаши во унгарската амбасада во Отава, дури не можеше да каже кога сме се иселиле во Канада, иако, се разбира, бевме дојдени легално, со унгарски пасош. Летото побарав од д-р Муленс да ми даде уште една година стаж, зашто не бев сигурен во ништо. Така, во септември, се пријавив да ги полагам основните испити за хирургија и успеав. За Божик бевме заедно со Дупникови. Знаев дека ако сакам да работам како општ лекар во Онтарио, мора да имам шестнеделен стаж од гинекологија, детски болести, психијатрија, а од хирургија и интерна медицина не ми требаа, зашто летото работев 3 месеци во гастроентерологија, што ми беше признато како интерна медицина. Го замолив д-р Муленс. кога ќе бидам на стаж за детска хирургија во новата детска болница, да ми дозволи по пет часот попладне, да работам така шест недели, а да ми се признае како стаж за детски болести. Тој ми одобри, и веќе во јануари 1979 година работев два стажа: како хирург и за детски болести. Исто така, ми дозволија од март да работам шестнеделен стаж за гинекологија, каде што Роман ми беше од голема помош, и шест недели во Одделот за психијатрија. Така, во мај имав право да ги полагам пак канадските општи испити и ги чекав резултатите со големо нетрпение. По шест недели добив писмо дека сум успеал и дека сум положил. Голема радост настапи дома, зашто по јули немав работа, ама со лиценцата на општ лекар, можев да работам во многу здравствени установи. како и во болницата на војската.

Отидовме со кола во Торонто, оддалечен околу 500 km од Отава, а комората на Онтарио ми даде дозвола број 30888, со која имав право да работам како општ лекар. Во пролетта на 1979 година во Дебрецен почина татко ѝ на Мара и таа отиде таму, на погребот, а мене ми беше многу мачно да работам и да се грижам за децата. Така, ја чекав Мара да се врати. По јули, кога дојде крајот на мојот стаж, им помагав на колегите по васкуларни операции, а државното осигурување ми плаќаше по 50 долари за големи и по 30 долари за мали операции. Навечер, до полноќ

учев и се готвев за полагање на писмените испити по хирургија, кои беа планирани за септември. Пред да полагам, ми се јавија од федералното министерство за здравство, како што тоа беше во 1974 година, и ме прашаа дали сакам да одам да работам како хирург во една болница на север од државата на една година, со добра плата. Иако во Унгарија специјализирав и работев како хирург, во Канада не ми се признаваше тоа и повторно морав да учам и да полагам. По писмените испити, со авион од Монреал стигнав до градот Форбиса, населен главно со Индијанци, каде што беше сместена и болницата на еден северен остров над Квебек. Таму работеа двајца општи лекари и јас морав да работам како општ лекар и да се занимавам со проблемите на Индијанците и, ако треба, да помагам при породувањата, иако, се разбира, бев пратен да работам како хирург. Поради тоа што бев оддалечен од семејството и што немав можност да работам како хирург, за што и бев повикан, по еден месец побарав од Министерството да ме ослободат од мојата работа во индијанската болница. Кога бев таму, ми се јави Мара и ми кажа дека сум ги положил писмените испити по хирургија, така што на почетокот на ноември се вратив дома и почнав пак да им помагам на колегите по васкуларна хирургија. Но, исто така, се готвев за последните усни испити, кои беа планирани да се полагаат во Монреал во средината на ноември.

За среќа, по една операција, се сретнав со д-р Јасер Акурекли, по националност Турчин, кој многу пати се обидуваше да ги положи испитите, но, за жал, не успеа и така стана помошник на д-р Кеон по кардиохирургија. Тој ми рече да одам во Монреал, во еден хотел близу до болницата, каде што ќе ги полагам усните испити. Ми рече уште да видам колку време ми треба да стигнам дотаму изутрината следниот ден. Мислам дека неговите совет многу ми помогнаа да го добијам статусот хирург во Канада.

На 16 ноември 1979 год., во 8 часот, бев во ординацијата на директорот за испити, каде што чекаше уште еден човек, за кого помислев дека и тој ќе полага. Секретарката ни донесе кафе и јас му реков на колегата тој да се послужи прв, но тој ми одговори: Не, првин ти, а потоа јас. Кога стигна директорот за испити, ме однесоа во една соба и ми дадоа документи за да прегледам една пациентка, која имаше жолтица. Кога ја прашав што имала како први симптоми и кој ја донесол во болницата, таа ми одговори дека не знае англиски да зборува. Тогаш, ѝ реков, кажи на твојот мајчин јазик. Јас, по првата реченица, по акцентот дознав

дека таа е Унгарка, и уште ми рече дека не знае како да ми каже освен само со рака, и ми покажа дека ѝ расте мевот како да е полн со ветар. И одговорив на унгарски дека веројатно мисли на „подуеност“. Таа тогаш седеше на креветот и по мојот прв збор на унгарски јазик падна на креветот, велејќи „леле боже“, а потоа ѝ кажав кој сум и зашто сум таму. На тоа таа ме замоли по испитите да ѝ кажам дали сум успеал, иако, за жал, нејзината болест беше рак на цигерот. Во салата се сретнавме со Комисијата за испити, составена од тројца: еден патолог, еден хирург и еден интернист. Видов, со тој што пиев кафе утрото, сега седеше на масата – бил патолог. За да нема корупција, испитите ги организираа во други градови, а не таму каде што стажираш. Ниеден од нашите професори немаше право да биде во Комисијата, а тројцата што нè испитуваа нас, беа дојдени со авион од централна Канада. Првин имав неколку прашања што ми ги постави интернистот за некои болести по операцијата. Втор беше хирургот, кој ме стави во стапица. Ми рече дека еден пациент има тромбоза на едната нога и оттаму се појавува емболија во белите дробови. Што ќе стане ако поради хепаринот, има крвавење на желудникот? На тој што пиевме кафе, му одговорив: Тогаш ќе му дадам антидот. Потоа, на следното прашање за малигни проблеми, одговорив исцрпно и аргументирано. За жал, на тие прашања Алфред не успеал да положи, а јас целата книга ја научив – не знам колку пати читајќи ја во тие 4 години, кога бев на стажирање. Бидејќи сè знаев и не можеше да ме фати дека не знам, ми честита со зборовите: „Ти добро си се подготвил!“

Времето беше 13 часот напладне кога излегов од салата и ни рекоа да се појавиме подоцна, за резултатите. За тоа време, отидов близу до хотелот и седнав во една кино-сала, каде што секои 5 минути гледав колку е часот, зашто како да беше застанал мојот часовник. Тие кои седеа до мене, сигурно се чудеа што ми се случува. Во 16,30 часот излегов од киното и отидов да чекам со другите четворица до пет колеги за резултатите, пред вратата на директорот. Точно во 17 часот излезе секретарката и ни даде по еден затворен плик, додека мене ми се тресеа рацете, па решив да излезам пред болницата. Кога излегов и застанав под една ламба, го отворив писмото, и многу кратко прочитав: „Комисијата за генерална хирургија сака да ве информира дека вие успеавте.“ Не верував во она што го прочитав, па отидов под друга сијалица и пак почнав да читам: сум успеал на усните испити. Веднаш отидов и од јавна телефонска говорница на улица ѝ се јавив по телефон на Мара и ѝ го прочитав краткото писмо. Таа се израдува и ми рече да побрзам да стигнам дома

*Со семејството на Божик во Отава 1979 година
With my family on Christmas in Ottawa in 1979*

со автобус, зашто ќе ги покани Дупникови заедно да празнуваме. Тогаш Владислав се вратил од Манитоба, и работеше во една болница за психијатрија, која беше околу 100 km оддалечена од Отава, а тој со кола одеше секој ден.

Во автобусот со кој се враќав цели два часа го читав писмото и ме обземаше огромна радост. Тоа ми ја отвори вратата кон естетската хирургија, наместо да бидам општ лекар. Отидов да ѝ кажам на Унгарката дека сум успеал, но, за жал, таа не беше во собата, а на сосетката ѝ реков да ѝ каже дека успеав...

Дома ме чекаа со шампањско, а и Владислав не веруваше, зашто претходната година ниту еден од нашата болница не успеал од првпат да ги положи усните испити во Монреал. Меѓу нив, не успеале и колегата резидент од Унгарија и еден од Индија. Тој од Индија подоцна стана кардиохирург во Едмонтон со светско реноме, дури правеше пресадувања на срце на возрасни луѓе над 80 години. Тој стажирал кај д-р Кеон во Отава и работел со него неколку години пред да му понудат

директорско место на професор во Едмонтон, во провинцијата Алберта.

Следниот ден решивме да одиме во Порторико, пред Божик, на една недела, но притоа се определив да почнам да се организирам да отворам своја ординација во Отава. Поради децата не сакав да се иселам во друг град. Во Канада како и во САД, по стажот мора да си одиш, освен се разбира, ако не решат да те задржат на работа во училишната болница. Знаев дека ќе биде многу мачно да најдам работа како хирург во некоја болница во Отава, зашто тука секој хирург има привилегија и оперира само еден ден неделно. Сите имаа своја ординација, но не во болницата. Мислев да работам и како општ лекар додека не најдам работа како хирург, и тоа ако е еден ден неделно. Недалеку од болницата „Сивик“, каде што имав договор за станот до јули 1980 година, најдов една четирикатна зграда изградена само пред 2 години, во која на вториот кат имаше празен простор, за кој газдата ми понуди да направи за мене ординација до 15 јануари. Го потпишав договорот без да знам ништо за десетте години што треба да плаќам кирија од 365 долари месечно. Во ова цена било вклучено и користењето на подземната гаража. Објавив оглас во најголемиот весник на Отава, со кој барав секретарка, а се јавија над сто кандидатки. Го замолив Владислав да ми помогне за интервјуата за секретарка. Вториот ден тој ми рече дека нашол една, за која мисли дека ќе биде добра. Тогаш ги прекинавме понатамошните интервјуа и почнав да се готвам за нашето патување во Сан Хуан, главен град на Порторико. Порторико на шпански значи богато пристаниште, кое од 1898 година е под САД, како придружна држава. Но, сепак, не како држава на САД, туку без право да гласа за претседател на САД. Тоа е третиот по големина остров на Карибите, по Куба и Хиспанола. Со авион стигнавме во Сан Хуан и бевме сместени во центарот на градот, во апартман со базен, каде што само ние бевме по цел ден крај базенот, а навечер одевме накратко во барот „Мара“. По посетата на барот, игравме карти до по полноќ, а мој партнер беше Тони, со кого секогаш победувавме. Сопругата Мара ни готвеше специјалитети од унгарската кујна. При престојот, ја искористивме можноста да го посетиме стариот град, каде што Шпанците и Американците имаа водено долги битки.

Новата 1980 година ја поминавме дома, прв пат без обврски, но со големи и непознати планови за иднината.

12.

ОТВОРИВ ОРДИНАЦИЈА ЗА ОПШТА МЕДИЦИНА

12.

THE OPENING OF MY OFFICE FOR GENERAL PRACTICE

Денот што засекогаш ќе го паметам е 15 јануари 1980 година, кога ја отворив мојата прва приватна ординација за општа медицина. Ординацијата ја опремив со неопходниот мебел и медицински инструменти. Ги посетив четворицата лекари и двајцата стоматолози и им се претставив дека сум нов кирија во истата зграда. Сите ме прашаа дали знам што правам, зашто никој не потпишал договор за кирија на ординација за десет години, туку вообичаено тоа се правело само за пет, ако сè оди добро – зашто во спротивно, ако немам пари редовно да плаќам кирија, ќе ми земат сè што имам.

Тогаш падна владата на Џо Кларк, која беше на власт само неколку месеци и Канада почна да се подготвува за нови избори за кратко време. Ниту луѓето на Кларк, ниту оние на Трудо не знаеја дали ќе останат во Отава, или ќе мора да си одат! Така, цените на недвижниот имот на граѓаните паднаа многу ниско и банките даваа камата со 18%, што беше рекорд. Тоа беше причината за мојата мала кирија, за што јас не знаев, но сè одеше во моја полза, зашто на изборите победи Трудо и пак стана пример. Економијата почна да расте, како и кириите. Така десет години, јас плаќав 365 долари на месец, додека моите колеги плаќаа по 700 канадски долари кирија. Добро ќе беше да бев потпишал на 20 години, но, кој би знаел? Мојот пријател Грк, стоматолог, ми рече да објавам оглас и во грчкиот весник кој неделно излегуваше во Монтреал со забелешка дека зборувам грчки, така што можеби ќе доаѓа и по некој Грк, особено

*Првиот ден во новата ординација јануари 1980 година
My first day at my medical office in January 1980*

од постарите, кои не зборуваа англиски јазик. Но, ме тешеше тој, да немам голема надеж, за жал Грците и кај него не оделе зашто не сакале да плаќаат, а му завидувале ако некој од нив побрзо напредува. Му реков дека за мојата услуга плаќа државата, додека неговите пациенти самите си плаќаат. Ми одговори само дека ќе видиме. Се покажа дека јас бев во право, зашто како општ лекар видов дека над 80% од моите пациенти беа Грци, главно од Пелопонез, кои работеа во ресторани и во други услужни дејности. Наутро одев да ѝ помагам на васкуларната група, а попладне, пак, во ординацијата, ако имав некој пациент.

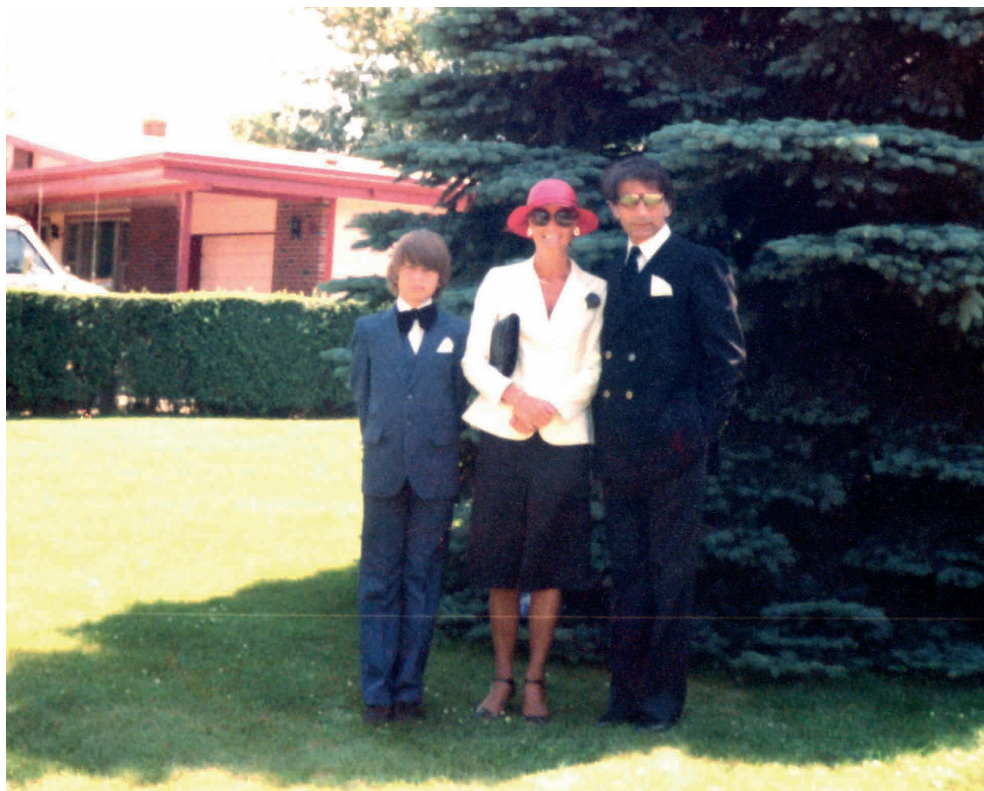
Почнав да работам во амбулантата на воената болница, и тоа нон-стоп од попладне во петок до понеделник. Многу ноќи немав ниеден пациент и така можев да си посијам. Таму имаше кафетерија за работниците на болницата и бесплатно се храневме. За трите дена ми се плаќаа околу

150 долари, што беа доста пари за мене, особено за трошоците на мојата ординација.

Во Канада, во тоа време, секоја недела имаше таканаречена „отворена куќа“ од 14 до 16 часот попладне, така што многу куќи и станови кои тогаш се продаваа, можеше да ги посетиш. Еден ден во февруари 1980 год. на мојата сопруга Мара ѝ реков: ајде оваа недела да одиме да видиме некоја куќа. Видовме само три, но една беше многу близу до мојата ординација и таа куќа многу ми се допадна. Имаше голема градина, која беше на 2 нивоа со 21 елка, а поради големата покривка со снег, не можевме да влеземе во градината. Куќата имаше 3 спални соби со голема дневна соба – салон и кон улицата беше изградена со камен, а имаше гаража за две коли и со големо место за паркирање пред куќата. Пред 6 месеци оваа куќа се продавала за 124.000 канадски долари, а агентот нас ни ја понуди за 104.000 долари. Му реков дека можам да платам само 94 илјади, но дури од 1 мај, зашто не можев да плаќам камата од 18% и уште да побарам од газдата да ми даде заем од 70 000 долари, односно да ја платам куќата во рок од 5 години. Сопственик на куќата беше една стара жена, која живееше со ќерка си. Кога го слушна моето име, веднаш му рече на агентот дека јас сум се грижел за нејзиниот сопруг кога бил пациент во болницата „Сивик“ и дека мажот ѝ, кој умрел од рак на дебелото црево, многу ме сакал и дека таа може да ме чека до мај, и ќе ми даде заем со камата од 11% на 5 години. Брзо го потпишавме договорот и еден професор, пријател од Чешка, ми рече дека пак правам голема грешка – без да барам архитект да види што е причината што оваа жена сака толку брзо за толку малку пари да ја продаде и да се ослободи од куќата. Му реков дека е доцна, зашто јас веќе го имав потпишано договорот. Почнавме да штедиме за тие 24 илјади канадски долари, кои требаше да ги собереме до мај.

Пред Велигден, времето се подобри и почна да покажува знаци за пролет и решивме со колата првпат да појдеме во Вашингтон. За еден ден стигнавме таму и се сместивме во еден мотел, во едно од градските предградија. Ги видовме најголемите знаменитости на престолнината и се шетаваме пред Белата куќа. Кога еден уличен продавач ми понуди да купам ремен, на што јас му реков дека веќе имам два и уште му реков дека не ми требаат, а уште дека и немам пари за тоа, тогаш синот Тони ми рече: „Тате, имаш пари во џебот, јас видов“. Се усрамив. Во Вашингтон бевме само два дни.

Цела година работев во амбулантата на воената болница, а летото два

Со сопругата Мара и синот Тони на свадбата на роднината Џон Киру во Виндзор, во летото на 1980 година
With my wife Mara and my son Tony in Windsor at the wedding of my relative John Kirou in the summer of 1980

дни во текот на месецот, секоја сабота или недела одев да работам во амбулантата во една болница во градот Корнвол, кој е оддалечен околу 100 km од Отава.

Амбулантата ја раководеше една група лекари од Индија, кои ми плаќаа 18 долари на час, така што цела ноќ работев за околу 200 канадски долари, но тие пари тогаш ми беа од голема помош. На крајот на април му побарав на директорот на зградата за лекари да се иселиме на 1 мај. Ми кажа дека нема никаков проблем, зашто неколкумина лекари веќе чекале да се ослободи некој стан. Така, ние на 1 мај се иселивме и отидовме да живееме во куќата што ја купивме. Таа беше многу покомотна од станот што го напуштивме и имаше 3 спални, една голема дневна соба со камин и можност да запалам оган кој се гледа од дневната соба, а другата страна имаше мала соба во која беа сместени книги и ТВ.

Моето семејство следните речиси три децении во просторијата за дневен престој помина најмногу од нашето време. Куќата имаше и кујна, потоа мала трпезарија и две бањи и, што е најважно, се загреваше преку централно греење. Но, ние подоцна ставивме централна клима. Значи, куќата беше оддалечена само 10 минути пат од мојата ординација. Се иселивме во петок, а веќе во понеделникот дојде една позната фирма да ни изгради базен кој имаше форма на бубрег и чинеше 10 илјади канадски долари. Парите ги зедев на заем од лекарската комора за ординацијата, но јас ги употребив за базенот, кој неверојатно – само за една недела веќе беше готов на радост на децата. Поради одредени комунални закони на градот, или базенот или целата градина моравме да ја оградиме со железна ограда, така што ние сметавме дека е поубаво целата градина да биде оградена. Кога се вселивме, дојде соседот, типичен Англичанец, и ми се претстави. Се викаше Џек и беше 20 години постар од мене и во пензија. Немале деца, но неговата сопруга од првиот брак имаше ќерка и син. Тој и неговата втора сопруга многу пати нè канеа кај нив на скара, но и ние го правевме истото. Зимата тие ја поминуваа на Флорида. По три години, Џек решил да ја продаде куќата и да се населат во едно село до Отава. Јас му се обравив на мојот пријател Роман и го прашав дали сака неговиот колега гинеколог Пјер да ја купи куќата. Тој, исто како и јас и Роман, отвори ординација во 1980 година. Тој дојде кај мене и отидовме кај Џек да ја види куќата и на крајот Пјер ја купи. Јас се пошегував со Џек дека мене треба да ми даде 5% провизија, како што ѝ се дава на секоја агенција ако ја продаде куќата. Тоа значи 15 илјади канадски долари, на што тој рече: „Ела кај мене, со виски ќе ја наградиме твојата работа“. Тој беше вистински англиски џентлмен.

Летото со колата „форд“ на еден ден стигнавме во Виндзор. Бевме поканети за свадбата на синот на моите драги роднини Вангел и Милка Киру. Голема радост ми беше, зашто не паметам по колку години слушав македонска музика. На свадбата на Ванче свиреше македонска група од Детроит. Во тој град кој беше на другата страна на реката, живееја многу Македонци.

Во август 1980 имав покана да присуствувам на средбата на езерото Онтарио, која ја организираше Здружението од нашето село Загоричани (по грчки Василијада) во Торонто. Кога дознав дека таму ќе биде и синот на мојот кум Харила Торофија, кој како дете-бегалец отиде во Романија и таму живееше, веднаш решив да појдам и да се видам со Харила, првпат по нашата трагична 1948 година, кога во виорот на војната селото го

*Прослава на Божик на Куба 1980 година
First time in Cuba for Christmas in 1980*

напуштивме повеќе од сто деца. Од нашите постари соселани, кои биле дојдени во Канада непосредно по Илинденското востание и Андартскиот колеж во Загоричани во 1905 година, и се населиле во Торонто, разбрав дека уште во далечната 1907 година формирале Спомагателно здружение Загоричани. Но, оваа средба беше организирана од оние што се доселиле во Торонто по Граѓанската војна и меѓу нив имаше и проклети гркомани кои старото здружение Загоричани го прекрстиле со името Василијада. За жал, поради тоа, ова здружение по 100 години постоење, во 2008 година престана да постои.

За Божик, преку Монреал, првпат отидовме на одмор во Куба, на познатиот туристички остров Варадеро, околу 100 km оддалечено од Хавана. Островот е поврзан со главниот остров преку еден мал мост. Островот Варадеро е многу тесен и 20 km долг, а западниот дел е полн со бел песок и многу чисто плитко море. Тогаш имаше само еден хотел „Интернационал“ кој беше отворен првпат од Американците, на Божик во далечната 1958 година. По една недела во Куба, на 1 јануари 1959 година, победил Фидел Кастро, а хотелот веднаш бил национализиран. Тогаш дознав дека Куба, која долго време била под шпанска власт, беше нападна од Англичаните во 1762 година. По ова, многу брзо морало да

се потпише мировен договор во Париз во 1763 година, кога Англија се повлекла од Куба, но за тоа Шпанците морале да им ја дадат цела Флорида на Англичаните. Флорида има многу поголема територија од Куба. Наспроти тоа, Куба има само 110 000 km². Во 1776 година, во Северна Америка, американскиот народ под раководство на Џорџ Вашингтон решил да создаде своја држава и повел војна против Англичаните, така што по ослободувањето во 1781 година се создала новата независна држава – САД. Така, САД ја добила Флорида од Шпанците, а подоцна Луизијана од Французите, како и Калифорнија и другите држави од Мексико и Алјаска од Русија. Алјаска е купена за многу скромна сума пари за 8 000 000 долари од Русија, а тогашниот министер за надворешни работи на САД бил нападнак како можел да даде толку пари за Алјаска, што подоцна се покажа дека таа зделка била најевтина во светот. Другите територии ги добила поради силата што ја имала и така САД стана супер-сила на светот.

Населението на Куба е мешано од Европејци, Африканци и малку Кинези. Ние бевме сместени во вили кои им припаѓале на Американците пред Револуцијата. Сите вили беа блиску до хотелот „Интернационал“, а ни даваа храна во една вила која служеше како ресторан. Но, за жал, ништо не можеше да се купи. Ние цел ден бевме крај синото море и на белата плажа. Плажата е долга 20 km и сега се изградени многу хотели, главно со шпански капитал. Храната не беше ни квалитетна ни доволна, ама ние не отидовме таму за храна, тука за морето и сонцето. Тогаш таму одеа само канадски туристи, поради премиерот на Канада Трудо, кој беше добар пријател со Фидел Кастро, иако тоа не им се допаѓаше на Американците.

Пјер Трудо, како студент, учествувал на Светскиот младински фестивал во Москва, што се одржал во 1953 година, и тој пред Никсон ја посетил Кина и ги подобрил односите со Мао Це Тунг. Трудо беше извонреден политичар, кому и денес во Канада му оддаваат признание. Последниот ден синот Роберт падна од една палма и си ја скрши раката. Јас не побарав помош од кубански лекари, туку му ја врзав раката и следниот ден го однесов во болница во Отава.

Во 1981 година доброволно работев како лекар без плата за канадскиот ватерполо тим. Тренерот беше Унгарец, како и помошникот тренер, со кои многу пати одевме да пливаме во прекрасниот базен на Универзитетот во Отава, кој беше во центарот на градот. Исто така, многу пати го имавме на гости, кај нас, целиот тим на скара и тогаш

заедно пливавме во нашиот базен. Еднаш имавме натпревар во висење на гранка од дрво – кој може најмногу пати да се ниша горе-долу. Јас победив и сите се чудеа како тоа јас, кој имав 46 а тие беа меѓу 20 и 25 години, да ги победам. Националниот тим беше многу слаб на светско ниво и ретко одеа во странство, а јас пак, поради моите обврски, не патував со нив, така што во 1982 година се откажав од функцијата лекар на ватерполо тимот.

Во 1981 година почнав да имам сè повеќе пациенти, главно од грчко потекло, и продолжив да работам во трите болници. Мара се плашеше да не ја загубам работата во воената болница, зашто приходите оттаму ја покриваа каматата што требаше да ѝ ја плаќаме на старицата за купената куќа. Таква опасност немаше, бидејќи мојата плата од воената болница каде што работев од петок навечер до утрото во понеделник се зголеми на 300 долари, и во тоа време тоа беа добри приходи. За училишниот пролетен распуст во април 1981 година, решивме да одиме да ги посетиме нашите пријатели Дупникови во државата Западна Вирџинија. Владислав не успеал да ги положи канадските испити, ама ги положил американските испити и нашол работа во еден рударски град во државата Вирџинија. Живееја во куќа под кирија.

Ние тогаш купивме нова кола за Мара, модел „спорт камеро“ од Џенерал моторс. Решивме да одиме со новата кола на пат и за еден ден да стигнеме таму. Јас возев, а кога одевме преку автопатот на планините во државата Пенсилванија ѝ понудив на Мара таа да ја вози првпат новата кола на автопатот. Еднаш ѝ реков да не вози толку бавно, на што таа ми одговори дека е љубезна и дека ја пушта колата што сака да се приклучи на автопатот.

Во таа секунда, нè удри еден камион од одзади и ја исфрли нашата кола надвор од коловозот. Кога застава нашата кола, која имаше само 2 врати излеговме и не можевме да поверуваме каква голема среќа сме имале. Околу 20 метри пред нас имаше голема удолница, која беше премостена со многу голем и долг мост. Големиот товарен камион исто така застава и брзо стигна полиција. Ни рекоа дека камионот е виновник за судирот и ги пополнија документите. Исто така, ни рекоа да застанеме кај првата гаража, за да видат дали така можеме да го продолжиме патувањето. Во сервисот ни ги сменија тркалата и ни рекоа кога ќе се вратиме дома, веднаш да одиме на сервис. Мара цела вечер плачеше поради настанот. Им кажавме на Дупникови каква среќа сме имале, зашто за малку ќе падневме долу во амбисот и таму ќе останевме засекогаш. Поради

несреќата, немаше што да празнуваме тие три дена со нашите пријатели. Кога ја однесов колата во сервисот во Отава, техничарот ми рече дека сме имале голема среќа што камионот нè удрил одназад, близу до резервоарот за бензин, кој беше свиткан, но не и отворен. Сервисерот ми рече дека сопругата возела полека, а камионот не можел да ја намали брзината, но при ударот не истекло горивото од резервоарот, поради што се избегнал огромен пожар. Сите ќе изгоревме во колата, и децата кои седеа на задното седиште, зашто не ќе можеа да излезат преку едната од двете врати што ги имаше колата кај предните седишта. Очигледно сме имале голема среќа, како повторно да сме се родиле. Кога на механичарот му кажав дека уште сме можеле да пропаднеме во амбис, тој ми одговори дека ние сме најсреќните луѓе таа година во целиот свет. Вистината е дека оттогаш, секој ден што го преживуваме, е бонус за мене и за мојата фамилија, и сега кога ги опишувам овие настани, мора да застанам, зашто срцето ми чука многу побрзо.

Дома не работев само два до три дни, поради болките во вратот што ги имав по незгодата, а осигурувањето на возачот на камионот со задоволство се согласи да ја плати поправката на колата. Потоа, моите пријатели-лекари ми кажуваа дека во таква ситуација строго се казнува во САД, зашто таквите луѓе имаат главоболка поради несреќата и со месеци не можат да работат, а мора да му се плати целата финансиска загуба на патникот. Дури сме имале право да бараме и пари за повредата на Мара, за главоболката и за душевната болка што ја следи таквата голема несреќа. Но, тоа не го направивме, бидејќи имавме голема среќа што сме живи и здрави. Јас продолжив да работам во ординацијата во трите болници.

Во летото на 1981 год., преку Варшава, со полската авиокомпанија Лот, мајка ѝ на Мара ни дојде на гости и остана 6 недели. На две недели, исто така на гости, ни беа Иштван и Јудит, наши пријатели од Дебрецен. Иштван беше општ лекар во Дебрецен, а Јудит предаваше балет. Нејзин брат беше познатиот балетски танчар Иван Наѓ. Тој беше повеќе години танчар во унгарската опера, а пред неколку години не се врати од Запад, каде што бил на турнеја. Тогаш, заедно со Нуреув, беа водечки балетски уметници во САД. Нашите пријатели не отидоа да се видат со Иван, кој тогаш танцуваше во Њујорк. Многу убави две недели поминавме со нашите пријатели, а тие со рент-а-кар возило отидоа да ги видат водопадите на Нијагара.

Ние со мајка ѝ на Мара ги однесовме децата на курс по француски

*Дочек на Божик со Мара и децата на Јамајка во 1981 година
On Christmas with my family in Jamaica 1981*

*На реката со топла вода, Очо Риос, Јамајка на Божик 1981 година
Down River, Ocho Rios, Jamaica on Christmas 1981*

Карибските острови
The Caribbean Islands

јазик во Квебек. Таму никој не зборуваше англиски јазик. Кога отидовме да си ги земеме децата назад, по еден месец, директорот на логорот ни рече дека и двајцата течно зборуваат француски, а Тони дури знае да пцуе како француските деца. Вистина, јазиците лесно му се лепеа на Тони, како и мене, зашто и јас без големи тешкотии научив 5 до 6 јазици. Дури можев да имитирам некои тогашни унгарски и советски раководители, а подоцна дури и македонски политичари. Според моите пријатели, ги имитирав одлично, дури еднаш му засвонив на еден пријател и по телефон му го имитирав унгарскиот раководител на Партијата. Тој се уплашил, како што ми рече подоцна, мислејќи дека вистински му се обраќа нему. Многу пати пријателите од Унгарија ме молеа да имитирам некој унгарски раководител.

Едно утро, додека нашите гости беа околу базенот, јас морав да одам да ѝ помагам на васкуларната група во болницата, а кога се вратив порано дома за да бидам со нив, му кажав на Иштван дека за операцијата што ја направив добив 50 канадски долари. Ако сакав, можев да останам таму уште за една мала операција на вените од нозете, за што ми се плаќаа само 20 долари. Тие ми се чудеа како сум можел да одбијам такво нешто, кога тој би помагал дури и за 5 долари.

Вистина, целата 1981 година, иако работев во повеќе болници, за нас беше многу тешка финансиски. Сепак, и покрај тоа, однесовме наши гости во многу ресторани. Есента дојде кај мене еден дипломат од грчката амбасада, кој не го интересираше политиката, татко му во Атина бил многу богат, а тој студирал во повеќе европски престолнини и многу сакаше да има убави девојки околу него, зашто не бил женет. Ми кажа дека имал трансплантација на косата во Њујорк, извршена од д-р Орентреих, кој беше дерматолог. Му ја видов главата и не можев да поверувам дека тоа што го гледам е пресадена коса.

За Божик и за Новата 1981 година полетавме за Јамајка, во летувалиштето Очо Риос, што на шпански значи 8 реки. Јамајка е петти најголем остров во Карибите, со 11 000 km² површина. Шпанците ја викаат Сантијаго, а Англичаните од 1655 година ја крстиле Јамајка. Од 1962 година е суверена држава. Европејците се само 3%, а другите главно се викаат Африканци. Јазикот им е англиски. Ние бевме сместени во стан со две спални крај морето и храна главно си готвевме сами. На плажата имаше многу деца кои си играа по цел ден, а навечер имаше натпреварувања со желки. Желката на Тони еднаш победи, а децата од Торонто му велеа дека ѝ дал допинг.

Еден ден решивме да се прошетаме до прочуената река Даун и тргнавме по главниот пат. Кога прашав една група Африканци каде е реката, тие ни рекоа да не одиме по патот, зашто таа е горе во планината. На Мара ѝ кажав дека патот продолжува, а реката, пак, е чудо кое извира од планината – преку големите камења тече топла вода, од која никој не сака да излезе. Имаше многу туристи, а кога се вратив во Канада прочитав дека некоја група криминалци ги лажеле туристите по патот кон реката и им зеле сè што имаат, дури некои биле убиени од нив. Така, подобро беше да не слушам што сè им зеле на тоа што тие ми го кажаа. Многу сиромашна држава беше таа. Еден ден на улица ме сретна една жена и ми кажа дека живеела со една банана на ден, а кога ѝ дадов 2 долари – ми беше многу благодарна.

Во првата половина од 1982 година, работев во 3 болници во градот Корнвол, како и во амбуланта секоја втора сабота или недела од вечерина преку цела ноќ. Им реков на колегите од Индија дека не можам да доаѓам повеќе во болницата, зашто ми е далеку од Отава. За мене беше важно да бидам дома и имав убав базен, но преку лето не можев постојано да го користам, бидејќи секоја сабота и недела работев во двете болници.

Во мај истата година, за жал, Ева, сестра ѝ на Мара, ни соопшти дека

мајка ѝ починала. Брзо моравме да ја подготвиме Мара за патувањето во Дебрецен. Цела недела јас сам се грижев за децата и работев редовно. Тогаш, васкуларните хирурзи почнаа да ме викаат дури и преку ноќ да одам да им помагам, а за услугите ми плаќаа 30% повеќе. Не еднаш се враќав дома од ноќна операција, а во 8 часот наутро често морав пак да се вратам за да асистирам. Тогаш почнав да заработувам повеќе и решив со семејството да одиме во тогашна Југославија, а оттаму за Дебрецен. Со авион на ЈАТ летавме до Белград и оттаму до Цавтат, блиску до Дубровник, каде што се сместивме во хотелот „Албатрос“, кој за тоа време беше доста модерен. Во близина имаше еден супер нов хотел, можеби тогаш најубав на Јадран, по име „Кроација“. Блиску до морето имаше една постара зграда и хотел „Горица“ од Македонија. По една недела, се вративме со авион во Белград, а оттаму со воз заминавме за Будимпешта и за Дебрецен.

Во Дебрецен една недела бевме сместени кај нашите пријатели Иштван и Јуди, а децата кај Ева, сестрата на Мара. Во Будимпешта за три дни се сместивме во хотел „Дуна Интерконтинентал“, кој тогаш беше водечки хотел во Будимпешта, а беше изграден во 1969 година. Сега се вика „Мариот – Будимпешта“. Во хотелот се одржуваше тридневен конгрес и се видов со многу хирурзи со кои се познавав пред да се иселам во Канада. Секоја вечер вечеравме на IX кат, каде што имаше унгарски ресторан, но таму не доаѓаше ниту еден од моите унгарски колеги, бидејќи беше доста скап. Добро се сеќавам една вечер, само ние и еден пар од Јапонија бевме гости на ресторанот.

Јас тогаш не знаев дека мојот омилен професор по историја д-р Јозеф Домби уште е жив, зашто од унгарските весници дознав дека тој починал дури во 1994 година. Оттогаш многу ме боли душата што веќе не е меѓу нас, зашто со такси ќе одев да го земам со сопругата за да вечераме заедно во хотелот. Тоа ќе можев да го правам секојпат кога ќе бев во хотелот „Дуна“ или во „Мариот“ хотелот, без никакви финансиски тешкотии. Со големо задоволство ќе можев на мојот омилен професор Домби да му помагам за Божик, да му подарам некои книги или нешто друго, зашто тогаш пензијата на еден професор не беше голема и сигурно тој од малкуте пари купуваше книги за уметноста и за историјата. За многу грешки ме боли душата, но она што се случи со д-р Домби најмногу ме боли. Немав информација од моите соученици, зашто тие и не знаеја дека јас завршив Медицински факултет и дека сега живеам во Канада. По повод 50-годишнината од матурата, ме најдоа, и тоа сосема случајно,

преку интервју за ТВ, и така дознаа дека имам клиника во Будимпешта. Тоа што не можев да го сторам за д-р Домби, го сторив за моите соученици и им понудив јас да ја платам вечерата. Но, тие ми одговорија дека може да го платам само шампањското и другите пијалаци, бидејќи вечерата е платена однапред. Тие не знаеја колку јас заработувам, а јас не сакав да се фалам со тоа.

Од Будимпешта, со воз отидовме во Белград, а децата останаа во Дебрецен. По полетувањето од Белград, веќе брзо почнавме да се готвиме за слетување, видов дека летаме над еден многу убав стар град и едно големо езеро. Кога слетавме, видов дека нови туристи влегуваат во авионот и зборуваат македонски. На прашањето каде се наоѓаме, ми рекоа дека авионот слетал во Охрид, за да ги земе македонските туристи кои патуваат за Торонто. Цело време преку слушалките на авионот слушав песни и една од најубавите патриотски песни на македонски: „Дали има некој кој да не знае до каде е Македонија“. Оваа песна ми го разбуди патриотизмот и почнав да се радувам што таква песна се пее во авион на ЈАТ, но, за жал, само едно парче од нашата поделена татковина беше слободно.

Оттогаш почнав да се интересирам за тогашната Југословенска амбасада во Отава, а кога прочитав дека во 1984 година во Бања Лука, Босна и Херцеговина, имало природна несреќа, веднаш пратив пари за помош во Амбасадата.

Им свонев од ЈАТ на моите драги роднини Кузо и Марија Миталковски, дека утринскиот авион за Торонто нема да полета. Кузо отиде да ги пречека моите синови на железничката станица и една ноќ тие им беа нивни гости, а следниот ден ги однесоа до аеродромот. Нашите роднини, како и во 1963 година, така и сега се покажаа вистински и блиски и чекав да дојде време и јас да им ја покажам мојата љубов кон нив. Тоа се случи подоцна. Кога работев во Воената болница, еднаш кога немаше работа во амбулантата, јас во собата до доцна во ноќта читав. Тогаш читав една хируршка статија објавена во канадскиот журнал за хирурзи. Темата беше склеротерапија на вените на нозете без рез. Јас таа техника ја употребував летото кога работев на село, пред околу 12 години. Решив да го посетам хирургот кој имаше клиника во градот Белвил, на брегот на езерото Онтарио, оддалечено околу 150 km од Отава, на патот за Торонто. Една среда попладне во септември отидов во Клиниката и таму најдов една помлада општа лекарка, која ја извршуваше склеротерапијата, точно како што јас ја извршував во селото во Унгарија. Така, од техниката не

дознав нешто ново. Картонот беше одличен и во него пишуваше што е потребно да се прави, па дури и местото за осигурување, зашто за терапијата плаќаше државното осигурување. Јас дома направив карта-картон и многу прашања што мораа да се одговорат со „да“ или со „не“. Така, од картата, мојата секретарка можеше да ги опише консултациите, а јас само да ја потпишам. Тоа беше голема, подобро да се рече, огромна помош.

По ова, им напишав писма на над 300 лекари од Отава, дека извршувам склеротерапија на нозе и доста брзо, веќе на 21 октомври, најголемиот весник во престолнината „Отава Ситизен“ објави цела страница со мои фотографии како извршувам склеротерапија.

Не сакав да поверувам дека многу брзо имав над 20 нови пациенти за една недела, на кои требаше да им се изврши склеротерапија. Дојде време на вратата да го сменам името на ординацијата во „Клиника за склеротерапија“.

Во Канада и во САД, ако се извршува една лекарска терапија, тогаш се вика клиника, но тоа не значи болница како во Европа, туку дневна терапија во ординација, ограничена само на еден вид терапија.

13.

КЛИНИКА ЗА СКЛЕРОТЕРАПИЈА

13.

THE CLINIC FOR SCLEROTHERAPY

По отворањето на Клиниката за склеротерапија, продолжив да одам да асистирам во болницата „Сивик“, како и во Воената болница. Во пролетта на 1983 година имав сè помалку грчки пациенти и сè повеќе работев склеротерапија, па решив покрај секретарката да вработам и медицинска сестра. Летото со авион од Варшава, ни дојдоа на гости Ева со нејзиниот син, сестра и на мојата сопругата Мара. Ги запознавме со градот и отидовме на прошетка за да ги видиме водопадите на Нијагара, а го посетивме и Монреал. Децата по цел ден беа околу базенот.

Но, одненадеж, сестра ми Тана, која живее во селото Загоричани во Грција, ми соопшти дека нашиот татко Методи е многу болен и добро е да го видам. Со авион од Монреал, заедно со синот Тони, пристигнавме во Атина, а оттаму до Солун пак отидовме со авион. Таму нè чекаше еден роднина од соседното село Олишта. Татко ми, кој заедно со други 72 мажи загоричанци во 1945 година од грчките власти бил осуден на доживотна робија (101 година затвор, по турските обичаи), помина 16 години в затвор, на камените острови на Егејско Море. Како последица на тоа, имаше тешки срцеви заболувања.

Кога по 35 години стапнав на почвата на родното село Загоричани, веднаш ми навираа сеќавањата за секој дел од селото. Во однос на времето пред да заминеме, сега селото ми изгледаше празно, со многу малку жители, а големиот број на опожарени и урнати куќи, ме потсетија на тажната судбина на нивните стопани и семејства. Во мислите и потсвеста ги барав моите најблиски, моите браќа Мити, Стефо и Харила, моите другари и пријатели. Но, попусто, уште еднаш, но многу подлабоко, поболно осетив голема и сурова празнина во душата, отколку во

*Прва посета на Загоричани 1983 година
First visit to my village Zagorichani in 1983*

Унгарија во 1949 година, кога дознав за смртта на моите браќа – млади партизани – и мајка ми Цана.

На јаве и на сон, ако можев малку да склопам очи тие неколку денови, целото мое битие ги бараше моите браќа и ми се чинеше дека одненадеж од некоја страна ќе се појави некој од нив. Никако не можев да ја прифатам таа сурова вистина дека ги нема, а и до крајот на животот нема да можам да се смирам. Кога го видов татко ми Методи дека со апарат дише кислород и дека е во многу тешка состојба, уште повеќе бликна тагата во мојата душа. Вложував огромни напори да се воздржам да не ја покажувам големата болка за да не се вознемири и да не му се влоши состојбата на татко ми. Не можев да си замислам колку му е тешко на татко ми Методи што ме гледа само мене, најмладиот од четирите сина, а другите ги нема околу него и какви болки му ја раскинуваат душата во тие последни мигови од неговиот живот.

Тажна беше и посетата на гробиштата, каде што отидов да запалам свеќа на гробовите на мајка Јана и на татко Стефо и да им се заблагодарам

*Прво учество на Конгрес во Монте Карло 1983 година
First participation at a medical meeting in Monte Carlo in 1983*

што ме пораснаа.

На враќање за Монреал, моравме една ноќ да преспиеме во Атина. Не можев да спијам таа ноќ и со нетрпение чекав кога ќе замине, затоа што во мислите ми беше сознанието дека тука во Атина се кроела политиката и оттука доаѓале наредбите за страдањата на моето семејство, на моето село и на цела Македонија.

Кога стигнав дома, почнав да работам, а Мара ги одвезе нашите гости, сестра ѝ со синот до Монреал, кои ни беа гости цел еден месец, за да го продолжат патот со авион за Варшава и Будимпешта.

Со истиот авион ни пристигнаа нови гости, синот на Иштван и ќерката на Тибор, кој исто така беше лекар во едно село блиску до Дебрецен. И овие гости, како и Ева со синот, престојуваа кај нас две недели, а Мара тогаш се грижеше за четирите деца.

Во септември 1983 година, канадската и француската медицинска комора организираа заеднички собир во Монте Карло. Тогаш веќе цената на авионот не беше финансиски проблем за нас и од Монреал полетавме за Париз. Бевме сместени во еден мал хотел во центарот на градот, каде што ги посетивме најголемите знаменитости на Париз,

како и кулата на Ајфел. Јас на половина ден посетив еден пластичар, кој тогаш имаше извршено пресадување на коса, така што првпат ја видов таа операција. Колегата работеше сам, зашто медицинската сестра му подготвуваше друга операција на очи. Се чудев кога видов дека малите острови со коса ги мие со вода, која течеше во операционата сала. Јас тогаш имав прочитано многу за овој вид операција и знаев што треба да се прави.

Од Париз со авион стигнавме во Ница, а оттаму со воз во Монте Карло, во модерниот хотел „Ловз“, под кој се возат трките на формула 1. Беше многу убав хотел и плаќавме само 110 долари за ноќ, а поминавме 4 незаборавни дена. Свечената вечера беше во салата „Ларуси“ со програма. Хотелот имаше базен на покривот и Мара таму беше цел ден со сопругите на другите лекари од Торонто. Една од нив ја прашала Мара колку пати одиме на конгреси на годишно ниво, а таа ѝ одговорила дека ова ни е првпат. Како така, рекла таа, мојот сопруг е општ лекар, а ние одиме секој месец на некој лекарски собир. Трошоците се без да плаќаме данок. Вие мора да одите на повеќе такви стручни собири, затоа што твојот сопруг е лекар-специјалист.

Таа ни ги отвори очите, па кога се вративме дома го проучив добро законот. Значи, еднаш годишно имам право да одам на некој лекарски или хируршки собир во Канада или надвор од неа, под услов ако сум член на некоја лекарска организација или ако предам на некој конгрес. Тогаш, според законот, трошоците се вклучуваа како трошоци на клиниката, а исто така беше и ако посетиш некој колега. Тој ти дава потврда дека си го посетил, а си имал причина за тоа.

По Монте Карло, сите патувања поврзани со мојата професија ги ставав како трошоци на Клиниката. Тоа беше големо финансиско олеснување за мене и отвораше нови хоризонти за мојата професија. Исто така, и сопругата Мара имаше привилегии, така што освен нејзиниот билет за авион – сите други трошоци беа регистрирани на мојата Клиника. Тоа не беше проблем, зашто ширум светот, хотелите секогаш даваа соба за двајца. Храната исто така беше вклучена во цената на патувањето.

Според Мара, која е одлична готвачка и ги знае сите унгарски специјалитети, најдобра и вкусна вечера имавме во ресторанот на хотелот „Ловз“, вклучувајќи ги сите хотели низ светот што ги имавме посетено по Монте Карло. Поминавме четири незаборавни дена во Монте Карло.

Во октомври го посетив д-р Џорџ Фарбер, кој беше познат дерматолог

во државата Луизијана, во градот Њу Орлеанс. Тој ме повика да видам неколку операции за коса. Тој беше и коавтор на првата книга за пресадување коса, на д-р Валтер Унгер од Торонто, кој исто така, беше познат дерматолог. Бев сместен во многу добар хотел, но ни рекоа да не се шетаме навечер по градот, а од хотел до хотел да одам само со такси. Кај колегата бев три дни и не видов ниту една операција за коса. Кога му реков дека сум дојден за тоа, тој повика еден Африканец да дојде за втора операција, но не побара пари од него. Ме однесе на вечера во ресторан, каде што се обложуваат на натпревар за тркачки коњи. Од ресторанот се гледаше хиподромот. Ме покани да се обложам, но му одговорив дека немам многу пари за такви нешта. Ми одговори дека штотуку немам, тогаш тој ќе ми даде. Не знаев што да правам и се обложив само еднаш за еден коњ, а потоа одбив да прифатам тој да плаќа. Тој беше голем коцкар и по 20 години слушнав дека дури и Клиниката ја загубил на коцка.

Во тоа време во Њу Орлеанс живеел д-р Џон Калмар со сопругата Аги и кога дознале дека сум таму, веднаш ме поканија, иако не се познававме од Будимпешта. Тие пред многу години преку Стокхолм стигнаа таму, а тој беше светски првак во мечување со сабја и го имаше освоено третото место на Олимпијада. Тука работеше како рендгенолог. Се чудев зошто на почетокот на улицата има вооружена стража. Ми рекоа дека така било тука, а и дома имале многу оружје, ако им затреба. Куќите заради заштита од поплави им беа изградени подигнати над земјата. Кога бев таму, еден колега на д-р Фарбер - дерматологот, ми рече дека сега немал операција на коса, но ме покани да видам една операција за липосукција. Му реков дека тоа е за дерматолози, а јас сум хирург. Направив голема грешка, зашто ако прифатев – јас ќе бев првиот хирург кој извршил липосукција во Канада, а не втор, како што подоцна се случи.

Во јануари 1983 година, д-р Жерар Илуз од Париз беше поканет од американското друштво за естетска хирургија да одржи предавање и да ги изврши првите операции во САД. Д-р Жерар Илуз беше гинеколог, а пластичарите низ светот не сакале да слушаат предавање од еден гинеколог кој извршува липосукција. Како експерт, не му веруваа во тоа што тој го пишуваше и кажуваше. Меѓу нив беше и најпознатиот пластичар на светот, проф. Иво Питанги од Рио де Женеиро, кој имаше своја болница за естетска хирургија на остров блиску до градот, во која работеле 30 пластичари. Тој ги оперираше најбогатите жени на светот. На местото на липосукцијата, употребуваше операција која, за жал, оставаше голема лузна, и која не можеше да се покрие со бикини.

Неговиот авторитет беше толку голем и влијателен ширум пластичарите на светот, што тие доцнеле 2 до 3 години, за да почнат да ги извршуваат првите операции. Откога го посетија д-р Жерар Илуз во Париз, почнаа да веруваат во резултатите. Колегата на д-р Фарбер, исто така дерматолог, учествуваше на Конгресот во Лос Ангелес, во јануари 1983 година, со д-р Илуз.

Неделеку од нашата куќа во Отава се досели еден научник од словачко потекло – Јан со сопругата Ева. Кога дознаа дека ние сме исто така од Европа, нè поканија на вечера, кај нив. Таму се запознав со еден хирург од Словачка, чија сопруга беше педијатар, а со двете негови деца по 6 месеци престој во логор во Грција, дојдоа во Канада. Колегата ми се жалеше дека веќе една година не оперира и му се чини дека се плаши. Не сакав да му речам дека можеби нема повеќе да оперира, но, за жал, тоа така се случи, зашто и двајцата покажаа многу лоши резултати на канадските испити. Сопругата се откажа од другите испити, а само сопругот ги повтори, но пак без резултат. Жената со децата се врати во тогашна Чехословачка, а тој останал тука; јас му помогнав да најде работа како помошник на Одделот за патологија.

Ние решивме за Божик и за Новата 1984 година да одиме на малиот остров Света Луција, на карипските острови. Пред да замине, ги посетивме нашите нови пријатели од Словачка и за Божик им подаривме една мисирка од околу 10 kg и кутија со 24 шишиња пиво. Многу беа благодарни, зашто и двајцата тогаш немаа работа, а имаа 2 деца. За Света Луција полетавме од Монреал и бевме сместени во вили, во кои се служеше и храна. Островот е многу мал и има само 620 km², а седум пати се менувала доминацијата меѓу Французите и Англичаните, конечно, во 1979 година, за да стане самостојна држава, а за официјален јазик го задржале англискиот.

Оддалеку, особено од авион, се гледа чудото на Света Луција на Карипските Острови, големиот и малиот Питон, кои се планини во форма на јајца. За денот Божик бевме во една сала, во која богослужбата се служеше придружена со пеења на хор од Афроамериканци. Тие се поздравуваа со нас со голема топлина и љубезност. Тогаш го увидов тоа што го имав забележано во Виндзор, на другата страна од реката во Детроит, дека зголемената појава на криминал меѓу Афроамериканците не е поради расата, туку поради социјалните состојби и сиромаштијата во којашто живеат тие.

Еден ден, кога настапи лошо време, отидов на плажата да ги барам

*Дочек на Божик и Нова Година на Св. Луција 1983 година
The celebration of Christmas and New Year in Saint Lucia in 1983*

децата. Меѓу големите бранови, видов една глава и си помислив дека таа е на еден од моите синови, па веднаш скокнав во морето. Но, првиот бран со голема сила ме исфрли на брегот, на големите камења. За малку ќе останев таму. Тогаш, едно дете од Торонто почна да вика кон мене и ми рече дека моите деца отишле со другите деца во главниот град на Света Луција, односно да не ги барам во морето. Кога се враќав дома, тие тогаш и тие си дојдоа од градот, така што се смирих.

По совет на д-р Фарбер, им пишав писмо на д-р Арпад Фишер и на д-р Гиоргио Фишер, кои ги извршиле првите липосукции на светот, да станам член на нивната академија – Светската академија за естетска хирургија. Тие со радост ме примија и за 300 долари во декември станав член. Така, со тоа имав право да учествувам на нивните конгреси во Европа. Тие беа од унгарско потекло, но се иселиле во Рим во 1935 година, кога виделе дека се ближи нацизмот во Унгарија, а д-р Гиоргио

Пресадување коса со една операција, пред и потоа
Hair transplant before and after one surgery

Пресадување коса со две операции, пред и потоа
Hair transplant before and after two surgeries

се родил таму, во Рим.

На 20 февруари 1984 година ја извршив првата естетска операција, кога исеков едно големо парче кожа од главата на еден ќелав професор и со затегнување и спојување на деловите со коса, значително се намали ќелавоста. Во март ја извршив првата операција на пресадување коса, а пациент ми беше мојот пријател Роман, кој не знам како, но покажа доверба во мене. Во наредните десет години уште двапати го оперирав и сега тој има повеќе коса на главата отколку што имам јас. Тогаш, во стручната литература имав прочитано сè за ќелавоста што можев да најдам. Меѓу другото, дознав дека ќелавоста е наследна појава од таткова или мајкина страна. Ако од двете страни има ќелавост, тогаш шансите се 100% дека и детето ќе биде ќелаво. Но, ако е само од една страна, тогаш половина, значи од двајцата браќа само еден ќе биде ќелав. Вториот фактор е пациентот да има тестостерон што го создаваат тестисите. Ова го знаел познатиот старогрчки лекар Хипократ, а за тоа ние лекарите дознавме дури во 1959 година. Третиот фактор се годините на пациентот, зашто ќелавоста се појавува по пубертетот, а за појавата на ќелавоста трите фактори мора да дејствуваат во исто време. Евнусите немаат ќелавост, поради кастрацијата. Тоа го забележал античкиот грчки лекар

Хипократ – дека поради кастрацијата тие немаат тестостерон. Преку 30 години пресадував коса и не еднаш пациентите ми се колнеа дека ниту од мајчина ниту од таткова страна немале ќелавост. Тогаш, смеејќи се, им велев дека ние сме сигурни дека мајката е наша, ама тоа не можеме да го кажеме стопроцентно и за таткото.

На 4 април 1984 година се случи еден настан кој ми го смени животот на подобро. Тогаш дојде да ме посети д-р Ерик Дилеруд од Осло. Тој слушнал за мене од д-р Фарбер, но јас му реков дека немам ниту една операција закажано тој ден, освен само склеротерапија. Ми одговори дека тоа не е проблем, само ме праша зошто не извршувам липосукција. Му кажав дека јас сум хирург и тоа не е операција за мене, но ме убедуваше дека и тој е хирург и дека од тоа живее во Осло. Гласно размислував и прашав како ќе најдам пациенти? Ми рече дека кога извршував склеротерапија на жени, тој ќе ги прашува оние кои биле кандидати за операцијата, дали сакаат да се изврши и таква операција-липосукција, со локална анестезија и веднаш потоа да си одат дома. Сите што ги прашал му рекле дека сакаат, но ако може многу брзо. Тој на 4 кандидати им рекол дека мора да дојдат во Осло и ми одговори: „Гледаш, сега ти најдов 4 пациенти и ти имаш за операција. Од толку многу пациенти за склеротерапија, ќе избереш од нив за липосукција.“ Каде ќе ја научам ова операција, прашав. Вели, во јуни во Кан, Франција, ќе се одржи Првиот светски конгрес за липосукција и таму доаѓаат многу хирурзи, а и тој ќе биде таму. За вечера го одвезов во Монтреал, каде што колегите од Квебек имаа собир посветен за склеротерапија. Им се јавив на организаторите со зборовите дека сакам да се запознаат со еден колега од Осло, но него го немаше. Првин се посрамив, но подоцна го најдов во барот. Беше доцна и по вечерата се сместивме во хотелот „Холидеј ин“ во Монтреал. Тој, пак, ме остави сам во собата и повторно отиде во барот.

Утрото јас си заминав за Отава, а тој полетал со авион за Филадельфија. Таму го посетил д-р Њуман, кој беше познат отоларинголог и пионер во операциите за липосукција во САД. Тој, исто така, ја формирал Американската асоцијација за липосукција и беше нејзин прв претседател. Инаку, тој беше познат како стручњак за ринопластика – операција на нос – и на таблата на неговиот „мерцедес“ пишуваше: хирург за нос. Тој извршуваше по 10 операции на ден, а за 100 милиони канадски долари сакаше да го купи хокеј тимот на Филадельфија. Ерик ми вети дека ќе му каже на д-р Џулиус Њуман веднаш да ми прати покана за Конгресот во Кан. Чекав две до три недели, па се обравтив до клиниката

на д-р Њуман, од каде што ми рекоа дека веднаш ќе ми пратат покана. Тогаш за учество на Конгрес се плаќаше малку, ако добро се сеќавам само 250 долари.

Бев сместен во познатиот хотел „Карлтон“ во Кан и плаќав само 110 долари, а сега во 2015 год. чини 650 евра за една ноќ. Кога излегов од хотелот, пред вратата ме чекаа многу папараци и ме фотографираа. Јас им реков дека не сум актер, туку одам во хотел „Греј Албион“, каде што се одржуваше светскиот конгрес за липосукција. Слушав цел ден предавања проследени со дијапозитиви, а следниот ден морав да полетам за Брисел. Така, вториот ден не учествував на свечената вечера која беше организирана во супермодерните згради на Кан со име Калифорнија, недалеку од центарот. Таму кратко се запознав со д-р Мишел Хашмати, кој имаше иранско потекло и беше општ лекар, но изведуваше мали естетски операции, а парите ги правеше како познат трговец со ирански килими. Неговата ординација беше во најмодерната зграда во Кан, во центарот на градот на познатото шеталиште „Ла кроазет“ до синото море, крај брегот полн со големи и убави палми. Имам видено многу убави градови на светот, ама сепак Кан е Кан и тоа е причината сега, на стари години, да одам на одмор во септември. кога богатите ќе се вселат во градот за зимата. Во Кан и да си сиромав се чувствувааш богат само со шетањето на „Ла кроазет“.

На аеродромот во Брисел ме чекаше мојот пријател д-р Гергел Чаки од Дебрецен, кој беше на тримесечна обука во една државна клиника во градот Кент во Белгија. Ме праша како ќе одиме до центарот и каде ќе се сместиме, на што му одговорив дека тука ќе избереме добар хотел, а тој ќе ми биде гостин. Ми кажа дека Брисел е многу скап град, на што му одговорив дека не треба да се секира, зашто имав виза-картичка со мене и можеме да потрошиме и 30 000 долари. Со такси стигнавме во хотелот и ни дадоа соба со 2 кревети. Му предложив да одиме да вечераме, а тој настојуваше да најдеме некој поевтин ресторан. Повторно му одговорив дека виза-картичката е кај мене и дека ќе одиме во ресторанот да јадеме и, се разбира, да пиеме. Имавме добра француска храна и вино, но тој не сакаше да порачам големо шише со вино, на што му реков дека тој е мој гостин и крај. Подоцна, цела ноќ зборувавме во собата за нашата работа во Клиниката во Дебрецен. Ми кажа дека е дојден на обука за операции на тироидната жлезда. Ми рече дека во Дебрецен кога почнав да формирам група за големите торакоабдоминални операции, и него сум го зел во мојата група заедно со Лаци. Меѓутоа, јас тогаш заминав за

*На излезот од тунелот Мон Блан во Италија 1984 година
At the exit of the Mont Blanc tunnel in Italy 1984*

Копенхаген и тие ме чекале да се вратам, но за моето решение дознале откако професорот Селецки пред сите колеги го прочитал моето писмо во кое пишував дека не се враќам во Дебрецен. Тој тогаш се приклучил кон групата на д-р Балаж, кој се занимаваше со операции на тироидната жлезда. Добро решил, зашто д-р Балаж станал директор на Клиниката, а Гергел подоцна напишал кандидатска тема за тироидната жлезда.

Ме придружуваше до аеродромот и јас полетав за Монреал, а тој со воз си замина за Кент. На разделба ми рече дека нема да ме жали за трошоците, зашто сум бил на пат кон врвот на успехот.

Од 4 до 6 јуни 1984 год. бевме сместени во хотел „Плаза“ во Њујорк. Тој е водечки хотел во градот, а го имаше купено милијардерот Доналд Трамп. Тогаш плаќав околу сто долари, а сега се плаќа за една ноќ над 500 долари. Во хотелот имаше собир Американската асоцијација за естетска хирургија и Американското здружение на естетските хирурзи. Членови на овие здруженија беа најмногу дерматолози, отоларинголози, генерални хирурзи, офталмолози и дури општи лекари. Тогаш дознав дека пластичарите се одделиле од генералните хирурзи во 1947 година и дека формирале своја асоцијација. Во оваа организација може да биде член само оној кој е пластичар - така другите специјалисти си формирале свои организации. Најголема беше Американската академија за фацијална пластична и реконструрална хирургија.

Пластичарите почнаа голема војна против оваа организација, велејќи дека само тие имаат право на зборот „пластика“, а го нападнаа претседателот на новата организација. Работата заврши на суд, а пластичарската организација мораше да плати еден милион долари поради навредата на д-р Андерсон, кој беше познат отоларинголог. Анатомијата на лицето најдобро ја знаат отоларинголозите кои оперираат нос и грло, но и генералните хирурзи, кои ги оперираат лицето и вратот.

Конгресот се одржуваше во хотел „Плаза“. Јас првиот ден, претпладнето, посетив еден отоларинголог кој ме покани уште во Кан при извршувањето операција за липосуцкија во неговата ординација. Го видов како извршува липосуцкија на една страна на половината, зашто за другата страна не можев да бидам таму, морав да се вратам на Конгресот, кој тогаш започна. Така ја видов првата таква операција во мојот живот. Но, таква операција јас подоцна извршив на 1565 пациенти и така лекував над 8 000 регии на телото без никакви компликации. На Конгресот имаше предавање на еден општ лекар од Сиднеј од Австралија, кој првпат извршил пресадување на коса со таканаречени

„мини острови“, или, како што рече тој, ги поделил на четири парчиња големите острови и така ја извршил операцијата на пациентот. Јас немав видено многу пациенти со трансплантација на коса, но неговата глава се гледаше доста нормална. На Конгресот имав можност да се запознам со многу колеги од целиот свет...

Во летото на 1984 година заминавме за Париз, каде што зедев рента кар кола и по неколку дена од градот на Сена тргнавме за Женева. Се сместивме пред градот, во еден мотел. Кога стигнавме во него, следниот ден имаше толку голем дожд што децата не сакаа да застанеме, туку преку тунелот на Монт Блан стигнавме во Северна Италија, на пат за поранешна Југославија.

На границата мораше да купиме купони за безнин со долари, инаку не можевме да влеземе. Уште во Торонто имав резервирано две соби за една недела во хотелот „Београд“ во Ловран, вклучително и со храна. Хотелот имаше градина и беше до брегот на Јадран со чистата вода. Навечер свиреше една унгарска ромска група од Будимпешта. Пред хотелот се сретнав со Чаба, мој соученик од Факултетот по физичко воспитание, кој беше унгарски првак на 100 m трчање. Тој ме покани да пиеме пиво и ми рече дека ја напуштил Унгарија без дозвола, а дека сега е тренер во западниот дел на тогаш поделената Германија. Тој ме праша како можам да бидам сместен во овој хотел со фамилијата со унгарска плата како професор по физичко воспитание, но кога му кажав што подоцна се случи со мене, ми честита и тогаш ми рече јас да го платам пивото. Голема радост ми беше да се среќавам со соученици од двата факултета што ги завршив во Унгарија.

Од Ловран заминавме за Унгарија и отидовме на езерото Балатон, во туристичкото место Балатонфолдвар, таму каде што се запознав со Мара во 1958 година. Сега имавме пари да се сместиме со сопругата во најдобриот хотел, а двете деца беа сместени кај Иштван и Јудит, кои имаа стан крај езерото, во наша близина. Една вечер, Иштван и Јудит дојдоа кај нас и отидовме во барот на хотелот.

Тогаш го видовме Хофи Геза, најдобриот унгарски комедијант и веќе немам видено, ниту на ТВ или на друго место, таков добар артист-комедијант. Во Будимпешта цела година сам го полнеше театарот, та мораше со месеци однапред да се обезбеди билет за негова претстава. Хофи ја почнал својата кариерата во Дебрецен и во тоа време Јудит играла во театарот како танчарка во балетската група. Хофи имаше претстава секоја вечер во различни места околу Езерото. Се потсети кога

*Со семејството во Будимпешта 1984 година
With my family in Budapest in 1984*

во 1961 година пред театарот поминувале студентите од класата на Мара кои оделе на ручек. Тие се интересирале како може да се запознаат со неа, која беше вистинска убавица и имаше многу убаво тело и, особено, прекрасни нозе. Хофи Геза рече дека надежта за запознавање со Мара им пропаднала кога еден актер им кажал дека немаат никаква шанса, бидејќи таа има свршеник, кој е студент по медицина. На ова, на Геза му реков да не дошол тука кај нас за да ми ја земе Мара, а тој ми одговори со „да“ но немал надеж, затоа што јас правам многу повеќе пари во Канада и не сум дебел и ќелав како него. Му реков дека ако не можам да работам како естетски хирург во Отава, тогаш ќе дојдам во Унгарија и ќе бидам хуморист како него. Тој на тоа се зачуди, а уште повеќе кога му кажав дека ќе имитирам унгарски и руски политичари. Покажи што можеш рече, а јас му одговорив дека ќе го имитирам унгарскиот шеф на партијата Јанош Кадар и Леонид Брежнев. Кога го остварив тоа, Геза ми призна со зборовите „Подобро остани таму и не доаѓај тука, да се натпреваруваш со мене“. Сите се смеевме. Но, се договоривме да ме посети во хотелот „Дуна интерконтинентал“ како што тогаш се викаше „Мариот“, за да

му пресадам коса, без да ми плаќа. Но, тој не дојде, или можеби уште останал во Балатон или, пак, си ја сменил желбата. Во Дебрецен бевме една недела и ние бевме сместени кај Тибор, а децата кај Ева, сестрата на Мара.

На пат за Париз, ноќевавме во Виена, во хотелот „Регина“ и се запознавме со центарот на градот. Следната ноќ ја поминавме во еден хотел близу до германско-француската граница. Во Франција требаше да платам 20 франка патарина, и тоа го направив, ама му дадов банкнота од 200 франка, но службеникот не ми врати кусур, иако му зборував на англиски, а децата на француски јазик. Тој велеше дека сум му дал 20 франка, а не 200. Но, тука имаше еден полицаец и му се обравивме нему, а тој ми рече да го продолжам патот, зошто нема време да се расправа со мене. Од дома напишав писмо и до француското министерство, но одговор никогаш не ми дојде.

Од Монреал, со автобус се враќавме дома. Летото објавив оглас во весник дека мојата практика се ограничува на извршување само на склеротерапија, трансплантација на коса и липосукција. Не требаше да се секирам, зашто по моето патување на десет денови во Париз–Монте Карло, многумина мои грчки пациенти што ги имав, се откажаа од мене како матичен лекар, точно како што ми рече мојот грчки пријател – стоматолог. Роман ми рече дека ако одам на одмор над една недела ќе ги загувам сите пациентки, зашто ќе дознаат дека нема да сум тука, иако сум потребен, особено ако има некое породување. Исто така се откажав и од васкуларната група и од воената болница. Ова беше знак дека можам да се грижам за моите потреби кои секој месец растеа повеќе од приходите на Клиниката.

Во септември 1984 год., полетав за Њујорк, каде што се одржуваше тридневен курс за офталмолошка пластика. Сè беше организирано од д-р Пјер Гибор, кој беше офталмолог и професор во еврејската болница Монт Синаа. Курсот за обука беше многу добар и се обидувавме да извршиме операции на очи на кадавери.

На крајот од септември дојде време да ја извршам првата липосукција. Дотогаш немаше објавено ниедна книга ширум светот посветена на липосукцијата, бидејќи тоа беше нов вид операција.

Во Кан, каде што ги порачав инструментите за липосукција, фирмата ми даде една брошура со неколку фотографии, напишана од познатиот француски естетски хирург д-р Пјер Фурније од Париз и од неговиот колега, кој работеше во Стразбур. И двајцата беа отоларинголози. Тогаш

Една од моите први липосукции, пред и по операцијата.

Пациентката дојде од централна Канада и си замина задоволна

One of my first liposuctions, before and after surgery.

Patient was from central Canada and she was very satisfied with my work

дознав дека липосукцијата е базирана на знаењето и дека клетките на маста се размножуваат само до пубертет, а потоа само се зголемуваат. Така, ако извадиме милијарди клетки од пациентот, ќе го добиеме крајниот резултат, освен ако пациентот не се здебели над 300 kg – тогаш клетките ќе почнат пак да се множат. Одбрав една жена која имаше голем тумор – липом на коленото. Таа не беше за естетска операција, но можев да видам дали инструментите што ги порачав во Кан и машината за аспирација се во ред. Сè беше во ред и бев многу радосен. Од октомври, како што ми рече Ерик од Осло, имав сè повеќе и повеќе операции за липосукции. На крајот од месецот полетав во Њујорк, да го посетам д-р Џеи, кој извршуваше намалување на ќелавоста со сечење парче кожа над вратот, како што и јас ја имав завршено мојата прва операција. Вечерта колегата ме покани на вечера во еден ресторан, каде што беа поканети и Марио од Австралија и Патрик од Париз. И двајцата беа добро познати лекари – за трансплантација на коса. Марио извршуваше една доста сложена операција за намалување на ќелавоста, тој повлекуваше коса кон темето отстрана. Јас ги имав читано неговите публикации и пласираните искуства. На вечерата се исчудив кога колегата од Њујорк, специјално за оваа средба, имаше донесено две шишиња вино од дома. Подоцна, тој обичај го забележав и во Австралија.

За Божик и за Новата 1985 година бевме во Доминиканската Република, блиску до Санто Доминго. Доминиканската Република е сместена на една половина од островот Хиспаниола. Островот бил

откриен при првото патување на Колумбо во 1492 година, и тогаш му го дал името Хиспаниола. На источниот дел од островот се наоѓа Доминиканската Република. Особено во Пунта Кана има многу убава плажа и добри хотели. Западниот дел на островот припаѓа на најсиромашната држава во цела Америка – Хаити. Таму и денес не одат туристи и нема хотели, а по катастрофалниот земјотрес, ситуацијата многу се влошила. Доминиканската Република долго време беше под режимот на генерал Трохилјо, кој беше диктатор од 1930 до 1961 година, кога од заседа го убија неговите телохранители. Диктаторот Трохилјо дури и името на престолнината Санто Доминго го прекрсти во Трохилјо Сити. Населението е мешано од Европејци и Африканци, а ние бевме сместени во една мала вила. За Божиќ и за Новата 1985 година имавме свечена вечера крај морето.

14.

СЛЕДНИОТ ЗАФАТ – КЛИНИКА ЗА ЕСТЕТСКА ХИРУРГИЈА

14.

NEXT CHALLENGE: THE AESTHETIC SURGERY

Новата 1985 година ја почнав со нова табла на влезот на зградата. На вратата на мојата ординација пишуваше „Клиника за естетска хирургија“. Тогаш почнав да се подготвувам за моето патување во Лос Анџелес и Австралија, за да ги посетам Марио и сестра ми Џилја, мажена за еден Грк од селото, со кого бев роден во ист ден и иста година. Тие живеела во Мелбурн и имаа една ќерка и еден син. Се иселија таму затоа што во тоа време многу Грци одеа масовно во Австралија. Меѓу другото, за нивната одлука за иселување влијаеше и тоа што татко ми Методи кога излезе од затвор не сакаше да го види зетот Грк, кој подоцна се покажа како многу добар сопруг и татко.

Од Отава секогаш полетувавме со авион за Лос Анџелес преку Торонто. На крајот на јануари, таму имаше тридневен конгрес на двете американски организации: Американската асоцијација на естетски хирурзи и Американското друштво на естетски хирурзи. Сите бевме сместени во луксузниот хотел „Сенчури Плаза“, каде што во свое време беше сместен и претседателот на САД Роналд Реган, кога ги чекаше резултатите од изборите во 1984 година.

На Конгресот се запознав со многу колеги, со неколку од нив претходно се имав видено во Кан на Светскиот конгрес за липосукција. Не сакаа да веруваат дека јас по Кан имам извршено над 20 липосукции. Им реков дека причината за тоа е што имам сопствена клиника за склеротерапија и многу пациенти дознаа дека вршам и липосукција, откако дојдоа за

склеротерапија. Немав време ни да излезам од хотелот. Мара со другите жени одеше овде-онде, но и тие не отидоа во Лос Анџелес, зашто нашиот хотел беше сместен во елегантниот Беверли хилс. Не знам колку пати имам одено во Лос Анџелес, но секогаш конгресите се одржуваа само во Беверли хилс. Така, поради презафатеност всушност не го запознав подетално Лос Анџелес.

Беверли хилс е богатото и елегантно предградие на Лос Анџелес, каде што живеат холивудските ѕвезди и има многу скапи хотели, а еден од нив е хотелот „Плаза“. На Конгресот се реши двете групи што извршуваа естетски операции да се соединат и да се формира новата организација под име: Американска академија на естетска хирургија. Така и јас станав нејзин основач и член. За претседател го избравме многу почитуваниот пластичар од Бостон д-р Ричард Вебстер. Тој секогаш и на сите им помагаше, дури иако беа општи лекари.

Во САД и во Канада секој има право да оперира што сака, но е одговорен за резултатот. Се чудев како може да нема многу проблеми со операциите кога сите имаат право да оперираат. Дури и за трансплантација на срце. Во Унгарија, иако имаше толку ограничување, пак имаше многу проблеми со естетските операции.

Оттаму со американски авион полетаваме за Хаваите и без да излеземе од авионот стигнавме во австралискиот град Сиднеј. Тука, многу патници излегоа од авионот, а потоа ние продолживме да летаме за Мелбурн. Од небото ја забележав зградата на операта во Сиднеј. Во Мелбурн нè чекаа мојата сестра Цилја и нејзината фамилија. Тие живеја во Кобург, предградие на Мелбурн. Нè сместија во нивната спална, а Цилја готвеше тие три дена. Јас полетав следниот ден за Аделаида, да го посетам д-р Марио Марзола. Тој ден имаше три операции на коса, иако беше општ лекар – извршуваше само пресадување на коса. Лично се запознав со неговиот метод на сечење парче од ќелевоста, но, за среќа, по првата операција во Отава, се откажав од изведувањето таков вид операции. По неколку години, Марио напиша дека повеќе и тој не ја извршува таа операција.

Истиот ден се вратив во Мелбурн, а следниот ден отидовме да се запознаеме со градот, при тоа видов многу улици напишани со грчки букви. Цилја ми кажа дека многу илјади Грци живеат во Мелбурн, затоа било така. Третиот ден отидовме на плажата, но иако беше лето, водата беше мошне студена и само еднаш ја ставив ногата в море, зашто плажата не е како во Куба. Најинтересно беше кога нè однесоа да ја видиме

*Со сестра ми Цилја во Мелбурн, 1985 година
With my sister Cilia in Melbourne in 1985*

зоолошката градина. Во зоо-градината имаше многу видови животни кои живеат само во Австралија, како и кенгурите. Исто така и лимони имаше во градината на Цилја, на што се чудеа како тие растат постојано, преку цела година.

Патот за назад беше долг 32 часа и многу изморени стигнавме дома. Во Лос Анџелес чекавме 5 до 6 часа авион за Торонто и кога бевме многу

*Со Мара, сестра ми Циља, зетот Накис и нивната ќерка во Мелбурн 1985 г.
With Mara, my sister Cilja, her husband Nakis and their daughter in Melbourne 1985*

уморени, две девојки облечени како Харе Кришна, дојдоа до нас и побараа да станеме членови на нивната секта. Им реков да ме остават на мир, зашто сум многу уморен. Таа гледаше кон Мара, и мене ме праша дали можам да ја замолам вашата ќерка да стане наш член? Така заврши овој разговор, на што јас покажав лутина. Преку Торонто со авион се вративме во Отава. Тие две недели што не бев дома, доста нови пациенти се јавиле за консултации. Еден пациент му го дал моето име на друг, и излезе дека тоа е најдобрата реклама за мојата работа. Така слушнала за мене и една пациентка од провинцијата Манитоба во централна Канада и со авион дојде да ѝ извршам операција. На консултацијата, таа ми кажа дека имала алергија на лидокаин, со кој се извршува локалната анестезија. Ми рече дека доаѓам од толку далеку, а сега ќе се вратам без операција и побара помош од мене. Секретарката отиде до бензинската пумпа и купи едно ќесе мраз. Го ставив ќесето, за 5 минути кожата

стана бела, а јас почнав со вадењето на салото. Не можев повеќе од 3 до 4 минути да работам, зашто почна да се заледува. Тоа го направив и на другата страна, по што ја завршив операцијата и пациентката ја пратив дома. По десетина денови, ми прати писмо полно со пофалби и благодарност за извршената операција.

До 2006 година имав оперирано над 8 илјади регии на телото на 1565 пациенти без никакви компликации, освен оваа многу благодарна жена, која ми напиша дека по 7 денови нејзиниот семеен лекар со игли ѝ извадил 10 до 15 милилитри серум како последица од крвавењето. Тоа е нормално, зашто не употребив ниту адреналин. Во сите мои текстови, во моите предавања и во мојата прва книга, секогаш ја покажував жената која беше супер кандидат за операцијата, која во многу тешки околности стигнала до многу добри резултати. Затоа, таа ми напиша дека она што го сонувала, и го добила од мене. Јас, како и сите хирурзи, сум нетрпелив и сакам секоја операција колку се може побрзо да ја завршам. Можеби во тоа голема ролја играше баба ми Тана, која постојано ми велеше денешната работа да не ја оставаш за утре, зашто утре е друг ден, и ќе имаш друга среќа.

Во мај и јуни 1985 год., градевме уште еден кат на нашата вила. Кога побарав да стават камен и на првиот кат кон улицата, ми рекоа дека за тоа, мора да бидам милионер, зашто само за камењата што ги носат од источна Канада до Отава ќе мора да платам сто илјади долари. Така решивме да ставиме тули на трите страни од куќата, а кон градината алуминиум. Во северна Америка најмногу куќи се изградени од алуминиум. Ако возиш кон Њујорк или Торонто, тогаш се гледаат десетици и десетици километри на двете страни од автопатот само бели куќи од алуминиум, кои се градат брзо, за една до две недели. Куќи со камен како што има во Македонија, за жал, многу ретко ќе видиш дури и во Беверли хилс, а куќа од мермер однадвор обложена, имам видено само во Скопје, на Водно. Кога го купивме во Отава првиот стан, само за еден метар мермер плативме 700 долари. Кога завршија мајсторите имавме убава голема куќа, а од двете соби на децата направивме голема трпезарија, горе на катот имавме 2 соби, по една за децата и една соба за гости со тераса што гледа кон градината и базенот. Така, имавме четири бањи и голема кујна.

Во јули ни дојдоа на гости и останаа цел месец, Тибор и Елвира, која беше општ лекар во едно село 30 km оддалечено од Дебрецен. Нивната ќерка ни беше на гости две недели во 1983 година, а на Мара ѝ беше многу

*Во Лондон пред Парламентот 1985 година
In London in front of the Parliament in 1985*

тешко да имаме гости цел месец. Во средината на јули, по покана на д-р Џулиус Њуман, сам отидов во Филаделфија да учествувам на Првиот конгрес за липосукција во Северна Америка, со тема: „Липосукција на регионот на колкот со локална анестезија.“ Моето предавање беше прво во Северна Америка за липосукција со локална анестезија. По мене, предавање имаше д-р Клаин, дерматолог од Лос Ангелес, исто така посветено на липосукцијата со локален пат, но не за естетска цел, туку за липом, кој е еден вид тумор од сало. По моето предавање, имав многу прашања. При тоа, еден професор по анатомија од Филаделфија ми рече дека ќе плаќам голема цена, зашто употребувам поретка концентрација на адреналин, која според неговото мислење нема фактичко дејство. По Конгресот, неколку колеги дојдоа дури во Отава да ме посетат и во прктика да видат како работам.

Јас тогаш употребував адреналин 1 на 400 000 и лидоцаин 0,5%, но кога си дојдов дома почнав да употребувам адреналин 1 на 200 000.

По две години, д-р Клаин се појави со текст дека употребува адреналин 1 на 1 000 000, а лидоцаин 0,1% процент. Тоа беше бомба во целиот свет, зашто можевме да употребуваме 2 до 3 литри од растворот

и да лекуваме многу региони на телото од иста операција. Клаин се појави и на Си-ен-ен и на други американски ТВ канали, а потоа за својата работа и практика на липосукција стана милионер. Но, кога по неколку години напиша за историјата на липосукцијата во САД, не го спомена моето прво предавање во Филадельфија, а кога го прашав на средбата во Беверли хилс, зошто тоа го премолчил, одговори дека тој не бил на тој Конгрес во Филадельфија во јули 1985 година. Кога си дојдов дома, по факс му ја пратив програмата на Конгресот да прочита дека јас имав предавано пред него за естетската хирургија, а тој дотогаш со липомата немаше ништо со естетската хирургија. Но, со таа постапка не ме уплаши професорот, така што јас си продолжив да го намалувам растворот и стигнав таму каде што стигнал и д-р Клаин. Дури имав име за растворот: Македониан солутсион.

Во тоа време, имав операции со липосукција секоја недела и дури и мои блиски пријатели ме замолија да ја извршам операцијата по липосукција и над нивните сопруги, кои на мое задоволство покажаа доверба во мојата работа. Пресадување коса имав еднаш до два пати во месецот.

Во септември 1985 год., отидовме во Лондон, каде што се одржуваше Светски конгрес посветен на склеротерапијата. Таму се запознав со други колеги. Организирано отидовме да ја видиме претставата „Мачка“, а за вечера нè однесоа во градот Оксфорд. Беше многу интересно што вечеравме во ресторан стар над 800 до илјада години, на долга дрвена маса, седејќи еден до друг. Од Лондон полетавме за Будимпешта да го празнуваме мојот 50-ти роденден. Бевме сместени во хотелот „Софител“ во центарот на градот, до реката Дунав. За вечера ги поканивме Иштван и Тибор, кои дојдоа од Дебрецен. Во септември се појави моето писмо во американското дерматолошко списание за хирургија со мое мислење за склеротерапијата. Ова беше мој прв текст на таа тема во списанието „Американ журнал оф козметик сургери“ (American journal of cosmetic surgery) во САД.

За жал, во декември 1985 год., татко ми Методи, по долго боледување од срце, починал во селото. Очигледно, неговите 16 години поминати в затвор, големата загуба на трите сина – млади партизани и сопругата, беа причина за смртта. Јас се обидов преку Монреал да појдам на погреб, но, за жал, не успеав и така ѝ пратив пари на сестра ми Тана да го изврши погребот со сите почести. Оваа болна вест, по она што го видов во селото и татко ми како боледува, многу ме растажи и ме вознемири. Меѓу

*Прослава на 45-тиот роденден на Мара и мојот 50-ти роденден со пријатели
во Кајо Левентадо, Доминиканска Република 1986 година,
On the Island of Cayo Leventado in the Dominican Republic celebrating Mara's
45th and my 50th birthday with friends*

другото, бев несреќен затоа што покрај тоа што татко ми Методи имаше четворица синови, ниеден не бил покрај него во послените моменти од неговиот живот, а со неговата смрт згасна и презимето Џидров.

За Божик и за Новата 1986 година, со целото семејство, отидовме на островот Кајо Левантадо во Доминиканската Република. Од Монреал полетавме за Пуерто Плата, а потоа до Валерта и оттаму со автобус по 3 часа возење, стигнавме на брегот на Атлантскиот Океан. Оттука со брод нè однесоа на островот Кајо Левентадо. Многу бевме уморени, но кога стигнавме на малиот остров, се сместивме во хотелот.

Меѓу палмите имаше повеќе вили, а во една голема вила беше сместен ресторанот. Островот е околу 500 метри долг и околу 200 метри широк, а има 4 до 5 плажи, но гостите одеа на плажата во близина до вилите. Таму нè служеа ручек, а јас еден ден сам отидов преку шумата и најдов една мала плажа под палми. Си реков никој нема тука, ајде да седнам под една палма како што седеле Адам и Ева. Понекогаш ќе се искачев на палмите

и ќе скокнев во морето. Си поминав еден до два часа сам на плажата во многу добро расположение, но слушнав глас од малата шума, кога видов како Мара излегува оттаму, следена од еден Африканец. Јас веднаш се покрив со крпата, а Африканецот се врати назад. Мара почна да ме напаѓа дека сам сум исчезнал од вилите и никому не сум кажал каде ќе одам, а тие се секирале. Кога ме виде, почна да се лути и да зборува: како не ти е срам на тие години така гол да се печеш на сонцето? На тоа ѝ реков дека нема никој тука, сам сум и не треба да се плашам. На прашањето што сум правел, ѝ објаснив дека се качував на палмата и скокав в море. Видов дека и Мара се соблекува и тргна кон мене в море. Имавме еден час најрадосен настан во нашиот заеднички живот. По малку време, пак слушнав глас од шумата. Многу брзо се облекувме и тогаш се појавија кон нас новите двајца пријатели од Торонто. Мажот беше Европеец, а сопругата од Кореја. Мажот секогаш в раце имаше фотоапарат и по пливањето в море, тој ни направи неколку фотографии за спомен. Подоцна ми ги прати фотографиите. Во наредните години барав можност како да појдеме пак на островот Парадизо, кога дознав дека таму веќе не може да се оди, зашто престојот се продавал ексклузивно од туроператори од Европа.

Новата 1986 година започна со голем успех во мојата кариера и заврши фантастично. На крајот од година, јас станав врвен естетски хирург во престолнината. Годината ми почна со мое предавање за склеротерапијата што го одржав на крајот од јануари на Вториот конгрес на Американската академија за естетска хирургија што се одржа во хотел „Сенчури плаза“ во Беверли Хил. Јас тогаш презентирав мои резултати и искуства од склеротерапијата на над илјада пациенти.

На тридневниот собир, многу колеги покажаа интерес да ме посетат и да дојдат кај мене на обука во Отава. Јас со задоволство ги чекав и на сите им покажував сè што знам. Од ниеден од нив не прифатив да примам ниту еден долар, а на крајот од денот, ги носев на вечера в ресторан, на мој трошок. Така, следните 10 до 25 години многу американски колеги од САД ме посетија за да научат нешто од мене за склеротерапијата и липосукцијата.

За моето предавање, најголемиот весник на САД „Уса тудеј“ (USA Today) напиша статија. Јас таа статија ја ставив на сид во чекалната на мојата клиника, така што многу мои пациенти ја читаа со голем интерес. Со Мара отидовме на ручек, што беше шведска маса во хотелот „Плаза“ и се чудеаме од богатството на специјалитетите. На Конгресот, претседателот

д-р Вепстер ме посветува: ако планирам да ја зголемам мојата практика со пластика на лицето, да го посетам него во Бостон. Тогаш, таму ја купив двотомната книга од американски автори посветена на естетската пластична хирургија. За пластиката на лицето имаше текстови на над 150 страници збогатени со многу фотографии и цртежи. Естетската хирургија не е иста како пластичната хирургија. Естетиката е гранка на пластичната хирургија и е кајмакот на пластичните операции и таа не се изучува на универзитетските, тука во приватните клиници. Естетски операции се извршуваа од сите лекари кои оперираат. Најдобри за носот се отоларинголозите, потоа многу гинеколози оперираат на градите, а офталмолозите на очи.

За анатомијата на лицето најдобри се отоларинголозите, а на целото тело – генералните хирурзи. Естетски операции на кожата, како и пресадување на коса, најмногу извршуваат дерматолозите. Така, конгресите на Американската академија за естетска хирургија со работилници беа отворени за сите лекари. Од таа година, јас бев единствен непластичар кој учествува на конгресите на канадските пластичари во Торонто сè до 1989 година, кога во Торонто се случи првата жртва од липосукција.

Во март 1986 год., со децата полетавме за Варедеро на Куба. Со кола отидовме до Монреал, а таму ни рекоа дека има проблем со авионот и дека не се знае дали ќе одиме во Куба. Децата тогаш имаа еднонеделна училишна пауза. По чекање од неколку часа нè однесоа до еден авион, каде што пишуваше ЦСА (CSA), па се прашував што бараме ние во тој чешкословачки авион. Големиот руски авион беше празен, само неколку мажи седеа во него. Нашата група полета за Куба со чехословачката авиокомпанија. Немавме веќе проблем, само немаше храна. Во Варадеро плажата беше супер и храната беше подобра од претходно. Со автобус отидовме на еднодневна ескурзија да ја посетиме Хавана, а вечерта нè однесоа во познатото кабаре Тропикана, каде што добивме вечера. До нас седеше мала група облечена со црни костуми, како оние што ги видов кога влеговме во авионот на ЦСА. Навистина, на пат кон Варадеро ни кажаа дека ние сме дошле со чехословачки авион, кој ја носел во Куба делегацијата на Чехословачката комунистичка партија на Третиот конгрес на Кубанската комунистичка партија. Тие беа гости на Тропикана, а ние само гледавме како пијат шишињата шампањско вино едноподруго, гледајќи многу убави кубански девојки на сцената. Во Хавана ништо не видовме, зашто немаше ни дуќани; отука мислам

дека тоа беше причината што нè донесоа да ни го покажат најдоброто одморалиште во Америка.

Во април д-р Скоби, главен васкуларен хирург на „Сивик“, кај кого работев како помошник над 5 години, ме покани да го претставам мојот метод од склеротерапијата пред другите хирурзи и ми даде еден час да зборувам. Во мај пратив писмо до главниот уредник на американското списание за дерматолошка хирургија, во кое напишав дека мојата техника за склеротерапија не е иста како таа што ја опишале во претходниот број двајца американски дерматолози. Тогаш го употребив зборот микротелангиектасиа за многу малите венули, кои се појавуваат по склеротерапијата, или траумата на нозете. Зборот микротелангиектасиа јас го употребив првпат во светската медицинска литература.

Во јуни синот Роберт положи матура со 89% и премиерот на Онтарио, господинот Петерсон лично му ја предаде дипломата, а два универзитета од Отава му понудија стипендија во висина од илјада долари, додека од Лондон на Онтарио 500 долари. Но, јас му предложив тој да студира на Универзитетот Кингстон, кој се наоѓаше во градот кој беше престолнина на Канада пред Отава. Тоа е многу добар Универзитет на брегот на езерото Онтарио. Во јули ми се јави д-р Мате Ференц, кој беше главен пластичар во Одделот за пластична хирургија во болницата каде што мене ми беше изведена операција на кила во 1951 година, која за среќа тотално ми го промени животот. Директор на пластичниот оддел беше една жена. Ференц ми се јави од Монреал и ми рече дека е таму во посета на братот и дека тука слушнал за мене и побара еден ден да дојде и да ја види операцијата на липосукција, зашто немал видено ниту еднаш, туку само од весници читал за тоа. Му реков дека со радост го чекам, а по операциите ќе имаме прием и забава во нашата градина, кога ќе ги поканам и сите мои унгарски пријатели да ми бидат гости, исто така. За негова среќа, тој ден имав дури две операции по липосукција. Мара цел ден готвеше за гостите и ние двајцата во 17 часот бевме во нашата градина. Почнавме да го палиме огнот за скара, а Ференц призна дека првпат гледа базен во приватна градина и рече дека ако знаел ќе си понесел гардероба за пливање. Му понудив да му дадам моја, но тогаш почнаа да доаѓаат и другите унгарски гости и сите заедно имавме многу пријатна вечера и до полноќ бевме заедно. Ференц отиде да спие кај еден другар кој беше негов соученик од гимназијата. Му порачав дека ако доаѓа во октомври, ќе ја види мојата нова клиника на вториот кат која се уредува за мене, зашто сега имам само ординација. Ми рече дека ќе

биде голема радост за унгарските пластичари, ако на следниот конгрес во 1987 година ги запознав со липосукција, зашто никој не знаел за оваа операција, која е многу ефикасна и без компликации.

Во јули 1986 год. решив да ја однесам целата фамилија да го посети моето родно место – Загоричани. Полетавме од Монтреал за Париз, а оттаму зедов рент-а-кар за патувањето. Во Париз бевме сместени во еден мал хотел во центарот, а на децата им ги покажавме знаменитостите на градот, како Ајфеловата кула и други. Шетајќи по главната улица Шанзелизе, во еден дуќан на излезот, видовме еден многу убав костум од индиска свила. Влеговме внатре и го пробав, сè ми беше точно, но цената беше над илјада долари. Јас не бев навикнат да трошам толку многу пари за еден костум. На тоа Мара ми рече дека ако не сакам да го купам со мојата картичка, тогаш таа ќе ми го купи. Го купив и по 35 години ми е најомилен костум.

При овој престој во Париз, решив да ја носам фамилијата во прочуениот бар-ресторан „Лидо“. Купив билети без да ѝ кажам на фамилијата и им реков дека ќе одиме во еден многу добар ресторан за вечера. Шетајќи се по Шанзелизе, на 29 јули застанав пред „Лидо“ и им реков дека тука е ресторанот. Се чудеа што сум купил вечера за 500 долари, значи сум платил по 125 за човек. Тоа беше прекрасен повод да им кажам на децата дека тој ден пред 25 години стапив во брак со мајка им. Многу народ чекаше да се отворат вратите. Еден човек облечен во смокинг излезе од барот и гледаше кон луѓето што чекаа. Видов како ја фати Мара за рака и ми рече и мене да одиме и ние по него. По нас идеа децата. Вратата на барот широко се отвори и за да одиш до првиот ред пред трибината, требаше да се помине ред со 15 келнери облечени во смокинг, построени од двете страни. Јас и Мара одевме напред како да е на филм, а децата по нас. Нè седнаа на првата маса до бината, така што многу одблизу можевме да ја следиме програмата. Кога седнавме, синовите ни рекоа дека еден келнер гледал во нас, а го прашал другиот келнер „Кој е оној милионер со убавицата“. Храната, виното и програмата беа на ниво, за што се плаќа по 125 долари за посетител.

Следниот ден ја зедов колата и тргнавме кон југ, по автопатот за Кан. Се чудеа зошто патарината од Париз до Кан чини 100 долари, бидејќи тогаш тоа беа многу пари. Се сместивме во Кан во хотелот „Софител Медитеране“ на брегот на морето, каде што имав резервирано соба. Не беше евтин хотелот, но имаше базен на најгорниот кат, што беше реткост во Кан. Тука, за вечера го поканив Мишел, со кој се запознав на

Конгресот во 1984 год. Има една улица која води од морето кон ридот, полна со ресторани. Целата околина е уредена на француско ниво. Таму вечеравме со Мишел, следниот ден ја носев Мара таму да вечераме, а децата јадеа овде-онде по градот. Мара порача нешто со унгарско име, а кога ѝ ја понудија храната – ѝ посакаа добар апетит на порцијата со приготвен јазик. Мара го одби јазикот, велејќи дека такво нешто не јаде, така што јас требаше тоа да го јадам, како во родното село. Децата сакаа да ги однесам за Сент Тропез, но јас одбив, зашто немаше да најдам паркиралиште за колата. Тоа синовите никогаш не ми го простија. Морав да ја однесам колата, според договорот, и да сменам масло. Кога видоа дека сум од Канада, требаше да платам 200 долари.

Од Кан стигнавме во Монте Карло, таму ручавме и го видовме градот. На излез од градот, Тони ја извади едната нога надвор да виси од колата. Му реков да не ме срами, но тој ми врати дека му е многу топло и дека не го интересира. Го предупредив дека дебело ќе плати за тоа. Кога стигнавме во Ливорно, во Италија, му реков дека не сакам да јадам со него, а тој побара пари, и рече дека сам ќе си јаде. Му дадов 300 долари и утрото отидов во собата кај децата во хотелот и го прашав Роберт каде е Тони. Ми рече дека по вечерата си заминал и дека не знае каде е и што да правиме. Роберт рече дека и тој не оди во селото, туку ќе оди кај некој пријател во Рим, ако му дадам и нему 300 долари. Му дадов и со Мара отидовме во Фиренца, мислејќи дека оттаму со воз заминал за Унгарија. На железничката станица прашав дали некој купил билети за Унгарија, но ми одговорија дека нема никој купено, а во полицијата ни рекоа дека не можат ништо да сторат, зашто рано е да го бараат. Решивме да одиме во Ловран, да се обидеме да најдеме место во хотел „Београд“. Хотелот беше полн, но директорот нè позна дека таму сме биле во 1984 година и ни ја даде неговата соба за една ноќ. Мара беше готова да заплаче и решив да ѝ свонам на Ева во Дебрецен. Таа ми кажа дека Тони е кај неа. Бевме, многу радосни и отидовме во еден ресторан спроти хотелот, каде што јадевме виенска шницла и испивме литар хрватско вино. Бев многу уморен поради 12-те часа возење, а моите мислеле дека за сè што ни се случи, јас сум одговорен.

Од Ловран возев до еден мотел по Белград, каде што се сместивме за една ноќ. Во ресторанот не можевме ништо да порачаме. Тие беа тешки години за економијата на поранешна Југославија. Во Скопје бевме сместени во денешниот „Холидејин“ и веднаш со такси отидовме кај мојот прв братучед Михали Костандиновски, кој живееше со семејството во

*Во Загоричани по втор пат со Мара,
сестра ми Тана и зетот Васил 1986 година
In the village of Zagorichani for the second time with Mara,
my sister Tana and her husband Vasil in 1986*

Драчево. Јас од Канада му пратив 200 долари и го замолив да организира една вечера за сите роднини и пријатели од нашето село. Точно му пишав кога ќе бидеме кај него. Тие имаа убава и широка градина и таму бевме собрани дваесетина загориченци, а останавме до полноќ.

На пат за селото, застанавме во мотелот „Македонија“ кај Велес, но и тука немаше ништо, освен само малку сув леб и сирење. Ни кафе, ни вода, а надвор температурата беше близу 40°C.

Во Гевгелија купив бензин и веќе во 18 часот бевме кај сестра ми во Загоричани. Мара се напи вода и веднаш отиде да спие, додека јас зборував со сестра ми и со роднините до полноќ. Следниот ден, Тана ни приреди свечен ручек, а кога слушнал Кузо Миталковски, кој од Белград беше дојден во Костур, и тој дојде на ручек. Со него отидовме да го видиме манастирот „Свети Врач“, каде што се собирале партизаните за време на Граѓанската војна во Грција и на ДАГ.

По една недела престој во селото, тргнавме кон Дебрецен и една ноќ

спиевме во хотелот „Сплендид“ во Белград. Отидовме да вечераме во улицата „Скадарлија“, каде што има многу ресторани. Едно мало дете ѝ понуди роза на Мара, а јас му дадов два долара. Тој почна да трча и да вика „Мамо, добив долари“. Мајка му се јави од прозорецот да види зошто е таа радост.

Следниот ден стигнавме во Дебрецен и една недела бевме сместени кај соседите на Тибор и Елвира, кои пред една година ни беа гости во Отава. Тони нè чекаше таму, а Роберт ни се придружи по неколку дни. Мара и јас на три дни се сместивме во денешниот „Мариот хотел“ во Будимпешта и почнавме да бараме да купиме куче пудла, кое според неа е вистинско чудо. Унгарците велат дека пудлата не е куче, туку тоа едноставно е пули, кое се доселило заедно со Унгарците пред илјада години од Урал. Има долга коса и не се знае каде ѝ е главата или задникот, а уште е многу умно и верно куче. Животот си го дава за газдата. Плативме 300 долари за едно такво куче и мораше да одиме по многу установи да ни дадат дозвола да го однесеме за Канада. Пули е митот на Унгарија. Пули имаше само два месеца, а го купивме од сопруга на еден лекар, кој се занимавал со одгледување овој тип кучиња. Кога влеговме во градината, нашето Пули скокна кон мене и решивме тоа да го купиме. На пат кон Париз со децата преспавме во Виена, во еден хотел пред француско-германската граница. Во хотелот сите сакаа да си играат со Пули и да се фотографираат. Во авионот го носевме во една мала кошница и сите го галеа.

Кога стигнав дома, ме чекаа доста нови операции за липосукција. Но, кога извршував една липосукција, големата канадска ТВ фирма КТВ (CTV) ме снимиле и во 18 часот ме покажаа во вестите. Во октомври се вселив во новата клиника, која беше замена за мојата ординација. Дотогаш тоа беше ординација за стоматологија. Газдата на зданието целосно внатре ја смени ординацијата и ја направи клиниката според мојата желба и потребите. Имав голема чекална, 2 соби за прегледи, соба за мене за консултации, соба за главната инструментарка, мала соба со 2 кревети пред операционата сала, која навистина беше како операциона сала со легло за пациентот, светлата озгора и сè што треба за извршување на операции. Имав и една мала соба каде што се облекуваа девојките и една каде што ручаа. Клиниката беше два пати поголема од претходната ординација. Ја уредив со сè што требаше.

На 3 октомври 1986 год. отидов да оперирам, кога секретарката ми кажа дека не знае што му е на телефонот, зашто нон-стоп свони и сите сакаат да дојдат на консултации за липосукција. Ја потсетив дека пред

*Со сопругата Мара во Њу Орлеанс, 1986 година
With my wife Mara in New Orleans in 1986*

неколку дни тука беше новинарката на весникот „Отава ситизен“ (Ottawa Citizen) Џин Дафалко, која разговараше со мене, а фотографот направи и фотографии. Можеби денес се појавила статијата во весникот, и ја пратив да купи еден примерок. Таа отиде, а на секоја минута телефонот свонеше нон-стоп. Во весникот имаше текст на цела страница за липосукција и една фотографија од мене како оперирам. Веднаш мораше да барам и втора медицинска сестра, како инструментарка, зашто бројот на оперираните се зголеми. Почнав да извршувам 5 до 6 операции неделно. Кога моите колеги пластичари од Отава дознаа за оваа нова операција од весникот, почнаа и тие да одат на работилници и да ја усвојуваат операцијата, но јас веќе имав повеќе од 2 години искуство и предност пред нив. Ако професорот д-р Јозеф Домби ми ја смени кариерата, ова пишување во весникот ми овозможи економски просперитет и слобода. Многу весници низ цела Канада ја презедоа истата статија од „Отава Ситизен“ и ја публикуваа. Мои роднини уште следниот ден ми телефонираа од Виндзор дека тамошниот весник „Виндзор Стар“ (Windsor Star) пишувал за мене, а имало и моја фотографија како оперирам. Дури и весниците во Ванкувер ја презеле статијата, зашто беше многу интересна и нова.

Liposuction: a new body sculpturing procedure

Lefer Mantse, MD, FRCS

The beauty industry contributes significantly to making women who are "heavy around the middle" feel unhappy and self-conscious. Today's woman dreams of having a slim, almost emaciated, figure. To achieve this she turns to all sorts of products and methods. Time and fashions change, and today's woman has no wish to look like the Finnish beauties of Rubens.

Reducing treatment and physical exercise can help one reduce overall body weight, but in most cases these methods will not result in selective weight loss.

Surgical excision has been used to remove subcutaneous fat since before the turn of the century. The concept of crushing and removing fat by vacuum through a small (less than 1 cm long) incision seems so simple that it is surprising it has taken this long to think of it. The main reason is probably that this "blind" operation represents a radical departure from traditional surgical procedures.

In 1929 Charles Dujarier, of France, tried to curette fat from a dancer's knee, a procedure that resulted in infection and amputation. This could be one reason why for almost 40 years no reference could be found in the literature to the surgical removal of fatty tissue. In 1964 a Brazilian plastic surgeon, Ivo Pitanguy,¹ described an open-mouth treatment, trochanteric lipodystrophy, to remove "riding breeches" deformities. However, this procedure produced a large and sometimes depressed scar, a result that was considered an unacceptable trade-off by most of the patients.

During the early 1960s Joseph Schräde,² of Germany, curetted fat from the hips, thighs and ankles through a small incision, a technique he called "liporexia". Because of the severe compli-

cations of this procedure — hematomas, skin necrosis, lymphorrhea and localized skin excess — this technique did not gain wide popularity.

Arpad and George Fischer,³ of Rome, were the first to attach a suction device to the curette instrument. In 1976-77 the Fischers used this technique in 245 patients, but because they were using a cutting instrument persistent seromas developed in 12 patients and capsule formation in 5. Other complications included hematomas and skin undulation.

In 1977 Yves-Gerard Ilouz,⁴ of Paris, realized that these complications could be eliminated by the use of a blunt instrument. This revolutionary method, which he called "lipolysis", dramatically decreased the frequency of the complications. Injection of hypotonic saline solution into the aspiration site caused the fat cells to swell and rupture, which made the aspiration easier. The technique proved to be safe and reliable in over 3000 cases; there were very few complications and no deaths.

Pierre Fournier and Francis Otten,⁵ of France, further improved and popularized liposuction, which also became known as lipolysis, suction-assisted lipectomy and aspirative lipoplasty. They were the first to omit the use of hypotonic saline solution and still achieve good results.

Liposuction is based on the theory that we are born with a fixed number of adipocytes, which multiply only until puberty.⁶ Lipodystrophy — the accumulation of fat in some parts of the body — is hereditary and remains a problem despite diet and exercise. This is especially true of hyperplastic obesity, which usually begins in childhood, in which the number of fat cells commonly increases. The more common hypertrophic obesity starts in adult life and is characterized by an increase in the size of the fat cells.

Once lipodystrophy has been treated it will not recur because the remaining adipocytes can enlarge in size but not in number; once fatty tissue is excised or burned it is not replaced by new fatty

tissue. In Ilouz's 5-year follow-up study⁴ none of the patients had gained weight in the treated areas. My experience with liposuction in over 300 cases supports Ilouz's observations, although my follow-up period was shorter. A few of my patients gained weight after liposuction, but none of them gained weight in the treated area. This does not mean, however, that after liposuction patients can disregard their diets.

Liposuction, which was first intended to be applied to localized fatty deposits, rapidly became useful to otolaryngologists and plastic, general and dermatologic surgeons. It can be performed in older patients provided they have persistent areas of localized fat; however, they must understand that their reduced skin tone may not be associated with a smooth skin surface. My oldest patient was a 73-year-old woman; she had undergone liposuction of the hips with good results.

I perform liposuction on an outpatient basis and with a local anesthetic. Most patients who undergo the procedure on, say, a Thursday are back to work by the following Monday. Indeed, some of my patients who underwent liposuction for double chin went back to work the next day.

Liposuction is not the answer to generalized obesity. The best candidate for the procedure is of normal weight and young and has localized lipodystrophy.

CATCH '87

COMPUTER APPLICATIONS TO CANADIAN HEALTH

MARCH 19 - 21, 1987

HILTON HARBOUR CASTLE, TORONTO, ONTARIO

A multi-disciplinary conference organized by health care professionals for health care professionals:

- Physicians
- Nurses
- Administrators
- Allied Health Professionals

FEATURES OF THIS EXCITING CONFERENCE:

A PRE-CONFERENCE DAY devoted to those with little or no computer background.

OVER 18 DYNAMIC SESSIONS by acknowledged experts on experienced users.

TOURS OF LOCAL HEALTH CARE ORGANIZATIONS where computer applications will be demonstrated.

HANDS-ON DEMONSTRATIONS & EXHIBITS;

PLAN NOW TO ATTEND! For further information on program, paper submission, or exhibit space, contact:

CATCH '87

4000 Leslie Street, Willowdale, Ontario M2K 2P9

(416) 492-7338

CATCH '87 is organized by the College of Family Physicians of Canada in conjunction with the Greater Hospital Association, Canadian Medical Association, Canadian Nurses Association, Canadian Pharmaceutical Association, Medical Group Management Association of Canada, The Royal College of Physicians & Surgeons of Canada, and the Canadian College of Health Service Executives.

There is a trend toward removing increasing amounts of fat. Patients are being admitted to hospital for a few days or a week for the removal of as much as 3.0 to 3.5 L of fat.⁹

Liposuction gives excellent results when it is used properly and selectively. Both diseased or normal fat can be removed from any part of the body. Liposuction can be done alone or in combination with other procedures, especially abdominal dermolipectomy and face lifts. The combined procedure reduces the operating time, gives better results and substantially reduces the frequency of the two most severe complications of standard rhytidectomy — injury of facial nerves and hematoma. Liposuction, through a small incision, can be used to remove large lipomas and is becoming the preferred treatment for gynecomastia, especially pseudogynecomastia.

Liposuction can be done under general or local anesthesia; in either case the rate of complications is surprisingly low.¹⁰ Skin necrosis, as well as superficial thrombophlebitis of the great saphenous vein, has been reported, but infection has been absent in most large series. Temporary hyperesthesia occurs in a small percentage of patients, whereas seroma, hematoma, persistent edema and skin pigmentation are rare.¹¹ Temporary facial nerve paralysis has been reported after facial liposuction. The most common cosmetic complication is waviness of the skin in the treated area;¹² however, this can be avoided by using the correct technique.

Most patients who undergo liposuction will see an improvement in body contour, sometimes beyond that expected preoperatively.

References

1. Ilouz Y-G: Liposuction: the Franco-American Experience, Medical Anesthesia, Bever Hills, Calif. Plast Reconstr Surg 1964; 34: 280-288.
2. Pitanguy I: Trochanteric Lipodystrophy. Plast Reconstr Surg 1964; 34: 280-288.
3. Schräde J: Liporexia as a means of eliminating local adiposity. Aesthetic Plast Surg 1964; 4: 215-221.
4. Ilouz Y-G: Body contouring by lipolysis for cellulitis fat reduction in riding breeches deformity. Bull Int Acad Coun Surg 1977; 2: 40-47.
5. Ilouz Y-G: Body contouring by lipolysis: a 3-year experience with over 3000 cases. Plast Reconstr Surg 1983; 72: 991-995.
6. Fournier PE, Otten FM: Lipodystrophy in body sculpturing: a dry procedure. In: Body contouring. Proceedings of the International Meeting of the American Society of Liposuction Surgery, Philadelphia, July 17, 1985, 1984: 41-48.
7. Chajchir A, Betsazagan I, Weiler E: Suction curettage lipectomy. Aesthetic Plast Surg 1967; 1: 195-203.
8. Pitman GH, Terminusian B: Suction liposuction: complications and results by survey. Plast Reconstr Surg 1985; 76: 65-72.
9. Shupitt B: The dynamics of fat breakdown and the role of progressive-diameter cannula technique and suction assisted liposuction. Am J Cosm Surg 1984; 1: 15-18.

Dr. Mantse is a clinical associate at the Ottawa Civic Hospital.

Reprint requests to: Dr. Lefer Mantse, 202-190 Prince of Wales Dr., Ottawa, Ont. K2C 3N6

Статијата во Canadian medical association journal 1987 година The first publication in Canadian medical literature on liposuction in 1987

Во тоа време се појави мој текст во престижното списание Американски журнал за козметичка хирургија (American journal of cosmetics surgery) посветен на склеротерапијата, со многу фотографии. Од 15 до 19 октомври 1986 год. во Њу Орлеанс, во американската држава Луизијана, се одржа светски конгрес.

Поканата беше на Џорџ, кој го имав посетно во 1983 година. Тема на моето предавање беше склеротерапијата. Имавме прием и вечера кај сенаторот на државата, а се шетахме со Мара на улицата Бурбон, каде што е сместена најпознатата кафеана на светот. Во ноември 1986 година имав повик од главниот уредник на Списанието на канадската медицинска асоцијација (Canadian medical association journal) да напишам воведник за липосукцијата. Тоа го сторив и на 1 ноември мојот текст се појави на првата страница на неделникот. Насловот на мојот текст беше: „Липосукција: Нова операција за скулптура на телото“. Ова ни во сон

*Со сопругата Мара во Акапулко, Мексико, 1986 година
With my wife Mara in Acapulco, Mexico, 1986*

не го верував. Списанието се печати неделно и сите лекари во Канада го добиваат како членови на Лекарската комора. Тоа ме направи авторитет за липосукција во Канада, а моите колеги пластичари кои тогаш почнаа да дознаваат за операцијата, почнаа да ми завидуваат. Тоа се покажа подоцна, кога дознаа дека кај мене доаѓале пациенти придружени од тајната федерална полиција.

Станав врвен естетски хирург во престолнината и почнав да добивам покани за приеми од амбасади. Главниот пластичар ѝ рекол на мојата инструментарка дека бил на работилница во Лос Анџелес за липосукција и дека брзо ќе почне да извршува такви операции. Мојата инструментарка му рекла дека д-р Манче таа операција ја извршува уште од пред многу години и тоа секој ден.

Во ноември отидовме на одмор во Акапулко на Тихиот Океан, во Мексико, федерална и најголема држава во централна Америка. Мнозинство од населението е мешаница од Европејци, а другата третина се Индијанци, додека само еден процент се Африканци. Бевме сместени во хотелот „Торес Гамелас“.

На плажата видов еден маж како вика и бара помош, зашто се давеше

во морето, а друг човек викаше за помош затоа што не знаел да плива. Јас скокнав во морето, но тогаш човекот се доближи до брегот. Кога дознав дека е од унгарско потекло, му реков дека ако одиш на море на одмор, мора да научиш и да пливаш. Купивме многу убава летна облека од памук и тоа квалитетни крпи кои чинеа 15 долари, а неколку години подоцна поскапеа дури на 60 долари. Таму се случи тоа што сега ќе се случува ако Македонија стане член на Европската Унија – тогаш цените мора да одат нагоре. Таму тогаш и златото беше доста евтино и за Мара купив една белегзија од злато, а многу наши пријатели во Канада и во Унгарија ја прашувале каде ја купија. Тогаш да се купи злато не беше проблем, зашто за операција некој мораше да чека два месеца, иако извршувајќи по 8 до 10 липосукции во една недела.

Во Акапулко, во ноември, беше многу топло, а голем проблем беше влагата во воздухот со над 80%. Кога се вратив дома, ме чекаше нова радост. Во списанието на лекарите на Онтарио – Онтарио медицински ревју (Ontario medical review) се појави мој текст за липосукција со две фотографии на пациентка пред и по операцијата. Тогаш почнаа да доаѓаат кај мене за операција и сопруги на лекари. Добро се сеќавам, еден ден дојдоа три жени од Торонто и по липосукцијата се вратија следниот ден дома.

За Божик и Новата 1987 година отидовме на одмор во Куба, близу до Хавана. Сега храната во Куба беше многу подобра од пред неколку години. Тогаш Кубанците беа или горди или им беше забрането да примаат бакшиш, а по неколку години, иако купувавме само разгледница, бараа бакшиш, зашто платата им беше 20 долари месечно. Плажите на Куба секаде се супер и тоа е причината што во наредните 25 години, 56 пати бевме таму на одмор со децата или само двајцата, јас со Мара. Американците, пак, сè уште не можат да одат на одмор во Куба, така што од Канада над половина милион луѓе одат на одмор таму. Таа е најевтината земја, зашто нема туристи од САД. Островот Варадеро е 20 km долг со бел песок, сега таму има многу хотели, а не како во 1980 година, кога имаше само еден. Главно се шпански или во француски раце.

Еден ден слушнав на плажата како некој вика помош-помош. Истрчав, кога гледам околу 100 метри од брегот една девојка се бореше со брановите и не можеше да излезе од морето. Едно младо дете, стражар на хотелот, се спушти кон девојката, која беше од Монреал и од грчко потекло и ја спаси, но кога детето стигна до брегот – не можеше да се движи и пак

почнаа да викаат помош-помош. Јас отидов и почнав ресусцитација на младото момче и веднаш побарав да дојде амбулантна кола. Колата доста брзо стигна и го однесе момчето в болница. Следниот ден управителот на хотелот ми кажа дека момчето не можеле ни в болница да го спасат. Така, нашиот одмор ни помина со оваа голема несреќа. На Гркинката ѝ реков дека неа момчето ја спасило, но тоа животот си го дало за неа и ја искарав што барала во морето, кога таму било поставено црвено знаме-знак за опасност.

Во Балатон, во далечните години, околу 1967 или 1969 година, спасив една Унгарка, која исто така беше без свест кога ја извлеков од водата на брегот. Искрено, многу жалав што не можев да го спасам кубанското момче.

15.

МОЈАТА ПРВА ПЛАСТИЧНА ОПЕРАЦИЈА НА ЛИЦЕ

15.

MY FIRST FACELIFT SURGERY

Во 1987 година, по големи и сериозни подготовки што ги направив со цел планираниот и значаен медицински зафат да биде добар, ја извршив првата пластична операција на лице. Јас дотогаш оперирав само липосукција и пресадување на коса, пластика на очите и склеротерапија. Дотогаш сработеното, најмногу од операциите беа за липосукција и тоа остана така сè до 2006 година. Таа година, по долга и успешна кариера, поради стекнување услови за пензија и други причини, и ставив крај на естетската хирургија, освен на пресадувањето коса, која во Отава ја извршував до 2008 година, додека ова работа во Будимпешта траеше сè до 2012 година.

Меѓутоа, во јануари, во едно стручно списание, се појави писмо од еден професор-пластичар од Винипег – Манитоба во кое тој реагираше на еден мој стручен текст објавен во Канадскиот неделник за лекарите. Тој професор-пластичар пишуваше дека операцијата што ја имав изведено и опишано во мојот текст, не е толку лесна како што јас ја имав претставено. Тој штотуку се вратил од Меѓународниот конгрес по пластична хирургија одржан во САД, каде што слушнал дека таму дотогаш имало 6 жртви од такви операции. Причината, всушност, за оваа трагедија била што сите пациенти-жртви имале не само интервенција од липосукција, туку врз нив во исто време биле извршени и други естетски операции под генерална анестезија. Прашањето е зошто тие колеги не ја употребувале формулата на д-р Клаин?

Во јануари бев поканет од еден познат доктор пластичар од Беверли

La liposuction : une nouvelle technique de modelage du corps

L. Manic, MD, FRCS

L'évolution de l'esthétique contribue notablement à façonner les formes qui ont "le succès" : "multiculturel" et "concret". La forme d'aujourd'hui révisé est un corps mince, pour ne pas dire maigre. Pour parvenir à ces fins, elle recourt à toutes sortes de méthodes. Les diètes et les médicaments, et de nos jours, les formes d'opération. Les traitements chirurgicaux ont été développés pour permettre aux hommes de retrouver la silhouette qu'ils appellent "liposuction". Cette méthode, qui a été développée par le Dr. Jeffrey Fisher, est basée sur une technique innovante qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

L'excès lipidique de nos adipocytes constitue un composant à forte énergie qui peut avoir le même rôle. L'excès de tissu adipeux est souvent associé à une augmentation de la résistance à l'insuline, qui est un précurseur de la maladie du diabète. L'excès de tissu adipeux est souvent associé à une augmentation de la résistance à l'insuline, qui est un précurseur de la maladie du diabète. L'excès de tissu adipeux est souvent associé à une augmentation de la résistance à l'insuline, qui est un précurseur de la maladie du diabète.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

En 1979, le Dr. Jeffrey Fisher (1) a développé une technique d'entraînement localisée qui consiste à retirer les lipides du corps global, mais dans la plupart des cas, en méthode d'entraînement par un équipement localisé.

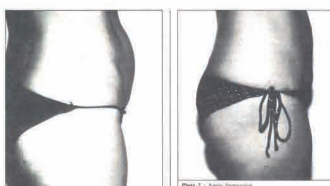

Photo 1. Après liposuction.

Photo 2. Avant liposuction.

de liposuction, liposuction par aspiration et liposuction par aspiration. On en dit la première à un plus important de sérum hypertenseur, tout en continuant à obtenir de bons résultats.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

La liposuction repose sur le fait que les lipides sont liquides et sont donc facilement aspirés par un équipement localisé.

elle généralement. Le meilleur candidat pour ce type d'opération est un sujet jeune, de poids normal, présentant une lipodystrophie localisée.

On a généralement observé à l'issue des opérations de liposuction une diminution de la teneur en lipides de la peau et un gain de poids en regard de la teneur totale (11). Cette constatation peut cependant être évitée en employant une technique précise.

La plupart des patients qui bénéficient d'une liposuction ont une augmentation de leur silhouette, qui se traduit en fait de leur confiance.

Reproduit et traduit avec l'autorisation de Canadian Medical Association Journal et des auteurs. The original in *Canadian Journal of Otolaryngology and Head and Neck Surgery* (septembre 1986, 125, 975-976).

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

REFERENCES

1. Fisher JF. Liposuction. In: *Handbook of Plastic Surgery*. Boston, MA: Butterworths; 1984: 1-10.
2. Fisher JF. Liposuction. *Br J Plast Surg* 1984; 37: 1-10.
3. Fisher JF. Liposuction. *Br J Plast Surg* 1984; 37: 1-10.
4. Fisher JF. Liposuction. *Br J Plast Surg* 1984; 37: 1-10.
5. Fisher JF. Liposuction. *Br J Plast Surg* 1984; 37: 1-10.
6. Fisher JF. Liposuction. *Br J Plast Surg* 1984; 37: 1-10.
7. Fisher JF. Liposuction. *Br J Plast Surg* 1984; 37: 1-10.
8. Fisher JF. Liposuction. *Br J Plast Surg* 1984; 37: 1-10.
9. Fisher JF. Liposuction. *Br J Plast Surg* 1984; 37: 1-10.
10. Fisher JF. Liposuction. *Br J Plast Surg* 1984; 37: 1-10.
11. Fisher JF. Liposuction. *Br J Plast Surg* 1984; 37: 1-10.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

La liposuction donne d'excellents résultats lorsqu'elle est pratiquée de manière correcte et que les indications sont convenablement posées. Des études ad hoc ont démontré que la liposuction de ces zones n'affecte pas le métabolisme global et que les indications sont convenablement posées.

Статија во списанието „Le journal international de medisin“, Франција My publication in the “Le journal international de medicine”, in Paris, France

хилс за неговата приватна работилница да одржам предавања за естетската страна на склеротерапијата. Таму бев од 10 до 12 јануари и живеев во резервирана соба во луксузниот хотел што се наоѓаше на почетокот од улицата „Родео“. Во тој хотел тогаш имаше репрезентативна сала, во која секоја година се доделуваа светските награди „Оскар“ за американски и странски играни филмови.

Еден ден сакав да си појдам во мојата соба, но еден од вработените ми рече дека мора малку да почекам, зашто лифтот бил веќе зафатен за еден гостин. По кратко време, видов дека во лифтот влезе познатата италијанска и светска филмска глумица Софија Лорен.

Д-р Ајаше, кој ја организираше работилницата, беше извонреден домаќин. Секоја вечер нè носеше на вечера во најдобрите ресторани на Беверли хилс, а трошоците за мојот престој и авионските карти ги плати тој. Таму се запознав и со д-р Натаф од Антиб близу до Кан, кој исто така, беше поканет од д-р Ајаше.

Кога по одржаните предавања се вратив дома, ме чекаше писмо од Париз. Беше од главниот уредник на француското списание за естетска хирургија, кој ми бараше дозвола да го преведам мојот текст, веќе еднаш објавен во канадското списание, да го објави во своето списание. Веднаш му пратив благодарност за комплиментите и поканата, и уште додадов дека ми е посебно драго што тоа ќе се реализира. Чувствуваам посебна радост кога ми прати еден премоер од списанието „Le journal international de medisin“ (Le journal international de medicine) со мојот објавен текст,

а јас пак, им го покажував со гордост на моите франкофонски пациенти кои доаѓаа кај мене за консултации.

Колегите-пластичари во Отава, кога дознаа за ова, пројавија уште поголема љубомора кон мене и мојата работа и успех, прашувајќи се како може еден непластичар да пишува во стручно списание кое излегува во Париз, таму каде што се роди липосукцијата? Кратко по објавувањето на мојот стручен текст во француското списание, добив писмо од д-р Џорџио Фишер од Рим. Во писмото тој ми пишуваше дека е разочаран од моето пишување во канадското и во француското списание, каде што истакнував дека липосукцијата почнала со д-р Илуз од Париз. Тој уште пишуваше и истакнуваше дека тој со татко му многу години пред д-р Илуз извршувале операции од липосукција. Тие отишле во Париз, по покана на д-р Пјер Фурније, и ја извршиле првата операција од липосукција, за што се појавила и статија за настанот во угледниот „Пари мач“ (Paris Match), а дека и д-р Илуз, од фотографиите што се појавиле во весникот, ја научил операцијата, иако целата идеја е нивна.

Не знаев што да правам, но напишав дека прва од таков вид операција во светот е извршена од д-р Фишер, а дека д-р Илуз ја надградил на повисоко ниво и дека ја направил операцијата без никакви компликации. За волја на вистината, од стручен аспект, липосукцијата на д-р Фишер создаваше некои многу големи компликации. Јас тогаш не знаев дека меѓу колегите од Италија и Франција имало голема битка за тоа кој може да се смета за татко на оваа нова операција. Следните години имав чест да бидам поканет таму и од двете спротиставени групи и да држам предавања.

Во март 1987 година, се сретнавме со Ладислав и Људмила во Торонто и заедно полетавме за Венецуела и поминавме еднонеделен одмор на островот Маргарета. Бевме сместени во хотелот „Холидеј ин“, кој не беше многу лош, но за храната и за плажата не можам да кажам нешто добро, така што по цел ден седевме околу базенот, а нашите пријатели одеа секој ден во најблиското гратче да купуваат облека за себеси и за децата. За нив, ова беше првпат да појдат надвор на одмор, откако беа дојдени во САД.

По работата, кога ќе си појдев дома, или читав или пишував статии, или пак се подготвував за предавање за липосукција, но и интензивно учев од книгите што ги купував посветени на пластиката на лицето. Многу сакав да правам нешто што се гледа, нешто што е плод на својата работа. Тоа го открив и се уверив дека го дава само пластиката на лицето.

*Со постариот син Роберт во Отава 1987 година
With my older son Robert In Ottawa in 1987*

Знаев дека д-р Вебстер ќе ми помага во тоа, па еден ден му засвонив, прашувајќи го дали можам да го посетам и да видам како се изведува една операција на пластика на лице. Тој, тоа мое барање со задоволство го прифати и ја договоривме средбата. Веднаш се подготвив и полетав за Бостон. Отидов во неговата куќа, а потоа во една болница, каде што тој вршеше операции. Во куќата видов дека во каминот гори оган и му реков на д-р Вебстер дека и јас истото тоа го правам од задоволство кај мене дома. Ми кажа тој дека има грење во сите 17 соби од неговата куќа, која беше вистинска и раскошна палата. Оттаму отидовме во болницата каде што тој ја извршил првата, а потоа продолжил и понатаму со помалку операции на лицето. Неговата мисла која постојано ја употребуваше беше: „Не заборавај дека кога се бориш за убавината, не го ставај здравјето на пациентот под прашалник“.

На крајот на февруари 1987 год., отидовме во Беверли хилс и пак бевме сместени во хотелот „Сенчури Плаза“. Тука се одржуваше тридневен конгрес на Американската академија за естетска хирургија, каде што бев поканет и држев предавања за анатомијата на липосукцијата. Присутните, по моите искажани примери, многу се чудеа како за толку кратко време сум направил толку многу операции. Причината за тоа беше што професорот по пластична хирургија од Торонто, кој ја извршил првата липосукција во Канада, не покажал повеќе интерес, односно мислам дека повеќе бил зафатен како директор на Универзитетската клиника, каде што се грижел за 34-те вработени доктори–пластичари отколку за операциите. Така дојде и негативното мислење што го искажа за оваа операција од доменот на естетската хирургија професорот Питанги од Рио де Жанеиро. Тоа беше за мене вистинска инспирација и предизвик да направам многу повеќе и така дојде јас да ја проширам изведбата на операцијата низ цела Канада. Тоа го правев преку моите практични резултати, изјави, интервјуа и резултати од пластични интервенции што ги давав за водечките канадски ТВ станици, радија и весници.

На споменатиот конгрес избравме нов претседател, кој го замени д-р Вебстер. Тоа беше д-р Џулиус Њуман од Филадельфија. Треба да се каже дека д-р Њуман прв ја донесе операцијата на липосукција од Париз во САД, преку д-р Илуз.

Д-р Њуман, иако беше отоларинголог, беше избран и за прв претседател на Друштвото за липосукција во САД и за претседател на Академијата за естетска хирургија.

Во април 1987 год. полетавме на Бермудите, каде што на Конгресот им држев предавања за склеротерапија на американските дерматолози. Бевме сместени во луксузниот хотел „Вестин“. Сите конгреси за естетска хирургија низ целиот свет се воспостави практика, да се одржуваат во најдобрите хотели. Причина за тоа е што естетската хирургија, како што се вели, е кајмакот на пластичната хирургија.

На пример, во Канада за една трансплантација на коса се плаќаше повеќе отколку за трансплантација на срце. Овој факт за мене стана минато, кога како асистент за васкуларни операции заработував по 50 долари за 5 до 6 часа операција. Овој зафат сега толку се плаќаше за една интервенција на склеротерапија. Цените на естетската хирургија се диктираа според пазарот, додека за другите операции се плаќаше или преку државата или од приватните осигурителни компании. Тогаш заработував добро, но, за жал, трошоците беа огромни. Ако заработував

200 илјади долари за една година, 50% од тој износ одеа за трошоци на Клиниката, а тука беа вклучувани и трошоците за моите патувања. Само за лекарско осигурување како пластичар плаќав годишно 25 илјади долари. Во САД, тој износ беше над 100 илјади долари. Таму се плаќаше 2 до 3 пати повеќе за една естетска операција за разлика оттука, во Канада. Од останатите 100 илјади, плаќав 56% данок, така што од двестете илјади што ги заработував, мене ми остануваа на крајот, помалку од педесет илјади канадски долари.

Да го кажам и тоа дека на конгресите доаѓаа со нас и сопругите, зошто во хотелите, по правило, закупот беше по соба, а не по кревет. Затоа пак, во Канада, лекарот е работодавец за својата сопруга, која седи и работи дома. Но, Мара навистина имаше што да работи во мојата клиника, бидејќи се грижеше за финансиските работи по банките, како и за мојата работна облека, што требаше да се пере по секоја операција. Многу пати и трошоците за авион за сопругите можевме да ги ставиме како трошоци на клиниките, зашто кога ние имавме состанок, многу пати беше организирана и работилница за сопругите.

Во Унгарија имав читано многу за Бермудите и сонував еднаш да ги посетам. Целата територија на Бермудите е само 53 km², а тогаш имаше помалку од 64 000 жители, од кои над 50% се Африканци. Островот е многу богат, а бруто-домашниот приход по жител е еден од најголемите во светот. Главно, таму се живее од туризам, зашто има многу убави голф игралишта, каде што од петок до понеделник со свои авиони доаѓаа многу богати Американци, од кои тука многу од нив имаа и куќи. Според тогашните закони, секое семејство можеше да има само по една кола. Островот го открил Шпанецот Бермудез во 1505 година, по кого и го добил името...

Кога ние бевме таму, имаше собир за една група вдовици кои заедно патуваа низ светот, а ги трошеа парите на своите починати сопрузи-милионери. Јас секогаш по моето предавање одев на базен, а многу ретко на плажа. Но, еднаш отидовме да ја посетиме и првата престолнина на Бермуди – Свети Георги. Впечатокот беше дека тоа е многу мирен остров и таму нема никаков криминал. Но, за волја на вистината, не е евтино да се живее таму, зашто за една вечера за двајца плаќав и по 100 долари, плус за вино, кое исто така, не е евтино.

По 2 недели добив едно списание, „Скин енд алерџи нюз“ (Skin and allergy news), во кое пишувавше за животот на американските дерматолози, но прочитав и текст за моето предавање што го одржав за склеропатија

на Бермудите. Во текстот имаше и моја фотографија. Кога требаше да се вратам дома, дадов интервју за државното радио си-би-си (СВС), но, според кажувањето на мојата секретарка, ни се јавиле многу нови пациенти и оттаму.

Во мај, пак, отпатував за Беверли хилс, каде што се одржуваше тридневен конгрес посветен на прашањето за пресадувањето коса, во чест на д-р Вебстер. На Конгресот што се одржа во хотелот „Плаза“, се запознав со прекрасниот човек, дерматологот д-р Тед Сутник. За него веќе беше познато дека е естетски дерматолог на повеќе холивудски ѕвезди. Од средбата, се изроди многу блиско пријателство. Иако не живеевме во исто место, не само на еден конгрес каде што ние учествувавме, тој дојде со ќерка си. Иако на Конгресот тема беше естетската хирургија, а не естетиката на кожата на лицето, тој сепак извршуваше само мали операции на лицето, и ме замоли да дојде да ме посети во Отава и да научи нешто за склеротерапијата. Јас неговиот предлог со драго срце го прифатив.

На крајот на мај 1987 год., го посетив д-р Пој во Торонто, кој беше одличен пластичар, од кинеско потекло. За него слушнав од еден познат фризер за коса, кој имаше таков имиџ што кралицата на Англија, или пак, актерката Софија Лорен, сопругата на Роналд Реган и многу други личности, кога доаѓаа во официјална посета на Отава, одеа кај него. Тој се викаше Риналдо, кој беше дошол од Италија пред 20 години без пари, но тука стана многу познат и отвори огромен фризерски салон, за кој наголемо се зборуваше во Отава. Риналдо ми кажа дека многу богати муштерии одат за пластика на лицето кај д-р Пој, па ако сакаш да доаѓаат богати и познати дами и кај тебе, ме поучи, мора да почнеш да вршиш и ти пластични операции на лицето како него. Д-р Пој имаше голема клиника за естетска хирургија во едно предградие на Торонто, но исто така слушал за мене, па ме прими со задоволство. Во неговата клиника видов дека тој кога оперира ја ослободува кожата близу до устата, а потоа осознав дека тој е похрабар од д-р Вебстер.

На пат за дома, решив дека кога ќе го оперирам првиот пациент, нема да одам толку блиску до неговата уста, како што тоа го правеше д-р Пој. Зашто, заклучокот беше дека ако случајно се појави парализа на лицето – тогаш тоа ќе значи крај на мојата кариера. Решив по секоја операција полека да се доближувам сè поблиску до устата. Тогаш не мислев дека по неколку години ќе одам со операција многу поблиску до устата дури и од д-р Пој, како и дека кожата околу вратот ќе ја ослободувам од мускулите.

*Пластика на лице. Пациентката имала операција пред 2 години во Монреал, но не била задоволна. Јас ја повторив операцијата со добри резултати.
EFacelift. The patient had a facelift in Montreal 2 years ago. I repeated the procedure*

Со таква голема интервенција може да ги подмладиш пациентите за околу 10 до 12 години.

Во тоа време, многу внимателно ја читав секоја книга и публикација што можев да ја најдам, а беше посветена на пластиката на лицето.

Тогаш ја извршив и првата пластична операција на лицето. На првата операција дојде еден отоларинголог од Бостон, со кој се запознав во Беверли хилс, да ми асистира, а со зафатот се доближив до устата на околу 3 до 4 сантиметри, при што морав да бидам многу внимателен. Ова во една пригода ми го рече д-р Вебстер, чија мисла секогаш ми беше на ум: „Не заборавај, кога се бориш за убавината – не ставај го здравјето на пациентот под прашалник“. По операцијата, отидовме во еден ресторан да вечераме и оттаму ѝ засвонив на инструментарката да ја прашам како е последната пациентка. Ми кажа дека е добра, но уште не ѝ мрдала устата на десната страна: како да и е замрзната, ми рече таа. Леле си реков, прва операција, а сум ѝ оштетил нерви на лицето, па ќе има парализа „за цел живот“. Колегата ме утеша и ми рече дека не

Пластика на лице: пред и по операцијата
Facelift before and after surgery

Пластика на лицето: пред и по операцијата
Facelift before and after surgery

треба да се плашам, зашто тоа е од локалната анестезија и дека се ќе се заврши добро. Откако него брзо го однесов во хотелот, веднаш заминав во Клиниката, кога таму пациентката ми рече дека сега устата се мрда. Тоа беше голема радост за мене и потврда дека квалитетно ми успеала операцијата.

Во 1987 година се појави мојата прва книга со наслов „Скулптура на телото преку липосукција“, посветена на ова прашање во Канада и таа остана досега единствено издание на оваа тема. Насловот на таа моја книга по малку има и уметничко име, бидејќи се настојува да се постигне уметнички, естетски изглед на телото. За мојата книга пишуваше и месечното списание кое излегува во Торонто, а беше издадено од Комората на лекарите на Онтарио.

За илустрација на текстот, ја поместија корицата од мојата книга, на која беше претставена трансплантација на маст во лицето. Таа беше прва од таков вид операција во Канада. Жената што ја оперирав, имаше дупка на лицето, пред десното уво, и јас ѝ извадив сало од мевот и ѝ ја наполнив дупката. По успешно изведената операција, пациентката ми беше многу благодарна, зашто пред тоа нејзиниот пластичар се обидел неколку пати да ѝ помогне, но сè завршувало без успех. Јас ѝ реков дека ќе плати само 100 долари за моите медицински сестри, а книгата ја напишав главно за пациенти, но се покажа дека и хирурзите имале што да научат од неа. Книгата беше богато илустрирана со фотографии на кои беше прикажан ликот што го оперирав пред и по операцијата. Нејзината цена беше само 5 долари, а се продаваше во книжарниците и беше отпечатена во неколку илјади примероци. Мојата книга се продаваше и во Клиниката – ако некој порачаше по телефон и пратеше 5 долари по пошта, тогаш мојата секретарка веднаш ја праќаше на дозначената адреса. Дотогаш, си признавам, јас немав абер од бизнисот, а по неколку години еден колега ми рече дека сум требало да објавам оглас за книгата, и уште да напишам дека кој ќе се јави по телефон, ќе му ја пратиме книгата бесплатно. Сепак, тоа ќе ми носеше стотици нови пациенти и веќе не ми требаше реклама.

Фактот дека пред да одам на Бермудите, јас имав закажано 107 операции за липосукција, доволно зборува за квалитетот на мојата работа. А правило е ако се закаже ден за изведување на естетската операција, пациентот однапред мора да плати една третина или една половина од операцијата, бидејќи, ако не се појави на закажаниот термин, парите остануваат во Клиниката. Ова правило е добро и за хирургот и за пациентот. Така, хирургот ако не се појави пациентот за извршување на

*Пред и по липосукција со локална анестезија
Before and after liposuction*

операцијата, мора да им плати на сестрите, кои требало да му помогнат и за други трошоци за Клиниката. Оваа практика е присутна во целиот свет.

На крајот на мај, бев на дводневен собир на канадските пластичари во Торонто – посветен на естетската хирургија. Но, на собирот само јас не бев пластичар. Професорот Линдзи, кој ја изврши првата липосукција во Канада, беше организатор и приреди многу убава вечера во својата куќа. На свечената вечера, дојде кај мене еден професор по пластика од Хјустон – САД, кој беше поканет како гостин на Собирот, со обврска да одржи предавање. На средбата тој ми рече: „Слушнав дека си добар естетски хирург, но не си пластичар, зошто не дојдеш кај мене во Хјустон, имаме многу добра програма за пластичари? За 2 години ќе можеш да ги положиш испитите за пластична хирургија и ќе бидеш ценет пластичар.“ На тоа му одговорив дека јас имам два сина и не можам да појдам кај него на 2 години.

Тогаш имав 52 години и летав од радост поради моите резултати, а веќе требаше да почнам пак од почеток. Последни испити ми беа оние во Монреал и – крај. Тотално сум слободен, правам што сакам и одам каде што сакам. Ако бев пластичар, ќе требаше задолжително да одам на дежурства во некоја од болниците во Отава и точно поради тие обврски не ќе можев да патувам каде што сакав. На собирот стана еден млад пластичар и рече дека зборувал со д-р Бел, пластичар од Отава, и дознал наводно дека д-р Манче на една пациентка ѝ извршил трансплантација на сало од мевот на лицето, но не била успешна интервенцијата. Тоа

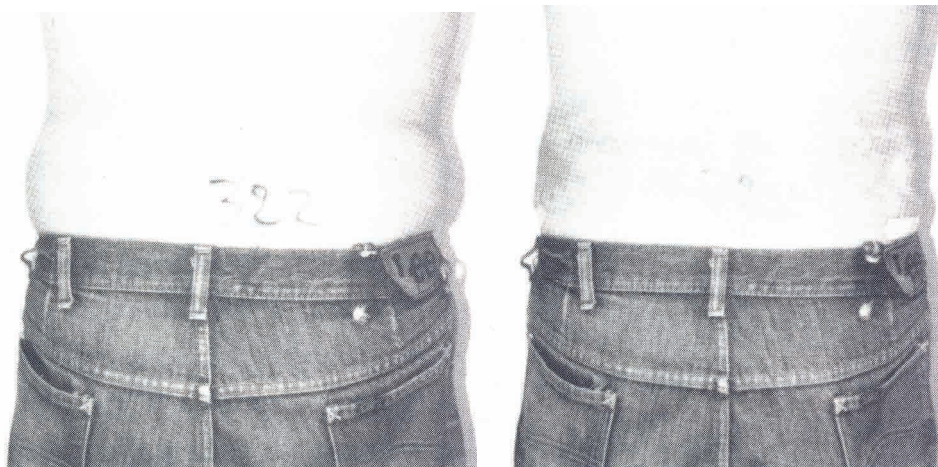

*Пред и по липосукција на врат
Before and after liposuction of the neck*

го пишав д-р Бел во списанието „Онтарио медисин“ (Ontario Medicine), каде што се појави фотографија од мојот пациент. Тој рече дека пациентката била лекувана многу години од д-р Бел. Со нетрпение чекав да се вратам во Отава, зашто, младиот колега не знаел дека јас сум на Собирот и дека го слушав што зборува. Знаев дека поради многу работа не го имав разгледано последниот број на списанието и не знаев дека во него пишува за мене. Немајќи време за читање, списанието го фрлив в ѓубре. Но, веднаш отидов во библиотеката на Медицинскиот факултет и направив фотокопија од тоа што д-р Бел го пишуваше за мене. Се сетив што имав направено за неговата пациентка, а тој ми пишуваше во писмото до мене и ми се заблагодаруваше за тоа што му покажав дека има таква интервенција во естетската хирургија. Следниот ден напишав писмо до уредникот на списанието и приложив копија од писмото на д-р Бел. Вистина, јас по околу десетина операции ѝ ставив крај на операцијата за трансплантација на сало, зашто светската статистика покажа дека само 20% од пресадуваните клетки на маст остануваат живи. Тогаш дознав дека подоцна за една таква операција д-р Бел наплатувал дури 1 500 долари, а јас, што извршив прв таков вид операција во Канада, наплатував само 300 долари.

Во јуни истата 1987 година, прочитав статија во еден американски журнал за дерматолошка хирургија „Дерматологик сарџери“ (Dermatologic Surgery), чиј автор беше д-р Вејс. Тој правеше пресек на историјата на склеротерапијата во САД, во минатото, сегашноста и иднината. Тој никаде не го спомнуваше моето име, иако имав направено важна

*Липосукција на млад маж, пред и по еден час
Liposuction of a male patient one hour after surgery*

работа за да се прошири склеротерапијата во САД. Потоа, се разви дискусија дали да се оперираат вените на нозете или да се употреби склеротерапија. Во моето писмо кое се појави на првите страници на списанието „Дерматологик сарџери“ напишав за склеротерапијата, за што дури и претседателот на Американското друштво за флебологија ми честита и дојде да ме посети два пати.

Во САД оваа техника не беше толку позната и поради тоа најтиражниот американски весник „Ју-ес-еј тудеј“ (USA Today) пишуваше за мене во февруари 1986 година. Јас му пишав писмо на главниот уредник, наведувајќи факти од кои се гледаше што сè имам сторено оваа медицинска дејност да се афирмира и да се прошири во САД. Поради моето пишување и предавање во САД, над 30 лекари ме посетија со желба за еден ден да ја усвојат техниката на склеротерапија. Многу од нив ме замолија да им дадам по едно шише од солуцијата „Склеродекс“, што беше смеса од шеќер и сол и се произведуваше во Монреал, но не се извезуваше во САД. Поради мојата активност, фирмата се обрати до надлежните во САД со барање да имаат право и таму да го продаваат лекот, кој е без никаква опасност. По добивањето дозвола, фирмата заработуваше милиони долари од „Склеродекс“ во САД.

На почетокот од јуни, еден Унгарец од Торонто по телефон ми јави дека професорот Ѓиоѓ Балаж со сопругата Ева се негови гости и дека сака утредента да ги запознае со Отава и дали имам малку време да се видиме. Му реков дека ги чекаме на вечера во 17 часот. Сопругата Мара направи

прекрасна француска вечера и ги послужи со големо внимание и со сребрен прибор, така што поминавме прекрасни моменти во дружење.

Во јули 1987 отидовме во Кан, каде што бевме сместени пак, во хотелот „Софител медитерани“ (Sofitel Mediterranee), што се наоѓаше веднаш до морето. Преку ден седевме крај базенот, кој беше сместен на покривот на хотелот. До хотелот имаше многу добри ресторани и тогаш почна да ми се допаѓа француската кујна. Умешноста на готвењето храна, Французите го зеле од Италијанците, но тие го кренале на ниво на уметност. Само Французите прават супа од риба како никаде во светот. Кога на стари години одам во Кан, јадам само супа од риба и лосос.

Еден ден, дојде еден детски лекар и со кола нè донесе во станот кој се наоѓаше малку подалеку од центарот. Тој по патот ми рече дека д-р Натаф го замолил следниот ден да ме однесе во неговата куќа во Антиб. Тој таму живееше сам, иако имаше помлада пријателка. Куќата беше блиску до морето со убава градина, дури имаше и засадено домати. Тој живеел како Пикасо и не се интересирал да има уредност во просториите. Во просториите со гостите имавме подготвено скара, но дури и Мара помагаше во готвењето. Следниот ден отидовме да видам како ја намалува ќелавоста со сечење парче од неа. Од Кан, преку Париз отидовме во Будимпешта. Во тие години имав среќа, зашто унгарската авиокомпанија продаваше тридневен туристички пакет, вклучувајќи го превозот со авион и сместувањето в хотел. Во пакетот беа наведени најдобрите хотели на Будимпешта, како сегашниот „Мариот“, „Интерконтинентал“, „Хајат“ и „Софител“. Ние бевме сместени многупати во тие хотели, зашто цената за тридневен престој беше само околу 380 долари, најниска од сите европски градови од каде што полетуваше унгарската авиокомпанија. Така, во наредните години многупати ја посетивме Будимпешта преку Лондон, Париз, Брисел и др. Тогаш за нас Будимпешта беше многу евтин град.

Бевме сместени во хотел „Мариот“, кога еден ден дојде мојот пријател и колега д-р Ференц Мате, којшто претходната година ни беше гостин во Отава, и со кола ме однесе во туристичкото гратче Сарвар, каде што таму беше организиран годишен собир на унгарските пластичари. Во програмата беше вклучено и моето предавање за липосукција. На предавањето претставив резултати од липосукцијата на 100 пациенти, иако дотогаш веќе имав оперирано неколку стотици лица.

По моето предавање, се јави и зеде збор директорката која била и главен пластичар на болницата каде што јас бев опериран во далечната

1951 година. Таа постави прашање како може да претставам толку операции со оваа нова техника без да се јави ниту една компликација кај некој пациент. На тоа реагираше д-р Мате и рече дека претходната година, кога ме посети во Отава, видел две операции без да се јават никакви проблеми и дека таа техника е веќе рутинска работа. Иако д-р Мате беше главен пластичар, директорката со својата титула и како авторитет остави впечаток. По теоретските предавања на Конгресот, беше планирано да ја извршиме првата липосукција во Унгарија, а пациент беше сопругата на еден пластичар, којшто подоцна ми стана добар пријател.

Многу пластичари-учесници на Конгресот, беа во операционата сала кога ја извршував операцијата на липосукција, а меѓу нив беше и директорката. Така почна липосукцијата како нов вид операција во Унгарија, а следна држава во тогашниот социјалистички блок во Источна Европа каде што се изврши липосукција беше Чехословачка – се спроведе во Прага во 1992 година. Така, со мојот придонес, Унгарците почнаа да добиваат реноме за овој вид операција. Парадоксално е што на еден конгрес во Париз бев нападнат што мои ученици во Будимпешта, вршат липосукција за скромна сума од само 300 долари.

Кога патувавме нашето куче по име Пули, обично му го остававме на еден мој пациент, кој се занимаваше со чување кучиња. За тоа плаќав 10 долари на ден. Кога отидов да си го земам, тој ми рече дека Пули починала, но не знаеше од што. Причината била што отишол и тој на одмор на два до три дена, а кучето го оставил без храна и вода. Тие денови владееше многу голема горештина и поради долгата коса тоа не можело да се ослободи од топлината и починало. Децата плачеа и ми бараа да им ја дадам адресата на кучкарот, за да појдат и да го тепаат. Им реков дека ќе им купам друго милениче од истата раса кучиња.

Кога од Будимпешта се вративме дома во Отава, со задоволство завршив со читањето на книгите од д-р Вебстер, во кои тој пишува за употребата на силиконот за елиминирање на брчките на лицето, околу двете очи, над носот и од носот до аголот на устата, кои се најдлабоки на лицето. Преку неговата клиника, порачав чист медицински силикон и купив специјален италијански шприц за таа техника. Во тоа време, а и подоцна, пластичарите во САД се бореа со проблемот и прашањето дали може да се коригираат брчките на лицето со силикон. Јас ја научив техниката на таканаречената „микро-капка“, со која со многу мала игла се вметнува силиконот точно под брчката. Силиконот не предизвикува

алергии и затоа го користат секаде во светот. Резултатите се постојани, а не како со примената на ботокс, кога мора да ја повториш интервенцијата секои 3 до 6 месеци. Ботоксот не ги елиминира брчките, туку напротив, само ги носи мускулите во состојба на парализа, кои се пречка за брчките. Оттука, секоја недела имав сè повеќе и повеќе пациенти и им наплатував само по 50 долари за сесија инјекции.

Во декември 1987 год., во американското списание „Дерматолоџик сарџери“ се појави мој текст со наслов: „Липосукција под локална анестезија: ретроспективна анализа на 100 пациенти“. Текстот беше придружен со три пара фотографии пред и по операциите.

За Божик и Новата 1988 година, бевме во Санто Доминго, во Доминиканската Република. Се запознавме со градот, со местото каде што ни рекоа дека е гробот на Колумбо, кој лежи во огромно здание. Тие уште додаваа дека Колумбо кога стигнал во Санто Доминго, всушност, така првпат ја открил Америка. Исто така, ги посетивме огромните пештери кои се наоѓаат во центарот на градот, со што на самото место се запознавме со дел од културно-историското минато на оваа држава.

16.

НА ПАТ ПО ЕВРОПА

16.

ON THE ROAD ACROSS EUROPE

На 24 јануари 1988 година, со авион полетавме од Монтреал за Амстердам. Од Отава, иако е престолнина на Канада, сепак тогаш само една авиокомпанија леташе за Лондон, додека другите компании немаа летови за Европа, освен, се разбира, за САД. До аеродромот на Монтреал, нè однесоа со автобус, а патувањето траеше само 2 часа и оттаму полетавме за Европа. Од Амстердам пак, полетавме до Будимпешта, каде што поминавме 3 дни, сместени во хотелот „Хајат“. Оттаму, на една недела отидовме да ја посетиме Ева, сестра ѝ на Мара во Дебрецен. Од Будимпешта, преку Амстердам, полетавме за Сингапур, каде што, како што претходно споменав, работи еден познат пластичар од кинеско потекло, кој е член на уредувачкиот одбор на американското списание за естетска пластична хирургија. Мислев, ако го посетам, ќе научам нешто од него. Исто така, тогаш прочитав дека во градот завршило реновирањето на познатиот хотел „Марко Поло“ и по повод тоа, сега има голем попуст, ако се разбира, престојуваш во него. Навистина беше супер хотелот со многу мермери и украсни елементи.

Со такси пристигнав кај колегата, кој беше сам во ординацијата. При средбата, тој ми рече дека денес нема закажано ни една операција, но ќе дојде една жена на консултација за очите. По малку време, се појави една млада девојка, која сакаше да направи операција на очите, тие да изгледаат европски, а не како дотогаш кинески. Во тоа време, колегата беше познат по такви интервенции. Тој ѝ рече на девојката да се соблече во посебна соба, а потоа брзо ќе почне со операцијата. Го прашав дали ја има видено оваа девојка и друг пат, а тој ми кажа дека сега прв пат ја

гледа. Уште го прашав: „Зар ќе ја оперираш без да имаш резултати од лабораторијата за крв и друго?“. Тој се изненади од моето прашање и ми рече: „Зошто ми треба тоа? Ти, ако откриеш некоја аномалија во крвта по лабораторијата, се откажуваш ли операцијата?“ Му реков дека тоа не сум го направил ниту еднаш. „Тогаш, зашто бараш некаква болест преку крвта?“ Уште му одговорив дека така е во Канада. Ми врати: „Знам, во САД еден естетски хирург им дава работа на двајца адвокати, но тука е така. Како е во Канада?“ Му одговорив дека досега не сум имал работа со адвокат поврзана со некоја операција. Тогаш ми рече: „Оперирај, ако ти дојде пациент, можеби нема да се појави вторпат.“ Ми дојде на ум баба Тана, која во селото ми велеше: „Внуче, ако имаш некоја работа, заврши ја денес, зашто утре ќе биде друг ден, со друг касмет“. Многу брзо сам ја заврши операцијата, но јас не планирав да оперирам Кинези во Канада, точно поради нивните очи. Ако некој се појавеше, го праќав кај д-р Пој, во Торонто, кој беше многу добар естетски хирург. Се интересирав кај колегата од што живее градот? Ми кажа дека Сингапур бил дел на Малезија, исклучително населен со кинеско население, а на барањето да се одделиме од нив, тие ни дадоа да се отцепиме. Оттогаш стандардот на животот одел само нагоре и растел, по што тој го стави прстот на главата, и ми рече: Заработката доаѓа оттука, значи од умот.

Му се заблагодарив што ми овозможи да го посетам, иако во Канада ме прашуваа зошто пак сум отишол толку далеку. Ќе им одговарам дека морав да појдам кај најдобриот, за да видам како тој работи. Дотогаш, иако работев долго време, никојпат не ме прашаа зошто ги правам тие трошоци, и уште видоа дека јас немам абер од бизнисот и не вложувам пари таму, туку си плаќам данок.

Со такси брзо се вратив во хотелот, зашто сите знаат каде е хотелот „Марко Поло“. Отидовме со Мара во ресторанот на хотелот, но тука служеа само кинеска храна, која и двајцата не ја сакавме многу. Така, каснавме малку нешто за да не бидеме гладни, а следниот ден нè запознаа со минатото на градот. Си признавам дека таков чист град дотогаш немав видено, се шетаваме по главната улица, од дуќан во дуќан, но не купивме ништо, зашто видовме дека сè беше облека од Хонг Конг. Таму, првпат прочитав, дека пушењето го стопира сексот околу 10 години порано. Јас никогаш не пушев, но прочитав на кутијата од цигарите, исто така, дека никотинот не само што создава рак, тука влијае и на сексот. Добра идеја, зашто многу луѓе не се плашат од рак, но од прекин на секс, навистина се плашат, особено мажите... Немавме веќе време ниту да го посетам

базенот на хотелот, туку, пак со авион, се вративме дома. Тогаш, за една ноќ плаќав по 100 долари во хотелот „Марко Поло“, а сега, таму се бараат 500 до 600 долари.

Во февруари 1988 година, пак полетавме за Беверли хилс и бевме сместени како и секогаш во хотелот „Сенчури Плаза“ (Century Plaza Hotel). Во него се одржуваше тридневен конгрес на Американската академија за естетска хирургија. Јас за тие 3 дена ниту еднаш не излегов надвор од хотелот, само учествував во работата на Конгресот од каде што можев многу да научам, особено за пластичната операција на носот и на градите. И двете операции до тогаш не ги извршував. Оттука и двете многу ме интересираа, особено за носот, со кого можеш да се фалиш, ако успешно заврши операцијата. Една вечер по вечерата, Мара ми рече: „Ајде да се прошетаме, зашто цел ден сме на Конгресот.“ Недалеку од хотелот, прочитав на една табла на улицата Беверли хилс дека е сестрински град на Кан. Тогаш не ги познавав добро и двата града, но подоцна почнав да верувам дека овие два града се многу богати и дека Кан има што да ти покаже.

На Конгресот се продаваа многу книги. Купив неколку посветени на двете операции. Во САД тогаш имаше многу објавени книги и за двете операции, така што на почетокот на мај учествував за последен пат на Конгресот на канадските пластичари што се одржа во Торонто. Тогаш уште не знаев дека во Торонто има голема конкуренција меѓу пластичарите и фацијалните пластичари, како што се нарекуваа отоларинголозите. Тоа се покажа следната година на судот.

По покана на Јулиус и Ерик од 21 до 24 мај 1988 година, присуствувавме на Конгресот по естетска хирургија, што се одржуваше во Осло. Тој Конгрес беше организиран од д-р Ерик Дилеруд, со помош на д-р Џулиус Њуман.

На Конгресот почна да се шири вест дека во Северна Америка некоја млада девојка починала по липосукцијата што ѝ била извршена од страна на секретарката на хирургот, кога тој не бил во САД. Тоа беше голема сензација за американските весници. Многу колеги од САД почнаа да телефонираат дома и да прашуваат дали тоа се случило кај мене. За тоа јас не се грижев, зашто знаев дека мојата секретарка има разум и никогаш не дошла во операционата сала да види како се изведува една липосукција. За сопругите, Ерик приреди добра програма ширум градот и дури тие го посетија и царскиот двор. Јас цел ден бев на Собирот, како и секогаш, и правев сè да научам нешто ново. Само една вечер бев

*Носталгија по Копенхаген 1988 година
Going after nostalgia in Copenhagen 1988*

слободен и отидовме со Мара на вечера во еден норвешки ресторан. Во скандинавските држави, сите зборуваат многу добро англиски, што не е случај во Франција и во Шпанија. Вечерата беше скапа – како да ручаме во Париз, за едно шише француско вино плативме дури 40 долари, што тогаш беше многу висока цена.

Од Осло, со авион полетавме за Копенхаген, одејќи по својата носталгија, зашто тој град ми го отвори мојот пат кон Канада и кон успешната кариера и иднината.

Бевме сместени во хотел близу до градината Тиволи, која сега ја посетивме, зашто во 1973 година, кога бевме тука, за такви уживања немавме пари. Со големо нетрпение чекав дали на мојот повик ќе ми се јави професорот д-р Захо, кој уште во 1973 година беше над 70 години. Радоста ми беше голема кога го слушнав неговиот глас. Тој уште во Канада ми праќаше поздрави за Божик и за Нова година, меѓутоа последните години јас му пишував, а останував без одговор. Му реков: „Тука сме, во Копенхаген и сакаме да ве поканиме на вечера, а вие одберете го ресторанот“. Ми одговори: „Д-р Манче, искажуваме голема благодарност“, со напомена дека тие сега веќе не излегуваат од дома,

поради годините. Ме праша во кој хотел сме сместени и уште ми рече дека се радува што сè добро ми оди во Канада и изрече топли поздрави од него и од сопругата за мојата сопруга, „интелигентната и многу убава Унгарка“. Од него тоа беше последната вест. Дали ќе можев да се иселам без негова помош во Канада? Одговорот е не. Така, по д-р Домби, најмногу му се заблагодарувам на д-р Захо, двајца многу почитувани професори. Многу ми е жал што на ниту еден од нив, не можев достоинствено да им се заблагодарам за сè што сторија за мене.

Неколку денови се шетаваме по убавиот Копенхаген и ја посетивме статуата „Девојка крај морето“ и се фотографиравме со неа. Ништо не купивме оттаму, но не поради немање средства... Оттаму за прв пат полетавме за Рим. Се сместивме блиску до Ватикан, во хотел што се наоѓа на шпанските скали... Таму бевме само три дни и видовме што можевме во тие малку денови да видиме. Еден цел ден го поминавме во базиликата Свети Петар. Тоа е чудо на светот. Секогаш кога одиме во Рим, одиме да ја видиме базиликата, зашто секогаш сме исполнети од нејзината убавина. Секоја вечер одевме во различен ресторан да вечераме и од тогаш станав миленик на италијанската кујна. Таа и таква кујна ја украдоа Французите и го издигнаа готвењето на храна, на ниво на уметност. Исто така, не знаев дека во времето на Јулиј Цезар, старите Франузи почнале да го усвојуваат јазикот од Римјаните. За жал, немав време да го посетам Џорџио Фишер. Од Рим полетавме преку Монреал за дома, каде што ме чекаа доста операции, меѓу нив и за пластика на лицето. Тогаш, почнав да станувам похрабар и кожата на лицето ја ослободував блиску до аголот на устата. Така, можев да додадам екстра 2 до 3 години во подмладувањето на жената.

Во мојата кариера имам извршено над 400 операции на лице, од кои само околу 10 биле на мажи, додека останатите беа жени.

По неколку недели, дома почнавме да се готвиме за средбата на децата-бегалци од Егејскиот дел на Македонија, која беше организирана за крајот на јули 1988 година, во Скопје.

Со авион полетавме за тогашна Југославија, односно од Торонто до Пула и оттаму со автобус во Опатија, Република Хрватска, каде што бевме сместени во престижниот хотел „Амбасадор“. Хотелот е крај морето и има свој базен. Секој ден пливавме во кристалните води на Јадран.

Една вечер, блиску до хотелот, дојде една играорна група и со голема радост видов како Хрватите ја играат „Билјана платно белеше“. По една

*Прва средба на децата-бегалци од Егејска Македонија во јули 1988 година
The first world meeting of refugee children of Aegean Macedonia
in Skopje in July of 1988*

недела, со такси отидовме во Загреб и оттаму со авион летавме до Скопје.

Во Скопје беше многу топло и бевме сместени во хотел „Континентал“, кој во тоа време беше без клима. Тогаш, во Скопје, немаше хотел со клима, иако јас цел ден бев со пријателите, додека сопругата Мара беше во собата и повеќе време лежела во кадата полна со студена вода поради големата горештина. Секоја вечер, кога се враќав, таа беше сè понерасположена и еден ден ме праша: „Зошто ме донесе тука?“ Секогаш ѝ велев дека таа е мојата судбина и јас не можам да ја сменам, но таа не ме разбираше. Често ја канев да излезе и таа со мене, но постојано ми одговараше дека надвор е дури потопло, и беше во право.

Еден ден отидов со пријателите да ја проследам културно-уметничката програма крај езерото во Сарај. Пред да заминеме од Скопје, во хотелот „Континентал“ организирав вечера за сите загоричанци, што можеа да дојдат, а голема радост ми причини што дојде и сестра ми Тана сосемејството од Грција.

На вечерата беа дојдени некогашните прогонети деца-загоричанци кои беа дојдени од Унгарија и од Романија за да присуствуваат на средбата.

*Средба со загоричанските прогонети деца,
на светската средба во Скопје во 1988 година
With Zagorichani village refugee children at the Skopje meeting in 1988*

Тие мои пријатели од детството во селото ми беа многу благодарни што на сите им дадов по 200 долари. Доларите тогаш имаа доста добра цена и без таа моја помош, тие не ќе можеа да си ги платат билетите за воз за да се вратат...

Оние од Унгарија ме фалеа колку сум бил умен, зашто нив ги оставив во фабриките, а јас отидов да учам во гимназија и да земам по 1 долар на месец.

На средбата се видов со д-р Костандин-Кочо Ристовски, како што веќе погоре напишав дека тој е најголемиот македонски патриот што го имам сретнато во животот. Другиот мој пријател, Благој Шклифов, кој отпорано отиде да живее во Бугарија, не дојде на средбата, тој тогаш почнал да пишува книга дека говорот во Костурско е бугарско наречје, со што си нанесе голема штета на себе, а уште повеќе на сите нас, искривувајќи ја вистината.

Од Скопје со воз се вративме во Будимпешта и бевме сместени пак во денешниот „Мариот хотел“. Тогаш во Унгарија беше организиран Светски унгарски конгрес на лекарите и јас бев поканет да одржам предавање на

*Средба на Загоричанци од Македонија, Романија и Унгарија на Светската средба на Децата бегалци од Граѓанската војна во Грција во 1988 година
In Skopje with refugee children from my village who live in Hungary, Romania and Macedonia in 1988*

20 август 1988 год. на тема: „Скулптура на телото преку липосукција“. На Конгресот учествуваа многу унгарски лекари, распрснати низ целиот свет. Тоа беше втор конгрес, додека за првиот не знаев кога се одржал. По мене, предавање одржа Антал Јозеф на тема: „Здравството во Унгарија“. Тој тогаш беше директор на библиотеката на Унгарската лекарска асоцијација, иако по Револуцијата во 1956 година, неколку години бил в затвор. Можеби тоа му помогнало тој да биде првиот премиер на Унгарија, по првите демократски избори во 1989 година. За жал, по две години како премиер, умре од рак. Присуствувавме на концерт во црквата Свети Стефан и гала вечера во хотелот „Хилтон Будимпешта“. Сè беше многу добро организирано, а јас научив од Унгарците како да го организирам Светскиот македонски конгрес на лекарите во 1991 година во Охрид. Последната вечера беше организирана во музејот спроти Унгарскиот парламент, на плоштадот Лајош Кошут.

Зградата на музејот е огромна палата, која е изградена во време на Австроунгарската Империја. Многупати кога ќе ја посетам Будимпешта,

со задоволство ги гледам барокните палати, кои биле градени за време на Австроунгарската Империја 1867–1914 година. Се обидувам да најдам одговор од каде имале толку пари Унгарците непосредно пред почетокот на Првата светска војна? Иако во тоа време приходите се распоредувале меѓу Австрија и Унгарија, сепак, се работи за огромна сума. Во тоа време во Унгарија имала безработица од три милиони луѓе, а работната сила била многу евтина.

Но, дома ме чекаше многу работа и брзо пак купив авиобилети за да бидеме во Будимпешта на 29 септември 1988 година, кога со Мара имавме закажано прослава на нашиот роденден, бидејќи сме родени на иста дата. Со авион полетавме од Монреал до Париз и оттаму, пак со авион, стигнавме во Будимпешта, каде што имавме тридевен престој. Го избравме новиот хотел „Софител“, кој е сместен на брегот на Дунав, до мостот на Сингири.

На 29 септември 1988 год., на вечера, ги поканивме нашите пријатели Тибор и Иштван со сопругите од Дебрецен и заедно го славевме нашиот роденден. Следниот ден, пак, ја посетивме сопругата на лекарот во Буда од која го купивме првото милениче, кучето Пули. За среќа, пред 2 до 3 месеци се родиле 5–6 кучиња, а ние избравме едно мало кученце, пудличка, која потрча по нас кога ја отворивме вратата на градината. Ја плативме 300 долари, тогаш тие пари во Унгарија беа многу. Потоа, моравме да трчаме овде-онде за да извадиме документи за пудлицата да ја понесеме со нас во Канада. Откога ги извадивме документите, веднаш полетавме со авион за Париз. Кученцето, односно пудличката, ја носевме во мала кошница за цело време на нашето патување, а оние со кои патувавме – сакаа да го галат Пули.

Од Париз со авион полетавме за Кан каде што бевме повторно сместени во хотелот Sofitel Mediterranee како и порано. Јас тогаш имав предавање за липосукцијата, а конгресот се одржуваше во зградата каде што се организираа мајските свечености за филмскиот фестивали во Кан. Таму бевме цела недела и кога одевме на вечера со нас беше и Пули. Таа за сите беше голема атракција, зошто не прашуваа од каде знаеме каде му е малата устата поради долгата коса што ја покрива. Им одговаравме дека ушите и се долги и од таму знаеме каде и е устата. Од еден дуќан кој продаваше многу елегантна облека за дами, Мара си купи костум за 400 долари. Газдата не молеше да не плаќаме за костумот, туку да му го оставиме кученцето Пули.

Ниеден народ на светот не ги сака толку многу кучињата како

Французите. За нив кучето е член на семејството и многупати спие и со газдата во ист кревет. Не видовме хотел во Франција, во кој се забранува куче да се внесе и да се смести таму. Второто Пули не беше храбро како првото, и не се обиде да касне некој од нашите гости.

Преку Париз се вративме дома, во Отава. Голема беше радоста на Роберт и Тони кога ја видоа новата пудличка, но не можевме да најдеме ново име за ова домашно милениче, кое продолживме да го викаме Пули. Во октомври 1988 год., полетавме за Сарасота на западниот брег на Флорида, кај Мексиканскот Залив. Таму беше организиран тридневен конгрес од страна на Унгарско-американското друштво на лекари. На собирот беа присутни над 100 лекари од унгарско потекло и тие, по традиција, се собираа секоја година. Јас пред нив одржав предавање за липосукцијата на вратот со комбинација на пластична операција на лицето. Имаше голем интерес, особено од дамите кои беа на возраст за таков тип интервенција. На секој ваков стручен собир дамите се собираат околу естетскиот хирург и се интересираат за забавување. Во тоа време липосукцијата беше најчеста операција во САД. По 4–5 години интересот за пластична операција на носот повторно се искачи на првото место, како најчеста операција во САД. Јас тогаш сето слободно време дома го поминував читајќи книги за пластичната операција на носот и градите. Изведбата на тие две операции беше вистински предизвик во тоа време за мене...

На крајот на октомври истата година, пак полетавме за Акапулко на една недела, и бевме сместени во хотелот „Фиеста Американа“. Морето не беше толку чисто, а топлината во вечерните часови беше неподнослива. Доцна навечер одевме на вечера, иако нон-стоп течеше пот од нашите лица. Затоа, друг пат веќе не отидовме во Акапулко.

Кога се вративме дома, имаше снег во Отава, му ја дадов колата „хонда сивик“ на син ми Тони, кој тогаш студираше на тукашниот универзитет, а јас одев пеш или со колата на Мара до Клиниката, која беше блиску до нашата кука. Тони имаше сообраќајка со хондата која бешеречиси уништена, така што од осигурителната компанија ми рекоа дека не може да се поправи, и ми понудија три илјади долари. Сега што да правам? Синот Роберт, кој беше дома, ми рече: „Многу колеги што те посетуваат убаво ти велат дека со твоето реноме не треба да возиш ’хонда сивик’. Тогаш, немој да се жалиш.“ Вистина, дотогаш ме имаа посетено околу 30 колеги од САД и сите ми рекоа дека треба да купам подобра кола. Сите тие имале не една, туку 2 до 3 коли од типот мерцедес, порше, јагуар и

др. Отидовме во претставништвото на јагуар во Отава и видовме еден црвен спортски модел со 2 врати. Мара, а особено Роберт, ме убедуваа дека треба да го купам. Кога го прашав продавачот колку троши на 100 km, тој ме погледна и ми рече: „Ако поставуваш такво прашање, оваа кола не е за тебе, троши како еден руски тенк Т-34“. Цената со данок беше 71 илјади долари. „Од каде толку пари, ѝ реков на Мара, ќе го замолам продавачот да го задржи за мене јагуарот за два месеци и тогаш со пари од банка, ќе го купам.“ Тој ми рече ако сега платам 5 илјади долари, ќе го задржи 2 месеци за мене. Така, собрав уште 15 000 и зедов од банка кредит од 51 000 и на крајот на декември колата беше моја. За жал, до пред една година, ако купиш нова кола, требаше да ја отпишуваш 20% секоја година, но веќе од 1988 година тоа може да се прави само за кола која чини до 20 илјади долари, а ако е поскапа мора да се плати од својот џеб. Така, за јагуарот ѝ исплатив 50 илјади канадски долари од мојот џеб на државата.

Во ноември 1988 година имав покана да одржам предавање на Конгресот на Американските лекари-дерматолози. Лично бев поканет од претседателот и бев сместен во хотелот „Мариот“ во Вашингтон, каде што се одржуваа состаноците и предавањата. Сите трошоци за моето патување и хотелското сместување беа платени од Академијата на американските дерматолози. Моето предавање беше посветено на склеротерапијата. Тоа беше мојата последна презентација на оваа тема, а во наредните години предавав само за естетската хирургија.

За Божик и за Новата 1989 година, со синот Тони, бевме во Пунта Кана, на Атлантскиот брег од Доминиканската Република. Еден ден ми се јавија од плажата и ми рекоа дека Тони играл ватерполо и му се изместила раката на рамото, а лекарката на хотелот не знаела што да прави. Сакала да го прати со кола в болница, далеку околу 100 km оттука. Веднаш отидов и видов дека тој има дислокација на десното рамо. Го легнав на кревет и со помош на притисок на мојата нога (како и во Унгарија) му го вратив рамото на своето место. Лекарката се чудеше, зошто немаше видено такво нешто. Му реков на Тони дека повеќе нема да игра ватерполо, иако пред тоа играше на натпревари со екипата на Универзитетот во Отава.

17.

НОВ СТАН ВО ПАЛМА ДЕ МАЈОРКА

17.

THE NEW APARTMENT IN PALMA DE MALLORCA

Мојата постојана желба за стекнување нови сознанија и искуства во медицината, односно во пластичната естетска хирургија, ме наведе во јануари 1989 година да учествувам на Конгресот на Американската академија за естетска хирургија. Повторно бев сместен во хотел „Сенчури плаза“ во Беверли хилс. Во тоа време, се интересирав само за успешно извршување на пластична операција на носот и на градите, а на собирот имаше доста мои познати и пријатели. Неколкумина од нив ме имаа посетено во Отава, а меѓу нив беше и познатиот дерматолог д-р Тед Сутник од Беверли хилс, кој исто така, ме имаше посетено. Уште вториот ден тој нè покани на вечера со сопругата во еден италијански ресторан, блиску до хотелот. Во Беверли хилс живеат многу богати луѓе и, како што слушнав од колегите, тие порачуваат и резервираат преку телефон вечера во некој од многубројните ресторани.

Како што претходно напишав, јас се познавав со многу лекари-колеги од САД, и повеќемина од нив ме посетија, а ги носев и на вечера, но и за повеќемина Мара дома готвеше, а неколкумина спиеја и кај нас. Но, од нивна страна, никој не нè покани дома на вечера, туку нè носеа само во ресторани.

Јас, кој бев против пушењето, на моите пациенти и на моите пријатели и роднини постојано им објаснував за последиците од него, затоа што не еден од моите пријатели умреа поради тоа. Тоа ѝ го споменував на сопругата на Тед, која нон-стоп пушеше, и по неколку години, за жал,

умре од рак.

Се чудевме кога на крајот на вечерата забележавме дека тоа што тие не го изедоа во ресторанот, им го спакуваа во кутија од пластика, мислам за другиот ден, и тоа се вика „ќесе за кучето“. Тоа не се прави од финансиски аспект, зашто кога јас се родив во 1935 година, мојот пријател го положил испитот за дерматологија и беше дерматолог на ѕвездите на Холивуд. Го прашав, ако толку години си работел, тогаш си можел да го купиш цел Бевели Хилс. Ми одговори дека во 1935 година не можел да го купи, зашто тогаш почнал да работи, но подоцна и во неговите раце паднало доста и од Беверли хилс, како што впрочем се нарекуваше. Тогаш, разбрав, дека тој си држи дома во готово 100 илјади долари за да му се најдат ако му притребаат за нешто. Беше член на многу клубови во кои подоцна и нас нè однесе на вечера. Многу ја почитуваше Мара, и многу се израдува кога таа му рече дека е од Дебрецен. Добро го знаел градот, но не знаевме од каде го знае толку добро, а неговата сопруга не патуваше со него, додека тој одеше со ќерката која се викаше И.Х. Од други дознав дека името ѝ е кратенка од англиски, што значи „чест на Израел“.

Тогаш ја купив книгата посветена на пластичната операција на носот, која чинеше 500 долари, а подоцна ѝ ја подарив на Клиниката за пластична хирургија во Скопје. Автор е д-р Џек Шин, кој беше пластичар во Беверли хилс и извршуваше само операции на нос, и тоа по 10 на ден. Многу од пациентите одеа кај него, не само од САД, туку и од целиот свет. Книгата беше илустрирана со многу фотографии. Дома нон-стоп ја читав и сонував за да извршам и јас пластична операција на нос на нивото на д-р Џек Шин. Го прашав Тед дали можам, еден ден, да го посетам, а тој ми одобри, под услов јас да бидам 3 метри подалеку од операционата маса. Но, јас се откажав од посетата, зашто знаев дека од толку далеку ништо нема да видам.

По неколку денови работа, со авион полетавме за Амстердам, а оттаму со друг отидовме за Будимпешта, каде што пак бевме сместени во хотелот „Софител“. Добро се сеќавам дека беше 19 февруари 1989 год. кога ручавме во еден ресторан на брегот на Дунав, а температурата беше 20°C над нулата. Во Будимпешта посетивме многу претстави во операта и балетот, зашто во Отава, иако е престолнина на една од најбогатите земји во светот, нема ниту опера ниту балет, туку имаме сала за 20 илјади гледачи, и чинеше 200 милиони долари, а се користеше за хокеј.

Од Будимпешта пак со авион се вративме во Амстердам и оттаму

со друг авион заминавме за Бангкок. Бевме сместени во хотелот „Интерконтинентал“ во центарот на градот, во близина до царската палата со огромна градина, испреплетена со мали езера. Храната, освен појадокот, не беше за нас. За појадок отидов пред Мара, но девојките ме праќаа на масажа. Јас им кажав дека одам на појадок со сопругата и дури тогаш тие ми покажаа каде е ресторанот. Секоја среда, директорот на хотелот, приредуваше прием за гостите во отворениот ресторан, кој беше сместен на еден мал остров. Пред да влеземе на островот, Мара отиде да ја смени облеката, зошто беше многу топло. Јас влегов во ресторанот, веднаш ме поздравил директорот со радост, зашто забележал дека сум сам. Веднаш ми понуди пијалак и ме праша дали сум бил во Виетнам, да ги посетам младите монаси во манастирите. Му реков дека не сум бил, а кога се појави Мара, тој уште ми рече дека треба да го посетиме хотелот „Интерконтинентал“ во Најроби. Тој таму бил директор четири години, пред да дојде тука, потоа не остави нас и брзо најде еден помлад човек, кој беше сам. Мара веднаш и на шега ми рече дека и мажите се лепат до мене, а јас ѝ вратив „Што да правам, кога сум сам“.

Цела недела ја поминавме пливајќи во базените на хотелот и јас порачав два костума од шивачот на хотелот, инаку Кинез. Костумите беа готови за два дни, а тој ги направил според еден мој костум кој порано, односно пред три години, го имав купено во Виена. Тие два костума дури и сега ми се најомилени во мојата гардероба што ги имам. Се прошетавме по главната улица и утредента со авион се вративме дома, зашто веќе беше фатила зима. За жал, таму не посетив ниеден колега.

Дома работев на една статија за унгарското списание за хирургија „Маѓар сибисет“ (Magyar sebeszet) со наслов „Смена на контурата на телото преку липосукција“. Му ја пратив, со многу фотографии, на еден мој пријател, директор на клиниката во Дебрецен. Тоа беше проф. Балаж. Му реков да ја прочита и да ја прати до списанието. Но, тој немаше слушнато за таква операција и му ја дал на свој колега од Клиниката, кој имал положено испити по пластика. Тој под моето име си го допишал своето име и на крајот напишал дека сите фотографии се од клиниката во Дебрецен. Јас за името што беше некоректно додадено не се грижев, ако тоа беше помош за него, но дури по 5–10 години забележав што напишал за фотографиите кои сите претходно беа објавени во мојата книга. Тој тогаш беше истеран од Клиниката и работеше надвор од Дебрецен како општ лекар. Поради неговото име, унгарските пластичари не ја цитираа мојата публикација, која беше прва на таа тема во унгарската медицинска

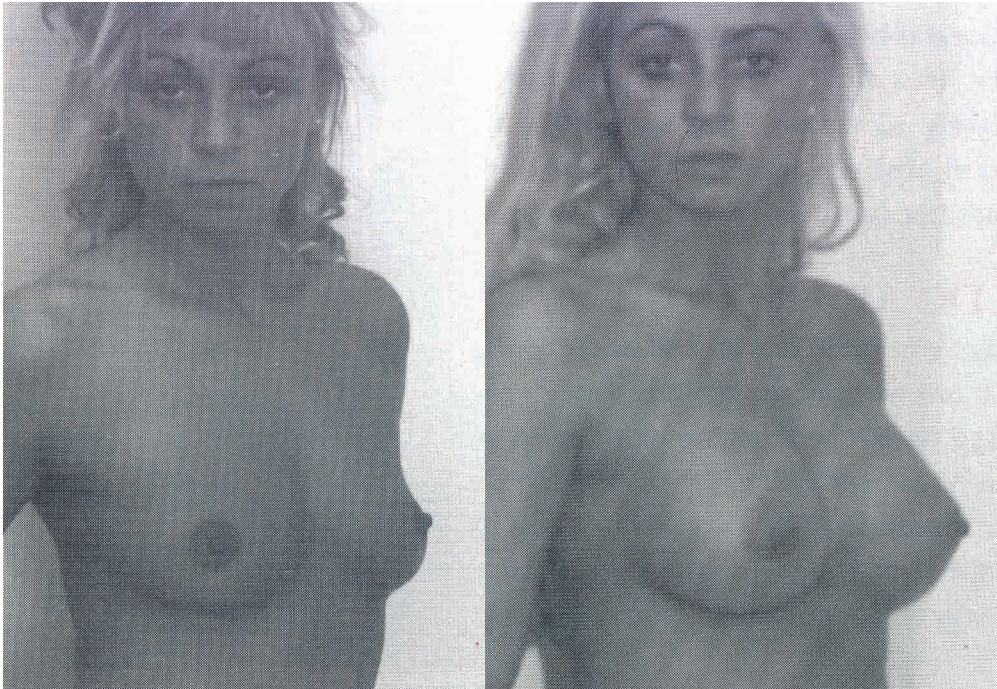
литература. Така, јас ги имам напишано првите публикации на оваа тема и во Канада и во Унгарија.

Во тоа време, особено секретарката, се занимаваше со мојата желба да станам редовен член на Американската академија за хирургија за фацијална пластика и за реконструкција. Оваа група беше составена главно од колеги специјалисти за нос, уво и грло. Во Академијата не можеше да членуваш ако не си хирург од некоја гранка. Прописите за членство не беа лесни: освен три члена кои ќе те предложат за член на Академијата, имаше и многу други услови. Мораше да праќам имиња на 100 пациенти, кои ги имав оперирано поради естетски причини. Тогаш јас имав завршено стотици операции од липосукција, пресадување коса, пластика на лицето и на очите. Се бараше од 25 пациенти да им пратам фотографии како сум ја извршил интервенцијата и за 15 пациенти фотографии од пред и по операцијата и нејзин опис. Меѓу другото, требаше да чекам на годишниот конгрес на Академијата да бидам примен за член, а се организираше секогаш во септември, во некој убав град во САД. Јас не учествував на Конгресот, но само бев информиран дека едногласно сум примен за член. Овој прием за член на Академијата беше добар глас за моето име и за постигнатите резултати во мојата работа.

Во март 1989 заминав за Њупорт Бич (Newport Beach) во САД, каде што се одржуваше тридневна работилница за пластика на градите. Градот е јужно од Лос Анџелес и е распослан крај брегот на Тихиот Океан. Работилницата беше организирана од еден отоларинголог, кој најмногу се занимавал со пластични операции на градите и, поради тоа, стекнал популарност, односно добро име. Имаше многу познати колеги, кои не обучуваа како треба да се изведува пластична операција на градите. За да стекнеме првично искуство за ова проблематика, половина ден работевме над кадавери.

Присуството и учеството на такви работници чинеа над илјада долари. По програмата и вечерата, седевме во топлиот базен, пијќи вино или пиво. Јас го замолив организаторот да ми дозволи и јас да учествувам на една операција за зголемување на градите. Ми рекоа дека може тоа да го направам на третата операција, но не како помошник, туку одблизу да бидам само набљудувач. Тогаш првпат видов таква операција, иако имав читано многу книги за тоа.

Кога пристигнав дома, во мојата клиника многу брзо ја извршив првата интервенција за зголемување на градите со силиконска обвивка. Ги инфилтрирав градите со локална анестезија и почнав да се грижам

*Пред и по зголемување на градите
– по операцијата, пациентката станала успешна танчерка
Before and after breast augmentation on a successful dancer*

дали ќе ја најдам долната граница на градите. Втората страна беше полесна, но пациентката чувствуваше болки.

Не брзав да извршам многу операции до мај, кога учествував на работилница за естетска хирургија во Барселона, каде што еден француски колега ми рече дека не треба да давам многу локална анестезија низ целите гради, туку да ги кренам градите со рака и да ја ставам солуцијата меѓу градите и ребрата. Подоцна почнав да ја извршувам операцијата на таков начин, така што веќе ни една од пациентките не чувствуваше болки и за цело време разговарав со нив.

Тогаш се појави статија посветена на приватните клиници во Канада во списанието на канадските лекари со моја фотографија и ме цитираа дека за отворање приватна клиника треба многу пари, а само за почеток од 50 до 100 илјади долари, дека државата не дава никаква помош за тоа. Тоа значи дека 50% од сработеното оди за трошоците за клиниката. Тогаш три девојки – медицински лица работеа за мене и мораше да ги плаќам, иако јас бев надвор од Канада, значи во тоа време два месеца бев отсутен.

*Сестра ми Тана во нашата градина во Отава 1989 година
With my sister Tana in our garden in Ottawa 1989*

*Мара и Тана пред Канадскиот Парламент во Отава 1989 година
Mara and Tana in front of the Canadian Parliament in Ottawa 1989*

Во мај 1989 год., отидов во Виндзор да ја земам сестра ми Тана, која била да ја види сестрата на мојот зет Васил, инаку болна во Детроит. Со колата отидовме да ја посетиме нашата вујна Безова, која живееше сама по смртта на вујкото во 1973 година. Кога нè виде пред куќата со таква убава кола – јагуар, ми рече дека тие не можат да сонуваат за нешто такво, а тоа значи дека заработувам добро. Дури, знаеше и што се пишувало за мене во тамошниот весник во 1986 година. По кафето кај вујна, отидовме да ноќеваме во хотелот „Холидеј ин“ и по појадокот тргнавме по автопатот за Отава, која е 800 km оддалечена од Виндзор.

Возев со автоматско ограничување на брзината од 100 km на час, кога видов како една тојота помина како ветар крај мене, како јас да одев пешки. Притиснав на педалот и со 250 km на час ја стигнав тојотата, која возеше околу 140 km на час. Дома Мара нè чекаше со супер француска вечера, зашто заврши двегодишен курс за француско готвење на познатата школа Гордон Блу.

Поради многуте мои патувања и ангажмани, морав да работам кога бев дома, а Мара ја шеташе Тана низ градот. Сестра ми Тана ни беше гостинка една недела и преку Монреал се врати во Атина, односно во нашето родно село Загоричани.

Ми беше радост што можам да ѝ покажам на сестра ми дека не треба да се грижи за мене, зашто јас сум на добар пат, по многу работа и мачења, перипетии и турбуленции во трите држави: во Грција и по нашиот егзодус, образованието и првите работни искуства во Унгарија и конечно во Канада, каде што динамично се искачив на врвот на професијата и сега знам како да живеам.

На крајот на мај цела недела учествував на работилница што се одржуваше во клиниката „Планас“ во Барселона. Д-р Планас беше прв кој се занимаваше со естетска хирургија во Шпанија, а потоа сите хирурзи беа негови ученици. Тој тогаш беше околу 70 години, но сè уште беше активен во Клиниката со над 100 легла, сместена на многу убаво место во Барселона.

Пред да одиме таму, јас резервирав седумдневен одмор на островот Палма де Мајорка. Уште во Дебрецен сонував еднаш да појдам на одмор таму, и ѝ реков на Мара дека дојдено е време тоа и да го направиме. Јас цел ден учествував во работилницата, запознавајќи се со многу колеги од Европа и учејќи се што можев да научам. Имавме многу добар ручек во Клиниката, а последниот ден ни приредија гала вечера на која присуствуваа и сопругите, сè беше на шпанско високо ниво. Сопругите

со автобус ги прошетаа во најубавите манастири на Каталонија, каде што колегите приредија супер ручек за гостите.

Палма де Мајорка е многу блиску ако се оди со авион, а од аеродромот со такси отидовме во хотелот „Риу Плаза Бонанца“. Пред нас имаше една стара зграда со стари ќерамиди, а Мара ме прекори дека не сум можел да најдам полош хотел од овој. И реков дека ова ми го понуди Хрватката Цветка, која со брат Ѓ Андре имаа агенција за туризам во Отава. Во тоа време, сите наши патувања одеа преку нив и заработуваа само од нас над 20 илјади долари годишно, а ова таа ми го кажа по неколку години. Кога се доближивме до вратата на хотелот, таа се отвори автоматски. Си реков, не може да биде лош хотелов. Однатре од холот го гледавме морето, а на рецепцијата ни рекоа дека нашата соба е на трети кат, додека рестораните се на шести кат. Од терасата на собата се гледаше невидена убавина. Хотелот беше на 8 ката, со рецепција на последниот кат, додека првиот кат беше на ниво на морето. Сите соби на хотелот имаа поглед кон морето, а базенот беше сместен крај морето, заграден со палми. Хотелот беше изграден на сидот од морето – тоа се многу чест вид згради во Палма де Мајорка, затоа што повеќе од брегот на островот е со големи камења, а само на мал простор има песок. Хотелот беше сместен во најубавото и богато предградие на Палма де Мајорка, се вика Илетас, каде што секој плац до морето е изграден со куќи или хотели. Таму имаат куќи најбогатите на Палма де Мајорка, а Илетас е полуостров и има две мали плажи со песок. Таму е последната станица на градскиот автобус, а многу луѓе од градот одат на плажите на Илетас. Поминавме прекрасни седум дена, така што по цел ден бевме на плажата или во базенот, а по вечерата се шетаавме околу Илетас, кој има само една улица, со многу богати куќи. Таму првпат ја јадевме познатата шпанска супа „гаспачо“.

Последната вечер по вечерата се прошетаавме по единствената улица на Илетас. Почнавме од почетокот на улицата, каде што има банка, две кафеани и неколку дуќани и една витрина на фирма која продава куќи и станови во Илетас. На витрината видовме многу убави станови на фотографии и јас Ѓ реков на Мара дека ќе влезам внатре и ќе побарам каталог од тоа што го продаваат, а таа ми одговори дека јас секаде сакам да купам нешто и си отиде во хотелот, кој беше многу близу. Влегов во канцеларијата и побарав каталог на недвижности, а едно младо момче ми кажа дека немале, но тоа што нас нè интересира е многу блиску оттука и веднаш отидов со него, додека Мара си одеше кон хотелот.

На возачот му кажав дека ќе ја викнам мојата сопруга и тој застана

и ја покани да влезе, а потоа рече дека ќе ни покаже еден стан. Мара не покажа интерес за тоа, а тој продолжи да ја убедува дека не треба да го купиме туку само да го видиме. На молбите упатени до Мара, по неколку минути стигнавме до зградата. Улицата завршуваше и одеше до морето, каде што имаше само уште една улица. Видовме модерна зграда и, како во хотелот така и тука, мораше да слеземе по скали до првиот кат, каде што беше станот. Газдите на станот од Англија пиеја чај на терасата, кога ние неочекувано стигнавме. Првин се влегуваше во голема дневна соба, каде што имаше кујна и голема тераса со многу убав поглед кон плажата, која е од другата страна на улицата, а имаше уште две спални соби и две бањи, обложени со мермер. Од дневната и од едната спална се оди кон втората тераса, која е поголема од првата, а оттаму во базенот или долу, кон плажата. Ни објаснуваа дека зградата имала пет ката и дека секој стан е на по еден кат. Станот што го гледавме беше на првиот кат и само од овој стан може да се излезе директно до базенот или плажата. Искрено, мене многу ми се допадна станот и на пат кон хотелот продавачот како да ме забележа дека сакам да не чека со плаќањето до септември, но сега мора да оставиме гаранција од 500 долари. Цената беше 14,5 милиони пезети, или 130 илјади канадски долари. Ми даде негова визит-карта, со обврска кога ќе се вратам дома, веднаш да пратам 10 илјади долари за да го задржат станот до септември. Кога се вративме во Отава, отидов кај еден адвокат од индиско потекло, кој имал склучено договори за застапување и продавање на недвижности во Шпанија. Јас тогаш не сакав, но Мара се премисли и посака да го купиме станот. Зедовме заем од мојата банка за 130 илјади канадски долари без проблем, од кои 10 000 веднаш му ги префрлив, преку адвокатот, на продавачот. Јас имам толку голема доверба во луѓето, што сега, на стари години, се чудам како не платив голема цена за таа доверба. Јас не ни знаев кој е адвокатот во Илетас, но по неколку години дознав дека на нашиот адвокат во Отава комората му ја одзела дозволата за работа поради тоа што извршил многу големи измами. Сепак, нашата работа ја заврши без проблем.

На крајот на август моите роднини Кузо и Марија Миталковски, кои беа во Торонто во посета кај неговата сестра Зоја, ми се јавија по телефон. Им реков ќе дојдам со јагуарот да ги земам и да ни бидат наши гости од петок до доцна во неделата, кога од Отава ќе ги вратам назад во Торонто. Бев многу радосен дека ќе сторам нешто за нив, зашто се покажаа како вистински роднини кога ние бевме на гости кај нив, во Скопје, неколку дена пред земјотресот, а на децата многу им помогнаа

кога авионот полетал еден ден подоцна за Торонто.

Тие три дни не работев, туку цело време бев со нив. Во неделата ги однесовме на ручек во „Мариот“ во Отава, на најгорниот кат на овој хотел, каде што е сместен ресторанот кој ротира и така може да се види целиот град. Кузо ме праша колку чини шведска маса, а јас му одговорив дека е 25 канадски долари по лице без пијалаци. Ми одговори дека е многу скапо, но јас му реков дека можеби е така во Скопје или во Белград, ама тука тие пари не се многу. И двајцата многу беа задоволни што имале своја соба со бања и тераса кон големата градината со многу убав базен. Имавме три незаборавни денови заедно и потоа ги вратив назад во Торонто. Кузо, непосредно потоа, многу брзо, се разболи од рак на дебелото црево и во Белград не можеа да го спасат.

Беше прекрасен човек и роднина, а бидејќи беше партизан – уште повеќе го ценив, како и тој мене. Тој тогаш им кажал на роднините во Скопје дека јас како лекар многу добро живеам во Канада, но немал информации дали мене не ме плаќаат од државата. Во тоа време мојата работа беше добро платена. Тоа ми даваше можност да си го исполнам моето единствено хоби што го имам, а тоа е патувањата ширум светот.

На 1 септември 1989 год. беше договорено, и со чекот од банката стигнавме во Илетас и го купивме станот, а доплативме плус 5 илјади долари, така што уште мебелот ни остана да го доплатиме. Уште првата ноќ утврдивме дека креветот во главната спална не е истиот што го видовме, туку дека Англичаните ни оставиле кревет што го купиле на пазар за употребуван мебел. Што можевме да правиме, освен следната година да купиме нов кревет? Во Илетас бевме две недели, а за три дни зедов рент-а-кар и отидовме да вечераме и да ја видиме програмата во Касиното, во соседното летувалиште Магалуф. Програмата и вечерата со шише шампањско чинеше 75 долари по човек. Следниот ден со колата се искачивме до туристичкото село Вал де Моза, каде што во 1848/49 година познатиот полски композитор Шопен ја поминал зимата со пријателката. Го посетивме манастирот и имавме вистински шпански ручек со супата „гаспачо“. Дома, пред зградата, видов дека еден човек си ја чисти колата и му се претставив кој сум. Тој ми рече дека се вика Роџер и дека е од Париз, пензиониран новинар и уште дека има стан со сопругата Елфи, исто така на првиот кат, во првата зграда. Како и во нашата зграда, и таму секој станар има цел кат. И тие доаѓаа да пливаат во нашиот базен.

Со Роџер и со Елфи станавме многу добри пријатели во следните

Поглед од втората тераса од станот во Илетас, Мајорка
The view from the terrace of our apartment in Illetas, Mallorca

години, зашто тие таму живеат од мај до ноември, а ние, пак, секој јуни и септември, а неколкупати останувавме дури до средината на октомври. Мајорка е член на Балеарските Острови и најголем остров, а другите, како Минорка, Ибица, Форментера, се многу помали. Јазикот е каталонски, но сите зборуваат на шпански. Балеарските Острови имаат автономен статус добиен по смртта на диктаторот Франко. Имаат само 4 992 km² и 1 106 049 население. Мајорка има 3 640 km² и престолнина е Палма де Мајорка, додека Ибица е за артисти, а највисокиот врв е Пуиг Мајор со височина од 1445 m.

Од Мајорка преку Барселона отидовме во Будимпешта, каде што бевме сместени во хотел „Мариот“. Покана ми прати д-р Густав Гулас, со кого заедно во 1987 година ја извршивме првата липосукција во земјите од т.н. социјалистички блок. Д-р Гулас беше познат пластичар, кој имаше покането неколкумина колеги од САД, а мене ме интересираше пластична операција на носот и на градите. Последната вечера тој ни ја приреди во станот во Буда.

Тогаш првпат видов на улиците на Будимпешта фотографија на

војник на Црвената армија, каде што пишувавше дека е дојден крајот и дека треба да си оди дома. Заклучив дека е дојден крајот на социјализмот како систем, иако тогаш само во Унгарија имаше повеќепартиски избори. Тоа се случи наредната година и во Македонија штом Југославија се распадна, а првпат се исполни нашата желба да имаме своја независна и слободна татковина.

Кога се вратив дома во Отава, работев само една недела и повторно полетав за Чикаго, за да посетам еден отоларинголог кој извршуваше пластична операција на очите без рез однадвор, туку масата под очите ја вадеше однатре. Таа операција беше добра, особено за млади девојки кои имаат произразено масно ткиво под очите. За една ноќ бев сместен во хотел „Дрејк“, кој беше изграден пред 40 до 50 години во центарот на градот. Беше супер хотел со многу мермери и со огромни соби со бања. Поубав хотел од овој што го имам видено е само „Мариот“ во Букурешт.

Во октомври 1989 год. полетав на тридневна работилница за пластика на носот што се одржуваше во Мајами. Хотелот беше крај брегот на Атлантскиот Океан, но ние за тие 3 дена бевме за цело време во хотелот, на собирот. Таму се запознав со доста отоларингогози, кои исто така работеа естетска хирургија.

Кога се вратив дома, ме чекаа доста операции, повеќето пластика на лице и на гради, така што имав можност 7-8 недели постојано да работам и да обезбедам доволно пари за трошоците на Клиниката, плус давачките за банките. Зашто, тогаш плаќав над 2 илјади канадски долари месечно за јагуарот и за престојот во Палма де Мајорка.

На почетокот на декември 1989 год., учествував на шестдневна работилница за пластична операција на носот, што се одржа во Алабама, САД, организирана од познатиот хирург Меколан. Тој имаше изградено за себе доста голема клиника за естетска хирургија, во која работеа и други хирурзи. На последната вечера нè покани сите да бидеме гости кај неговата куќа, која беше огромна. Јас добро се познавав со неговата техника, зашто ја имав купено и проучено неговата книга за изведување операција – пластика на лицето. Тој тогаш беше претседател на Академијата.

За Божик и за Новата 1990 година отпатувавме на Куба, во Варадеро.

18.
НА ВРВОТ ОД МОЈАТА КАРИЕРА
18.
ON THE TOP OF MY CARRIER

Силната конкуренција, постојаните промени и иновации кои се појавуваа во науката и во медицината, секогаш влијаеја поттикнувачки да преземам нови чекори за осознавање нови методи и достигнувања кои се актуелни во естетската хирургија. Така, во јануари 1990 година, полетавме за Беверли хилс, каде што се одржуваше годишниот конгрес на Американската академија за естетска хирургија и повторно бевме сместени во хотелот „Сенчури плаза“. Нашиот пријател Тед пак дојде да нè земе за вечера и нè однесе во еден италијански ресторан на прочуената улица „Родео драјв“, која се наоѓа во Беверли хилс. Неговата сопруга, поради годините, оттогаш веќе не доаѓаше, а беше дојден само со ќерката И.Х. Секогаш овој Конгрес завршуваше со гала вечера, која тогаш чинеше 100 долари по човек, и беше комбинирана со културно-забавни активности. Така, тогаш беа поканети врвни комичари, познати лица во Холивуд. По програмата танцувавме до раните утрински часови.

На 19 јануари 1990 година, се појави статија во водечкиот весник „Отава ситизен“ во престолнината Отава, посветена на липосукцијата. Во весникот беа објавени и 3 фотографии од мои пациенти, пред и по липосукцијата и мислење на двајца пластичари од Отава кои извршуваа липосукција, со препорака дека операцијата мора да се извршува само од лекари-пластичари. Јас му одговорив на новинарот со писмо, во кое напишав дека никој не знае подобро од генералниот хирург што се наоѓа под кожата. Пронаоѓач на липосукцијата е д-р Илуз, инаку гинеколог, и оваа операција беше пренесена во САД со помош на американски

отоларинголози, а не од пластичари, кои за жал долго не веруваа во резултатите на липосукцијата. Јас имав среќа што ја проширив операцијата низ цела Канада и сите весници имаат во архивата мои фотографии, или од мои пациенти, и ги објавуваа кога пишуваа за липосукција. Тогаш, според резултатите, станав водечки естетски хирург во Отава и се знаеше кој е кој во престолнината, зашто имав многу познати пациенти. Моите колеги, пак, не се радуваа што сопругите на познати лекари беа мои пациенти и особено кога се прошири низ градот дека кај мене доаѓаат и пациенти со придружба од тајната федерална полиција, односно пациенти од владините институции.

Во јануари 1990 год., пак, списанието на канадските лекари „Канадиен медиќал асошијејн журнал“ (Canadian medical association journal) објави две страници за липосукцијата со фотографии од мои операции, цитирајќи ме мене дека со новиот закон на федералната влада мора да се плаќа данок за операцијата, со што ќе се спречи многу пациенти кои имаат ограничени финансиски средства да се решат за една таква интервенција. Тогаш липосукцијата беше најчеста операција во Северна Америка, заземајќи го првото место од пластичната операција на носот. Но, по неколку години, пластичната операција на носот пак се искачи на првото место и само во САД се извршуваа годишно над 400 илјади такви операции.

На крајот на јануари 1990 година, со авион полетавме за Најроби во Африка, со право да ги прекинеме летот и патот и во Амстердам со унгарската авиокомпанија да отпатувавме на три дни во Дебрецен, каде што имавме стан уште од времето кога живеевме во Унгарија. Со истата авиокомпанија се вративме во Амстердам, повторно го продолживме патот кон Најроби и со такси стигнавме во хотелот „Интерконтинентал“, како што ни советувааше директорот на хотелот во Бангкок. Хотелот имаше само осум ката, а на врвот базен. Таму бевме цел ден и се запознавме со еден унгарски пар, кој тогаш живееше во тогашна Западна Германија. Храната беше скромна и немаше можност да се здебелиме. Еден ден отидовме на сафари. Во колата бевме само ние и еден пар од Холандија. Возејќи по интересниот пат, го прашав човекот од каде е, а тој ми кажа дека е од Амстердам и ме праша кога сме дошле тука. Кога му кажав дека вчера сме дојдени, тој ми одговори дека е пилотот на авионот со кој сме дошле и дека авионот со друг пилот продолжил до Јоханесбург во Јужна Африка. Му честитав што е пилот на боинг 747 и му реков дека во Канада пилотите на такви авиони се плаќаат многу

добро, 150 илјади канадски долари годишно. Тој на тоа ми одговори дека во авиокомпанијата КЛМ (KLM) заработува 250 илјади долари годишно. Неколку часа се возевме по сафари.

Другиот ден го посетивме пазарот, но се плашевме да влеземе поради многуте народ, а освен тоа не видовме многу Европејци. Вечерта се шетаваме околу хотелот, кога до нас дојде еден млад човек и на англиски ми кажа дека е од Јужна Африка и дека студира тука, но нема што да јаде. Јас му поверував и му дадов 20 долари, на што тој беше многу радосен.

Патот кон Монреал со авион беше долг со промена на авионите во Амстердам, но тогаш бевме млади и поиздржливи, а тоа значи не ни се виде тешко и лошо патувањето.

Во април бев повикан од судот во Торонто како експерт да дадам свое мислење за една жртва од липосукција што му се случила на еден колега претходната година. За ова бев поканет од канадската асоцијација за осигурување на лекарите. Јас го бранев хирургот што ја извршил операцијата, кој инаку беше отоларинголог, а пластичарите беа против него и беа на мислење дека отоларинголог не треба да врши липосукција на телото. Пациентот-жртва беше 42-годишна жена која умрела в кола на пат за дома, на третиот ден по операцијата, а смртта настапила од тромбоза, потоа се појавила емболија во белите дробови и тоа беше фетално. Моето мислење беше дека тромбозата нема ништо со липосукцијата, зашто во ист ден, во иста болница, имаше уште двајца пациенти кои имале тромбоза на нозете. Пријателот на починатата барал пет милиони долари од осигурувањето, што беше одбиено од судот. Во судот колегите-пластичари не ме поздравиле, така што решив другпат веќе да не одам на нивниот Конгрес.

Во мај 1990 година, на пат за Палма де Мајорка, учествував на Американско-францускиот конгрес за естетска хирургија и бев сместен во хотелот „Џорџ V“, каде што се одржуваа предавањата. Хотелот е многу убав, но и многу скап. На вечера нè однесоа со автобус надвор од Париз, еден час оддалеченост, на една тврдина-палата Шато, како што ги викаат Французите палатите надвор од градовите. На вратата не чекаше сопственичката, која нè придружуваше до ресторанот на палатата, каде што сè беше уредено за нашата група. Храната беше подготвена од француски мајстор-готвачи со одличен вкус. Вина ни понудија од винаријата на ресторанот, кои беа многу вкусни; иако плативме по 100 долари, сепак сите бевме задоволни и благодарни од вечерата. Инаку, по вечерите се шетаваме на главната улица Шанзелизе, која е блиску до

хотелот „Џорџ V“.

Еден ден новиот претседател на Американската академија за естетска хирургија ми рече дека попладнето нема интересни предавања и ме поканија на кафе на Шанзелизе. Седнавме надвор и на англиски јазик тој порача две кафиња; на крајот не можеше да поверува дека тие чинат 20 долари. Му реков дека ние сме во Париз и на Шанзелизе и дека треба да ги заборава парите. Од Париз пак со авион полетавме за Барселона, а оттаму за Палма де Мајорка. Таму нè чекаа Роџер и Елфи, кои имаа кола и со која прошетавме и нè запознаа со островот. Нè поканија на кафе заедно со станарите од Англија, мажот и сопругата кои беа многу постари од нив, но беа многу пријатни луѓе. Во две згради имаше само странци со кои живеавме, а беа од Виена, Осло, Амстердам, Цирих, Франкфурт и други градови. Во Монреал се вративме со авион, каде што нè служеа со супер храна и вино по целиот пат. Од Монреал авиокомпанијата нè однесе со автобус во Отава.

Преку медиумите и од разните мои патувања и посети на разни земји со различни политички системи, ја следев актуелната политика во светот, се убедив и веќе верував дека ќе настанат големи промени во Источна Европа и дека доаѓа крајот на поранешна Југославија. Тоа влијаеше да почнам да размислувам што ние лекарите по потекло Македонци, што работевме во странство, можеме да направиме за Македонија. На ум ми беше примерот на унгарските лекари од дијаспората како ѝ помагале на Унгарија. За таа цел, првин тука, во Канада, се залагав ние македонските лекари да формираме наша организација. Се обратив до моите пријатели во Торонто и правев сè да собирам барем четири члена за раководството на Организацијата. Не беше лесно, зашто имавме многу малку наши лекари во Канада. Решивме да се собереме во Отава, а тие што ќе дојдат – ќе ни бидат наши гости.

Така, една сабота во јуни 1990 година се собравме во нашата куќа, а потоа ние лекарите отидовме во мојата клиника да го формираме македонско-канадското лекарско друштво. Јас ги зедев Уставот на Унгарско-американското лекарско друштво и на украинските лекари во Канада и со помош на д-р Алекс Цигероф, кој беше адвокат во Нова Шкотска, го изготвив нашиот Устав. Мене ме предложија за прв претседател, зашто за разлика од другите јас тогаш бев единствен кој повеќе од 25 години сум единствен член на Канадското кралско здружение на хирурзи. Тогаш предложив да избереме раководство за само една година.

Синот Роберт со братучетка му Цана, ќерка на сестра ми Тана во дворот на нашата куќа во Отава во 1990 година

My son Robert with his cousin Cana, daughter of my sister Tana in our garden in 1990

Д-р Гиго Чачкировски, општ лекар од Торонто, го избравме за потпретседател, а по една година тој да стане претседател. Гиго имаше полска лекарска диплома. За благајник го избравме д-р Лефтер Лаевски од Нов Брунзвик од источна Канада, каде што работеше како општ лекар. Лефтер имаше македонска лекарска диплома. Јас, пак, предложив секретар да биде еден колега од Торонто, кој имаше грчко име и поседуваше романска диплома, но тој одби – мислам плашејќи се од Грците. Тој не учествуваше во борбата за зачувување на името на Македонија, како што учествувавме ние Македонците во Канада. Така, го избравме за секретар патриотот Алекс Џигероф. Решивме членарината да биде само педесет долари на годишно ниво. Се вративме дома, каде што сопругите на колегите со Мара имаа прекрасно време во нашата градина да подготват нешто за послужување. Но, за вечера ги однесовме како наши гости во еден добар унгарски ресторан и таму останавме до доцна во ноќта. Сите се вратија во хотелите и другиот ден

*Синот Роберт со братучетка му Цана пред нашата куќа во Отава, 1990 г.
My son Robert with his cousin Cana, in front of our house in Ottawa 1990*

си заминаа оттаму од каде што дојдоа. Јас веднаш напишав статија за нашата организација, која се појави во списанието „Онтарио Медисин“ (Ontario Medicine), гласило на лекарите на Онтарио.

На крајот на јуни во Торонто пристигна Цана, ќерка на сестра ми Тана, која допатувала во Торонто со мајката на еден наш загоричанец, кој таму живеел. Јас со кола отидов во Торонто и ја донесов Цана на гости кај нас, да ни биде гостинка на неколку дена. Тогаш дома беше син ми Роберт, кој ја прошета братучетка му Цана по градот и таа се запозна со знаменитостите на Отава. Потоа Цана, со авион, од Отава се врати во Грција.

Во јули 1990 год., најголемата канадска ТВ компанија си-би-си (СВС) на вестите во 18 часот ме покажа како извршувам операција – липосукција на вратот на една пациентка.

За Илинден отпатував за Торонто, каде што македонските иселеници го празнуваа големиот македонски празник. Гостин ни беше Петар Гошев од Македонија. Тој топло нè поздрави сите нас, присутните на прославата.

Јас му дадов коверт со писмо кое го напишав дома, советувајќи

*Со внуката Цана во дворот на нашата куќа во Отава 1990 година
With the daughter of my sister Cana in our garden in Ottawa 1990*

му колку побрзо толку подобро е ако го исфрлиме од името зборот „социјалистичка“, зашто Грците тука, во Торонто, во борбата за нашето име, него го употребуваат против нас. Брзо дознав со радост дека македонскиот парламент решил името да биде само Република Македонија. Јас оттогаш почнав поинтензивно да се ангажирам во македонските работи и тоа го правам и сега, на стари години. Многу мои пријатели во Скопје ги убедував дека патриотизмот е благородна и возвишена духовна „болест“ и дека нема лек што може да ти помогне – само во гробот може да се ослободи човек од таквата духовна состојба.

На крајот на август 1990 год. отидовме во Будимпешта, каде што од 30 август до 2 септември во хотелот „Термал“ на островот Маргерета се одржуваше Конгресот на унгарското друштво на отоларинголозите. Јас одржав предавање за липосукција на вратот. Таму се видов со доста колеги од Дебрецен. Од „Мариот“ до „Термал“ одев со такси, а кога му реков на таксистот дека сум од Канада, тој веднаш го вклучи таксиметарот да врти толку брзо, што се уплашив дека нема да имам пари да му платам. Кога виде таксистот колку сум налутен, го исклучи таксиметарот, но не му дадов ниту еден форинт бакшиш. Тоа ми се случи и еднаш во Скопје,

кога одев до ресторанот Пантелејмон на Водно.

Од Будимпешта отидовме во нашиот стан во Дебрецен. Таму дојде со кола да ме види мојот пријател д-р Кочо Ристовски, кој живееше во Мишколц, каде што работеше како детски хирург. Му предложив веднаш да одиме во „унгарската пустина“ Хортобаг за ручек, зашто таму има многу прочуен национален ресторан. Хортобаг е само 36 km оддалечен од Дебрецен. Имавме многу добар унгарски ручек и му реков на Кочо дека следната година во Охрид организирам Семакедонски светски конгрес на лекарите и сакам тој да ми биде мој гостин. Тој беше многу голем патриот и мислам дека неговата духовна болест – љубовта кон татковината беше поголема и од мојата. Во очите видов колку голема радост му изби што ќе се видиме во татковината. Уште му реков дека нема да ги критикуваш македонските раководители, како што го направи тоа во 60-тите или 70-тите години, кога си добил можност да се обратиш во Македонскиот парламент. Тогаш тој им рекол на присутните дека треба да знаат што ни прават Грците и дека нè тепаат, а вие тука какви патриоти сте? Кочо беше таков, кога падна комунизмот ми рече дека влегол во Партијата на комунистите на Унгарија. Го прашав, зашто сега? Одговорот му беше дека дотогаш само кариеристи биле таму, а сега влегуваат вистинските комунисти, како и Ленин што направил по потпишувањето на Брест-литовскиот договор. За жал, овој голем патриот нè напушти многу рано, почина набрзо по нашето последно видување. Ми велеше: ако ти се селиш во татковината, и јас ќе дојдам со тебе, а нашите жени Унгарки ако не сакаат – нека останат тука. Можеби во тоа, во блиска иднина, јас ќе успеам без Кочо, и сега на стари години кога ќе се потсетам на него и неговите зборови, ми доаѓа да плачам како мало дете.

Од Будимпешта полетавме за Париз, а оттаму за Барселона. Во авионот од Париз до Барселона нè послужија со фантастичен ручек, иако не бевме во прва класа. Тоа беше лосос на француски начин и француско вино. Во нашиот стан во Палма де Мајорка престојувавме само две недели и одевме овде-онде со Роџер и Елфи. Оттаму преку Барселона отидовме во Рим да го посетам познатиот отоларинголог професорот Понти. Тој оперирал само носови, а беше близу до 70 години. Колегите ми рекоа дека тој ги има оперирано сите познати дами на Италија и има напишано и книга за пластичната операција на носот. Останатите слободни денови го разгледавме градот и се запознававме со Рим, а повторно ја посетивме катедралата Свети Петар.

Откога се вративме дома во Отава, работев еден месец и во ноември 1990 год. отидовме во Беверли хилс да го посетам д-р Кремер, кој беше претседател на Академијата за фаџијална пластична хирургија, каде што и јас тогаш бев член. Тој имаше голема клиника на Беверли хилс, а утрото заврши три пластични операции на нос. Потоа отидовме на ручек во еден клуб. Таму ме праша дали ја познавам дамата која седи на соседната маса. Му кажав дека не ја познавам, а тој ми рече дека тоа е Жажа Габор, унгарска актерка. Го разбрав за што ми зборувавше, и додаде дека дошла и таа кај него, на консултација. Д-р Кремер уште ми откри дека ѝ пратил неколку писма во кои ја потсетувал дека сè уште не му ги има платено 150-те долари за консултацијата. На крајот на денот му понудив, ако доаѓа кај мене, да го научам да пресадува коса. Ме праша колку се плаќа за 3 до 5 часа операција, на што му одговорив дека цената е околу 3 000 долари. Ме потсети дека тој сите пластични операции на носот ги завршува до 20 минути, а пациентите плаќале 5 илјади долари, па тогаш што ми треба јас да пресадувам коса, заврши тој. Во право беше, така што јас веќе во ноември истата година ја извршив првата операција на нос со помош на еден отоларинголог од источниот дел на САД, од државата Вермонт.

Дотогаш имав читано многу книги за пластичната операција на носот, но не верував колку деликатна е таа операција. Носот е составен како куќа од многу тули, значи доста сложена градба, и обично при овие операции на околу 10% се врши дополнителна втора интервенција.

Почнав да размислувам, по една посета на еден колега од Чикаго кој ми рече дека не ми треба да изведувам пластични операции на нос, зашто ако прокрвави пациентот по операцијата, ќе треба да го носам во некоја болница. Уште ми рече дека веќе имам стекнато добро име за липосукција и да се откажам од операцијата на нос, иако тоа беше предизвик за мене. Извршив уште две до три операции на нос, а потоа ставив крај на тој вид операции. Си реков, ова не е за мене, доста беше, и крај...

За Божик и за Новата 1991 година со Мара отидовме во Варадеро, на Куба, да ги поминеме убавите празници.

19.

**ОРГАНИЗИРАЊЕ НА ПРВИОТ
СЕМАКЕДОНСКИ СВЕТСКИ КОНГРЕС НА
ЛЕКАРИ ВО ОХРИД**

19.

**THE ORGANIZATION OF THE FIRST WORLD
MACEDONIAN CONGRESS OF PHYSICIANS
IN OHRID**

Во јануари 1991 година имав чест да бидам директор на Работилницата за склеротерапија на годишниот конгрес на Академијата за естетска хирургија во хотелот „Сенчури плаза“ во Беверли хилс. Јас тогаш не се занимавав многу со склеротерапијата, но до крајот на мојата кариера, секоја среда претпладне, извршував склеротерапија, а попладне правев консултации. За големите вени, државата плаќаше по 50 долари, а за малите, исто толку плаќаа самите пациенти. Иако не одев на Конгреси за склеротерапија, сепак морав да се занимавам со тоа, зашто ако направев една грешка во операцијата на естетска хирургија и ако се појавеше моето име во весниците, ќе беше крај на мојата кариера како естетски хирург. А за да ми се случи тоа, се молеа сите мои колеги-пластичари од Отава. Од 19 хирурзи кои извршувавме естетски операции, само јас не бев роден во Канада. Тоа покажува колку високо се искачив во тој дел на мојата лекарска кариера и хирургија. Во естетската хирургија има многу рибари, ама малку риби, така што има голема конкуренција поради високите цени што се плаќаат за таквиот вид операции.

Дома, пак, се занимавав со организирање на Светскиот македонски лекарски конгрес во Охрид. Се обратив до Иван Катарџиев, кој во тоа време беше претседател на Матицата на иселениците на Македонија. Имав долга кореспонденција со него, кој ми сугерираше за ова да

*Членови на Македоско – канадското лекарско друштво
пред водопадите на Нијагара
The members of The Macedonian-Canadian Medical Society
in a meeting in Niagara*

контактирам со професорот д-р Лазар Србиновски и со професорот д-р Лазар Лазаров од Клиниката за кардиологија во Скопје. Тројцата ја почнавме работата, но тие во Македонија вклучија и многу други професори по медицина. Со нив ми беше радост да се среќавам, зашто беа не само врвни лекари, туку и двајцата големи патриоти. Јас за тој Конгрес ги поканив лекарите од Источна Европа, кои беа, некогашни деца-бегалци како мене, и оние од Торонто.

Во април 1991 година, Македонско-канадското лекарско друштво од Канада и САД имаше собир во познатото летувалиште „Нијагара“, што се наоѓа до реката со исто име. Таму бевме сместени во многу добар мал хотел, а го избравме д-р Гуго Чачкировски за нов претседател, д-р Крис Стефановиќ од Торонто за секретар, и неговата свеска д-р Дороти Марко, стоматолог од Отава, за благајник. Имавме два многу убави денови и по предлог на новиот секретар Крис решивме во нашето стручно здружение да членуваат не само лекари, туку и други работници од здравството, кои живеат во овие две држави и, се разбира, медицински сестри, зашто ние лекарите бевме малкумина на број.

ВЛАДА
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ПРЕТСЕДАТЕЛ
К.19-1473/1

Скопје, [REDACTED] 1991 година

ДО д-р ЛЕФТЕР МАНЧЕ,
ОТАВА, ОНТАРИО - КАНАДА

Драги г-дине Манче,

Многу Ви благодарам за љубезното писмо што ми го упативте и за грижата што како Македонец ја покажавте за развојот и просперитет на Република Македонија.

Со полно внимание ги забележавме Вашите идеи во врска со развојот на сливот на реката Вардар и за изгледот на македонското знаме, кои секако ќе бидат предмет на наше натамошно проучување.

Благодаревјќи Ви на вниманието, ја користам приликата, на Вас и Вашите пријатели, да Ви упатам срдечни поздрави, со желба за добро здравје и успех во работата.

ПРЕТСЕДАТЕЛ НА ВЛАДАТА,

[REDACTED]
Н. Кљусев

Одговорот на Премиерот Кљусев на моето писмо, јули 1991 година
The PM. of Macedonia Mr. Nikola Kljusev replies to my letter in July 1991

Кон крајот на јуни 1991 година со писмо му се обратив на премиерот на Република Македонија, Никола Кљусев и му изложив некои мои согледувања и размислувања како за политичката состојба, исто така и за економскиот развој на Македонија во тоа турбулентно време. Меѓу другото, во моето писмо ја истакнав опасноста дека Грција како постојана членка ќе ја блокира Македонија во процесот на интегрирање во ЕУ. Поради тоа, го изнесов моето мислење дека е потребно, во надворешната политика, Македонија да се ориентира кон создавање подобри односи со источноевропските држави, Русија и Кина. На тоа мое писмо, премиерот Кљусев веднаш, со писмо преку пошта, ми одговори на 2 јули.

Во јуни 1991 година со авион слетавме во Скопје и зедев кола – фиќо под наем. Ме исполни голема радост кога на 21 јуни учествував на свадбата на Коле и Сузана, син и снаа од мојот прв братучед, Михаил Костадиновски од таткова страна. Радоста ми беше уште поголема што на свадбата дојдоа и сестра ми Тана со фамилијата и мојот прв братучед од таткова страна, кој живееше во Пловдив со сопругата и со ќерката. Сите бевме сместени во денешниот „Холидеј ин“, каде што се одржа свадбата. Хотелот беше во многу лоша состојба, особено бањите. Дури, Мара ја удри и струја. Од паркиралиштето на хотелот, пак, не можев да излезам, зашто бев затворен од сите страни со други возила, затоа што немаше слободни места за паркинг.

Кога дојдов дома во Отава, му пратив писмо на директорот на хотелот, со предлог, доколку немаат боја за да ги обележат местата за колите на паркингот – јас да им пратам пари. Брзо ми одговори, со убедување дека кога другпат ќе бидам нивни гостин – сè ќе биде во најдобар ред. И, така беше. По свадбата, сестра ми Тана со зетот и нивното семејство и јас со мојата сопруга со колите, отидовме во Крушево и ручавме во хотелот „Монтана“. Оттаму, отидовме да го посетиме Македониумот кој за мене беше голема радост. Младите, ќерката на сестра ми и зетот, се вратија во Грција, а ние со сестра ми и зетот Васил тргнавме за Охрид, каде што бевме сместени во хотелот „Метропол“.

Состаноците на Конгресот се одржуваа во хотелот „Десарет“. Пред да почне Конгресот со работа, неговиот организационен одбор имаше состанок, на кој решивме како да тече работата. Ми понудија јас да го поздравам Конгресот од името на лекарите кои живеат надвор од Македонија, а беа дојдени, како мојот пријател д-р Кочо Ристовски, од Унгарија, д-р Гуго Чачкировски од Канада и други од Европа, САД и Австралија. Предложив Конгресот да биде отворен од некој колега кој го

*Свадбата на внукот Коле со Сузана и родителите и гостите, со Мара, сестра ми Тана, зетот Васил во хотел „Холидеј ин“ во Скопје во 1991 година
At the wedding of my relatives Kole and Suzana at the Holiday Inn in Skopje with Mara, my sister Tana, her husband Vasil and other relatives in 1991*

зборува добро македонскиот јазик – јас не бев еден од нив – и предложив тоа да го стори професорот д-р Бузевски од Холандија, кој, за жал, умре по одржување на Конгресот.

Собирот почна на 26 јуни 1991 год., а јас седев во првиот ред до претседателот Киро Глигоров. Штом се отвори Конгресот, еден човек дојде кај Глигоров и нешто му шепна на увото, по што тој стана и отиде на бината, топло нè поздрави, ни посака многу успех во работата и уште додаде дека му соопштиле дека во Словенија почнала војната и тој мора веднаш да се врати во Скопје.

Следниот ден, јас одржав предавање на тема „Липосукција со локална анестезија“. Отидов во една мала соба, каде што ми рекоа дека тука треба да го одржам предавањето. Кога почнав да зборувам, колегите ми се пожалија дека не знаат за што зборувам, зашто тие не биле хирурзи, туку анестезиолози. Причината беше што во Организациониот одбор на конгресот никој не знаел што значи стручниот збор – липосукција. Така, јас ги напуштив анестезиолозите и салата.

Со Кочо имавме ручек, при што топло ми се заблагодари што му пратив 200 долари, зашто на пат за Охрид колата му се расипала во

Србија. Без моите пари, велеше тој, не ќе можел да дојде во Охрид.

Јас повеќе не отидов на Конгресот, зашто немаше зошто, туку цело време бев со роднините и со Мара во хотелот „Метропол“. По една недела, нив ги одведов до македонско-грчката граница, каде што нè чекале нејзината ќерка и зетот. Така, тие ги презедоа и ги однесоа во нашето родно село.

Ние го вративме фикото во Скопје и со авион заминавме за Белград. Чудно беше што багажот сами си го носевме до авионот, а таму му го дадовме на екипажот да го смести во авионот.

По три дни престој во хотелот „Мариот“ во Будимпешта, си отидовме во Дебрецен, да го посетиме синот Тони, кој тогаш студираше медицина, но на англиски јазик, и Ева, сестра ѝ на Мара.

Со унгарската компанија заминавме за Амстердам, а оттаму со друг авион до Монреал. Наредниот период ме чекаше напорна работа во клиниката.

Во септември 1991 година пак бевме во Мајорка, така секој јуни и септември одевме таму, сè до 2007 година, кога го продадовме станот. Лете Мајорка е полно со туристи од Германија и од Англија. На плажите сите гости држат чаши со алкохол во рацете, зашто таму и пивото и виното се многу евтини. Според денешни цени, тогаш можеше да се купат 6 шишиња пиво и едно шише шампањско со 2 евра. И храната беше поевтина отколку, на пример, на езерото Балатон во Унгарија. Со рент-а-кар на 3 дни одевме во малото гратче Магалуф, каде што имаше казино со програма и вечера со по едно шише вино. Сето тоа чинеше 75 долари по човек. Програмата беше од меѓународен карактер и многу интересна. Во ноември бевме на одмор во Варадеро на Куба, и тоа го правевме следните 10 до 15 години. Дома тогаш оперирав 4 дена неделно, за што морав да земам и втора медицинска сестра-инструментарка.

Божик и Новата 1992 година отидовме да ги прославиме на Канарските Острови, по што оттаму полетавме за Будимпешта. Преку Лондон стигнавме право на Канарските Острови. Бевме сместени во хотелот „Лас Америка плаза“ (Las America Plaza), што се наоѓа во центарот на градот. Само еднаш отидовме на плажа, затоа што не ни се допаѓаше црниот песок, така што по цел ден бевме околу базенот. Температурата преку ден беше околу 20°C, но летото не беше како во Куба. Се вративме во Лондон, а оттаму отидовме во Будимпешта, од каде што продолживме со воз за Дебрецен. Се грижевме царинарниците да не ни го отворат багажот, додека Мара имаше на себе скапа бунда. Тој

*Посета на семејството Деак, роднини на Мара и Ева,
во градот Нирегхаза, Унгарија
Visit to family Deák, relatives to Mara and Eva, Nígerhaza, Hungary*

Божик, Ева го празнуваше својот 50-ти роденден и за неа купивме убава бунда. Но, никој не нè праша што носиме.

Додека ние престојувавме во Дебрецен, семејството Деак, односно семејството на братот на таткото на Мара, дознале дека ние сме таму и го славиме Божик и роденденот на Ева, нè поканија на ручек во градот Нирегхаза, 50 километри оддалечен од Дебрецен. Така, заедно со Мара, Ева и децата заминавме за Нирегхаза. Презимето Деак го носеше и Мара пред да се омажи за мене. Тоа семејство многу ме почитуваше, а меѓусебната почит траеше уште од времето кога татко ми Методи беше на посета кај нас во Дебрецен, но и кај нив на прекрасен ручек во Нирегхаза, во далечната 1965 година.

За Божик, во нашиот стан каде што Тони живееше, додека го празнувавме роденденот на Ева, Мара ни раскажуваше како сме поминале по пат. Оттаму на 3 дни отидовме и се сместивме во хотелот „Меридиен“ во Будимпешта, каде што по многу години, Новата 1992 година ја дочекавме со зима, а не на Карибите.

20.

ВО БОРБА ЗА ИМЕТО МАКЕДОНИЈА

20.

IN THE BATTLE FOR THE NAME MACEDONIA

Во јануари 1992 година пак бевме во хотел „Сенчури плаза“ во Беверли хилс. Дома, неочекувано, се зголеми љубомората од другите колеги кон мене. Еден ден ми засвони главниот пластичар од втората најголема болница во Отава и ми кажа дека слушнал оти јас употребувам силикон за поправка на брчките на лицето и ме праша од каде може да го набави. Му реков дека ми го праќаат од Гватемала по пошта и уште му појаснив дека шише со 100 ml чини 150 долари, а со тоа можат да се поправат брчките на лицето на стотина пациенти, се разбира ако се знае точно како се употребува и уште го поканив, ака сака, нека дојде кај мене и ќе му покажам како се работи тоа. Тој не рече ништо, но по 1–2 недели од Торонто дојде во мојата клиника инспектор на Здружението на лекарите и хирурзите на Онтарио и ми рече дека сака да види каков силикон употребувам. И уште додаде дека тие имаат информации дека вадам силикон од имплантантите за зголемување на градите и дека него го употребувам. Му одговорив дека истиот силикон го употребува и водечкиот естетски хирург од Торонто, пластичарот д-р Силверстеин. Силиконот е медицински чист и не предизвикува никакви алергии. Д-р Силверстеин тоа ми го кажа кога јас ги посетував конгресите на пластичните хирурзи во Торонто. Мислев, ако ме казнат мене, тогаш ќе мора да го казнат и д-р Силверстеин, кој имаше употребено таков силикон на илјадници пациенти без никаков проблем. Името на д-р Силверстеин мене ме спаси, но пластичарите бараа од Здружението да се стави крај на силиконот, зашто во средината на 1992 година Министерството за здравство забрани негова употреба

за градите и за лицето. Така и јас ставив крај на употребата на силикон на градите и лицето, а тоа за мене беше добро што наместо топка полна со силикон во градите, мораше да ставиме зад градите плик од силикон, кој наместо да биде полн со течен силикон, јас го полнев со физиолошка вода. Така, наместо да се мачам да внесувам топка полна со силикон, многу лесно можев тоа да го правам со празен силиконски плик.

Неколку мои пациенти, кои беа богати, ги пратив за поправка на брчките со силикон во Париз, зашто во Европа секогаш можеше да се употребува силикон за гради и за брчки.

По големи испитувања, во 2006 година се дозволи слободно да се употребува силиконска течност за градите, но не и за брчките. Мене тогаш овој проблем не ме интересираше, зашто ѝ ставив крај на мојата естетска хирургија во Отава. Така, вториот напад врз мене од колегите-пластичари поради љубомора не ми направи никакво зло, но не сум сигурен, доколку не употребуваше силикон за брчки и лице и д-р Силверстеин, дали и јас ќе поминев без казна.

На 26 јануари 1992 година отидовме во центарот на Отава и со голема радост го видовме целиот град полн со шестнаесткракото знаме на Кутлеш. Тогаш знаев дека претседателот Киро Глигоров ќе дојде во Канада, но не знаев дека ќе ја посети и Отава. Тој ден, попладнето, бидејќи бевме на пат за островот Тортола на англиските Девствени Острови, ми се јавија по телефон од кабинетот на премиерот на Канада Брајан Малрони. Тој беше голем пријател на Македонија и знаел кој сум јас. Ми рекоа дека утре ќе има ручек во чест на претседателот Глигоров во Парламентот и дека премиерот на Канада сака и јас да бидам таму. Им се заблагодарив на поканата, но им реков дека, за жал, јас сум на пат за Њујорк, односно на Тортола, и дека не можам да учествувам на ручекот, но во саботата верувам дека ќе се видам со претседателот Глигоров во Торонто, кога ќе се сретне со македонските иселеници.

Од Отава отидовме во граничниот град на САД Сиракуз, каде што живеат многу Македонци, и оттаму со авиокомпанијата на Доналд Трамп заминавме за Њујорк. За првпат платив за авион помалку отколку да се возев со такси во Њујорк од едниот до другиот аеродром. Оттаму со авион полетавме за Мајами и Сан Хосе, во Порторико. Таму се качивме на мал авион со само 18 седишта и полетавме за Тортола. Бевме сместени во еден мал хотел и храната не беше толку добра. На плажа нè носеа со автобус кој го покажуваше името Девствен Остров, на англиски Вирџин. На островот имаше многу малку туристи, а кога посакав да се вратам

за Торонто, да се видам со претседателот, ми рекоа дека секое место во авионот е распродадено до мај. Сум можел да патувам само тој ден за кога е означена мојата карта. Така, не стигнав во Торонто, но по враќањето дома ми кажаа дека на вечерата со Глигоров, салата во црквата Свети Климент во Торонто била полна и дека 700-те Македонци платиле по 100 долари за вечерата. Такво нешто не се има случено оттогаш досега во Торонто.

Во средина на февруари 1992 година, имав телефонски повик од Џон Битоф, наш познат патриот, кој ме замоли од името на Киро Глигоров да напишам писмо до министерката за надворешни работи на Канада, г-ѓа Барбара Макдуналд, и да побарам од неа Канада да ја признае Македонија под нејзиното уставно име. Мислам дека на ручекот со претседателот Глигоров во Парламентот, премиерот Малруни му кажал дека тој чекал на овој ручек да има уште еден Македонец од Отава, а на нашиот претседател му го кажал моето име. Јас не само неа, туку и на сите министри на канадската влада им напишав одделни писма, барајќи Канада да ја признае Македонија под нејзиното уставно име. Така почна мојата борба за името.

Јас тогаш напишав писмо до сите членови на Советот за безбедност на ОН во Њујорк дека Македонија под итно треба да се признае со уставното име. На амбасадорот на Буркина Фасо му напишав дека Вашата држава и Македонија, како дел од Југославија, се стари пријатели и сега Македонија чека поддршка од Вас да ја признаете под нејзиното уставно име, Република Македонија. Ниеден од нив не ми одговори, а наспроти тоа канадските министри сите ми одговорија, некои дури и со по две писма.

На крајот на февруари 1992 година отидовме со кола да видиме дали таа сабота ќе има голем грчки собир пред Парламентот против Македонија. Беше многу студено, некаде минус 40°C и многу малку Грци беа собрани со плакати дека Македонија е грчка. Поради студот беа облечени како Германците пред катастрофата што ја доживеаја во борбите за Сталинград. И реков на Мара дека од дома ќе пратам писмо по факс до „Нова Македонија“ во Скопје, дека грчкиот протест не беше успешен. Но, на пат за дома, видов автобуси, еден по друг, како доаѓаа од Торонто. На Мара ѝ реков дека пак ќе се вратам пред Парламентот, зашто мислам дека ова се Грци од Торонто. Пак отидов до Парламентот и на паркингот видов околу 150 до 200 автобуси со табли од Онтарио и Квебек, значи Грци од Торонто и Монреал. Можеби беа околу 10 000

и нон-стоп викаа дека Македонија е грчка, а на големите транспаренти исто така пишуваше дека Македонија е грчка. Подоцна, од пациентките-сопруги на влијателни луѓе дознав дека една од трите причини што тогаш Канада не ја призна Македонија бил и тој собир, иако канадските власти беа блиску да нè признаат.

Во тоа време, во организација на Битоф, имавме состанок на дводневен собир во еден хотел блиску до Торонто, на брегот на големото езеро Онтарио. Таму се собравме околу 100 патриоти и решававме што ќе правиме понатаму – почнавме да собираме пари за нашата натамошна кампања за името.

Во мај бев поканет од француските естетски хирурзи да учествувам на нивниот годишен Конгрес, што се одржа во хотелот „Нико“ во Париз. Тој е модерен хотел, во близина на Ајфеловата кула. Тука одржав предавање за липосукцијата на абдоменот без никаков рез. На Конгресот одржа предавање и прочуениот пластичар на светот проф. Иво Питанги од Рио де Жанеиро и тој ја доби и наградата на Конгресот.

Гала вечерата ја имавме на брод, шетајќи по реката Сена. Беше многу пријатна вечер, особено ако е во мај во Париз.

Оттаму полетавме за Мајорка и зедевме рент-а-кар за три дни, за да го запознаеме островот, а го посетивме и градот Алкуда, источно од Палма. Исто така, го посетивме и малото туристичко гратче Деја, кое е сместено на северниот брег на островот. Ако некој го посети островот, мора да се запознае со убавините на гратчето Деја, кое не е крај морето, туку е горе во планината. Сепак, вреди да се види неговата убавина.

На почетокот на август ми се јави по телефон Џон Битоф од Торонто и ми кажа дека од името на претседателот Глигоров ме кани да учествувам на Светскиот македонски конгрес во Скопје, кој почнува на 12 август 1992 год. Му реков дека имам закажано 15 операции и тоа е проблемот за мене, зашто пациентите имаат платено, некои половина, а некои третина од цената. Му ветив дека ќе сторам сè и ќе му се јавам. Следниот ден ѝ реков на мојата секретарка да им звони на оние што требаше да ги оперирам во тоа време и да им каже дека ако се согласат да се оперираат подоцна – нема да плаќаат ништо повеќе. Таа брзо ми се јави со новата вест дека сите веднаш се согласиле за промената и јас му се јавив на Битоф и му кажав дека ќе бидам таму, но не знам како. Тој ми рече дека групата од Торонто и од Отава ќе патува за Скопје со авиокомпанијата „Ер џет“ од Софија, а оттаму до Скопје со кола. На аеродромот во Отава се најдов со групата од Торонто, но настанале одредени тешкотии за

заминување за Софија, кои на крајот се надминаа. Како и да е, кога дојдовме во Софија, зедев рент-а-кар на аеродромот и со мојот пријател Благој Шклифов, со голема радост, тргнавме за Скопје. На пат видовме многу убава бензинска пумпа на Шел – толку убава немав видено ниту во Канада.

На граничниот премин Деве Баир имав проблеми со македонските власти – немав зелена карта и не можев да влезам во Македонија. Им кажав зошто одам во Скопје и им ја покажав поканата од Киро Глигоров. Ме пуштија и така продолживме кон Скопје. Групата беше сместена во денешниот хотел „Турист“, а ние во „Холидеј ин“. Конгресот почна на 12 август во Домот на армијата. По излагањето на претседателот Киро Глигоров, мене ми дадоа збор. Јас истакнав дека Грција ќе се бори да се викаме Словенска Македонија, а ние мора да им кажеме дека во Македонија живеат и други националности, односно етнички заедници. Тогаш Македонија немаше влада, многу министри од претходната влада во оставка беа гости на Конгресот. Така, на ручекот во Домот на армијата седнав меѓу Блаже Ристовски и Ѓорѓи Ефремов, со кого подоцна станавме добри пријатели. На вечерата имавме прием кај Киро Глигоров во Парламентот.

Кога ме виде Никола Кљусев, ми рече: „Дојди, ќе те запознам со претседателот“, ме фати за рака, ме однесе кај Глигоров и му рече дека сака да се запознае со еден доктор од Отава, Канада. „Тој лани ми прати писмо“, продолжи да зборува Кљусев, „во кое ми напиша да не се бориме со Европската заедница за признавање на нашето име, зашто таму има блокада од Грција, туку да одиме кон исток, првин со Русија.“ Глигоров му рече дека има слушано за мене – за докторот, и Кљусев нè остави сами. За 5 минути му го кажав моето мислење на Претседателот посветено на името, истакнувајќи му дека е многу важно да бараме помош од пријателска Турција. Следниот ден на Конгресот, Битоф ме замоли, од името на Глигоров, јас да го предложам Јордан Веселинов за секретар во новиот конгресен состав. Јас го сторив тоа, со забелешка дека ние не можеме да се викаме Македонски светски конгрес, зашто светот не е македонски, туку Светски македонски конгрес. И двата мои предлози беа прифатени со искрено одобрување.

Во Скопје се видов со Васил Тупурковски, кому му реков дека кога ќе одам наскоро во Будимпешта, од Унгарскиот олимписки комитет ќе барам поддршка Македонија да стане членка на Интернационалниот олимписки комитет.

На враќање, во центарот на Софија, вечеравме со Благој Шклифов и бев сместен во најдобриот хотел, денешниот „Радисон“, до споменикот на Цар Ослободител. Кога ја оставив колата, ми дојде еден човек и ми рече дека мора да платам 10 марки, зашто тој ги чува колите пред хотелот. Му реков дека тоа ќе го направам утре, кога ќе платам за хотелот. Следниот ден видов дека колата е останата без амблем, така што морав сега да платам 50 долари при враќањето на колата.

Во Отава работев неколку недели и еден ден, додека оперирав, ми кажа секретарката дека ме побарал д-р Емил Кало од Торонто. И реков да го запише бројот на телефонот, за да му се јавам подоцна, по операцијата.

Емил, кој ми беше соученик од Медицинскиот факултет, ми кажа дека со сопругата е во посета кај пријатели во Торонто и дека сака да ја посети и Отава и уште ми рече дека кога ќе одиме во Унгарија, да бидеме негови гости. Му одговорив да не се грижи, зашто ние само во хотели се сместуваме кога сме во Будимпешта, а тие само нека кажат кога сакаат да нè посетат. Ми одговори дека тој ќе остане тука две недели, на што му реков дека следниот ден ве чекаме попладне, зашто претпладне имам консултации. Во 15 часот веќе бев дома и почнав да приготвувам скара за гостите, а тој многу брзо стигна со еден пар од Торонто, каде што биле сместени.

Ми рекоа дека тие немаат видено приватен базен, ниту таква куќа, и ме прашаа дали сум богат човек. Му реков дека не сум богат, но немам причини да се жалам. Почнавме со унгарска ракија, која е лута како нашата жолта. Заедно ја готвевме вечерата и разговаравме за нашите студентски години. Тој ми рече дека сега е главен кардиолог во градот Мишколц, а дека детски хирург е мојот пријател д-р Кочо Ристовски. По неколку шишиња унгарско вино, му предложив на Емил да го имитирам починатиот унгарски шеф на Партијата Јанош Кадар. Веднаш посака и уште додаде дека сум го имитирал подобро и од најдобриот унгарски комедијант Геза Хофи. Потоа го имитирав Леонид Брежнев, и сите се смееја. На Мара не ѝ се допаѓаше тоа – велеше дека сум стар човек, а ова се детски работи. Тие отидоа да спијат во еден мотел, иако му предложив на Емил, ако сака, да се сместат кај нас, но тој ми рече дека сакаат да бидат со пријателите. Му кажав уште дека задутре имам закажано три операции и нема да можам да ги запознам со престолнината...

Додека престојував во Будимпешта, по телефон го побарав Паул Шмит, претседател на Унгарскиот олимписки комитет и потпретседател на Интернационалниот олимписки комитет, и замолив да ме прими.

Тој набрзо ми ја исполни желбата и во срдечниот разговор побарав да го искористи негово влијание, како и авторитетот, за да биде примена Македонија во Интернационалниот олимписки комитет и да стане полноправна членка на оваа меѓународна спортска асоцијација.. Тој вети дека ќе стори сè што може и рече дека за тоа прашање ќе се дискутира во септември 1993 година во Монте Карло.

Во Будимпешта се одржуваше тридневен конгрес на унгарските лекари од дијаспората. Јас одржав предавање за пресадувањето на коса. Од Будимпешта заминавме за Мајорка. Во Мајорка нашите пријатели Роџер и Елфи нè однесоа на ручек во Кала Форнелс, можеби најубавото место на островот. Тоа беше оддалечено 10 km од Илетас. Таму имаше многу тесен залив со постар хотел и плажа, а околу многу скапи вили, едно од најубавите места за одмор што ги имам видено на море.

По неколку денови, со нив отидовме со авион на вториот по големина остров на Балеарските Острови, во Ибица. На овој остров одмораа многу артисти, а домаќините со автобус, нè запознаа со малиот но убав остров.

Дома во Отава, требаше да барам нова главна инструментарка, поради тоа што решив да оперирам само три дни во неделата, но сите бараа работа за пет денови. За голема среќа, најдов нова инструментарка која работеше за мене сè додека не ја затворив клиниката, во 2006 година. Таа имаше многу добра обука, зашто работела две години во болница во САД, во одделот за постхируршки интервенции.

Но, во април 2006 год. беше голема тага за мене и за нејзиното петчлено семејство кога таа доби мозочен удар поради аневризма во мозокот. Инаку, таа по затворањето на мојата клиника во Отава, планирала работа поврзана со бизнисот на нејзиниот сопруг.

На крајот на годината, отидовме на одмор на Антигва и Барбуда, на Карипските Острови. Антигва има 108 km², а Барбуда само 62 km², и двата острови имаат само 85 илјади жители и беа пронајдени од Колумбо во 1493 година. Ниту храната беше добра, ниту пак плажата...

21.

**ПРИЕМОТ НА МАКЕДОНИЈА ЗА ЧЛЕНКА
НА ОН ПОД РЕФЕРЕНЦАТА**

21.

**THE ADMISSION OF MACEDONIA INTO
UNITED NATIONS UNDER THE REFERENCE**

Во јануари 1993 година отидовме, како и порано, на годишниот Конгрес на Американската академија за естетска хирургија, кој се одржуваше во хотелот „Сенчури плаза“. На тридневниот собир, се видов со многу пријатели со кои се познавав отпорано. Доктор Сутник, заедно со ќерката, дојде и нè однесе на вечера во еден клуб на 20. кат, во зградата која имаше 30 ката. Во Беверли хилс има многу такви клубови за богатите луѓе, затоа што нивните сопруги повеќе сакаат да одат да јадат во ресторани отколку да готват дома. Човек и не треба да очекува сопругите на актерите во Холивуд да готват дома. Така, тие членови се среќаваат во клубот и многупати заедно со пријателите седат на една маса. Тед со радост нè запозна со некои членови од клубот. Таму не се плаќа, само се потпишуваш на сметаката, а се плаќа на крајот од месецот. Сè е а ла карт, ама ние му велевме на Тед тој да порача. Дома работев само неколку дена и пак, преку Њујорк, полетавме за островот Тортола.

Овојпат, по покана на д-р Џексон од Детроит, имав презентација посветена на липосукција, заедно со пластика на лицето. За време на моето предавање, слушнав дека некој зборува. На крајот немаше никакви прашања, а брзо потоа дознав дека некои канадски пластичари од Винипег им рекле на колегите дека јас не сум пластичар. Тие мои колеги дури не се радуваа ми кога ја објавив мојата прва публикација во Канада, посветена на прашањето за липосукција.

За ручек, со мал брод, отидовме на соседниот мал остров Петер, за

*Со Мара на гости кај Роман и Кристина во Монт Тремблан, 1993 година
With Mara as guests of Roman and Christina in Mont-Tremblant in 1993*

кого немав слушано порано. Првин имавме многу добар ручек, кој беше вклучен во нашата програма и јас седев до д-р Џексон, кој ме запозна со главниот уредник на журналот на американските пластичари „Американ журнал оф пластик енд риконстрактив сарџери“ (American journal of plastic and reconstructive surgery). Тоа беше повод да го замолам д-р Џексон да го посети еден пластичар од Македонија по неколку месеци и го препорачав д-р Георги Џокиќ. Од дома му пратив писмо и со радост ми одговори дека чека посета за еден месец. Но, д-р Георги Џокиќ, пластичар од Клиниката, во Скопје, немал интерес кон естетската, туку само кон пластичната хирургија. Тој бил еден месец во Детроит и многу научил од д-р Џексон, кој беше светско име, и беше поканет од Англија да појде во светски познатата клиника МАЈО во САД. Но, таму, за жал, имал некои недоразбирања и отиде во болницата Форд во Детроит, каде што беше шеф за пластична хирургија.

По ручекот, се прошетавме до плажата на островот Петер. Морето беше чисто како бисер, а неколку мали бродови на богаташи беа паркирани на крајот од плажата. Тука испивме кафе во ресторанот кој

беше скриен меѓу палмите. Многу убави плажи имам видено во мојот живот, но таква убава како на островот Петер, никаде не сум видел.

Кога отидов во пензија, решив една недела да дојдам тука на одмор, каде што имаше само еден мал хотел на еден кат. Се откажав, зашто за една ноќ ми бараа 600 долари и плус за храната. Таму навистина одат милионери. Следниот ден со Мара, со редовен брод, отидовме од Тортола до американските Девствени Острови кои се многу блиску и им припаѓаат на САД. Го посетивме само главниот град на островот и купивме по една маичка и ништо друго. Кога полетавме од Тортола кон Порторико, од авионот видов невидено богатство американски мали острови. Островот беше полн со вили, но далеку една од друга, и сите имаа базени и игралишта за тенис. Мислам дека таму живеат американските милијардери, зашто се чувствуваат безбедно, а не како во САД.

Дома поработив неколку месеци и пак бевме на пат кон Европа. Со авион полетавме за Виена, преку Париз. Во Виена зедовме рент-а-кар кола и тргнавме кон Унгарија. Беше март 1993 год и на австро-унгарската граница нè пречека зима, како да сме во Канада. За среќа, без проблем стигнавме до хотелот „Мариот“ во Будимпешта, а по неколку денови, отидовме во нашиот стан во Дебрецен.

Имав покана од мојот пријател д-р Гергел Чаки од градот Мишколц, со кого не се имавме видено уште од нашиот престој во Брисел во 1984 година. Во Мишколц одржав пред мала група колеги предавање за естетската хирургија. Тие беа поканети од Гергел, кој тогаш беше главен хирург во градот. Само едно прашање ми постави д-р Емил Кало, кој ми беше соученик од студиите дури над 6 години на Медицинскиот факултет, а кој нè беше посетил во Отава, претходната година. Си велам, овој е тука главен кардиолог во градот, што ќе ме прашува мене? Стана и ми вели: „Лефтер, те молам, имитирај ги унгарскиот раководител на Партијата Јанош Кадар и Брежнев.“ Почнав да се смеам, но другите ме молеа, така што не можев да избегам од молбата и ги имитирав и двајцата комунистички раководители, по што следуваше поголем аплауз отколку за моето предавање.

На крајот, дојде до мене мојот драг пријател д-р Кочо Ристовски и ми рече дека слушнал оти имам стекнато многу добро реноме и сум пронаоѓачот за изведувањето на операцијата на липосукција. Му одговорив дека јас ги напишав и првите текстови по ова прашање во канадската и унгарската медицинска литература и уште дека имам некои

мои унапредувања во техниката, но не сум јас пронаоѓачот на овој вид операција. Видов дека Кочо изгледаше оти е многу болен и му се извинив што не можам да го поканам на вечера, зашто бевме гости кај Гергел и мораше да се вратиме во Дебрецен, а беше зима.

Се вративме дома и мораше да работам, зашто во 1993 година многу патував. На 7 април истата година, доцна вечерта, ми се јави по телефон Џон Битоф од Торонто и ми рече од името на Киро Глигоров сака да ме покани да бидам во Њујорк, зашто Македонија ќе стане член на ОН. Му реков дека морам да извршам една естетска операција на лицето на една позната дама од Отава на која, за жал, не можам да ѝ откажам. Го прашав под какво име ќе нè примат, а тој ми рече со Република Македонија. Радоста ми беше голема. Следниот ден, доцна вечерта, го слушав Радио Атина, а во емисијата се рече дека Македонија стана член на ОН под референцијата БЈРМ (Поранешна Југословенска Република Македонија). Веднаш му засвонив на Битоф, кој ми рече дека по нашиот разговор Глигоров пак му свонел и му кажал дека големите европски сили му советувале на претседателот, Македонија да стане член по референцијата која ќе трае само за кратко време, а сега, во 2015 година, добро знаеме што значи тоа – кратко време.

На 17 мај 1993 година ни дојде во посета од Беверли хилс нашиот голем пријател д-р Тед Сутник, со ќерката. Ми рече да резервирам соба во најлуксузниот хотел во Отава. Ги сместив во убавиот хотел „Шато Лорие“, во близина на Парламентот. Му понудив да ги чекам на аеродромот, но ќерката решила да одат во хотелот со кола. Следниот ден имав 3 операции и Тед беше цел ден со мене. На вечерата беа наши гости, а Мара подготви вистинска француска вечера – тука беше и француското вино. Тед виде една трансплантација на коса што ја направив, иако тој не пресадуваше коса, потоа со такси отишле во хотелот, а по два дни со ќерката заминале за Лос Анџелес.

На 22–23 мај 1993 г., по покана на д-р Пјер Фурние, учествував на еден значаен собир во Париз, посветен на естетската хирургија. Пјер поканил на вечера кај него некои познати хирурзи, меѓу нив и мене. Кога влеговме со Мара во станот, не знаев дали сме во стан или во музеј. Целиот стан беше полн со слики од познати сликари, а храната беше подготвена и ја служеа вработени во фирма специјализирана за такви настани. Ние не чекавме од младата, втора сопруга на Пјер, да готви за нас. Тогаш ме праша Пјер, односно рече да се сетам, што е тоа нешто што ми се случило, а тотално ми ја сменило иднината и побара да помислам

и да го најдам одговорот. Си мислев дека на тоа што го вели Пјер мора да му посветам големо внимание, зашто тој беше најголем оригинален хирург од сите нас, иако липосукцијата почна со докторите Фишер и Илуз, но на уметничко ниво ја искачи Пјер. Негова беше и идејата за трансплантација на маста од телото, која во Канада јас ја применив правпат. Во хотелот не можев брзо да заспијам и брзо одговорив на прашањето на Пјер. Си велам, тоа нешто мора да биде поврзано со мојот тест за историјата на д-р Јозеф Домби, во трета година гимназија.

Од Париз отидовме во Мајорка и тогаш првпат ни беа наши гости од Дебрецен професорот Ѓорѓ Балаж и неговата сопруга Ева. Нив не ги имавме видено уште од 1987 година, кога ни беа гости на вечера со еден пар нивни пријатели од Торонто. Ѓорѓ беше многу добар хирург од 1980 година и директор на клиниката. Под негово раководство работела 32 хирурзи.

Тој, исто така, беше кандидат за министер за здравство на Унгарија, но мислам дека одби, зашто како професор заработуваше многу повеќе отколку што би заработувал како министер. Тој имаше три ќерки кои му студираа, од кои две беа на Медицинскиот факултет. Ние зедевме рент-а-кар и ги чекавме на аеродромот. Кога влегоа во станот и кога Ева го виде морето од нашата тераса, ѝ рече на Мара: „Тоа што го видов во Отава, и тоа што го гледам сега овде, да не си ми блиска пријателка, искрено ќе ти завидував“. Мара ги пречека гостите со прекрасна француска вечера на терасата. Ние тогаш не одевме на плажа, а тие тоа го правеа секој ден. По секоја вечера, до полноќ, игравме карти – Ѓорѓ со мене, а двете жени заедно. Мара готвеше секој ден ручек, а јас уште првиот ден му реков на Ѓорѓ дека сега првпат сте наши гости и овојпат цела недела ќе бидете тоа, но од вториот пат и понатаму, трошоците ќе си ги делиме на половина. Оттогаш бевме на одмор заедно дури 12 години по ред, најчесто една или две недели. Ние одевме во Мајорка и престојувавме од 4 до 7 недели, а тие доаѓаа една или две недели пред ние да си замине.

Следниот ден, гостите ги однесовме во казино, во соседното гратче Магалув. На Ѓорѓ му кажав дека и таму има унгарски ресторани и ќе вечераме. Кога почнав да плаќам за билетите, виде дека за 4 лица платив 280 долари, па ме замоли да не си играм со него и ме праша: „Што е ова место?“ „Ќе видите“, им реков. Салата за вечера беше на ниво на убавините на Шпанија, а кога седнавме на нашата маса – веднаш ни послужија шпанско шампањско. Вечерата беше многу вкусна, залиена со шпанско вино, кое беше вклучено во цената, како и програмата, која

*Со професорот Ѓорѓ Балаж и Ева во казино во Магалуф, Мајорка 1993 г.
With Professor Dr. Gyorgy Balazs and his wife Eva at the
Casino in Magaluf in Palma de Mallorca in 1993*

почна во 22 часот. Артистите беа собрани од целиот свет. Имаше од Кина до Америка, но најмногу беа од Европа. За една недела ги запознавме со островот, па со малото гратче Валдемоза и со историјата на Шопен, а потоа ги однесов на аеродром и тие си заминаа.

Во август 1993 год. со унгарската авиокомпанија отпатувавме за Будимпешта. Јас зедев рент-а-кар и заедно со Мара заминавме за Дебрецен. Другиот ден јас со колата продолжив за Сегедин, во близина на поранешната југословенската граница, сега граница со Република Србија. Таму отидов да го посетам мојот драг пријател д-р Кочо Ристовски, кој беше многу болен, со нарушено здравје, а претходно му кажав дека преку Софија, ќе отидам да присуствувам на Вториот светски македонски конгрес, кој се одржуваше во Охрид. Тој ми кажа дека не може да дојде, зашто прима терапија за срцето во клиниката за кардиологија, а кога го посетив колегата-доктор кој го лекуваше и го прашав за здравјето на Кочо, тој ми кажа дека состојбата е многу сериозна и критична. И уште ми кажа дека Кочо има огромно срце поради кардиомиопатијата и нема да живее долго време. Отидовме на вечера во познатиот ресторан за

риби во градот. Нè послужија со тазе риба од реката Тиса и со унгарско вино. Го испратив до градината на клиниката и се поздравивме, а потоа и двајцата тргнавме во различна насока. Кога се свртев да го видам за последен пат, и тој беше свртен кон мене. Солзи се покажаа на моите очи и двајцата пак се поздравивме. „Зошто плачеш“, ме праша оддалеку, а јас му одговорив дека одам кон татковината, но тебе те оставам тука. Му ветив дека следната година ќе одиме заедно. Видов, се израдува, се простивме со поздрав по втор пат.

Јас во хотелот не можев да спијам, зашто на ум ми беше мислата дека Кочо нема веќе да го видам другпат. И сега, додека ги пишувам овие редови, на очите имам солзи, зашто тогаш за последен пат го видов големиот патриот д-р Кочо Ристовски.

Од Сегедин, преку Белград, стигнав во Софија и заедно со Благој Шклифов тргнавме за Охрид. По Кичево, Благој ми рече дека Македонија има пари за одржување на патиштата, додека во Бугарија, продолжи тој, има многу лоши патишта. Бевме сместени во хотелот „Горица“, каде што се одржа Конгресот.

Ние на Конгресот поканивме и Македонци од Бугарија. Јас и Џон Битоф им дадовме пари на делагатите, но кога почна Конгресот, видов дека нив ги нема, тие не беа тука. Кога ги прашав кај биле, ми рекоа дека шетале низ градот. Од Пирин имаше две групи, кои се караа едни со други. Јас правев сè да ги смирам, но и по неколку часа разговори не успеав, па се откажав од обидот и го замолив Битоф да ги смири. По кратко време ми се јави Битоф и ми кажа дека и тој не можел да ги помири и дека се откажал од таа работа.

Македонците од Австралија бараа Конгресот да се вика Форум, но јас бев против и другите мене ме поддржаа. Мислам дека на тоа тие се налутија и другпат веќе не се одржа состанок за Конгресот. Еден ден попладнето видов дека организаторите не се тука, а не знаев каде се. По два часа, гледав како доаѓаа кон хотелот и ги прашав каде биле, а Ристо Чачкировски, голем патриот од Торонто, ме праша зошто не сум бил на приемот кај Киро Глигоров во вилата „Билјана“. Му одговорив дека немав покана, а тој ме праша зашто не ме поканил Јордан Веселинов, секретар на Конгресот, кого претходната година во Скопје јас го предложив за тоа место. Го прашав Јордан во што е причината, а тој ми рече дека не можеле да ме најдат!? Подоцна дознав дека причината била тоа што кога по собирот во Скопје Јордан дојде во Торонто како секретар на Конгресот, Битоф ме покани да појдам на средбата. Тогаш јас му реков

дека не можам, зашто имав доста пациенти кои ги бев оперирал, и поради нив бев спречен. Кога го прашав каде е сместен Јордан, тој ми рече во хотелот „Меридиен“, на што му вратив дека Конгресот нема толку пари да се сместува во најскапиот хотел во Торонто. Мислам и Битоф тоа му го кажал на Јордан и поради тоа тој мене ме беше ставил на црната листа, зашто беше многу чувствителен човек.

Тоа мене не ме спречи во 1997 година во Отава, како на прв амбасадор на Република Македонија, на Јордан Веселинов да му помогнам со сè што можам. Кога јас бев на Собирот, Благој Шклифов отишол во Охрид да бара бугарофили, и тоа премногу ме разочара и многу му се налутив.

Утредента, рано утрото, си тргнавме од Охрид и околу 16 часот попладнето бевме во Софија, а потоа јас заминав за Будимпешта. Таму стигнав околу полноќ и ја најдов Мара како плаче, зашто не можевме да одиме на гала вечера. Во Будимпешта бевме три дни и јас одржав предавање за липосукцијата на вратот и пластика на лицето на Конгресот на унгарските отоларинголози, што се држеше во хотелот „Термал“ на островот Маргарита. Оттаму со авион полетавме за Палма де Мајорка и решивме со Роџер и Елфи да одиме на светскиот саем во Венеција. Со шпанска авиокомпанија, стигнавме во Венеција и потоа го посетивме саемот, и истиот ден се вратив во Палма де Мајорка.

На почетокот на септември 1993 год. во Палма, имаше собир на Друштвото на европските гастроентеролози, кои се занимаваат со проучувањето и проблемите на црниот џигер. Добро знам каква улога игра црниот џигер врз лековите што се употребуваат за локална анестезија, па решив и јас да учествувам на собирот. За тоа си платив 300 долари за учество на Конгресот, и ми дадоа потврда дека бев таму. Тоа ми беше потребно, зашто ако ми побараа финансиските даночни служби што сум барал јас на таков Конгрес, да им кажам зошто. Но, во целата моја практика, никогаш не дојде во мојата клиника финансиска контрола и да бара за што ги трошам парите.

За патувања само во 1988 година потрошив 22 илјади долари за мене, плус трошоците за Мара. Тоа беше мала сума, зашто јас тогаш заработував стотици илјади долари, а властите зебележале дека не знам како да ги трошам парите без да плаќам данок за тие активности за кои бев ослободен. Но, јас никогаш не се обидов да скријам пари, и така имав можност да си спијам спокојно.

Во палатата на Палма де Мајорка, за учесниците на Конгресот имаше гала-вечера со шведска маса. На таа маса, имаше сè, дури и „млеко од

пиле“ што велиме ние Македонците. Супер вечера на супер балеарско ниво. Таму се запознав со неколкумина колеги од Унгарија. Како и секогаш, ако се шетам со Унгарци, веднаш ги канам на гости кај нас. Им кажав како можат да дојдат до Илетас со градски автобус од Палма, потоа да слезат на последната станица, а ќе го прочитаат моето име на вратата на мојата зграда. Така, јас не отидов на предавањата на Конгресот, додека нашите гости по последното предавање брзо се најдоа на нашата врата од станот, кој беше сместен блиску до морето. Мара веднаш ги пречека гостите со шампањско и со вечера. Првиот се викаше д-р Арпад Гогл, кој по 10 години стана министер за здравство на Унгарија, а тогаш беше главен интернист во болницата на Секешфехлвар, која се наоѓа меѓу Будимпешта и езерото Балатон. Неговата сопруга беше адвокатка. Вториот колега беше доцент на Медицинскиот факултет во Будимпешта, додека третиот пар Унгарци си имале друга програма и не можеа да не посетат. По вечерата, жените си разговараа на терасата, а ние мажите отидовме на плажа и таму поминавме околу еден час. Водата беше топла и двајцата гости не сакаа да излезат од морето. Дома продолживме да наздравуваме со шпанско вино, а со последниот автобус, околу 23 часот, тие се вратија во хотелот.

Со голема радост добив писмо од мојот пријател Кочо, кој ми се јави од дома, од Мишколц. Јас тогаш не знаев дека го пратиле дома за да си почине. Ми пишуваше разочаран од неговата сопруга, која не го разбира како Унгарка и не знае низ какви маки поминавме ние – децата прогонети од родните егејски огништа – па можеби е дојдено време да си се вратиме во нашата татковина Македонија и таму да си починеме. Да живееше толку години како мене, ќе купев гроб и за него во „Бутел“ во Скопје и последните години ќе дојдевме тука и ќе се радувавме заедно на слободното парче од наша татковина Македонија. За жал, по последното писмо, стигна уште едно од Будимпешта, во кое ми пишуваа дека Кочо починал и го закопале. Така, на млади години, почина најголемиот патриот со кого се имав запознаено, имав слушано или читано. Голема чест ми е што бев негов пријател.

Во септември 1993 година со Мара, со авион од Мајорка, преку Барселона, стигнавме во Ница. На излегување од аеродромот, пресретнавме неколку црни лимузини мерцедес, а две девојки ги отворија вратите на еден од мерцедесите и не поканија да влеземе во колата. Јас се зачудив, бидејќи ние немавме резервирано кола да не чека на аеродромот и тоа им го кажав на девојките. Тие ми одговорија дека

*Со Васил Симовски од Будимпештаи Ристо и Рина Милјановски
од Торонто во 1993 година
With Vasil Simovski from Budapest and Risto and Rina Miljanovski
from Toronto, 1993*

колите се за членовите на Интернационалниот олимписки комитет и дека не треба да се плати за превозот. Кога им реков дека јас не сум член на ИОК, тие се извинија и ја затворија вратата.

Со Мара со автобус отидовме во Кан каде што имавме резервирано престој во хотел „Софител Медитеране“, а другиот ден со воз отидовме во Монте Карло.

Чекајќи пред Конгресната сала да излезе македонската делегација со веста дека стана членка на оваа најголема меѓународна асоцијација, во 11 часот пред мене се појави генералниот секретар на Интернационалниот олимписки комитет, со кого порано имав кореспонденција, и ми соопшти дека Македонија стана членка, но под привремената референција. Од тоа јас бев премногу разочаран и веднаш се вратив во Кан, а потоа во Мајорка.

Во октомври 1993 година бев дома кога сопругата на еден амбасадор од Големите светски сили нè покани на вечера кај нив. Амбасадата беше сместена на најубавото место на Отава, во паркот Роклиф. Ми рече ќе ми

се јави кога ќе појдеме на вечера. Чекав на повикот, но наместо вечера, ми се јави пријателот (кој ја донесе дамата кај мене) и ми рече дека кога амбасадорот слушнал од сопругата дека и реков дојде време нивната супер-држава да ја признаеме Македонија, веднаш ја прекорил: „Какви Македонци на вечера, кога добро знаеш дека уште неколку месеци сме тука, а тој беше назначен да биде амбасадор во Атина“. Јас загубив и поважни вечери од амбасадорската, но никогаш не мислев дека згрешив – за мене над сè беше мојата татковина Македонија.

За Божик и за Новата 1994 година со Мара отидовме во Пунта Кана во Доминиканска Република. Таму сите хотели се на високо ниво и полни со богати Американци.

22.

ВО ПАЛМ СПРИНГ – КАЛИФОРНИЈА

22.

PALM SPING - CALIFORNIA

Постојано бев информиран за сите стручни средби на теми Под естетската хирургија кои се одржуваа на американскиот континент, во Европа и пошироко. Така, на 24 јануари 1994 година полетавме од Отава за Лос Анџелес, каде што првпат, зедев рент-а-кар на аеродромот и веднаш тргнавме за Палм Спринг, кој е оддалечен околу 110 km. Таму се одржуваше редовен конгрес на Американската академија за естетска хирургија. Палм спринг, иако е сместен во големата пустина на Калифорнија, во него имаат куќи многу богати Американци, како Френк Синатра и други. Водата во летувалиштето е донесена со канали од државата Њу Мексико, доста далеку оттука.

Сите бевме сместени во главната зграда на хотелот „Ранчо мираж“, кој имаше само еден кат. Таму беше организиран и Конгресот. Одев на предавања што мене ме интересираа, а во тоа време јас бев доста напред, зашто извршував само 5 естетски операции, како што се липосукција (тогаш имав дури светско име) потоа пресадување на коса, пластика на лице и очи и зголемување на градите. Трите денови многу брзо ми поминаа и со колата се вративме во Беверли хилс, каде што неа ја вратив, а се сместивме во еден хотел во центарот на градот. По сместувањето, брзо ми се јави мојот добар пријател Тед Сутник со ќерката И. Х., за да нè носи на вечера в ресторан. Мара се откажа, зашто беше многу уморна и не ѝ се доаѓаше. Ја молев, но за жал ништо не помогна, така што му се извинив на Тед и тројцата отидовме да вечераме. Јас секогаш порачував што ќе порачаше и Тед за јадење, првин затоа што не ја знаев американската кујна и второ затоа што не сакав да порачам некое скапо

јадење како гостин. Имавме пријатна вечера, но Тед не еднаш искажа жалење што и Мара не е со нас.

Следниот ден решивме да се шетаме и да го видиме прочуениот музеј на познатиот американски милијардер Гети, кој е сместен на врвот на еден рид над градот. На патот нè сретна една кола, од која ни свиреа, на што ние брзо застанавме. Од колата излезе Тед и нè праша каде одиме. Тој ни кажа дека одат со И. Х. на една домашна прослава кај пријатели, затоа што веќе ќе почне играта за шампионатот на американската рагби лига. Тој меч се игра секогаш на крајот на јануари во некоја од топлите држави на САД, а интересот за натпреварот е дури и поголем отколку за Олимпијадата. Тогаш, ако некоја фирма сака да постави реклама, плаќа милиони долари за неколку секунди. Но, музејот е сместен во многу убава модерна зграда, а Гети се гледа дека не штедел пари за мермер и за други декорации. Ако добро се сеќавам, влезот беше слободен, зашто сè е платено од фондацијата на Гети. Сликите и скулптурите се од многу познати уметници кои поединечно чинат многу милиони долари. Затоа, ако некој престојува во градот, мора да го посети овој музеј.

Во март 1994 год. отидовме на одмор во Доминиканската Република, за што не можам многу да пишувам...

Во јуни истата година на пат за Мајорка застанавме во Париз, во еден хотел во близина на Ајфеловата кула. Со метро отидовме на вечера кај Роџер и Елфи, кои живееја близу до плоштадот по име Сталинград (за мене место од посебен интерес), зашто имав купено многу издадени книги за планот „Барбароса“ (Хитлеровиот напад на СССР) на англиски јазик и за битката кај овој град во текот на Втората светска војна. Не знам зошто сум толку поврзан со тоа име, но мислам дека ако Црвената армија не ја добиеше битката за градот, ние денес немаше да ја имаме слободна Република Македонија. Еден познат американски воен новинар пишува во една од тие книги дека ако генералот на германската армија Паулус не издржел 3 месеци, тогаш Сталин ќе ја претворел црвена цела Европа. Значи, Црвената армија ќе пристигнала и до Лисабон. Така, бездруго, Европа ќе изгледаше поинаку. Ова ретко може да го прочиташ од американски автори. Мислам, ако херојската Црвена армија во Сталинград не победеше, тогаш судбината на денешна Република Македонија којзнае каква ќе беше. Така, кога одам на одмор во Куба, многу пати носам со мене една од книгите за битката на Сталинград, независно што порано ги имам читано. Се чудам на херојството на бранителите на Сталинград, кои мислам дека животите си ги дале и за

*Со пријателите Роџер и Елфи во Палма де Мајорка во 1994 година
With our friends Elfie and Roger in Palma de Mallorca in 1994*

нас. Еднаш сакам да го посетам овој херојски град и да положам цвеќе на споменикот на хероите Мамаев–Курган...

Нашите пријатели имаа убав стан на 4-тиот кат и сè беше според Елфи, која има многу добар вкус за убавината и за храната. Нè чекаа со супер француска вечера и со вкусно француско вино, зашто Роџер пиеше само најдобри вина. Следниот ден ние ги поканивме на вечера во еден добар ресторан до зградата на француската опера. Ние стигнавме порано и јас се чудев на убавината на барокната зграда. Имавме француска вечера и му реков на Роџер тој да избере од менито, зашто знаев дека има многу добар вкус.

Другиот ден, ние тргнавме за Мајорка преку Барселона, а нашите пријатели од Унгарија со авион стигнаа многу брзо од Будимпешта. Дојдоа Ѓорѓ и Ева да ни бидат гости една недела. Како што порано бевме договорени, така и направивме, отсега па натаму трошоците си ги плаќавме заедно. Со рент-а-кар, земена на 3 дена, ги чекавме на аеродромот, а за нив тоа беше голема радост. Тие дојдоа во Мајорка со

лет од Будимпешта. Заедно патувале со д-р Јанош Киш, кој беше главен хирург во тоа време во градот Мишколц. Јанош беше прв хирург што престојувал на специјализација еден месец во клиника во Киев, а втор Ѓорѓ, додека трет бев јас во 1971 година. Јанош и сопругата беа сместени во хотел во градот Палма нова, кој е 10 km оддалечен западно од Илетас. Ние нив ги поканивме кој било ден да ни бидат гости, а тие многу брзо нè посетија. Со двајцата колеги-пријатели и со нивните сопруги имавме прекрасен ден. Мара ги чекаше со француска храна и со шпанско шампањско вино. Тоа се трошеше без застој, а ние тројцата отидовме на плажата. Сопругите ги оставивме на терасата, со многу убав поглед кон плажата.

Следниот ден на Ѓорѓ му ветив, и ги однесовме, во еден македонски ресторан недалеку ортука. Кога почнав да плаќам во казино-ресторанот, Ѓорѓ дојде крај мене и ме потсети дека е истиот ресторан каде што бевме и минатата година. Имаше супер програма и храна, а останавме до полноќ. За жал, по неколку години, казино-ресторанот се затвори, зашто трошоците за артистите биле многу високи, но, ние сепак бевме среќни што неколку пати бевме тука како гости.

Со кола отидовме заедно преку Валдемоза до малото туристичко село Деха, кое е сместено на северниот брег на островот. Тука има неколку многу скапи хотели, иако селото горе е во планината, далеку од морето. Се шетаваме по селото и во еден ресторан ручавме. Забележавме дека тука рестораните се поскапи од Палма де Мајорка. Времето брзо ни мина – преку ден на плажата, а по вечерата игравме карти, понекогаш и до 2 часот по полноќ. Ѓорѓ ми беше мој партнер а Ева, пак, на Мара. Ги испративме со такси до аеродромот и се договоривме следната година пак да бидеме заедно во Илетас. Така, 12 години по ред, тие ни беа наши гости многу пати и по две недели. Понекогаш ги остававме сами во станот, додека јас во јули работев дома. Редовно во јуни и септември бевме на одмор во Илетас.

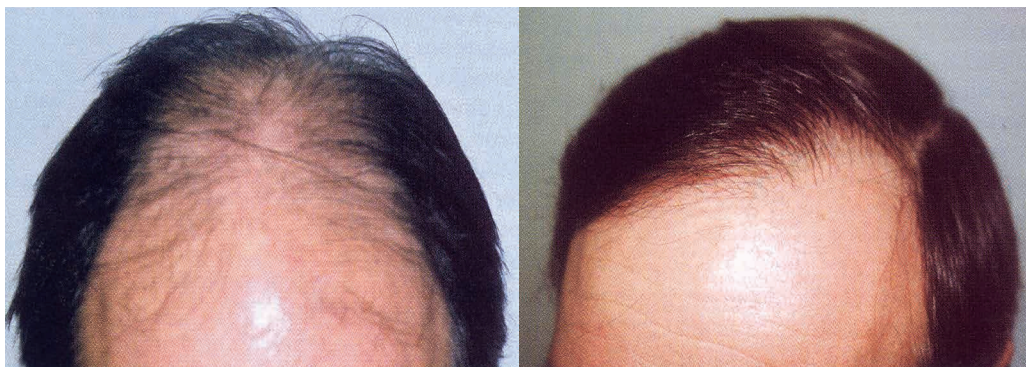
По заминувањето на Ѓорѓ и Ева, многу брзо, првпат ни дојде на гости од Дебрецен сестрата на Мара, Ева, која ја чекавме со кола на аеродромот, а мојата сопруга дома имаше приготвено убава француска вечера. Ева ни беше гостинка преку две недели и ја однесовме во Казино-ресторанот на вечера и ја запознавме со знаменитостите на островот Мајорка, а ги виде и Веледомоза, Деја, и други места на островот. Потоа Ева седум пати ни беше гостинка во Мајорка.

Во август 1994 година отидовме на одмор во Охрид и бевме

сместени во хотелот „Метропол“. Јас бев претплатник на списанието „Македонија“, што ги издаваше Матицата на иселениците од Македонија, каде што прочитав дека еден Македонец од пиринско село пишува како учениците од училиштето сонуваат да играат фудбал против фудбалски клуб од Република Македонија. Се обратив со молба до Претседателот на Матицата на иселениците од Македонија, проф. д-р Димитар-Таки Керамитчиев, кој исто така беше дете прогонето како мене од Костурско, со предлог дека сум готов да ги платам трошоците за групата од Пирин, таа да дојде во Охрид и да игра фудбал со една група од некое наше училиште. Таки, кој беше поранешен спортист, спортски работник и професор по физичко воспитание на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, подоцна ми стана многу добар пријател. Тој беше одличен организатор и брзо го организира доаѓањето на учениците од Пиринска Македонија и мечот се одигра на игралиштето на Билјанини Извори, а меѓу гледачите беа наставниците од Пирин, Мара и јас. За децата, како и за нас, тоа беше голем настан и уште поголема радост, но не се сеќавам кој победи, а се играше меѓу браќа Македонци. По мечот, ги поканивме двете групи да ни бидат гости на ручекот организиран специјално за нив на терасата на хотелот „Метропол“. Голема беше радоста за младите Македонци, како и за мене. Таму беше и Таки, кој многу ми се заблагодари за помошта и, особено, за свечената вечера пред Божик, што тој ја организира за македонските студенти кои учеа во Скопје, а беа од трите дела на распарчена Македонија. Трошоците за вечерата ги покрив јас и тоа се повтори неколку пати. Иако јас никогаш не побарав сметка, Таки секогаш ги чувал сметките. Беше многу чесен човек и за мене претставуваше голема загуба кога во мај 2008 год. нè остави и вечно си замина. Од Охрид, првпат, со брод го посетивме Свети Наум.

Кога се вратив дома, секој ден оперирав, бидејќи се готвев за Вториот конгрес на меѓународната асоцијација за пресадување коса, кој се одржа во хотелот „Делта“ во Торонто. Таму бевме од 9 до 11 септември, каде што јас имав предавање со наслов: „Реконструкција на линијата на косата, почнувајќи со резони и завршувајќи со дупки“. На крајот, имавме многу убава гала вечера, каде што беа дојдени и доста колеги од Европа.

По една недела работа, пак тргнавме за Европа, прво од Монреал до Париз, а оттаму со авион за Будимпешта. Бевме сместени во хотелот „Мариот“, со престој од 3 дена. Отидов во Будимпешта по покана на унгарските пластичари да одржам дводневна работилница за пресадување на косата. Сите 12 пластичари ги беа платиле моите

*Пресадување на коса со две операции, пред и потоа
Hair transplant before and after 2 surgeries*

трошоци по 200 долари за престојот во хотелот и за летот од Париз. Претходно јас побарав од организаторите на работилницата на неа да учествува и еден македонски колега од Струга без да плаќа 200 долари. Тие се согласија и јас кога стигнав во ординацијата на д-р Ѓорѓи Јанки, уште првиот ден, се чудев како можел да стигне таму д-р Петровски, анестезиолог од Струга, со кого се запознав во „Метропол“ кога бев таму. Му понудив да го обучам да извршува пресадување коса, зашто многу анестезиолози од САД и Канада ја извршуваа таа операција. Првиот ден имавме една операција, а вториот ден имаше испити пред мене и пред еден главен пластичар од Будимпешта. На сите им дадовме диплома за обука на работилницата.

Така почна историјата за пресадување коса во Унгарија. Секогаш се интересирав за д-р Петровски од Струга, но ми рекоа дека се иселил во Германија и таму работел со д-р Жан Митрев.

Вториот ден, колегите организираа свечена вечера на еден брод на Дунав. Добро беше што разговарав со мои колеги и со нивните сопруги. Од Будимпешта полетавме за Париз, а од таму за Мајорка.

Елфи и Роџер тогаш беа во Илетас, зашто тој веќе беше пензиониран новинар на „Фигаро“ од Париз и тие секоја година беа на одмор неколку месеци во Мајорка. Таму имаа и кола, така што многупати се шетаваме по островот, а посетивме и многу ресторани. Во Илетас останавме до 5 октомври, потоа преку Барселона полетавме до Ница, а оттаму со автобус до нашиот хотел „Спфител медитерањи“ (Sofitel Mediterranee) во Кан. Овој град тогаш е најмирен и полн со богаташи. Еден ден посетив еден отоларинголог, кој претходната година дојде да ме посети во Отава, и тогаш ме покани да го посетам. Како и јас, така и тој ми даде кратко

писмо дека бев на посета кај него, така што трошоците можев да ги ставам на сметка на Клиниката. Имавме неколку незаборавни денови во Кан, таму готов сум и утре пак да одам, затоа што Кан е Кан...

Во ноември 1994 година, се обравив со писмо до директорот на радиостаницата „Гласот на Америка“ м господин Џефри Кован, каде што му изнесов повеќе аргументи за потребата од организирање емисија на македонски јазик на нивната многу слушана и позната радиостаница. Меѓу другото, го изнесов податокот дека милиони Македонци живеат надвор од Република Македонија, а поголемиот број од тие иселеници се граѓани на САД и Канада и не можат да слушаат вести од Македонија и да одржуваат духовна врска со родниот крај. При тоа, го замолив да вложи напори да им се излезе во пресрет на тие граѓани од македонско потекло. Директорот г-н Џефри веднаш ми одговори дека ги прифаќа моите сугестии и аргументи, меѓутоа истакна дека нема финансиски можности за радиоемисии на македонски јазик, но ќе вложи напори да се оствари идејата.

Подоцна, со големо задоволство дознав дека радиостаницата „Гласот на Америка“ почнала да емитува програми на македонски јазик.

Преку Париз и Монреал се вратив во Отава, со што имав можност да работам до 21 декември, кога полетавме за Куба за да ги прославиме Божиќ и Новата 1995 година. Во тие времиња и многу подоцна секој Божиќ и Нова година ги поминувавме на некој од Карипските Острови. И двајцата повеќе се радувавме да бидеме на топлите плажи, отколку на скијање во Канада.

Мара и јас не знаевме да скијаме, а по некоја сабота одевме да се лизгаме на каналот кој е долг околу 7 km и е замрзнат од средината на декември до средината на март. Отава е најстудената престолнина на светот, по Улан Батор во Монголија. На почетокот на февруари има зимски карневал и над 100 илјади луѓе без да платат се лизгаат на каналот, кој тече преку средината на престолнината. Кога е карневалот, тогаш многу илјади гости се тука од САД и од Европа, особено од Холандија, зашто Отава е прочуен град, а тука се родила и холандската кралицата во времето на Втората светски војна, кога нејзиното семејство се доселило овде, зашто Германците ја имаа окупирано Холандија.

23.

РОДЕНДЕНСКА ПРОСЛАВА ВО ХОТЕЛ „МЕТРОПОЛ“ ВО ОХРИД

23.

BIRTHDAY CELEBRATION IN THE METROPOL HOTEL IN OHRID

Некои професионални медицински асоцијации, со цел континуирано да се унапредува дејноста и да се популаризираат најновите достигнувања во одредена област од медицината, организираа традиционални стручни средби во одреден период од годината.

Така, во јануари 1995 година, Единаесеттиот конгрес на американската академија за естетска хирургија повторно беше организиран во хотел „Вестин сенчури плаза“ на Беверли хилс. И во оваа пригода се сретнав и имав можност да се видам со голем број колеги и да размениме мислења за разни прашања. На тие средби големо задоволство ми причини дружењето со колегите, кои ми беа гости и ме посетија во Отава.

Посебно радосна беше средбата со Тед и со неговата ќерка И.Х., кои секогаш ни посветуваа, како и овојпат, големо внимание и нè однесоа на вечера во еден италијански ресторан на Беверли хилс. Таму видов какви видови специјалитети од тестенини готват Италијанците.

За учесниците на Конгресот, во хотелот беше организиран свечен ручек со шведска маса, поставена околу базенот со многу палми. Тој ручек беше најразновиден и најбогат од сите средби каде што дотогаш имам учествувано.

Во тоа време јас употребував најсложена техника за пластика на лицето, а таа се состоеше по ослободувањето на кожата да се ослободат и суперфацијалните мускули, со што подмладувањето на лицето ќе издржи повеќе години. За таа цел, тема на моето предавање на Конгресот

беше: „Пластика на лицето под суперфацијални мускули, техника и резултати“.

По нашето враќање во Отава, во еминентниот весник на канадската престолнина „Отава Ситизен“ (Ottawa Citizen), се појави статија за липосукција од еден пластичар од Торонто и за илустрација, весникот прикажа една фотографија од мене, како извршувам липосукција.

Во мај отидов на дводневна работилница во градот Балтимор во САД и бевме сместен во хотелот „Шератон“, во центарот на градот. Балтимор е 26. град по големина во САД и има околу половина милион жители. Таму се наоѓа познатиот Универзитет „Џон Хопкинс“. Преку центарот на градот, тече големата река Патапско, која се влева во Атлантскиот Океан. Организаторот за вечера нè однесе во еден грчки ресторан на брегот на реката. Тогаш видов дека во овој град живеат голем број Грци.

Во тој период, на стручен план мене ме интересираше прашањето за зголемување на градите со минимален рез.

Кон крајот на мај 1995 година, заминавме за Париз, каде што Француската асоцијација за естетска хирургија имаше Годишен конгрес, кој се одржуваше во јапонскиот хотел „Никон“ блиску до Ајфеловата кула, во чија близина бевме сместени.

По завршувањето со работа на Конгресот, од Париз отидовме во Мајорка, каде што многу брзо ни се придружија нашите пријатели од Унгарија Ѓорѓ и Ева, кои останаа две недели кај нас. Во текот на нивниот престој често вечеравме во рибниот ресторан на Илетас, којшто беше сместен во една убава градина. Нашите пријатели од Унгарија се чудеа што рибата во овој ресторан и во ова монденско место е поевтина отколку на големото унгарско езеро Балатон.

Потоа, сè додека не го продадовме станот во ноември 2007 година, со сопругата Мара секоја сабота и недела вечеравме во тој ресторан, и тоа ексклузивно риба лосос, која газдата со големо внимание, на разни начини ја готвеше за нас.

За жал, нашите соседи од станот во Мајорка, Роџер и Елфи го продадоа станот и купија нов на околу 8 km од Илетас, и тоа не до морето, туку еден километар подалеку од брегот. Нè поканија нас и други пријатели да го прослават новиот стан, кој не само што не беше до брегот на чистото море, туку на вториот кат имаше мала тераса. Роџер го интересираше како јас можам да разговарам со шпанските гости на шпански, а јас му одговорив дека имам многу добра меморија и лесно учам јазици и зборувам и се служам со 5 до 6 јазици.

Во јули 1995 година, се вративме дома во Отава и јас постојано работев до почетокот на септември. Тогаш дојдоа на два дни да нè посетат д-р Јанос Калмар и неговата сопругата Агнес од Њу Орлеанс од државата Луизијана, која се наоѓа на брегот на Мексиканскиот Залив на САД. Многу се радував што и ние ќе можеме да им возвратиме за гостоприемството, бидејќи во 1983 год., кога Јанос дознал дека се наоѓам во нивниот град, дојде и ме зеде на вечера кај нив. Мара направи сè што можеше гостите да бидат задоволни не само од унгарските и француските специјалитети што им ги приготви, туку и од целокупниот нивни престој во Отава.

Јанос тогаш беше еден од водечките рендгенолози во прочуената клиника „Ошнер“. Инаку, тој беше поранешен спортист, кој имаше освоено трето место по мечување на олимпијада.

На почетокот на септември, преку Париз, стигнавме во Мајорка и таму останавме до 26 септември, кога со авион отидовме во Будимпешта, каде што нè пречека Ева, сестра ѝ на Мара, и истиот ден тројцата со спални вагони отпатувавме за Скопје. Во текот на патувањето бевме доста загрижени, бидејќи војната во Југославија беше завршена пред кратко време.

Во Скопје изнајмив кола и веднаш тргнавме за Охрид, каде што се сместивме во хотел „Метропол“. Вработените во хотелот многу љубезно нè пречекаа, како да сме им многу драги гости. Навистина, во тие денови само нашата група беше сместена во хотелот. Следниот ден со кола стигна мојот прв братучед Спасе со сопругата Елена од Пловдив, Бугарија. Претходно тие во Скопје го зеле братучедот Михаил со ќерката Калина, и по пристигнувањето отидовме на вечера, а потоа разговаравме до доцна во ноќта, бидејќи така заедно се немавме видено долго време.

Наредниот ден, од моето родно село Загоричани пристигнаа сестра ми Тана, зетот Васил и нивната ќерка Александра со зетот Лефтери и двете ќерки. Со нив дојде и ќерката на мојот прв братучед Харила Петличков, Христина, што за мене беше особена радост. Другиот ден Ева и јас со кола отидовме да ги земеме од Скопје моите синови Роберт и Тони, кои пристигнаа со воз од Будимпешта. Пријатно ме изненади кога од синовите слушнав дека на границата полицајците ги прашале дали се синови на д-р Лефтер Манче.

Другиот ден, сите заедно со брод изнајмен специјално за нас од пред хотелот, отидовме на излет во Свети Наум. Со голем интерес го разгледавме манастирскиот комплекс и ја чувме големата историја на манастирот, односно просветителската и религиозна улога што ја

*Прослава на нашиот заеднички роденден
на 29 септември 1995 година во хотел Метропол, Охрид
Celebration of our birthdays on 29-th of September 1995,
with relatives at the Hotel Motropol, Ohrid, Macedonia*

одиграл во минатото и исцелителните и чудотворни дејства на Свети Наум. Исто така, со големо уживање ги разгледавме изворите, бистрата вода на Дрим и прекрасната околина, која со својата чистота и зеленило пленува на прв поглед.

Вечерта младите отидоа во Охрид да бараат клуб со музика, а ние, повозрасните, останавме во разговор и во многу радосна атмосфера се радувавме што по толку години пак сме заедно.

На 28 септември 1995 год., хотелот се исполни со наставници по физичко воспитание и со неколкумина од нив имав подолг разговор, кои, меѓу другото, ми рекоа дека тука се дојдени од цела Македонија на некоја стручна семинарска средба.

Со оглед на фактот што сме родени на ист датум и во ист месец – на 29 септември, јас и мојата сопруга Мара отпорано решивме да ги собереме сите овие роднини и да го прославиме овој наш заеднички семеен празник. За прославата, директорот на хотелот Димче Стефановски, за кого можам да кажам дека ми е пријател, бидејќи многупати му бевме гостин на хотелот, ни обезбеди една мала сала за да ја одржиме свеченоста. Ева,

*Со синовите Роберт и Тони на роденденската прослава
во хотел Метропол, Охрид 1995 година
With my two sons Robert and Tony at our birthday celebration
in Hotel Metropol, Ohrid, Macedonia, 1995*

*Оддесно налево: сестра ми Тана, јас, Мара, Ева, зетот Васил, внуката
Калина, Спасе со сопругата во Охрид 1995 година
From right to left: my sister Tana, me, my cousin Spase, Mara, Vasil,
Kalina and Spase's wife Elena in Ohrid, Macedonia, 1995*

*Заедно со сестра ми Тана и Мара на прославата на роденденот 1995 година
With Mara and Sister Tana at our birthday celebration in Ohrid, Macedonia, 1995*

сестрата на сопругата Мара, попладнето ја украси салата за вечерата. Особено голема радост ми беше што на мојот 60-ти роденден сум со моите блиски роднини. За таа пригода, директорот Димче, преку свои пријатели-рибари, нашол охридска пастрмка да ни приготви. Почнавме да наздравуваме со шампањско и јас првин ја поздравив Мара и ѝ го честитав роденденот, која е пет години помлада од мене.

Првин зборував на унгарски и тоа го преведов на македонски и напогнав дека благодарение на Мара сега овде сме сите заедно да празнуваме, бидејќи без неа не ќе станев лекар и не ќе го завршев Медицинскиот факултет со црвена диплома, односно со највисока оценка. Додадов дека таа ми даваше сила во тешките години во Канада да успеам и да стигнам таму каде што сум сега. Синот Тони, трогнат и од возбуда, почна да плаче, па решив да престанам да зборувам за нашата

*Синот Роберт со братучедите пред црквата
Св. Јован Канео во Охрид во 1995 година
My son Robert with his cousins in front of the very old church
St. Jovan Kaneo in Ohrid, Macedonia, 1995*

носталгија. Потоа, сите нè поздравива: првин Мара па мене и така продолжи нашата вечера и пријатно дружење.

По извесно време, во соседната главна сала наставниците од семинарот почнаа да играат македонски ора и ние се приклучивме во нивната игра. Оркестарот, кој постојано свиреше македонски песни и ора, на сите, а особено мене, ми направи голема радост и задоволство. Таа убава и разиграна атмосфера ме потсети на детството како да сум на свадбите во Загоричани во далечната 1943 година, кога само македонски ора се играа и песни се пееја во нашето село. При крајот на свеченоста, кога побарав мени за да порачам торта, се појави готвачот со специјална торта – подарок од името на директорот Димче и од персоналот на хотелот.

Времето на престој во прекрасниот Охрид помина многу брзо и сите требаше да се враќаме во нашите домови во различни држави. Ох, што направија проклетата војна и проклетите фашистички режими на некои големи сили и соседни држави.

Децата ги донесовме до железничката станица во Скопје да отпатуваат за Будимпешта, а јас со Мара и Ева се сместивме во хотелот

„Холидеј ин“, бидејќи уште во Канада имав закажано со професорот Андреа Мишковски на 3 октомври да извршиме неколку операции по липосукција во Клиниката за пластична хирургија. Утрото, одејќи пешки кон Клиничкиот центар, поминав по улицата Македонија пред хотелот Бристол. Пред да ја почнеме операцијата, професорот Андреа топло ме поздрави и почнавме да ги стерилизираме рацете и да се подготвуваме за првата интервенција на липосукција, кога ни рекоа дека штотуку бил извршен атентат врз претседателот Киро Глигоров, и дека не ќе можеме да продолжиме, бидејќи треба да се ангажира проф. Мишковски како врвен пластичар.

Чекавме до 14 часот, кога му рекоа на Мишковски дека нема потреба од негова помош, така што решивме да одиме во тогаш отворената прва приватна клиника во Македонија, до зградата на „Нова Македонија“, и таму да извршиме две операции. Следниот ден извршивме една трансплантација на коса, а потоа Андреа извршил самостојно неколку операции.

Шетајќи се по Скопје, Мара и Ева влегле во една продавница на „Јукан“ спроти хотелот „Холидеј ин“ и виделе долго палто од фирмата „Џорџо Армани“, кое чинеше 1 100 долари. Кога јас стигнав во хотелот, веднаш ме однесоа да го видам палтото. Навистина беше многу убаво од чиста волна, но на Мара ѝ реков дека не го купувам за толку пари. А таа ми рече дека ако не го купам сега, таа утре, пред да тргнеме за Будимпешта, ќе дојди и ќе ми го купи. Немав друг избор и го купив палтото, кое подоцна со големо задоволство го носев следните десетина години во студената Канада. Во еден дуќан во Будимпешта видов исто палто, но иако цената беше иста, материјалот беше само 50% волна.

Следната година, наоѓајќи се на одмор во Илетас, читав „Нова Македонија“, на која бев претплатен, и ја дознав жалната вест дека мојот драг пријател професорот Мишковски починал од рак на панкреасот.

Во новиот хотел „Кампински“ во Будимпешта, од 6 до 10 октомври 1995 год., се организира Конгрес на меѓународната асоцијација за дерматолошка хирургија. Тогаш беше формирана и унгарската асоцијација за дерматолошка хирургија. Многу ме израдува што на Конгресот дојдоа нашите пријатели Тед со ќерката И. Х., кои се сместија во друг хотел, а ние бевме сместени во хотелот „Мариот“. Унгарските колеги имаа организирано многу добра програма за учесниците на Конгресот. Попладнето имаа испланирано екскурзија со брод по реката Дунав со оркестар и со прекрасна музика.

Навистина, многу малку градови во светот можат да им пружат на гостите такви задоволства и глетки, шетајќи со брод по реката. Не ме чудеше фактот дека десетдневните екскурзии што ги организираа туристичките агенции од САД за шетање по Дунав од Германија до Белград, ексклузивно во нивните брошури објавуваа фотографии со невидена убавина од унгарската престолнина.

Меѓу другото, унгарските колеги организираа вечера во прочуениот ресторан „Гундел“, во близина на плоштадот на хероите во Будимпешта. Тед беше многу задоволен од посетата на Гундел и ми рече дека вистина е она што го читал во еден американски весник – дека овој ресторан е најдобриот источно од Париз.

Следниот ден нè однесоа на вечера на ридот на Будим, од каде што се гледа целиот град Будимпешта. На влезот од ресторанот, сите нè пречекаа со шишенце ракија, кое ни го обесија на вратот. Керката на Тед, И.Х., почна да вика дека не сака такво нешто, а јас ѝ реков: „Земи го, ако сакаш и фрли го, но тоа е обичај на ресторанот и е вклучено во цената на вечерата“. Притоа унгарските колеги сторија сè да имаме незаборавна вечера. Имавме можност да избираме бело или црвено вино, а домаќините ни ги полнеа чашите оддалеку со посебен вид шприцер. И.Х. и тогаш побара вино од шише, но му реков на Тед дека, за жал, тоа е наменето за сите гости и не можам да барам друг вид вино.

Во други пригоди кога сме со Тед, поминуваме прекрасни моменти одејќи на вечера во разни места, односно секогаш нè прашуваа каде ќе одиме ние и тие ни се придружуваа, па многу се радувавме што сме заедно.

Секој август Тед со ќерка си оди на одмор во Кан, сестрински град на Беверли хилс, и секогаш се сместени во хотел „Карлтон“, каде што цената на една соба е 500 долари без појадок. Хотелот има своја плажа со ресторан и таму може да се добие ручек.

Во ноември 1995 година отпатувавме во Вашингтон, на триндневна работилница за подмладување на лицето. Таму се видов со многу колеги дојдени од целиот свет. Навечер се шетаваме со Мара околу Белата куќа и околината, а потоа дојде време Божиќните празници и Новата 1996 година да ги поминеме на плажата во Варадеро, на Куба.

24.

**НОВА СРЕДБА СО ПРЕТСЕДАТЕЛОТ
КИРО ГЛИГОРОВ**

24.

**NEW MEETING WITH PRESIDENT
KIRO GLIGOROV**

Последните децении од XX век, благодарение на новите технологии, особено на компјутерско-информатичката револуција, интензитетот за развој на медицината доби многу динамичен тек и секојдневно се јавуваат нови можности не само за дијагностицирање на разни болести и состојби на човековото здравје, туку и ефикасни постапки во интервенциите во хирургијата. Така, во светот се јавија многу центри, кои преку конгреси, работилници, советувања и други форми ги популаризираа иновациите.

Во јануари 1996 година, Американската академија за естетска хирургија организира годишниот конгрес да биде во Орландо, на Флорида. Причина за тоа беше што многу колеги кои имаа мали деца, можеа да одат со воз во огромниот парк на Дизниленд, кој е многу блиску до хотелот. Хотелот за нас не беше на некое високо ниво, туку просечен туристички хотел на американско ниво. Храната беше дури од подолна класа. Одвај можевме да избереме нешто вкусно за тие три дни, колку што траеше конгресот. Јас тогаш само ги посетував предавањата, што ми беа мошне интересни. Во тоа време, извршував само 5 видови операции: липосукција, зголемување на градите, пластика на лицето и на очите и пресадување коса. Двајца отоларинголози од северозападната држава Ајдахо, во градот Боисе, презентираа техника за подмладување на вратот, заедно со пластика на лицето. Побарав од нив да ги посетам

на еден ден, на што ми рекоа дека предлогот со радост го прифаќаат. Така се договоривме за контакт со нив, а во април да ги посетам.

Јас многу сакав да извршувам пластика на лицето како д-р Џон Овсли од Сан Франциско. Ја имав купено неговата книга, ексклузивно посветена и напишана за операцијата на пластика на лицето со многу цртежи и фотографии. Исто така, во книгата подробно се опишуваше и техниката. Тогаш тој беше пензиониран професор по пластична хирургија на Универзитетот во Сан Франциско, но извршуваше операции од пластика на лицето во својата мала клиника, а пациенти му доаѓаа и од САД и од светот. Цената за таква операција беше околу 25 илјади долари. Јас од книгата се уверив дека е врвен хирург за лице, а во својата долгогодишна работа имал извршено над 2 500 операции на лице. Знаев дека во САД има две школи за естетска хирургија – едната во Њујорк, под раководство на проф. д-р Том Риз, а втората во Сан Франциско, под раководство на професорот д-р Џон Овсли. Меѓу двете групи имаше голем натпревар поради престижот и големата сума пари.

Мислев како можам да го посетам д-р Џон Овсли. Решив да му се обратам со писмо и во него внесов три мои операции пред и по пластика на лицето и уште му напишав дека од неговите книги имам многу научено, но сакам лично да го посетам и да видам како работи. Тој секоја година во март имаше работилница за пластика на лицето, која беше посетена од многу колеги од целиот свет. Бидејќи не бев пластичар, мислев дека ќе ме одбие, но со срдечно писмо ме покани да учествувам на неговата работилница. Тоа беше голема радост за мене и од 23 до 25 март 1996 година бевме сместени во хотелот „Марк Хопкинс“, на ридот над градот. Дотаму од центарот се одеше со трамвај и интересно беше да се гледа како тој се качува на ридот. Хотелот беше стар околу 60 години, со многу висок таван. Конгресот беше во истиот хотел, кој не беше евтин, но за мене тогаш не беше проблем, зашто за една операција на лице се плаќаа околу 4 илјади долари, а не 25 илјади како во Сан Франциско и не 30 илјади долари како во Њујорк. Мојата сума беше пристојна спрема другите цени на операции во Канада. За вечера, секој ден одевме во близина, во еден мал италијански ресторан, што го најде Мара.

Еден ден попладне, слеговме долу во центарот на градот и купивме само по една поткошула. На ручекот разговарав со еден пластичар од Минхен, кој ми рече дека неговата невеста сега завршила медицински факултет и бара работа како анестезиолог, но на трите места на кои конкурирала се појавиле над 100 лекари. Сега, во 2014 година, се чудам

каков пресврт стана во Германија, која сега бара лекари од Унгарија, Полска, Хрватска и од други земји. Сега парите не се во здравството, туку без да работиш преку ноќ заработуваш милиони ако си вработен во фирма за информатичка технологија. Таму се запознав со пластичарот д-р Тапија од Барселона, кој до 1989 година работел во клиниката на Планас. Му реков дека секој јуни и септември сум во Мајорка и го прашав дали може да го посетам еден ден. Тој ми потврди и дека со радост ќе ме чека...

Во мај истата година имав привилегија да предам на Светскиот конгрес за липосукција, кој се одржа во Сан Франциско. Мојата тема беше најтешка: „Ретроспективна анализа на илјада пациенти со погранична индикација“. Темата е тешка, зашто морав да претставам пациент за кој беше прашање дали да има или да нема липосукција. Јас тогаш имав извршено операции на над 2 000 до 3 000 региони на телото без никакви компликации. Решивме да одиме со авион до Сан Франциско. Првин отидовме до канадскиот град Калгари, таму зедевме рент-а-кар и преку планините кои ја делат провинцијата Алберта од провинција на британска Колумбија возев до Ванкувер и оттаму со авион пак, до Сан Франциско. Синот Филип на мојата сестра од Австралија еднаш ни пиша дека ги има посетено Алпите во Европа, но канадските планини Роки се поубави.

Уште првиот ден со колата стигнавме до езерото Луиз, за кое читав дека Викторија, кралицата на Англија, напишала дека тоа е најчудното убаво место на светот. Пред да стигнеме таму, застанавме пред еден хотел со минерална топла вода и вечеравме. До брегот на езерото Лиуз имаше еден хотел, кој беше распродаден за туристи од Јапонија. Пред да тргнеме кон запад, погледнавме кон планините што го имаа зграбено малото езеро како мало дете. Долу, околу езерото, е зелено, со познатите видови дрвја на западна Канада, но оттаму нагоре уште 2-3 илјади метри имаше само камен. Тоа е невидена убавина, а кралицата била во право. Прашање беше каде ќе најдеме хотел и каде ќе спиеме. Немаше друг избор, туку да продолжиме на север и да бараме хотел, кој го најдовме доцна вечерта. Дури не можевме да јадеме нешто, зашто сè беше затворено.

Следниот ден, рано утрото, тргнавме преку планината Роки да стигнеме на десната страна од планината во британската Колумбија. Јас се чудев на сè што видов пред мене, но Мара се воодушевуваше од глетките лево и десно од патот. Една планина беше поубава од другата.

Си реков, во право е Филип што го напишал тоа. Доцна вечерта, слеговме од планината и најдовме соба во еден мотел и тука вечеравме. Следниот ден тргнавме за Ванкувер, каде што се сместивме во хотел во центарот на градот. Јас сам отидов да се видам со мојата роднина, која тогаш се мачеше да ги положи канадските испити за да може да бара вработување како детски лекар.

Во Скопје во 1992 година на таа роднина ѝ реков дека ако сака да стане детски лекар во Канада, ќе ѝ требаат минимум 10 години, но се покажа дека ѝ требаат близу 15 години, а тоа се најплодните години за еден млад лекар.

Од Ванкувер, со авион полетавме за Сан Франциско и се сместивме во центарот на градот, во големиот хотел „Хајат“, каде што беше и седиштето на светскиот конгрес за липосукција. Мојата тема не беше лесна, но тогаш јас имав завршено липосукција на над илјада пациенти и можев да избирам материјал и примери за предавањето. На Конгресот дојде и мојот пријател Тед со ќерка му само за да биде со нас, зашто тој не извршуваше операција за липосукција. Јас во тие три дни го посетив д-р Џон Овсли, кој ме стави да учествувам на една операција за пластика на лицето. Операцијата ја започнавме со неговиот помошник пластичар, кој беше на обука. Многу кандидати се јавија за едногодишна обука кај д-р Овсли, по завршувањето на двегодишната обука и положувањето на испитите за пластична хирургија. Во многу универзитетски центри има обука за пластична хирургија, а естетските операции се приватни и се извршуваат во приватни клиники. Околу средината на операцијата се појави д-р Џон Овсли и тој го заврши најсложениот дел од операцијата на лицето. Тоа е така и во многу други приватни естетски клиники. Пластичарите за една година обука беа платени од газдата на клиниката, а тие од такви операции бараа над 25 до 30 илјади долари за една пластична операција на лицето.

Овој конгрес беше последниот каде што покажав интерес да присуствувам, затоа што тогаш бев на шеесетгодишна возраст и тие пет вида операции што ги извршував, ги реализирав на високо ниво и не ми требаше нешто друго.

При едно патување со авион од Торонто за Отава, до мене седеше еден познат пластичар кој ми рече дека мора да оди на суд за да брани еден колега поради проблем со естетската хирургија кај пациентка. Со радост слушав од него кога ми рече дека јас сум единствениот естетски хирург во Отава, кој не одговарал и не треба да одговара пред суд за проблеми

со некоја операција. Тогаш не бев сигурен дека тоа така ќе остане до последната операција во Отава што ја извршив во 2008 година. Така лекарското осигурување не потроши никакви пари да ме брани, иако јас секоја година плаќав по 25 илјади долари за таа цел. Американските колеги ми велеа дека имам среќа, зашто кај нив еден естетски хирург со мое реноме плаќал годишно над 100 илјади американски долари на лекарското осигурување. Вистина, таму има многу адвокати без работа и чекаат некој лекар да згреши, а некои адвокати бараат пари од пациентот, ако имал успех на судот.

Цел јуни и почетокот на јули бевме во Илетас, а последната недела бевме со нашите пријатели Ѓорѓи и Ева. Тие неколку пати отидоа во Палма да купат подароци за внуците, а ние тогаш почнавме да одиме на плажата.

Од Мајорка, Мара полета со авион за дома во Отава, а јас за Скопје. Бев поканет од Матицата на иселениците од Македонија, на празнувањето на 45-годишнината од постоењето. Бевме македонски иселеници од многу држави на Европа, Америка и од Австралија, сместени во хотелот „Панорама“ на Водно. Јас побарав претходно Славе Македонски, познат патриот и писател од Бугарија, да дојде на прославата како мој гостин, за што ги платив трошоците. Кога јас стигнав во хотелот, Славе ме чекаше во собата. За мене тоа беше голема радост, зашто првпат се видов со еден таков патриот. Тогаш тој беше исклучен од друштвото на писателите на Бугарија, бидејќи беше горд Македонец.

Во Скопје ја посетивме воената касарна Илинден, а една вечер во зградата на Пелагонија имавме средба со премиерот на Република Македонија Бранко Црвенковски, кому му поставив прашање за економијата на Македонија. По средбата, го поканив Димитар Керамитчиев-Таки да одиме на вечера во ресторанот на хотел „Континентал“. Тој ме замоли дали може да дојде со нас еден негов пријател, професор од Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“. Јас му реков дека ќе ми е радост и тој да биде со нас. Така, на вечерата блиску до полноќ бевме заедно и тогаш прочитав дека виното е од Тиквеш и на шишето пишува Product of Macedonia.

Јас порано имав напишано писмо до винаријата „Тиквеш“ дека доброто македонско вино не се прави како што пишуваат на шишето Made in Macedonia, туку се произведува во сончева Македонија. Мојата радост беше голема за исправката, кога прочитав на шишето: Product of Macedonia.

Таки ми рече дека сака Владо Ралев и јас да патуваме со колата на

Матицата на иселениците од Македонија, а не со автобус. Така, следниот ден тргнавме првин за Тетово, каде што ја посетивме црквата Свети Кирил и Методиј, а оттаму отидовме на Попова Шапка, каде што нè прими митрополитот Кирил и нè замоли кој колку може да помогне за да се доврши манастирот.

Јас претходната година на прославата на мојот 60-ти роденден и реков на Мара да не ми се купува никаков подарок, туку парите сакам да ги подарам за македонската кауза. Така, Мара ми даде 5 илјади канадски долари и до летото во 1996 година имав само 3 илјади долари, зашто другите ги подарив за наши патриоти во Пирин и Егеј и за вечерата на македонските студенти кои студираа од соседните држави во Скопје, како и за помош на фамилијата Илиевски од Битола, чиј син е првиот македонски планинар кој го освои Монт Еверест, но, за жал, не се врати дома, остана вечно таму. Исто така, пратив пари за една македонска фамилија во Струга, на која тогаш им се родиле 4 деца.

Кога се вратив дома, останатите 3 илјади канадски долари и ги пратив преку пошта на македонската православна црква за манастирот на Попова Шапка и, како што рече митрополитот Кирил, кој што ќе даде над 100 долари името ќе му се напише на мармерната плоча што ќе стои на ѕидот на црквата. По многу години, моите соселани од Тетово ми рекоа дека сè уште не е напишано моето име таму и моето потекло од село Загоричани – Костурско. Двапати праќав писмо до митрополитот, прашувајќи дали стигнаа парите, но не добив одговор. Тогаш се сретнав со нашиот познат патриот од Егејот, Архимадрит Никодим Царкњас во Торонто, кој ми рече дека ќе зборува со митрополитот. Пак, по неколку месеци, прашав дали стигнаа парите таму, зашто јас направив грешка што чекот не го пратив до Организациониот одбор на манастирот, туку го пратив до МПЦ. Решив да побарам помош од академик Блаже Ристовски. Тој го посетил митрополитот, а тој пак, своерачно ми пиша писмо и ми се заблагодари за парите, затоа што од целата група иселеници, само јас испратив пари за манастирот. По десетина години, го посетив митрополитот и му реков дека уште не е напишано моето име на плочата на манастирот на Попова Шапка. Тој ме однесе кај секретарот на епархијата и пред мене му рече на дедо Кирил дека тој ќе ја однесе плочата во Тетово, за да се напише моето името. Уште еднаш го посетив, но тогаш ми побара 1000 долари за некоја фреска во црква во Кумановско. Му реков: „Дедо Кирил, ќе помогнам ако го видам моето име напишано на таблата“. Многу подоцна, мои пријатели ме поканија

*Со претседателот Киро Глигоров во Охрид, 1996 година
With the President of Macedonia Kiro Gligorov at Ohrid in 1996*

да бидам гостин во нивната викендичка на Попова Шапка и отидовме да видиме дали е напишано моето име. Уште не беше...

Од Попова Шапка се вративме во „Панорама“ и следниот ден тргнавме за Охрид, но застанавме во Гостивар и ја посетивме црквата сред град и оттаму отидовме на ручек во конаците на манастирот Свети Јован Бигорски. Тука монасите ни приредија супер тавче гравче, а Ралев и Јас на крајот од ручекот дадовме финансиски прилог за довршување на конаците... Доцна вечерта стигнавме во Охрид, каде што следниот ден претседателот Киро Глигоров нè прими во градината на вилата „Билјана“. Имав можност неколку минути да разговарам за стратегијата за борбата за зачувување на нашето македонско име. Како и порано, претседателот со внимание го слушна моето мислење.

Од Охрид заминавме за Преспа, каде што три дни бевме сместени во хотелот „Европа“ во Отешево, каде што секоја вечер имавме програма, а еден ден јадење скара пред хотелот до езерото. Оттаму, на една ноќ, отидовме на планината Пелистер и бевме сместени во хотелот Молика, каде што нè пречекаа со супер македонска вечера. Во Битола се разделивме: Јас дадов интервјуа за битолската телевизија и оттаму со кола на еден иселеник од Австралија, стигнав на Скопскиот аеродром, од каде што заминав за Канада.

Летото бев дома и работев колку што можев, зашто се готвев да замине за Мајорка. Додека бев на одмор, на главната медицинска сестра, која ми беше и инструментарка, иако не работаше, редовно ѝ давав плата, што беше голема помош за нејзиното петчлено семејство. Сестрата Лин за мене работеше од 1993 до 2006 година. Таа ми беше како да е втор лекар и Јас многу го ценив тоа. Секој Божик на сестра Лин и на Петра, која исто така ми беше секретарка од 1994 година, им давав бонус од по 1000 долари. Со тоа, тие имаа пари да им купат подароци на своите семејства. Јас, откако ја отворив Клиниката, им кажав на моите соработници дека по секоја 100-та операција ќе одиме на вечера да прославиме, а тие да одберат ресторан. Така, кога почнав да извршувам сè повеќе операции, секој 3 до 5 месец одевме на вечера, а Мара, иако работеше за мене од дома, како менаџер на Клиниката, не доаѓаше со нас, велејќи дека таму ќе зборуваме само за проблемите на работењето. Затоа, таа не сакаше да биде со нас.

Пред да одам на одмор, повеќе од една недела оперирав само липосукција и пресадување коса, зашто за овие операции, ако случајно се појавеше некоја компликација, таа ќе се јавеше во првите 24 часа. Со

големо задоволство можам да кажам дека во професионалната работа немав никаква компликација, ниту инфекција кај некој пациент, иако само за разубавување на градите имам направено над 400 операции, каде што вообичаено се појавуваат најмногу инфекции.

Пред одмор не оперирав пластика на лице и на гради. Процедурата на работа за операција ми беше следнава: првин, вршев консултација – првичен разговор со идните пациенти, а кога тие ќе немаа повеќе прашања за мене, ќе појдеа кај Лин. Таа понекогаш цел час ќе се занимаваше со нив, кога стануваше збор за градите и за пластика на лицето. Жените можат да се разберат подобра меѓу себе и за овие две операции помошта на Лин ми беше огромна за мојата практика. Кога јас бев на одмор, таа ме покриваше мене, ако имало пациенти во врска со некое прашање. Дури, знаеше да чита ЕКГ подобра од мене, зашто работела две години во многу голема болница на Одделот за итна медицинска помош. Исто така, имаше завршено и двегодишен курс за медицинска сестра. Јас не еднаш и имав речено дека ако најде некоја друга главна медицинска сестра која зема поголема плата од неа, јас уште повеќе ќе ја зголемам нејзината плата. Не можеше да најде таков пример, па оттука и јас бев радосен што имам медицинска сестра со највисока плата, а уште мислев дека е и најдобра во престолнината. Кога, понекогаш, по операција на градите или лицето го држев пациентот во клиниката до 20 или 21 часот, иако Лин имаше четири деца, никогаш не ми рече дека мора да си оди, наспроти другата помошничка, која имаше само едно дете.

Лин и Петра беа на околу 45-годишна возраст и многу добро се разбираа меѓу себе. Јас средив една мала просторија како да е ресторан за нив, зашто по секоја голема операција пациентите ги држевме во еден вид соба за интензивна нега со две легла додека не си одат дома, а јас си одев за ручек. Домот ми беше пет минути одење од Клиниката. Работевме од 9 до 17 часот, а време за ручек имавме од 13 до 14 часот. Летно време, кога беше многу топло, јас јадев само една супа и пливав во базенот пред да се вратам во Клиниката.

На 22 август 1996 год., во весникот „Отава ситизен“, се појави текст на цела страница за ќелавоста со фотографија од мојот пациент Пол, кој беше манекен. Исто така, и јас го имав ставено во мојата брошура посветена на пресадувањето коса.

Во септември пак стигнавме во Мајорка, но овојпат останавме дури до средината на октомври, кога таму уште беше лето. Со авион отидовме во Барселона и го посетив д-р Тапија, кој беше многу добар и познат

естетски хирург. Тој порано работел во Клиниката на д-р Планас, познат хирург на каталонската естетска хирургија. Тој секој ден оперираше во исто време во две операциони сали одејќи од една во друга, каде што имаше потреба за него. Секогаш имаше два–тројца млади пластичари од Европа, кои работеа за него по една или две години.

Го замолив да го прими македонскиот пластичар од државната клиника во Скопје д-р Огнен Даскалов. Така, следната година д-р Даскалов доби стипендија и со сопругата и двете деца поминаа 6 месеци во Барселона. На д-р Даскалов многу му се допадна Барселона и му потврдив дека и јас сум готов да работам во Барселона доколку би имал своја клиника како во Отава. Така, д-р Даскалов беше втор кому му помогнав – по д-р Ѓорѓе Докиќ од истата клиника, за кого успеав да договорам тој да му биде гостин еден месец на познатиот пластичар во болницата „Форд“ во Детроит д-р Иан Џексон. И двајцата многу научиле од колегите во Детроит и Барселона, а тоа за мене беше голема радост што македонската пластична и естетска хирургија напредуваат, затоа што тоа беше мојата цел, се разбира, по борбата за името што трае преку 23 години.

На почетокот на октомври 1996 год. решив да останеме во Илетас уште една недела. Затоа ѝ засвонив на Петра и ѝ побарав да презакаже три веќе договорени операции на лице и гради за подоцна, со тоа што ќе им понуди добар попуст од цената. Другите операции за кои пациентот требаше да остане едно деноноќие по операцијата во Клиниката, како на коса или липосукција, решив да ги оперирам многу брзо. По неколку часа, Петра ми рече дека по телефон дека сите пациенти се сложиле, па можеме да останеме до 8 октомври, зашто од 8 до 11 тој месец морав да бидам во Охрид. Тогаш во Илетас почнаа да пристигнуваат богаташите од цела Европа и обично тука остануваат до мај. Со неколку стотици долари ги сменив билетите за авион и имавме супер две недели престој од октомври во Илетас. Многу пати мислев дека сум пресреќен, зашто ако работев в болница, не ќе можев вака да правам – ќе требаше да дежурам, а вака имав привилегија, голема слобода и можев да патувам нон-стоп низ светот и да одам каде што сакам без финансиски проблеми.

Така, не требаше за кратко време да се вратиме дома. Од Мајорка, преку Белград, стигнавме во Скопје, а оттаму со такси во Охрид. Во хотелот „Метропол“ од 8 до 11 октомври 1996 год. имаше собир на македонските кардиолози, а професорите д-р Лазар Србиновски и д-р Лазар Лазаров ме ставија во работното претседателство на Конгресот. Така, иако не бев кардиолог, морав да бидам таму. Секогаш времето ми

поминува многу побрзо кога сум со македонските колеги, особено во Охрид. Иако времето не беше толку топло како во Мајорка, сепак имаше мирис на Медитеранот. По два-три дена престој во Скопје, се вративме во Отава.

Од 14 до 17 ноември летавме за Хаваите, по покана на еден васкуларен хирург, кој имаше унгарско потекло, а со кого се видовме во Лондон во 1985 година. Тој беше познат хирург во прочуената клиника МАЈО и имаше организирано Конгрес на островот Ваикики, а бевме сместени во хотелот „Хапуна Бич“. Таму отидов поради мојата проверена практика, поврзана со склеротерапијата. Секоја среда извршував склеротерапија, зашто не знаев кога ќе се појави некоја моја грешка во весниците и ќе ѝ стави крај на мојата работа со естетската хирургија, па ако се случеше такво нешто – ќе можев да работам со склеротерапијата.

Во Канада, ако лекар направи грешка, ќе го брани и за тоа ќе плати лекарското осигурување, но ако лекарот ја направил грешката од немарност, тогаш ќе оди в затвор. Мара цел ден беше со сопругата на унгарскиот колега, а по вечерата седевме во базенот со топла вода.

Во ноемврискиот број на водечкото стручно списание во светот за американските пластичари „Д журнал оф пластик енд реконструктив сурџери“ (The journal of plastic and reconstructive surgery) се појави мој краток текст под наслов: „Важноста на легнувањето на пациентот на операционата маса при операција на липосукција...“

Ова ми го предложи д-р Стив Хофлинг, водечки естетски хирург во Беверли хилс, на Конгресот за липосукција што се одржа во Сан Франциско и мојот текст брзо се појави во списанието.

Божик и Новата 1997 година ги поминавме во Варадеро на Куба, но не се сеќавам во кој хотел тогаш бевме сместени. Во хотелите на Куба до 2008 година со Мара или со децата престојувавме, дури 56 пати.

25.

ПРЕДАВАЊЕ ВО МАТИЧНАТА КЛИНИКА ВО ДЕБРЕЦЕН

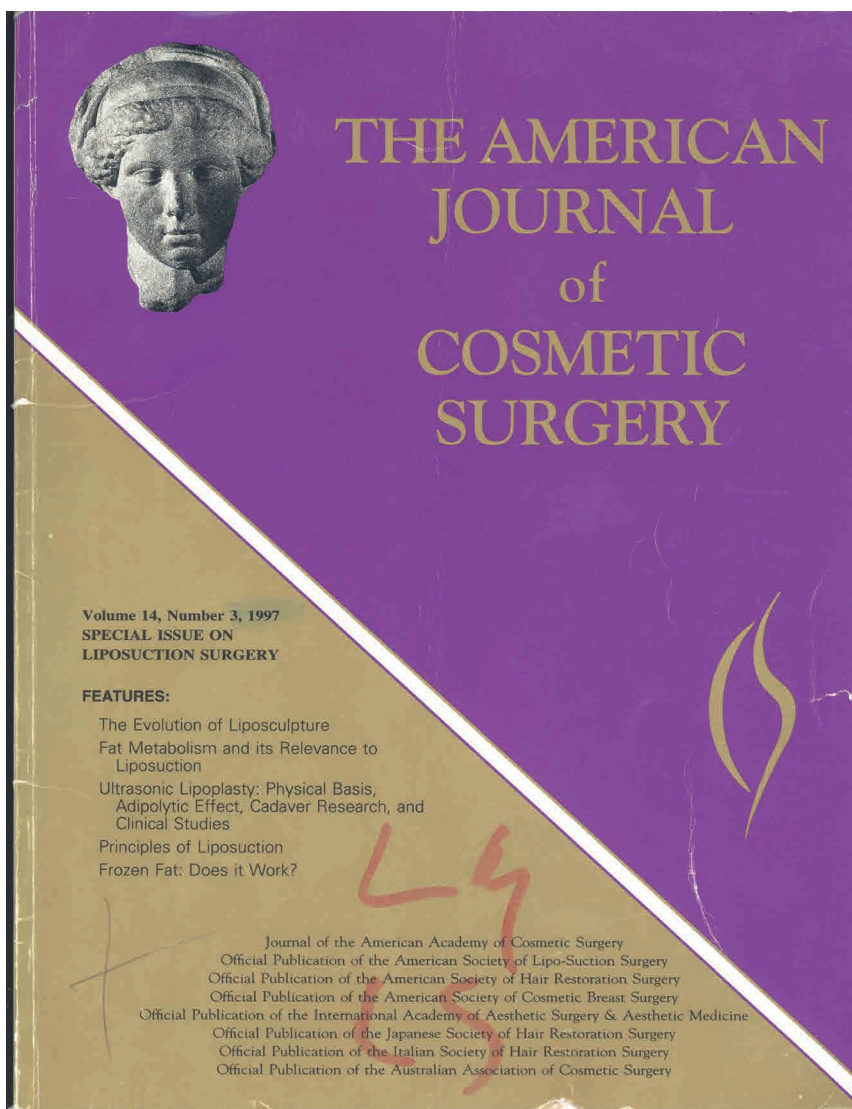
25.

LECTURE AT MY ALMA MATER AT THE MEDICAL UNIVERSITY OF DEBRECEN

Од 16 до 18 јануари 1997 година учествував на годишниот конгрес на Американската академија за естетска хирургија во пустината Ранчо Мираж на Калифорнија. Добро е што можеше да се видиме со наши пријатели не само од САД, туку и од Европа. За европските колеги, Конгресот во Калифорнија претставува големо задоволство, особено местото како Ранчо Мираж. Јас најмногу го поминував времето со мојот колега Диетер, кој во 1987 година ми беше гостин во Отава, а сопругите ни се дружеа на базенот, зашто таму и во јануари има топло време.

Во март на една недела, полетавме во Варадеро на Куба и бевме сместени во новиот хотел „Плаја де оро“, кој го раководеше еден италијански млад директор, кој секоја вечера нè веселеше со богата програма. И Марио и сопругата учествуваа лично во претставите што се играа со голем успех. Во наредните години, со Мара исто така се сместувавме во овој хотел барем 8 до 10 пати, зашто самото негово име кажува дека е лоциран на златната плажа во Варадеро. Цел ден на плажата Мара читаше книги, а јас македонски весници и списанија, на кои бев претплатен во Отава.

Во март се објави мој текст во списанието на американска Академија за естетска хирургија: „Американ журнал оф козметик сарџери“ (American journal of cosmetic surgery), со наслов: „Извлекувањето на маста на стомакот кој виси само со липосукција“. Во текстот пишував дека во претходните години имам извршено липосукција на повеќе од

*Насловната страница на угледното американско списание за пластична хирургија, во кое имам објавено повеќе написи
American Journal of Surgery where I had publications*

илјада пациенти, од кои врз 446 имав интервенција на стомакот или во комбинација со други региони на телото.

Од 446 пациенти, врз 92 имав интервенција на стомакот, поради поголемото висење надолу на масно ткиво. Ние имавме можност да контактираме со 45 од овие 92 пациенти повеќе години по извршените операции и, на заедничко задоволство, ниеден не побара втора

интервенција со пластика на стомакот. Мојот текст беше илустриран со многу фотографии пред и по интервенцијата. Рецензентот на мојот текст д-р Клод Крокет, пластичар од градот Бристол во државата Тенеси, напиша дека мојата техника на операција со само вертикални тунели кога кожата на стомакот виси, е вистинска иновација во липосукцијата.

Во март 1997 год. учествував во работилницата на д-р Џон Овсли во Сан Франциско. Темата беше, како и секогаш, естетската пластична хирургија. Во реномираниот хотел „Интерконтинентал“, што се наоѓа на ридот на Сан Франциско, учествуваа многу естетски хирурзи од целиот свет. Ние, во главната сала на хотелот, имавме можност преку ТВ пренос да ги гледаме сите операции со коментари. Со присутните колеги заедно ручавме во хотел којшто беше вклучен во цената за учество на Конгресот, додека за вечера со сопругата Мара одевме во малиот италијански ресторан близу до хотелот.

На 31 мај–1 јуни, на пат за Мајорка, одржав предавање на Конгресот за естетска хирургија за француските колеги во хотелот „Нико“. Таму се видов и со колеги од Будимпешта. Мојата тема беше: „Пластика на лицето“. На истиот конгрес, свое предавање имаше и најпознатиот естетски пластичар од Рио де Жанеиро, проф. Иво Питанги. За мене беше вистинска и голема чест да предам на ист собир со водечкиот хирург за убавината на светот.

На последниот ден од Конгресот, гала вечерата беше организирана на брод што пловеше по реката Сена. Французите секогаш се добри организатори на такви настани. Ние тогаш бевме сместени во хотелот „Сплендид Етуал“, што се наоѓа на главниот булевар во Париз. Јас оттаму му се обравив на познатиот македонски писател Јордан Плевнеш, кој тогаш живееше во Париз и со кого не се познавав, да ми биде гостин на ручек и двајцата да разговараме за Македонија. Тој со радост дојде и двајцата имавме пријатен ручек, но и долг разговор на македонски теми.

Од Париз, преку Барселона, со авион стигнавме во Мајорка и останавме до средината на јули, а од тоа една недела бевме заедно со Ѓорѓи и Ева. Ѓорѓи, кој тогаш беше директор на Првата хируршка клиника во Дебрецен, каде што и јас работев од 1965 до 1973 година, посака во октомври да одржам предавање во салата на неговата Клиника и пред колегите од целиот факултет. Му реков дека ќе ми биде чест и тоа за мене беше голема радост, зашто ако веќе предам низ светот – зошто тоа да не предам и во мојата матична клиника во Дебрецен, од каде што ја почнав долгата и плодна кариера?

*На терасата на станот во Палма де Мајорка, 1997 година
On the terrace of our apartment in Palma de Mallorca, 1997*

Цело лето бев дома во Отава и редовно работев до крајот на август, кога повторно полетах за Мајорка. Тогаш во Илетас стигнаа Ѓорѓ и Ева, да ни бидат гости две недели. Така решивме да земеме рент-а-кар на три дни и да ги запознаеме нашите гости со северниот брег на Мајорка. Мара предложи да го посетиме пристаништето Порт Солер, каде што таа претходно веќе беше таму со група сопруги, кога ние лекарите го држевме Конгресот во Палма де Мајорка. Таму може да се оди и со мал воз кој минува два-три тунели. Јас имав проблем да возам кола која не е со автоматски менувач, зашто тогаш речиси 10 години дома го возев „јагуарот“, кој е со автоматски менувач. Со големи маки ги донесов гостите до Солер, но во малото летувалиште немаше место каде да паркираме, така што решивме повторно да се вратиме дома. Јас му понудив на Ѓорѓ, ако ме критикува за моето возење, да вози тој, на што се согласи. Пред патарината, за малку ќе удреше во колата од која возачот плаќаше пред нас, така што во последна секунда Ѓорѓ закочи.

Тогаш ми дојде на ум дека имам среќа што колата имаше осигурување, но ако јас сум возач. Му реков на мојот пријател дека јас мора да возам, така што поради таа причина сепак си дојдовме дома без проблем. На 300

почетокот на септември, тие се вратија во Дебрецен, а ние, поточно јас, почнав да се подготвувам за Конгресот на хирурзите за пресадување коса, кој беше организиран од 16 до 19 септември во луксузниот хотел „Реина Софија“ во Барселона. Хотелот го носи името на кралицата на Шпанија, која има грчко потекло и е сестра на поранешниот грчки крал Константин, кого хунтата го собори и го протера од Грција. За сопругите секој ден имаше програма, а ние хирурзите бевме на Конгресот од рано наутро до доцна во ноќта.

На средбата се видовме со некои колеги, како и со еден колега од Торонто, кој до пред неколку години беше општ лекар, а во меѓувреме станал успешен хирург за пресадување коса, кој по неколку години за една операција наплаќаше по 25 илјади долари. Тој имаше среќа со пресадувањето коса, како што јас имав среќа со операцијата за липосукција. Тој беше прв од Канада кој го имаше посетено американскиот дерматолог кој прв почна да употребува нова техника, а тоа значеше дека по сечењето едно парче од кожата на главата, се употребува микроскоп за дисекција на индивидуалните влакна, кои потоа се ставаат на ќелавата глава во дупка направена само со игла. Јас бев многу радосен кога ги видов двајцата пациенти на колегата од Торонто што ги донесол со себе за реклама, зашто со само две операции со мојата техника можев да постигнам подобра и многу погуста коса. Со микроскоп може да пресадуваш коса без да се гледа дека не е природна линијата на косата над темето. Потоа уште неколку колеги, пак од САД, главно дерматолози, можеа да ја зголемат густината на косата, но за таква операција мора да се има група од 6 до 8 сестри, или обучени девојки, кои ќе знаат добро да работат со микроскоп. Јас мислев дека со 3 девојки не можам да извршувам таканаречено фоликуларно пресадување коса со микроскоп, затоа и не го применував тој метод.

Во Отава нема многу богати луѓе, а јас не бев хирург само за пресадување коса, туку работев како естетски хирург, а на годишно ниво имав само 20 до 25 пресадувања на коса. Тогаш правев многу операции со липосукција, како и до крајот на мојата кариера. Со 2–3 пресадувања коса во месецот, немав можност да ангажирам девојки за помош на микроскоп. За таква технологија мора да имаш секој ден пресадување коса. Јас тогаш се готвев за отворање клиника за пресадување коса во Будимпешта, каде што пациентите не можеа да плаќаат ни 3 илјади долари, а не пак 30 илјади, како што подоцна платија за таква операција италијанскиот премиер Берлускони и познатиот фудбалер на Манчестер

*Во Будимпешта со Мара, 1984 година
In Budapest with Mara in 1984*

Јунајтед, Вејн Руни. За нив и милион долари не е проблем да платат.

Добро е што се видовме со наши познати колеги од целиот свет, зашто конгресот во Барселона беше прв од таков вид во Европа. Од Барселона се вративме назад во Мајорка и таму бевме до средината на октомври. Никојпат не останувавме во Илетас до средината на октомври, но овој пат беше многу пријатно, зашто на плажата имаше малку луѓе, а уште беше како лето, со други зборови – времето беше прекрасно.

Со авион полетавме за Будимпешта и пак бевме сместени, можам да кажам, во „нашиот“ хотел „Мариот“, во кој првпат престојувавме во далечната 1982 година, а оттогаш којзнае колку, едноставно безброј пати, сме тука. Тогаш имавме време да ја посетиме операта или балетот, зашто во Отава нема такво нешто. Будимпешта е прекрасен град и во октомври.

Со воз отидовме до Дебрецен, каде што ни беше станот, а на 20 октомври 1997 година имав предавање пред колегите на Медицинскиот факултет во Дебрецен. Кога влегов во салата со мојот пријател проф.

Ѓорѓ Балаж, веднаш ја видов операционата маса сред салата каде што во есента 1965 година, првпат, употребив анестезија кај пациент како анестезиолог, употребувајќи хлор и прскајќи го над носот. Тогаш само еден колега знаеше да употребува интубална анестезија, односно секој нов хирург кој почнал да работи на Клиника, мораше да почне со ставање анестезија. Во салата, каде што имаше маса за операции, се извршуваа помали интервенции како кила пред 100 до 120 студенти. Оттука, сега се чудам како во тоа време не се појавуваа инфекции по такви операции? Професорите, во секое време имаше само по еден, пред студентите можеа да се фалат какви добри хирурзи се. Кога професорот Балаж ме претставуваше пред колегите кои дојдоа на моето предавање, јас гледав овде-онде да видам некој мој поранешен колега од мојата или од другите клиници, но само многу малку можев да препознам, зашто од 1973 до 1997 година многу колеги заминале од клиниката, а тие што останале таму – како и јас, остареле.

Тогаш почнав да ги разбираам жените, кои доаѓаа кај мене за операција на лицето за да ги подмладам, кога ми велеа дека во последно време многу остареле. Јас тоа го забележав кај моите поранешни колеги, особено од женски пол, кои по 25 години повторно ги видов. Мажите или имаа бела коса или беа ќелави, а жените во тие 25 години многу брзо остареле, посебно оние што работеле како анестезиолози. Тогаш, исто така, разбрав зошто анестезиолозите во Канада плаќаат повеќе за осигурување од нас, естетските хирурзи. Тие имаат најмногу срцеви удари. Пациентот никогаш не знае кој бил анестезиолог преку интервенцијата која се плаќа многу помалку од хирургот, но затоа пак, тој – анестезиологот, има особено голема одговорност и стрес.

Насловот на моето предавање беше: „Естетската хирургија на крајот на XX век“. Моето предавање беше тотално непознато поле, зашто дури тогаш почнаа да работат во Дебрецен првите пластичари, а и народот немаше можност, односно средства, да плаќа за операции за убавина. По предавањето, Ѓорѓ и Ева нè однесоа кај нив на вечера, а по вечерата, како и во Илетас, игравме карти до по полноќ.

На почетокот од ноември 1997 година отидовме на едnodневен собир во Торонто, на кој присуствуваа македонски лекари, стоматолошки и медицински сестри. Тогаш почнаа да доаѓаат на таков собир сè помалку медицински сестри, зашто д-р Крис Стефановиќ, општ лекар од Торонто, ја покачил членарината од 50 долари, како што јас решив кога ја формиравме Организацијата, на 150 долари, што беше навистина

многу за медицински сестри. Инаку, не бевме повеќе од 20 членови на Друштвото. На ова, јас реков дека нема прецизна анализа за тоа зголемување на членарината, зашто сите ручеци или вечери беа платени од фармацевтски фирми. Така, полека, по неколку години постоење, згасна нашето Друштво. Исто така, тогаш предложив да носиме колеги од Скопје на едномесечна обука во Торонто, па ме замолија да предложам. Им реков дека добро се познавам со колегата од Клиниката за пластичната хирургија во Скопје и предложив да ја поканиме директорката, д-р Лиле Дамевска. Останатите ми рекоа дека нема пари за такви престои, но, ако сакам, јас можам сам да ги поканам како мои гости. Многу пати се обидов да донесам колеги од Скопје, зашто од членарината имавме над 12 илјади долари, но, без успех. Јас само со пластичарите, главно, се познавав во Скопје.

На крајот на ноември, полетавме на одмор на една недела во Пунта Кана, што се наоѓа на Атлантскиот брег на Доминиканската Република.

Божик и Новата 1998 година ги поминавме во хотелот „Плаја де оро“ на Варадеро и од нашите две недели престој, само два дни врнеше дожд. Во 1998 година, Американската академија за естетска хирургија годишниот конгрес го организира од 29 јануари до 1 февруари, пак во Беверли хилс, во хотелот „Сенчури плаза“. Овој хотел има една постара, но модерна зграда со околу 10 ката и една нова, модерна зграда со 20 ката, без тераси. Двете крила се врзани со тунел и сите настани тогаш се одржуваа во старата зграда, зашто салите беа во подрумот на хотелот. Затоа ние баравме да бидеме сместени во старата зграда, поради терасата и базенот. Секој Конгрес почнува со прием организиран од оние фирми кои имаат изложба на своите медицински инструменти. Во салата каде што беше изложбата, прием се одржа вечерта пред да почне со работа Конгресот, каде што можевме да се видиме со колегите. Излагачите нè чекаа со шведска маса и со пијалаци.

Јас, како и многу други хирурзи, купувавме инструменти и медицински книги, така што секогаш трошев над 1 000 долари за таа цел. Но, јас одев само на тие предавања што мене ме интересираа, зашто не учев нови операции. Последниот ден секогаш беше посветен на пресадувањето коса. На Конгресот имаше многу хирурзи дојдени од целиот свет, зашто естетската хирургија се сметаше дека е на највисоко ниво во САД. И јас така мислев и правев сè да учествувам на овој собир, зашто иако бев член на Американската академија за пластика на лице и реконструкција, само еднаш бев на нејзин Конгрес. Нивните конгреси секогаш се одржуваа во

септември, кога ние бевме на летување во Мајорка.

Во февруари 1998 година ме поканија на една изложба за килими произведени во Иран, кои се продаваа тука, во Отава. Кога влеговме во салата, веднаш го видов Виталиј Чуркин, рускиот амбасадор во Отава, и на Мара и реков дека мене ме интересира амбасадорот, а не килимите. Отидов до него и му се претставив, му реков кратко што знам за него и му се заблагодарив што тој лично ја донел во Скопје акредитацијата на Руската Федерација за признавањето на Република Македонија под нејзиното уставно име. Тој ми потврди за тоа, на што јас му додадов дека признавањето било потпишано во Софија и дека во тоа голема улога изиграл Жељу Желев, тогаш претседател на Бугарија. Ми кажа дека со кола стигнал во Деве Баир, на бугарско-македонската граница, и таму не можел да поверува колку коли го чекале на македонската страна, и се почувствувал како тој да е Борис Елцин и со восхит прикажуваше како го пречекале Македонците. Патот го продолжил до Скопје со многу коли пред и зад неговата и веднаш го примил претседателот Киро Глигоров, во Парламентот. Сè другото е историја, заврши тој. Му се заблагодарив, зашто бев исполнет со радост што лично тоа ми го кажа амбасадорот Чуркин, изразувајќи благодарност за сè што сторил за Република Македонија.

Кога ние разговаравме, се појави една дама на околу 45 години, а кога амбасадорот и кажа кој сум, таа ми подаде рака и ми кажа дека се вика Ирина Чуркина. Виталиј додаде дека Ирина е негова сопруга. Почнав да зборувам на руски јазик, но и напогнав дека сум го подзаборавил, зашто рускиот јазик го учев многу одамна, во гимназијата во Будимпешта, пред 55 години. Кога Ирина го слушна моето име, ми кажа дека има слушано за мене на приемот кои ги организираат меѓу себеси сопругите на амбасадорите, а секојпат друга дама го организира приемот. Ирина ми даде своја лична визит-карта и со рака го напиша бројот на домашниот телефон, додавајќи дека можам да и звонам кога имам време.

Се одделив од нив и отидов кај Мара и и реков да дојде да се запознае со рускиот амбасадор и неговата симпатична сопруга. Мара ми одговори дека не сака пријателство со Руси. Причината беше што нејзиниот вујко, кога Црвената армија во 1944 година влегла во Дебрецен, го зела него и целата класа ученици што била пред матура и ги однеле во Советскиот Сојуз, од каде што никој не се вратил. Иако ја молев Мара, таа не попушташе и ми велеше дека „ако те поканат на вечера да одиш сам, без мене“. И реков дека тоа е срамота за мене, но антипатијата на

Мара и на мнозинството Унгарци спрема Русите беше многу силна и веќе не се видов со Чуркин. Тој, кога бевме во голема депресија поради одлуката на Лисабон, се појави во Скопје и ни ја донесе првата радост за признавањето. Сега, кога го гледам на ТВ, како руски амбасадор во ОН, многу жалам што не можев да го продолжам пријателството со него, кој ми е близок до срцето.

На почетокот на март 1998 година во Беверли хилс, ми пристапи една колешка-дерматолог со кинеско потекло и ме замоли да ме посети на еден ден во Отава, на што со радост ја прифатив понудата и ѝ ветив дека ќе ја чекам, но и ќе закажам 2 или 3 операции за липосукција, за да види. Таа оваа операција уште не ја изведувала, додека дерматологот од Калифорнија д-р Клаин стана големо име за липосукција во САД и многу дерматолози сакаа да ја извршуваат таа операција.

Утрото пред да почнам да оперирам, се појави колешката од Едмонтон, од централна Канада, со две медицински сестри. Кинезите се сите исти, многу работливи, исполнителни, љубезни, и тоа е причината што се толку успешни. Таа сакаше на самото место да видат и нејзините две медицински сестри новата операција. По втората операција, ги донесов на вечера во еден француски ресторан, иако во мојата зграда имаше корејски, а оттаму ги префрлив до хотелот во центарот на Отава. Кога се видов со неа следниот пат на собир, ми рече дека се откажала од извршувањето операции за липосукција, бидејќи тој зафат бил сложен за нејзе, а дека имала доста пациенти за пресадување коса.

На крајот од март 1998 година учествував на една работилница за пластика на градите, организирана од Американската академија за естетска хирургија во градот Њу Орлеанс. Пред хотелот, на улицата, видов само Американци од африканско потекло и тоа ме потсети дека робовладетелскиот период остави видни траги на југот на Америка.

Првата недела во април заминав за Чикаго, а оттаму со авион одлетав до градот Шампаин, со цел да го посетам д-р Кастило, поранешен претседател на Американската академија за естетска хирургија. Тој за мене имаше закажано една операција за пластика на градите, при што ја употребуваше техниката на францускиот пластичар Бенели, кој пред да намести протеза, ја сечел кожата околу брадавицата на градите. Јас дома извршив само една таква операција, но за малку ќе имав компликации. Пациентот беше задоволен од резултатот, но јас се откажав во иднина да извршувам такви операции. Овој вид операции се повеќе од пластичен карактер отколку од естетски вид, а на крајот пациентот завршува

со доста голема лузна, додека јас бев познат во градот како хирург со минимални лузни.

Зголемувањето на градите го извршував без лузни, а операцијата ја извршував криејќи ја разликата меѓу светлата и потемната граница на брадавицата на градите. Мислев, ако продолжам со такви операции, понекогаш пациентот не ќе може да се врати дома истиот ден, а мојата клиника не беше подготвена за негов ноќен престој.

На 11 мај 1998 год. се појави мој текст во весникот „Нова Македонија“, со наслов: „За тајниот македонски литературен кружок во Будимпешта“. Во тој кружок во 1954 година јас бев најмлад, сите други беа студенти на факултет, а само јас бев ученик во гимназија.

На крајот на мај заминав за Едмонтон, престолнината на канадската провинција Алберта, со цел да проследам две трансплантации на коса, извршени од кинеската колешка која ме посети заедно со двете медицински сестри. Таа работеше со 3 девојки, од кои едната употребуваше очила со големо зголемување, но не со толку големи диоптери како што тоа се постигнува со микроскоп. Таа правеше само линија на косата над темето и зад неа употребуваше мини острови, како и ние. Јас бев импресиониран од резултатите, зашто и јас тогаш имав три девојки кои ми помагаа вклучувајќи ја и секретарката. Д-р Лам ми рече дека таа ја усвоила техниката од еден исто така дерматолог од Калифорнија, кого јас добро го познавав од Конгресите. По 2–3 недели полетав на еден ден во Калифорнија и видов таму две пресадувања на коса и купив инструменти од дерматологот. Тој продаваше инструменти за пресадување коса и имаше успешна фирма за таа цел. По двете посети, и ние почнавме да ја употребуваме таа техника со голем успех, зашто за 2–3 илјади долари можевме да оформиме коса до првата природна линија на челото, и тоа без микроскоп. До крајот на мојата практика ја употребував оваа техника и над македонски пациенти, кои ми доагаа во клиниката во Будимпешта за трансплантација на коса од 2002 до 2012 година.

Во јуни 1998 година полетавме за Мајорка и една недела бевме со Ѓорѓ и Ева. Цело лето јули и август работев дома, зашто имавме гости од Скопје. Мојот добар пријател д-р Петар Кронеvски, кој познат максилофацијален хирург, има голема практика како стоматолог и мислев дека може да биде многу добар за извршување трансплантација на коса, зашто по смртта на д-р Андреа Мишковски никој не извршуваше таков вид операции во Скопје. Перо, со сопругата Светлана, ни беа гости

една недела, кога освен липосукција имав закажано и 2–3 пресадувања на коса. Со Перо секој ден оперирав. За ручек одевме дома, а понекогаш пливавме во базенот. Мара со Светлана многу пати одеа во центарот на градот, додека ние работавме.

Еден ден решивме да приредиме прием во градината и ги повикавме да ни се придружат Јордан Веселинов, прв македонски амбасадор во Отава, и неговата симпатична сопруга Драгица. Со нив бевме многу блиски пријатели и многупати одевме на гости кај нив, а тие кај нас. Кога ние завршивме со операцијата, гостите стигнаа кај нас и Мара почна да пали оган за скара. Имавме македонска и унгарска храна, но и задолжително унгарско вино и ракија. Јордан беше многу весел човек и многу му се допаѓаше сè што е унгарско, на радост на Мара. Кога тие стигнаа во Отава во 1997 година, Мара им помагаше во почетокот за купување мебел и за да им се најде стан. Цела вечер имавме голема веселба и Јордан почна да пее македонски песни, а со него почнаа да пеат и другите три дами. Тогаш ја видов Мара, првпат, да пее или да се обиде да пее македонски песни. Јас само бев одговорен за виното. Пред полноќ му реков на Перо дека мора да се повлечеме на спиење, зашто утредента нè чекаа две операции. Ги молевме и јас и Перо останатите дека е време да си легнеме, но освен нас сите други сакаа да продолжат со веселбата. И реков на Мара дека немаме повеќе вино, зашто испивме 8–10 шишиња. Тогаш Мара рече дека во подрумот има 2–3 шишиња. Мораше да појдам да ги донесам и последните 2 шишиња. Решивме со Перо по полноќ да си одиме да спиеме. Јордан и Мара беа многу против нашето решение, но ние отидовме во дневната соба, на другата страна од куќата, зашто со македонски песни блиску до нас не ќе можевме да заспиеме. По околу половина час и другите влегоа во куќата. По една недела во Отава, Перо и Светлана отидоа во Торонто каде што таа, имаше роднини.

Во септември 1998 година пак полетавме за Мајорка и околу средината на месецот ми се јави од Будимпешта водечкиот унгарски пластичар кој ми беше и добар пријател, д-р Густав Гулас, и ми кажа дека учествувал на конгресот во Бостон, па сака да ме посети. Прифатив и почнавме со Мара да дискутираме што можеме да направиме, зашто тие ќе стигнат во Отава следната недела. Јас отидов во Палма и со доплата од неколку стотици долари ги сменив билетите за да си замине порано дома. Мара дома веднаш почна да се подготвува за гостите. Ние со Густав секој ден опериравме, а Мара се грижеше за програмата на неговата сопруга. Јас еден ден поканив неколку унгарски пријатели во Отава и организирав

*Од предавањето на акредитивите писма на
македонскиот амбасадор Јордан Веселинов во Канада, 1997 година
At the accreditation of the Macedonian Ambassador Jordan Veselinov
in Ottawa, Canada, 1997*

средба со скара во градината, така што до доцна вечерта нашите гости можеа да уживаат на приемот.

На 30 октомври отидовме со кола во градот Кингстон, на брегот на езерото Онтарио, каде што мојот постар син Роберт доби диплома за рударски инженер. За него тоа беше трета диплома од факултет, но и најважна. Без таа диплома подоцна не ќе можеше да стане директор на руска банка во Москва. Програмата за студирање за рударски инженер предвидуваше задолжително да оди на предавања и на Факултетот во Кингстон и во Лондон, Англија.

Така, посетуваше предавања и на двата факултета, патувајќи многупати со авион за Лондон. Темата за дипломска работа му беше значењето на бакарот врз околината и со 3 илјади долари помош од Светска банка, тој истражуваше цел месец во рудник во Чиле. По одбраната на дипломската тема како последна од трите, му се отворија вратите за работа и по една година во Торонто, беше поканет да работи во Вол стрит (Wall Street), во Њујорк, во големата банка „Браќа Саломон“, а по неколку години отиде да работи во една банка во Русија. Среќа е што имаше татко кој можеше

да го поддржи толку години во учењето три факултети.

Во ноември 1998 год. полетав на дводневна работилница за естетска хирургија, организирана од групата на д-р Томас Риз. Така, имав можност да ги споредувам двете групи, онаа на д-р Овсли од Сан Франциско и сега на д-р Риз. Двете големи групи се натпреваруваа за престиж и за парите кои се врзани околу пластиката на лицето.

Бевме сместени во прочуениот хотел „Валдорф Асторија“, каде што беше сместен и претседателот Киро Глигоров кога Република Македонија беше примена за членка во ОН.

Но, првата ноќ забележавме како тече вода од бањата и веднаш ја информиравме рецепцијата, од каде што испратија двајца работници да нè преселат во друга соба. Како бонус за тоа, не требаше да плаќаме за првата ноќ. Јас цел ден бев на собирот, а Мара посетуваше музеи.

Во ноември се појави мој текст во списанието „Хаир трансплант форум интернационал“ (Hair transplant forum international) со наслов „Прецепскиот регион ја диктира големината на графтовите“, што ми значеше уште една моја афирмација на стручен план.

На крајот од ноември и во почетокот на декември, со авион од Торонто полетавме за Будимпешта. Тие години многу пати одевме со авион во унгарската престолнина, каде што секогаш нè сместуваа во прва класа без да плаќаме повеќе од економската класа, со што патувањето беше многу полесно за да се издржи 9-часовниот лет над Атлантикот. Исто така, бевме сместувани во хотелот „Мариот“ и имавме можност да посетуваме претстави во унгарската опера и балет.

Божик и Новата 1999 година пак ги поминавме во хотелот „Плаја де оро“ во Варадеро на Куба.

26.

**ДОЧЕК НА НОВАТА 2000 ГОДИНА
СО СЕМЕЈСТВОТО ВО ВАРАДЕРО, НА КУБА**

26.

**THE CELEBRATION OF THE NEW MILLENNIUM
OF 2000 WITH MY FAMILY IN VARADERO CUBA**

Во јануари 1999 година отидов на годишниот конгрес на Американската академија за естетска хирургија, што пак се одржуваше во хотелот „Сенчури Плаза“ во Беверли хилс, во Калифорнија. Наместо три дни да учествувам на Конгресот, јас еден ден посетив некој офталмолог за да видам операција на пластика на очите без рез. Неговата клиника не беше далеку од нашиот хотел и пешки се прошетав дотаму. За вечера Тед и И. Х. не однесоа во еден ресторанот во „Родео драјв“, најпознатата адреса во Беверли хилс. Сите нè пречекаа како гости на Тед. Во овој ресторан тие одеа на вечера многупати месечно, зашто ниту Тед ниту ќерка му не готвеа дома. Сите правеа сè за да го послужат Тед и неговите гости на највисоко ниво во знак на почит кон него. Ние изедовме сè што Тед порача, но тој и И. Х. не можеа да изедат сè и побараа да го спакуваат неизеденото во кутија „за кучето“. Едноставно, што не изедоа – си го однесоа дома, за следниот ден. Ова многу често се случува и во тој богат град на нашите пријатели. Многупати се шетаваме со Мара до „Родео драјв“, зашто не е далеку од хотелот „Сенчури плаза“, но никогаш не купивме ништо, зашто поради името, сè се продава по висока цена. Таму купуваат само ѕвездите од Холивуд, кои се во близина, или кои специјално доаѓаат за таа намена.

Кога стигнав дома, напишав писмо до генералниот директор на унгарската авиокомпанија МАЛЕВ, со порака да отвори линија од

Будимпешта до Скопје, зашто во Торонто живеат стотици илјади Македонци, кои ќе сакаат да летаат како нас од Будимпешта до Скопје. Му пратив адреси на „Нова Македонија“ и на ревијата „Македонија“, да објават огласи, за да знаат Македонците во Торонто за новата авиолинија. По три месеци, прочитав оглас дека е отворена новата линија од Будимпешта до Скопје без да ми се заблагодарат на сугестијата.

Решив лично да ги побарам во Будимпешта, зашто дирекцијата им беше блиску до нашиот хотел „Мариот“.

На крајот на февруари, пак со авион преку Торонто, во прва класа, заминавме за Будимпешта. Оттаму веднаш со воз отидовме во нашиот стан во Дебрецен на 10 дена. Неколку пати се видовме и се дружевме со нашите пријатели Ѓорѓ и Ева и, се разбира, посетивме и други наши пријатели. По неколку дена, дојде да нè види помладиот син Тони, кој во тоа време студираше на Медицинскиот факултет во англиската класа во романскиот град Јаши, близу до границата со Молдавија.

По Дебрецен, три дни се сместивме во хотел „Мариот“ во Будимпешта, каде што посетивме една претстава во унгарската опера. Операта не е многу далеку од хотелот „Мариот“ и со радост ја проследивме изведбата на „Травијата“ од Верди, која ни е една од најомилените опери. Зградата е толку убава што многу народ, особено туристи, одат да ја посетат кога нема претстави.

На 18 март заминавме за Сан Франциско, каде што учествував во работилницата на д-р Овсли за естетска хирургија. Овој пат седиште на работилницата беше „Палас“, кој исто така е многу убав хотел. Јас многу добро ја познавав техниката за пластика на лицето на д-р Овсли, зашто пред многу години ја имав купено неговата книга посветена исклучително само за таа тема. Не знам колку пати ја имам прочитано и ги имам разгледувано фотографиите од пациенти на д-р Овсли пред и по операцијата на лице. И денес мислам дека тој беше најдобар мајстор за подмладување лице, иако, за жал, не беше признат од Њујоршката група. Д-р Овсли во својата кариера имал извршено операции за подмладување на лицето на над 2 500 пациенти – дами, што им причинувало големо задоволство, но и на самиот хирург за пластика на лицето. Во тоа време јас оперирав жени дури и над 80-годишна возраст, но најчесто тоа беа дами за прва операција од 45 до 50 години. Јас имам извршено по втор пат операција на лицето само на три дами.

До крајот на април работев, а потоа со авион од Монреал полетавме за Париз. Од 28 до 30 мај во хотелот „Нико“ се држеше редовен годишен

*По дипломирањето на Тони на Медицинскиот факултет во Јаши,
со Мара и Ева во 1999 година
In Yasi Romania with Mara and Eva
when Tony received his MD Diploma in 1999*

Конгрес на француската асоцијација за естетска хирургија. Ние бевме сместени во хотелот близу до Ајфеловата кула, недалеку од „Нико“. Таму се видов со неколку пластичари од Будимпешта, кои првпат учествуваа на овој собир. Од Париз со авион се вративме во Будимпешта и на 4 јуни зедов рент-а-кар во Дебрецен и со Мара и Ева возев цел ден да стигнеме во градот Јаши, кој е близу до границата со Молдавија. Помладиот син Тони таму студираше медицина, зашто имаше голема желба да стане лекар.

Школарината и животот во Јаши не беа скапи, во споредба со Канада. Некои Унгарци ме предупредија да внимавам кога возам низ Романија, зашто е опасно. Патиштата не беа добри, но немавме никакви проблеми и никаде не застанавме да јадеме. Неочекувано беше за нас патувањето пред да полетаме од Отава за Париз. Иако Романците имаа амбасада во Отава, мораше да одиме за виза дури во романскиот конзулат во Монреал, а визата не беше евтина.

Следниот ден Тони и другите студенти добија диплома од деканот,

во зградата на операта, која е изградена во 1894 година. Така беше и со хотелот, каде што бевме сместени.

Мислам дека од сите народи на Балканот, Романците имаат најдобар вкус за архитектура. И во времето на социјализмот, зградите што се градеа не беа како во другите социјалистички држави. Тоа го видов кога возев во градот Клуж и не е случајно што Букурешт го викаат Париз на истокот.

Уште еден ден останавме во Јаши, шетајќи се низ градот, кога и реков на Мара дека барем една од овие згради ќе ми биде радост да ја има во Скопје. Во Скопје само палатата на Ристиќ личеше малку како зградите во Јаши. Оттука, следниот ден без проблем се вративме во Дебрецен, а Тони остана уште таму.

Од Дебрецен првпат со Ѓорѓ и Ева полетавме заедно со авион за Мајорка. Во Илетас заедно бевме две недели и секој ден игравме карти. Мара со гостите отиде во Палма два до три пати, а јас читав македонски весници на терасата. Од Мајорка преку Париз стигнавме во Монтреал, каде што со автобус патувавме во Отава.

Во јули работев и до крајот на август 1999 год. преку Торонто полетавме за Будимпешта. Ако има лет за Скопје, и реков на Мара, ќе одам таму, а таа да си оди на гости во Дебрецен, кај сестра и Ева, на една недела.

Вистина, по еден час лет стигнав во Скопје, каде што со колегите на клиниката имав закажано една пластична операција на лице и две липосукции. Имав резервација во денешниот „Холидеј ин“, но кога стигнав ми рекоа дека хотелот се реновира. Ми резервираа соба во стариот хотел Арапска куќа – во центарот. А еднадвор и однастре хотелот беше стар како името што кажува, но јас не дојдов во Скопје за хотелот.

Во Универзитетската клиника извршивме две-три операции за липосукција и пластика на лицето, а другите денови се шетав со пријателите и роднините. Со авион се вратив во Будимпешта, каде што Мара ме чекаше и заедно полетавме преку Рим и Барселона во Палма де Мајорка. Таму бевме до почетокот на октомври, од каде што се вративме дома, преку Будимпешта за Торонто. Тие години ние многу често патувавме за Будимпешта преку Торонто со авион, каде што поради почит, секогаш нè сместуваа во прва класа и нè служеа со многу добра унгарска храна. Мораше да патуваме со авион од Отава до Торонто за да замине за Будимпешта и за тоа плаќавме цена од околу 400 до 500 долари по човек. Ако сакавме да купиме прва класа, ни требаа над 2 000

долари по човек, но ние патувавме со бонус, со попуст.

Многу години се интересирав за некој собир за естетска хирургија да посетиме во Рио де Женеиро и во тоа време ми стигна покана од една група бразилски лекари кои се занимаваа со убавина на лицето, кои организираа конгрес од 2 до 7 ноември 1999 година. Но, за жал, јас доцна дознав, така што не можеа да ми резервираат хотел каде што се држеа предавањата на Конгресот. Сам си го најдов хотелот „Меридиен“, и тоа во срцето на градот, на познатите плажи Копакабана.

Првиот ден отидов на Конгресот со такси и видов дека е доста далеку од центарот, во едно предградие на Рио де Женеиро. Така, следниот пат не отидов таму, туку се шетаваме со Мара околу центарот на градот. Видовме многу убави модерни згради со базени и се чудев каква голема разлика има во градот, зашто со таксито од аеродромот до хотелот поминавме низ невидена сиромаштија и дури се плашевме да не ни застане возилото. Мислев, таква сиромаштија нема да видам во мојот живот, но згрешив, зашто наредната година видовме уште поголема сиромаштија во Манила, на Филипините. Ние по цел ден бевме крај базенот на хотелот, освен еден ден, кога се прошетавме по плажата Копакабана, а кога видовме дека морето не е чисто како на Куба, и уште плажата е полна со народ, брзо си се вративме во хотелот.

Еден ден, со групата отидовме со жичница да се искачимо до највисокиот рид над градот. Човек се плаши да гледа надолу од жичницата, но сепак, спокојно се искачивме на првиот рид. Оттаму до најгорниот рид отидовме со жичница, од каде што има невиден поглед кон Рио де Женеиро. Купивме разгледници и пак со групата отидовме во фабриката за златни украси на познатиот милијардер Стеин. За вечера одевме на плажата Ипанеа, зашто хотелот „Меридиен“ беше сместен меѓу двете плажи. Таму, во една градина, јадевме многу добра храна од риби и, според Мара, таква услуга не бевме дотогаш виделе, патувајќи низ светот. Многу години сонував еднаш да го посетам Рио де Женеиро, сместен на најубавото место во светот, но, за жал, радоста ни беше кратка, зашто по една недела се вративме во студената Отава.

За Божик и за Новата 2000 година – преку нашите хрватски пријатели, братот и сестрата Андре и Цветка кои имаа голема агенција за патување – плативме двонеделен одмор во Варадеро, во хотелот „Рио лас Морлас“, кој е сместен на плажата и имаше само три ката. За новата 2000 година купив билет за вечера и програма во барот Тропикана, блиску до нашиот хотел и до хотелот „Интернационал“.

*На терасата на хотелот Мередиен на плажата Копакабана,
Рио де Жанеиро во 1999 година
On the terrace of the Hotel Meridien in Copacabana Beach
in Rio de Janeiro in 1999*

Пред три дни, кога вечеравме, не сакавме да им веруваме на нашите очи кога неочекувано ги видовме двата сина Роберт и Тони, зашто Тони во тоа време се трудеше во Будимпешта да ги положи унгарските лекарски испити, а Роберт работеше во Њујорк, во една голема германска банка. Така, седнаа да вечераат со нас, при што ни кажаа дека Тони отишол во Њујорк кај Роберт, а оттаму двајцата заминале за Торонто, зашто од САД не можеле да слетаат на Куба. Купиле билети за една недела престој во хотел, кој беше околу 500 метра од нашиот на плажата Варадеро и беше помодерен. По средбата веднаш отидовме и купивме билети и за нив во барот Тропикана.

На вечерата во хотелот, Роберт купи една пура од познатата марка Кохиба за 35 долари. Јас се налутив и му реков дека ќе купам, и купив пури и уште ги имам и по 15 години, ама само за 5 долари една. Роберт ме утеша дека да не се секирам, зашто веќе заработувал годишна плата од шест бројки, а следната година ќе заработувал плата од седум цифри. Јас му одговорив дека бев успешен, затоа што „никогаш не готвев вечера

со риба која сè уште плива во вода“. Имав право, зашто кога се случи најголемиот терористички напад на 11 септември 2001 година во Њујорк, на двете кули на Светскиот трговски центар, зградата на германската банка со 40 ката исто така беше уништена, така што веднаш неколку илјади банкари-економисти останаа без работа, меѓу нив и Роберт. Потоа, за 10 месеци, пак ние моравме да го издржуваме во Њујорк, кој е меѓу најскапите градови во светот.

Додека престојувавме во Варадеро, еден ден тргнавме да ги видиме децата, а на патот го видов Роберт како доаѓа кон нашиот хотел. И оддалеку ми рече побрзај, зашто рамото на Тони пак има дислокација. Го најдовме Тони како лежи до базенот. Не бараше лекар да го види, туку викаше по мене. Јас, на самото место, како и во Унгарија, му го вратив зглобот на рамото од раката да лежи во нормалното место и го посветував повеќе да не плива.

За пречекот на Новата 2000 година отидовме во барот во 20 часот да вечераме, а ни дадоа многу скромна вечера, зашто и цела Куба живееше скромно. Дури и сега, по 55 години од Револуцијата на Фидел Кастро, во Куба сè се продава со купони. Програмата почна во 22 часот и ние по полноќ се вративме во нашиот хотел, а децата останаа до рано утрото да танцуваат. Роберт имаше желба по програмата, која не беше на ниво, да танцува со танчарка со многу убаво тело. Тоа дружење со нашите синови беше прекрасно, особено големо задоволство ни причинуваа заедничките вечери во „Рио лас морилас“. Многу брзо поминаа тие неколку дена со децата, кои потоа се вратија во Торонто, еден ден пред нас, а потоа Роберт го поведе Тони во САД, во Беверли хилс. Беа сместени во хотелот „Хајат“ (Hayatt) на Беверли хилс.

Така помина милениумот во Куба, и тоа беше за последен пат. Во Варадеро, почнавме да доаѓаме и да престојувавме сите заедно од 1980 година, но дојде време да му ставивме крај во 2000 година.

27.

**И ПРЕДАВАЊЕ ВО
УНГАРСКАТА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ**

27.

**LECTURE AT THE HUNGARIAN
ACADEMY OF SCIENCE**

Натамошното мое стручно усовршување во Новата 2000 година започна во Њујорк од 5 до 7 февруари. Таму, во огромниот и многу убав хотел „Мариот“, во центарот на градот, пластичарите од Њујорк имаа организирано работилница за естетска хирургија. Јас во тоа време и во претходните 10 години извршував само 5 вида операции: липосукција, пресадување коса, пластика на лицето, на градите и на очите и веќе не планирав да учам нови видови операции. Затоа во мојата ординација оперирав само два дни во неделата. Во Њујорк само еден ден учествував во работилницата, зашто следниот ден со Мара го посетивме музејот Метрополитен. За овој огромен и многу богат музеј човек мора да посвети неколку денови, но и претходно ја имавме посетено ова знаменитост. Секоја вечер бевме заедно со мојот поголем син Роберт, кој тогаш работеше на улицата на банките „Вол стрит“, во светскиот центар на капиталот. За нафта берзата е во Њујорк, за жито во Чикаго, а за метали во Лондон. Јас никогаш немав желба да живеам во тој огромен град, иако синот многу го фалеше.

На крајот од февруари добив покана од Азиското здружение за естетска хирургија дека организираат светски конгрес за естетска хирургија во Манила, престолнината на Филипините. Претседателот на Здружението д-р Јосе Коразон ме покани со писмо и ми предложи јас

да решам за темата на моето предавање. Со Мара се радувавме дека ќе одиме на Филипините, и можеби ќе го видиме и Хонг Конг, каде што немавме одено. Го информирав д-р Коразон дека ќе предам на тема за пластиката на лицето. Таа се согласи и почнавме да се готвиме за долгото патување до Манила. Мојот помал син Тони тогаш ја нострифицира романската медицинска диплома и живееше во нашиот стан во Дебрецен. Така, со авион полетавме до Будимпешта, а оттаму со воз за Дебрецен.

Потоа, поминавме неколку убави денови во Дебрецен, со пријатели и со Ева, сестра ѝ на Мара. Се вративме во хотелот „Мариот“ во Будимпешта и по три дни преку Амстердам со авион на 24 февруари со сопругата Мара заминавме за Манила. На долгото патување, авиокомпанијата ни пружи добра услуга и храна. Конгресот се одржуваше во луксузниот хотел „Сангра ла едса“ во Манила. Од аеродромот со такси тргнавме за хотелот и по патот гледав таква сиромаштија што дотогаш немав видено. Се плашев да не се појави некој проблем на таксито и случајно да не застанеме на улица, полна со сиромашни луѓе и со нечистотија. Без проблем стигнавме во луксузниот хотел и нè сместија во убава соба, а следниот ден вечерта од организаторите имаше прием со шведска маса околу базенот. Ни дадоа многу добра храна, а кога седевме под една палма со Мара, направиле фотографија од нас и не ставиле на насловната страница на неделното списание „Манила тајмс“.

Мислам дека причина за тоа беше што на Конгресот немаше многу колеги од Европа и дури ретко можеше да се види дама со руса коса како Мара. Јас учествував на Конгресот само на денот кога го одржав предавањето за пластика на лицето, а следните денови бевме околу базенот, особено што тогаш, дома, во Канада, владееше голема зима. Еден ден се прошетавме до еден трговски центар кој беше многу блиску, но не купивме ништо. Од Манила со авион полетавме за Хонгконг и три дена бевме сместени во хотелот „Хајат“ во срцето на градот, каде што купив два пара панталони од вистинска волна за 40 долари и една кошула од памук, за лето, од еден Индиец. Дома видов дека кошулата е оштетена и не можев да ја носам, но чинеше само 10 долари. Имавме тешкотии каде да се храниме, зашто и Мара и јас не бевме љубители на кинеска храна, но брзо поминаа тие три дни и авионот по долго патување нè донесе во Монреал, а оттаму со автобус си дојдовме во Отава. Дома нè чекаше вистинска канадска зима.

На крајот на март 2000 год. тргнавме за Будимпешта и по пристигнувањето, за прв пат, бевме сместени во барокниот хотел Гелерт.

*На терасата на хотелот Хајат во Хонг Конг 2000 година
On the terrace of Hotel Hayatt, Hong Kong in 2000*

Хотелот е изграден пред 100 години на десната страна на Будим, блиску до Мостот на слободата. И сега кога ќе одам да купувам црвен унгарски пипер во главната зграда на пазарот, кој е сместен на левата страна на Мостот на слободата, се сеќавам дека преку мостот одам да го гледам однадвор хотелот. Кога бев преведувач на бугарски туристи од 1957 до 1961 година, неколку пати ги носев туристите да се капат во внатрешниот и надворешниот базен. Таму има извори со топла минерална вода и сите огласи за Унгарија го покажуваа внатрешниот базен, кој е чудо со мермери. Сега влезницата чини околу 10 евра. Хотелот е изграден до реката Дунав, каде што беше сместен маршалот на Црвената армија Родион Малиновски во 1945 година, кога советската армија предводена од маршалот Тулбухин, по жестоки борби со Германците, ја ослободи Будимпешта. Хотелот „Гелерт“ е доста поевтин од „Мариот“, но ние не престојувавме таму од оваа причина. Пред хотелот има сообраќај

од трамваи, а да се шеташ мора да го поминеш мостот на Слободата, каде што на левата страна почнува шеталиштето Ваџи. Решивме да се сместиме таму, зашто по предавањата на академијата имаше свечена вечера.

Здружението на унгарските пластичари организира конгрес од 27 до 30 март 2000 година во огромното здание на унгарската Академија на науките, кое е на левата страна на Будимпешта. На Конгресот дојдоа да учествуваат познати унгарски хирурзи кои живеат во дијаспората, главно во САД. Јас, иако не сум Унгарец, бев поканет поради мојата работа што ја имав одработено во Унгарија, каде што почнав да промовирам операции за липосукција како прва држава од т.н. социјалистички табор, како и за пресадувањето коса. Исто така, петмина унгарски пластичари со сопругите ни беа наши гости на една недела во Отава. Организаторите мене ми ја дадоа таа привилегија јас да го отворам Конгресот со моето предавање за зголемувањето на градите со имплантација и истовремено со пластика на градите.

Унгарија е мала држава, но има дадено девет нобеловци од унгарско потекло, а 3 од нив биле лекари. Вистина, само еден од 9-те нобеловци кога ја добил наградата на Нобел живеел во Унгарија, додека сите други живееле во дијаспората. Витаминот Ц беше пронајден од професорот д-р Алберт Сентгиорги од Медицинскиот факултет во Сегедин, што сега го носи неговото име. Тој факултет ми помогна и мене преку Копенхаген да се иселам во Канада во 1973 година. Свечена вечера имавме во хотелот „Гелерт“. Друг пат не бевме сместени таму, поради сообраќајот, а хотелот немаше клима. По Конгресот, отидовме во Дебрецен да го видиме синот Тони и да се видиме со нашите пријатели Ѓорѓ и Ева. Тогаш Ѓорѓ, по 20 години како професор и директор на Првата хируршка клиника каде што и јас работев пред да заминам во Канада, отиде во пензија, иако еднаш неделно извршуваше операција, главно на тироидата.

Во мај нашето Македонско лекарското друштво имаше последен собир во Торонто. Јас предложив да поканиме еден до двајца македонски лекари на обука на еден месец во Канада и ако некој реши од поканетите да дојде во Отава, ќе биде сместен кај нас. Мојот предлог беше одбиен од колегите, со забелешка ако сакам да носам колеги во Канада, тогаш тоа да го правам со мои пари, иако тогаш на сметката на нашето Друштво имавме над 13 илјади долари. Јас имав добри врски со колегите од Клиниката за пластична хирургија во Скопје и со тогашната директорка д-р Лилјана Дамевска, па ѝ пишав дека мојот предлог е одбиен од

*На Конгресот во Охрид со Мара и д-р Јован Симеон, 2000 година
At the World Macedonian Medical Congress in Metropol Hotel,
Ohrid, with Dr.Jovan Simeon in 2000*

другите колеги. Лилјана ми одговори доста брзо, така што ми јави дека во јуни ќе има Светски конгрес за анестезиологија и нејзиниот сопруг д-р Тони Дамевски, кој беше анестезиолог во Клиничкиот центар, сака да учествува на Конгресот и дека и двајцата планираат да патуваат за Монреал. Лилјана ме замоли дали може на еден или два дена да ме посети, пред да одат за Монреал. Јас веднаш ѝ одговорив и ги поканив на два дни заедно со Тони да ни бидат наши гости. Лилјана првиот ден дојде со мене во мојата ординација и виде две операции, една од липосукција и една за пресадување коса, а Тони во тоа време се капеше во нашиот базен. Вечерта Мара приреди гозба за гостите и до доцна во ноќта седевме во градината, пијќи унгарско вино. И со двајцата човек може да се радува ако е во нивно друштво, затоа што се многу пријатни луѓе. Тони ми го покажа рачниот часовник што го добил како подарок од претседателот Киро Глигоров, зашто кога се случила трагедијата тој бил на работа и како анестезиолог учествувал во првата интервенција над него. На часовникот беше напишана благодарноста од Киро Глигоров,

ако добро се сеќавам. По два дни престој кај нас, Тони и Лилјана на кратко време отидоа кај Душко и Наташа Узуновски. Тогаш Душко беше втор човек во нашата амбасада во Отава. Двете семејства добро се познавале од Скопје, а ние првпат се видовме со Тони, додека јас се имав видено и порано со Лилјана во Скопската клиника.

Од јуни до 23 јули бевме во Мајорка и Ѓорѓ и Ева беа две недели наши гости. На 23 јули, преку Будимпешта, полетавме за Скопје и бевме сместени во „Холидеј ин“. Нашите пријатели Тони и Лилјана Дамески нè поканија на гости во куќата на нивните роднини крај реката Треска, блиску до кањонот, од каде што имаше многу убав поглед кон околината. Таму нè однесоа со кола нашите пријатели Перо и Светлана Кроневиќ, кои ни беа гости во Отава, а Дамески ги имаа покането и нив. Тони и Лилјана нè пречекаа со супер македонска вечера, а не ги броевме чашите со жолта ракија и македонско вино. Поминавме одлична вечер со нашите пријатели. Близу до полноќ Перо и Светлана нè вратија назад во хотелот, а следниот ден бевме нивни гости на вечерата приредена во еден убав ресторан во Градскиот парк.

Од Скопје со такси отидовме во Охрид и се сместивме во хотел „Метропол“, каде што од 27 до 30 јули 2000 год. се одржуваше Светскиот македонски конгрес за лекари. Јас бев член на Организациониот комитет и имав предавање на тема „Современата естетска хирургија со локална анестезија“.

Моето излагање беше трето, а пред мене имаа излагање нобеловецот д-р Ферид Мурад, кој има албанско потекло од Гостивар, но е роден во САД, а по него Жан Митрев. По моето предавање, имавме пауза. Покровител на Конгресот беше претседателот Борис Трајковски. Во исто време, во Охрид имаше младински натпревар во кошарка со учесници од неколку европски држави, а мојот добар пријател Владо Ралев од Швајцарија поради тоа имал тешкотии да најде соба, но на крајот успеал. Покрај мене, таму имаше и други тројца до четворица лекари од нашето лекарско друштво во Канада, како д-р Гуго Чачкировски и д-р Крис Стефановиќ со сопругите, на голема радост на Мара. Министерот за имиграција Мартин Трневски сакаше од името на Владата да ми даде награда, но јас одбив, велејќи дека тоа што го правам за татковината не го правам за награди. Тој подоцна наградата ми ја прати по пошта. Тодор Петров, пак, ми рече: „Ако Татковината ти дава награда, мора да ја прифатиш како патриот“. Сега мислам дека беше во право, па така не можев да ја одбијам наградата на Светскиот македонски конгрес и да

станам македонски сенатор.

Од Охрид, пак со такси со Горан, кој оттогаш постојано ме ангажиран возач кога сум во Македонија ме чека на аеродромот „Александар Македонски“ и ме вози низ Македонија, дојдовме во Скопје. Тука имав можност првпат преку мојот пријател Паскал Гилевски да се запознам со Гане Тодоровски, со кој имав вечера во ресторанот „Пелистер“. Тогаш почнав да му се фалам на Гане дека пред Паскал, уште во септември 1953 година во Будимпешта, ја преведов прочуената поема за љубовта на големиот унгарски поет Шандор Петефи. Му велам на Гане дека и сега ги помнам првите редови со хексаметар. Гане ми рече: Рецитирај ги! Јас со задоволство почнав:

НА КРАЈОТ ОД СЕПТЕМВРИ

Развиваат во долината градинарските цвеќиња,
се зеленее шипот пред прозорецот,
но гледаш потаму светот на зимата
врвот го покрива со прекрасен снег...

Гане се смееше гледајќи кон Паскал и ми рече дека точно збор по збор си го превел со хексаметар, но на ниво на твоето село Загоричани. Сега мора да ја читаш Антологијата на унгарската поезија, во превод на мајсторот на убавиот збор Паскал, која со моја финансиска помош, беше отпечатена. Еве како тој го преведе Петефи:

НА КРАЈОТ ОД СЕПТЕМВРИ

по долини уште цвеќињата цутат
И липата шуми под прозорецот мој
Но гледај онаму зимата лута
Планината снежен ја покрива слој..

Сега веќе и без да ми каже генијот што пишува „Колку сме толку сме, токму сме“ цитирајќи, знам дека Паскал е во право. Кога втор пат се видовме со Гане Тодоровски, ми ги подари сите негови книги и јас ги дадов во нашата амбасада во Отава да ги читаат. Ние, хирурзите, сме нетрпеливи луѓе и со скалпелот брзо сакаме да го решиме проблемот кај болниот, кој ќе оздрави или ќе си оди. Многу мачно е да најдеш некој хирург кој има трпение и време да ја чита „Војна и мир“ од Толстој.

Немам видено голема библиотека во некоја куќа на канадски хирург,

зашто тие не се трпеливи луѓе да имаат книги дома и време да читаат. Во нашата куќа немаше повеќе место за книги не поради мене, туку поради Мара, која постојано купуваше и читаше книги.

Кога јас ги пишував моите стручни текстови, излагања за разни конгреси, семинари и други стручни собири или моите бројни писма до разни политичари низ светот, таа нон-стоп читаше унгарски или англиски романи или поезија. Секојпат кога одевме во Унгарија бараше нови книги да купи и да ги носи дома. Многу пати јас морав да ги носам со авион, зашто таа имаше багаж над 23 килограми, колку што е дозволено да се носи во авион. Јас последен пат го имам читано романот Елени, за прогонетите грчки деца од Епир, според кој во САД е снимен филм. Пред тоа, во гимназиските години, нормално ги читав задолжителните книги за лектира, меѓу кои ми остави впечаток романот „Мајка“ од Горки и романот од Геза Гадони „Свездите на Егер“, а подоцна бев преокупиран со медицинска литература, а белетристика читав само кога имав слободно време. Поголемиот син редовно чита, но не како мајка му, а малиот помалку, како мене, затоа стана хирург, додека големиот е банкар, кој сега работи во Москва.

Од Скопје преку Будимпешта, стигнавме дома. Цел август бев дома и работев на операции, зашто на 7 септември одново отпатувавме со унгарската авиокомпанија преку Торонто до Будимпешта и по 3 дена престој во „Мариот“ хотел стигнавме во Мајорка. Таму бевме до 10 октомври и имавме топло време. Пред неколку години се чудевме како нашите соседи од Англија, кои имаа голем стан над нас, секоја вечер одеа да јадат во блискиот ресторан „Адам и Ева“, и тоа лосос или печено јагне. Еднаш нè повикаа и ние да појдеме на вечера и порачавме лосос, кој беше прекрасно приготвен. Оттогаш секоја сабота и недела јадевме само лосос. За жал, Роџер и Елфи сега не живеат до нас, туку се иселија. Нè поканија на вечера кај нив, а станот беше далеку од морето, но не знаевме што беше причината да се иселат, а најмалку верувам дека тоа беше од финансиска природа, зашто во Париз имаа 3 стана. Тогаш во Мајорка сè се купуваше од Германци, зашто се плашеа со новата платежна единица евро дека ќе има и нови закони, и вистина е дека ако купувате во Шпанија – за тоа мора да се информира Германија. Но, еврото, сосема разбирливо, донесе нови трошоци, скокнаа многу нагоре цените, особено за струја, за водата на базенот каде што живеевме којашто ја користевме само два-три месеци колку што бевме таму, а ја плаќавме цела година.

Дома со радост читав дека меѓународното здружение на хирурзи

за пресадување коса ќе одржи Прв годишен конгрес на Хаваите, од 30 ноември до 4 декември 2000 год. Се радувавме што повторно дојде време да ги посетиме Хаваите.

Преку Торонто и Лос Анџелес полетавме за таму и 3 дни бевме сместени во еден мал хотел на Хонолулу. Отидовме да се запознаеме со плажата на градот, но таму толку народ имаше, што решивме да уживаме крај базенот на хотелот. Со авион стигнавме на големиот остров на Хаваите, а бевме сместени во хотелот „Хилтон“, каде што беше организиран Конгресот. Хотелот е многу убав и се наоѓа на брегот на морето, но со плажата не можеше да се пофали. Песокот беше црн, затоа најмногу и го употребувавме базенот. Ние, хирурзите, за цело време бевме во главната сала на хотелот, каде што имаше предавања. За гала вечерата исто така не можам да напишам нешто особено.

Извесен период ме имаше преокупирано размислувањето дека во Скопје треба да се изгради споменик со национално значење, затоа што тука доаѓаат високи државници и политички претставници од разни земји, па при официјални посети на Република Македонија и во разни свечености ќе можат да положат венец и цвеќе, оддавајќи му почест за херојската борба за слобода на македонскиот народ. Решив мојата идеја да му ја претставам на скулпторот-академик Томе Серафимовски за кого што знаев дека е скулптор со меѓународно реноме. Претходно, при мојот престој во Охрид, со голем интерес и воодушевување ги имав разгледано неговиот споменик на Св. Кирил и Методиј и новиот споменик на Мајка Тереза во Скопје.

На 14 октомври 2000 година, по пошта, пратив писмо до МАНУ со следнава содржина:

Почитуван академик Томе Серафимовски,

Првин, сакам да Ви пратам топли поздрави од Канада, и второ да ви честитам за Вашата успешна реализација на споменикот на Мајка Тереза. Секое лето доаѓам во Македонија и секогаш стојам неколку минути пред споменикот на Св. Кирил и Методиј во Охрид и, кога сум во Скопје, пред споменикот на Мајка Тереза.

Последните десет години, во летниот период, неколку месеци постојано престојувам во Палма де Мајорка. Таму забележав дека има

голем број спомен-обележја и се чудам зошто ние, и покрај тоа што имаме врвни уметници како Вас, немаме споменици барем колку што има Палма де Мајорка. Можеби, сме единствени во Европа што немаме национален споменик во главниот град на Македонија, каде што државниците од светот при официјалните посети ќе положуваат венец за оддавање почест на хероите и жртвите за слобода на Македонија. Јас мислам дека одбележувањето на 100 години од Великиот Илинден, е пригоден повод за да се создаде еден таков национален споменик.

Јас не сум уметник, иако мојата професија како естетски хирург е поврзана со естетиката. Поттикнат од мојот патриотизам, ќе сторам сè, заедно со многу други македонски патриоти во дијаспората, да собереме финансиски средства за идниот национален споменик. Поради тоа, неопходно е да знам колку пари, колку милиони денари се потребни за еден таков споменик.

Си ја земам слободата да Ви го изнесам мојот предлог, а Вие решението ќе го донесете во МАНУ. Мојот предлог и визија е споменикот да биде во бронза и како главна фигура со поголеми димензии да биде претставен Александар Македонски на коњ, а лево и десно од него со помали димензии да бидат претставени цар Самуил и Карпош. Подолу, на фриз, да бидат претставени Гоце Делчев и М. А. Ченто со комити и партизани, а под фризот да има место за венци. Овој мој предлог го правам за да се пресметаат финансиските пресметки. Јас Вашата финансиска конструкција ја чекам само за фигурите, а за уредување на околината ќе се предвидат други средства. Споменикот да се отвори и да се освети на ИЛИНДЕН 2003 година. Оваа целокупна акција да се вика СПОМЕНИК НА МАКЕДОНСКИТЕ ХЕРОИ – ИЛИНДЕН 100 ГОДИНИ.

Ако Вие ми одговорите позитивно, јас сум готов да бидам координатор на Проектот и веднаш ќе почнам со собирање средства и за таа цел доброволно ќе дадам 10.000,00 марки. Исто така, веднаш ќе побарам од моите пријатели Владо Ралев од Женева и Стив Пљакас од Торонто да дадат по 10.000,00 марки. Предлагам овие видни Македонци да станат членови на Иницијативниот комитет за градба на споменикот. Секој член од Иницијативниот комитет ќе мора да даде по 10.000,00 марки.

Штом ќе почне со работа, Иницијативниот комитет да прерасне во Организационен комитет кој ќе има претседател кој ќе даде 100.000,00 и двајца потпретседатели кои ќе дадат по 50 000,000 марки. Јас имам на ум

такви патриоти.

Проектот ќе биде национален, без учество на власта, Комитетот ќе биде СЕМАКЕДОНСКИ. По Вашиот одговор, јас ќе се обратам до МАНУ да формира комисија, која ќе се претстави со проект за споменикот. Потоа ќе побараме одобрение од град Скопје за место за споменикот на плоштадот Македонија. Организациониот комитет ќе се претстави пред јавноста и пред агенцијата за иселеништво, откога Вие ќе ја изготвите скицата за споменикот, која ќе биде наше лого за нашата акција. Јас не очекувам од Вас да работите доброволно, како што сторивте со споменикот Мајка Тереза, но ќе Ве молам да дадете една патриотска цена. Ова мое писмо ќе го испратам по факс до Вас и до Вашите колеги: академик Ѓ Ефремов, Б. Ристовски, Г. Тодоровски, Јован Павловски и Славко Манговски, со кои добро се познавам, за нивно мнение.

Како координатор, јас ќе вложам мои средства за да патувам многу пати во Македонија. Вие и само Вие ќе можете да направите споменик со кој ќе се гордее целиот наш народ. За да напредува работата, Ве молам да ми се јавите преку факс.

Верувам дека во рок од 3 години ќе направите убав споменик. Јас во текот на летото ќе бидам во Македонија и многу ќе сакам да се видам со Вас. Со топли поздрави, д-р Лефтер Манче.

На 26 октомври, од писмото упатено до академик Томе Серафимовски, копија испратив до претседателот на МАНУ академик Ѓорѓи Ефремов, и го замолив копија да им даде на академиците Гане Тодоровски и Блаже Ристовски и брзо да ми одговори, затоа што следната недела требаше да патувам за Будимпешта. Исто така му пишав дека ако тој и Серафимовски не се сложуваат со мојата идеја, јас ќе се откажам од тоа. На 13 декември, преку пошта ми одговори академик Јован Павловски кој ми јави дека се видел со Серафимовски и дека мојата идеја е многу добра и дека копии од писмото добија и академиците Ѓ. Ефремов и Б. Ристовски. Павловски мисли дека мојата идеја е многу добра, но не верува дека ќе биде подржана од одредени владини луѓе кои не се подготвени да одат толку длабоко во историјата на македонскиот народ. Исто така ми одговори дека Ефремов, Серафимовски и Ристовски ќе ми пишат заедничко писмо. На 21 декември, пред да одам на двонеделен одмор на Куба, добив факс од претседателот на МАНУ Ефремов и кога се вратив од Куба дома ме чекаше писмо од него, добиено преку пошта.

Македонска академија на науките и уметностите
Бул. Крсте Мисирков 2, Скопје, Република Македонија
Претседател акад. Г.Д.Ефремов
Тел.: + 389 91 136-106; Факс: + 389 91 137-020
e-mail: gdesci@manu.edu.mk

Почитуван господине Лефтер Манчев,

Вашата иницијатива за да се изгради споменик на Македонија со грандиозни детали од нејзината милениумска историја, кој, истовремено, треба да биде место на кое сите високи странски делегации ќе положуваат цвеќе и кој ќе ја симболизира нашата земја на која се случувале светско-историски процеси и настани, силно ме трогна. Доцнам со одговорот заради тоа што оценив дека целата иницијатива треба сестрано да се обмисли и втемели. Во меѓувреме за неа во Македонската академија на науките и уметностите во неколку навраќања расправавме. Сега, откако се искристализираа некои нешта, сакам да Ве информирам дека нашата национална академија е подготвена да ја раководи и координира таа иницијатива и тоа на следниов начин:

1) Најпрвин сметаме дека треба да се формира Одбор за подигање споменик на *Слободата на Македонија* во кој, покрај истакнати членови на МАНУ во него ќе влезат, освен личности од културата и најјврвите претставници на македонската држава;

2. Веќе на првата седница, по конституирањето на Одборот, ќе се формираат три комисии:

- а) Комисија за избор, решение и реализација на Споменикот;
- б) Комисија за изнаоѓање локација на градбата на Споменикот и за урбанистичко решение на спомнатата локација; и
- в) Комисија за обезбедување на финансиски средства за реализација на Споменикот.

*Одговорот на моето писмо од Ѓорѓи Ефремов,
претседател на Македонската академија на науките и уметностите
Letter from Dr. Giorgi Efremov
President of the Macedonian Academy of Science and Arts*

Сакам да Ве известам дека веќе првите размисли околу лоцирањето на Споменикот упатуваат на *Скојскојо Кале*, кое со неговото светлосно решение ќе се гледа од сите делови на градот.

Во секој случај допрва ќе претстојат расправи за сите прашања што ги отвори Вашата патриотска и благородна иницијатива да се почне со брза динамика во неговата реализација.

Почитуван г-не Манчев,

Како што гледате од содржината на моето писмо на Вашата иницијатива ѝ дадовме тек и се надевам дека таа на стогодишнината на Илинден (1903-2003) ќе го доживее својот триумф.

За сите други прашања што ќе се решаваат во следните месеци ќе бидете благовремено известени.

Уверен дека почнуваме едно монументално дело, дозволете ми, почитуван г-не Манчев, Вам и на Вашето семејство, во настапувачката Нова 2001 година и божиќните празници, да Ви испратам срдечни честитки и многу, многу убави желби. Па, сепак, најповеќе од сè пожелувам во идната 2001 г. да почне реализацијата на оваа ретка Ваша желба со која трајно ќе ја задолжите нашата Татковина.

Ваш

Георги Ефремов

Претседател на МАНУ

Во натамошната наша кореспонденција, во едно друго писмо, Претседателот на МАНУ, академик Ефремов, ме извести дека бидејќи проектот за национален споменик е импозантен и ќе требаат многу материјални средства, затоа Иницијативниот одбор ќе се обрати до владата да одвои 20 милиони марки од продажбата на Македонски телекомуникации, средства што ќе бидат наменети за изградба на Националниот споменик.

Но, за жал, набрзо целиот проект и ова благородна иницијатива се одложија и конечно пропаднаа, поради настаните околу Танушевци, кога во Македонија упаднаа екстремистички групи и почна војната во 2001 година. Така, пропадна овој мој предлог и сè друго е веќе историја.

За Божик и за Нова 2001 година бевме во хотелот „Пунта арена“ во Варадеро на Куба и со радост забележавме дека плажите се со бел песок, а такво нешто не бевме виделе на Хаваите. Значи, не треба толку далеку да одиме кога за 4 часа сме на плажа со иста вода и со бел песок од морето.

На 15 јануари 2001 година полетав за Будимпешта и два дни бев сместен кај Тони, кој таму имаше мал стан под кирија. Целта на моето патување беше да купиме стан со две соби во делот на Будим, многу убаво место, за 90 илјади канадски долари, со план да направиме клиника за пресадување коса. Летото Мара отиде во Дебрецен да му готви на Тони, зашто тој требаше да ги положи унгарските испити за нострификација на романската диплома. Јас тогаш дознав од нашата амбасада дека во Отава се одржува франкофонска конференција, на која присуствува доста голема македонска делегација. Кога дознав дека шеф на делегацијата е Паскал Гилевски, кој во тоа време беше директор на Националната библиотека во Скопје, кој го владее многу добро францускиот јазик, веднаш го побарав во хотелот и заедно поминавме два многу убави дена во нашата градината и пливавме во базенот на нашата куќа. Паскал цел ден беше кај мене, а јас му готвев унгарска храна, додека навечер го враќав во хотелот каде што беа сместени другите членови на делегацијата. Расположението на целата делегација беше доста напнато, зашто тогаш – во 2001 година, се водеа борбите во Македонија и присутните од делегацијата не знаеја што се случува со нивните блиски роднини, иако Амбасадата секој ден им даваше информации.

Јас со унгарска авиокомпанија полетав со гратис-карта во прва класа од Торонто за Будимпешта и веднаш со воз отидов во Дебрецен, каде што беа Мара и Тони. Тој следниот ден во Будимпешта ги положи сите испити. Оттука ние заедно со Ѓорѓ и Ева со унгарски чартер лет

полетавме од Будимпешта до Мајорка и заедно бевме цели две недели. Нашите гости и Мара многу пати беа во Палма, а јас седев дома и секој ден пет пати дневно го слушав радио Дојче веле од Бон, следејќи ги борбените дејства и настани во Македонија. Во тоа време беа битките околу Арачиново. Но, во почетокот на јули се вративме дома, а на крајот на август преку Торонто пак заминавме за Будимпешта, каде што бевме сместени во хотелот „Мариот“. Формирав фирма со име „Атлантик – меѓународна клиника за пресадување коса“ и ангажирав еден архитект да го адаптира станот што го купив во ординација, додека ние заминавме за Мајорка.

На 11 септември 2001 година, додека пливав во базенот, Мара возбудено ме викна дома, зашто нешто лошо се случило во Њујорк. На почетокот гледајќи ТВ, не знаевме за што станува збор, но другите станари од соседните станови се согласија со мене дека има терористички напад на Њујорк. Кога тоа се потврди од ТВ, Мара почна да плаче, зашто синот Роберт работеше во германска банка која имаше седиште блиску до двете високи кули каде што удрија авионите на терористите. По 2 до 3 часа, Роберт се јави од Хјустон, САД, со порака да не се плашине, зашто тој е таму да потпише договор за нова експлоатација на нафта во име на германската банка. Но, од банката потоа му се јавиле да не го потпишува договорот. Така, Германците се откажаа од истражување на нафта, а Роберт кога се вратил во Њујорк, видел дека врз неговата зграда каде што била сместена германската банка со 40 ката паднале кулите со по 110 ката, така што ништо не останало од зградата. Така, над 100 илјади економисти кои работеле во кулите и во зградата со 40 ката, останале без работа. Поради тоа, ние моравме да го помагаме Роберт во Њујорк, кој е доста скап град. Тоа траеше близу една година, додека тој не најде друга работа во една американско-унгарска банка во Будимпешта.

Тогаш во Европа се искачија многу високо трошоците за стан и во Мајорка решивме станот да го продадеме, зашто само од трошоците за 3 месеци можевме да одиме на еднеделен одмор во Куба. Во Куба и во зима е лето, а во Мајорка од декември до мај не е така, додека не се стопли морето. Ние никогаш во тоа време не престојувавме во станот во Мајорка.

На 30 септември 2001 година, преку Барселона, полетавме за Рим, каде што Американската академија за естетска хирургија организира собир во хотелот „Холидеј ин“ во предградието на Рим. Таму бевме три дни и со метро одевме во центарот на градот. Шетајќи по градот, отидовме

да го видиме гробот на Свети Кирил во црквата Свети Климент, која ја најдовме со големи тешкотии. Гробот е сместен долу во подземјето и е многу скромен.

Кога сакав да платам влезница од по 10 евра за човек во Колосеумот, ми рекоа дека не треба, зашто таа недела влезот бил бесплатен. Попладнето се шетаваме по градот и на крајот пак, отидовме да ја видиме катедралата на Свети Петар, зашто од нејзината убавина човек никогаш не може да се насити.

Од Рим полетавме за Будимпешта и потпишав договор со една фирма за 6 недели да ми го преадаптираат станот во клиника, но тоа се случи дури по 6 месеци. Кога видов дека имаме проблем со фирмата која работеше на Клиниката, во ноември решив да учествувам на годишниот конгрес на унгарските пластичари што се одржуваше во хотелот „Термал“, во нашиот град Дебрецен. Конгресот траеше два дни и јас одржав предавање за пресадувањето коса со мини и микро техника. Забележав дека дури и колегите кои од мене научија да пресадуваат коса, не се радуваа што ќе отворам клиника во Будимпешта. На крајот имавме многу убава гала вечера и ми беше голема радост да се видам со колеги со кои пред 29 години заедно работевме. Голема радост ми беше кога професорот по гинекологија Лампие, кој ѝ помагал на Мара при породувањето на Роберт, ми рече дека слушнал од други колеги кои ме посетиле во Отава, дека сум станал познат естетски хирург во Канада. По Дебрецен, три дни престојувавме во „Мариот“ хотелот во Будимпешта, по што со унгарската авиокомпанија се вративме во Торонто.

Божик и Новата 2002 година ги поминавме во Варадеро, на Куба.

28.

ВТОРАТА СРЕДБА СО РОДНИНИТЕ ВО ОХРИД

28.

THE SECOND MEETING WITH MY RELATIVES IN OHRID

Носталгијата кон родниот крај, кон блиските и сè што ме правеше среќен во детските години, постојано и несвесно се надополнуваше со контактите што ги одржував со роднините и преку настојувањето во секоја пригода да се допишувам со нив, да се слушам по телефон, а особено во секоја пригода да се гледам со нив. Така си поставив задача да организирам средба со моите најблиски во мојата родна Македонија, во Охрид.

Затоа, на 31 јануари 2002 година, со сопругата заминавме за Форт Лаудерелд на Атлантскиот брег, на Флорида. Таму се одржуваше четиридневен Конгрес на Американската академија за естетска хирургија. Овој пат Конгресот не беше организиран во хотел „Сенчури плаза“ во Беверли хилс, туку во луксузниот хотел „Виндхам“ во Флорида. Јас ги посетував само предавањата околу прашањата за пресадувањето коса. Таму се видов со многу колеги од Европа, за кои Флорида е чудо преку зимата. Многу богати Европејци тука имаат куќи или станови. Хотелот имаше огромни базени, каде што се капевме преку цел ден.

Во март истата 2002 година решивме да одиме во Будимпешта, да видам како напредуваат градежните работи на просториите кои ги купив за формирање клиника за пресадување коса. Во Будимпешта цело време одев да купувам мебел и инструменти за Клиниката. Купив шпански мебел од Барселона и порачав операциона маса од Монтреал, како и ламба од Германија. По три дни престој во хотелот „Мариот“;

отидовме со воз во Дебрецен. Дома ме чекаше лоша вест. Петра која ми беше секретарка околу 10 години, ми рече дека има сериозна болест и ќе мора да оди на лекување шест месеци. Ме праша дали ќе ја чекам да се врати или, пак, ќе барам друга. Ѓ реков дека главно е да се излекува, а јас и Лин ќе ја чекаме со радост да ни се врати. Така, останав само со главната инструментарка, која беше многу добра и како медицинска сестра. Втората инструментарка пред неколку недели се откажа од работа поради второто породување. Таа ми рече дека може нема да се врати повторно на работа, туку ќе остане дома со двете мали деца. Тоа за мене беше прифатливо, затоа што тогаш оперирав само два дни во неделата, а таа присуствуваше на операциите. Лин ми помагаше, а другата ретко се вклучуваше за липосукција. Ми рече дека мора да побараме нова секретарка преку агенција. По два дни имавме нова секретарка, која беше постара од Петра и дури и подобра. Таа ни предложи, бидејќи имавме многу малку повици на телефон, да помага во операционата сала, зашто сите операции беа со локална анестезија, а медицинската сестра не треба да му седи над главата на пациентот. Лин се согласи и така продолживме шест месеци да работиме додека се врати Петра. Тогаш ѓ реков дека нема да имаме втора инструментарка, туку таа ќе го прави тоа што го правеше поранешната секретарка, која сакаше да остане постојано кај нас, но јас тоа не можев да го направам против Петра.

Дома оперирав само два дни во неделата, а три до четири месеци бев надвор од Отава. Сите соработници морав да ги плаќам, иако не бев таму и со нив не работев.

Во мај заврши уредувањето на клиниката во Будимпешта и можев да ја извршам првата трансплантација на коса.

По моето пристигнување во Будимпешта и сместувањето во хотелот „Мариот“, најдов кандидат за првата операција. Исто така, најдов и медицинска сестра и решив при првата операција да ми помага мојата главна инструментарка од Отава. И ветив дека ќе ѓ платам авион да дојде заедно со сопругот Норман и дека ќе ги сместам во хотелот „Мариот“. Пред неколку години, еден Американец ми рече да не плаќам толку многу за хотелот, туку да потпишам договор со „Мариот“ за поповолни цени. Така, наместо да плаќам 300 долари на ден за соба со две легла, ќе плаќам само 200 долари и ќе можам да го користам ресторанот на 9. кат, кој е само за оние што имаат потпишано договор со хотелот, односно и исхраната е вклопена во цената на изнајмената соба.

Така, потпишав договор со хотелот „Мариот“ во 2001 год. пред да

дојде Лин, мојата главна инструментарка со сопругот Норман. Јас ги чекав на аеродромот во Будимпешта и со такси дојдовме во хотелот „Мариот“, велејќи им дека тие се мои гости на една недела. До нивната соба беше ресторанот со тераса со преубав поглед кон Дунав и царската палата која сега е национална галерија на Унгарија. Веднаш ги донесов во ресторанот, каде што Норман со радост виде дека има секакви пијалаци и вина, но за него беше вистинско уживање данското пиво. Така, тие имаа можност да одат навечер и ноќе во ресторанот и да пијат што сакаат. Лин ми рече дека сопругот не еднаш преку ноќ одел по пиво во ресторанот. Се служеше појадок секое утро до 10 часот и топла вечера од 17 до 19 часот. Првиот ден ги донесов во Клиниката да ја видат, а јас и Лин се готвевме за првата операција за следниот ден. Меѓутоа, Норман излезе во градот и исчезна. Почнав да се плашам како ќе го најде хотелот „Мариот“. Лин ми кажа дека сè ќе биде во ред, зашто тој е газда на голем ресторан во Отава и дека оди да гледа ресторани во близина на хотелот „Мариот“.

Следниот ден со Лин и со мојата унгарска медицинска сестра успешно го извршивме првото пресадување коса во Клиниката, која беше единствена во тоа време во Источна Европа. Исто така, пристигна Мара од Канада и гостите ги запознавме со Будимпешта, а ги донесовме во прочуениот ресторан „Гундел“ со „шведска маса“.

Читав во едно списание во САД дека „Гундел“ е најдобар ресторан источно од Париз. Нашите гости беа многу благодарни од храната и од услугата. Секоја недела таму одат на ручек само богати Унгарци и дипломати, но и владата кога има гости ги носи тука за ручек или вечера. Во холот на ресторанот можеш да видиш фотографии од многу познати личности низ светот, што биле гости на „Гундел“. Ресторанот го отворил Гундел, кој дошол од Париз во Будимпешта пред 100 години, каде што бил готвач. Сега газдата на ресторанот има фирма за убавина со познатото име „Естер Лаудер“, која има унгарско потекло и има дуќани низ целиот свет. Ресторанот го купиле во 1995 година и вложиле 10 милиони евра во двегодишна реконструкција направена од позната италијанска фирма, а свечено е отворен во 1997 година. Внатре има уметнички слики од познати уметници кои чинат и еден милион долари.

Благодарение на информациите за договорот со хотелот „Мариот“ оттогаш секоја година престојувавме од 20 до 40 дена, а поради одличната храна ретко одиме да ручаме или да вечераме во некој друг ресторан, што ги има многу во прекрасната Будимпешта. „Мариот“ беше изграден

во 1969 година од државни пари, а името му беше „Дуна“. По неколку години, името му се промени во „Дуна Интерконтинентал“, а потоа дојде „Мариот“. Сите соби имаат поглед кон Дунав и дел од градот Будим. Јас, по 2000-та година, ако сум во Будимпешта, освен ретко кога сум сместен во хотел „Термал“ на островот Маргарета, секогаш престојувам како гостин во „Мариот“. Последниве години сум гостин во „Мариот“ од 30 до 50 ноќевања годишно. Кога еднаш престојувавме во хотел „Мариот“, мојот пријател д-р Густав Гулас нè покани на вечера во неговиот стан во најубавото место во Будим, на ридот на розите. Името покажува какво место е тој дел на Будим. Пред Втората светска војна, богатите Унгарци таму си изградиле големи вили, не една или две, туку цел розов рид е со такви големи вили, некои дури на два или три ката.

Но, по 1945 година, таму живееле раководители на Унгарската партија или членови на владата. Најмногу од сопствениците на вилите пред војната се иселиле од Унгарија, главно во САД или во Швајцарија, а многу од нив биле убиени од германските нацисти. И сега кога сум во Будимпешта, кога ќе ја завршам работата во Клиниката која е изградена на почетокот на ридот на розите, се поткачувам кон ридот и ги гледам вилите, зашто такви вили не можам да видам во Отава.

Сопругата на Густав, Габриела, работеше како педијатар, а живееја во многу убав стан, кои тие си го уредиле по купувањето по свој вкус. Габриела и нејзината мајка, која живееше во друг стан во близината, ни подготвија навистина многу добра унгарска вечера. Од терасата на станот се простира многу убав поглед кон Будим и кон Пешта. Нашите пријатели ни рекоа дека недалеку од нив се продава еден стан на првиот кат, ако сакаме да го купиме. Отидовме да го видиме, но газдата не беше дома. Во Мајорка почнавме да мислиме дека тоа не е добро решение, зашто од ридот на розите ќе ни треба кола да одиме во центарот на градот, а таму е многу тешко да најдеме паркинг простор. Можеби тоа беше причината што нашите пријатели си имаа купено стан за на стари години малку подолу, на почетокот на ридот, каде што имаше метро да те однесе за 10 минути до хотелот „Мариот“. Нашето пријателство со Густав почна во 1987 година, кога во болницата каде што работеше тој, ја извршивме првата липосукција не само во Унгарија, туку и во целиот т.н. социјалистички блок држави. На почетокот од јуни полетавме од Будимпешта за Мајорка, каде што останавме цел месец, од кои две недели со Ѓорѓ и Ева.

Летото работев дома, а во август 2002 година пак полетавме за

Будимпешта преку Амстердам, зашто унгарската авиокомпанија престана да ја одржува таа линија од Торонто за Будимпешта. Јас веќе забележав дека унгарската авиокомпанија има финансиски проблеми, зашто при последниот лет со нив во Торонто ми рекоа дека не можат веќе да нè возат во прва класа и затоа мора да купиме билети за туристичка класа. Им кажав дека ние плативме екстра 400 долари за да летаме до Торонто, а да продолжиме за Будимпешта со унгарската авиокомпанија. Немаше друг начин, туку патувавме за Будимпешта со туристичка класа и тогаш решив во иднина да одиме со автобус во Монреал, а оттаму да патуваме за Европа.

Во Будимпешта се видов со двајца мои пријатели, некогашните деца-прогонети од родниот крај Васил Симовски и Коста Андреов. Тие двајцата уште на почетокот на 90-тите години почнаа да го издаваат списанието „Македонски извор“ со моја финансиска помош. Кога сум во Будимпешта, многу пати ги поканувам на ручек или вечера во престижните ресторани близу до хотелот „Мариот“, како „Апостолок“ и „Вигадо“. Сега и двајцата се во пензија, а Васил има проблеми со здравјето. Ми беше голема радост во минатото кога Васил доаѓаше на посета кај родителите во Торонто, Онтарио, да го поканам на два пати да ни биде гостин во Отава, на неколку дена.

Во Клиниката имав само една операција, па со чартер полетавме до Мајорка, и таму останавме до крајот на септември 2002 год. По враќањето во Будимпешта, решивме да земеме рент-а-кар и да одам на Годишниот конгрес на унгарските пластичари во селото Залакарош, кое е близу до езерото Балатон. Во времето на социјализмот, во ова село немаше ниеден хотел, но сега, поради топлата минерална вода, се изградија неколку нови хотели. Конгресот беше организиран во хотелот „Термал“, но кога ние стигнавме, ни рекоа тој завршил пред кратко време. Така, решивме да ноќеваме во хотелот, заедно со синот Роберт, кој тогаш почна да работи за една американско-унгарска банка во Будимпешта.

Јас во летото на 2002 год. прочитав во еден унгарски економски весник дека оваа банка бара економист со економска и со рударска инженерска диплома и со познавање на англискиот јазик. Мислев дека тоа ќе биде од интерес за Роберт, кој блиску една година во Њујорк е без работа и му го пратив огласот – конкурсот на банката. Тие брзо му одговорија преку електронска пошта и го поканија на интервју во хотелот „Хилтон“ во Будимпешта. Банката се радуваше што имаат стручњак кој има опити од Торонто и Њујорк, и покрај унгарски, зборува англиски и француски

јазик. Прва задача што ја доби – беше продажбата на тутунскиот комбинат во родниот град Дебрецен.

Со кола заминавме за езерото Балатон да го посетиме познатото чудо на светот, термалното езеро со топла вода по име Хевиз. На патот, нè запре полиција и ни побара документи од нас и од колата. Им реков дека сите документи за колата ги имам во хотелот и ќе треба да одам да ги земам. Со тешкотии, но со разбирање полицијата нè остави да продолжиме кон езерото, односно Хевиз, но не како што ние го видовме кога живеевме во Унгарија. Сега имаше многу хотели, особено исполнето со германски туристи, а преку зима многу германски пензионери престојуваа поради ниската цена за нив и поради топлата и лековита вода. Купивме билет да влеземе во Езерото на неколку часа и плативме 100 пати повеќе отколку кога плаќавме кога живееме во Унгарија. По Хевиз, посетивме една од најпознатите палати во Унгарија – Балатонкестхел, која беше изградена пред 150 години за еден богат Унгарец, кој ги поседувал сите ниви на таа територија. Сега е музеј. Од Балатон, по ручекот се вративме во хотелот „Мариот“ во Будимпешта, каде што останавме три дни, по што се вративме дома во Отава.

На крајот на октомври, во познатиот хотел „Валдорф асторија“ во Њујорк, беше организиран годишниот конгрес на Меѓународното здружение на хирурзи за пресадување коса и тоа беше можност да се видам со многу мои пријатели и колеги, со кои во 1993 година во Далас во САД го формиравме Здружението. Тоа е единствено такво Здружение за пресадување коса во целиот свет и издава месечно списание кое се занимава ексклузивно само со прашањата за пресадување коса. Хотелот е огромен, но за нас имаше резервирани сали за Конгресот. Секоја вечер се дружевме не само ние туку и нашите сопруги, зашто тие подобро се познаваа меѓу себе, а додека ние бевме по цел ден на состанок, тие се обединија и за нив секогаш организаторот имаше специјална програма. За Мара понекогаш беше проблем што кога ќе ја побараше поранешната сопруга од некој колега, тој ја претставуваше новата, која најчесто беше многу помлада. Дури, еден конзервативен колега ми предложи, смеејќи се, да формираме група од оние колеги кои уште се со првите сопруги. Вистина, реткост беше да се најде пар од нашата професија кој 40 до 50 години е заедно во брак.

На 15 ноември пак заминавме за Будимпешта и поминавме три дни во хотелот „Мариот“, додека јас извршив 2 операции, а оттаму на неколку денови отидовме во нашиот стан во Дебрецен, пред да се вратиме дома, во Отава.

Во Отава снег падна само неколку денови пред Божик во 2002 година. Кога ние заминавме за Доминиканската Република, многумина мислеа дека ќе имаат бел празник за Новата 2003 година, но нивните надежи се остварија на 23 декември, кога падна доста снег и така сите имаа бел Божик во Отава.

Прво патување во новата 2003 година ни беше од Монреал до Будимпешта. Бевме сместени во хотелот „Мариот“, а јас имав две–три операции што ми ги покриваа трошоците за патувањето. На неколку денови, исто така, отидовме во Дебрецен и, како и секогаш, им бевме гости за вечера на Ева и Ѓорѓи.

Кога се вративме дома по неколку недели во март, тргнавме на пат за Варадеро на Куба. По многу години, решивме со група да ја посетиме Хавана и да видиме како е сега во градот. Јас тогаш разбирав доста добро шпански, поради честиот престој што го имавме во нашиот стан во Мајорка, но ниту од собарките ниту од келнерите не можев да добијам информации за ситуацијата во Куба, освен што знаевме дека се на купони и дека само со долари може да купува во одделни дуќани.

Тогаш ми дојде на ум Фидел Кастро, кој во 1967 година беше во посета на Будимпешта и се прошета по улицата „Ваџи“ и на унгарската ТВ рече дека и Куба ќе стигне таму каде што е Унгарија, и тоа многу брзо. Дуќаните во Будимпешта не беа полни со стока како во Виена, но не можев да ги споредувам со тие на Куба во 2003 година.

Прв пат во автобусот водачот почна да ни кажува какви тешкотии имаат и ни рече дека, ако сега автобусот удри на пример кокошка на патот, полицајците ќе се тепаат кој да ја однесе дома. Кога прашавме како така сè е зелено и зиме и лете, а надвор шетаат крави, овци или кози, но не смееш да ги молзеш, иако нема млеко, зашто тоа се добива само со купони – возачот ни рече дека тоа го прават фармерите и така сакаат да го соборат режимот на Кастро.

Во Хавана видовме неколку фасадирани згради и ништо повеќе и овде-онде некој ресторан и кафеана што примаа само валути. Имаше многу книжарници полни со книги од Фидел Кастро, Че Гевара, од Маркс и Ленин. Во градот можеше да видиш стари американски коли, кои во САД се веќе антика и овде-онде неколку нови коли од марката „лада“. Никој не можел да купи нова кола, зашто само државата решавала кој ќе добие кола и како. Не знам дали тој млад водич уште работи во туризмот, или пак сега е на друго место или е в затвор, но како и да е, тој со цинизам зборуваше за режимот на Кастро.

Дотогаш имавме одено во Куба, почнувајќи од 1980 година, над 40 пати, а само тоа момче ни кажа отворено нешто за кубанската сиромаштија. Варадеро е остров и таму само туристите живеат во хотели, додека ние не ги знаевме проблемите на народот на Куба, колку долго време ги имаат. Јас бев голем пријател на Револуцијата и кога сум таму плаќав да ми ја свират песната за другарот Че Гевара каде што неговите фотографии можеа да се видат насекаде, од улиците до поткошулите што се носат. Но, по Киев, кога почнав да мислам што е тоа што гледам тука, решив да си одам и сега со симпатија ги гледав како се мачат Кубанците и секогаш ѝ давав на собарката за кафе по 10 долари. Во Плаза де Оро, кога ќе нè видеа – нè бакнуваа како да сме им роднини. За Божик им давав по 20 долари бакшиш, а таму толку беше месечната плата.

На крајот на мај отидовме во Будимпешта и се сместивме во хотелот „Мариот“ на неколку денови, каде што имав две операции и учествував на унгарскиот собир на пластичарите, организиран од мојот пријател д-р Густав Гулас, кој тогаш беше претседател на Асоцијацијата на европските пластичари. Беше многу добар за реконструкција на градите по операција од рак. Беше врвен хирург и заедно извршивме неколку пресадувања на коса, а ми беше гостин една недела во Отава. Тој не сакаше сам да пресадува коса, на крајот за да се откаже од таа операција. Искрено речено, мене ми претставуваше поголема радост да се видам со многу мои пријатели отколку да учествувам на предавањето, зашто јас се готвев со моето пензионирање да ја затворам клиниката во Отава во наредните две-три години.

Тогаш во хотелот „Мариот“ ме побара една новинарка од списанието „Будапешт бизнис журнал“ (Budapest Business Journal), кое ја покриваше големата бизнис група и за странци-бизнисмени што работеа и живеела во Будимпешта. Списанието напиша дека Атлантик-клиниката е единствена во централна и источна Европа која е специјализирана за пресадување коса. Во списанието поместија и моја фотографија. Уредникот на списанието за мене слушнал од синот Роберт, кој работеше во тоа време во една унгарско-американска банка. Неговата плата беше многу помала од онаа во Њујорк, но сепак си работеше на својата струка и чекаше ако во Северна Америка некоја банка побара стручњак како него – да се вработи. Таму работеше само две години, но бидејќи Будимпешта многу му се допаѓаше, велеше дека кога ќе оди во пензија – планира тука да купи куќа или стан. По Будимпешта, доби добра работа како заменик-претседател на банка во Торонто, но оттаму Русите го повикаа да стане

директор на Одделот за метали во една банка во Москва.

Пред да тргнеме за Мајорка, мојата секретарка Линда рече дека ме бараат мои соученици од класата на Факултетот по физичко воспитание што дипломиравме во 1959 година. Јас со нив дотогаш немав никакви контакти, а тие, пак, воопшто не знаеја што се има случено со мене. Му свонев на организаторот, кој ми рече дека по два дни ќе имаат заеднички ручек по повод 45-годишнината од дипломирањето и дека многу сакаат и ние да бидеме со нив. Му реков дека имаме резервација во хотелот „Мариот“ само за уште еден ден, но ќе сторам сè да останам во хотелот до денот по ручекот. Јас во „Мариот“ се чувствував како да сум дома, зашто трошев огромни пари од 1982 година па наваму. Во хотелот, на мојата сопруга Мара ѝ рекоа дека за нас нема проблем, дека можеме да останеме...

На ручекот со моите соученици секој мораше да каже нешто за својот живот, зашто и тие сега првпат се гледаа по 45 години. Ме замолија и јас да кажам иако бев краток, не сакаа да веруваат каков успешен хирург сум станал и дека сум на високо светско ниво. На крајот, им реков дека јас плаќам за средбата, но ми одговорија дека парите претходно биле собрани и дека сè е платено. Тогаш порачав 10 шишиња шампањско вино и сите се согласија...

Од Будимпешта, по долго патување преку Рим и Барселона, стигнавме во Мајорка. Тогаш бев на патување низ Европа со нашите многу добри пријатели од Словачка, кои ни беа наши соседи во Отава. Многу пати одевме кај нив на вечера, а и тие кај нас. Јан работеше како научник за јајца и имаше светско име на ова поле, додека Ева, неговата сопруга, работеше во библиотека. Тие решиле да се одделат од групата во Мајорка и да ни бидат наши гости за три дни. Јас зедев рент-а-кар и ги чекав на аеродромот.

Поминавме три незаборавни дена во Илетас, ги однесовме на вечера и на програма во Касиното во Магалув, а имавме вечера со лосос кај „Адам и Ева“. Нашите гости ги донесовме во Валдамоза да го видат прочуеното туристичко гратче на врвот на ниската планина на Мајорка. Таму имавме ручек и го видовме манастирот каде што Шопен ја поминал 1848 година со пријателка. Штом тие си заминаа, ни стигнаа нашите постојани гости Ѓорг и Ева, кои тогаш го празнувале нивниот 10-годишен престој кај нас откога првпат ни беа гости во 1993 година. Многу други пријатели нè прашаа како можеме да имаме гости толку долги години, што им одговарав дека тие не ни се гости, туку тие се наши браќа и сестри, и со

радост ги чекаме кога ќе пристигнат кај нас.

Цело лето работев дома, а кон средината на август 2003 год. ми се јави по телефон И.Х. ќерката на Тед од Лос Анџелес и ми кажа дека татко ѝ е многу болен и можеби ќе умре. Тогаш Тед имаше над 90 години.

Решивме со Мара веднаш да полетаме за Беверли хилс, каде што Тед живеше. Тој многу се израдува кога дознал дека сме на пат да го посетиме. Со такси отидовме кај него. Интересно, недалеку од Сенчури плаза, каде што се организираа годишните конгреси на Американската академија за естетска хирургија, имаше еден парк ограден однадвор, а внатре се гледаа мали куќи. Секоја куќа имаше приземје, а паркиралиштето беше општо за целата населба. Секој си влегуваше во својот стан од паркиралиштето.

Со голема радост нè дочекаа Тед и И.Х. и му кажав дека луѓето од обезбедувањето не сакаа да нè остават да влеземе внатре. Тед ми кажа дека него го прашале и дека тој им дал дозвола да нè остават да влеземе. Тој имаше многубројни соби и живееше како милионер, и навистина беше милионер. По неколку часа, му реков дека ќе одиме во Сенчури плаза во хотелот, но двајцата ни рекоа дека нема разговор – на 9. кат веќе е подготвена собата за нас.

Зградата беше многу блиску до куќата на Тед. Навистина многу убав стан имаше И.Х., со прекрасен поглед кон Холивуд. Следниот ден, по појадокот, отидовме да го видиме Тед, а за ручек И.Х. нè однесе во еден од многубројните клубови каде што татко ѝ беше член. Таму имавме многу пријатен ручек. Но, тоа беше прв ручек без да биде Тед со нас. По ручекот, пак отидовме кај Тед, кој цело време лежеше во креветот, но не ми беше кажал каква болест има. Последниот ден од нашиот престој, по појадокот, отидовме да се простиме со Тед, а кога Мара го бакна, тој почна да плаче. Како да знаеше дека другпат веќе нема да се видиме. Така се простивме со нашиот голем пријател, со кој се познававме и прекрасно се дружевме над 15 години.

Во септември 2003 година, пак, преку Будимпешта отидовме во Мајорка. Тогаш сестра ѝ на Мара, Ева, ни беше гостинка две недели. Во сабота и недела, како и порано, задолжително одевме во „Адам и Ева“, каде што ја молев Ева да јаде лосос со нас, но таа одбиваше и порачуваше виенска шницла.

На крајот решивме да го продадеме станот, зашто трошоците секоја година се зголемуваа сè повеќе, а таа година мораше да платиме екстра три илјади евра за реконструкција на базенот. Отидов во фирмата од каде што го купивме. На Диего му реков дека немам копии кај мене од

договорот за купопродажбата во 1989 година, а тој ми врати дека тоа не е проблем. Кога ми го даде, тогаш јас веќе доста разбирав шпански и му велам што е тоа, ние плативме за станот 14,5 милиони пезети, а тука пишува само 8,5 милиони. Ми одговори дека така било во Шпанија, за да не се плаќа повеќе данок. Кога тоа му го кажав на Роџер, тој ми рече дека можеби било така тогаш, но сега со еврото состојбата е сменета. Роџер уште ми рече дека ако го продадам станот, ќе мора да платам данок за тие пари што ги спечаливме од 8,5 до 14,5 милиони, зашто така пишува во купопродажниот договор.

Не знаевме што да правиме, па го замолив станот да го продава, но по можност јас да не загубам пари, иако на хартија го купив само за 8,5 милиони. Претходниот газда од Лондон побарал така да биде за да не плаќа тој данок на 6 милиони пезети. Тој го купил станот за само 7 милиони пред 4 години како нов – и така платил данок само од 7 до 8,5 милиони. Иако имавме двајца адвокати – од Мајорка и од Отава – никој не го бранеше нашиот интерес. Во Отава се плашев од мојот индиски адвокат, зашто поради измама му ги зедаа дипломата и лиценцата во Онтарио, поради што тој се исели да работи во Ванкувер.

Од Мајорка заминавме за Будимпешта, каде што јас имав неколку закажани операции за пресадување коса. Целата година, дури до крајот на мојата работа во Будимпешта, не плаќав данок, зашто толку многу илјади долари вложив да го променам станот во клиника. Бидејќи имав покана од д-р Гал на 5 и 6 октомври да одржам предавања во градот Гионгиос, со Ѓорѓи и Ева со нивната кола од хотелот „Мариот“ отидовме до градот кој беше оддалечен 60 km на Годишниот конгрес на унгарските хирурзи од секцијата на Северна Унгарија. На оваа секција долги години Ѓорѓи беше претседател, сè додека не стана претседател на Унгарското здружение за хирурзи. Конгресот беше организиран од д-р Иштван Гал. Ми беше задоволство и радост да се видам со него и со неговата сопруга Ева, зашто во далечната 1964/65 година и двајцата беа студенти во мојата група по анатомија. Иштван сега беше главен хирург во градот Гионгиос на падините на највисоката унгарска планина Кикеш, каде што јас бев лекуван во 1951 година.

Конгресот траеше два дни и почнавме со супер прием, на кој се служеше најкусна унгарска храна и пијалаци. За мене и за Мара беше вистинска радост, па одевме од маса до маса да се поздравиме со моите поранешни колеги и пријатели. Сите бевме сместени во хотелот „Авар“ недалеку од градот, на почетокот од планината. Не еднаш гледав кон

врвот на Кикеш, кој е само 1 014 метри висок, зашто таму се излекував од болеста, но и целосно ми се смени кариерата. „Ех Кикеш, Кикеш, ти благодарам што стори за мене“.

Следниот ден јас предавав за ролјата на липосукцијата пред генералните хирурзи. Оттаму со колата на Ѓорѓ тргнавме за градот Егер, кој е сместен на другата страна од планината Кикеш. Реонот Егер е познат по добро унгарско вино и е полн со винарници, како нашиот Тиквеш. Во овој град во минатото имало големи борби меѓу Унгарците и Турците, а на крајот Унгарците се бранеле само со врела вода, која од тврдината ја истурале врз Турците. Многу е пишувано за оваа битка, тој е најсеверниот град до каде што стапнале Турците. Ние не отидовме да ја видиме огромната базилика, зашто сите веќе ја имавме видено. По кафето, тргнавме за Дебрецен преку пустината Хортобаг за да отидеме кај наши пријатели за вечера. Со воз стигнавме до Будимпешта и до хотелот „Мариот“, каде што во мојата клиника за три дни имав две операции. По ова, пак, преку Амстердам и Монтреал, се вративме дома.

На 21 ноември 2003 година стигнавме порано во хотелот „Мариот“, а јас имав четири пресадувања на коса, со што ни се овозможи да престојваме во Будимпешта цела недела и да гледаме претстава во прекрасната унгарска опера, која е една од најубавите во светот. Претставата беше операта „Аида“, која на Мара и мене многу ни се допаѓа. Јас додека се среќавав со пријатели, Мара одеше од книжарница во книжарница и ги купуваше најновите изданија од унгарската литература.

Божик и Новата 2004 година ги празнувавме во Варадери, на Куба. Водата во морето беше како и воздухот 26°C, но сега од двете недели престој, едната беше врнежлива.

Во новата 2004 година почнавме со присуство на Конгресот на Американската академија за естетска хирургија, што се одржуваше во јануари во Холивуд на Флорида. Јас само ги посетив предавањата посветени на пресадувањето коса последниот ден, додека со Мара и со пријателите се шетаваме крај морето.

Во 2004 година, по две до три недели работа, полетавме во Форт Паудердел на Флорида, од каде што тргнавме на еднонеделно патување со најголемиот брод на светот со име „Војажер оф д'си“ (Voyager of the sea).

Канадската комора на лекари организира Конгрес на бродот, а темата беше „Инфекција“. За сопругите на патувањето беше предвидено да не се плаќа данок на државата од трошоците на патот. Меѓу другото, беше организирано и предавање на тема за менаџирањето на ординациите. И

двете предавања беа само еднаш и попладне.

За да влезеш во бродот, требаше да се помине преку многу контроли. За таа цел, веднаш ни правеа фотографија, која ни висеше на вратот за цело време на патувањето. По сместувањето во кабината и вечерата во еден од многубројните ресторани, со бродот тргнавме преку ноќ за Бахамите, каде што до пристигнувањето не застанавме. По два дни стигнавме на островот Гранд Каиман, или Голем Каиман, кој е мал остров и полн само со банки. Од улица во улица, само банки. Таму за еден ден пристигнуваат над една милијарда долари, а оттаму каде одат – никој не можеше да ни каже. Сите знаевме дека второто име му е Остров за перење пари.

Оттаму стигнавме во малата држава Белизе и решивме да одиме со група во џунглата. Најинтересни беа птиците. Човек не може да наслика таква убавина. Сè можам да верувам во еволуцијата, но постојано мојот професор и пријател Ѓорѓи го прашував како е можна таква убавина, како некој уметник да ги насликал – не еден, туку стотици видови птици, поубави една од друга. Сите острови на Карибите се полни со такви птици. Ѓорѓи ми зборуваше дека преку еволуцијата машкиот пол станува поубав за да има партнер, на што прашував како може машкиот пол на пандата да реши дали ќе има црна боја околу очите? Како може да ја смени ДНК за да изгледа поубав – кое е прво, јајцето или пилето? Одговорот сè уште го чекам.

Јас вежбав на горниот кат на бродот, кој имаше многу базени и патеки за трчање. Кога трчав, како да се гледав дека трча прогонето дете од 1948 година. Во Канада, како прв македонски лекар со романска диплома, дошол д-р Димитрис Михалидис. Тој со сопругата, исто така, беа патници на бродот. Димитрис беше во нашата куќа со другите македонски лекари во 1990 година, кога го основавме Македонско-канадското лекарско друштво. По Белизе, бродот нè донесе на еден мексикански остров на Карипското Море каде што излеговме, но не видовме ништо интересно. Од бродот во Флорида не можеше да се излезе – требаше да се плати екстра цена, која беше околу 200 долари – за оние кои нè послужуваа на бродот.

Во март решив да му пишам писмо на Тони Блер, барајќи од него, како светска влијателна личност, да даде помош и поддршка за нашето уставно име. Јас знаев дека на крајот на декември следната година ќе се дискутира дали Македонија да стане кандидат за член на ЕУ. Во тоа време претседавач на ЕУ требаше да биде Велика Британија. Моето писмо до Тони Блер беше цела страница со аргументи зашто Република

Македонија мора да стане кандидат, кога неговата влада ќе претседава со ЕУ. Тој лично во април ми одговори, со тоа што ми кажа дека ќе го помни моето барање.

На почетокот од април повторно бевме гости на хотелот „Мариот“ во Будимпешта, каде што јас во мојата клиника за една недела извршив пет пресадувања коса, а почнаа да ми доаѓаат лекари кои ги оперирав за половина цена. Од Будимпешта на четири денови отидовме во нашиот стан во Дебрецен и се видовме со драгите пријатели.

На крајот на април, по една недела, повторно полетавме за Варадерио и бевме гости на хотелот „Плаја де оро“. Италијанскиот директор и неговата сопруга како артисти нè забавуваа секоја вечер.

Исто така, на крајот од мај 2004 година стигнавме во Будимпешта и отседнавме во хотелот „Мариот“ и тогаш во мојата клиника имав две операции, а потоа со чартер авион полетавме за Мајорка.

Последната недела на јуни и првата недела од јули ги поминавме во Илитас со Ѓорѓи и Ева, играјќи карти и редовно секоја сабота и недела вечеравме во „Адам и Ева“, јадејќи вкусен лосос. Нашите гости по Мајорка отидоа на одмор на езерото Балатон, каде што имаа куќа, кажувајќи ни дека сега Балатон е поскап од Мајорка. За време на социјализмот таму се сретнуваа источните и западните Германци, зашто источните не можеа да одат на одмор во западните земји и тогаш Балатон беше доста евтин. Ние останавме таму уште една недела и преку Будимпешта се вративме дома.

Јас работев дома неколку недели и почнав да се подготвувам за мојата средба со роднините во хотелот „Палас“ во Охрид. Постојано ја молев Мара, дури еднаш и напишав на ѕидот „Многу те молам, дојди со мене во Охрид“. Таа, пак, ниту ме однесе ниту ме чекаше на аеродромот.

Така, во јули сам заминав за Будимпешта, од каде што го продолжив патот со авион до Скопје. Во Скопје ме чекаше мојот таксист Ѓоран, кој ме одвезе до Охрид, истиот ден кога стигнаа и моите роднини, сестра ми Тана со зет ми Васил и нивната ќерка Цана со сопругот Лефтери и ќерката Параскеви од Загоричани. Исто така, прв пат ми беа гости мојот прв братучед Харила со сопругата Деспина и сестра му Милка со сопругот Ристо.

Од Пловдив, со кола, стигнаа мојот братучед Спасе и неговата сопруга Лена. Од Скопје гостин ми беше Калина, ќерката на мојот братучед Михали, кој, за жал, беше починат. Михали ми беше многу блиску до душата не само како прв братучед – неговата мајка и мојот татко Методи

беа брат и сестра и тој заедно се борел со моите браќа како партизан на ДАГ.

За среќа, братучедот Михали во војната останал жив, но на средбата беше веќе починат. Хотелот, пак, како да немаше газда и храната беше недоволна и невкусна, но јас решив да се собереме во Охрид, зашто хотелот „Палас“ е во центарот на градот, од каде што можевме да се шетаме низ градот и да ги посетуваме многубројните кафеани. Тоа го правевме секој ден.

Јас во Отава имав напишано писмо до претседателот Бранко Црвенковски, со намера да му го дадам кога ќе бидам во Македонија. Пред хотелот „Палас“ го видов Тито Петковски како пие кафе, а со него се запознав кога тој беше во посета на Отава и Торонто како претседател на Македонскиот парламент. Во писмото имав напишано за територијалната поделба на Македонија. Тито ми рече дека со задоволство ќе му го даде писмото на претседателот Црвенковски. Од Охрид сите си отидовме дома, а мене и Калина до Скопје нè однесоа Спасе и Лена.

Дома во Отава стигнав по полноќ, со такси, и Мара ниту ми рече „Добредојде“ ниту ми проговори.

Од 11 до 15 август 2004 година учествувавме на Годишниот конгрес на Меѓународното здружение на хирурзите за трансплантација на коса во Ванкувер. Седиштето беше во хотелот Вестин во центарот на градот, крај брегот на морето. Јас платив 400 долари за да го посетам д-р Вонг, од кинеско потекло, кој порано беше општ лекар, но сега многумина од нас него го сметавме за најдобар во светот за пресадување коса. Тој тогаш за една операција наплатуваше 25 илјади долари. Сите негови помошници беа од кинеско потекло и тој тоа го имаше напишано во списанието на нашето друштво – дека најдобри помошници-техничари се младите кинески девојки кои не мора да бидат медицински сестри, туку подобри може да бидат ако се дури и келнерки. Тие се најбрзи во работата што се бара...

Еден ден со Мара решивме да пиеме кафе во една кафеана во центарот на Ванкувер и се чудевме можеби десетина минути зошто сите што се шетаа пред кафеаната се од кинеско потекло, ниеден не е Европеец.

Кога дојдов дома, порачав два микроскопа, за да почнам да ја употребувам техниката на д-р Вонг при пресадувањето коса, но за тоа не дојде време, зашто во Отава се готвев да ја затворам клиниката, а во Будимпешта не можев да држам постојано шест до осум млади девојки првин да се обучат, а потоа да употребуваат микроскоп при

пресадувањето коса. Ретко бев во Будимпешта и немав можност да ги плаќам девојките кога не сум таму.

Во септември, со авион, од Монреал преку Париз отидовме во Мајорка и таму бевме до почетокот на октомври. Го посетив Диего и го прашав што вести има за продавањето на станот. Ми рече дека народот нема пари, но ќе се обиде да го понуди и преку интернет. Кога бевме на аеродромот во Палма де Мајорка, ми се јави Диего и ми кажа дека некој сакал да го купи станот под услов да ја намалам цената за една третина. Му реков ни збор не станува за намалување на цената, зашто ќе треба да платам данок од 8,5 милиони пезети па нагоре, а не од 14,5 милиони пезети, колку што јас го купив. Тогаш се договоривме да го посетам во јуни следната година. Во Париз учествував на еден конгрес за естетска хирургија, но ретко ги посетував предавањата во хотел „Нико“. Времето со Мара го искористивме за да се шетаме во центарот на градот. Од убавините на Париз никогаш не е доста.

Не знам дали по 100 години туристите кои ќе го посетуваат Дубаи или Абу Даби ќе сакаат по вторпат да одат да ги видат стокатниците изградени од стакло и челик. Се чудам сега и во Скопје некои архитекти сакаат да градиме како во Дубаи, а не како во Париз. Од Париз заминавме за Будимпешта, каде што имав неколку операции.

Божик и Новата 2005 година пак ги празнувавме во Варадеро на Куба.

29.

ПРОСЛАВА НА НАШИОТ РОДЕНДЕН НА БРОД ПО МЕДИТЕРАНОТ

29.

THE CELEBRATION OF OUR BIRTHDAY ON CRUISE ACROSS THE MEDITERRANEAN SEA

На крајот на февруари 2005 година пак бевме гости во хотелот „Мариот“ во Будимпешта, кога јас во нашата клиника во овој град, извршив неколку пресадувања на коса. Оттаму отидовме во Дебрецен, од каде што решивме да одиме во посета на Атина.

Купивме карти од унгарската компанија и стигнавме во Атина на новиот аеродром „Елефтерос Венизелос“, кој е доста голем и со центарот на градот е поврзан со метро. Кога излеговме од метрото, зедевме такси и појдовме во хотелот кој беше многу блиску, а ние претходно имавме резервација уште од Унгарија. Таму бевме само четири денови, што ни минаа во шетање по градот. Забележавме дека во Атина беше постудено отколку во Дебрецен, но, за среќа, имавме со нас канадски зимски палта. Првин отидовме да го посетиме Акропол, каде што поминавме неколку часа. За да го посетиш Акропол мора да купиш влезница уште долу од ридот, која тогаш чинеше околу 10 долари.

Се гледаше дека на Акропол има доста активности за реставрација на Пантеон и на другите згради. Кога завршивме со оваа посета, отидовме да го видиме стадионот каде што се организирале првите олимписки игри во 1896 година. Внатре не можеше да влеземе, но стадионот беше отворен од едната страна и се гледаше како изгледа и колку мермер е употребен.

Недалеку од стадионот го видов хотелот „Мариот“, но јас тогаш не

знаев за него. Оттаму го посетивме туристичкото место Плака, кое е многу блиску до Акропол, каде што има разни ресторани. Седнавме во еден ресторан и порачавме грчка храна, а кога платив со канадска картичка, келнерот ме праша од каде знам грчки. Му реков дека тука сум роден. Во кое место, ме праша, а кога му кажав во Костур, дојде крај на нашиот разговор, на неговата професионална љубезност исчезна.

Пративме разгледници до Скопје со името РМ и тие стигнале без никаков проблем. Следниот ден го видовме Парламентот еднадвор и отидовме да пиеме кафе на познатиот плоштад Колонаки, недалеку оттука. Тогаш времето не беше толку студено и јас порачав кафе за Мара и за мене. Кога сакав да платам, келнерот ѝ ја даде сметката на Мара, таа да плати. Таа се зачуди и не разбра што е тоа! Јас ја зедев сметката од Мара и платив. Во хотелот, кога Мара праша зашто така ѝ направил келнерот, ѝ рекле дека во Колонаки кога стари жени носат млади мажи, тогаш жените плаќаат...

Оттогаш, многу пати се шегував со Мара да ме носи во Колонаки, зашто таму мислат дека сум младо момче, иако сум точно 5 години постар од неа.

Исто така, еднадвор го видовме и познатиот хотел „Гранд Британи“, за кого имав читано многу, меѓу другото и во мемоарите на Черчил. Тој опишува како на Божик 1944 година било планирано да ноќева во овој хотел, но Англичаните откога дознале дека хотелот е миниран од страна на грчките партизани на ЕЛАС, Черчил ноќевал на пристаништето во Пиреја, на англиски брод со кој стигнал во Атина.

За овие настани имам читано многу книги, дека Черчил на 8 октомври 1944 година отишол во Москва да се договори со Сталин – Грција да остане под англиско влијание. Тој, поради тоа, отишол во Атина за Божик за да стави темели за договорот со Сталин, иако во Москва немале потпишано ништо, туку само усно било договорено. Покрај тоа, Черчил напишал на салфетка дека предлага во Романија да има 90% советско влијание, а во Бугарија, Југославија и Унгарија тоа да биде и 50:50%, додека во Грција 90% да биде англиско влијание. Тогаш и таму е решена трагичната судбина на ДАГ, а Черчил пишал во мемоарите дека Сталин што ќе ветел –тоа и го исполнувал. Така била скроена нашата трагедија.

На Мара ѝ реков да појдеме во хотелот и да видиме колку е цената за една ноќ. Таа не дојде со мене, туку јас сам влегов внатре и ми кажаа дека една ноќ чини 280 евра со данок. Тоа што го видов околу рецепцијата го немам видено во друг хотел, иако, се разбира, имам видено безброј хотели

низ светот. Хотелот „Гранд Британија“ е навистина гранд и грандиозен со базен, со градина и со ресторан на најгорниот кат. Вистина, хотелот бил тотално реновиран пред 20 до 30 години, за што биле потрошени околу 30 до 40 милиони евра. Другиот ден посетивме еден многу голем дуќан на 4 ката, каде што купив еден часовник-будилник што и сега го носам на патувањата.

Вечеравме пак во Плака, но овој пат во друг ресторан, а потоа следниот ден заминавме за Будимпешта, каде што извршив 3 операции. Во април, во престижното унгарско списание „Сикерес нок“, се појави мој текст со наслов „Реткоста на косата и ќелавоста кај жените и хируршкото лекување“, со фотографија од една жена – моја пациентка пред и по трансплатација на косата.

На крајот на март, преку Париз отидовме за Ница, зашто сакав да учествувам на еден Конгрес што се одржуваше во Монте Карло. Аеродромот во Ница ги опслужува градовите Монте Карло и Кан. Од Ница со воз стигнавме во Монте Карло.

Француските колеги секогаш беа добри домаќини и за вечера нè однесоа на едно мало ритче, каде што е сместена палатата на принципатот на Монако. Седевме со колеги од Америка, а доцна вечерта заминавме за хотелот. Овој пат не беше хотелот „Ловс“, во кој сега за една ноќ се наплатува 400 до 500 евра, што беше скапо дури и за нашата група. Со Мара се шетавме по градот. Се сеќавам дека тука првпат учествував на Конгрес во далечната 1983 година. На улицата видовме дрва полни со портокали и се чудеаме што никој не ги бере. Подоцна дознав дека тоа се диви портокали и не се за јадење.

Оттаму преку Ница и Париз отидовме во хотелот „Мариот“ во Будимпешта, каде што останавме пет денови, а јас во нашата клиника завршив неколку пресадувања на коса. Оттаму, заминавме во Дебрецен, каде што зедев кола и со Мара и Ева отидовме да го посетиме градот Клуж, многу стар унгарски град кој сега ѝ припаѓа на Романија. Тони возеше цело време и без проблем. Јас и Тони отидовме да го посетиме Харила Торофијас, синот на мојот кум од селото, кој живееше со сопругата и ќерката во градот Турда, блиску до Клуж, а Мара и Ева се запознаваа со центарот на градот. Доцна попладнето, се сретнавме и се вративме со нив заедно во Дебрецен.

Во јуни, преку Будимпешта, заедно со Ѓорѓ и Ева, со авион стигнавме во Мајорка. Ѓорѓ ми предложи да го огласам станот за продажба преку друга фирма. Му реков дека близу до нас, над плажата, има една таква

фирма, која е специјализирана за продавање станови и куќи во Илетас. Кога гостите и Мара се капеа на плажата, јас отидов во Палма де Мајорка и купив еднонеделно патување со брод по Медитеранот. На крајот на септември 2005 година, сакав да ги прославам моите 70 години. Гостите и Мара ги најдов на плажата и им реков дека купив билети за две кабини со по две легла за децата и за нашето патување за една недела. Ѓорѓ се чудеше од каде имам пари да платам за патувањето. Му реков дека за патувањето не дадов ниту едно евро, туку само го дадов бројот на мојата виза-кредитна картичка. Пред да си заминеме, ја посетив фирмата за продажба и им го дадов клучот од станот во случај некој ако сака да го види преку летото, кога ние не сме таму.

Во летото на 2005 година работев дома, но решив да посетам еден општ лекар кој се специјализирал за пресадување коса во градот Саратога, во државата Њујорк, околу 100 km северно од главниот град. На еден ден стигнав таму со „јагуарот“, без проблем, и се сместивме в хотел. Следниот ден јас го посетив колегата, а Мара се шеташе околу хотелот. За вечера отидовме во блискиот ресторан, каде што имаше шведска маса. Требаше да чекаме на ред – за 10 долари беше вклучено сè освен пијалаците. Ги гледавме Американците, особено од африканско потекло, како јадат и изгледаат како да се гладни, иако беа многу дебели. Можеби ретко одат во вакви ресторани.

Назад возев зад еден камион, кога еден американски полицаец ми даде знак да застанам. Го прашав во што е проблемот, а тој ми вели дека проблемот е во брзината. Му велам не се може повеќе, зашто возам зад камион. Ми побара да платам 290 долари или ќе ме однесел на суд, а му одговорив дека немам ни американски ни канадаски долари, освен само за храна по пат. Ме праша дали имам некоја платежна картичка, па му кажав дека имам виза. Ми ја побара визата и потпиша, а потоа ми посака добар пат. Му паднал в очи црвениот јагуар, за кој знаел колку чини, затоа ме запре да платам глоба, иако возев со автоматската брзина на колата, која беше точно на дозволената брзина за САД и за Канада. И во Канада ми се има случено да платам 2–3 пати казна поради брзината, бидејќи јагуарот „лета“ до 350 km на час и лесно, не сакајќи, може да се надмине дозволената брзина.

На крајот на август бевме гости во хотелот „Мариот“ во Будимпешта, од каде што зедовме рент-а-кар и заедно со синот Тони за еден ден стигнавме во хотелот „Холидеј ин“ во Скопје.

Мара дојде со мене за последен пат во Македонија. Имавме резервација

во вилата „Света Софија“ во Охрид. Ние по цел ден бевме во кафеаните на плоштадот, јас – читајќи македонски весници, а Мара – унгарски романи. Тони се најде со еден соученик на факултетот од Јаши, кој беше од Битола, од турско потекло. Тие цел ден беа на плажата. На враќање, без проблем нè возеше Тони до хотелот „Мариот“ во Будимпешта.

Од хотелот „Мариот“ отидовме на аеродром и заминавме за Мајорка, а со нас дојде на гости Ева, сестра ѝ на Мара. Таа многу пушеше, а јас ја карав со предупредување дека може брзо да добие рак на белите дробови. Мара се лутеше што сум толку настојчив во убедувањето против пушењето. Ева по две недели се врати дома, а ние останавме во Мајорка до 25 септември, кога заминавме за Барселона и се сретнавме со нашите деца во еден хотел, каде што Роберт дојде од Торонто, а Тони од Будимпешта. Следниот ден влеговме во брод и така почна нашиот одмор по Медитеранот...

Бродот, во споредба со оние во Карипското Море, беше мал, но беше доста удобен за туристи. Името му го заборавав. Од Барселона за еден ден и една ноќ стигнавме во пристаништето Вентимиглија, близу до Монте Карло. Децата со други патници отидоа да го видат Монте Карло, а ние останавме на бродот.

Следното пристаниште каде што застана бродот беше Чивитавекија на западниот брег на Италија, блиску до Рим. Децата со други туристи преку денот го посетија Рим, а ние се прошетавме по улиците на градот. Следниот ден, бродот застана на пристаништето во градот Неапол. Сите се прошетавме низ градот, иако неговиот убав дел беше подалеку од пристаништето.

Ноќта бродот стигна на островот Капри и сите се качивме на тесниот воз и отидовме до центарот на градот. Нè изненади што името на главниот плоштад е посветен на унгарската револуција во 1956 година. Капри е мал и немаше време да одиме во Анакапри, но за кратко време беше убаво да се види ова мало чудо од град и природа. Таму имавме приватно ручек, а попладнето се вративме на бродот. Со таа вечера го прославивме мојот 70-ти роденден, на 29 септември 2005 година. Во ресторанот нè служеше едно младо момче од Бугарија, кое работеше на бродот.

Следната станица на нашето патување беше Тунис. Со автобус нè донесоа до центарот на градот, каде што посетивме два музеја полни со антички скулптури од мермер, а потоа бевме и во еден базар, но не купивме ништо. Добро е да се посети Тунис еднаш, но тоа не можам

да го речам за Капри, каде што градот и околината бескрајно те привлекуваат. Во Барселона се поделивме со нашите деца кои заминаа, а ние останавме уште два дни, и јас посетив еден познат дерматолог кој со целото свое семејство извршуваше пресадување на коса. Исто така, вторпат ја посетивме црквата Ла Саграда Фамилија, која се гради повеќе од 100 години. Тоа е ремек-дело на каталонскиот архитект Антонио Гауди, а стилот е готика и иако црквата не е завршена, таа е под заштита на УНЕСКО. Градењето почнало во 1882 година, а на следните години Гауди се приклучи кон проектот кој мора да се заврши во 2026 година, 100 години по смртта на Гауди. Секој кој ќе ја посети Барселона, задолжително треба да ја посети црквата Ла Саграда Фамилија.

Преку Будимпешта се вративме во Отава.

Во ноември 2005 година, преку Монреал, заминавме на еднонеделен одмор во Варадеро на Куба, а колата ја оставивме во хотелот „Хилтон“, на аеродромот во Монреал.

Во декември повторно престојувавме во хотелот „Мариот“, а јас и Тони отидовме во Скопје. Бевме сместени во „Холидеј ин“, јас извршив една липосукција со познатиот македонски пластичар д-р Огнен Даскалов.

Болницата „Ремедика“ приреди многу богат прием со јадење и пиење во хотелот „Континентал“, каде што се запознав со Радмила Шекеринска. По нејзиниот говор, организаторите ме замолија и јас да ги поздравам гостите. Но, јас повеќе зборував за политиката отколку за мојата професија. Реков дека следната недела јас чекам добри вести за кандидатскиот статус на Република Македонија, а подоцна со радост дознав за остварувањето на таа моја желба во хотел „Мариот“ во Будимпешта.

Исто така, дознав дека имало голема расправа до два часот утрото за Македонија меѓу Тони Блер и Жак Ширак, тогашниот претседател на Франција. Блер сакал бездруго Македонија да добие кандидатски статус, и во тоа успеа. Кога бев во Скопје, дадов интервју за А1 телевизијата. А, кога стигнав дома, веднаш му напишав писмо на Тони Блер и му се заблагодарив за сè што стори за Македонија и дека неговото име ќе влезе не само во англиската, туку и во македонската историја. Тој доста брзо лично ми одговори на 9 јануари 2006 година и ми се заблагодари за писмото.

Божик во 2005 и Новата 2006 година ги поминавме во хотелот „Плаја де оро“ во Варадеро, на Куба.

Првото патување во новата 2006 година беше во Орландо на Флорида.

Јас само последниот ден присуствував на предавањата за пресадување коса, зашто се готвев на почетокот на септември 2006 год. да ја затворам мојата клиника. Храната во хотелот беше толку лоша, што моравме да јадеваме во ресторани за брза храна. Хотелот беше полн со деца, затоа што оттука со мал воз можеше да се оди до Дизниленд.

На крајот на февруари 2006 година, пак бевме гости на хотелот „Мариот“ и јас тогаш во мојата клиника во Будимпешта за една недела извршив 10 пресадувања коса. Тогаш имав добро име и дури лекари доаѓаа кај мене, кои ги оперирав за половина цена. Во 2006 година можев да живеам од сработеното од Клиниката, без да имам проблем за плаќање на хотелот „Мариот“.

Од 2007 година, кога многу колеги кои ја имаа научено трансплантацијата на коса од мене (освен еден којшто не учествувал на моја работилница), почнаа да покажуваат резултати, за мојата практика беше неповолно кога ќе ги оперирав и веднаш ќе заминев за Канада. Пациентите се плашеа случајно да не се појави некоја компликација, иако јас дотогаш имав извршено 2 500 операции и немав ни една со несакани последици.

Почнаа да ми доаѓаат пациенти од цела Европа, поради ниската цена во Будимпешта. Во соседна Виена се наплаќаше 10.000 евра, а кај нас од 1 000 до 2 000 евра. По престојот во хотелот „Мариот“ отидовме во Дебрецен, а една сабота и недела им бевме гости на Ѓорѓ и Ева во соседното мало гратче Хајдусобосло, кое е само 20 km оддалечено од Дебрецен. Тоа е прочуеното место на топли минерални води, а сите хотели имаат базени со топла вода.

Газдата на хотелот беше пациент на Ѓорѓ и така ниту тој ниту ние не плативме ништо. Секоја вечера газдата внимаваше да имаме добра услуга и добро унгарско вино. Ева и Мара решија од двата дена едниот да одиме на градската плажа, која имаше огромен базен со топла вода, од каде што не сакавме да излеземе.

Дома во Отава, работев близу една месец кога Лин ми соопшти дека по септември не ќе може да ми помага, зашто со сопругот ќе отворат свој бизнис и ќе се занимаваат со продавање италијански плочи од мермер. И реков не е проблем, зашто јас планирав тогаш да ја затворам Клиниката. Во март, на една недела отидовме на одмор во Куба.

На крајот на април 2006 година, пак заминавме за Будимпешта, каде што имав неколку операции, а потоа отидовме во Дебрецен да се видиме со Ѓорѓ, Ева и со пријателите. Решивме да патуваме со унгарската

авиокомпанија во Милано и по втор пат да го посетиме градот. Враќајќи се со возот, во вагонот кој беше прва класа и само ние бевме сместени, на станицата во Хајдусобосло влегоа двајца патника, една жена на околу 40 години и момче кое можеби имаше 30 години. Жената ме праша дали може да седне до нас, ѝ реков дека вагонот е празен и не е проблем. Таа седна до мене, а момчето до Мара. По малку време, ѝ реков на Мара дека ми е топло и го соблеков палтото и го обесив да виси, зад мојата глава. Малку заспав, како и Мара, а во градот Солнок, кој е на полпат од Дебрецен до Будимпешта, застапа возот и новите патници влегоа.

Со такси отидовме на аеродромот во Будимпешта, но кога сакав да платам, видов дека го немам паричникот. Му кажав на таксистот дека паричникот ми го украде во возот, но за среќа Мара имаше пари и плативме. На аеродромот отидов кај полицијата и им кажав што ни се случи, а тие ми рекоа дека ништо не можат да сторат, зашто дури и кондуктерот можел да ми го украде паричникот. Имав среќа, зашто претходниот ден ги вложив парите заработени од операциите в банка. Така, ми украдоа околу 400 канадски долари и околу 300 евра. Исто така, ми ја зе доа мојата платежна картичка и личната карта за возење кола. Среќа што Мара имаше не многу пари, но и виза-картичка. Три дни бевме во Милано и се шетаваме во центарот, но не беше како кога првпат го посетивме градот пред 30 години. Овој пат беше и скап и нечист.

Преку Будимпешта се вративме дома во Канада.

На крајот на мај ми се јавија од Здружението на лекари и хирурзи на Онтарио и од Торонто. Ми рекоа дека ќе ме посети еден пластичар. Не знаев што е причината, кога јас веќе бев решил во септември да ја затворам Клиниката. Дојде еден млад пластичар од индиско потекло и ми рече дека сака да види на какво ниво работам. Му кажав дека секретарката ми е болна, а дека јас сум сам. Ми одговори дека тоа не е важно и дека сака да ги види моите документи за пациентите. Јас му објаснив дека имам картони со информации од над 10 000 пациенти, но не знам кои каде се. Се обиде да ме утеша со тоа што заедно ќе бараме во витрината по картите. Тој бараше и читаше цело попладне, кога му реков на крајот дека ќе го возам до аеродромот. Ми одговори дека не треба, и дури тогаш почнав да се сомневам во намерата за посетата.

Ние по два дни заминавме за Будимпешта и оттаму за Мајорка, од каде што ѝ се јавив на секретарката Петра. Ми кажа дека ме барале од Здружението на лекари и хирурзи од Торонто, но таа им рекла дека не сум во Канада.

Ќе рекле дека во јули, кога ќе се вратам, друг човек ќе ме посети. Се прашував што сум сторил, ниеден пациент немаше забелешки против мене, а еднаш во авион на релацијата од Торонто до Отава, еден познат пластичар ми кажа дека ќе сум одел на суд, зашто ќе му се судело на еден пластичар. Тој ми рече дека јас сум среќен зашто сум единствен хирург кој се занимава со естетска хирургија, но дека ниеднаш не ме однесе некој пациент на суд. Тогаш што бараат од мене од Торонто? Ќе видиме, ѝ реков на Мара, затоа што дотогаш ниеден пациент не умрел по мојата операција, а ако некој, пак, ме носи на суд затоа што не е задоволен од мојата работа, за тоа ќе се грижи осигурувањето на лекарите, за што плаќам 25 илјади долари членарина за една година.

Во Илетас, Ѓорѓ ме тешеше да не се грижам, зашто немав направено некоја грешка, но јас сепак се прашував зошто ми го прекинуваат одморот тука? Не се грижев, но сакајќи или не, се чудеа за што станува збор! По Мајорка, заедно со нашите пријатели полетавме за Будимпешта, каде што извршив неколку операции и се вративме дома во Отава.

А дома Петра ми рече дека ќе дојде некој од Торонто за да ги земе картоните со податоци за сè што правам. По три дни се појави еден господин од Торонто и ми рече дека ќе ги земе со него за Торонто податоците за петте операции, кои ги извршувам. Цело утро беше во мојата Клиника и со помош на Петра ги зеде информациите за пациентите од консултациите, согласноста за операции, снимките пред и по операциите, анестезиите и опишувањето на операцијата, како и за следењето по операциите. Дента имав 3 операции, кога Петра ми засвони дома, и ми кажа дека вечерта Лин е примена во болница со крвање во мозокот и е во кома. Веднаш отидов да ја видам, а беше сместена во ургентниот оддел на болницата, во одделението за кома и беше ставена на вештачко дишење. Кога излегов, се сретнав со двете нејзини ќерки, кои видоа солзи во моите очи. Ми рекоа да не се грижам, зашто сè ќе биде добро. Јас знаев што ќе се случи со мојата инструментарка, која за мене работеше над 13 години и ми беше како да ми е колега, зашто кога имав консултации со пациенти за липосукција, за пластика на лицето и на очите како и пластика на градите, и кога јас ќе завршев, тие одеа кај неа и таа уште им ги даваше сите потребни информации, покажувајќи им фотографии пред и по операциите. Потоа пациентите се решаваа дали ќе одат понатаму со интервенцијата или не. Таа им покажуваше фотографии од својата лична липосукција и им ја покажуваше минималната лузна која одвај се гледаше на неа.

Не знаев што да правам, зашто веќе имав закажано неколку операции. Големите операции, како пластика на лице и на гради, ги откажав, бидејќи Лин беше во кома и не можеше да ми помага. Пациентите без проблем се согласуваа – штом Лин не може да помага, тогаш тие се откажуваат од операциите. За 30 долари на час дојде една инструментарка да ми помага за неколку операции за липосукција и јас почнав да продавам сè што имав во операционата сала (освен инструментите за пресадување коса) за багателни цени, како и двете легла. Се продадоа, зашто новите чинеа по 50 илјади долари, а јас ги продадов за 500 долари. Се договорив со мојот матичен лекар од индијанско потекло, кому му пресадив коса пред 20 години и имаше ординација во истата зграда, но еден кат подолу од мојата, ако имам уште пациенти за коса – да ги оперирам кај него. Во принцип, лекарите во Онтарио главно не работат во среда, тоа им е слободен ден за разни активности. Се договоривме јас да оперирам во среда, кога тој не работи, а неговата секретарка ќе ми помага и ќе ѝ плаќам 30% од приходите од секоја операција. Тогаш јас наплаќав од 2 000 до 3 000 долари за една операција на коса, а ќе ѝ плаќам одделно на секретарката по 25 долари на час. Тој со радост се согласи и така оперирав кај него до јули 2008 година, кога му ставив крај и на пресадувањето коса во Отава. Тогаш имав само до 6 операции годишно, многу помалку од Будимпешта.

Во август 2006 година заминав за Будимпешта и се сместив во хотелот „Мариот“, зашто со воз од Софија ми стигна гостинот, мојот пријател Благој Шклифов. Останавме заедно три дни и само јадевме и пиевме, но и разговаравме за нашата трагедија како прогонети деца. Благој ми даде една негова книга, која беше посветена на костурскиот говор. Му реков: „Земи си ја назад, зашто ќе ја скинам, ќе ја уништам, знам што пишуваш и на која кауза ѝ служиш“. Уште додадов: „Во 1951 година, кога те запознав, ти беше најголем Македонец, а сега ми зборуваш за некаков бугарски говор во Костурско, ти најдобро треба да знаеш кој сум јас, зашто уште во 1961 година бугарскиот амбасадор во Будимпешта тебе ти рече што е причината, зошто не ми даваат виза да го поминеме медениот месец со Мара во Варна. И, уште треба да знаеш кога последен пат бевме заедно на Светскиот македонски конгрес во Охрид, ти не дојде на Конгресот, туку бараше бугарофили во Охрид, а јас оттогаш нон-стоп пишувам писма до разни политичари ширум светот, бранејќи го мојот македонски костурски јазик и последното слободно парче на нашата татковина Република Македонија, каде што брзо ќе бидам“.

Благој виде дека многу му се налутив, побара да не одиме во собата на хотелот туку да продолжиме да пиеме и да јадеме во ресторанот. Карактерот и свеста на Благој Шклифов не беа како на Кочо Ристовски, иако се од истото село. Благој беше тој кој во младоста ми велеше дека ние сме Македонци и дека треба да си го пишувам името на македонски јазик, како и тој што го сторил, а сега беше обратно. По тие три дни, ние требаше да си одиме и тој беше многу благодарен што ми е гостин во таков хотел, зашто со целата негова пензија може само една ноќ да престојува во хотелот „Мариот“. Но, тогаш не знаев дека повеќе нема да го видам Благој, потоа тој замина со воз за Софија, а јас со двата сина отидов за Скопје.

Во Скопје, на аеродромот, зедев рент-а-кар и со синовите тргнавме за родното село Загоричани, сакав да му покажам и на синот Роберт каде сум роден. Имавме проблем во Лерин, зашто прашавме како можеме да одиме до Костур. Ни рекоа преку Бигла, по неколку километри застанав пред една куќа и им се обратив на домаќините со зборовите „Добар ден – калимера“, и прашав како се оди до Костур. Кога тие ми одговорија на македонски јазик, им реков дека одам за селото Загоричани. Ми рекоа што барам преку Костур, туку дека преку Сорович е многу поблиску. Така се вративме назад и возев по патот за Солун, пред да свртам десно, блиску до Сорович, за Костур.

Нашето село Загоричани е околу 20 km пред Костур. Во селото бевме само три дни, и доста беше тоа за мене. Среќа што внуката на сестра ми Тана добро го владееше англискиот јазик, а два до три пати со Тони беа и на кафе во Костур. Од селото за еден ден стигнавме во Охрид и јас бев сместен во вилата „Света Софија“, но за децата немаше место, па тие се сместија блиску во еден голем стан. Останавме три дни, децата на плажата пред мојот хотел, а јас во центарот на Охрид, пијејќи кафе и читајќи македонски весници.

Од Охрид, неколку дена јас останав во хотелот „Пелистер“ во Скопје, а децата ја вратија колата на аеродромот и полетаа за Будимпешта. Кога се вратив дома во Отава, Клиниката беше испразнета, но Петра работеше до почетокот на септември 2006 год. и одговараше на повиците на телефон. Последното писмо што ѝ го диктирав на Петра беше до премиерот на Канада Стив Харпер. Му напишав дека тој нема да загуби ништо, но нема ништо да загуби и Канада ако ја признае Македонија под нејзиното уставно име, зашто во неговата конзервативна партија никогаш немало пратеник од грчко потекло – сите Грци одат со либералите. „Ако ја

признаете Македонија, сите Канаѓани од словенско потекло ќе гласаат за Вас“, му напишав во писмото.

За жал, Лин уште беше во кома. Ме повика еден адвокат, кој работеше на осигурување на лекарите, и ми рече дека ќе дојде да ме посети. При посетата ми го даде напишаното мислење на професорот д-р Петер Нелиган, директор на Катедрата за пластичари на Медицинскиот факултет во Торонто, кој на 3 страници само најдобро пишуваше за мојата работа и за мене. На крајот, иако имав 71 година од сè што проверил, не можел да најде ни една операција која не била извршена со квалитет на денешно ниво од естетската хирургија. Тој беше одговорен за 34 пластичари кои работеа во државните универзитетски клиници во Торонто. Тогаш дознав дека мои колеги пластичари од Отава не можеле да ме трпат повеќе, зашто јас не се пензионирав кога наполнив 65 години ниту пак на 70 години, и се обратиле до Торонто, да се провери каква работа извршувам јас. Ова беше третиот обид од канадските пластичари да направат афера за да не можам повеќе да оперирам, иако знаеја дека од 1985 до 2006 година јас бев врвен естетски хирург и го држев првото место во Отава. Тоа се зборуваше низ канадската престолнина.

Писмото на професорот д-р Нелиган им го давав на моите пријатели кои зборуваа англиски, дури и на оние од Македонија за да читаат што мисли еден врвен професор за мојата работа. Тој го напишал своето мислење на 22 август 2006 година, а јас веќе на 31 август ѝ ставив клуч на мојата клиника. Не еднаш им го имам дадено писмото да го читаат моите синови, особено Тони, да видат дека со разум, многу учење и упорна работа може да се стане од овчар – познат стручњак.

Колегите, кога дознаа дека ја затворив Клиниката, се ослободија од силната конкуренција и од нервозите што самите си ги произведуваа. Тоа писмо и јас понекогаш си го читам, иако се минати веќе осум години и, си велам, тоа што можев да го постигнам на најдобар начин во мојот живот – тоа и го постигнав. За толку и не сонував...

На почеток на септември 2006 год. пак отпатувавме за Будимпешта и јас учествував на Годишниот конгрес на унгарските хирурзи, иако според програмата немаше ништо ново да научам; сепак, требаше да им покажам одредени иновации на унгарските лекарски власти дека посетувам конгреси за хирургија. Од Будимпешта, заедно со сестра ѝ на Мара, полетавме за Мајорка и таму останавме цел месец. Двајца-тројца заинтересирани дојдоа да го посетат станот, но без никаква понуда. За жал, таму дознав дека мојот пријател Благој Шклифов починал во

сообраќајна несреќа во Серско, во Грција. Тој не ми рече во Будимпешта дека ќе оди таму да истражува „бугарски“ говори кај Македонците. Подоцна дознав дека во колата кратко време бил во несвест, а кога сакале да го пренесат в болница, тој го одбил тоа и починал во Грција, поради субдурално крвање во мозокот. Иако му ветив дека во иднина многу пати ќе ми биде гостин во хотелот „Мариот“, на што тој многу се радуваше, зашто и двајцата пораснавме во Будимпешта, сепак, и за жал, до тоа не дојде поради неговата прерана смрт, и не се видов повеќе со Благој или Блажо, како што јас го викав.

Уште во 1993 година се обидував Благој Шклифов и Васил Симовски да доаѓаат на по една недела со авион од Будимпешта во Мајорка. Но, за жал, шпанската амбасада во Софија на Благој не му даде виза да ме посети, зашто и јас немав шпанско државјанство.

Преку Будимпешта, каде што извршив неколку операции на пресадување коса, се вративме дома и по 26 години интензивна работа не морав веќе уште следниот ден да одам во мојата клиника на работа, туку редовно одевме на фитнес, секој втор ден.

Лин делумно закрепна, излезе од кома и беше на физиотерапија, а Петра и јас одевме да ја посетуваме, но прогнозата беше неповолна и така се покажа. Животот ќе му биде многу тежок на сопругот Норман, кој веќе треба да се грижи за четирите деца без помошта на Лин.

Во ноември 2006 год. отидовме на еден неделен одмор во Пунта Кана, во Доминиканската Република. Таму сè беше толку добро, што решивме на 18 декември за Божик и Новата 2007 година да се вратиме во ова туристичко место. На крајот на ноември, пак, бевме гости во хотел „Мариот“, кога јас повторно извршив неколку претходно закажани операции, што беше добро за мене, затоа што не се откажав од мојата професија, туку напротив оперирав само коса.

Ги посетивме нашите пријатели во Дебрецен и потоа се вративме дома, кога почнавме да се готвиме за новиот одмор во Пунта Кана. Услугите и храната, но и хотелите во Пунта Кана, не можат да се споредат со тие на Куба. Таму е полно со богати Американци, кои играат голф и уживаат... Вистина, цената е двојно повисока во Пунта Кана во споредба со Варедеро на Куба, но тука плажите се со бел песок, и се и поубави од тие на Пунта Кана.

Првото патување во Новата 2007 година беше во февруари, од Отава преку Франкфурт до Будимпешта. Тоа беше големо олеснување, затоа што дотогаш за Будимпешта требаше првин да одиме во Торонто или

Монтреал, така што во наредните 10 години од Отава само преку Франкфурт летавме за Будимпешта.

Таму имав неколку операции, а потоа отидовме во Дебрецен, да ја посетиме Ева и нашите пријатели. Со Ѓорѓ и Ева се договоривме летото, можеби за последен пат, заедно да го поминеме во Мајорка. Тогаш трошоците за станот пак се зголемија и само од цената за авион да стигнеме таму можевме од Отава да одиме на Карипските Острови со вклучен престој, не сметајќи дека островите се тропски, а Мајорка од декември до мај е студена.

Кога се вративме дома, имав само две операции и решивме во мај да одиме на Конгресот на унгарските хирурзи во градот Печ, на југот на Унгарија, блиску до српската граница. Градот е многу убав и ги разбиравме Србите, кои во 1919 година него го окупирале, со цел да им помогнат на Французите да ја победат новата унгарска комунистичка власт на Бела Кун.

Унгарската советска република преживеала само 133 дена, кога била победена од Французите, Србите и Романците, кои добиле големи територии населени со унгарско население на Мировната конференција во Версај во Франција. Со тоа, Трансилванија стана романска, а Војводина – српска.

На дводневниот собир, се видов со многу хирурзи мои колеги и го разгледавме убавиот град Печ. Бевме сместени во најдобриот хотел во градот, целиот во барокен стил. Унгарските колеги на последната вечера нè однесоа со автобус во прочуениот регион Вилан на вечера, во една винарска визба. Таму, како и во нашиот Тиквеш, има безброј винарии, каде што останавме до полноќ во добро расположение.

Преку Будимпешта, Милано и Барселона, отидовме во Мајорка. Одговорниот на зградата во Мајорка ми рече дека голем дожд влегол во станот и тие го исчистиле. Тоа беше уште една причина што побрзо да се ослободиме од станот. Станот над нашиот стан уште пред нас го купил еден пензиониран архитект, што се вика Роберт Сатон од Лондон. Комшиите беа многу постари од нас, но го продадоа станот пред две до три години на еден кардиолог со иранско потекло, кој работел во Германија. Тој кардиолог, поради големиот број Германци кои живеат во Мајорка, или пак, туристи, решил таму да работи, па поради тоа го купил станот.

Кога стигнавме таму, прочитав на таблата дека станот над нашиот стан е продаден. Прашав кај комшијата како толку брзо го направил тоа,

а јас со години не можам да го продадам? Тој ми предложи да појдам во Палма де Мајорка и да ставам оглас на една табла напишан на шпански јазик дека се продава станот. Како што направил соседот, купив табла и ја закачив на балконот, така што од плажата лесно се читаше. Така секој ден имаше интерес од купувачи, но никој не ми понуди ништо.

Еден ден, кога на терасата го читав списанието „Денес“ од Скопје, на кое бев претплатник во Будимпешта, гледав од терасата кон плажата и мислев за моето скоро патување за Охрид. Мара ми рече дека гледа оти умот не ми е тука и ме праша: кај ми е... И реков дека следната недела сум во Охрид во вилата „Света Софија“ со мојата сестра Тана, каде што ќе останам повеќе денови.

„Не те разбираам“, ми рече таа, „кога пред нас е плажа со чист бел песок, а ти го сонуваш Охрид? Зашто го правиш тоа, ниту си роден таму, ниту си живеел. А последниве 15 години секој ден се занимаваш со пишување писма до разни политичари низ светот.“ Потоа, ме искара поради тоа, зашто секоја година сè помалку сум сработувал. „Ќе мора да има друга причина за твојот престој таму.“ Ѓ реков дека многу пати сум ја молел, како и во 2004 година, да дојде со мене во Охрид, но таа не и не, од Будимпешта си отиде дома, а јас во Охрид. „Дојди со мене, ќе ме видиш со сестра ми и двајцата ќе бидеме цела недела. Што ќе правиш таму, немаме ни еднаш влезено во езерото во Охрид, иако бевме таму многу пати?“ Ми одговори: „Што бараш таму по Мајорка!“ Ѓ вратив: „Цел ден ќе седиме во кафеаните, јас ќе читам македонски весници, а на Тана ќе ѝ дадам да слуша македонски песни од радио.“ Видов дека мојата љубов кон слободното парче на мојата распокината и расплакана татковина станува сè поголема, а тоа предизвикуваше нетрпение кај Мара, и ѝ реков дека таму ме носи мојот патриотизам, кој за мене е најголема духовна болест, за што нема лек на овој свет и само гробот може да ме ослободи.

„За таа духовна болест ти требаше многу добро да знаеш, зашто поради таа болест Бугарите не ми дадоа виза да одиме на меден месец во 1961 година во Варна. Оттогаш, како што поминува времето, таа моја болест е сè поголема за мене, иако патуваме ширум светот“, продолжив. Така, таа разбра дека јас не одам во Охрид да пливам, туку да го почувствувам духот што таму постои. Така мислев јас, а Мара можеби си имаше друга идеја, но повеќе не ја прашав.

Тогаш стигнаа нашите постојани гости за последен пат, на одмор кај нас. За жал, не можевме многу пати да одиме на плажата, бидејќи ногата

на Ѓорѓ беше потечена уште во авионот од Будимпешта до Мајорка. Тој ми рече дека на таков начин не ќе успееме да го продадеме станот. По две недели, јас ја извадив таблата од терасата, повеќе за да не се интересираат минувачите кој го продава станот, туку кога повторно ќе дојдеме во септември – пак ќе ја ставам да виси. Заедно со нашите пријатели полетавме за Будимпешта, од каде што јас заминав за Скопје, а оттаму таксистот Горан ме донесе во Охрид, додека Мара се врати преку Франкфурт дома, во Отава.

Во Охрид, со сестра ми Тана цела недела разговаравме за трагедијата на нашето семејство, за кое можеби ние плативме најголема цена во Граѓанската војна со загинувањето на тројцата мои браќа и жртвата на доста младата наша мајка, која одвај имаше 40 години. На крајот на седмицата, ќерката и зетот на Тана дојдоа да ја земат и да ја вратат назад во селото, а мене – таксистот Горан ме донесе до Скопскиот аеродром, од каде што полетав директно за Будимпешта и пак бев сместен во хотелот „Мариот“. Во мојата Клиника извршив две операции на коса и си заминав за дома. Дома немав ни една операција и за прв пат по пензионирањето влегов во базенот што го изградив веднаш по нашето вселување, пред многу години.

Во септември 2007 година, пак преку Будимпешта, планиравме да одиме во Мајорка. Во Будимпешта ја оставив Мара во хотелот „Мариот“ и отидов во домот на унгарските писатели, зашто дознав отпорано дека таму ќе има промоција на книгата на мојот драг пријател Паскал Гилевски „Антологија на унгарската поезија“, објавена на македонски јазик. Паскал уште во Скопје ми ја подари книгата и тогаш имав можност да го споредам мојот превод на поемата на Шандор Петефи со оној на Паскал.

На промоцијата беа собрани многу поети и писатели, сите го познаваа Паскал отпорано и го избраа за член на Академијата на унгарските писатели. Дека Паскал, покрај тоа што е писател е и ликовен уметник, се уверив во една кафеана крај Вардар, кога тој за неколку минути ме нацрта на втората страница во книгата на „Антологија на унгарската поезија“. Ретко талентиран човек.

На промоцијата, по Паскал и јас кажав неколку зборови за него и му ветив финансиска помош за натамошното преведување на унгарски книги на македонски јазик. По промоцијата, ги поканив Паскал и уште еден Македонец кој беше присутен, Коста Андреов, на вечера во хотелот каде што тој беше сместен.

Паскал следниот ден замина за Македонија, бидејќи за толку време

имал унгарска виза. Јас порано ѝ се обротив на тогашната министерка за надворешни работи Кинга Гонц да му дадат на Паскал постојана виза за Унгарија. Таа ми одговори дека ќе му дадат без проблем, ако тој оди во Будимпешта по покана на други писатели, но не постојана. Јас ѝ вратив повторно со писмо, велејќи ѝ дека тоа е срамно за еден човек како Паскал Гилевски да бара постојано унгарска виза, а вие лично се познавате со него. Тој, Паскал, уште во 1959 година го посетил Вашиот татко, кој поради Револуцијата во 1956 година беше в затвор, а подоцна станал претседател на Унгарија. Следната година Паскал доби виза без проблем.

Утредента јас имав операција, и набрзо заминавме за Мајорка. Тогаш таму со нас беше Ева, сестра ѝ на Мара. Повторно на балконот ја закачив да виси таблата за продажба и веднаш почнаа да доаѓаат луѓе да го видат станот. Тогаш дознав дека некои од посетителите беа агенти за продавање на недвижности, кои планирале, ако го продадат станот, да земат доста висока провизија.

Еден ден дојде еден агент кој имаше агенција за продажба на недвижности во центарот на Илетас, со една жена од Англија. Го видоа станот и ми рекоа дека ќе видат и други станови и пак ќе дојдат, ако треба. Мара не разговараше со нив, велејќи ми дека тие нема да го купат. Следниот ден пак дојдоа заедно со едно младо момче, кое ѝ беше син на Англичанката. Доста време беа во станот и дури побараа документи дека е наш. За цената им реков дека ќе ја спуштам на 10 000 евра, но не подолу, зашто и така е ниска. Неочекувано, следниот ден пак се појави агентот со истата Англичанка, која беше купец, и ни рекоа дека ќе го купат станот. Се договоривме дека во ноември ќе се вратиме и ќе ги завршиме сите документи што се за продавање на станот, а Англичанката да ги префрли парите од нејзината сметка в банка во Илитас. Јас ѝ реков дека ние имаме уште неколку дена да останеме тука, но ќе ја тргнам таблата од терасата, ако ни дадат 20.000 евра како капар. Ми рече дека за тоа ќе мора да чекаме три дни, за да стигнат парите од Лондон. Така и се случи, по три дни отидовме кај адвокат и в банка, таа ни даде по 10 илјади евра во готово на Мара и мене, зашто станот беше на двете имиња. Најпосле, по неколку години продавање, се ослободиме од станот, а тоа значи му дојде крајот и на нашето летување во Мајорка...

Со Ева отидовме заедно на вечера да празнуваме, зашто имавме доста пари во готово. Роџер ме уплаши со прашањето како ќе патуваме за Будимпешта со толку пари во готово. Му реков оти јас знам дека во ЕУ

парите, стоката и трудот се движат слободно и без проблеми. Но сепак, малку се грижев за на аеродром, но никој ништо не побара од мене. По неколку денови престој во хотелот „Мариот“, заминавме за Отава.

Во ноември 2007 год. пак се вративме во Илитас и бевме сместени во истиот хотел, како и кога во 1989 година го купивме станот. Преку ден отидовме да го чистиме станот, а за вечера одевме в ресторан. Мара порача лосос, а на газдата му рековме дека дојде крајот на нашите посети кај него, бидејќи сме го продале станот. Тој не се израдува, зашто му бевме добри гости два до три пати неделно.

Купувачот најде адвокат. Мене ми рекоа главно да си ги земам парите, а другото да не ме интересира. Банката ни рече ќе ни даде чек кој ќе важи во унгарската банка, но јас побарав данокот за државата да го платиме во готово и да ни дадат потврда за тоа. И така стана, целата работа ја завршивме за еден ден и им го дадовме клучот на купувачите и следниот ден заминавме за Будимпешта. Роџер ми рече дека сме имале среќа, зашто само 5 месеци подоцна, во март 2008 година, цената на недвижностите паднала ширум цела Шпанија, поради состојбата со шпанската економија и рецесијата.

Од Будимпешта отидовме во Дебрецен да празнуваме со Ѓорѓ и Ева за продажбата на станот. По неколку дена, јас полетав за Скопје, каде што во хотел „Пелистер“ стигнаа од село сестра ми Тана со сопругот и со ќерката и зетот. Таму бевме заедно три дни. Кога тие се вратија дома, јас останав уште два дни за да бидам со мојот добар пријател, професорот во пензија Димитар Керамитчиев-Таки, како што него го знаеја во Македонија. Кога бев во Скопје, тој секогаш ме бараше и сега му реков дека по три дни, откако ќе заминат моите најблиски роднини, ние ќе бидеме заедно.

Кога тој беше претседател на Матицата на иселениците, јас секогаш праќав пари за да приреди Божиќен ручек за студентите од трите дела на Македонија. Тој имаше кола и ме шеташе низ Скопје. Тој знаеше дека кога се среќавам со него во Скопје, тоа беше празник за двајцата, зашто тој беше искрен македонски патриот од соседното село Рупишта, Костурско.

Кога се враќав во Будимпешта, со Мара првпат бевме сместени во хотелот „Термал“ на островот Маргарита, што се наоѓа во центарот на градот. Веднаш отидов да пливам во топлите базени на хотелот и оставив 8 разгледници само со имињата на кои ќе ги пратам во Скопје. А кога се вратив, Мара ме праша за кого сум купувал разгледници. И реков за

роднини и пријатели во Скопје, и дури ги напишав само имињата. Ме праша на кого сум му дал пари. Одговорив на внуката на сестра ми и на двата сина на мојот прв братучед, кој беше партизан, а целата сума беше 20 илјади евра. Мара веднаш почна да ме напаѓа дека никој нема да поверува оти толку пари сум им дал на синовите на братучедот и ме обвини дека сум ги потрошил за други работи. И кажав, односно ја потсетив, дека јас никогаш не пушев и никогаш не сум бил пијан, дека „мене секој роднина ми е близок на душата, а не како ти, иако имаш тука, во Будимпешта, први братучеди, никогаш не ги имаме покането на вечера, како што јас многу пати поканив многубројни мои пријатели, некогашни прогонети деца на вечера. Јас таков сум и многу се мачев цел живот, а овие пари што ги дадов се од мојата сметка, а ти стави си ги твоите пари на твојата сметка.“ Кога видов дека нетрпението е толку големо, ѝ реков: „Јас многу те сакам и сега, по 50 години, но ти да ме напаѓаш толку грубо за мојата љубов кон роднините и татковината, јас тоа не можам повеќе да го трпам. Така треба да мислиш и ти.“ Дома имав едно пресадување на коса и на 18 декември 2007 година заминавме за Варадеро на Куба и се сместивме во хотелот „Плаза де оро“.

Многу ѝ бев лут и на Божик ѝ реков да го заборава овој празник: „Иако уште многу те сакам, зашто ти ми беше прва и последна девојка, ама јас остарев и трпението ми попушти, и тоа ќе го забележиш и ти самата. Сè што постигнав во мојот живот, силата ми ја даваше ти, зашто пред да те запознам тебе, бев сам на светот, и душата ми беше празна. Со тебе, со големи напори, учење, работа и мака и тука и таму, на крајот, успеав да се искачам, како што знаеш, на ова високо ниво, за што ни јас, а ни ти не го сонуваше ова, и те направив сите наши пријатели во Унгарија и Канада да ти завидуваат. Направив турист од тебе, поточно турист на светско ниво. Кога во 2003 година ја празнувавте 45 години од вашата матура, твоите соученици ти рекоа на ручекот дека 'Мара имаш вистинско злато што го носиш на рацете и на вратот, тогаш треба да порачаш 2 шишиња шампањско', а ти порача пет шишиња. Вистината ѝ ја рече на најдобрата твоја пријателка од Дебрецен, дека ти го купуваш само тоа што ти се допаѓа. Но, која друга сопруга може тоа да го рече од нашите роднини и многубројните пријатели од кои со мал исклучок сите се лекари во Унгарија и во Канада...?! Јас не пијам и не пушам, и ако трошам малку пари за моите роднини или за македонските патриоти од Егеј и Пирин, тоа можам да си го дозволам и тоа е мојата неизмерна радост – освен патувањата, тоа е мојата мисла и патоводна звезда...

Мара, јас не очекувам од тебе да ја сакаш Македонија колку што јас ја сакам, бидејќи ти како Унгарка ја сакаш Унгарија, што е сосема разбирливо. И јас многу ја сакам Унгарија, затоа што таму пораснав, тебе те запознав и со тебе и нашите деца ги поминав младоста и најубавите години од животот. Но, треба да ме сфатиш дека јас ја сакам Македонија, моите роднини и сите Македонци, затоа што мојата татковина повеќе од шест векови страда под јаремот на теророт од туѓи народи и знаеш дека целото мое семејство трагично настрада во барањето и борбата за слобода и за елементарни човекови права. Многу ме погодува што откога те познавам, целосно ти го посветив мојот живот, а ти не покажуваш ни минимално разбирање за мотивите на мојата приврзаност кон судбината на мојата измачена татковина Македонија.“

30.

**ПО 60 ГОДИНИ - СРЕДБА НА ПРОГОНЕТИТЕ
ДЕЦА ОД РОДНИТЕ ЕГЕЈСКИ ОГНИШТА
ВО СКОПЈЕ**

30.

**AFTER 60 YEARS - THE REFUGEE CHILDREN
FROM THE AEGEAN MACEDONIA FROM
ALL OVER THE WORLD MET IN SKOPJE**

Во јануари 2008 година немав закажано ни една операција во Отава, затоа отидов преку Франкфурт за Будимпешта. Тогаш хотелот „Термал“ продаваше тринеделен престој, односно ако платиш две недели, третата ти е гратис. Јас се сместив во „Гранд хотел Термал“, кој е изграден пред 100 години во барокен стил. Во цената секогаш беше вклучен полупансион со одлична унгарска храна и со користење на базенот и фитнес салата.

Со унгарската авиокомпанија, по еден час патување, стигнав во Скопје, каде што мојот постојан таксист Горан ме чекаше. Брзо се појави драгиот пријател Димитар-Таки Керамитчиев, со кого претходно и подолго време постојано се допишувавме, кому му кажував дека уште додека бев дома во весник прочитав дека во една фамилија во едно тетовско село им се родило 8-мо дете и му предложив веднаш да го посетиме семејството Апостоловски во Старо Село. Беше топло мартовско време и пред куќата видовме многу деца. Тие едно од друго беа поубави. На мајка им ѝ предложив да појдеме заедно во селскиот дуќан и кога влеговме на газдата му дадов 1000 долари за децата, односно по 100 долари на месец, за да им дава леб, шеќер, млеко, ориз, масло, но никако цигари и пиво. Се потпишавме со газдата на договорот што го направивме, а кога излеговме надвор, стигна и таткото на децата, кој работел во соседниот

каменолом и се запознавме со него.

Во Скопје на Таки, исто така, му предложив да ги собереме на ручек некогашните партизани на ДАГ, кои уште се живи. Моите пријатели од клубот „Незаборав“ ја организираа средбата-ручек во ресторанот „Поткале“, каде што се собраа околу 250 поранешни партизани и други гости-претставници од егејските друштва. Меѓу нив, на моја голема радост, беше и партизанката Евдокија Фотева - Вера. Претходно некој ми рече да не плаќам 100 илјади денари за ручекот, зашто нема толку живи партизани во Скопје, на што реагирав и реков дека ќе платам за сите кои се тука и дадов 100 илјади денари. Но еден од клубот „Незаборав“ зеде назад 5 илјади денари и ми рече дека тие пари ќе се наменат за нови активности. Оркестарот на кларинетистот Насо Љоров ни свиреше мелодии од Егејскиот дел на Македонија, меѓу кои доминираа партизански песни и ора.

Следниот ден му реков на Таки: „Толку го фалиш Дојран, а јас немам отидено таму“, и побарав да одиме со таксистот Горан. Веднаш тргнавме. Имавме супер ручек од риба и крап залеани со добро македонско вино. Го разгледавме гратчето, а од Горан побарав да се вратиме преку Струмица и да ја видам новата зграда „Глобал“. Таму вечеравме и брзо преку Штип се вративме во клубот „Незаборав“, каде што заседаваше Организацискиот одбор за Средбата на децата-бегалци што се планираше да се одржи во јули 2008 год.

Претседателот на организациониот одбор Ѓорѓи Ајановски ме замоли пред другите да им помогнам, зашто немале пари ни за испраќање пошта, ниту, пак, за средбата. Му реков дека тука немам доволно пари, но кога ќе се вратам дома, веднаш ќе пратам средства. Кога стигнав дома, веднаш пратив 1000 долари на име на Таки. На последната вечера во ресторанот „Пелистер“, тој ми се пожали дека имал симптоми од што јас се уплашив и му реков да појдеме в сабата да го прегледам и да видам за што станува збор. Таки беше многу тежок, но јас при прегледот почувствував некои проблеми во мевот и му реков веднаш да оди кај хирург.

На Мара дома ѝ покажав огромна фотографија од ручекот со поранешните живи партизани од ДАГ. Но, таа не сакаше да ја види и му ја подарив на нашиот амбасадор Сашко Насев, со кого имав пријателски односи.

Во првата недела на април 2008 година, полетав за Пунта Кана во Доминиканската Република и отседнав во хотелот „Дрим Палм Бич“, најдобриот меѓу најдобрите таму. Мојот агент ми рече дека сега имало

голем попуст, а хотелот е на најубавата плажа на Пунта Кана, изграден пред 30 години. Сега, по реновирањето, преку цела година престојот во него е со голем попуст. Тој беше најубавиот хотел што го имав видено таму и сега наместо 3000 долари за една недела се наплатуваа по 1000. Имаше 8 ресторани ала карт, а јас се хранев во францускиот и италијанскиот.

Дома ме чекаше писмо од Организациониот одбор за Средбата со предлог од Здружението на децата бегалци дека мене ме предлагаат за почесен претседател. Но, јас се заблагодарив на предлогот и им одговорив дека тоа треба да биде Џон Битоф од Торонто. Ми напишаа дека не му ја знаат адресата на Битоф, на што јас им одговорив дека ќе го замолам тој да биде почесен претседател и тој прифати. Тоа веднаш им го соопштив во Скопје.

Во средината на мај 2008 година, бев гостин во „Гранд термал хотел“ во Будимпешта и првпат учествував на Средбата на децата-бегалци во Унгарија. Тие издаваа списание на македонски јазик под наслов „Македонски извор“, финансиски помогнато од мене. На средбата им дадов 900 долари да го платат автобусот и да дојдат во Скопје, но подоцна дознав дека секој си плаќал за себе. Јас требаше да им ги дадам парите на тројца од организаторите, а не на еден.

Од хотел „Термал“ секој ден му свонев на Таки, кој се вратил дома од болницата, каде што го оперирале. Уште конците не му ги имаа извадено, а по телефон му се обратив на колегата што го оперирал. Бидејќи јас работев преку 12 години како генерален хирург, го прашав колегата како може само по неколку дена да го пратите дома. Тој ми рече дека нема потреба да биде сместен во болницата. Така се смилив. Но, во понеделникот слушалката ја крена неговата сопруга, плачејќи, и ми рече дека пред неа Таки ги затворил очите. Ѐ реков веднаш да повика лекар, а кога по половина час пак свонев, роднините ми одговорија дека Таки веќе починал. По Кочо и Благој, сега и Таки ме остави тука и сам. Тоа беше тешко време за мене, зашто ги загубив моите тројца најдобри пријатели. Бог да ги прости.

Кога се вратив дома, по извршената последна трансплантација на коса, ѝ ставив крај на мојата работа во Отава.

Во исто време, решив да му се јавам на Џон Битоф и да го прашам во кој хотел ќе биде сместен во Скопје. Тој ми одговори дека нема да биде на Средбата. Му реков на Џон дека така не може, бидејќи ти си почесен претседател, а јас те предложив, иако ти не си прогонето дете. Во Скопје се чудеа со пораката на Битоф и ме замолија по вторпат јас да бидам

*Отворање на Светската средба на прогонетите деца од Егејскиот дел на Македонија 2008 година
World meeting for children refugees from Aegean part of Macedonia, the opening, 2008*

почесен претседател на Средбата. Така, морав да прифатам. Брзо ми се јавија дека средбата ќе се отвори во новата сала „Борис Трајковски“, но уште немаат дозвола за тоа и ме замолија да им помогнам. Им реков, откако дознав дека ќе го посетат претседателот на Република Македонија, Бранко Црвенковски, да не бараат од него да им ја даде салата. Им напогнав дека салата не е во надлежност на претседателот, зашто не е воена, тука само владата може да ја даде. Така, претседателот Бранко Црвенковски ги прими и им рекол дека тој нема право да им ја даде салата. Тогаш повторно ми се јавија и побараа од мене итна помош, за што јас истиот ден со факс се обравив до претседателот на Владата, Никола Груевски, од позиција на почесен претседател, и побарав од него да ни ја даде салата. Истиот ден му пратив и писмо на нашиот конзул во Торонто, Мартин Тренивски, кого го знаев како патриот. Од кабинетот на премиерот ги поканија одговорните на Средбата уште следниот ден и им ја понудија салата, згора им дадоа уште и 32 илјади евра за потребите

за добро организирање.

Јас на 13 јули 2008 год. отидов во Будимпешта, а оттаму на 17 јули со авион стигнав во Скопје. Следниот ден во салата „Борис Трајковски“ имаше свечено отворање на Средбата. Во салата бев сместен помеѓу претседателот Бранко Црвенковски и претседателот на Собранието, Трајко Велјановски.

Како почесен претседател, ја отворив Средбата со кратко обраќање, со емотивни зборови кои ми навираа во мислите и во душата. Прво им се заблагодарив на нашите браќа и сестри од Вардарскиот дел на Македонија за херојската и величествена борба од 1941 до 1944 година, кои ни овозможија нас и сега да бидеме тука, на слободното парче од поделена Македонија. Реков дека без АСНОМ, ние денес ќе лежевме во непознати гробишта блиску до Лерин, каде што во масовни гробници се закопани голем број млади македонски партизани.

По некој ден, на улиците во Скопје, некои што ме познаваа, ми велеа дека сум имал емотивен и добар говор, а многумина ме виделе и на државната ТВ, која вршеше директен пренос.

Неколку дена порано, во хотелот „Мариот“ во Будимпешта, читав на интернет дека големиот грчки филозоф и оратор Демостен напишал дека Македонците не се Грци и дека меѓу нив не може човек да најде еден добар роб. Со тоа ми дојде на ум дека Александар Македонски потекнува од Егејскиот дел на Македонија, оттаму биле и браќата Кирил и Методиј, како и цар Самуил. Исто така, оттаму потекнува и Гоце Делчев како и Крсте Мисирков, Димитар Влахов и Лазо Трповски, а се појави и новата главоболка за Грците, затоа што корени од Егејот има и Никола Груевски. Реков уште и ако нè ослепат како војската на Цар Самуил, ние пак ќе го најдеме слободното парче на Македонија.

На Средбата се сретнав со многу деца бегалци од Европа, Америка и Австралија. Јас бев неколку години финансиски поддржувач на клубот „Незаборав“ и им праќав по околу 1 000 долари годишно. Веќе претходната година ми се јавија познати некогашни прогонети деца од Скопје, кои ми советуваа да не му помагам на Ѓорѓи Доневски, кој беше секретар на Здружението на децата бегалци и раководител на Клубот и главен и одговорен уредник на весникот „Незаборав“. Тие мислеа дека е недемократски толку функции да има Доневски. Кога им реков дека кога ќе имаат избори да ги поделат функциите, одговорот беше дека тој сам се избира на сите функции поддржан од своите пријатели и дека не сака да се откаже од ниедна функција. Мислев, пред да стигнам во Скопје,

мора нешто да се направи, и му предложив на Донеvски по Средбата да се соберат двете спротивставени групи во хотел „Метропол“, за што ќе дадам мои финансиски средства. На тој дводневен собир во Охрид имав намера да предложам да расправаме во што е проблемот и да избереме ново раководство, а дека тој ќе може да се јави за најмалку една функција. Дури, предложив главен и одговорен уредник на весникот „Незаборав“ да биде Паскал Гилевски. Тој го одби мојот предлог како претседател на Здружението на децата-бегалци. Така, се откажав од идејата. Делегатите на средбата од Австралија и Канада ми рекоа да не го помагам понатаму клубот „Незаборав“, иако јас бев најголем поддржувач и дека тие од Австралија во 1988 година подариле 20 илјади долари, а дека сега ќе им дадат само 200. Истото тоа ми го кажаа и оние од Торонто, кои во 1988 година подариле 80 илјади долари, а сега ќе подарат само 2 илјади долари, со услови за што може да се трошат парите. Кога видов каква е ситуацијата, јас по 2008 година не го имам посетено „Незаборав“ и престанав финансиски да го поддржувам Клубот. За жал, набрзо Здружението на децата бегалци многу брзо се подели на две групи. Така, решив по Средбата сам да заминам за Охрид.

Тие три дни главно бев со многу пријатели, а најмногу со Паскал Гилевски. Еден ден, шетајќи се по плоштадот со Паскал, се појави еден човек кој него го поздравил на грчки јазик. Паскал ми рече дека тој е грчки дипломат во Скопје и ме претстави мене како хирург од Канада. Тој веднаш ме праша дали сум д-р Лефтер Манче од Отава. Му потврдив и го прашав на грчки од каде знае за мене. Ми раскажа дека тој долго време работел во грчкиот конзулат во Торонто и дека таму сите знаеле за мене дека сум познат пластичар во Канада. Се зачудив и си заминавме со Паскал.

Во хотелот почнав да мислам од каде овој човек толку многу знае за мене и констатирав дека тоа мора да е од мојата кореспонденција со Барбара Макдоналд, министерка за надворешни работи на Канада, чиј напис му го дадов на Танас Јовановски, уредник на весникот „Македонија“ во Торонто, само за да го прочита. Но, јас се чудеа кога го читав во весникот. Господинот кој зборуваше македонски јазик, таму читал за мене и дознал како се борам и што правам за чувањето на македонското име. Си велам, по Софија, сега и Атина ќе ме стават на црната листа.

Последниот ден од средбата, со Паскал и со Петре Наневски, заедно бевме на свечена вечера во хотелот „Александар Палас“. Потоа, бевме во

посета на манастирот во Лешок.

Од Скопје, таксистот Горан ме однесе во Охрид, во вилата Света Софија. На Илинден, со автобус на охридскиот комитет на ВМРО-ДПМНЕ, бев на прославата на Мечкин Камен во Крушево, што за мене беше голема радост.

Кога бев во Охрид, ме поканија на вечера Билјана и Ристе Арсовски, кои имаат стан под кирија за одмор, над хотелот каде што престојувам во Охрид. Една од најдобрите вечери што ги имав во мојот живот беше таму, со поглед кон мирното Охридско Езеро. Тие, исто така, ме однесоа во хотел „Дрим“ во Струга, каде што Ристе се претстави како многу добар оперски пејач, иако тоа не му беше професија. Кога бев во Охрид, со еден пријател, имав вечера во ресторанот „Далга“, па на шега му забележав: „Не ги држиш виљушката и ножот според бон-тон, ниту пак, чашата. Но, не грижи се, зашто колку што гледам, околу нас ниеден не го прави тоа, како што треба“. Кога му објаснив, тој ми рече: „Толку многу ако знаеш, тогаш напиши книга за бон-тон, зашто таква нема на македонски јазик.“ Му ветив дека ќе помислам во хотел „Мариот“ дали да напишам нешто за бон-тон. Јас бон-тонот за престој во рестораните и секојдневното културно однесување го научив од сопругата Мара, а сè друго – од моите патувања низ светот. Тогаш ми дојде на ум дека видов една фотографија кога по потпишувањето на купопродажниот договор за ЕВН на Австријците во 2005 год, имаше прием на министерско ниво. На таа фотографија забележав дека чашата според бон-тон ја држеше само господинот од Виена. Подоцна проверив дека нема таква книга излезено во Македонија.

Секогаш кога престојував во Скопје, настојував покрај со пријателите и роднините, да се видам и со многу други загоричанци. Затоа, за да можам да се видам со повеќемина од нив, честопати поканував на ручек или на вечера многумина загоричанци. Така последниот пат организирав вечера во ресторанот „Македонска куќа“ во еден монтажен објект кој се наоѓаше покрај старата железничка станица, каде што гости ми беа околу 45 мои соселани. Посебна радост ми причини што тогаш се видов и со некои луѓе со кои не се немав видено многу години.

Непосредно по моето враќање во Отава, добив писмо од мојот роднина и пријател Петре Наневски, во кое ми ја изнесе идејата дека овие средби што јас ги организирав го поттикнале да направи здружение во кое ќе членуваат лица родени во Загоричани и нивните потомци. Целта на Здружението ќе биде интензивирање на контактите на загоричанци

Со зетот Васил, сестра ми Тана и братучедот Спасе од Пловдив во хотелот „Термал“ во Будимпешта во 2008 година

With my sister Tana, her husband Vasil, my cousin Spase from Plovdiv, Bulgaria, at the Thermal Hotel in Budapest, 2008

и нивните потомци, организирање средби, патувања во родниот крај и други културно-забавни активности.

Веднаш му одговорив на Петре дека идејата многу ми се допадна и дека јас постојано, колку што ќе можам, финансиски ќе го помагам Здружението. Петре со голема енергија се ангажира и според сите законски правила го организира создавањето на Здружението и во почетокот на септември 2008 година го регистрира како Роднокрајно здружение Загоричани. По регистрирањето на Здружението, Управниот одбор, според програмата за работа, ја организира Првата загоричанска средба, која ја испланира за крајот на октомври. Кога Петре ми се јави со таа убава вест, јас многу се израдував и веднаш на Управниот одбор му го честитав формирањето и регистрирањето на Здружението и им упатив финансиски средства од 1.000,00 евра за претстојната средба. Многу ми беше жал што поради мојата професионална зафатеност не можев да присуствувам на таа прва загоричанска средба, за која, како што многумина ме информираа, била многу успешна. Но си поставив задача на сите наредни средби задолжително да присуствувам, што со

големо задоволство до денес го спроведувам.

Дома се вратив преку Будимпешта и само три недели можев да уживам во домашна атмосфера и да одморам во градината и базенот, а веќе на 8 септември 2008 година се вратив во Будимпешта. Тогаш Паскал Гилевски, на 13 и 14 септември, беше гостин на унгарските писатели, кои го празнуваа 80-тиот роденден на познатиот поет и лауреат на Струшките вечери на поезијата – Ференц Јухас. Паскал ми рече дека тој ќе биде гостин на унгарските писатели кратко време и дека мора да се врати дома, зашто веќе нема пари за престој во хотелот. Му реков дека веднаш доаѓам, „а ти останатите три дена ќе бидеш сместен во мојата клиника, која има посебна спална соба“. Така и се случи. Мојата секретарка Линда му даде клуч на Паскал и по три дни ме чекаше на рецепцијата во хотелот „Мариот“. Јас во хотелот „Мариот“ имав соба со две француски легла и таму имаше и ресторан за бизнисмени со име „Бизнис лаундз“. Во цената на собата, според мојот договор, сè беше вклучено, и храна и пијалаци. Така, вечерта бевме во ресторанот. Паскал зборуваше со некој бизнисмени на француски јазик, што му правеше задоволство .

Двајцата се шетаваме по убавата Будимпешта, така што времето помина многу брзо, а Паскал имаше виза само за уште пет дена. Тие пет дена беа голема радост за двајцата. Му реков: „Се ближи времето кога и Македонците ќе патуваат без виза и тука ќе ми бидеш гостин и другпат.“ Интересно е што како деца прогонети со Паскал во Унгарија не се познававме, иако и тој осум години живеел во Унгарија и во Будимпешта, а потоа во 1956 година се доселил во Македонија. Кога јас бев студент на Факултетот за физичко воспитание, во тоа време Паскал како помлад од мене учел гимназија во градот Секесфехервар, во близина на Будимпешта.

Го однесов Паскал до железничката станица за да отпатува за Македонија, а јас неколку денови оперирав во Клиниката во Будимпешта. За мојот роденден, бев на вечера што ми ја приредија Ѓорѓ и Ева во Дебрецен, а следниот ден се вратив во Отава.

По три недели, повторно се вратив во Будимпешта и отседнав во хотелот „Мариот“, каде што гостин ми беше синот на мојот кум Харила Торофијас од Турда, Романија. Поминавме една убава недела, го запознав со Будимпешта, зашто тој првпат беше во овој град. Кога тој си замина, јас се преселив во хотел „Термал“, на островот, зашто на 17 ноември 2008 година чекав да ми бидат гости двајца големи пријатели, многу

*Дел од загоричанците присутни на Првата загоричанска средба
на 22 октомври 2008 година во Скопје
Some of the people who attended the first Zagorichani village meeting
on the 22nd of October 2008 in Skopje*

познати патриоти во Република Македонија, академик Блаже Ристовски и неговата сопруга Мери. Со Блаже имав за што да разговараме, пред сè за историјата на Македонија, што мене многу ме интересира. А надвор беше почната зима, така што ние најмногу време поминавме во собите или крај базените.

Тогаш Блаже, смеејќи се, ми кажа дека тој си купил гробно место во Бутел. Јас му одговорив дека и јас сакам да го сторам истото, затоа што планирам да се доселам во Скопје, каде што ќе ги поминам последните години од животот. За таа цел го замолив Блаже, и му дадов пари, да ми обезбеди гробно место во Бутел, недалеку од него. Тој, смеејќи се, ми рече дека понекогаш и таму ќе дискутираме за Македонија. Тие имаа донесено добро македонско вино, кое на вечерата го пиевме.

Беше среќа што тогаш унгарската авиокомпанија не штрајкуваше, така што без проблем ги однесов на аеродромот, по што Блаже и Мери си заминаа за Скопје.

Веднаш потоа јас отпатував во станот во Дебрецен, каде што останав неколку дена, за да се вратам повторно во хотелот „Термал“, каде што од 15 декември 2008 год. една недела гости ми беа сестра ми Тана со зетот

Васил од Грција и мојот братучед Спасе со сопругата Лена, кои живеат во Пловдив, Бугарија.

Роднините од Пловдив, поради штрајкот на унгарските авиопревозници, стигнаа во хотелот „Термал“ преку Виена. Еднаш ги однесов до центарот на градот, но толку голема зима беше што веќе втор пат не посакаа да излезат надвор од хотелот, туку го посетувавме базенот со топла и со чиста минерална вода. За среќа, кога заврши штрајкот, заврши и нивниот престој овде, па моите гости се вратија без проблем во Солун, односно во Софија, со авионите на унгарската авиокомпанија. Јас останав во хотел „Термал“ првпат за Божик и за Новата 2009 година. Платив екстра 100 долари за новогодишната вечера и за програмата што беше составена од неколку непознати танчарки кои играат ора и ништо друго. Екстра беше само шампањското вино. Дома се вратив на 8 јануари 2009 година.

Во јануари 2009 год. во Отава имаше вистинска канадска зима. Тогаш дознав дека една медицинска сестра во провинцијата Алберта, кога излегла од болницата до паркиралиштето барајќи си ја колата, починала од студ. Отидов во болницата „Сивик“ да ја земам и да ја носам дома Мара, која имаше операција на големите прсти на ногата, а „јагуарот“ го оставив пред главната врата на болницата. Кога излеговме надвор, толку беше лошо времето, што одвај можев да ја најдам колата и со големи тешкотии, возејќи 10 km на час, стигнавме дома. За среќа, гаражата ја отворив со далечинскиот управувач и од колата излеговме без проблем.

Тогаш дома почнав да ја пишувам книгата „Културно однесување“ и на 26 февруари сам отпатував за Будимпешта, каде што се сместив во хотелот „Мариот“ на една недела зашто имав закажано само две операции. Следните три недели бев сместен во хотелот „Гранд Термал“.

До 24 март 2009 год. за цело време ја пишував и ја завршив книгата. Мојата свеска Ева дојде во Будимпешта и на железничката станица ручавме, каде што ѝ го дадов ракописот на книгата да го пречука на компјутер.

Дома решив да одам на Карибите и засвонив во една агенција, која продаваше пакет аранжман со вклучена програма. Еден млад човек-Кубанец ми советуваше да земам здравствено осигурување и да платам плус 100 долари, за да бидам до плажата. Ми рече дека авионот полетува в недела, а тогаш беше четврток. Му дадов број на виза-картичката и му напишав писмо на мојот пријател Иштван во Будимпешта, дека в недела одам на Карибите. Следниот ден стигна порака преку електронска пошта

и јас направив копија. Видов дека авионот полетува во 9 часот наутро, и во неделата точно навреме бев на аеродромот. Но, се чудев што никој не чека за Пунта Кана. На аеродромот им ја дадов копијата, а тие ми рекоа дека требало вчера, во саботата да полетам. Од дома му свонев на Кубанецот и го прашав зошто ме излажа дека в недела ќе патувам, а требало в сабота, на што ми врати дека требало да го прочитам неговото писмо дека ќе ми дадат 100 долари попуст за следното патување, ако патувам преку нив. Така, загубив 1700 долари. Поучен од лошото искуство, на Петра ѝ реков во иднина да не отвора мои писма кога јас сум во Мајорка. Решив да одам на одмор со друга агенција, пак во Пунта Кана на една недела, со помалку пари од претходно планираното патување.

На почетокот на мај 2009 година пак отидов во Будимпешта и отседнав во хотелот „Мариот“, каде што ми беше гостин мојот роднина и пријател, академскиот скулптор Петре Наневски. Имавме многу пријатен престој од една недела со Петре. Го запознав со Будимпешта, зашто ова му беше прва посета на унгарската престолнина, а тој посебно внимание им посвети на скулптурите низ градот и особено на плоштадот на унгарските кралеви. Петре се врати за Скопје со ракописот на мојата книга напишана на унгарски за да му ја даде на Паскал Гилевски да ја преведе на македонски јазик. Паскал многу брзо ја преведе и предложи да се вика „Културно однесување“.

Кога се подготвував да заминам за Отава, ми се јавија организаторите на 50-тата златна годишнина од завршувањето на Факултетот по физичка култура, дека следниот ден ќе ме чекаат на Факултетот и ќе ми ја дадат златната диплома. Им реков дека требало да ми кажат порано. Знаев дека нема да имам проблем со хотел „Мариот“ ако сакам да останам уште два дни, за што доплатив уште 200 долари. Сите се собравме пред Факултетот и заедно отидовме во салата, каде што ни ги дадоа златните дипломи. По прославата, ми рекоа дека имаат резервација за ручек во еден добар ресторан во близина на Факултетот. Ние бевме околу дваесет и двајца и со нас беше уште еден жив професор по тенис – д-р Халмос.

На почеток на ручекот ми се јави главниот организатор на средбата и ме праша дали можам да платам јас за ручекот на професорот. Му реков дека ќе ми биде радост и задоволство. Во текот на ручекот, се создаде многу пријатна атмосфера. Потоа, бидејќи јас морав да заминам за хотел „Мариот“, го побарав газдата и го платив ручекот за сите мои поранешни соученици. Сопственикот на ресторанот им соопшти дека за

Група фотографија пред Капитол Хил во Вашингтон во 2009 година
Joint photography in front of Capitol Hill in Washington, USA, 2009

сите сè е платено од мене, а моите соучесници беа изненадени, срдечно ме поздравива и ми заблагодарија. Следниот ден рано заминав преку Франкфурт за Отава.

Во јуни 2009 год. учествував на тридневната конференција на Обединетата македонска дијаспора во Вашингтон. Место на собирот беше хотелот „Мариот“, во близина на Белата куќа. Јас телефонски резервирав соба, а тие ми рекоа дека ќе ми дадат соба со две легла, зашто сум златен член на синцирот хотели „Мариот“. Пред да полетам, ми се јавија од организацијата и ме прашаа дали може да се смести во мојата соба и познатиот патриот, господинот Бошко Рајчовски од селото Љубојно, од каде што почна мојата голгота во далечната 1948 година. Тој многу години има радиопрограма на македонски јазик во Детроит. Им реков дека со радост го чекам како мој гостин.

Кога стигнав во хотелот, ми рекоа дека ќе ми дадат апартман со две соби, а појадокот е вклучен во цената, бидејќи сум златен член на хотел „Мариот“. Поминавме три многу пријатни дена со Бошко и станавме добри пријатели, а секое лето во август се дружиме во Охрид, каде што тој има стан. Бошко знае да ужива во убавините на Македонија и, бидејќи тој има кола во Охрид, често шетаме во околината на убавото Охридско Езеро.

На свечената вечера на Обединетата македонска дијаспора седев на една маса со Џорџ Атанасоски, кој е голем патриот и Македонец. На вечерата се појави и Филип Рикер, амбасадор на САД во Скопје, и топло нè поздрави. Тој рече дека брзо ќе се отвори новата амбасада на САД во Скопје, каде што ќе работат 330 дипломати. Кога му го реков тоа на Џорџ, тој ми рече дека Рикер рекол дека ќе работат 330 Македонци. Кога Рикер слезе од свечената бина, отидовме кај него и јас го прашав дали Американци ќе работат, или Македонци ќе бидат тие 330 вработени. Тој рече Американци, ова ми го кажа пред Џорџ.

Кога разговарав со Рикер, нè снимива и фотографиите се појавија по нашите весници во дијаспората. По разговорот, отидов кај поранешниот амбасадор на САД во Скопје Кристофер Хил и му реков неколку работи за името и му се заблагодарив за поддршката што ѝ ја дава на Македонија. Тој ми даде визит-карта и видов дека е декан на Универзитетот Денвер во Колорадо.

На Конференцијата се видов со нашиот амбасадор Зоран Јолевски, кој приреди голем прием со вечера во амбасадата. Него многу го ценам откако дознав дека кога бил дипломат во Женева, тој успеал и покрај

грчките притисоци да го стави името Македонија, како domeин на интернет. Тоа беше голем успех за Македонија. Сега ширум светот МК значи Македонија, благодарение на Зоран Јолевски.

Во август отидов во Будимпешта и во хотел „Мариот“ гостин ми беше Паскал, кој ја преведе мојата книга и ја донесе да ја читам. Заедно бевме пет денови. Кога доаѓал, тој имал проблем да пристигне навреме со возот, а го чекав на железничката станица. Се вратив во хотелот разочаран, без Паскал, но доцна вечерта тој тропна на вратата и со голема радост се поздравивме. Отидовме во ресторанот да каснеме нешто и да се напиеме унгарско вино. Се радував што тој ќе ми биде гостин во ресторанот „Гундел“, зашто само во недела тука има шведска маса. Почнавме со шампањско, а Паскал се чудеше каква понуда има во тој ресторан. Му реков дека мора да оставиме место во стомакот за специјалитетот на ресторанот „палачинка на Гундел“. Кога платив со виза-картичка, ме праша колку чини тука еден ручек. Не кажав, но му одговорив дека тука не се поставува такво прашање, зашто одговорот ќе биде како мене што ми одговорија точно пред 20 години, кога го купував јагуарот и прашав колку бензин троши. Одговорот беше, ако веќе поставувам такво прашање – таа кола не е за мене, зашто има 12 цилиндри. Паскал е многу талентиран човек и има чувство кон уметноста, тој е и есеист, преведувач и писател, лектор и илустратор и со него ми е радост да се шетам по булеварите на Будимпешта.

Од ресторанот што е блиску до Плоштадот на херојот, се прошетавме по дрворедот Андраши, кој е еден од најубавите на светот, а на крајот е сместен хотелот „Мариот“. Одејќи по дрворедот, му реков на Паскал дека вилите или малите палати што ги гледаме се изградени од 1867 до 1914 година. Тогаш станал многу убав градот Будимпешта. За вечера, пак бевме во ресторанот на хотелот „Мариот“.

На крајот се поделивме со Паскал и му ветив дека ќе ми биде гостин тука многу пати, ако и двајцата сме живи и здрави. За жал, не можевме да го посетиме нашиот пријател Васил Симовски, кој беше уредник многу години на весникот „Народна борба“, македонско издание во Унгарија. Васил многу години лежи дома в кревет и, како што ми рече сопругата, ја има најтешката болест што може да ја има човек – Алцхајмеровата, кога човекот не знае ни кој е, ни што е и што прави.

Паскал заминал за Скопје со воз и со него го зеде материјалот за мојата книга, за да им ја даде на Петре Наневски и неговиот син Никола, да ја подготват за печатење, ликовно-графичко обликување на корицата

и компјутерска обработка. Тоа го направи Никола, а работите околу печатењето ги извршуваше Петре.

По Паскал, јас со авион на унгарската авиокомпанија полетав за Скопје, каде што бев сместен во хотел „Пелистер“. Со голема радост се сретнав на плоштадот со Паскал и со Гане Тодоровски. Беше време за вечера и го поканив Гане да одиме заедно, а тој пак ми предложи, ако сакам да јадам добра македонска храна – спроти хотел „Холидеј ин“ еден мал ресторан на Давид. Таму, рече тој, одам многу пати. Кога седнавме во ресторанот, му реков на Паскал, ако те карам да не пиеш ликери, или како што Унгарците ги викаат кратки пијалаци, тука, со Гане мора да почнеме со жолта. Гане се согласи. Тој многу ме почитуваше како патриот и како естетски хирург, а мислам дека сите информации за мене тој ги добивал од Паскал. Кога ми беше гостин и во Отава, Паскал виде колку весници ширум Канада пишуваат за мене. Виде канадски, американски, француски и унгарски списанија за естетската хирургија, каде што се појавуваа мои стручни статии. Со Гане и со Паскал се поделивме доцна вечерта.

Ристе и Билјана, моите пријатели, ме однесоа во нивната викендичка на Попова Шапка, каде што Билјана и овој пат, како и секогаш, подготви прекрасен ручек. Се прошетавме да видиме дали е напишано моето име и мојата донација од 3 000 долари на ѕидот на манастирот. Иако мојот подарок се случи уште пред 20 години, го немаше моето име. Сакам таму, на ѕидот, да биде набележано името на моето село Загоричани.

Следниот ден, пак, со кола, моите роднини Веса и Пандо Жатеви ме однесоа во нивната викендичка во Маврово. Имав прекрасен ден, а по ручекот ме возеа до Галичник. Се чудеа на убавината на селото иако имам видено слични многу места низ светот. Вечерта за Скопје ме возеа младите на мојот пријател загоричанец Георги Чулев (син на Васил Чулев), кои имаа убава викендичка до Жатеви.

Среде август 2009 година Горан ме однесе во Охрид, каде што останав две недели. Во вилата Света Софија, ме чекаа како да сум дома. Со многу пријатели се дружев во Охрид, а се видов и со Паскал, кој ме покани на свеченоста во црквата Света Софија, но и на екскурзијата организирана за учесниците на Струшките вечери на поезијата на изворите во Свети Наум. Таму, отидов со брод, а ручекот беше во градината на ресторанот, до изворите. Јас им реков пред да седнам дека ќе си платам за ручекот, зашто не сум поет. Ми рекоа 10 евра, и јас ги платив. Гледајќи дека сум со Паскал, ме виде Гане Тодоровски и ме покани да седнам до него и до

добитникот на Златниот венец – поетот Томаш Шаламун од Словенија. Штом седнав, Гане почна да ме фали мене, на српски јазик, пред Шаламун, па имав тешкотии да го запрам Ганета уште повеќе да ме фали. Но, за жал, тогаш не знаев дека веќе нема да го видам друг пат. Не верував дома кога дознав дека еден од најголемите македонски умови нè остави сами и вечно си заминал.

Од Охрид се вратив во Скопје, каде што во Домот на армијата се одржа средба на борците на ДАГ, а по завршувањето, јас приредив мал прием.

По Скопје, се вратив во Будимпешта, во хотелот „Мариот“, а оттаму отидов во Дебрецен, каде што на отворањето на новата учебна година на Медицинскиот факултет, формираа Фондација со моето име која ќе доделува награда за најдобриот студент од претходната година. Тогаш јас лично ѝ ја дадов првата награда од 1 000 долари на една студентка од 5. година. Следните години наградата им ја врачуваше деканот. Првиот пат деканот се обрати до присутните и кажа кој сум јас и каква е мојата кариера, како и дека мојот успех е успех и на Факултетот и дека таквите лекари од матичниот факултет го креваат неговото реноме ширум светот.

Во 1959 година, кога и јас почнав таму да студирам, не сонував дека такво нешто ќе се случи со мене. Многу се радував на довербата што ми ја даде мојата алма матер и ме прими без да полагам приемни испити, што се докажа дека правилно постапила, а јас пак, тоа и на дело го оправдав.

Во Дебрецен отидов да се видам со Ева, како и со Ѓорѓ и со неговата сопруга. Се вратив во хотелот „Мариот“ и по извршени две оперции, заминав за дома во Отава. На крајот на октомври отидов на одмор во Канкун на Мексико, на една недела. Таму имав што да читам од списанијата и весниците што си ги купив во Скопје. Хотелот се вика „Темптејшен“ на англиски, но не знаев што значи овој збор. Кога стигнав во хотелот, слушав музика и викање околу базенот. Отидов да видам за што станува збор, кога што ќе видам – многу пијани млади во базенот играа оро, а девојки од Торонто, пак, со топка в рака, си додаваа. Кога музиката ќе застанеше, тогаш девојката на која ѝ паднала топката мораше да го соблече горниот или долниот дел од костумот за пливање. Брзо видов дека во базенот има повеќе голи девојки, отколку со бикини. Решив да си одам, а беше околу 17 часот, кога од еден друг базен каде што се играше одбојка на вода, ме замолија да влезам и јас, зашто им требало уште еден играч за да бидат - 6. Влегов да играм, а кога некој ќе ја загубеше топката, мораше да соблече парче од тоа што го носи. До

мене играше еден млад пар од Торонто, на околу 30 години возраст. Но, на сопругата, која беше многу убава, кога ја загуби топката, сопругот ѝ рече да го извади горното парче од бикините. Играјќи понатаму, видов некои од девојките дека се тотално голи. Тогаш им кажав дека мора да си одам, зашто имам резервација во ресторанот. Следниот ден одев на базенот каде што сите гости беа над 60 години и немав такви проблеми. Имав ала карт во италијанскиот ресторан, каде што подготвуваа многу добра храна и јас само таму вечерав.

Во ноември 2009 година пак отидов во Будимпешта во хотелот „Мариот“, а кога стигнав таму, пред хотелот видов македонско знаме. Знаев дека тоа не е поради мене. Веднаш од собата му засвонив на нашиот амбасадор Атанас Вангелов, прашувајќи го што е причината за знамето. Тој ми рече дека по пет минути ќе ми се јави. Ми се јави и веднаш ми кажа дека тука е претседателот Бранко Црвенковски, кој е на пат за Скопје. Додаде уште, ако можам за 20 минути да дојдам во хотелот „Хилтон“, кој е наспроти хотелот „Мариот“ во Будим. Претседателот сакал да се види со мене. Јас многу брзо се избричав и веднаш со такси стигнав во хотелот „Хилтон“. Во исто време, стигна во хотелот претседателот со неговата придружба. Топло ме поздрави како да сме стари пријатели и ме покани да се напиеме по едно кафе. На масата, преку еден час, седевме претседателот и шефицата на кабинетот, симпатичната Наташа Савова и нашиот амбасадор Атанас Вангелов. На претседателот му реков дека само што стигнав во хотелот „Мариот“, а тој ми рече дека пред малку си заминал од хотелот и си оди за Скопје. Знаев дека е во проштална посета на Унгарија како претседател, а за цело време само ние двајцата дискутиравме, главно за спорот со Грците за името, додека другите двајца присутни само слушаа. Му реков дека има направено едно лошо и едно добро нешто за Македонија. Тој ми рече: „Кажи Лефтер, што е доброто, а што е лошото?“ Му реков: „Бранко, го читав во најтиражниот грчки весник во ноември 2007 година, пред самитот во Букурешт, твоето интервју, а на прашањето од новинарот што ќе стане ако во Букурешт не нè примат со Република Македонија, ти тогаш одговори дека ќе влеземе со референцијата.“ Претседателот повторно ме праша: „Добро тоа е лошото, а што добро имам направено, Лефтер?“ Одговорив: „Спогодбата меѓу првата и втората страна од септември 1995 година е најдоброто што го има направено Твојата влада, зашто тоа ги отвори вратите Република Македонија да влезе во ЕУ и во НАТО.“ Ме праша: „Толку си сигурен?“ „Да“, на што му дадов: „засега нашата влада ја тужи Грција, како што

знаеш, во Хаг“, додадов.

Потоа продолжи разговорот за спорот со Грците за името на нашата држава. Тогаш напомена дека јас имам напишано многу писма до разни политичари низ светот за нашето право за зачувување на уставното име на Македонија, затоа што за мене е прифатливо само една доавака пред името, а тоа е зборот „република“, затоа што моите тројца браќа – млади партизани и нашата мајка, животот го дадоа за Македонија.

Пријателскиот разговор заврши и го придружив претседателот до вратата на хотелот „Хилтон“, каде што го чекаа многу мерцедеси за да го придружуваат до аеродромот. Тогаш дојде кај мене и унгарскиот амбасадор во Скопје Ференц Кикеш, ме поздравил и ми даде визит-карта.

На пат за хотелот „Мариот“ си мислев: Од каде толку знае за мене нашиот претседател, кој искрено и толку топло ме поздравил? Во август 1996 година, кога беше премиер на Република Македонија, во Скопје нè прими сите нас, иселениците, кои бевме гости на Владата по повод 45-годишнината од формирањето на Матицата на иселениците на Македонија. На средбата му поставив едно прашање посветено на економијата. Во 2003 година, кога беше на Конференцијата на премиерите посветена на Ромите од Балканот, а се одржа во хотелот „Мариот“, го видов како чека пред лифтот во придружба на неколку лица, одејќи кон својот апартамент, зашто не беа сите сместени таму; тогаш само се поздравив со него и му кажав дека само што пристигнав од Канада. Не, тоа не е причината да се види со мене! Можеби ги читал моите писма пратени по факс адресирани до него, а беа посветени на проблемот за името на нашата држава. Можеби ги читал?! Јас му напишав дека имам кореспонденција со повеќе претседатели на држави и истакнати светски личности за името, а се од Канада, Европа до Нов Зеланд, барајќи пред сè да ја признаат Македонија под нејзиното уставно име, зашто ние немаме друго име во резерва...

31.

**ПРОМОЦИЈА НА МОЈАТА КНИГА
„КУЛТУРНО ОДНЕСУВАЊЕ“**

31.

**THE PROMOTION OF MY BOOK ON
CULTURAL BEHAVIOUR AT THE HOLIDAY INN
HOTEL IN SKOPJE**

Во ноември 2009 година, останав неколку денови во Будимпешта и престојував во хотелот „Мариот“, а во мојата клиника извршив 3 пресадувања на коса. Во тоа време почнав да барам некој лекар-пластичар што сака да ја купи Клиниката, под услов во прво време една година да работиме заедно и да го обучувам да ја усвои техниката за пресадување коса, зашто во тој период мојот помлад син Тони извршуваше трансплантација на коса во две модерни клиники. Мојата клиника внатре беше модерно уредена, но беше сместена во зграда стара над 80 години.

На 12 ноември отпатував за Скопје. Повторно бев сместен во хотелот „Пелистер“ и, како нивни чест гостин, ме пречекаа со големо внимание и љубезност, како што тоа го прави персоналот на хотелот „Св. Софија“ во Охрид. Во Пелистер за појадок ми готвеа посебно, што ќе посакав.

Во организација на Роднокрајното здружение Загоричани, истиот ден вечерта беше организирана традиционалната загоричанска средба во ресторанот „Имес“ во близина на Градскиот парк. Како и претходните средби од формирањето на Роднокрајното здружение Загоричани во 2008 година, јас финансиски ја поддржав средбата.

Традиционалната загоричанска средба секогаш за сите нас, особено за мене којшто доаѓам од далечна Канада, претставува големо доживување и задоволство, бидејќи се собираме и се гледаме ние,

*Од промоцијата на книгата „Културно однесување“, Скопје, 2009 година
At the promotion of my book „Cultural Behavior“
in the Holiday Inn Hotel in Skopje in November, 2009*

роднините, пријателите и познајниците. На овие средби вообичаено покануваме и претставници од другите здруженија на Македонците од Егејот и претставници од Сојузот на здруженијата од Егејскиот дел на Македонија.

Претходните неколку месеци, мојот роднина Петре Наневски и неговиот син Никола ги завршија сите работи околу обликувањето и печатењето на мојата книга „Културно однесување“ и ја организираа промоцијата на книгата со богат коктел на 17 ноември 2009 год., во репрезентативната сала на хотелот „Холидеј Ин“ во Скопје.

На промоцијата дојдоа околу стотина мои пријатели, роднини и претставници од медиумите и од нашите здруженија. Посебно ме израдува што на промоцијата дојдоа група деца со директорката од Домот за деца без родители „11 Октомври“ од Скопје, за кои беа наменети сите приходи од продажбата на книгата, односно да одат за помош на Домот, каде што живеат.

На Промоцијата зборувааше Паскал Гилевски, којшто ги истакна главните особености на книгата и потребата за таква литература кај нас во Македонија, а потоа Петре Наневски ја потенцира потребата

дека во системот на образованието е неопходно да се посвети поголемо внимание на воспитанието на децата и нивното културно однесување, односно на бон-тонот. Задоволен од промоцијата, од Скопје отпатував за Будимпешта, а оттаму преку Франкфурт си отидов дома во Отава.

Божик и Новата 2010 година ги поминав во Варадеро на Куба, во хотелот „Плаја де оро“. Таму поминав неколку убави дена и на мир ги читав весниците и списанијата што си ги донесов од Скопје.

На крајот на февруари 2010 година повторно отидов на еднонеделен одмор во Пунта Кана, во хотелот „Барчело доминикен бич“ кој е шпански хотел. Таму почнав да ја читам новокупената книга „Трите великани: Рузвелт, Черчил, Сталин“. Од престојот таму, многу време ми одзеде читањето на книгата, која беше доста обемна – околу 700 страници. Плажата беше чиста и убава, а и доста време поминав во големиот и убав базен на хотелот. Се хранев во италијанскиот и шпанскиот ресторан, каде што не служеа лошо шпанско вино.

На 18 март 2010 год. отпатував за Будимпешта и се сместив во хотелот „Мариот“. Следните денови имав 3 операции на пресадување коса. Потоа со унгарската авиокомпанија заминав за Солун, каде што ме пречека внуката Цана со сопругот Лефтери и по новиот автопат брзо стигнавме во Костур, односно во Загоричани.

Во селото останав само три дни, за да се видам со роднините, и веднаш се вратив во Будимпешта и повторно по три дни заминав за Букурешт, за да го посетам и да се запознам со градот. Како златен член на комплексот хотели „Мариот“ имав привилегии и сакав да го видам новоизградениот хотел „Мариот“ во Букурешт, каде што се сместив.

Во Букурешт имав поминато во далечната 1959 година и само го видов градот од возот на пат за Варна. Потоа немав можност да одам повторно во Бугарија затоа што бугарската амбасада не ми даваше виза, зашто ме ставија на црната листа како македонски националист.

Со такси беше тешко да стигнам до хотелот по тесните улици на Букурешт. Хотелот го имав видено на фотографија, но тоа што го видов внатре беше изненадување за мене. Сè беше извонредно изработено, секаде имаше мермерни плочи и украси. Рецепцијата беше многу добро уредена, имаше бројни бутици во хотелот, но не видов купувачи. Ми дадоа соба со бања и када на еден агол, а туш на другиот.

Таков луксуз немам видено никаде, освен во хотелот „Дрејк“ во Чикаго. Се хранев во ресторанот за бизнисмени, а храната беше пресметана во престојот, но за една чаша вино плаќав по пет евра. Во

Будимпештанскиот „Мариот“ и виното е вклучено во цената, можеби затоа бизнисмените за викендот не одат дома, туку седат таму и јадат и пијат со пријателите. Наспроти тоа, во Букурешт хотелот „Мариот“ беше празен за викендот. Тоа значи дека Унгарците знаат да прават бизнис, затоа што унгарското, како и романското, вино е евтино. Во „Мариот“ во Будимпешта не само виното, туку и жестоките пијалаци се бесплатни како виски, цинцано и други.

Јас пијам само една чаша црвено вино за вечера и ништо друго.

Во Букурешт, хотелот „Мариот“ е близу до палатата на Чаушеску. Таму платив влезница од 10 долари за да влезам со група и така ја посетив палатата. Таа е огромна и се влегува од сала во сала и сè е украсено со првокласни материјали и со разни украси. Сега Романците не знаат што да прават со неа, бидејќи е многу скапо нејзиното одржување, иако таму е Народното собрание.

Се прошетав по главниот булевар, кој почнува од палатата и е нов, изграден по земјотресот, од диктаторот Чаушеску. Булеварот е многу широк, со дрворед на средината. Во близина на хотелот не можев да најдам банка за да сменам пари, ниту видов кафеани, освен една, која беше полупразна. Помислив дека Романците имаат тешки економски проблеми. Следниот ден ја посетив зградата на романската православна црква, која е блиску до хотелот и се наоѓа на едно ритче. Таму видов како се шетаат туристи и пред главната црква. Последниот ден имав можност во близина на хотелот да видам мали и трошни куќи изградени во балкански стил, како да си во Скопје пред земјотресот.

Поради ова сфатив зошто во Букурешт не одат многу туристи, наспроти Будимпешта, којашто ја посетуваат неколку милиони годишно.

Одејќи со такси до аеродромот, имаше тешкотии поради тоа што главната улица е доста тесна, па за малку ќе го испуштем авионот за Будимпешта. Наспроти Унгарците, кои многу ретко го посетуваат Букурешт, јас ќе се запознаев нешто повеќе со градот, ако се виде со нашиот амбасадор Љупчо Арсовски, кој во тоа време бил во Скопје.

Многу брзо стигнав во хотелот „Мариот“ во Будимпешта, со чувство како да сум дома. Веројатно тоа чувство е такво поради тоа што од 1982 година многу често сум гостин таму и затоа имам титула – златен клиент.

Од Будимпешта заминав за Скопје и многу ми се допадна изгледот на плоштадот со проектот „Скопје 2014“ – бев сигурен дека многу луѓе во Канада и во Будимпешта нема да ме прашуваат што барам во Скопје. Особено бев радосен што на плоштадот ќе се гради нов хотел од брендот

„Мариот“, како трет на Балканот, по Атина и Букурешт. Почнав да размислувам дека во хотелот „Мариот“ во Скопје ќе бидам чест гостин, а не само во Будимпешта, и со нетрпение чекав кога ќе почне изградбата.

Во македонските медиуми прочитав дека хотелот на најгорниот кат ќе има ресторан, градина и базен. Решив да му напишам писмо на центарот за комплекс хотелите „Мариот“ со седиште во САД, од каде што ми одговорија потврдно дека ќе има таков ресторан и градина, но не на тоа место, туку базенот ќе биде на четвртиот кат. Ме израдува дека скопскиот хотел „Мариот“ ќе има и бизнис-ресторан, којшто ќе можам да го користам како тој во Будимпешта.

Овој пат при мојот престој во Скопје немав среќа да се видам со Гане Тодоровски, кој засекогаш нè остави и замина. Македонската култура и македонскиот народ загубија голем син и творец и сите ние неговите пријатели и познајници загубивме голем пријател и човек кој умееше брзо да ја прочита душата на другиот и да му влее надеж и верба кон поубавото. Во ноември претходната година, кога престојував во Скопје, во кафеанчето на пријателот Давид покрај кејот на Вардар, до хотелот „Холидеј Ин“, последен пат се видов и се дружев со Гане. Тогаш друштво ни правеа Паскал, д-р Живко Поповски, Петре Наневски и други. Тоа место за средба го одбра Гане.

На 12 април преку Будимпешта се вратив дома, ама не за долго, зашто на 18 мај 2010 г. пак преку Будимпешта отидов на Капри. Со унгарскиот авиопревозник стигнав во Милано, а оттаму дојдов во Неапол, потоа со брод пристигнав во Капри, каде што три дни се одржуваше Конгрес на италијанското здружение за пресадување коса.

Од бродот со фоникулар (жичница), се искачив до центарот на градот и видов дека главниот плоштад не го носи името на Унгарската револуција од 1956 година, како што имав видено. Хотелот во кој престојував беше во близина на плоштадот и се прошетав по околните улички. Во хотелот ми дадоа мала соба, а појадокот беше пресметан во цената. Седиштето на Конгресот беше во луксузниот хотел „Гранд квизијана“, кој е член на корпорацијата на врвните хотели во светот. Имаше голема градина полна со лимонови дрвја и со базен. Забележав дека никој од учесниците на Конгресот не е сместен таму, а причината беше што една соба чинеше 420 евра.

На Конгресот, еден колега со грчки акцент во говорот праша нешто за техниката на операцијата. На крајот на денот му велам: „Јанис, како што гледам, ти имаш скромно знаење за пресадувањето коса и можеби

немаш извршено ни една операција.“ Ми одговори дека сум во право. Го поканив да одиме заедно да вечераме за да му кажам многу работи што треба задолжително да ги знае. Отидовме во близина, во еден ресторан со многу убав поглед кон морето, бидејќи Капри е полн со бутици и со ресторани. Седнавме и во придружба на италијанско вино, откако му кажав кој сум, разбрав дека тој е пластичар и е роден на Крит. Набрзо нашиот разговор ја зафати темата за името на Македонија. Во разговорот му кажав дека американските дипломати се иселуваат од Атина во новата голема амбасада во Скопје, бидејќи Грците дури и ги убиваат, иако Американците многу ѝ помогнаа на Грција во Граѓанската војна за да ѝ дојде кралот, зашто ќе победеа комунистите. Ми одговори дека не е многу за радување, затоа што доста од американските служби сепак се останати во Грција, а на прашањето каде е најголемата американска воена база, му одговорив дека е во Авијано, Италија. Ми рече: „Ја гледаш светлината таму далеку и како се вика тој град?“ Му одговорив: „Оттаму дојдовме, тоа е Неапол.“ „Така е“, вели, „тоа е најголемата воена база на САД“. „Значи“, му велам, „втората е во Авијано“. „Не“, вели, „таа е третата“, а втората најголема воена база на САД во Европа е на Крит, до мојот град, и кога ќе дојдеш да ме посетиш, ќе ја видиш од мојата клиника“.

Платив околу 100 долари за скромната вечера со вино, а утредента Јанис ме честеше. На последниот ден од престојот на Конгресот, организаторот со минибус нè однесе по многу тесен пат во Анакапри, највисокиот дел на островот. Од тие високи стени погледот кон морето е прекрасен, но истовремено од висината те фаќа страв. Во Капри живеат само 12 000 жители кои, главно, работат во туризмот.

На највисокиот врв на островот Монте Соларо во Анакапри, минибусот нè донесе пред хотелот „Цезар Августус“ и веднаш отидовме на неговата тераса, каде што нè пречекаа со пијалаци. Околу нас имаше голема градина со базен. Кога побарав информација за цената, ми рекоа дека надвор од сезоната, соба со еден кревет и појадок чини 500 евра. Си реков, тука сум за последен пат.

Панорамата кон Капри и морето е прекрасна и овозможува невидена убавина. Таму се запознав со еден колега од САД, кој ми се довери дека нема видено такво место со необична убавина, на што додадов дека го делам неговото мислење. Таму не можеш многу да се шеташ, затоа што има доста хотели оддалечени меѓу себе, а другото се само карпи со слаба вегетација.

*На конгресот на италијанското здружение за пресадување коса
во Капри, Италија*

*At the reception of the Italian Society of Hair Restoration Surgery
on the Island of Capri Italy*

Вечерта во хотелот имав најлуксузна вечера, со многу убави вина, во мојот живот. Сè беше на највисоко италијанско ниво. За трите ноќевања во Капри платив 660 долари, такви се цените во ова монденско гратче.

По завршувањето на Конгресот, со брод се вратив во Неапол, а оттаму преку Минхен стигнав во Будимпешта, каде што се сместив во хотел на аеродромот. Рано утредента заминав за Варшава и како златен член се сместив во хотелот „Мариот“. Тој е модерен хотел на 40 ката, а зградата е изградена за време на социјализмот – јас бев сместен на 24. кат и се хранев во ресторанот за бизнисмени, каде што сè беше пресметано во цената на престојот, освен виното.

Со група Американци, отидовме со минибус да го посетиме стариот дел од градот, кого Полјаците го имаа реновирано по уништувањето од страна на нацистите во Втората светска војна, а особено во август 1944 година, кога било Варшавското востание организирано, главно,

*Мојот втор дом – хотелот „Мариот“ во Будимпешта
My second home: Marriott Hotel, Budapest*

од Евреите на Варшавското гето. Затоа има многу споменици поврзани со Евреите, од кои повеќе од еден милион настрадале во нацистичките концентрациони логори.

На 28 мај се вратив во хотелот „Мариот“ во Будимпешта, каде го пречекав да ми дојде на гости мојот роднина Ристо Попгеоргиевски од Скопје.

Во неделата го однесов роднината Ристе на ручек во ексклузивниот ресторан „Гундел“, каде што понудата и услугата на ресторанот се познати и пошироко во Европа.

За неговиот престој се насочив да го прошетам роднината да ги види позначајните културно-историски знаменитости на Будимпешта, а го запознав со историјата на Унгарија. Сакав неговиот престој во Будимпешта да биде што поубав и долго да го помни. Ристе, по три дни замина со воз за Скопје, а јас на 31 мај отпатував дома, во Канада.

Од 3 до 6 јуни 2010 год. учествував на Втората Конференција на Обединетата македонска дијаспора, која се одржа во Торонто. Таму се видов со многу мои пријатели, а по многу години и со Крис Стефановиќ, постојан секретар на Македонско-канадското лекарско друштво, кое јас го формирав. Друштвото организира средба со ручек, но, тогаш видов, за жал, дека таа наша професионална организација изумира.

На пат за дома застанав да ги видам моите пријатели од Унгарија, Ристо и Рина Милјановски, кои ме пречекаа со ручек, а живееја надвор од Торонто, во градот Витби.

На почетокот на август, од Отава преку Будимпешта допатував во Скопје, каде што таксистот Горан ме чекаше и ме однесе во хотелот Св. Софија во Охрид. Таму ги пречекав сестра ми и нејзиното семејство, кои дојдоа од селото за да се видиме. По неколку дни во катедралната црква од X век „Света Софија“ со Паскал Гилевски присуствувавме на доделувањето на врачувањето на наградата „Златен венец“ на Струшките вечери на поезијата на лауреатот Љубомир Левчев од Бугарија која му ја врачи претседателот на РМ, Ѓорѓе Иванов.

На одмор во Охрид останав три недели, а потоа во Скопје неколку дни се дружев со пријатели и заминав за Будимпешта, каде што имав закажано две пресадувања на коса.

На патот за дома, на аеродромот, ми рекоа дека сум задоцнил и дека вратите на авионот веќе се затворени. Се чудев што да правам, веднаш побарав помош од германската авиокомпанија, затоа што со нив требаше да патувам за Франкфурт. Мислев дека ќе ми побараат дополнителни 1 500 долари, затоа што поради моја грешка не стигнав навреме на авионот. Но, бидејќи сум „златен патник“ на Ер Канада, почнаа да бараат друг алтернативен лет.

Ми рекоа дека мора да спијам уште една ноќ во Будимпешта и следниот ден преку Минхен и Монреал ќе стигнам во Отава.

Ноќевав во хотел на аеродромот, за тоа платив 79 евра и рано заминав за Отава, а поради тоа што беше лето и немаше место во авионот во туристичка класа, ме ставија во прва класа без да платам дополнителна цена. Така имав многу удобен лет од Минхен до Монреал.

Многу години имав желба да го посетам Буенос Аирес, наречен Париз на Јужна Америка и затоа што имав собрано над 200 илјади бонови од Ер Канада, решив со нив да патувам со прва класа и да платам само за даноците на аеродромите.

Така, на почетокот на октомври, преку Торонто, заминав за Буенос Аирес. Летот беше преку Сантјаго де Чиле, каде што многу патници слегаа, а потоа авионот го надлета високиот планински масив на Андите, покриен со снег, со прекрасни глетки.

Веќе во 14 часот бев во Буенос Аирес и на аеродромот прочитав дека освен Американците, Австралијците и Албанците, сите државјани на други земји треба да имаат виза. Мене во Отава ми рекоа дека не треба

да имам виза за патувањето во оваа земја. Се најдов во небрано и не знаев што да правам. Ми рекоа да ја следам зелената линија и на крајот, таму ќе платам и ќе ми дадат виза.

За среќа што ја имав кредитната виза картичка, со која платив 90 долари и ми дадоа виза.

Претходно имав резервација во хотелот „Мариот“ во Буенос Аирес, кој се наоѓа во Авенида Флорида и, како што претходно читав, во многу убаво место. Со такси стигнав во хотелот, изграден во барок стил, и ми дадоа апартман со две соби. И тука се хранев во ресторанот резервиран за бизнисмени, каде што за половина чаша аргентинско вино плаќав по 6 долари.

Изгледа само Унгарците имаат големо срце и тоа е една од причините што нивниот ресторан во хотелот „Мариот“ во Будимпешта постојано е полн со бизнисмени во сабота и недела и таму јадат и пијат, зашто сè е вклучено во цената.

Уште кога се подготвував да го посетам Буенос Аирес, ми рекоа дека мора да посетам танго ресторан и да купам панталони или палто од јагнешка кожа. Бидејќи планирав да останам само 4 денови, решив веднаш првин да ја прошетам Авенида Флорида и во еден излог го видов тоа што го барав – панталони, само цената беше 300 долари. Во хотелот ме посоветуваа да не купувам таму, туку во близина на хотелот имало еден дуќан кој шиел панталони за еден ден какви што сакаш, и по мера, и тоа поевтино.

Го најдов дуќанот и кога влегов ме изненади кога слушнав дека една стара баба и една млада жена зборуваат унгарски. Веднаш на унгарски им се обратив и им се претставив, а тие ми рекоа дека за еден ден ќе имам убави панталони само за 270 долари. Во разговорот ми објаснија дека дедото и бабата уште пред војната во 1938 година од Будимпешта се доселиле во Буенос Аирес, кога унгарскиот Парламент изгласал закон против Евреите, односно со закон го ограничил запишувањето на еврејските средношколци на Универзитетот, процентуално колку што има Евреи во Унгарија. Тој дискриминаторски закон е познат како Numerus klauzus.

Следниот ден панталоните беа готови. Потоа решив да одам во еден танго ресторан, од каде што дојдоа со нивна кола да ме земат, а вечерата чинеше 100 долари со едно шише аргентинско вино. По вечерата почна забавната програма со два пара танчари кои играа првин класично, а потоа модерно танго и по нив настапи една многу стара жена, која почна

да пее со старечки, но изненадувачки убав глас. Бабата беше толку стара што мораа да ја носат на сцената, но таа по пеењето доби најмногу аплаузи и овации.

Како што ми изгледа, бабата сигурно беше некоја многу позната пејачка, но, за жал, не дознав која е таа.

Третиот ден тргнав со автобус за градот Тирсити, за да се запознам со неговите знаменитости. Кога бев во Букурешт, видов дека тоа не е Париз на Балканот – така и овде видов дека Буенос Аирес не е Париз на Латинска Америка.

Последниот ден од престојот, со такси стигнав на аеродромот и со канадски авион допатував во Сантјаго де Чиле. Со такси пристигнав во хотелот „Мариот“, кој беше на 10 ката во новиот дел од градот. Ресторанот беше како и во Буенос Аирес и за тие три дни што останав таму, еден ден со автобус панорамски го разгледавме градот и ги запознавме неговите знаменитости.

Видов дека центарот на градот е изграден во типичен стил на XIX век, каде што доминира барокниот стил. Во Сантјаго де Чиле има многу стари хотели кои мене ми се допаднаа, но веќе имав резервирано во хотелот „Мариот“, каде што цената беше двојно повисока од другите хотели од висока класа во центарот на градот. Исто така, последниот ден се прошетав до блискиот шопинг центар, каде што купив мокасини и бели чевли и уште еден пар чевли, какви што подоцна видов во Охрид за половина цена, но таму беа од турско производство. Така, и таму купив два пара – едните црвени, а другите сини.

На враќање патував со авион од Буенос Аирес, со прва класа, бидејќи летот траеше 13 часа до Торонто и дополнително до Отава.

На 13 ноември заминав за Будимпешта и оттаму продолжив за Скопје. Во хотелот ме чекаше покана од претседателот Иванов да одам во вилата на Водно, каде што тој ќе го одликува генерал д-р Владислав Барчиковски за услугите што им ги пружил во лекувањето на ранетите партизаните од ДАГ во тајната болница на еден полски остров. За жал, не можев навреме да стигнам на свеченоста, бидејќи кога стигнав во хотелот, церемонијата веќе беше почната пред половина час.

Генералот Барчиковски, на 94-годишна возраст, беше гостин на Министерството за култура на Република Македонија. Следниот ден имав можност да се запознам со гостинот, колега од Полска, со кого ме запозна поранешниот македонски амбасадор во Полска, Петре Наковски, кој ја превел неговата книга на македонски јазик.

Притоа го посетивме Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, односно Катедрата по историја на Филозофскиот факултет, каде што деканот, професор по историја Никола Жежов, кој има егејски корени, ни приреди многу пријатен дочек.

Во Скопје, во ресторанот Имес во населбата Карпош, се одржа традиционалната загоричанска средба. Голема чест ни направи на сите присутни што на средбата присуствуваше високиот гостин од Полска, генералот д-р Владислав Барчиковски. Следниот ден, високиот гостин требаше да го посети Охрид, но поради здравствени причини и возраста, имаше 94 години, тој си замина за Полска.

По некој ден јас заминав за Будимпешта, каде што три дни бев сместен во хотелот „Термал“, а потоа една недела во хотелот „Мариот“. Во тие денови, имав две операции за пресадување коса. Едниот пациент беше член на Унгарскиот парламент и на почетокот на операцијата одненадеж, пулсот на пациентот му падна на 42 отчукувања во минута, што спаѓа во опасна зона. Таков проблем не ми се имаше случено, иако имам извршено околу 2 500 пресадувања на коса. За среќа, брзо го нормализирав пулсот и успешно ја завршив операцијата, ама тие неколку минути ми беа најтешки во животот.

Се вратив дома и набрзо дознав од Петре Наковски дека генералот си заминал за Полска без да се согласи да се издаде во Скопје неговата книга, која тој ја преведе на македонски јазик. Причината за таквата одлука на полскиот висок гостин беше тоа што Петре Наковски во предговорот пишува дека поголемиот број ранети борци на ДАГ, што генералот ги лекувал, биле Македонци, што беше вистина.

Непосредно потоа, јас неколку пати по телефон контактирав со генералот и со неговиот син дека правото за издавање на книгата ќе го купам јас, на што синот се согласи, но, за жал, авторот категорично одби.

Во Отава, на вообичаен годишен лекарски преглед, го посетив мојот матичен лекар и пријател Ранбир, кој ми рече дека поради тоа што јас немам шеќер, холестерол, притисок и не пушам, постои мала можност да умрам од срцев или мозочен удар, туку само од рак. Ми рече дека ланската година ме пратил на преглед со колоноскопија за да исклучи рак на дебелото црево, а сега сака да се направи трансректален преглед со ултразвук и ако индексот на ПСА е 4, а на мои години може да биде дури 6–7, тогаш ќе биде добро. Се согласив со предлогот на колегата Димитрис од грчко потекло и тој додаде дека имам нодула од еден сантиметар на десната половина на простатата и уште ми рече дека му предлага на

урологот д-р Рон да се направи трансректална биопсија. Отидов кај Рон, со кого одамна се познавам, а порано четири години живеевме во иста зграда, му покажав копија од истражувањето и му реков што порачал Димитрис. Тој ми рече дека Димитрис како рендгенолог е техничар, а не уролог и нема никаква индикација за потреба од биопсија, туку поради тоа што имам големо зголемување на простатата, која е 82 грама, ќе ми го даде лекот аводарт и таа ќе се намали и индикаторот на тумор маркерот ПСА ќе се намали, и да го посетам повторно дури по шест месеци.

Бев загрижен и си мислев што да правам: Рон е уролог, професор и директор на Универзитетската клиника за урологија и претседател на Здружението на канадските уролози и уште авторитет во струката.

Кога отидов дома, загриженоста не ме напушти, туку веднаш почнав да читам во стручната литература и на интернет за ракот на простата. Од тоа дознав дека на мои години ретко се умира од рак на простата, а повеќе од други болести. Така, по дијагнозата на рак на простата пет години живеат 100% од пациентите, десет години – 99%, и 15 години 94% од пациентите, но оваа статистика е генерална, зашто многу зависи од стадиумот на ракот. Потоа продолжив да читам сè повеќе текстови на таа тема. При една средба, пријателот Роман ме тешеше да не се плашам и ми велеше дека сите лекари одат кај професорот Рон и дека тој добро знае што прави.

Во такво непријатно расположение морав да чекам 6 месеци.

32.

ПО 62 ГОДИНИ ДОЧЕК НА БОЖИК ВО РОДНОТО ЗАГОРИЧАНИ

32.

AFTER 62 YEARS CELEBRATING CHRISTMAS IN MY VILLAGE ZAGORICHANI

На крајот на ноември и во почетокот на декември 2010 година бев на одмор во Варадеро на Куба, каде што останав една недела. По враќањето дома, почнав да се подготвувам за посета на моето село и таму да бидам за Божик и за Новата 2011 година, заедно со сестра ми Тана и со роднините. На 16 декември, преку Франкфурт, отидов во Будимпешта, каде што останав три дни и со унгарската авиокомпанија продолжив за Солун. На аеродромот во Солун видов многу постери, фотографии и други визуелни симболи од античка Македонија, очигледно за пропагандистички цели на власта.

При излегувањето од авионот, ја видов Цана, внуката од сестра ми, и нејзиниот сопруг кои ме чекаа. Веднаш со нивниот автомобил преку новиот автопат заминавме за Костур, односно за Загоричани, каде што доста брзо стигнавме.

За сето време на мојот престој во Загоричани, единствена радост ми беа средбите со роднините. Ги посетив гробиштата и запалив свеќи на починатите, а во сеќавањата ми се враќаа деновите од детството кога селото беше полно со живот и веселби од честите свадби и ората и песните кои ечеа во секоја пригода. А сега ни ора се играат ниту деца се раѓаат, зашто оваа година во селото не се родило ниту едно дете. Во селото има големи и модерни куќи, ама тие се празни, без живот. Не видов ни овци, ниту пак добиток да се движат по улиците, кои главно се асфалтирани. Во некои дворови на куќите видов само коли и трактори.

*По 60 години прослава со најблиските роднини на Божиќ во родното Загоричани 2010 година
After 62 years again celebrating Christmas with my relatives in my village Zagorichani, Greece in 2010*

За Божиќ бев на гости кај мојата внука Цана и зетот Лефтери и нивните ќерки и внуци. Тогаш, нивната ќерка Параскеви ми донесе од Костур еден филм за трагедијата на Граѓанската војна, кога двајца браќа: едниот партизан, а другиот војник на кралската армија се бореле и убивале на спротивните страни.

На први јануари 2011 година, внуката Параскеви, или како што дома нагалено ја викаат Виви, ме однесе во Преспа, за да ја видам пештерата каде што се одржувале состаноците на Главниот штаб на ДАГ под раководство на Никос Захаријадис, генерален секретар на КПГ. Кога се враќавме по патот покрај реката Бистрица до селото Желево, многу тешко ми паднаа сеќавањата на деновите кога во далечната 1948 година последен пат ноќевавме пред да влеземе во Југославија. За Долна и Горна Преспа и за пештерата каде што престојувал Захаријадис, имам многу читано во книгите на Петре Наковски, кој детаљно ги опишува местата и настаните во овие простори, особено во неговата книга „На пат со времето“, која е преведена и на англиски и е издадена во Торонто, со моја

финансиска помош.

Колата ја оставивме пред монтажниот мост, кој води кон островот Св. Ахил. За единствениот ресторан и мотел што постои на островот, имам слушано од писателот Петре Наковски. Сопственикот на ресторанот, Македонецот Коста, роден на островот, и неговата сопруга Вера, родена во Кочанско, топло нè поздравила и нè послужила со кафе. Го замолив Коста да ми каже каде е границата меѓу Македонија и Грција и видов дека е само на неколку километри на големото Преспанско Езеро. Се прошетавме по островчето и ги видовме урнатините на црквата „Св. Ахил“, која ја градел Цар Самуил. Пред црквата која имала импозантни димензии Виви ми направи една фотографија. Го напуштивме островот, поминавме преку селото Винени и ја побаравме пештерата на патот кон Албанија. На крајот на малото село има голема табла напишана на грчки јазик дека тука, нагоре, е пештерата на Захаријадис од времето на Граѓанската војна. Никој не ја оштетува таблата, зашто таа е спомен за времето кога генерал Маркос, кој бил командант на ДАГ и кога се вратил од СССР во Атина во 1984 година, рече дека Грција во 1949 год. се ослободила, и тој ги протерал Македонците уште во 1944 година.

Се искачивме по дрвените скали до малото ритче, но не можевме да ја најдеме пештерата. Виви забележа на едно дрво дека пишува „Пештера на Захаријадис“ и конечно неа ја најдовме. Влеговме внатре и очекував да видам фотографии од Сталин и Захаријадис, но немаше ништо, само една празна просторија и овде-онде висеа некои жици. Во времето на Граѓанската војна тука имало голема маса со распослани карти и други материјали. Оттука раководството на ДАГ ги праќало нашите деца да се борат и дагинат како, на пример, во битката за Лерин на 12 февруари 1949 година. Тогаш раководството на ДАГ, иако знаеше дека борбата е загубена, сепак испратило над 1 000 борци партизани да загинат во Лерин.

По разгледувањето на пештерата на Главниот штаб на ДАГ, тргнавме по патот опишан од Петре Наковски, да ја бараме партизанската болница која била сместена во пештерата во селото Граждано, до границата со Албанија. Патот не беше лош, туку само тесен, и поради тоа возевме внимателно. По овој ист пат, непосредно пред поразот на ДАГ при последните битки, во август 1949 година, неколку илјади партизани Македонци од Преспа пребегаа во Албанија, а оттаму се распрснаа низ светот.

Кога влеговме во селото, сретнавме еден жител, го поздравив на грчки

и на македонски, а тој ми одговори на грчки и ми рече дека пештерата сега е полна со дрва за зимата и со кола тешко е да се оди дотаму. Потоа нè праша дали сме од селото од тие деца кои во 1948 год. пребегаа во Чехословачка. Му одговорив дека јас сум од Канада, а тој додаде дека тие се од Епир и се населиле во селото по Граѓанската војна кога тоа било празно.

На враќање по течението на реката Бистрица, на ум постојано ми беше трагедијата на жителите од овој крај и на партизанското движење, што ги има опишано Петре Наковски во неговата книга.

Во моето село Загоричани останав до 3 јануари 2011 година, кога заминав за Будимпешта и ноќевав во хотел на аеродромот, а следниот ден заминав дома, во Канада. На крајот на јануари отидов на одмор во Пунта Кана, каде што останав една недела. Хотелот се викаше „Гранд парадис Баваро“ и има два големи базени, но јас по цел ден бев на плажата под палмите и иако се чував, сепак, доста поцрнев. Таму игравме одбојка со руски туристи од Москва. Тие таму доаѓаат патувајќи 13 часа со американски авиони „боинг“. Русите и на плажа се со чаша алкохол в рака. Хотелот имаше италијански ресторан ала карт, каде што одев на вечера.

На крајот на февруари, повторно отидов во Пунта Кана, но од аеродромот нè однесоа со автобус до хотелот „Коста Карибе“, блиску до Санто Доминго. Целиот автобус ме чекаше мене, бидејќи не беше стигнат мојот багаж и не знаев што да правам, така што моравме да тргнеме и ми рекоа дека следниот ден ќе ми го пратат багажот. Кога бев во автобусот, ми се јави водичот и ми рече дека мојот багаж го нашле во авионот и ме утеша дека утредента ќе ми го донесат. Тогаш, успокоен, почнав на вокмен да ги слушам македонските патриотски песни што ги имав.

Во текот на патувањето, времето се погоди убаво и од автобусот видов многу сиромашни села во Доминиканската Република. Кога се стемни, ноќта забележав дека во многу куќи нема струја и домовите се осветлени со ламби на газија. Другиот ден пристигна мојот багаж, но јас отидов само во базенот да пливам и не го видов Карипското Море. Вечерав во ресторанот „Риголето“, каде што нè послужија со италијанска храна.

На крајот на март отпатував за Будимпешта и се сместив во хотелот „Мариот“, каде што останав четири денови, а потоа се преселив во хотелот „Гранд Термал“ на островот Маргарета, каде што останав три недели. Во овој хотел нудат богата шведска маса и затоа одев на фитнес во самиот хотел, со цел да не ја зголемам својата телесна тежина. Овој

хотел поради солидната услуга и реноме, е многу посетуван од туристи од Русија и Германија, кои користат евтин авионски превоз и брзо пристигнуваат.

Од Будимпешта дојдов во Скопје, каде што се сместив во хотелот „Пелистер“ и ме чекаше мојот пријател и роднина Петре Наневски, со кого поразговаравме за нашиот план за претстојната посета на нашето село Загоричани. Следниот ден ги собрав пријателите во кафеаната „Кај Маршалот“, за да се видиме.

Средбата, дружењето и вечерата со еминентните македонски писатели Раде Силјан, Паскал Гилевски и со стоматологот Петар Кронеvски и уметниците Коле Манев и Петре Наневски, помина во срдечен разговор за теми поврзани со уметноста, а особено за просперитетот на Македонија и разрешувањето на актуелните политички и економски прашања со кои е преокупиран македонскиот граѓанин.

Се вратив во Будимпешта и во хотелот „Мариот“, каде што бев сместен, го поканив на вечера македонскиот дипломат во нашата амбасада во Будимпешта Тодор Нанев, кого го запознав со состојбите и работата на нашето македонско здружение во Унгарија. Притоа, констатиравме дека треба да се интензивира работата на тоа наше Здружение и да се вклучат помлади Македонци, кои постојано живеат во Унгарија, особено потомците од децата-бегалци, кои живеат во Унгарија.

Потоа отидов во Дебрецен, каде што останав два дни, да се видам со моите драги пријатели Ѓорѓ и Ева и со мојата свеска Ева, која живее во Хортобаги, на околу 30 километри од Дебрецен. Ева и Ѓорѓ секогаш со јагнешко печено ме пречекуваат и откога Мара не патува со мене, не играме веќе карти, како што често тоа го правевме во минатото.

Секој човек треба постојано да води грижа за здравјето воопшто, а особено за своето, не само преку водењето здрав живот, како на пример избегнувањето алкохол, пушење, наркотични средства и друго, туку и преку постојаното контролирање на здравствената состојба кај својот лекар и во здравствените установи. Општо е познато дека со стареењето се јавуваат и разни заболувања. Така, кај мажите честа појава е заболувањето на простатата.

Штом стигнав преку Франкфурт дома, во Отава, веднаш отидов кај мојот уролог и дадов крв за лабораториско испитување на ПСА. Мојот пријател, урологот Рон, ми рече дека поради примањето терапија што тој ми ја препиша, коефициентот на ПСА паднал од 4 на 1,78 и не треба да се грижам. Му реков дека јас покрај тоа што имам учено на студиите

по медицина, имам доста читано за простатата, така што можам од прва да ги положам испитите за урологија. Додадов дека со едно истражување што е направено во Пекинг, Кина, врз 473 пациенти што имале нодула како мене, по извршената биопсија се утврдило дека 30% од нив имале рак на простата. Исто така, добро се знае дека може да се има рак на простата со нормална ПСА и тоа се случува кај 20% од мажите. Ми рече дека, бидејќи се грижам, идната година ќе ме прати пак на специјален преглед, кој се нарекува трансректален ехо преглед. Јас продолжив да читам на интернет и во други стручни публикации за мојот проблем и не знаев зошто урологот не ме прати да ми се изврши биопсија.

На крајот на април 2011 година, отидов на еднонеделен одмор на Куба и се сместив во хотелот „Интернационал“, кој е прв хотел изграден од Американците во 1959 година. Последен пат одморавме во овој хотел пред десет години, но по неговото градење во 1959 година, ништо не е реновирано и поправено. Храната беше лоша, но плажата најубава во Варадеро.

На 22 јуни заминав за Вашингтон, за да учествувам на Годишната конференција на Обединетата македонска дијаспора. Таму се видов со многу Македонци со кои отпорано се познавав, но, исто така, се запознав и со други наши сограѓани и патриоти. Организаторите на Конференцијата ги замолија присутните, кој има можност да ја помогне организацијата со парични средства, за да може во иднина да биде поефикасна нејзината работата. Јас бев еден од тие што дадовме по 1000 долари.

На 3 јули, со канадски авион, заминав за Будимпешта и се сместив во хотелот „Мариот“ каде што сè е многу удобно. Во мојата Клиника оперирав една Унгарка, која живеела во Италија. Потоа отпатував за Скопје, каде што мојот таксист Горан ме чекаше и веднаш отидовме во Охрид. Охридските убавини ги уживав три недели, а кога роднините од Грција дојдоа да ме видат, цела ноќ не бев заспан поради стомачна инфекција, мислам добиена од пиењето вода од една чешма близу до каналот крај езерото. Така, дел од мојот одмор во Охрид помина и во лекување.

Во текот на мојот престој во Охрид, имав можност да ги поканам на вечера моите пријатели Трајче и Маре, кои живеат во Љубљана, а имаат стан во Охрид. Исто така, на Античкиот театар го проследив концертот на познатата македонска пејачка Елена Ристевска.

Во почетокот на септември 2011 година, се вратив во Скопје и останав

три дни, а потоа отпатував во Љубљана, каде што не бев појден повеќе од 40 години. Бев сместен во хотел во центарот и можев да се шетам и да го разгледам, како и да се запознам со градот. Таму се видов со моите македонски пријатели Трајче и Маре Андонови, кои ме одведоа на вечера во еден српски ресторан, каде што не нагостија со балкански специјалитети и со македонско вино.

На прошетките по Љубљана поминав и по зелениот пазар и видов дека македонското грозје се продава по 2 евра килограм, а во Скопје истото грозје се продаваше две килограма за едно евро.

На враќање во Скопје, во авионот до мене седеше едно младо момче, кое читаше весник на англиски јазик. Кога тоа заврши со читањето на весникот, на англиски го замолив и јас да го погледам. Тоа набрзо задрема, а кога се разбуди му се заблагодарив и му го вратив весникот и повторно на англиски јазик го прашав кај оди, на што ми одговори дека оди во Скопје. Тогаш, му реков, ти зборуваш и македонски јазик, на што кимна со главата. Го прашав дали е трговец, а тој ми одговори дека не е, туку дека работи во владата. Го замолив дали може да ми даде адреса од министерот за надворешни работи, за да му напишам писмо со мое мислење за проблемот со името на нашата земја – Македонија. Ми рече дека нема проблем, зашто и момчето било од тоа министерство. „Што работиш?“, го прашав. Ми одговори „Јас сум министерот“. „Да не си ти Никола Попоски?“ Потврдно ми одговори. Му се извинив што не го препознав, бидејќи скоро беше назначен за министер и нашиот разговор продолжи, главно, со моето излагање за мојата дваесетгодишна борба за името и за моите многубројни писма што им ги напишав на многу светски политичари. Меѓу другото истакнав два важни фактори, и тоа: ако прво дека Словените кои се доселиле на Балканот во VI век, не ги уништиле староседелците, и дека нема такви податоци во историографијата, туку едноставно се измешале со нив и поради тоа научните истражувања покажуваат поголем процент на ДНК во Република Македонија и во Скопје, отколку во јужна Грција и Атина, па според тоа ние имаме целосно право да го носиме името - Македонија. Второ, истакнав, ако има многу држави со исто име како, на пример, Луксембург (град и држава), Велс и Нов Јужен Велс, Георгија (Грузија и Џорџија во САД), тогаш што е проблемот да го користат истото име и Република Македонија и провинцијата Македонија во Грција.

Додека престојував во хотелот „Пелистер“ во Скопје, на плоштадот гледав кошарка со големо задоволство. На 8 Септември учествував на

прославата на Денот на осамостојувањето на Република Македонија и се воодушевував на споменикот на Александар Македонски, кој е еден од најубавите споменици во светот.

Тогаш се видов со еминентните Македонци од дијаспората Џон Битоф и Владо Ралев, мои стари соборци што ја водевме битката за заштита на нашето вековно име на нашата татковина Македонија. Нашата средба во ресторанот на хотелот „Холидеј ин“, каде што беше сместен Џон Битоф со семејството, беше срдечна, пријателска и многу емотивна и јас со голема радост им ја честитав државната награда за заслужни Македонци што им ја предаде претседателот Ѓорѓе Иванов за нивниот досегашен патриотски придонес во афирмацијата на Македонија во дијаспората и во светот и за борбата за името и просперитет на нашата измачена татковина.

Јас знаев дека унгарската авиокомпанија првпат ќе полета од Скопје за Будимпешта на 9 септември, но дополнително дознав дека тоа ќе биде еден ден подоцна, односно на 10 септември. Поради тоа, го сменив билетот за тој ден и доплатив 80 евра. Тоа ми овозможи да присуствувам на отворањето на новиот аеродром „Александар Велики“, што ми претставуваше особено задоволство.

Додека престојував во Скопје, бев поканет од Друштвото на писателите на Македонија да присуствувам на прославата во чест на Матеја Матевски, добитник на наградата „Златен венец“ на Струшките вечери на поезијата. Тогаш се видов со многу мои пријатели-писатели и ми причини посебно задоволство што Паскал Гилевски ме запозна со еминентниот македонски поет Матеја Матевски.

По пристигнувањето во Будимпешта, во мојата Клиника имав закажано операција на еден Македонец кој допатува од Торонто. Тој дојде на интервенција затоа што, претпоставувам, цената кај мене изнесуваше 1 000 долари, а во Торонто му побарале 5 000 до 8 000 долари. И други Македонци доаѓаа за пресадување коса во Будимпешта и за сите нив цената беше минимална, така што операцијата и плус две ноќевања во хотел „Мариот“, практично ги надоместуваа трошоците и не остануваше ништо од заработката.

Преку Франкфурт се вратив дома во Отава на 13 септември 2011 год. Набрзо решив да ја продадам колата „јагуар“, иако имаше поминато само 80 000 km и која навистина беше една од најдобрите и најбрзи автомобили во осумдесеттите години на минатиот век, но поради своите 12 цилиндри трошеше 23 литри бензин на 100 km. Во една компанија за продажба на

*Од Загоричанската средба 20011 година
At a Zagorichani village dinner party in Skopje in 2011*

коли, за нејзин откуп ми даваа минимална сума од одвај 2000 долари и можност да ми доплатат 5 000 долари, со тоа што во замена да земам од нив „хонда сивик“ под наем за три години и наместо да плаќам 290 долари на месец, да плаќам само по 131 долар за три години, а потоа ќе треба да им ја вратам или да ја откупам за 11 000 долари. Ја искористив таа можност и го зедев новиот автомобил „Хонда Сивик“.

Во средината на октомври, преку Торонто, отидов на краток одмор од една недела на островот Антигва на Карипските Острови. Државата се состои од два мали острови – Антигва и Бермуди. Името им го дал Колумбо во 1493 година. Повеќето жители живеат од туризам.

Јас бев сместен во добар хотел со име „Пајнапл“, кој беше полн со Англичани. Цело време лежев околу базенот, а еднаш отидов на плажата, која не беше добра како таа во Варадеро на Куба. Имавме добра храна со аргентинско вино.

Кога се вратив дома во Отава, отидов на лекарска контрола и ме израдува лабораторискиот резултат на ПСА, кој беше 2,05.

На 15 ноември заминав за Будимпешта, каде што извршив една

операција и веднаш потоа продолжив за Скопје, за да присуствувам на традиционалната средба што ја организира Роднокрајното здружение Загоричани.

На средбата во ресторанот „Имес“ првпат присуствувавше и сестра ми Тана, која отидов со такси да ја земам од граница. На средбата, сестра ми Тана прв пат се виде со наши соселани, со кои не се имаше видено повеќе од 60 години, од нивните детски години. Тие средби беа многу трогателни и со многу солзи радосници, но истовремено и тажни.

Тие денови мојот пријател Петре Наковски ме покани на промоција на неговата книга „На пат со времето“. Промоцијата се одржа во Домот на АРМ. Бидејќи темата на романот што се промовира беше за последните денови на борбите во Граѓанската војна во Грција, јас приредив ручек за преживеаните партизани на ДАГ, кои сега беа околу 100, а не 250 како во 2008 година, кога исто така ги имав собрано на ручек во спортската сала „Поткале“.

Од Скопје, преку Будимпешта, отидов во Дебрецен да ги видам моите пријатели Ѓорѓи и Ева и во таа пригода ги поканив на вечера. Секоја средба со нив за нас е посебен празник и радоста е неизмерна.

На 5 декември заминав од Будимпешта и со нетрпение чекав да стигнам дома, да дознам за пресудата на Хашкиот трибунал за тужбата на Македонија против Грција дека таа ја прекршува Привремената спогодба. Со голема радост дома го читав писмото од амбасадорот Ристо Никовски, во кое ми јавува дека Судот, освен грчкиот судија, едногласно пресудил во полза на Република Македонија.

Божик и Новата 2012 година ги поминав во Варадеро на Куба, каде што од две недели едната постојано врнеше дожд, но јас имав што да читам од тоа што го донесов од Скопје.

33.

ПРВ ПАТ ВО КОСТАРИКА

33.

FIRST TIME IN COSTA RICA

Кога дознав дека мојот пријател Владо Ралев од Женева ќе биде на одмор три недели во Пунта Кана, и јас решив да одам таму и да се видам со него, бидејќи нè спојува долгогодишно пријателство. Така, моето прво патување во 2012 година беше во Пунта Кана, каде што навреме резервирав престој во „Би лајв хотел олд оазис“ (Be live hotel old oasis). Претходно имав разбрано дека хотелот со вили каде што е сместен Владо се изнајмува и се резервира само од Европа, така што не ќе можеме да бидеме сместени во ист хотел. Веднаш по телефон му се јавив на Владо и му кажав каде ќе бидам сместен и поради одалеченоста со такси ќе појдам и ќе го посетам. Така заминав за Пунта Кана на еднонеделен одмор.

По пристигнувањето, следниот ден отидов да го видам Владо и со такси брзо стигнав и ја најдов вилата каде што во приземјето тој беше сместен.

На рецепцијата ми рекоа дека Владо не е во собата и дека пред малку излегол. Го побарав околу базенот, но не го најдов, па затоа го чекав во ресторанот, кој почнуваше со работа во 13 часот.

Набрзо Владо се појави и по ручекот отидовме во неговиот апартамент, каде што водевме долга дискусија за актуелните состојби во Македонија и за изгледите за скоро примање на нашата земја во НАТО и во ЕУ.

Следниот ден, попладнето, Владо дојде со такси да ме посети, но не сакаше ништо да пиеме, меѓутоа на моето настојување тој попушти и испивме по една чаша шпанско вино и продолживме да разговараме за можностите и патиштата за подобро организирање на нашата дијаспора

*Во Лисабон, Португалија, 2012 година
In Lisbon, Portugal in 2012*

во борбата за афирмација на Македонија и на македонскиот народ во светот. По два дни, со еднодневен патувањем се вратив дома, во Отава.

На 22 февруари 2012 год. отпувавав за Унгарија и патувањето во прва класа во авионот беше многу пријатно, а се сместив, како и порано, во хотелот „Мариот“. По два дни, оперирав еден пациент од Македонија, кој ги плати само трошоците и двете сестри што ми асистираа. Потоа се преселив во хотел „Термал“ на островот сред Дунав, каде што останав една недела. Храната, услугите и условите во овој хотел се прекрасни, затоа што има базени со топла вода и сала за фитнес. При секој престој овде, колку и да се внимава, сепак телесната тежина се зголемува.

На 12 март заминав директно за Лисабон, со желба да го запознаам овој познат европски град-престолнина на Португалија и се сместив во луксузниот хотел „Авенида Палас“ во центарот на градот. Хотелот е изграден во барок стил и датира од времето кога Португалија била велесила и колонијална држава. Видов многу споменици кои покажуваат

*Со роднината Ристе Попѓорѓиевски пред
Милениумскиот крст во Скопје, 2012 година
With my cousin Riste Popgiorgievski in front of the
Millennium Cross in Skopje, Macedonia, 2012*

дека Лисабон некогаш бил главен град на Империјата. Во цената на хотелот беше и појадокот, којшто по квалитет не е на нивото на хотелот „Мариот“ во Будимпешта. Се хранев во типични португалски ресторани кои не беа поскапи од цените во Будимпешта. Дури и унгарските вина по квалитет можат да се натпреваруваат со португалските.

Се шетав во центарот на градот и на пристаништето и едноставно не сакајќи ги забележував особеностите на овој град и на жителите – од начинот на облекувањето на луѓето до нивното однесување и љубезноста во комуникацијата.

Ме изненади модерениот и голем аеродром и се чудев како една релативно мала земја има толку интензивен воздушен сообраќај.

Кога се вратив во Будимпешта, веднаш тргнав со воз за Скопје, бидејќи унгарската авиокомпанија МАЛЕВ банкротирала и, за среќа, по извесно време, ми ги вратија парите со кои имав резервирано лет до Скопје.

Од Будимпешта за Скопје патував со прва класа со чешки вагон, кој

*Со Тодор Нанев, дипломат од нашата Амбасада во Унгарија,
на терасата на хотел Мариот во Будимпешта
On the terrace of the Marriott Budapest
with the Macedonian Diplomat Todor Nasev*

тргнува од Прага и преку Братислава и Будимпешта оди до Белград и се враќа назад.

Од Белград за Скопје патував со македонски вагон на балканско ниво. Пристигнав утрото во 7 часот, отидов во хотелот „Пелистер“ и додека чекав да се ослободи соба во Пелистер, веднаш отидов да прошетам по плоштадот и видов дека тој ден почна да се гради хотелот „Мариот“ во Скопје, што навистина ме израдува. Мариот е голема светска компанија, која има комплекс ексклузивни хотели во многу главни градови во светот, така што градбата на овој хотел во Скопје ќе го подигне реномето на угостителството во Македонија. Иако, било планирано градбата на овој хотел да почне пред две години, сепак, добро е што и сега се гради. Секогаш кога сум во Скопје, навраќам да видам како напредува градбата, дури и разговарам со работниците, кои ми велат: „Докторе ќе мора уште многу да чекаш“. Во иднина планирам да престојувам во овој хотел поради реномето и квалитетот на услугите на овие хотели во светот.

Од Скопје се вратив во Будимпешта во хотелот „Мариот“ заедно со мојот роднина, скулпторот Петре Наневски. Така, заедничкото патување беше попријатно и во разговор времето ни помина брзо.

Во „Мариот“ каде што престојувавме со роднината Петре, останавме цела недела. Со цел подобро да го запознае градот, отидовме на ручек во ексклузивниот ресторан „Гундел“ каде што во неделите послужувањето на гостите е со шведска маса и други особености кои остават впечаток и засекогаш остануваат во помнењето.

Во запознавањето на градот, роднината не само што го прошетав да го види Парламентот, црквата Св. Стефан, туку ценејќи дека како уметник го интересира ликовната уметност, цел ден поминавме во Националната галерија, која е многу богата со ликовни експонати од различни временски периоди. Петре како мој гостин во Будимпешта престојуваше по втор пат и покажуваше голема љубопитност за сите знаменитости на градот и ме изненади неговото познавање на општата историја и на историјата на уметноста на унгарските ликовни творци.

На 2 април јас заминав за Отава, а Петре со воз се врати во Скопје. Дома во Отава на 25 мај имав можност да ја гледам претставата од Большој театар од Москва, кој гостуваше со балетот „Дон Кихот“ со над 200 балетски уметници и со невидено богати костими. Најевтин билет за претставата беше 100 долари, а подобрите седишта чинеа 300 долари. Претстави имаше цела недела и беше секогаш преполн националниот уметнички центар на Отава.

*Пред националната галерија во Будимпешта, 2012 година
In front of The Hungarian National Gallery in Budapest in 2012*

Во мај ненадејно решив првпат да ја посетам Костарика, бидејќи туристичката агенција ми понуди таква можност во последен момент за многу пристапна цена. Летот беше од Отава преку Торонто до градот Либирија и нè сместија во хотелот „Алегро папагајо“ (Allegro paraguay), на пацифичкиот брег. Хотелскиот комплекс се состоеше од 5-6 мали хотели изградени на ридот до морето, секој со по три ката.

Во хотелот престојуваа само неколку групи од САД и Канада. Само еднаш отидов на плажата, која беше со црн песок. Немав желба да останам таму и затоа се вратив на големиот базен, каде што попладнето се играше одбојка меѓу американски и канадски групи. Ништо добро не

можам да кажам за храната. Најинтересен настан беше едно утро кога одев на појадок и видов дека сите се собрани под дрвјата на хотелот. Кога отидов таму, видов дека од едно дрво на друго скокаат мајмуни. Ми рекоа дека тие многу често доаѓаат во градината на хотелот. Решив другпат да не одам во Костарика.

Во јуни 2012 година, по мое барање, урологот ме прати на трансректален томографски преглед. Ме успокои резултатот, кој покажуваше дека нодулата на простатата е иста, еден сантиметар во дијаметар, но индексот на ПСА паднал на 2. Му реков на урологот дека ова е добра вест, но зошто не ме праќа на биопсија на простатата, бидејќи и со такви резултати пациентот може да има рак.

Тој ми рече дека нема потреба да се грижам и оти ќе ме прегледа следната година, кога ќе ми направи дигитален преглед на простата. Јас се согласив, но останав несигурен, затоа што само биопсија исклучува постоење на рак на простатата.

На 9 август, преку Франкфурт, стигнав во хотелот „Мариот“ во Будимпешта, каде што имав закажани две пресадувања на коса.

Во тоа време мојата Клиника веќе една година беше огласена за продавање. Но, не се појави никаков интерес, дури и за доста скромна цена. Тогаш Унгарија беше во рецесија, а покрај тоа важрше законот на ЕУ, дека медицински услуги мора да се извршуваат во приземје или во зграда со лифт. Мојата клиника беше на втори кат без лифт и затоа како клиника не можеше да се продаде, па затоа решив да ја продадам за евтини пари или да ја преадаптирам повторно во стан, како што беше пред 12 години, а тоа навистина не се исплаќаше.

Така, подоцна, дури на крајот на 2013 година, се појави еден заинтересиран и ја купи за да ја адаптира за стан. Ме болеше целата опрема, која чинеше над 15 000, да ја продадам за 1 500 долари. Но, на крајот се радував што се ослободив, затоа што последните три години трошоците за одржување на Клиниката ги плаќав, главно, од мојата канадска пензија.

На 14 август 2012 година, преку Виена, со „Остриен ерлајнс“ (Austrian Airlines) за 330 евра стигнав во Скопје, каде што таксистот Горан ме чекаше и веднаш ме однесе во хотелот „Св. Софија“ во Охрид. Таму останав три недели и меѓу другите пријатни настани, имав едно убаво доживување во манастирот во селото Оровник до Охридскиот аеродром, каде што патриотот Никола Цветанов ни приреди убав ручек и гледавме културно-забавна програма на една македонска играорна група од

Егејскиот дел на Македонија, која многу ме возбуди и ми причини големо задоволство.

На 4 септември од Скопје дојде со кола мојот роднина Петре Наневски и заминавме за нашето родно село Загорични. Без никакви тешкотии ја преминавме границата и во попладневните часови пристигнавме во домот на сестра ми Тана, каде што три дни престојувавме. Сите три дни, колку што имавме испланирано да останеме во Загоричани, главно ги посетувавме блиските роднини и, за жал, не ни остана време да прошетаеме по околината и да се потсетиме за нашите детски среќни години. Јас не отидов ни во кафеаната на мојата внука од сестра, бидејќи сакав да ми останат убавите спомени од 1943, а не овие денешниве. Петре се виде со блиски свои роднини и со училишни другари, со кои заедно учел основно училиште во далечните 1954/56 години. И двајцата заминавме од селото со горчина во душата од тоа што го видовме и од односот на некои наши роднини и жители, по потекло Македонци.

На пат за Скопје се одморивме и ручавме во ресторанот на Плетвар и брзо стигнавме во хотелот „Пелистер“.

Следниот ден на плоштадот во Скопје се сретнав со Тодор Петров, кој се шеташе со Силјан, наше момче од Егејот кого многу пати го имам видено на интернет да ја пее песната „Млада партизанка да станам“, што уживам постојано да ја слушам.

Ех колку млади партизанки животот го дадоа во Граѓанската војна во Грција!? Тие млади партизанки и партизани што ја преживеале битката која е вистинска трагедија со нападот на Лерин на 12 февруари 1948 година, од раководството на КПГ биле испратени да се борат и дагинат на Грамос. Тие раководни кадри на ДАГ што ги пратиле младите македонски партизани во битката за Лерин, а потоа на Грамос, сега имаат велелепни споменици на гробиштата во Атина, а на македонските партизани не им се знае местото каде почиваат и каде роднините да им запалат свеќа..

На средината на септември, преку Виена, се вратив во Будимпешта и три дни отседнав во „Мариот“, но бидејќи немав ни една операција, престојот го поминав во дружење со пријателите.

На 17 септември 2012 година, преку Виена, отпатував во Кан, на одмор од една недела. Резервација за хотелот „Мариот“ во Кан имав извадено уште во ноември претходната година, зашто е многу тешко да се најде добар хотел во Кан преку зимата, затоа што во зимскиот период таму се собираат богатите од Европа. Кан нема аеродром, туку аеродромот во

*Последна средба со партизанката Лена,
сопруга на мојот братучед Ѓорѓи Костадиновски во Скопје, 2012 година
Last meeting with my cousin's wife Lena who was also a partisan in the Greek
Civil war from 1946-1949 in Skopje, 2012*

Ница служи за Кан и за Монте Карло.

Со автобус стигнав до Кан и платив 30 евра за двете насоки. Патувањето трае 45 минути по брегот на Медитеранското Море, а по патот видов места со прекрасна убавина и богатства.

Хотелот Мариот во Кан е крај брегот на морето во центарот на градот, покрај шеталиштето Ла Кроазет (La Croisette). Овој модерен хотел има базен на најгорниот петти кат и бил изграден пред околу 20 години од еден израелски милијардер. На рецепцијата ми рекоа дека појадокот чини 25 евра, но кога покажав карта дека сум златен член на „Мариот“, ми рекоа дека појадокот е вклучен во цената на престојот. Инаку, во овој хотел едно ноќевање чини 300 долари. Појадокот се служи во приземјето

на хотелот, на уреден простор со зеленило, цвеќиња и под палми.

Цел ден го читав списанието Капитал од Скопје и пред вечера се шетав по шеталиштето Ла Кроазет. Ја посетив зградата близу до Мариот, во која во 1986 година мојот пријател д-р Мишел Хасмати ми понуди да купам стан со две спални соби на вториот кат за 250 000 долари. Таков стан сега таму чини два милиони евра.

Секоја вечер јадев во различен ресторан, но последните четири дена вечерав во ресторанот Каво 30 (Caveau), близу до хотелот. Вечерата чинеше 42 евра и се состоеше од чорба од риба, лосос, торта и вино од 375 ml и половина литар вода „авијан“.

Ова вечера, пресметано во канадска валута, чини околу 60 долари, а и тука во Отава горе-долу е толку, само не е готвено на француско ниво, што значи не на уметнички гастрономски начин. Во текот на мојот престој цела недела беше сончево, а во хотелот многу ми се допадна што имаше бесплатен интернет. Многу пати си мислев дека ако во 1986 година ја ставев куќата во Отава под хипотека, ќе можев да го купам станот во Кан за 250 илјади долари и сега ќе бев милионер. И Мајорка има бистро море, со бел песок, и е убаво место за одмор, ама не можеш да ги уживаш убавините на Кан и да гледаш и да се шетаеш со богаташи...

Отидов да го барам хотелот „Софител Медитерани“ (Sofitel mediterranee), каде што со сопругата Мара престојувавме многу пати, но на истото место беше изграден нов хотел „Радисон“ (Radisson), без базен. Преку Брисел, се вратив во аеродромскиот хотел во Будимпешта и рано утрото заминав за Отава.

Кога пристигнав дома, ми се јави Бил Николов од Форумот за човекови права од Торонто и ми рече дека утредента во Отава ќе дојде со Димитар Јованов, кој е главен уредник на македонскиот месечен весник „Нова зора“ во Егејска Македонија, и со уште едно наше дете од Егејот и ме повика да се видам со нив. Му одговорив дека со драго срце ќе ги чекам, иако сум изморен од патувањето низ Европа, но со задоволство ќе ги носам на ручек по нивни избор каде што сакаат. Така, отидовме на ручек во хрватскиот ресторан „Нов Дубровник“ и потоа дојдовме кај мене дома на кафе и го продолживме разговорот за правата на нашите Македонци во Егејот и за други актуелни прашања за Македонија. Истиот ден, овие мои драги гости заминаа за Торонто.

На 28 октомври 2012 година, преку Монтреал, отпатував на островот Санта Клара на престој од една недела, каде што се сместив во хотелот „Санта Марија“. Островот е поврзан со Куба со мост од 47 km изграден од

камен пред неколку години. Храната беше добро послужена на шведска маса. На 8 ноември, со прва класа, заминав за Будимпешта и се сместив во хотелот „Мариот“, каде што останав три дни, а потоа останав цела недела во „Гранд Термал“ на островот Маргарета. Таму доста интензивно ги користев базенот со топла минерална вода и фитнес клубот.

Во Скопје допатував преку Виена и се сместив во хотелот „Пелистер“ и веднаш се вклучив во организацијата на традиционалната загоричанска средба, која и финансиски ја поддржав. Средбата повторно се одржа во ресторанот „Имес“ и многу ми беше драго што на средбата дојде и мојата роднина Лена, сопруга на мојот прв братучед Ѓорѓи Костадинов. Лена исто така била партизанка и ми раскажа многу драматични моменти од тие тешки денови на Граѓанската војна во Грција.

Од Скопје преку Виена се вратив во Будимпешта и веднаш со воз отидов во Дебрецен, кај мои пријатели, каде што останав три дни.

На 30 ноември се сместив во хотелот „Мариот“ во Будимпешта и истиот ден во мојата клиника оперирав еден пријател од Скопје, а на 2 декември 2012 год. ја извршив мојата последна операција во долгата лекарска кариера. Тогаш пресадив коса по втор пат на еден Германец и следниот ден отпатував дома во Отава.

За Божик и за Новата 2013 година отидов на двонеделен одмор во Варадеро во хотелот „Плаја де оро“ (Playa de oro) на Куба, каде што имаше многу руски туристи и со нив се дружев и разговарав на плажата.

34.

НЕОЧЕКУВАНО ЕДЕН ДЕН ВО БОЛНИЦА

34.

UNEXPECTEDLY ONE DAY IN HOSPITAL

Раните спомени и доживувања од детството и периодот на нашето прогонување од родното огниште, постојано се проткајуваа во мојот живот и создаваа зголемен интерес за одредени настани и секогаш се обидував да си ги објаснам причините за судбината на моето семејство и на македонскиот народ.

На 2 февруари 2013 година речиси сите американски телевизиски станици ги емитуваа настаните околу битката за Сталинград, која завршила со тежок пораз на Германците. Јас имав книги за планот „Барбароса“ и намерата на Хитлер да го нападне Советскиот Сојуз. Преку фирмата Амазон на интернет, порачав 6 книги од различни автори за битката на Сталинград и решив, ако ми тие пристигнат, макар 2–3 ќе земам кога ќе одам на одмор.

Пред да тргнам на одмор, пристигнаа 4 книги и задоволен дека ќе имам што да читам, заминав на еднонеделен одмор во Очо Риос на Јамајка. Се сместив во „Гранд Сансет“ хотелот, којшто беше преполн со Американци и имав тешкотии да заспијам од гласната музика.

По цел ден бев на плажа, каде што постојано читав некоја од донесените книги. Од плажата се гледаше зградата каде што во 1981 година бев на одмор со семејството. Ништо добро не можам да кажам за хотелот, за храната, за базените и плажата, освен дека платив двојно повеќе во однос на Варадеро на Куба. Тоа влијаеше да решам друг пат веќе да не доаѓам на Јамајка.

Книгите што ги имав за Сталинград се пишувани од американски, англиски, германски и руски автори, меѓу нив и од генералот Василиј

*На плажа во Јамајка 2013 година
On the beach in Ocho Rios Jamaica in 2013*

Чујков, херој на бранителите на градот. Дома ме чекаа уште 2 книги и издавачот ми понуди уште 6 на оваа тема. Историјата многу ме интересира и без тој зголемен интерес што го покажав, мојот омилен професор д-р Јозеф Домби не ќе ми помогнеш да продолжам со образованието. Благородниот човек и професор д-р Домби како историчар многу добро знаел какви стравотии и пустошења оставаат војните и колку семејства и поединци имаат настрадано. Веројатно и поради тоа, така педагошки постапи, родителски ме посветува и ми помогна да се запишам на Факултетот за физичко воспитание. Другата причина за овој интерес е трагедијата на мојата татковина Македонија и лично на моето семејство.

Ако Хитлер победеше во Сталинград, ние денес не ќе бевме слободна Република Македонија, но еден автор напишал дека дури и да паднеше Сталинград, великиот Советски Сојуз пак ќе победеше. Друг автор пак, пишува дека ако генерал Паулус ако не издржеше 3 месеци против Црвената армија, Сталин ќе ја „обоеше“ цела Европа во црвено, освен англискиот остров. Такво било и мислењето на Черчил. Во тој случај, Тито ја создаде нова Југославија во Јајце, со што и ние Македонците добивме национална слобода и своја држава. Така ги порачав и другите 6 книги за Сталинград. Имам желба еднаш да појдам во Сталинград, денешен Волгоград, и на ридот „Мамаев Курган“ да се поклонам пред споменикот на хероите кои животот го дадоа и за Македонија. Неколку од овие книги ги имам читано повеќе пати.

На 15 март 2013 година отпатував за Будимпешта и отседнав во хотелот „Мариот“, а по три дни се преселив на една недела престој во хотел „Гранд Термал“, каде што покрај базените прочитав 2 книги за одбраната на Сталинград. Од Будимпешта преку Виена отпатував за Скопје и се сместив во хотелот „Пелистер“, а следните денови се видов со многу мои пријатели.

Со моите пријатели Петре Наневски и Ристо Попгеоргиевски и со таксистот Горан отидовме во Крушево, за да го посетиме музејот на Тоше Проески, но кога стигнавме таму, тогаш го затворија и намерата не ни се оствари. Вечеравме во еден ресторан каде што нè послужија со лоша храна, а кога побарав фискална сметка, тоа не им се допадна на вработените.

Во ноември повторно престојував во Скопје да учествувам на традиционалната загоричанска вечер, која главно јас ја спонзорирам. На таа средба, покрај другите, за последен пат се видов со партизанката Лена – сопруга на мојот братучед Ѓорѓи Костадинов.

Преку Виена се вратив во Унгарија и во хотелот „Мариот“ поканив двајца мои пријатели на вечера, кои следниот ден отпатуваа за Отава. Во април веќе имав закажано средба со урологот, кој ми рече дека мојата здравствена состојба е добра, наодот на ПСА е во нормалата и повторно да дојдам на контрола по 6 месеци, а тоа значи во декември. Му реков дека во претходното наше видување ми вети дека сега ќе ме прегледа и дигитално тој тоа внимателно го стори и ми рече дека сака да ме види во јуни, а не во декември. Дојдов дома и повторно почнав на интернет да читам за мојот проблем. Решив да го употребам мојот лекарски разум и искуство и утрото решив да му свонам на урологот и му реков дека ако не ме испрати на биопсија, ќе одам кај друг уролог. Набрзо секретарката ми се јави и ми кажа дека проф. Рон сака да ме види попладнето и ми дополни дека ако толку се плашам – ќе ме прати на биопсија.

На 11 мај 2013 год. ми беше направена биопсија, за што морав да чекам 10 дена за резултатите. Затоа решив преку Торонто да одам на одмор и таму да ги чекам резултатите. Отидов на еднонеделен одмор во Доминиканската Република и се сместив во хотелот „Барчело“, а на плажата ја читав книгата за битките во кои учествувал Маршал Жуков. Потоа, читајќи едно интервју на словачкиот амбасадор за неделникот „Капитал“ од Скопје, уште на плажата решив да му пратам писмо на тој амбасадор со прашање зошто неговата земја не ја признава Македонија под уставното име, кога другите 3 членки на Вишеградската група го сторија тоа. Ова беше последното писмо пратено до разни политичари во светот во текот на мојата 20-годишна борба за признавање на Македонија под нејзиното уставно име. Кога стигнав дома, го пратив по факс.

Плажата кај хотелот „Барчело“ не е добра како на Варадеро на Куба, со која јас секогаш правам споредби. Кога се вратив дома, ми засвони урологот, професорот Рон, и ми рече дека следниот ден сака да ме види. Јас се плашев дека ќе има лоши вести и кога отидов кај него ми вели: „Го имаш“. Но, му велам, три години ти велам можеби имам рак на простатата, а ти не веруваше. Ми вели дека никој во Отава нема да оперира лице на 78-годишна возраст за рак на простатата, но бидејќи сум со многу добро општо здравје и дека немам притисок, холестерол, шеќер, никогаш не пушев и не земам никаков лек и редовно одам на фитнес, ќе предложам да те оперираат со користење на најсовремен начин со Да Винчи робот. Потоа рече дека за таа операција ќе ме прати кај д-р Род кој е најдобриот, а професорот го имаше пратено на обука

во познатата клиника Мајо во САД. Ми рече дека морам да одам да ги снимам коските и да направам преглед на магнетна резонанција. Му велам: „Мислиш дека имам метастази?“, а тој одговори дека според законот сите мора да ги имаат овие две истражувања.

Чекав неколку денови, но не ми се јавија, па затоа лично отидов во болницата „Сивик“, каде што порано, од 1975 до 1979 година, работев и веднаш за следниот ден ми закажаа скен на коските. Следниот ден, штом заврши скенирањето, отидов до радиологот кој го прочита резултатот и ми рече дека немам ништо на коските и дека во тој поглед сè е добро. По неколку денови ми е извршен друг преглед со резонанција, а радиологот ми кажа дека лимфонодулите околу простатата и семиналните везикули се чисти, но може за 25% да има микропенетрација на капсулата на простатата таму каде што е нодулата, која сега е 15 mm во дијаметар. Тоа ќе може да се потврди само преку преглед во лабораторија за патологија, непосредно по операцијата.

Кога ги имав сите резултати, повторно го посетив урологот проф. Рон, кој ми рече дека ќе ме прати кај д-р Род, кој специјализирал за користењето на Да Винчи робот за простатоктомија, а тој ме прати кај д-р Роб, онколог, зашто му е потребно и неговото мислење. Тој, смеејќи се, ми рече: „Лефтер, сега си во рацете на Рон, Род и Роб“. Лекувањето на проблемот е или операција или радијација, и двата метода даваат исти резултати. Уште додаде, дека ако се прави радијација ќе мора да одам 33 дена по 2 минути на зрачење секој ден, а за операција само еден ден ќе останам в болница. Се решив за операција и го посетив д-р Род, кој ми рече дека операцијата ќе може да ми ја направи дури во ноември. Му реков дека дотогаш ракот може да излезе од простатата и ќе биде доцна, потоа го молев да најде некој термин и да ме оперира или евентуално да направи замена со некој полесен случај. Тој ми кажа дека сите негови пациенти имаат рак на простата и дека тој оперира само рак. Така се вратив дома многу разочаран. Ме изненади дека по половина час ми се јави д-р Род и ми рече дека нашол место на 3 јули да ме оперира. Тоа беше голема радост за мене. Ми рече уште дека ќе ме оперира со д-р Илијас, од грчко потекло, и дека сè ќе се води под негово име.

Јас отпорано имав закажано средба со професорот д-р Рон, но ми се јави неговата секретарка и ми кажа дека не треба повеќе да одам кај него, туку кај д-р Род. Инсистирав да го видам проф. Рон и му реков дека тој ми имаше речено дека ќе ме оперира најдобриот, а сега сум во надлежност на д-р Илијас. Му реков дека многу го молам денес да му

се јави на д-р Род, тој да ме оперира. Професорот се согласи и тоа го потврди со ракување.

Рано утрото на 3 јули 2013 година, се појавив во болницата и пред операционата сала д-р Род ми рече да се запознам со д-р Илијас, кој ќе му помага. Им се заблагодарив на двајцата за сè што ќе сторат за мене.

Се разбудив во приватна соба, сам со катетер, а следниот ден ме пратија дома. По една недела, отидов да ми го извадат катетерот и д-р Род ми рече дека ги добил резултатите од лабораторијата за патологија и со радост ми кажа дека во хируршкиот рез нема рак ниту во лимфонодите, ниту во везикулите, само има микропенетрација на капсулата, така што не ќе треба ништо друго и дека сè е во ред, а само секои три месеци ќе правиме ПСА анализа.

Тогаш дознав дека Робот операцијата се извршува во координација со двајца хирурзи. Главниот седи пред ТВ екран и оттаму ја извршува операцијата, а вториот хирург е кај пациентот и преку инструментите кои се внесени во стомакот преку 5 мали отвори, прави коагулација на крвните садови, ако прокрвават.

Често пати по операцијата може да се појават многу компликации, меѓу нив и инконтиненција на мочката од што многу се плашев, но уште од првиот ден, за среќа, можев да го контролирам мочањето. Сега преостанува да чекам резултати за ПСА во октомври.

На 4 август 2013 год. отпатував за Будимпешта и по четири денови, преку Виена, пристигнав во Скопје, од каде што Горан со такси ме однесе во Лазарополе. Откако го поминавме Полог, уживав во убавините на Западна Македонија, особено на Маврово, а во Маврови Анови застанавме и во еден ресторан јадевме пита со јогурт.

Во Лазарополе ме пречека мојот роднина Петре Наневски и неговата сопруга Вера. Петре ме запозна со убавините на селото и еден ден јас ги однесов на ручек во селскиот ресторан. Многу убав впечаток ми остави црквата Св. Ѓорѓи, изградена од македонски мајстори и живописана од зографот Дичо од соседното село Тресонче. Во ликовниот израз на зографот се гледа изворен, автентичен начин на прикажување на сцени со карактеристичен цртеж и колорит. По 4 денови поминати во Лазарополе, со такси отидов во Охрид, каде што персоналот многу љубезно ме пречекаа во хотелот „Св. Софија“, каде што и порано престојував. Во Охрид останав три недели и се видов со многу пријатели.

Во куќата на „Уранија“, што ја користи МАНУ во Охрид, присуствував на промоција на книгата за Васил Ивановски. За неговиот живот и за

Со Петре Наневски на посета на Амбасадорот и писател Петре Наковски во с. Долно Дупени, 2013 година

Visiting the Ambassador and writer Petre Nakovski at his summer residence in Prespa with Petre Nanevski, Macedonia, 2013

борбата за македонскиот народ таму, и за многу други работи, првпат слушнав. Ми причини големо задоволство да се видам со академиците Блаже Ристовски, Владо Камбовски и со Иван Катарџиев со кого порано многу се допишувавме и се договаравме што можеме да организираме со Матицата на иселениците на Македонија, кога тој беше нејзин претседател.

Тие денови Блаже Ристовски и неговата сопруга Мери со кола ме однесоа до Лагадин и во ресторанот „Два бисера“ ме нагостија со многу вкусен ручек. Со Блаже се познавам повеќе од 20 години и ме радува што и покрај нашето стареење, нашата љубов и борба за нашата татковина станува сè поинтензивна.

На 4 септември, моите роднини Петре и Ристе дојдоа со кола од Скопје да ме земат од Охрид за да одиме да го посетиме нашето родно село Загоричани.

На пат кон Загоричани, скршнавме од патот и отидовме кон Долно

Дупени, за да го видиме нашиот пријател Петре Наковски и неговата сопруга Дита, кои престојуваа во нивната вила покрај Преспанското Езеро. По љубезниот пречек од домаќините и едновремениот разговор, го продолживме патот кон Битола и границата, каде што немавме никакви административни тешкотии да одиме во нашето село.

Со влегувањето во селото Загоричани, во сеќавање ми дојдоа прекрасните денови од 1943 година кога селото беше полно со жители, со деца и младинци кои со голема одушевеност играа и пееја македонски песни на честите свадби кои се правеа секоја недела. Овие убави сеќавања не можев да ги споделам со моите сопатници Петре и Ристе, бидејќи тие во тоа време беа многу мали и не ги доживеаја тие радости.

Сите тројца се сместивме кај сестра ми Тана, каде што дојдоа многу роднини да нè видат. Петре и Ристе отидоа да ги видат своите роднини и пријатели. Така, по три дни се вративме во Скопје.

Желбата ми беше да присуствувам на прославата на 8 Септември и секогаш ми причинува особена радост тогаш да бидам во Скопје на Денот на осамостојувањето на Република Македонија. Тоа го практикувам секоја година.

Тие денови од мојот престој во Скопје, имав можност на стадионот „Филип Втори“ да го проследам фудбалскиот натпревар меѓу Македонија и Шкотска. За спортските натпревари немам проблем да најдам билет, бидејќи мојот пријател Насе Насев, познат борац и долгогодишен директор на Македонскиот олимписки комитет, секогаш кога сакам ми обезбедува билети и не ми дозволува да ги платам, за што му сум благодарен како на вистински центлемен.

Еден ден ги поканив Петре и таксистот Горан, да појдеме во Дојран. Градот со новоизградените туристичките објекти толку се променил за 25 години колку што го немам посетено, што не можев да го препознам. Имавме многу убав ручек со крап и бело македонско вино.

На 12 септември 2013 година, од Скопје преку Виена, заминав за Будимпешта и на рецепцијата на хотелот „Мариот“ ме чекаше Паскал Гилевски. Со Паскал бевме сместени во „Мариот“, каде што ги користевме сите удобности што ги дава хотелот за бизнис-гостите и пиевме од првокласното унгарско вино „Токај“. Јас пијам само една чаша вино, но кога сум во друштво со Паскал, муабетот ни оди многу добро и тогаш пијам и втора. Покрај тоа, се гостевме и во познатиот ресторан „Гундел“.

Тие денови Паскал имаше средби со некои унгарски писатели, а јас се видов со мои познајници од времето на гимназиските и студентските

*Од посетата кај сестра ми Тана со ќерката Цана во Загоричани,
септември 2013 година*

*Visiting my sister Tana and her daughter Cana in the village of Zagorichani,
september 2013*

денови.

На 17 септември јас заминав за Ница преку Виена, а Паскал со воз се врати во Скопје. Во Ница пристигнав по 20 часот и немаше автобус за Кан и наместо да чекам до утрото, како што ми советуваа, јас зедев такси и тргнав за Кан. Кога стигнав пред хотелот „Мариот“ во Кан, арапскиот таксист ми побара 96 евра, и дополнително четири за кафе. Така му дадов 100 евра. Ми дадоа соба со два кревета, бидејќи во сите нови хотели нема еднокреветни соби. Ме израдува што во цената беше вклучен и појадокот, а планирав, освен базенот на последниот кат, да ја користам и фитнес салата, но кога видов дека таа е една мала и тесна

*Со Паскал Гилевски во хотел „Мариот“ во Будимпешта, 2013 година
With Paskal Gilevski on the terrace of the Marriott Hotel in Budapest in 2013*

соба – се откажав.

Истиот ден отидов на вечера во мојот омилен ресторан „Каво 30“, кој е близу до хотелот, и порачав супа од риба лосос и француско вино и платив 40 евра. Но, еден келнер ме препозна веројатно поради екстра бакшишот што му го имав дадено минатата година, бидејќи во Франција тој е вклучен во цената и тоа го пишува во менито. И, двајцата се израдувавме...

Цел ден лежев на лежалките покрај базенот кој е веднаш до ресторанот, а хотелот беше полн со туристи од една руска група од фармацевските компании, кои таму имаа собир цела недела, но за нив не беше вклучен појадокот кој чинеше 25 евра, така што тие јадеа нешто во салата на собирот.

Пред моето доаѓање во Кан, му имав напишано писмо на Гоце Дуртаноски, којшто живее во Германија. Тој неколкупати ми одговори со писмо, барајќи да се најдеме во Будимпешта, поточно во Будим, каде што во 1844 година била печатена првата книга на македонски јазик. Неговиот предлог беше да ја разгледаме можноста да поставиме една спомен-плоча на местото каде што била печатницата.

*Доручек во хотелот Мариот во Кан, Франција, 2013 година
Breakfast in the Marriott Hotel in Cannes, France, 2013*

Тој побара помош од мене и од Паскал и јас бев готов да ја финансирам таблата, но Паскал рече дека колку што ги познава тие работи, ќе имаме тешкотии за добивање дозвола од унгарските власти. Гоце е голем патриот и има организирано низ Европа неколку изложби на стари икони од Македонија. На писмото, преку електронска пошта Гоце Дуртаноски ми јави дека службено ќе биде во Ница неколку денови, а потоа ќе се врати во Германија. Му одговорив дека јас сум во Кан и наместо да се враќа во Германија, нека ме посети и ќе биде мој гостин во хотелот „Мариот“.

Тој дојде со автобус во Кан и ми беше гостин два дни и двапати јадевме во ресторанот „Каво 30“, каде што еднаш и тој плати вечера со лосос.

Двата дена, разговаравме за македонската кауза, а потоа Гоце Дуртановски си замина. Гоце, како претседател на европскиот сектор на Светскиот младински македонски конгрес, е многу активен во борбата за афирмација на Македонија и за остварувањето на нашите македонски права и цели.

Од Ница преку Будимпешта и Лондон стигнав во Отава на 29 септември 2013 год., на мојот роденден. Следниот ден отидов в болница да извршам лабораториска контрола на ПСА и ме израдува резултатот, кој покажуваше индкс 0,03. На тоа, д-р Род ми рече дека состојбата е

добра, но дека на секои три месеци треба да се мери ПСА.

На 13 ноември, преку Торонто и Варшава, заминав за Будимпешта. Унгарската агенција од Торонто ми понуди добра цена – за 3 200 долари да патувам со прва класа во новиот авион „боинг дримлајнер 787“, кој е најнов тип на авион во светот и се користи од минатата година. Ме зачуди дека полската авиокомпанија има таков авион, а канадската „Ер Канада“ уште нема. Претходно, од рекламите имав сознанија за овој авион дека е како хотел и со најдобри услови, така што решив да патувам со него во Европа. Првата класа на авионот е како да си во хотелска соба, но креветите не се толку удобни како на „боинг 767“, со кој редовно патувам. Со овој нов авион долго патував до Варшава и имав добра услуга и храна. Јас при прелетувањето на Атлантикот никогаш не спијам, туку пијам кафе и читам, бидејќи, ако заспијам – по разбудувањето се чувствувам поуморен отколку ако не спијам. Кога стигнав во Будимпешта, останав во хотел „Мариот“ пет денови и во тоа време го потпишав договорот за продажба на мојата клиника, во која работев 12 години.

Потоа на 18 ноември, преку Виена, допатував во Скопје, каде што следниот ден ја имавме традиционалната загоричанска вечер во еден ресторан во Кисела Вода.

Среќен бев што на таа средба прв пат, од моето село Загоричани, дојде внуката Цана, ќерка од мојата сестра, со сопругот Лефтери. Исто така, во текот на тие денови во Скопје се видов со многу пријатели и бев поканет на вечера од Славе Николовски–Катин и неговата сопруга Нада, која во нивниот дом ми ја подготви најдобрата македонска вечера во мојот живот.

На 9 декември преку Будимпешта, Варшава и Торонто се вратив дома во Отава. Трансатлантскиот лет траеше 9 часа и многу ме измори, по што решив другпат да не патувам преку овие градови.

За Божик и за Новата 2014 година отидов на двенеделен одмор во Варадеро на Куба, каде што се сместив во хотелот „Брисас ла Карибе“. Многу ми се допадна овој хотел, како и плажата која беше долга и чиста и со доволно лежалки. По цел ден лежев на плажата и читав македонски списанија, кои си ги донесов од Скопје.

При враќање во Отава, неповолно беше што авионот од Варадеро полета на полноќ, а стигнав дома во 4 часот утрото, како да допатував од Европа. Решив и следната година да одам во Варадеро, но ќе настојувам со летот да патувам само преку ден.

35.

СРЕДБИ СО ПРИЈАТЕЛИ И СОУЧЕНИЦИ

35.

MEETING CLASSMATES AND FRIENDS

На почетокот на 2014 година бев прекупиран со здравствени проблеми околу простатата, кои со примена на најсовремени методи на лекување за среќа успешно ги пребродив. Само, во иднина ќе морам редовно да извршувам контрола на мојата општа здравствена состојба, што е препорачливо за секој поединец, без разлика дали е млад или возрасен.

Штом времето се разубави и дојде пролетта, решив на 1 Мај да отпатувам за Будимпешта и платив 3 441 долар за прва класа и таму, како и вообичаено, спокојно отседнав во хотелот „Мариот“.

Конечно, немав главоболка со Клиниката што ја продадов, со што дојде крај на мојата долга, можам да речам успешна лекарска кариера. Во хотелот „Мариот“ останав десет денови и редовно го посетував фитнес клубот, кој е на првиот кат и е опремен на светско ниво и ги има сите спортски машини и помагала.

На 4 мај 2014 година, недела, повикав на средба седум соученици од гимназијата што уште се живи, а заедно матуриравме во далечната 1955 година. Сите се собравме на рецепцијата на хотелот „Мариот“ и им реков дека ќе одиме во еден ресторан близу до Зоолошката градина, со првото метро на Европа, кое почнало да работи во далечната 1896 год. Метротро тргнува во близина на хотелот „Мариот“ и во ресторанот стигнавме за 10 минути. Кога стигнавме до ресторанот „Гундел“, им реков тука имам резервација. Не сакаа да веруваат дека внатре нè чека готова сервирана маса. Никој од нив порано немал дојдено во „Гундел“, најпознатиот и најугледен ресторан во Будимпешта, така што соучениците ми изразија

*Со скулпторот Петре Наневски пред спомен-куќата на Димитар Благоев,
во Софија, Бугарија, 2014 година*

*With the sculptor Petre Nanevski in front of the museum of Dimitar Blagoev
in Sofija, Bulgaria in 2014*

благодарност. Ручекот и дружењето со моите соученици помина во многу срдечна и весела атмосфера.

Следната недела пак, за ручек повикав 16 соученици од Факултетот за физичко воспитание, што го завршивме во 1959 година со најдобрата класа на светот, зашто четворица од нас беа освојувачи на златни медали на Летните олимписки игри. Така, сите ме чекаа во хотелот и им реков дека ќе одиме со метрото. Кога се доближивме до „Гундел“, Јанош Бенце, познат кошаркар, висок 202 cm, праша да не ги носам во „Гундел“, на што му вратив дека уште не знам. Внатре во ресторанот „Гундел“ нè чекаше голема маса, специјално подготвена за нас. Освен Јанош, никој друг порано немал влезено тука, во „Гундел“. Им реков дека ќе го пиеме виното што нуди ресторанот, а вода колку што сакаат. На крајот само за вода платив неверојатни 120 долари, како да сум во Кан. Ми рекоа дека во сметката ставиле по едно шише за секој гостин, а не беа повеќе од пет шишиња. Пријателите сакаа да протестираат. Не им дозволив, бидејќи келнерите знаат кој сум јас, зашто многу пати доаѓам со гости и дека не сакам поради водата да се лутам со нив.

За жал, единствениот жив олимпиец Тибор Пежа не беше тогаш во Будимпешта, па му пратив порака со покана да се видиме на вечера во хотелот „Мариот“. На сите ни беше голема радост што по толку години повторно сме заедно.

Кога отидов да купам билет за Скопје преку Виена, ми рекоа дека цената е 420 евра, за што се побунив, но ми рекоа дека ако отпатувам за 10 дена и ако купам билет сега, тоа ќе чини само 320 евра. Така, веднаш купив билет за летот. Следниот ден посетив друга агенција, која ми понуди билет само за 220 евра и да патувам преку Белград. Кога прашав зошто е така, ми рекоа дека од април лета за Белград новата српска авиокомпанија, а оттаму за Скопје. Веднаш купив билет и полетав за Белград во 22 часот и во 23,00 часот часот веќе пристигнав таму. Тука чекав два часа и во 02,30 часот наутро бев во Скопје и се сместив во „Пелистер“. Поради тоа што бев многу уморен, решив другпат да патувам преку Виена.

По четири денови, со таксистот Горан, отпатувавме со роднината Петре Наневски во Софија. Таму имав резервација во новиот хотел „Сенз“. Следниот ден дојдоа на ручек во ресторанот „Радисон“ во центарот на градот моите роднини од Пловдив, и пак таму ми беше гостин и Христофор Савела од Костурско, кој како прогонето дете живеел во Чехословачка, а во 1955 год. се иселил во Торонто, каде што ја основал

првата радиопрограма на македонски јазик. Во 1963 година се доселил во Скопје да студира на Филолошкиот факултет, но во 1964 година се преселил во Софија. Христофор Савела има собрано неверојатни 26 000 македонски народни песни од Егејскиот дел на Македонија, 12 000 приказни, 334 000 поговорки и многу други прилози од македонскиот фолклор. Петре виде дел од ова извонредно богатство. Дружењето во Софија со Христофор ни беше многу пријатно и решив да го поканам наскоро да ми биде гостин и во Скопје.

На заедничкиот ручек дојде и големиот патриот, пензионираниот универзитетски професор на Софискиот универзитет д-р Георги Радулов, роден во Пиринскиот дел на Македонија. За него порано имав слушано многу пофални работи, а една од моите цели на патувањето беше да се сретнам со него. Тој има напишано и издадено книга за историјата на Македонија, која е печатена во Софија. Тој, иако по професија е инженер, љубовта кон Македонија го натерала да напише толку значајна книга за нашата татковина. Петре Наневски го најде Музејот на нашиот соселанец Димитар Благоев, кој ја создаде Бугарската социјалдемократска партија и бил пратеник во Бугарскиот парламент, а умре во Софија во 1924 год. Кога отидовме да го разгледаме, за жал, Музејот беше затворен, а ние утредента, по тридневен престој, се вративме со таксистот Горан во Скопје.

Во Скопје секој ден бев во друштво со пријатели и повторно таксистот Горан нè однесе мене, Петре и Ристе на ручек во Дојран. Ручавме крап, кој беше многу вкусен и дружењето беше прекрасно. Прошетката по брегот на Езерото беше пријатна и плажата многу убаво уредена.

Во Скопје присуствував на промоција на новата книга на Славе Николовски-Катин, што се одржа во Домот на армијата. Иако настојував подолго време, сепак не успеав да ја регистрирам фондацијата „Браќа Цидрови“.

Со Љубомир Гајдов отидовме во салата „Борис Трајковски“, каде што имаше концерт на играорни и пејачки ансамбли. Концертот беше наменет за хуманитарни цели и за собирање прилози за настраданите во поплавите во Хрватска, БиХ и Србија. На 28 мај отпатував за Будимпешта, а на 5 јуни 2014 година за Канада, каде што стигнав попладне, но доста одморен поради патувањето во прва класа.

На 7 август 2014 година пак отидов во Будимпешта и вообичаено се сместив во хотелот „Мариот“ и таму ми беше гостин таксистот Горан на 2 дни што беше голема радост за него. Го запознав со центарот на градот,

а тој во слободното време сам се шеташе по Будимпешта. Двата дена поминаа брзо и тој требаше да се врати во Скопје со воз, а јас следниот ден да стигнам во Скопје преку Виена.

Горан ме чекаше на аеродромот и веднаш тргнавме за Охрид, а за ручек застанавме во Кичево со цел да го разгледам градот, зашто многу пати имам поминато во овој град, но никогаш не бев влезен во центарот.

Во Охрид, во хотелот „Света Софија“, ме пречекаа со радост, зашто таму сум како дома. Еден ден за ручек ми беа гости внуката од сестра ми Цана со сопругот Лефтери, кои специјално дојдоа од Грција. За жал, по неколку денови почнав да кашлам, а кога се почувствував подобро Крсте, газдата на хотелот, преку Струга ме однесе во Албанија, зашто таму немав одено. Во Поградец имавме ручек и се прошетавме во центарот на градот.

На поминување ја посетивме плажата кај Свети Наум, која беше многу добро уредена. Во хотелот стасав уморен и цела ноќ повторно кашлав. Купив нешто против кашлање, но тоа многу не ми помогна и решив три дни да земам „сумамед“, од лековите што ги носам со мене во случај ако имам потреба на моите патувања. Кога се почувствував подобро, од Струга дојдоа Паскал и Раде Силјан и го посетивме ресторанот „Кај чичко“. Следниот ден од Вевчани ме посети Мишо Китаноски, кој ја редактира мојата автобиографија.

На 5 септември 2014 година, таксистот Горан ме донесе во Скопје и останав до 13 септември. Здравствено бев подобро, но уште целосно не бев закрепнат.

Лани во ноември имав телефонирано во хотел „Мариот“ во Кан да резервирам сместување по 16 септември, кога цените паѓаат. Ми рекоа хотелот е резервиран за руски туристи за цел месец и нема место. На моето инсистирање ми кажаа дека крај морето и во центарот на Кан, има хотел „Маџестик“, кој има и базен. Уште ми рекоа дека хотелот е сместен точно спрема зградата на палатата на Канскиот филмски фестивал и дека ѕвездите од филмовите се сместуваат тука, но дека и во септември е мошне скап.

Свонев во хотелот, каде што ми рекоа дека цената е 220 евра на ден во еднокреветна соба, а тоа значи само ноќевање. За користење на базенот секој ден мора да плаќам по 15 евра, а за појадок 25 евра на ден. Им реков, како се може без појадок? Ми одговорија, доколку сум сместен во двокреветна соба, тогаш е вклучен појадок и користење на базенот. Калкулирав дека ако сум сам, за 9 дена ќе ме чини 200 евра

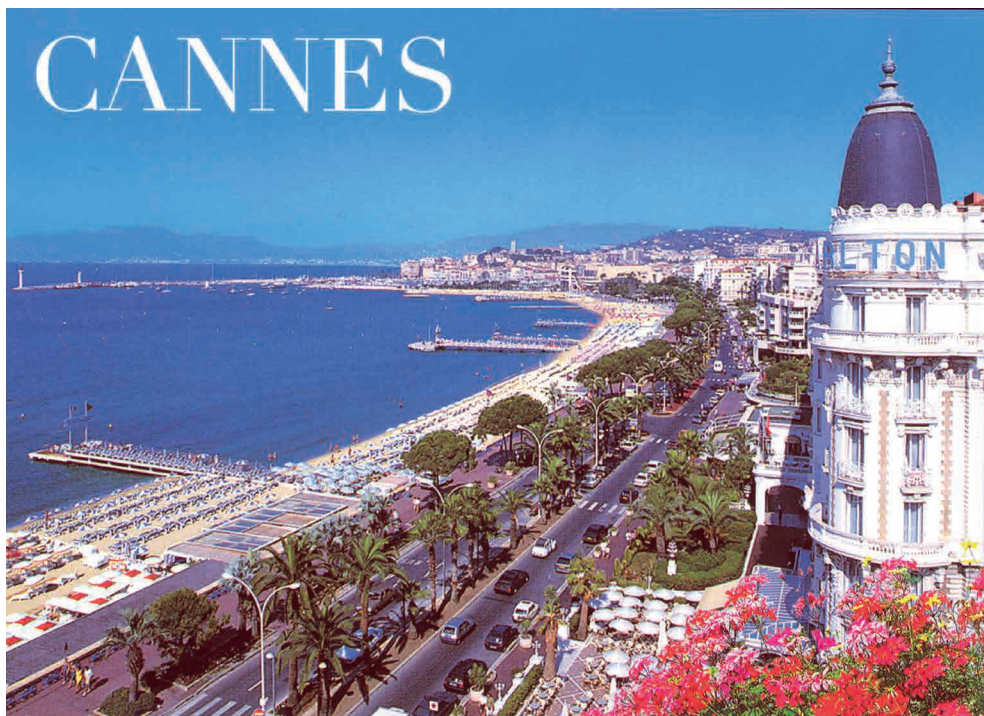
повеќе отколку да сум сместен во двокреветна соба. Така, преку виза-картичката резервирав двокреветна соба и мислев ќе поканам некој роднина или пријател од Скопје да ми прави друштво тие 9 дена. Јас ќе ги платам трошоците за превоз од Скопје до Кан и назад.

Кога му се јавив од Отава, Паскал Гилевски ми рече дека со радост ќе дојде со мене, а јас уште од Канада купив авионски билет и за него за истиот лет од Будимпешта до Кан. Тој на 12 септември 2014 год. тргна со воз преку Белград и стигнал во хотел „Мариот“ во Будимпешта каде што пристигна следниот ден во 15 часот. Ме чекаше на рецепцијата. Кога јас стигнав од аеродромот со такси, првин се сместивме во собата, а потоа отидовме да вечераме во ресторанот каде што останавме долго време. По вечерата, Паскал посака да им напише писмо на домашните преку електронска пошта, а јас, поради горештината, го соблеков палтото. Следниот ден за појадок, гледам, го немам палтото и ми текна дека на вечерата го оставив во ресторанот. Загрижен, истрчав да ги прашам девојките дали го нашле моето палто, на што ми рекоа дека други работеле таа вечер и телефонираа во рецепцијата, од каде што им кажаа дека палтото ми го чуваат. Голем камен ми падна од срцето кога видов дека сè е во паричникот, каде што имав унгарски форинти, канадски долари и евра за одморот во Кан и најважното –тука беше кредитната виза-картичка со која плаќав за хотелот тука и во Кан.

Ресторанот е отворен до полноќ и некој го донесол палтото на рецепцијата, без да земе нешто од паричникот. Вистина, девојките што работат во ресторанот многу добро ме познаваат и за Божик секоја година им давав бакшиш по 100 долари, а другите гости ништо. Јас тие два дни се шетавам околу хотелот, а Паскал Гилевски отиде да се види на ручек со Ференц Јухас, кој е добитник на Златниот венец на Струшките вечери на поезијата во 1994 година. Тој е голем пријател со Паскал, кој му има преведено многу дела на македонски јазик.

На 16 септември, рано утрото, со австриски авион, заедно со Паскал Гилевски, полетавме за Ница преку Виена и во 14 часот стигнавме таму. За Кан има автобус секој половина час, а билетот чини 30 евра за човек, во двете насоки. На Паскал му реков дека сега за последен пат јас ќе купам билет, но таму сè ти ќе правиш, зашто зборуваш течно француски. Патувањето по автопатот траеше 45 минути до Кан. Кога Паскал виде три пирамидални згради, ме праша за нив, а ја му кажав дека кај брегот на морето има 3 модерни згради со станови купени од богати луѓе и тие имаат своја плажа.

*Поглед на прекрасниот град Кан, Франција
View of beautiful Cannes, France*

Тој се воодушевуваше од убавините и богатството на тоа што го видовме на патувањето, но за мене тоа не беше ништо ново, затоа што во Кан претходно имам дојдено можеби десетина и повеќе пати. Брзо стигнавме до последната станица, која е многу блиску до нашиот хотел „Маџестик“ и тогаш му реков на Паскал: „Еве ја нашата резервација и сега ти си шеф за сè. Паскал, по разговорот на рецепцијата, ми рече дека му бараат 42 евра дневно за плажата и дека тој не сака да оди за толку пари...“

Појадокот и користењето на базенот беа вклучени во цената. И јас се сложив со него, зашто со 42 евра имаме вечера во ресторанот „Каво – 30“, кој е во близина до хотелот. Се сместивме во собата број 409 на 4 кат и отидовме да вечераме. Јас во претходните две години многу пати вечерав во овој ресторан. Кога ни дадоа мени, му кажав на Паскал дека менито чини 28 евра и можеме да избираме предјадење и јадење и дека јас секогаш јадам тука супа од риба и риба лосос. Тој се сложи и нè послужија со многу вкусна супа и лосос, а на крајот ни донесоа торти, што секогаш е вклучено во француското мени. За цела вечера со

*Со Паскал Гилевски пред хотелот „Маџестик“ во Кан, 2014 година
In front of the Majestic Hotel in Cannes with Paskal Gilevski in 2014*

вино и вода платив 82 евра за двајцата. По вечерата, му предложив да се прошетаме во ресторанската улица на стариот град Суџет, кој е многу блиску. Шетајќи се по улицата во која има еден до друг ресторан полн со луѓе, Паскал ми рече дека нема видено такво нешто, и праша кои се овие луѓе што нема место каде да седне човек. Му кажав дека по 15 септември богатите од Европа се селат на Азурниот брег, особено во Кан и Монте Карло и тука зимуваат.

Следниот ден добивме таков појадок од кој се изненадив и јас, зашто во многу хотели ширум светот таков појадок немам јадено. Од шампањско до кафе, сè имаше од 7 до 10 часот. Ресторанот беше на ниво на хотелот, кој беше изграден во барок стил пред околу 100 години, а сопственици се семејството Бариере, кои имаат уште неколку луксузни хотели во Франција. Додека појадувавме на масата имаше, што се вели, „од пиле млеко“. За користење на интернет ни бараа 8 евра за ден, така што се откажавме. Следниот ден, кога Паскал виде дека има мени дури и за 18 евра, ми рече да не одиме во „Каво-30“ за толку пари. Така, секоја вечера јадевме по разни ресторани и секогаш имавме лосос. Еден ден му предложив наместо супа да јадеме Нисоаз салата (специфична салата со

туна, маслинки и јајца), зашто само тука ја готват како што треба, додека секаде во светот е само имитација. На третата вечера побарав од Паскал да се прошетаме покрај морето и да видиме и други ресторани. Кога стигнавме до новоизградениот хотел „Радисон“, му реков на Паскал дека тука бевме пред 15 до 20 години, кога на ова место имаше помал хотел со име „Софител медитеране“, со базен на покривот. Блиску до хотелот вечеравме во еден типичен медитерански ресторан. Штом седнавме, Паскал почна да зборува со соседите, а тие со интерес го слушаа, зашто многумина од нив мислеа дека сме уметници.

Навистина, Паскал е голем писател и уметник, но многу мои колеги кои извршуваат липосукција велат дека и ние што извршуваме такви операции, а што е скулптура на живо, сме уметници, така што и јас можам да кажам дека на друг начин сум уметник. Паскал отиде на плажата само за да се рече дека бил, но и дознал дека на двата краја од плажата има слободен простор за населението на градот. По вечерите, секогаш се шетавме по шеталиштето и се чудеаме на богатата архитектура и другите особености на градот. Исто така, му го кажав станот што во 1986 година ми го понудија за 250 илјади долари, а сега тој чини 2,5 милиони евра. Еден ден му реков на Паскал дека по ходниците има истакнато фотографии од филмските ѕвезди и дека во неговиот кревет спиеа Софија Лорен, а во мојот Карло Понти. Секој ден седевме покрај базенот, зашто водата во него и во морето беше студена, а јас за цело време преку ноќта често кашлав. Последниот ден, за вечера отидовме во „Каво-30“ каде што првата вечер бевме дојдени. Кога стигнавме таму, јас продолжив да одам, а тој ме праша кај го носам? Поминавме покрај градската кука, која во Франција се вика хотел де Виле, и стигнавме во ресторанската улица, која оди нагоре од морето и се вика Сент Антоан. Бидејќи беше рано, имаше многу празни места во рестораните. Избравме еден со име „Пасифик Експрес“, каде што порачавме месо од печено јагне и супа. Почнавме со вино од Бордо, а порачав и „Евијан“ вода за 8 евра шише. Ми рече: „Вчера видов дека едно шише од таа вода чини 1 евро во дуќанот, јас не пијам вода за 8 евра“. Му одговорив дека тука сме меѓу богаташи и ние мора да ја играме таа улога, зашто ми се ближи мојот 79. роденден. Јас отсега понатаму ќе плаќам со платежната виза-картичка, а моето ограничување на неа е 30 илјади канадски долари, додека вечерата ќе чини 130 евра. Важно е да не се грижиме, зошто можеби последен пат сме во Кан. Така, имавме прекрасна вечера. Следниот ден ја затворив мојата сметка и платив со картичката, а со автобус стигнавме

на аеродромот во Ница и оттаму преку Брисел дојдовме во Будимпешта, каде што на аеродромот нè чекаше мојот постојан таксист Лаци, кој нè однесе во хотелот „Мариот“. Имавме долга вечера во ресторанот на кат, залиена со убавото токајско вино, а следниот ден утрото јас заминав за Канада, додека Паскал отиде во Домот на унгарските писатели – каде што се држело собрание. Паскал можеби ќе стане член на едно високо тело на Унгарската академија, бидејќи Унгарската влада му даде не само пасош туку и лична карта, а како унгарски член – во иднина ќе има повеќе привилегии. Кога стигнав дома, почнав повеќе да кашлам и решив да појдам да се прегледам во амбулантата во главната болница, каде што по електрокардиограмот и снимањето на градите, ми рекоа дека имам бронхитис и мора да земам спреј „кортизон“, двапати дневно и по неколку дена престанав да кашлам.

На 5 ноември 2014 година, преку Монреал и Франкфурт, отидов во Будимпешта и се сместив за четири денови во хотелот „Мариот“, каде што поканив неколку пријатели да се видиме и заедно да вечераме. Дружењето со пријателите беше многу пријатно, затоа што одамна се немавме видено. Потоа се преселив во хотелот „Термал“ на островот Маргарета, каде што останав една недела и плаќав по 100 долари на ден, а во „Мариот“ плаќав по 200.

Секое утро во „Термал“ одев на пливање во топлите базени со природна минерална вода, а попладнето одев во фитнес салата, која е над базените. Покрај тоа што внимавав што и колку јадам, сепак, покрај пливањето и фитнес вежбите, вкусната унгарска храна го направи своето и ми се зголеми телесната тежина. Повторно се вратив во хотелот „Мариот“, каде што ми дојдоа пријатели на вечера и на дружење и по три дена, на 21 ноември, преку Белград, за четири часа со „Ер Србија“ бев во Скопје.

Таксистот Горан ме чекаше на аеродромот и ме пренесе до хотелот „Пелистер“. Му кажав дека денес ќе се одржи нашата традиционална загоричанска средба со вечера, која јас финансиски ја поддржувам и го поканив да дојде и да ми биде гостин. Нешто пред 19 часот, Горан ме чекаше пред Porta Македонија и отидовме во ресторанот „Ексклузив“, каде што веќе беа пристигнати неколкумина членови од Здружението и мои роднини и со радост ме пречекаа.

Поради мојата зголемена финансиска помош во однос на минатата година, на средбата пристигнаа поголем број гости загоричанци, нивни потомци и претставници на другите здруженија на прогонети од

Егејскиот дел на Македонија.

Кога музичката група почна да ја свири партизанската песна „Млада партизанка да одам на таа Вичо планина“, јас станав и почнав да играм и можеби за првпат да го водам орот. Толку бев радосен, што заборавив дека не сум младо момче, туку дека ближам до 80 години. Првпат имам играно толку многу македонски ора и во тие моменти се потсетував на мојот дом во Отава, каде што постојано на интернет ги гледам и ги слушам младите Македонци од Егејот како играат македонски ора.

Целата забава беше организирана од членовите на Управниот одбор на Здружението Загоричани и од мојот внук Никола Костадиновски, син на мојот прв братучед Михали, борец на ДАГ. Никола е голем патриот, каков што беше и татко му, и како претседател на Здружението Загоричани, во поздравниот говор кон гостите, упати топли поздрави од срце и со голем емотивност го искажа својот загоричански патриотизам, иако е роден во Полска.

Следните денови преку ден бев зафатен со пишувањето на мојата биографија и за таа цел, за да допрецизираме некои работи, се видов со Мишо Китаноски, кој како искусен новинар и писател го замолив да ја врши редакцијата, а Петре Наневски да ја координира работата околу издавањето и печатењето на книгата.

Во салонот на книгата „Матица Македонска“ на Раде Силјан, Унгарската амбасада приреди прием и промоција на романот „Свездите на Егер“ од еминентниот унгарски писател Геза Гардони, преведена од Паскал Гилевски. Овој роман е многу популарен и читан во светот и во него се опишува херојството на мажите и жените на градот Егер, кои во 1556 година многу храбро и пожртвувано го бранеле дворецот на Егер, дури користејќи и врела вода, која ја фрлале врз Турците. Егер бил најсеверниот град на Европа до каде што во своите освојувања стигнале Турците. На промоцијата присуствуваше и Унгарскиот амбасадор во Македонија, господин Јозеф Бенце, кој одржа пригоден говор и го изрази задоволството од овој културен настан. На коктелот по повод свеченоста, се служеше квалитетно унгарско вино и освежителни пијалаци.

Следните денови имав можност со пријатели да ја проследам операта „Травијата“. Исто така, радоста ми беше уште поголема кога ја видов претставата на играорната група „Орце Николов“, ансамбл за кој имам слушано многу убави пофалби. По претставата се шетав по десната страна на Вардар од хотелот „Холидеј ин“ до Камениот мост и се воодушевував на новите и прекрасни живописно осветлени градби од

*Од Загоричанската средба во 2014 година во Скопје: Со Васка, претседател на егејското здружение „Герман“, Бошко, претседател на егејското здружение „Свезда“ од Велес и Петре Ханевски
At the traditional village dinner in Skopje in 2014*

новиот театар до Министерството за надворешни работи.

При една средба со еден Скопјанец во Будимпешта во 2008 година, кога му реков дека имам намера да се преседам од Отава и да живеам во Скопје, тој се зачуди и ме праша што барам во Скопје, кое е село во однос на други метрополи. Тој скопјанец тогаш делумно беше во право, но сега, по 6 години, направено е чудо со изгледот на Скопје. Немам видено толку убави згради на брегот на една река низ светот, а имам посетено доста градови на сите пет континенти.

Го посетив и Археолошкиот музеј и водичот ми рече дека сè што е изложено е пронајдено на територијата на Република Македонија и сето тоа е големо наше национално богатство. За жал, во изложената збирка на археолошки предмети нема ништо изложено што е пронајдено во Егејскиот дел на Македонија, што е и сосема разбирливо.

Кога се вратив во Отава, на еден пријател му покажав фотографии

снимени од овој дел од градот осветлен ноќе и тој не веруваше дека се од Скопје. Ми рече дека такво нешто нема ни тука во Отава, иако нашата река е многу поголема. Исто така, се фалев и кај пријателите во Будимпешта и им кажував дека Скопје, со своите убавини, стана светски град.

Еден ден ги поканив на вечера во кафеаната „Кај маршалот“ познатиот македонски публицист Славе Николовски-Катин и неговата прекрасна сопруга Нада. Кога дојде Катин, ми рече дека Наде малку ќе задоцни. Секогаш кога седнуваш на ручек или на вечера со Катин, мора да почнеш со жолта. Така почнавме и брзо се појави Нада со познатата естрадна пејачка Есма Реџепова. Ми беше голема радост да се запознам со Есма, бидејќи пред неколку години, кога допатував во Будимпешта во хотелот „Мариот“, ми рекоа дека во Националниот центар ќе пее македонската естрадна уметница Есма Реџепова. Од собата на хотелот веднаш се јавив во Националниот центар да обезбедам билет, но ми рекоа дека претставата е при крај, така што не ми се оствари желбата да присуствувам на овој спектакуларен концерт.

На вечерата Есма речиси ништо не касна и ми рече дека мора многу да внимава на здравјето и да не се лутам што нема ни капка вино да се напие. Есма нè покани по два дни сите тројца да присуствуваме на нејзината хуманитарна претстава во хотелот „Континентал“. Салата беше преполна и сите ја поздравуваа Есма. Се надевам дека ќе биди жива и здрава и многу години ќе нè радува со нејзините извонредни песни.

На последниот ден од мојот престој во Скопје, ги поканив моите пријатели пак во ресторанот „Кај маршалот“, каде што често отседнуваат Раде Силјан и Паскал Гилевски и други писатели и уметници. За вечерата порачав јагне, ама тоа што нè послужија не беше доволно свежо, но се надевам дека следната година во март, кога повторно ќе дојдам, ќе нè послужат со нешто поквалитетно.

Од Скопје, пак преку Белград, на 6 декември 2014 год. пристигнав во хотелот „Мариот“ во Будимпешта. На вработените девојки кои работат во ресторанот за бизнисмени на 9. Кат, каде што и јас сум гостин над 15 години, за Божик секогаш им давам коверт со одредена сума пари како божиќен подарок, но овој пат со пликот им дадов и кутија со вкусниот локум со ореви „Донија“ од Прилеп, со што дополнително им го развеселив денот.

По четири денови, преку Лондон, се вратив дома во Отава. Почнав да одам на фитнес и уште првиот ден на вагата забележав дека сум

потезок за три килограми, што е резултат од добрата исхрана во Скопје, Будимпешта и од патувањето со „Ер Канада“, бидејќи во авионот прва класа во текот на целиот лет, постојано служат добра храна и пијалаци.

Туристичките агенции, со нивното постојано информирање, рекламирање и нудење поволности, често пати го поттикнуваат потенцијалниот клиент да се реши на одење на одмор, особено ако им се нудат посебни привилегии за цената и друго на нивните поранешни корисници на услугите.

По 10 дена отпатував на одмор во Варадеро на Куба, каде што планирав да ги дочекам Божик и Новата 2015 година.

Така, повторно со авиокомпанијата „Санвинг“ стигнав на Куба. Оваа авиокомпанија, меѓу другото, се рекламира со нудење една мала чаша шампањско во текот на летот. Од автобусот излегов пред хотелот „Брисас де Карибе“, каде што имав резервиран престој.

На рецепцијата ме пречекаа многу љубезно, бидејќи ме познаваа од минатата година, кога таму престојував. Ги замолив да бидам сместен на првиот кат како лани и им подадов 5 долари. Ми рекоа да причекам околу 2 часа да се приготви собата и јас отидов да ја видам, а собарката ми рече дека за 2–3 минути ќе заврши со уредувањето. Во знак на благодарност, ѝ дадов два долара и таа задоволна почна да ме бакнува по едниот и другиот образ. На шпански ѝ реков дека имам добра вест дека Обама е добар човек и наскоро од следната година ќе ви помогне. Дали сум сигурен, ме праша таа. Кога ѝ одговорив со „си“, таа почна пак, да ме бакнува и почна да плаче.

Отидов и го зедев клучот од рецепцијата и по сместувањето веднаш отидов на плажата. Ме израдува кога видов дека песокот е чист и бел и морето и небото се сини како во 1980 година, а освен тоа видов дека има доста слободни лежалки, што е посебна погодност. Во другите хотели каде што порано одев, морав рано да одам на плажа и да резервирам лежалка за еден долар, за да ми ја чуваат. Бев задоволен и за појадок не ми требаше многу освен еден јогурт, а за ручек само супа и кафе еспресо од барот. Секогаш на услугата ѝ давав по еден долар и штом ќе ме видеше некој член од неа, ме нудеше со кафе, но јас велев дека пијам само едно по ручекот.

Секој ден до околу 17–18 часот бев на плажата, освен на католички Божик на 25 декември, кога цел ден врнеше дожд. Инаку, две недели, колку што таму престојував, времето беше прекрасно, топло, а и водата беше 25 степени.

Вториот ден од моето доаѓање, отидов во салата за фитнес, бидејќи од авиокомпанијата ми понудија за само 80 долари осигурување за сè, дури и со приватен авион да ме префрлат во Канада, ако се јави потреба поради здравствени причини. На мои години осигурувањето е многу скапо ако патуваш, ама јас се откажав од фитнес клубот, затоа што немаше клима во салата и беше многу топло. Секој ден пешачев на плажата кога не беше многу топло. Под сенка читав весници и списанието „Капитал“, што ги донесов од Скопје на кои сум претплатник последниве 2–3 години. Ова списание го читам редовно, затоа што сакам многу да знам за економијата на Македонија.

На плажата околу мене играа деца со руса коса и сини очи и едно од нив повика едно девојче на руски „Иди суда“, а јас му реков „Куда“ и детето се зачуди и дојде кај мене. Набрзо се запознавме и со родителите. Првото нивно прашање беше како знам руски. Им одговорив дека пред 60 години учев руски, а и престојував во Киев на специјализација но сега „Њет гаварим харашо“, а мажот ми рече „Очен харашо“. Им се преставив и кажав кој сум, на што тие ми рекоа дека жената е од крајниот север на Русија од Мурманск, а мажот од Тјумен. Им кажав дека јас живеам во Унгарија кога во Тјумен се откри нафта, каде што сега тие работат. Ми рекоа дека во Куба се прв пат, а лани во истово време биле во Мексико и пред тоа во Доминиканската Република. Ми рекоа дека од Мурманск дошле до Москва, а оттаму за 13 часа лет со американски авион „боинг 777“ стигнале во Варадеро.

Секој, петок, сабота и недела има лет од Москва, така што Русите беа најбројни гости во хотелот. Додека читав, го забележале списанието „Капитал“ и ми рекоа дека читам руски, а јас им одговорив дека тоа е македонски весник и дека кирилицата потекнува од Македонија, како и Кирил и Методиј. Исто така, им објаснив каква улога имале Охрид и Климент Охридски за сите словенски народи и за руската култура.

Во Варадеро имаше гости и од Прага и од Фракфурт, ама Куба живее главно од канадски гости, затоа што секоја година ја посетуваат над половина милион Канаѓани и таму оставаат над милијарда долари.

Пред 35 години, Фидел Кастро и канадскиот премиер Тридо станале пријатели, иако ова не им се допаѓаше на САД и оттогаш во Куба доаѓаат канадски туристи без никакви проблеми. И јас со моето семејство бев меѓу првите во Варадеро, кога имаше само еден хотел.

За католичкиот Божик и Новата 2015 година ни подготвија многу богата вечера со месо, риба лосос, грозје и јаболка донесени дури од

Аргентина. Тоа беше тешко да го споредам со она што ми кажа еден чувар на плажата од соседниот хотел, дека тој има плата од 20 долари месечно и за семејството од 4 члена добива еден килограм ориз, еден килограм шеќер и само едно пиле месечно. Ми рече дека Кубанците живеат од ориз, но ако сакаш повеќе – мора да имаш конвертибилна валута и пезети, кои имаат повисока цена од американскиот долар.

Туристите, ако сакаат да купат нешто како рум или пура, мора да сменат долари или евра за конвертибилни пезети, и така да си купат што сакаат. Тие што работат во туризмот, понекогаш земаат валута од туристите, како што јас ѝ подарив 10 долари на собарката на 31 декември и таа почна да плаче од радост, зашто ќе има да купи храна за семејството и да ја празнуваат Новата 2015 година.

Му реков на кубанскиот познајник дека сега многу кубански лекари одат во Африка да помогнат во битката против болеста ебола. Тој ми рече дека еден лекар, кој бил заразен и се излекувал овде во Куба, повторно се вратил во Африка и таму ќе има доволно да јаде ориз. Младите луѓе не ги интересира да одат на универзитети да студираат медицина, затоа што и лекарите овде имаат по 20 до 30 долари месечна плата.

Голема е конкуренцијата меѓу младите да одат да работат во Венецуела, но сега и таму е доста сложена ситуацијата, поради тоа што цената на нафтата е намалена.

На плажата разговарав и со двајца Афроамериканци и се чудев како од САД дошле во Варадеро. Ми рекоа дека биле на одмор во Доминиканската Република и оттаму отишле во Костарика, па преку транзит дошле во Куба и така ќе се вратат во Њујорк. Ми објаснија дека Кубанците не ставаат печат на пасошот, така што во САД не знаат дека тие биле во Куба, ама ако ги фатат – ќе мора да платат казна од 500 долари, но и тоа не е проблем за нив...

Кога ми помина одморот и го вратив клучот на рецепција на 2 јануари 2015 година, Кубанците ме прашаа кога ќе дојдам повторно. Им одговорив дека, ако сум жив и здрав, кон крајот на февруари, кога има голем авионски попуст од Канада за одмор во Куба, пак ќе се видиме.

На аеродромот морав да променам 35 канадски долари и да купам 25 конвертибилни пезети со кои платив данок за аеродромот. Авионот на компанијата „Санвинг“ стигна во Отава за три и пол часа и бев изненаден што нема снег, а не се сеќавам дека во претходните 40 години на Нова година немало снег. Но, познавајќи ја климата овде, веројатно ќе заврне, и снегот може да остане до април.

36.

ОСТВАРЕН СОН, ПО 65 ГОДИНИ ЈА ПОСЕТИВ МОСКВА

36.

AFTER 65 YEARS OF DREAMING OF THE RUSSIAN CAPITAL, VISIT TO MOSCOW

Кога ќе натежнат годините и кога ќе почне да се појавуваат здравствени проблеми, преокупацијата на секоја личност е да се зачува здравјето, односно да функционира организмот за самостојно опстојување. Во таа насока, колку што ми дозволуваа можностите и средствата со кои располагав, го организирав животот, посветувајќи го времето на одредени физички активности, на патувања и дружења со пријателите, а особено за натамошната борба за опстојување на нашата намачена татковина Македонија.

По враќањето од еднеделниот одмор во Куба, продолжив редовно да одам трипати неделно во фитнес-клубот и трипати неделно да пливам во базенот во зградата каде што живеам.

Набрзо почнав да се подготвувам за патот во Скопје и купив авионски билет за почетокот на март, со цел да видам како одат подготовките за објавување на мојата автобиографска книга. Кога преку интернет од српската авиокомпанија побарав билет за Скопје преку Будимпешта, меѓу другото, дознав дека постои примамлива цена за патување од Белград за Москва за само 164 евра. Тоа беше изненадувачки убава можност во однос на лани, кога на австриската авиокомпанија ѝ платив 330 евра за лет од Будимпешта за Скопје.

Решив во мај 2015 година да одам во Москва и да го изненадам мојот

син Роберт, којшто живее и работи како директор на една тамошна банка. Исто така, преку интернет се информирав дека цената за една ноќ престој во „Гранд хотел Мариот“ во Москва чини 100 канадски долари. Таа цена ме изненади, затоа што пред една година, за истата услуга, цената беше 500 долари. Така, и резервирав соба и платив престој од една седмица. Исто така, од српската авиокомпанија ме информираа, дека патот од Белград преку Москва до Скопје чини 287 евра, што е изненадувачки помалку од цената на пат од Отава до Торонто. Разбрав дека причина за таквите ниски цени е односот на еден канадски долар, кој пред една година се менуваше за 5, а сега за 50 рубли.

На 14 март годинава, преку Монреал и Франкфурт, со прва класа отпатував за Будимпешта и на 15 март претпладнето во 9,15 часот, на националниот празник на Унгарија, пристигнав и се сместив во хотел „Мариот“ во Будимпешта. Таму вработените ме пречекаа многу љубезно, а особено се израдува персоналот во ресторанот. На нивното прашање колку дена ќе останам им одговорив само четири, но дека имам намера годинава нивни гостин да бидам осум пати.

Според нашиот претходен договор, по еден ден, на гости во хотелот ми дојде д-р Крсто Шопов, со кого заедно студиравме на Медицинскиот факултет во Дебрецен од 1959 до 1965 година. По завршувањето на Факултетот, Крсто заминал во градот Татабања, на околу 30 километри од Будимпешта, да работи како травматолог. Подоцна тој отвори приватна ординација, каде што и денес работи. Голема беше нашата заедничка радост, затоа што не се имавме видено цели 40 години. Така, два дни многу брзо ни поминаа во прекрасно дружење и шетање по Будимпешта, затоа што имавме за многу нешта да разговараме и да евоцираме спомени. Особено вечерите ни беа пријатни, покрај чаша црвено вино. По два дни Крсто се врати дома, а јас заминав за Скопје, каде што во хотел „Пелистер“ ме чекаше мојот пријател Христофор Савела, кој таму пристигна два часа пред мене од Софија.

Следните два дни, покрај тоа што се видов со неколкумина пријатели, главно бев преокупиран со регистрирањето на мојата фондација „Браќа Џидрови“, што ја формирав во спомен и чест на моите тројца браќа, загинати како млади партизани во ДАГ во Грција во 1948/49 година.

Уште при мојот престој во ноември минатата година во Скопје, бев известен од мојот роднина и пријател Петре Наневски за подготовките на една мултимедијална манифестација и ликовна изложба на тема „Стоп на теророт“, посветена на 110-годишнината од андартскиот колеж

во с. Загоричани, извршен во 1905 год. од грчки чети составени од воени лица, платеници и криминалци. Тогаш, на членовите на Управниот одбор на Здружението Загоричани им реков дека финансиски ќе ја помогнам манифестацијата.

Со оваа мултимедијална манифестација, Роднокрајното здружение Загоричани ќе го одбележи тој трагичен чин и ќе им оддаде почит и спомен на нашите настрадани прадедовци, роднини и соселани. Манифестацијата се одржа на 25 март во 19 часот, точно на сто и десетгодишнината од денот на злосторството. Покрај пригодните поздрави, манифестацијата се отвори со настапот на естрадниот уметник Ристо Краповски со исполнување на песната „Народе македонски“ во која, непосредно по грчкото злосторство, народот го забележал и опеал тој трагичен настан. Потоа, во своето обраќање до присутните, писателот Иван Чаповски даде краток осврт за многу други историски факти кои ја отсликуваат грозоморната геноцидна грчка политика во Македонија и страдањето на македонскиот народ. Во својот настап, писателот Раде Силјан изврши промоција на книгата „Историски спомени за сверствата во с. Загоричани“ напишана од непосреден сведок на настанот, загоричанскиот учител Григор Попанастасов и објавена во Бургас во Бугарија, во јули 1905 година, три месеци по злосторството. Раде Силјан напомна и многу други трагични настани кои следеле и кои со политика на тотален терор врз македонскиот народ ги вршела грчката држава за да приграби што повеќе од половината на етничката македонска територија во Балканските војни.

На манифестацијата Паскал Гилевски се осврна на ликовната изложба на која беа изложени дела од 38 еминентни македонски ликовни творци, а меѓу другото истакна дека поголемиот дел од овие уметници потекнуваат од Егејскиот дел на Македонија. Тие во своите дела ја внесоа својата љубов кон татковината и силната порака против теророт како општо зло кое ги деградира досегашните цивилизациски придобивки на човековиот род.

Изложбата беше посетена од голем број граѓани и во таа пригода се видов со многу мои познајници и пријатели. Потоа, со неколкумина мои пријатели кои се вклучени во редактирањето и подготовката за печатење на мојата автобиографска книга и со неколку уметници-излагачи на изложбата, отидовме на вечера во ресторанот „Кај маршалот“, каде што нè послужија со свежо јагнешко печено.

Секогаш кога престојувам во Скопје, времето за мене поминува

многу брзо и секогаш ми остануваат незавршени одредени работи и нереализирани планирани средби со пријателите и со роднините.

На 1 април заминав преку Белград за Будимпешта, но патувањето беше доста тегобно. Во хотелот „Мариот“, каде што вообичаено отседнувам, секој ден одев на фитнес во клубот сместен на првиот кат, така што физичката кондиција ми е солидна и ми причинува задоволство што по полчасовно трчање не се чувствувам заморен. Можеби на таквото расположение влијае восхитувачкиот поглед од фитнес салата кон прекрасниот дел на Будим, односно кон брегот со зеленило на Дунав.

Поради католичкиот Велигден, тие денови градот беше преполн со туристи, иако времето не беше топло како што се очекува во овој период од пролетта.

Се надевав дека тие денови во хотелот „Мариот“ ќе го видам нашиот министер за надворешни работи Никола Попоски, кој бил присутен на конференција со свои колеги од Турција, Србија и Унгарија во врска со гасоводот „Турски поток“ но не ми се оствари желбата.

Еден ден, главната келнерка во ресторанот ме праша зашто постојано пијам само еспресо кафе, а на мојот одговор дека ми се допаѓа и цел живот само такво пијам, ми предложи да променам и да пробам капучино, кое е слично како еспресо, само со друга арома. Ја послушав и навистина ми се допадна и поради поголемото количество, подолго се ужива во пиењето, но сепак, сеуште пијам само еспресо.

По деветдневен престој во Будимпешта, преку Франкфурт се вратив дома, каде што пристигнав доста брзо во претпладневните часови. Не ме зачуди дека во Отава имаше уште снег и каналот беше замрзнат. По три дни, ми се јавија од авиокомпанијата „Санвинг“, со која обично одам на Карипските Острови, и ми понудија да го искористам нивниот последен лет од пролетната тура и да одам за половина цена на едонеделен одмор во Варадеро на Куба. Се сложив и платив преку виза-картичката, но набрзо некако се покајав затоа што само пред неколку дена се вратив од пат од Будимпешта. Но, за покајување веќе беше доцна и така заминав за Куба и по пристигнувањето во Варадеро се сместив во мојот омилен хотел „Брисас дел Карибе“. На рецепцијата топло ме дочекаа и извинувајќи се, ме сместија за само една ноќ во еден од соседните објекти кој има убав и голем базен. Идниот ден ме сместија во централниот објект што е на три ката, во соба со убав поглед кон морето.

Веднаш отидов на плажа, каде што имаше слободни нови лежалки, а исто така ми причини задоволство што водата на морето беше топла. По

ручекот, отидов во собата и почнав да ја читам книгата „Македонците во Егејска Македонија“ од Лазар Мојсов, која е напишана во далечната 1953 година, а тоа прашање, по осамостојувањето на Република Македонија, доби уште поголеми димензии и актуелност, затоа што Грција не може да се помири со постоењето на Република Македонија. Од книгата на Мојсов дознав многу нови детали за целата наша трагедија од шовинистичката и геноцидна политика на грчките владејачки кругови спрема Македонците во континуитет од повеќе од 150 години.

Настојував да се хранам умерено, со лесна храна и супа и да пијам по едно кафе еспресо, со намера да не ја зголемувам телесната тежина и во таа намера пливањето и физичките активности внимателно ги нормирав. Секое попладне бев на плажа до 17 часот, а потоа пешачев по долгата плажа по 30 минути и пливав по еден час пред да вечерам. Температурата на воздухот од околу 26 и на водата од 30 степени ми создаваа големо задоволство да пливам и да нуркам со очила и да го набљудувам морското дно, на кое бистрата вода овозможуваше да се забележат многу прекрасни поединости на морската фауна и флора.

Во однос на моето претходно престојување тука, сега имаше помалку Руси, но брзо се запознав со еден млад пар со мало дете и со баба кои зборуваа руски. Новите соговорници ми рекоа дека се Руси од Минск и дека живеат во Торонто, каде што од Русија се доселиле пред 15 години.

Временските услови и другите околности го направија целокупниот мој престој во Варадеро многу убав и на крајот бев задоволен, иако пред да тргнам од Отава се покајав што го уплатив престојот.

Враќањето во Отава беше доста брзо и во 13 часот авионот слета на аеродромот. При првата посета на фитнес клубот забележав дека од престојот во Варадеро сум се вратил поправен еден килограм како и дека чистиот воздух ја зголемува телесната тежина.

По некој ден, со мојот пријател Роман го прославивме неговиот 70. роденден. Тој често ме посетува и секогаш пред ручекот што му го подготвувам, па потоа задолжително пливаме во базенот во зградата каде што живеам.

Меѓу моите три најдобри пријатели е и д-р Јован Симион, кој е роден во Битола, а завршил медицина во Загреб во далечната 1956 година и преку Англија се иселил во САД. Оттаму го поканиле да биде професор на Медицинскиот факултет и да предава детска психијатрија овде, во Отава. Со Јован често се дружиме и заеднички ручаме македонски јадења и зборуваме за Македонија. Тој е повозрасен од мене, но на бистрината

на умот може да му позавидат многу млади луѓе.

Кога го побарав да се видиме, разбрав дека Јован е на пат за Атина, каде што има сестра која со родителите таму се населила уште кога тој студирал медицина во Загреб.

Меѓу моите најдобри пријатели во Канада е и Борис Главинчевски, кој е роден во битолското село Ѓавато. Тој дошол во Канада во 1970 година. Тука студирал хемија и по завршувањето докторирал во градот Виндзор, каде што јас живеам две години по моето доаѓање во Канада во 1973 година. Борис почнал да работи во институтот за истражување во Отава во 1979 година, а потоа, по осамостојувањето на Република Македонија, Борис работеше преку 10 години во нашата Амбасада. Борис е многу надарен човек кој, покрај тоа што е високообразован хемичар, умее сè да поправи – од автомобил до компјутер. Многу пати ми го поправаше „јагуарот“, како и колите на наши пријатели.

Често пати Борис го поканувам на ручек и тогаш подготвувам македонска супа со пиле и некој унгарски специјалитет и налеваме вино „мерлот“ од Штип. Но, често го советувам да не пуши и, иако сега многу помалку тоа го прави отколку во минатото, сепак не може целосно да се откаже од таа лоша навика.

Можеби јас имам опсесија против пушењето, но многу мои пријатели во Унгарија и овде се откажале или не се меѓу живите.

На 9 мај 2015 год. заминав преку Франкфурт за Будимпешта и следниот ден бев сместен во хотел „Мариот“, каде што, за среќа, ме чекаше мојата празна соба.

Следниот ден во хотелот ми дојдоа на гости мојата соселанка Милка Дукова, една од нашата група од 17-те загоричански деца дојдени во Унгарија во далечната 1948 година. Милка дојде со сопругот Петре, кој е роден во Куманичево, соседно село до нашето Загоричани. Многу се изразував што по 25 години се видов со Милка и со нејзиниот сопруг Петре. Милка е едно од ретките од децата што дојдовме од Загоричани и која уште е жива. Со моите гости имавме убава вечера на терасата на хотелот „Мариот“ и поминавме многу трогателни моменти во сеќавањата од нашите први денови поминати овде во Унгарија во далечната 1948 година.

Милка и сопругот ми се пожалија дека тешко живеат со пензиите што ги имаат, бидејќи даваат многу пари за лекови. Петре е две години повозрасен од мене, а Милка три години помлада. Ме изненади кога ми рекоа дека во времето на социјализмот подобро живееле.

Кога на интернет им покажав како во некои наши села во родниот крај младите играат наши македонски ора, Милка почна да ја пее песната „Македонско девојче“, а потоа ми рече дека чека ЦД со народни македонски песни од Скопје. Им реков дека јас ќе им купам од Скопје и при враќање ќе им ги дадам во Будимпешта. Така и се поделивме со моите гости Милка и Петре.

Покрај тоа што времето не беше убаво, сепак Будимпешта беше полна со туристи. На 16 мај 2015 год., со српската авиокомпанија „Ер Србија“, преку Белград заминав за Москва. Седев во првиот ред и во еден момент стјуардесата ме праша од каде сум и каде одам и кога слушна дека сум Македонец и одам да го видам синот кој живее во Москва, на нејзиното лице се покажа радост. Таа љубезно го продолжи разговорот и ми кажа дека честопати оди во Москва и ќе биде добро да ја запознам со син ми. Одговорив дека ова е мојата прва посета на Москва. Ме зачуди кога капетанот на авионот ни соопшти дека поради настаните во Украина, ќе летаме преку Словачка, Полска, Минск и дека патувањето до Москва ќе трае подолго еден час отколку што е вообичаено.

На аеродромот во Москва слетавме во 3 часот наутро. Во кабината за пасоши видов двајца полициски службеници, на кои им го предадов македонскиот пасош. По неколку минути, еден од нив ми даде знак и ми рече – „назад“. Ме одведе во друга просторија и ме остави сам, без ниту еден збор. По 5 минути дојдоа двајца од граничната полиција и ми рекоа дека не можам да влезам во Русија затоа што немам виза. Им реков дека на три места во авиокомпанијата „Ер Србија“ ми рекоа дека со македонски пасош не треба виза. Ми одговорија дека тоа е точно, но дека треба да имам покана-писмо од одреден хотел. Им ја покажав резервацијата од гранд хотел „Мариот“ од Москва и дека сè е платено уште пред 3 месеци. Потоа, ме оставија сам без никакво објаснување и ми ја зедеа поканата–резервација и отидоа во друга соба. По неколку минути, дојдоа други службеници и почнаа да ме сослушуваат. Им реков дека сум турист и дека повеќе од 6 децении ја носам желбата да ја посетам Москва. Ме прашуваа што имам во џебот од кошулата. Им извадив сè од џебот и тие видоа дека имам и канадски пасош и ме прашаа зашто не патувам со тој пасош и како сум го добил македонскиот пасош. Им одговорив дека македонскиот пасош лично тогашниот претседател на Македонија Киро Глигоров ми го даде, бидејќи јас сум по потекло Македонец кој живее во Канада, така што имам двојно државјанство. Потоа, ми рекоа да ја отворам патничката торба и ја видоа мојата книга

„Културно однесување“ и ме прашаа каква книга е таа и кој ја напишал. Им одговорив дека јас сум авторот и дека на задната страна на корицата има моја фотографија и краток текст за мене и дека јас сум познат естетски хирург во пензија во Канада. Дури, им покажав и визит-карта од руската амбасада во Отава, што лично ја напишала Ирина Чуркина, сопруга на тогашниот руски амбасадор во Канада Виталиј Чуркин и сегашен амбасадор на Русија во ООН. Додадов дека имам син во Москва кој е директор на една банка. На тоа тие ме прашаа кога синот дошол во Москва и дали ме чека, надвор. Им реков дека немам негов мобилен телефон, зашто контактираме само по електронски пат и дека не ме чека затоа што сакав да го изненадам. Дополнив дека на интернет можете да најдете телефон на банката. Додадов дека тој сега спие и дека му јавив дека ќе му се јавам в понеделник. Ми ја побараа адресата од електронската пошта на синот и ме оставија сам. По извесно време, пак дојдоа да ме сослушуваат. Јас не можев повеќе да трпам и им реков дека не сум шпион и дека 65 години сонувам да дојдам во Москва. Ми ги зе доа пасошот и резервацијата за хотелот и редоследот на летањето од српската авиокомпанија за Скопје и назад за Будимпешта. Подоцна се појави еден млад човек и една девојка и ми рекоа да ја следам девојката. Прашав дали можам да разговарам со некого на англиски јазик, а тој ми одговори дека никој тука не зборува англиски и ме упати со девојката на првиот кат, потоа ми дадоа еден документ-формулар и ми рекоа да влезам преку контролата во еден простор и ме оставија сам таму. Таму видов многу бутици кои уште работеа, а немаше речиси ни еден купец. Прашав да дознам каде се наоѓам, но никој не знаеше ниту еден збор англиски. Тогаш видов двајца мажи облечени како бизнисмени и ми одговорија дека сум во одделот за транзит и дека во документот пишува дека за 20 минути треба да се вратам во Белград. Се чудев што да правам без пасош, билет, без багажот, а часот беше 5 изутрина. На мојата голема вознемиреност и реагирање, службениците ми рекоа дека во 8 часот ќе дојде некој кој ќе ми помогне. Околу 8 часот дојдоа двајца млади луѓе, Викторија и Сергеј, и ми рекоа дека ќе контактираат со хотелот „Мариот“ дали можат да ми пратат покана во рок од 2-4 часа. Тие веднаш преку електронска пошта ја пратија поканата, но полицајците рекоа дека треба да биде во оригинал. Ми рекоа дека по еден час ќе ми пратат по такси оригинална покана за 150 долари. Се согласив затоа што бев близу до колапс, иако бев подготвен да се вратам во Белград, но немав ни пасош, ни билет, ни багаж. По околу еден час, дојде еден службеник и

покажувајќи ми еден пасош, ме праша дали тој е мој? Потврдив и тој без да рече нешто замина и ме остави пак сам. Околу 13 часот младата дама Викторија ми рече: „Докторе, дојде таксито од хотелот со оригиналната покана“. Другиот службеник Сергеј отиде и ја донесе и тројцата тргнавме да ги бараме мојот багаж и пасошот. Откако ги најдовме во една огромна сала, еден службеник му рече на Сергеј дека треба да платам 2 000 рубли за царина. Сергеј му одговори дека багажот поминал без царина и почна голема расправија меѓу нив. На крајот, решиле да ми го дадат багажот, но при моето пристигнување требало да сменам долари за рубли. Потоа, тој службеник ми даде еден друг документ и на руски му заблагодарив, а во хотелот прочитав дека морам в банка да платам 2000 рубли, зашто сум влегол во Русија без виза. Двајцата млади Руси, Сергеј и Викторија, ми рекоа дека таксито ме чека и ќе ме носи во хотел „Мариот“ во Москва за 150 канадски долари. На пат кон таксито го отворив паричникот и се обидов да им дадам по 50 евра на младите луѓе кои ми помогнаа. Но, и двајцата, Сергеј и Викторија, категорично одбија такво нешто и видоа дека се појавија солзи во моите очи. При отпоздравувањето со нив, ѝ бакнав рака на Викторија и го прегрнав Сергеј, велејќи им дека тие имаат широка словенска, руска душа. По два часа патување поради густоот сообраќај, стигнав во Гранд хотел „Мариот“ во Москва, по 12 часа од моето пристигнување на аеродромот Шереметјево. Тогаш решив да се откажам од идејата да ги посетам другите места на големи битки од Втората светска војна во Ленинград, сегашен Петроград и во Сталинград–Волгоград и нема да можам да се поклонам и да положам цвеќе на паднатите херои кај величествениот споменик на Мамаев Курган во Сталинград, каде што се решила судбината на Втората светска војна.

Хотелот „ Мариот“ во Москва се наоѓа на улицата „Тверскаја“ на оддалеченост од околу 1 km од Црвениот плоштад, односно од Кремљ. Кога влегов во хотелот, уште на рецепцијата забележав дека само според името е гранд хотел. Ми дадоа соба на четвртиот кат, од каде што повеќето имаат поглед кон дворецот. Овој хотел во ништо не може да се споредува со „Мариот“ од Будимпешта, иако е двојно поскап. Отидов да ја посетам фитнес салата и забележав дека е во подрумот, со многу стари спортски машини, каде што се наоѓа и базенот. Отидов да вечерам во ресторанот, кој се наоѓа на 8. кат и не ми се допадна што нема топла храна, а виното се дава одредено, на чаша. Одбрав нешто за јадење и ме израдува што во ресторанот имаше два компјутера, но само едниот

беше исправен. Поради тоа што бев многу изморен и вознемирен од она што ми се случи на аеродромот, првата ноќ тешко можев да заспијам, но со помош на таблетка дијазепам ме фати сонот. Следниот ден цело време врнеше и затоа попладнето решив да одам на фитнес, но спортувањето не ми го подобри расположението и затоа решив другпат да не одам таму. Од телевизијата разбрав за настаните во Македонија и цел ден преку интернет ги следев настаните во Куманово. Втората ноќ полесно ја поминав и во саботата повторно цел ден врнеше, но и покрај тоа решив попладнето со чадор да се заштитам и да одам да го посетам Црвениот плоштад. Улицата „Тверскаја“ е составена од згради со 5–6 ката изградени во времето на владеењето на Сталин. Така, шетајќи, побарав каде можам да сменам пари и за среќа една банка работеше и првин ги платив тие 2 000 рубли, односно 60 канадски долари казна поради тоа што наводно влегов во Русија без виза, а потоа сменив и долари за рубли. Во Будимпешта немав можност да купам рубли, затоа што поради паѓањето на цената на рубљата, многу малку туристи од Русија патуваат во Европа. Пред 2 години еден долар се менуваше за 5 рубли, а во декември за 80, а сега за еден долар се добиваа 50 рубли.

Го разгледав Црвениот плоштад и просторот ме потсети на големите паради што на филмови ги имав видено порано. Музејот на Ленин беше затворен зашто бил отворен од 10 до 13 часот. Ја разгледав импозантната базилика Св. Василиј Блажени. Одинадвор црквата остава силен впечаток, но внатре е поделена во многу мали простории без да има поголем простор за верниците при одржување на богослужбата. Имаше доста туристи кои интензивно се фотографираа пред влезот на црквата. Оттаму се прошетав до трговскиот центар ГУМ, кој се наоѓа на едната страна на плоштадот и со својата големина од околу 250 метри остава импозантна глетка со својот покрив од стакло. Овој трговски центар има приземје и два ката, а приземјето е декорирано со мермер. Ме зачуди што објектот е изграден уште во владеењето на рускиот царски режим.

Во ГУМ, при оваа моја посета, не видов ниедна продавница со руска стока, туку само со западни производи, како на пример со Армани, Хуго, Бош, па дури и рестораните се со западни имиња. Во повеќето продавници немаше купувачи поради големиот пад на рубљата и воведените економски санкции на САД и ЕУ од политички причини.

При напуштањето на плоштадот, видов голем споменик на маршал Жуков, кој многу ми се допадна и решив да го фотографирам, но кога друг пат ќе наминам.

*На Црвениот плоштад во Москва 2015 година
On Red Square in Moscow in 2015*

На почетокот на Тверскаја улица од кон плоштадот има уште еден голем подземен трговски центар на 2–3 ката. Таму видов продавници на „Адидас“, „Пума“ и други со попристапни цени. На враќање кон хотелот со тешкотии најдов една трафика да купам разгледници по цени слични како во Македонија. Во хотелот пристигнав кога се отвораше ресторанот и така заврши тој ден од разгледувањето на Москва.

Во неделата, иако беше облачно, решив да одам да се запознам со најубавото метро во светот. Првин влегов во станицата „Мајаковскаја“, која е оддалечена околу стотина метри од хотелот. Што се има случено во ова метро во средината на октомври 1941 година, имам многу читано во разни книги. Тогаш за еден краток период, додека германските армии се доближувале и биле на околу 20 километри до Москва, во оваа станица на метротото бил сместен генералштабот на советската армија, заедно со Сталин. Од ова место, на 6 ноември 1941 година, Сталин се обратил до народот на СССР еден ден пред да се одржи парадата на Црвената армија на Црвениот плоштад, од каде што војниците оделе директно на фронтот за одбрана на Москва. Оваа станица на метротото била изградена

во 1938 година, долга е 100 метри длабоко под површината на земјата и има две линии по кои се движат возови во спротивна насока.

Целото метро е изградено од првостепени материјали, како, на пример, мермер, гранит и украсено е со скулптури од бронза, мозаици, ѕидни слики и други украси. Во тој период сите протоколарни посети на странски дипломати, официјалните лица биле носени да го видат ова чудо на советскиот комунистички систем. Московското метро тогаш било најубаво метро во светот, а и денес е меѓу најубавите. Убавината на метротото ме поттикна да се прошетам и да поминам повеќе линии и станици и така го обиколив речиси целиот град. Ја разгледав станицата „Комсомолскаја“, која можеби е најубавата и украсена со убави канделабри.

Многу убав впечаток ми остави метротото со својата чистота и ефикасност, иако уште се користат стари вагони од советско време, обновени со нови седишта. Во однос на метротото во Париз и Лондон, каде што се возев пред 25-30 години, ова метро има далеку повисок квалитет. Излегов на „Киевскаја“ улица и го поминав мостот на реката Москва и се упатив на улицата „Стари Арбат“, каде што некое време живеел славниот Лав Толстој. Таа улица е многу чиста, со шеталиште и со многу продавници, а куќите се на 2–3 ката од времето пред Октомвриската револуција. На една зграда видов огромна ѕидна слика на Маршал Жуков. Застанав неколку минути да го гледам маршалот како да сум негов војник. На крајот на улицата на една зграда видов еден огромен екран, најголемиот што го имам видено, поставен на целиот ѕид на зградата од 5 ката. Шетајќи преку два помали булевари, пристигнав, доста изморен, во хотелот.

Понеделникот се разбудив и ме израдува сончевиот ден. По појадокот, со метротото, многу брзо стигнав на станицата „Театралнаја“ до Кремљ. Првин го посетив споменикот на Маршал Жуков и се фотографирав пред него, а оттаму отидов на Црвениот плоштад, каде што направив неколку фотографии. Отидов да го видам мавзолејот на Ленин, но, за жал, повторно беше затворен. Никој не можеше да ми каже зашто е така, дури и стражарот не сакаше ни збор да проговори. Тие денови во Москва сретнав само тројца кои зборуваа англиски, а другите само руски. Многу малку информации има на англиски јазик. Градот беше преполн со групи туристи, главно Кинези, кои сите носеа камери и фотоапарати в рака. Не видов ниту еден западен автобус или група. Дури и тука, во хотелот, има малку бизнисмени од Запад.

*Пред споменикот на мојот херој Маршал Жуков во Москва, мај 2015 година
Before the monument of my hero Marshal Zhukov in Moscow in May of 2015*

Купив влезница и со една група Кинези влегов во Кремљ. Ова мало гратче е составено од стари цркви и од згради на владата на Русија. Можевме да ги посетиме само црквите, а на една мала плоштатка имаше 5 многу стари објекти со сидови целосно до врвот насликани со религиозни фрески и икони.

Палатата на конгресите, која однадвор е обложена со мермер, е изградена за времето на Хрушчов и тој ден беше затворена. Оттаму се вратив на малиот плоштад каде што се наоѓа рускиот историски музеј на два ката, а за да се разгледа потребни се неколку денови. Таму може да се видат експонати од целокупната руска историја и предмети од злато, сребро и драгоцен камени, слики на најпознатите руски владетели, како на Петар Велики и други.

Кога излегов од плоштадот, отидов да го разгледам Бољшој театар, кој е блиску до Црвениот плоштад, а пред овој знаменит театар има голем споменик на Маркс. Во хотелот се вратив изморен и на рецепцијата ги замолив да зазвонат во банката каде што работи мојот син Роберт. Оттаму одговорија дека Роберт е во Улан Батор, во Монголија, и таму ќе

се задржи цел мај. Тоа многу ме загрижи дека нема да го видам синот, а сакав да го изненадам. Мој пропуст е што однапред не се договорив со него за да го запознам со мојата посета.

На рецепцијата ми рекоа дека во собата можам да останам до 16 часот, затоа што сум елитен член на веригата хотели „Мариот“, инаку вообичаено треба да се напушти собата до 12 часот. На мојата молба, одговорија дека ќе ми дозволат да ја користам собата до 18 часот. Затоа решив утредента, вторникот, да не одам никаде да шетам, туку да се одморам, затоа што ќе треба не само да чекам, туку и да патувам долго, цела ноќ до Белград, а потоа, по 6-часовно чекање во Белград, да продолжам за Скопје. Повторно на рецепцијата ги молев да ме остават во собата, бидејќи јас платив 7 ноќевања, а спев само 6, но тие ми рекоа дека хотелот е преполн, само ми дозволија да останам до 19 часот, а ме упатија да седам во ресторанот до 24 часот, кој потоа се затвора. Така, ја затворив сметката во хотелот и платив 100 долари за превоз со такси до аеродромот.

Во ресторанот преку интернет читав вести за Македонија и гледав телевизија. Руските ТВ станици овој ден немаа многу вести од Македонија како вчера, а јас бев загрижен што повторно се случува во мојата татковина. Ова долго чекање уште повеќе ја надополни горчината во мојата душа и со нетрпение чекав кога ќе си дојдам во Скопје.

Кога влегов во авионот на „Ер Србија“, некако ми се врати спокојството. Во текот на патувањето го читав списанието „Капитал“ што се издава во Скопје и времето брзо ми помина. Така стигнав во Белград, каде што чекав уште 6 часа за летот до Скопје. Точно по 14 часот пристигнав во Скопје и многу се израдував што на моја возраст на 80 години мачен, но на крајот и успешен животен пат, стигнав во слободното парче на мојата поделена и распарчена татковина Македонија, со што на мојава Автобиографија ѝ ставив точка.

НАМЕСТО ПОГОВОР ИЛИ ЗАПИС ЗА ПАТОТ НА ЕДЕН ОТКОРНАТИК

При средбата со ракописот (што подоцна стана книга) на Лефтер Манче, спонтано ми се наметна една мисла која ме следеше и не ме остави на мира за сето време на читањето. Не знам пред колку години ја бев прочитал таа мисла, но сега ми е жал, зошто никако не можам да се сетам на името на тој што ја беше напишал, а таа гласи: “Човекот е човек кога е на пат “.

Паралелно со оваа мисла, подеднакво ме следеше и еден стих од една песна на големиот и вековит Кочо Рацин, кој беше запеал: ”Куќа цел свет”. Зошто? Од патувањата, од дестинациите, од поминатите илјадници километри пат (подеднакво на земја, по вода и во воздух), од многубројните посети на држави и на градови, на хотели и на одморалишта, одговорот е содржан точно во Рациновиот восклик дека за Лефтер Манче, навистина напуштената (не по своја желба) загоричанска куќа сега му е “целиот свет” и ништо повеќе и ништо помалку.

Точно така, од онаа далечна 1948 година, кога босоногото и откорнато дете, заедно со многуилјадната до солзи удавена непрегледна бегалска колона, не само од своето загоричанско огниште, стреа и олтар, тргна да го бара своето „место под сонцето“, секогаш колку далечно, исто толку и блиску до срцето, сите овие пролетани децении, дури до денес... Лефтер Манче и сите деца од непрегледната илјадна босонога егејска колона на откорнатици е дете без детство, односно дете со загубено, пеплосано детство, дете што најмалку во животот го галела татковата и мајкината рака по разбушавената коса и образи, дете со ококорени

очи полни со страв и неизвесност пред и зад границата, дете со лузни на срцето и непроодни бразди во душата по своите загубени браќа, роднини и пријатели, дете без игри и радости, а по бескрајно изземнатите очајни ноќи таму некаде зад многу граници, има снисшта исполнети со пукотници и пискотници... во ранетото до крв детско неспокојство и кошмар.

Што ни нуди овој тајнопис и во исто време љубопис на Лефтер Манче?

Пред сè, редови кои прагматично, односно децидно го легитимираат неговиот психолошки профил/хабитус, дека тој ја следи својата животна патека која е составена од повеќе принципи:

– Манче е на дело потврден и докажан македонски патриот. Тој со своето кредо „Јас сум Македонец“ целиот е проникнат во одбраната на македонското име, историја и постоење. Потврда се средбите со повеќе истакнати македонски, но и светски политичари и, исто така, бројните писма пратени до нив. Но, пред се и над се недвосмислено искажаните бројни ставови и непоколебливата цврстина и решеност нив да ги брани и одбрани.

– Манче во своето битие е хуманист (како искуство од своето страдање). Прво, тој е непоколеблив борец за човекови права, посебно за правата на Македонците што се наоѓаат во македонските окупирани делови од Грција, потоа во Бугарија и Албанија. Второ, тој со свои средства е вистински спомагател во изградбата на бројни цркви и манастири, но и на многудетни македонски семејства. За ова, никогаш нема да ми избледне сликата што ја доживеав со него во Охрид, кога еден, за мене непознат човек, при средбата почна да го прегрнува и да му ги бакнува рацете, зашто тој, Манче, со свои средства го помогнал неговото шестдетно семејство.

– Манче, тоа откорнато загоричанско дете, е првиот македонски научник кој се издигнал на светско ниво, којшто својата хируршка работа ја збогатил и со објавувањето научни книги од неговата потесна специјалност, а за него пишувале водечки весници и реви. Но, тој учествувал со свои научно-стучни трудови и на бројни светски конгреси, и, како што пишува, „Само како Македонец“. Тоа е човекот што завршил

два факултета и специјализација (за физичка култура и медицина во Будимпешта), но кој никогаш не ги заборавил своите корени и колеги од Клиничкиот центар во Скопје, туку напротив, секогаш им стоел на располагање и помош. Мислам, дека нема да згрешам, ако за него го кажам она нашето дека „И ние Македонците имаме стручњак со светско име“.

– Манче во овој свој ракопис, сега веќе книга, се јавува и како љубопитен патописец, ангажиран репортер и прониклив опсерватор на сè она со што се среќавал на своите безбројни патувања. Во оваа смисла доаѓа и податокот за Гинисовата книга на рекорди – тој како странски турист дури 62 пати има престојувало на одмор во Куба!

– Најпосле, Манче во оваа книга се јавува во исто време како проверен кулинар и енолог, со нескриена страст кон убавото вино, за кое може со часови да раскажува. Далеку би нè одвело колку пати тој престојувал во бројните светски хотели-вериги, но едно е сосема сигурно – како посебен опсерватор и објективен критичар ги кажува директно и неизнасилно убавите, но и лоши страни на некое одморалиште, плажа или хотел.

Но, погоре истакнатите принципи се „случајно“ наредени, што значи дека може да имаат и друг распоред.

Така, од сето погоре кажано, не ми останува ништо друго, освен да истакнам дека неговата книга (ракописот го читав и го препрочитував неколкупати) го нуди она што авторот го става на јавен показ пред читателите со уверување дека тоа, се разбира, ќе предизвика интерес. Но, ова не е негов личен туристички водич, ниту пак, сага за гладта што го прогонувала она дете од непрегледната колона на откорнатите и прогонетите од родните егејски прадедовски огништа, со уверување дека ќе предизвика интерес, за неговиот досегашен пат и патувања и за неговите доживувања и интересирања... Едноставно, ова е топло раскажан животопис, на чиишто страници е плиснат еден (из)минат живот, во исто време со многу дискретно сплетени податоци (од географијата и историјата, уметноста, но и размисли на политички теми) и др.

Кога ова го истакнувам, на ум ја имам мислата на авторот на хазарската

сага, големиот српски писател Милорад Павиќ, којшто има речено: „Не треба да правиме од вистината – литература, а од литературата – вистина“. Со тоа, мислам, дека сè е кажано...

Да се доречам како и што почнав и да завршам: блазеси му на македонскиот народ што има ваков син, еден од безбројните, каков што е Лефтер Манче, којшто од откорнувањето па до денес будно го сонува своето вечно загоричанско огниште, а Егејот како непрестајно да шуми во неговите вени, додека Македонија се вишнее со своето славно минато и уште поубава иднина. Доволно за неговиот осумдесетти роденден...

Во Вевчани,
2015 лето Господово

МИШО КИТАНОСКИ

IN PLACE OF AN EPILOGUE - THE TRAVELS OF A RASCAL

While reading Lefter Mantse's manuscript (later to become this book), a spontaneous thought appeared in my mind that followed me and would not leave me all the time I was reading. I don't know how many years ago I read the saying that was stuck in my mind and now I am really sorry I did not make note of who wrote it, but I remember it going something like this: "A person is a person when they travel."

Parallel to this thought I also remembered a verse from a poem written by the great Kocho Ratsin which went something like this: "The entire world is a house." Why? Because when one travels from destination to destination, they cover thousands of kilometres (ground, water and air) and make numerous visits to states and cities, hotels and resorts... And, as Ratsin gave us the answer, for Lefter Mantse his house in Zagorichani has now become "the entire world", nothing more and nothing less.

In 1948 Lefter Mantse, along with thousands of children like him, was ripped from his home and native hearth, barefoot and drowning in tears, shoved in a column of children and set off to seek his "place in the sun", in distant places, always distant but close to his heart for all the decades from that 1948 to this day... Ever since then Lefter Mantse along with all those thousands of torn up, barefoot, lost "Aegean" children was left without a childhood, without the love of a mother and father, without a mother's loving hand touching their hair and caressing their cheeks... Wide-eyed children with eyes full of tears were left to fear uncertainty, to miss their parents, siblings and friends... Children without joy were left to feel anxious and desperate, spending endless and countless nights far away from home... dreaming nightmarish dreams full of guns, gunfire and screams... living a nightmare.

And what will we learn from this effort of love put together by Lefter Mantse?

Above all, the layers which pragmatically, in other words specifically, identify his psychological profile which follows his life path and which is composed of several principles:

- Mantse's work has confirmed that he is a proven Macedonian patriot. He, with his credo "I am Macedonian", has wholeheartedly come to the defense of the Macedonian name, history and existence. Confirmed are also his meetings with prominent Macedonian and world politicians and the numerous letters he has sent to them. But above and beyond that, he has unequivocally expressed many opinions and has shown unwavering strength and determination to defend them.

- In his being, Mantse is a humanist (who has experienced suffering). First, he is an unshakable fighter of human rights, especially the rights of the Macedonian people in the Macedonian territories currently occupied by Greece, Bulgaria and Albania. Second, he has donated personal assets in the services and construction of several churches and monasteries. He has also personally helped a number of Macedonian families. I will never forget my experience, the image of what happened in Ohrid when a person whom I did not know came to a meeting and started hugging me and kissing my hands because Mantse had helped him.

- Mantse was a child when he was taken away from his native Zagorichani. Since then he has been the first Macedonian aesthetic surgeon to have risen to "world level" in the field of surgery. His work, a narrow surgical specialty, has been published in science books, leading newspapers and magazines. Mantse has also participated in a number of scientific world congresses and, as he has written in his book, "only as a Macedonian". This is a man who has been educated in two fields in Budapest specializing in Physical Education and Medicine, but has never forgotten his roots and colleagues from the Clinical Centre in Skopje. On the contrary, he has always been open and helpful. I think I would not sin if I were to say: "We the Macedonians too have a world renowned expert".

- Mantse, in his manuscript, now a book, presents himself as a curious traveler, a hired reporter and a penetrating observer of everything in which he became engaged in the numerous trips he has taken. In this context he belongs in the Guinness Book of Records - as a foreign tourist he has been on vacation 62 times, in Cuba alone!

- Finally, at the same time, Mantse presents himself as an experienced chef and enologist with an undisguised passion for beautiful wines, about which he can spend hours talking. This is because many times he had stayed in numerous hotels and world circuits, but one thing is quite certain - as a special observer and objective critic he speaks plainly and beautifully... about the good things, be they a hotel, resort, or beach - but at the same time he will not hesitate to talk about the bad things...

The above salient principles are “randomly” arranged, which means they can have different arrangements.

Thus, from what has been said above, I have nothing else left to say but to point out that his book (the manuscript I read and re-read several times) offers what the author put on public display for the readers with the confidence that, of course, it will create interest. But this is not his personal tour guide, nor the saga of hunger that a persecuted and torn out child, from a very long column of torn out children, has experienced. This is not, by any means, the full story of the Child Refugee that was taken from his ancestral home in the “Aegean”... this is a story of travel that will hopefully create interest in Mantse’s experiences and interests... Simply put, this is a hotly narrated biography on whose pages one can find splashes from his past life, and at the same time very discreetly knitted information on geography, history, art and his thoughts on political issues.

When I said this I had in mind the thoughts of Serbian writer Milorad Pavich, author of the “Khazar Saga”, who once said: “We should never make literature from the truth, but truth from literature”. I think with that everything has been said...

And finally: Blessed be the Macedonian nation to have such a son, one of countless, like Lefter Mantse, whose dream, from the time he was torn away from his homeland to this day, has been to remember and cherish his eternal hearth in Zagorichani. May he forever remember and cherish his glorious Macedonian roots. Happy 80th birthday...

Vevchani, 2015

MISHO KITANOSKI

СОДРЖИНА:

Незгаслив порив за Македонија (предговор).....	7
Unquenchable urge for Macedonia (foreword).....	11

I. Роднокрајната Македонија

1. Неколку збора за родното село Загоричани и за мојата фамилија	15
--	----

II. Мојата втора татковина Унгарија

2. Првите години во бегалство	42
3. Будимпешта на мојата младост	48
4. Во болниците во Будимпешта	56
5. Моето гимназиско образование	61
6. Студент на најпрестижниот факултет за физичко воспитание на светот и свршувачка	70
7. Дипломирав на медицински факултет во Дебрецен	84
8. Во првата универзитетска хируршка клиника	103
9. Сè почна од Копенхаген	119

III. Мојата професионална кариера во Канада

10. Првата станица - Виндзор	122
11. Засекогаш нашата Отава	134
12. Отворив ординација за општа медицина	145
13. Клиника за склеротерапија	160
14. Следниот зафат – клиника за естетска хирургија	177
15. Мојата прва пластична операција на лице	197
16. На пат по Европа	213
17. Нов стан во Палма де Мајорка	224
18. На врвот од мојата кариера	236
19. Организирање на првиот Семакедонски светски конгрес на лекари во Охрид	245
20. Во борба за името Македонија	252
21. Приемот на Македонија за членка на ОН под референцата	259
22. Во Палм Спринг – Калифорнија	270
23. Роденденска прослава во хотел „Метропол“ во Охрид	277
24. Нова средба со претседателот Киро Глигоров	286
25. Предавање во матичната клиника во Дебрецен	297

26. Дочек на Новата 2000 година со семејството во Варадеро, на Куба	311
27. И предавање во Унгарската академија на науките	318
28. Втората средба со роднините во Охрид	334
29. Прослава на нашиот роден ден на брод по Медитеранот	350
30. По 60 години - средба на прогонетите деца од родните егејски огништа во Скопје	370
31. Промоција на мојата книга „Културно однесување“	389
32. По 62 години дочек на Божик во родното Загоричани	402
33. Прв пат во Костарика	412
34. Неочекувано еден ден во болница	423
35. Средби со пријатели и соученици	435
36. Остварен сон, по 65 години ја посетив Москва	451
Поговор.....	465
In place of an epilogue - the travels of a rascal.....	469

Издавач
МАТИЦА МАКЕДОНСКА
Скопје, Република Македонија
Тел.: 02 32 21 138, 32 30 358
Факс 32 17 139
E-mail: contact@matica.com.mk

г-р Лефтер Манче
ПАТОТ ДО ВРВОТ
автобиографија

Печат
„Графостил“ – Скопје
2015

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

821.163.3-054.72-94
929Манче, Л.(093.3)

МАНЧЕ, Лефтер

Патод до врвот / Лефтер Манче. - Скопје : Матица македонска, 2015.
- 474 стр. : фотографии ; 24 см

Незгаслив порив за Македонија : вовед кон “Автобиографијата” на
Лефтер Манче / Паскал Гилевски ; Unquenchable urge for Macedonia :
introduction to Lefter Mantse’s “autobiography” / Paskal Gilevski:
стр. 7-14. - Наместо поговор или запис за патот на еден откорнатик /
Мишо Китаноски ; In place of an epilogue - the travels of a rascal /
Misho Kitanoski: стр. 466-472

ISBN 978-608-10-0435-9

а) Манче, Лефтер (1935-) - Сеќавања
COBISS.MK-ID 99179786